

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 25 том 2

Одеса
2016

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 455 від 15.04.2014 р.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)

Серію засновано у 2010 р.

Засновник – Міжнародний гуманітарний університет

Друкується за рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету протокол № 4 від 14 грудня 2016 р.

Видавнича рада:

С.В. Ківалов, акад. АПН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – голова ради; **А.Ф. Крижановський**, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови ради; **М.П. Коваленко**, д-р фіз.-мат. наук, проф.; **С.А. Андронаті**, акад. НАН України; **О.М. Головченко**, д-р екон. наук, проф.; **Д.А. Зайцев**, д-р техн. наук, проф.; **В.М. Запорожан**, д-р мед. наук, проф., акад. АМН України; **М.З. Згуровський**, акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.; **В.А. Кухаренко**, д-р філол. наук, проф.; **І.В. Ступак**, д-р філол. наук, доц.; **Г.П. Пекліна**, канд. мед. наук, проф.; **О.В. Токарев**, Засл. діяч мистецтв України.

Головний редактор серії – доктор філологічних наук, професор **І.В. Ступак**

Відповідальний секретар – кандидат філологічних наук, доцент **Л.І. Морошану (Дем'янова)**

Редакційна колегія серії «Філологія»:

Н.В. Бардіна, доктор філологічних наук, професор; **О.А. Жаборюк**, доктор філологічних наук, професор; **К.Б. Зайцева**, кандидат філологічних наук, доцент; **М.І. Зубов**, доктор філологічних наук, професор; **Е. Пирву**, кандидат філологічних наук, професор; **Т.М. Корольова**, доктор філологічних наук, професор; **В.А. Кухаренко**, доктор філологічних наук, професор; **В.Я. Мізецька**, доктор філологічних наук, професор; **І.Б. Морозова**, доктор філологічних наук, професор; **О.М. Образцова**, доктор філологічних наук, професор; **Н.В. Петлюченко**, доктор філологічних наук, професор; **В.Г. Таранець**, доктор філологічних наук, професор.

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у збірнику «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету», допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукуванні матеріалів посилання на «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16819-5491Р від 10.06.2010

Адреса редакції:

Міжнародний гуманітарний університет, офіс 502,
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, 65009, Україна,
тел. (+38) 099-547-85-90, www.vestnik-philology.mgu.od.ua

© Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.

Серія: «Філологія», 2016

© Міжнародний гуманітарний університет, 2016

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ
ТА СХІДНІ МОВИ

*Аксютина Т. В.,
старший преподаватель
кафедры иностранных языков для гуманитарных специальностей
Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара*

*Косенко Н. М.,
кандидат филологических наук,
доцент кафедры иностранных языков для гуманитарных специальностей
Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара*

ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ ИЗУЧЕНИЯ ВТОРИЧНЫХ СТИЛИСТИЧЕСКИХ НАИМЕНОВАНИЙ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация. На материале англоязычных произведений XIX века изучены определенные аспекты номинации и ее типы. В частности, рассмотрены сущность, виды и функционирование единиц вторичной номинации. Комплексное описание языковых номинативных единиц проведено в интертекстуальном аспекте, где показана роль контекста в реализации значений единиц вторичной номинации. Данное языковое явление исследовано с учетом экстралингвистических факторов, таких как период и условия написания художественного произведения, индивидуальный стиль автора, тема произведения и т. п.

Ключевые слова: теория номинации, первичная и вторичная номинация, контекст, экспрессивно-стилистическая маркированность.

Постановка проблемы. Различные аспекты номинации являются объектом исследования многих ученых-лингвистов. Комплексное описание номинативных единиц представлено в работе «Языковая номинация: общие вопросы» под редакцией Б.А. Серебренникова [6].

Связь языковых номинативных единиц с контекстом анализируется в работе Г.В. Колшанского «Контекстная семантика» [4]. Изучению явления разных типов номинации посвящены работы целого ряда исследователей [2; 3; 5; 8; 9].

Теория номинации связана, прежде всего, с пониманием того, каким образом создаются, закрепляются и распределяются наименования за различными объектами, явлениями и фрагментами объективной действительности.

Целью статьи является изучение сущности и видов вторичной номинации, а также роли контекста в её реализации в тексте. В связи с этим нами ставятся следующие задачи: 1) определить понятие вторичной номинации; 2) выявить роль контекста в реализации значений единиц вторичной номинации; 3) рассмотреть основные функции изучаемых номинативных единиц языка в художественном тексте.

Актуальность исследования определяется недостаточной изученностью функционирования единиц вторичной номинации в определенных типах контекста, а также тем фактом, что данное языковое явление рассматривается, как правило, без учета таких экстралингвистических факторов, как период и условия написания художественного произведения, индивидуальный стиль автора, тема произведения и т. п.

Исследование проводилось на материале 512 языковых единиц из произведений английских и американских авторов,

которые являются единицами вторичной стилистически маркированной номинации.

Изложение основного материала исследования. Термин «номинация» употребляется в современной лингвистической литературе довольно часто, однако, несмотря на высокую частотность данного термина, «его содержание до сих пор остается многозначным, что вносит некоторую путаницу в изучении данного явления» [2, с. 67].

По мнению А.А. Уфимцевой, уже само название знаков первичного означивания – слов и словосочетаний как номинативных, а знаков вторичного означивания – сообщений и высказываний как предикативных, разграничивает их не только по сфере функционирования, но и по своему основному значению [7].

Номинативные знаки обслуживают классификационно-номинативную сферу и, выполняя репрезентативную функцию, как обозначают единичные предметы и факты, так и дают имя классу предметов или серии фактов, так как они выражают обобщенные представления и понятия о многообразном мире вещей и идей.

Предикативные знаки обслуживают сферу коммуникаций, поэтому ядром означаемого этих своеобразных знаков является коммуникативное задание, модальность высказывания [7, с. 224].

Общепринято считать, что предложения лишь условно можно отнести к единицам номинации, поскольку лексикон их не хранит за исключением предложений – фразеологических единиц (т. е. пословиц, поговорок, афоризмов).

В лингвистике четко разграничиваются понятия первичной и вторичной номинации.

Под первичной номинацией понимается изначальное означивание языковой единицы, например, *sea* – море, *drink* – пить, *bread* – хлеб и т. д.

Способы вторичной номинации различаются в зависимости от языковых средств, используемых для создания новых имен. По типу таких средств различают: 1) словообразование как регулярный способ создания новых имен и значений; 2) синтаксическую транспозицию, при которой морфологические средства указывают на смену синтаксической функции при сохранении лексического значения, например, *to control* (глагол) – *control* (имя существительное); 3) семантическую транспозицию, которая не меняет материального облика пересмысленной единицы и приводит к образованию многознач-

ных слов, а также фразеологизмов различного типа. Примером могут служить любые полисемантические слова в современном английском языке.

В синтагматическом аспекте вторичная номинация заключается в замене первичной номинации развернутой формой (*to smile - to give a smile, to help - to give a helping hand*) либо конденсированной формой (*to go in a gallop - to gallop*), при этом затрагивается лишь внешняя форма.

В парадигматическом аспекте отход от прямого, первичного обозначения касается семантической стороны наименования. В этом аспекте возможны две разновидности вторичной номинации: 1) генерализирующая, находящаяся в отношении включения с прямой, первичной (англ. *animal* – «животное» вместо англ. *bear* – «медведь»); 2) переносная, находящаяся в отношении пересечения с прямой (англ. *drone* – «тунеядец» вместо англ. *sponger* – «иждивенец»). Объединение синтагматической асимметрии (расчленения) с парадигматической (перенос) создает фразеологизированную номинацию, специфика которой и заключается в объединении этих двух видов асимметрии [10, с. 246].

Итак, по внешней форме выделяют свернутую (конденсированную) и развернутую (аналитическую) вторичную номинацию; по внутренней форме - генерализирующую и переносную (стилистическую) номинацию. Переносная вторичная номинация называется также косвенной. Таким образом, вторичная стилистическая номинация основана на переносе значений. Её сущность заключается в том, что она характеризуется двойной и одновременной соотносительностью. Соответственно, денотат стилистически маркированной единицы, в отличие от денотата, закрепленного путем первичной номинации, предстаёт как сложное, комплексное явление, где соотносительность с квалификативными сферами «преломляется» через выделенный признак предмета наименования, который становится ярко выраженным, ведущим в процессе осмысления объекта реальной действительности средствами номинации. Именно на основе этого признака происходит «переосмысление» объекта наименования через призму оценочного или образного представления.

Стилистическое значение основывается на способности человеческого мышления ассоциативно связывать предметы и явления окружающего мира, на способности видеть общие признаки разных предметов в результате общности или близости создаваемых ими ассоциаций, например: *pepper* – «перец» и *peppery, pepper-pot* – «вспыльчивый человек»; *puppy* – «щенок» и также «молокосос», «глупый юнец»; *breeze* – «легкий ветерок», «новость».

Характер выделяемого признака может быть самым разнообразным, например, в основе языковой образности может лежать смысловая мотивировка; *rat* – «крыса» и также «трус»; *peach* – «персик», «красотка» и т. п.

Мотивировка может быть и звуковой, особенно в глагольных междометиях типа *to pooh* и *to pshaw*, в глаголах типа *to till* – «выводить трель» и *to buzz* – «жужжать», *to hiss* – «шипеть».

Наиболее широко распространенными видами вторичной стилистической номинации являются метафора и метонимия. Одна из основных функций метафоры – образная, когда она выражает экспрессивное, оценочное отношение к предметам и явлениям окружающей действительности, например: *He was capable of strong feelings – often poetic ones - and under a stress of desire, such as the present, he waxed eloquent. That is, his*

feelings and his voice were coloured with that seeming repression and pathos which is the essence of eloquence [12, с. 79].

В данном примере первичная номинация чувств героя получает экспрессивную, эмоциональную оценку во вторичном, метафорическом толковании.

Аналогичным образом в роли вторичных номинаций могут выступать и другие стилистические приёмы, наиболее распространёнными из которых являются метонимия, сравнение и эпитет.

В основе вторичной стилистической номинации всегда лежит сдвиг первичной денотативной соотносительности на основе переноса общего признака с объекта первичного наименования на объект вторичного наименования.

Ведущая роль в реализации значений единиц вторичной номинации, основанной на переносе значений, принадлежит контексту. Только контекст помогает понять, каким образом реализуется новое, переносное значение языковой единицы, являющейся вторичным означиванием. Возникновение и существование переносного значения в языке теснейшим образом связано с контекстными условиями его употребления.

Основными функциями вторичных стилистических наименований являются следующие: 1) художественно-экспрессивная функция; 2) функция передачи повествовательной точки зрения; 3) конструктивная функция.

Художественно-экспрессивная функция повторных наименований в художественном тексте - это выражение не только разнообразных оттенков значения, но и тонких нюансов экспрессивно-стилистических коннотаций.

Основываясь на квалификативно-оценочной деятельности мышления, функция передачи повествовательной точки зрения с помощью вторичных стилистических номинаций играет одну из главных ролей в процессе передачи оценки предметов и явлений реальной действительности во всех трёх типах изображения – авторской речи, несобственно-прямой речи и диалогической речи персонажей. Вторичные номинации, передавая отношение номинатора к именуемому объекту, привлекают внимание читателя, активизируют не только познавательную, но и оценочную деятельность мышления.

Особое внимание заслуживает конструктивная функция вторичных стилистически маркированных номинаций, которая заключается в создании целостности текста, развитии экспрессивности и образности повествования. Существуют пять видов повторов с использованием вторичных стилистических номинаций, способствующих интегративности, когезийности текста: расширенный, дистантный, перифрастический, синонимический, повтор в виде параллельных конструкций. Например, *... a great white city and trees taller than the city, trees that go up and up for miles* [13, с. 3].

В данном примере имеет место расширенный повтор, который представляет собой повторение языковой единицы с дополнительными компонентами, расширенной синтаксической структурой, уточняющими её смысл, значение.

Интересное явление представляет простой дистантный повтор, при котором один и тот же член предложения повторяется, как правило, несколько раз на протяжении небольшого отрезка текста. Например: *There were no outlying buildings; the field ran up to the base of the buildings, and the buildings then jutted straight into the sky* [12, с. 10].

Ещё один повтор, широко используемый в текстах художественной прозы, - параллельные конструкции. Они придают

ритм предложению и всему тексту, делают повествование более ярким, образным. Например: *He won't listen to me. He won't pay attention. He won't do it* [12, с. 47].

На основе проведённого исследования представляется возможным привести виды повторов в таблице 1.

Таблица 1

Виды повтора

№ п/п	Вид повтора	Количественные данные	Процентное соотношение
1	Расширенный	245	48%
2	Дистантный	127	24,9%
3	Параллельные конструкции	96	18,7%
4	Синонимический	30	5,9%
5	Перифрастический	14	3,4%
	Всего	512	100%

Синонимический и перифрастический повторы менее частотны, поскольку в большинстве случаев они обладают расширенной структурой и, как правило, используются автором в более широком контексте, чем несколько предложений. Например:

1. Синонимический повтор:

"Look at those about," came the whispered answer. "Look at those who are good. How would you scorn to do what you have done? ... Look at the good girls" [12, с. 61].

2. Перифрастический повтор:

The one side I saw a gnome? Or what appeared to be a gnome - a small, hump-backed, faintly humanoid creature that spun a dial set into the wall beside the stab of glowing stone [13, с. 11].

Синонимический повтор широко распространён в художественной психологической прозе. Он основывается на повторении одного и того же понятия, идеи, выраженных разными языковыми единицами, относящимися к одной и той же тематической группе.

Таким образом, вторичные наименования рассматриваемого типа способствуют образному выполнению авторских задач художественного текста, созданию его когерентности.

Выводы. В выборе вторичных стилистических наименований большая роль принадлежит субъективной авторской оценке, теме произведения, эпохе его написания. Экспрессивно-стилистическая маркированность рассматриваемых номинативных единиц выражается в использовании ряда стилистических приёмов, которые служат средством выражения динамики и экспрессии успешнее, чем словесные знаки прямой номинации.

Литература:

1. Булыгина Т.В. Особенности структурной организации языка как системы и методы её исследования / Т.В. Булыгина. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
2. Вардзелашвили Ж.А. К вопросу о толковании термина «номинация» в лингвистических исследованиях / Ж.А. Вардзелашвили // Славистика Грузии / ТПУ. – Вып. 1. – 2000. – С. 62–68.

3. Клименко Н.Ф. Основы – та словоскладання у процесах номінації сучасної української мови / Н.Ф. Клименко // Українська мова. 2003. – № 3 4. – С. 83–105.
4. Колшанский Г.В. Контекстная семантика / Г.В. Колшанский. М.: Наука, 1980. – 148 с.
5. Птуха В.А. Фреймова організація номінації одягу в англійській та українській мовах / В.А. Птуха // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія». К.: Вид. центр КНЛУ, 2012. – Т. 15. – № 1. – С. 144–153.
6. Серебренников Б.А. Языковая номинация: общие вопросы / Б.А. Серебренников. М.: Наука, 1977. – 319 с.
7. Уфимцева А.А. Слова в лексико-семантической системе языка / А.А. Уфимцева. М.: Наука, 1968. – 264 с.
8. Хмара Г.М. Номінація як об'єкт лінгвістичних досліджень: історія становлення і сучасність / Г.М. Хмара // Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна». – Вип. 3. – Ч. 1. – Львів, 2004. – С. 423–427.
9. Цісар Н.О. Системно-творчий потенціал вторинних медичних найменувань / Н.О. Цісар // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2010. – № 675. – С. 54–56.
10. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность / Л.В. Щерба. – Л.: Наука, 1974. – 305 с.
11. Мюллер В.К. Англо-русский словарь / В.К. Мюллер; переработка и дополнение В.Д. Байкова. – М.: ООО «Изд-во Оникс», 2006. – 976 с.
12. Dreiser Th. Sister Carrie / Th. Dreiser. – S.: KARO, 2008. – 384 p.
13. Simak C. Destiny Doll / C. Simak [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://en.bookfi.org/g/Destiny%20Doll>.

Косенко Н. М., Аксиутіна Т. В. Основні аспекти вивчення вторинних стилістичних найменувань у сучасній англійській мові

Анотація. На ґрунті англомовних творів XIX століття вивчено деякі аспекти номінації та її типи. Зокрема, розглянуто сутність, види й функціонування одиниць вторинної номінації. Комплексний опис мовних номінативних одиниць проведено в інтертекстуальному аспекті, де показано роль контексту в реалізації значень одиниць вторинної номінації. Це мовне явище досліджено з урахуванням екстралінгвістичних чинників, таких як період і умови написання художнього твору, індивідуальний стиль автора, тема твору.

Ключові слова: теорія номінації, первинна і вторинна номінація, контекст, експресивно-стилістичне маркування.

Kosenko N., Aksjutina T. Major Aspects of Secondary Stylistic Names Studies in Modern English

Summary. The article highlights some aspects of theory of nomination and its types. In particular, on the basis of the 19-th century English and American works of literature, it studies the concept of the secondary indirect nomination as well as its types and functioning. Describing the language units of the secondary nomination and their functions, the paper stresses the fact that the process of their realization is context-dependent. The issue of the secondary nomination is regarded considering extra-linguistic factors such as time and conditions for writing a literary work, the author's individual style, the subject-matter of the text.

Key words: theory of nomination, primary and secondary nomination, context-dependent, expressive and stylistic means.

Аполонова Л. А.,

викладач кафедри іноземних мов та перекладу

Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій

ДИРЕКТИВИ У СКЛАДНИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТАХ

Анотація. У статті розглянуто особливості функціонування директивів у різних типах складних мовленнєвих актів з погляду їх впливу на перлокутивний ефект. Аналізуються взаємозв'язки між директивом та іншими частинами складного мовленнєвого акту.

Ключові слова: директив, складний мовленнєвий акт, перлокутивний ефект.

Постановка проблеми. Наявність спрямованого волевиявлення з боку мовця є загальною ознакою, що поєднує всі типи директивів. Кожен із них володіє ілокутивною силою спонукання різної інтенсивності залежно від прагмалінгвістичних умов. Ілокутивна сила спонукання може бути представлена в директивах не тільки опосередковано, а й із різною інтенсивністю, варіюючись за силою впливу від категоричного наказу до щонайм'якшого прохання. Можливим є також співіснування директивних мовленнєвих актів з ілокутивними силами різної інтенсивності в межах окремих типів складного мовленнєвого акту.

Якщо для директивних мовленнєвих актів ілокуцією є спонукання до вчинення/невчинення якоїсь, що розуміється в широкому сенсі, дії, то перлокуція як частина директивного мовленнєвого акту мовця передбачає можливість учинення цієї дії. Перлокутивний складник директива полягає в здійсненні впливу на планування діяльності адресата (*Handlungsplanung*) або виникнення невербальних дій (*Folgehandlungen*) [19, с. 134]. Директивне висловлювання може мати кілька перлокутивних функцій. Погрожуючи, наприклад, ми не тільки спонукаємо не вчиняти будь-якого вчинку, а й водночас можемо висловлювати невдоволення чи ображати співрозмовника.

Праці вітчизняних і зарубіжних авторів, що висвітлюють функціонування та різновиди складних мовленнєвих актів, взаємовідносини у складному реченні, процеси прагматичного зміщення [2; 3; 4; 5; 6; 8; 18], і досі залишаються актуальними, слугують підґрунтям для розгляду директивів у складі мовленнєвих актів різних типів із погляду можливого й наявного перлокутивного ефекту.

Метою статті є вивчення особливостей функціонування директивів у різних типах складних мовленнєвих актів; аналіз співвідношення ілокутивної сили спонукання зі складовими частинами складного мовленнєвого акту, впливу співіснування декількох ілокутивних сил у межах складного мовленнєвого акту на перлокутивний ефект.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ілокутивна сила спонукання може не тільки виступати як чільна, що визначає тип мовленнєвого акту, а й співіснувати з іншими ілокутивними силами як супутня (вторинна, за термінологією О.Г. Почепцова). Первинна ілокутивна сила висловлювання визначається його найбільш загальними структурними характеристиками, вторинна ілокутивна сила розвивається на основі первинної [3, с. 25]. Е.Н. Старикова пише про зміщення основних прагматичних значень, а також основного і вторинного

прагматичного значень (питання й докір, питання і спонукання), які мають місце в простому мовленнєвому акті [6, с. 68]. Як відзначає А.Н. Приходько, процеси прагматичного зміщення більш характерні для складних мовленнєвих актів [4, с. 87], дже вони можуть бути втіленням непрямих мовленнєвих актів або якщо інших прагматичних утворень, наприклад, так званих «бінарних ілокутивних комплексів». Складний мовленнєвий акт замислюється й виконується як цілісна одиниця мови. У змістовому плані він являє собою зумовлене перлокутивною метою з'єднання двох окремих пропозицій. Мовний складник може бути визначений як асиндетичне поліпредикативне утворення – безсполучникове поєднання пропозицій [2, с. 18]. В окремих випадках складнопідрядні речення з підрядним умови також можуть становити основу одного з типів складного директивного мовленнєвого акту:

(1) *Eine Stimme erklang: "Monsieur Lieven, öffnen Sie! Wenn Sie nicht öffnen, werden wir die Türe eintreten"* [18, S. 52].

Складний мовленнєвий акт являє собою набір різних актомовленнєвих функцій, кожна з яких у глобальному плані має своє конкретне завдання. Серед складних мовленнєвих актів, залежно від характеру їх функцій, виділяється три основні типи: комплексні, композитні та складені [2, с. 15]. Складові частини комплексного мовного акту знаходяться в субординативному прагмасемантичному зв'язку і співвідносяться між собою як головний і підлеглий мовні акти. У складних мовленнєвих актах, компоненти яких пов'язані субординативними відносинами, ілокутивна сила спонукання, як правило, є первинною, а директиви – головними мовленнєвими актами:

(2) *"Kümmere du dich nur um deine Ausstellung, Betty, ich komme schon allein zurecht..."* [14, S. 190].

(3) *"Nein, nein, gehen Sie hinauf zu Ihren Freunden, ich will nicht, dass Sie mich begleiten"* [13, S. 172].

Причиною функціональної незалежності імперативу в складній конструкції Л.А. Сергієвська вважає його пряме звернення до адресата, перлокуцію впливу з метою викликати конкретну відповідну дію або стан. «Модальність веління перешкоджає вживанню імперативу в ролі підрядного, на основі підрядного сполучника» [5, с. 49].

Комплексні мовленнєві акти як різновид складних являють собою бінарну комунікативну єдність, послідовність мовленнєвих актів-функцій, що утворюють інтегрований блок ієрархічно організованих неоднорідних комунікативно-прагматичних типів висловлювання, об'єднаних загальним наміром [4, с. 87]. Під час поділу головних і підпорядкованих мовленнєвих актів ми спираємося на ідею комунікативної філософії про те, що мовленнєві акти виступають у мовленні як складники попарно структурованої єдності (*Doppelstruktur, paarweise auftreten*) [10] тобто в складі інтеракції. Складні директивні мовленнєві акти можуть бути й у складі ініціальної, і в складі респонсивної репліки мовця. У першому випадку вони спрямовані на досягнення певного перлокутивного ефекту, а в другому самі

являють собою перлокутивний ефект директивного чи іншого висловлювання (4):

(4) *Johan: Stört es dir, wenn ich rauche?*

Marianne: Was das angeht, ist es jetzt besser geworden, also rauch nur. Es macht nichts. Ich find's gemütlich [7, S. 31].

Як уважає А.М. Приходько, головним мовленнєвим актом у складі комплексного варто вважати той мовленнєвий акт, на який очікується вербальна чи невербальна реакція адресата [4, с. 90]. Квеситиви й директиви мають сильну ілокуцію, в процесі інтеракції вони, як правило, виступають як головний мовленнєвий акт-функція, однак у складі комплексного мовленнєвого акту один із них утрачає перевагу. Квеситив як частина комплексного директивного мовленнєвого акту мітигує висловлювання та переорієнтує його на інтереси адресата, як це демонструє наступний приклад. Тітка пропонує хлопчикові почати гру, в яку він грав ще тоді, коли був маленьким, і відразу ж цікавиться, чи не занадто він дорослий для цієї гри:

(5) *“Wollen wir eine Partie «Krieg zur See» spielen, oder bist du dafür zu groß?” Krieg zur See ist wirklich ein Spiel für Kinder, aber Tante Magdalena zuliebe spielte ich mit ihr* [12, S. 167].

Авторський коментар показує, що така тактика позитивно впливає на перлокутивний ефект: хлопчик погоджується пограти, хоча й уважає себе дорослим.

Т. ван Дейк зазначає, що в складному реченні між мовленнєвими актами можна знайти відносини «підпорядкування» й «домінування», наприклад, коли деякий акт є допоміжним щодо іншого [8, с. 36]. Подібна ієрархія може бути виявлена й у складних директивних мовленнєвих актах, що містять промісив, які в цьому стосунку виявляють деяку подвійність. З одного боку, промісивний акт являє собою допоміжну мовленнєву дію, що слугує для досягнення мети (певна поведінка адресата в майбутньому), відображеної в трансльованій пропозиції. З іншого боку, промісивний мовний акт може бути домінуючим за силою перлокутивного впливу, оскільки часто містить експлікацію перлокутивного ефекту. Деякі дослідники вважають, що в цьому випадку мова йде про складний промісивний акт із розширеною пропозицією [1].

(6) *“Schicken Sie Ihre Leute raus, ich muss Ihnen etwas mitteilen”* [18, S. 63].

Наведене вище висловлювання можна тлумачити як промісив, у якому директивний мовленнєвий акт є умовою виконання обіцянки повідомити щось адресату. Відбувається перехрещення двох ілокутивних формул: а) «М вимагає, щоб», б) «М обіцяє, що» [4, с. 244]. У результаті промісив може бути зрозумілий тут і як підлеглий директиву мовленнєвий акт, що здійснює його аргументативну підтримку – необхідно виставити людей із приміщення, тому що адресат бажає щось повідомити.

Композитний мовний акт характеризується значенням «включення складеного пропозиціонального змісту в модель світу адресата» [2, с. 41]. Перлокутивною метою композитного директива є задовільне вирішення адресатом розгорнутого завдання. У композитних мовленнєвих актах, що містять рівноправні компоненти, можливо поєднання двох директивів:

(7) *“Doris, versuch mal, ganz ruhig zu sein... Trink etwas und hör' mir zu...”* [15, S. 18].

(8) *“Kommen Sie herein”, rief Sie, “erzählen Sie mir das Neueste aus Berlin und Paris...”* [13, S. 30].

Відзначаючи широке вживання в російській і англійській мовах композитних директивів, В.І. Карабан звертає увагу на єдність їх ілокутивної й перлокутивної мети, визначає їх дис-

курсивний статус як доповнення [2, с. 75]. Існують деякі труднощі у визначенні доповнювальної й доповнюваної функцій [4, с. 216], оскільки обидва мовленнєвих акти мають однаковий телеологічний статус для адресата, який сприймає висловлювання.

Композитні мовленнєві акти є цілісною послідовністю мовленнєвих актів функцій, які утворюють інтегрований блок координативно-організованих однорідних комунікативно-прагматичних типів висловлювання, об'єднаних загальною комунікативною інтенцією мовця [4, с. 87]. У ситуативному контексті спонукання композитні мовленнєві акти можуть бути реалізовані будь-якою з чотирьох теоретично можливих комбінацій простих мовленнєвих актів-функцій: (9) директив – директив, (10) директив – констатив, (11) директив – квеситив, (12) директив – комісив:

(9) *Gräfin: Komm, Setz dich zu mir und erzähle, was vorgefallen ist.*

Kanzler: Ich kann nicht sitzen, ich rase! [11 S. 34].

(10) *“Nur Sie können das ändern, Kommissar, sprechen Sie mit Lutz, nur Sie können ihn bewegen, mich zu Gastmann gehen zu lassen“.*

“Nein, Tschanz“, sagte Bärlach, „ich kann das nicht“ [9, S. 71].

(11) *“Ljubaschka, verrate mich bloss nicht, hilfst du mir?“*

“Natürlich“, sie lachte. „Viel Glück, Maria“ [14, S. 91].

(12) *“... Und wenn Sie hier herumstehen, Leute aushorchen – stören, dann kriegen Sie gar nix. Einverstanden?“*

Er schnüffelte und sah mich schief an. “Was soll ich sonst tun? Sie sind das Gesetz“ [16, S. 86].

Співіснування директиву й комісиву в композитному мовленнєвому акті за наявності змістового компонента обіцянки негативних наслідків утворює мовленнєвий акт погрози:

(13) *“Dann sag mir, wer es war, oder ich lege deine Verteidigung nieder“.*

Hastig nannte er den Namen. “Lonnie Neal war’s. Fragen Sie in Atlanta meinen alten Chef. Der kann Ihnen sagen, wo Sie ihn finden, er ist ein alter Kunde gewesen...” [17, с. 209].

Директиви зустрічаються й у складених мовленнєвих актах, компоненти яких знаходяться в перлокутивному відношенні спеціального сприяння:

(14) *“Papa! Fang nicht schon wieder damit an!”* [14, S. 242].

У складених мовних актах перлокутивні цілі мовленнєвих актів-функцій полягають у тому, що здійснення перлокутивної мети сприяючого мовленнєвого акту робить можливим здійснення перлокутивної мети мовленнєвого акту, якому сприяють.

Наша вибірка підтверджує дані про те, що перлокутивний ефект директивних висловлювань може бути реакцією як на весь складний мовний акт загалом, так і на одну з мовленнєвих актів-функцій (15):

(15) *“Herein, herein, wenn Sie als Mensch kommen, kriegen Sie auch ein Glas Bier und `n Schnaps!“*

“Aber ich komme dienstlich, leider“, sagte ich [16, S. 188].

У наведеному вище прикладі ініціююча репліка представлена складним мовленнєвим актом, що складається з декількох простих мовленнєвих актів-функцій – директиву, констативу й комісиву. Гостинний та іронічний доктор запрошує комісара ввійти в будинок і обіцяє за певної умови (*wenn Sie als Mensch kommen*) пригостити напоями. Перлокутивним ефектом є констатив – коментар найбільш істотної для цієї конкретної ситуації частини пропозиції. Комісар повідомляє, що прийшов за обов'язком служби (*ich komme dienstlich*).

Висновки. У складних директивних мовленнєвих актах спостерігається зсув основного і вторинного прагматичного значень. У змістовому плані складний директивний мовленнєвий акт є зумовленим перлокутивною метою з'єднанням двох окремих пропозицій. Складні директивні мовленнєві акти можуть бути й у складі ініціального, і в складі реактивного дискурсивного ходу. У першому випадку вони спрямовані на досягнення певного перлокутивного ефекту, а в другому – самі являють собою перлокутивний ефект директивного чи іншого висловлювання. Перлокутивний ефект директивних висловлювань може бути реакцією як на весь складний мовленнєвий акт загалом, так і на один компонентний мовленнєвий акт-функцію.

Література:

1. Гусаренко М.К. Экспликация перлокутивного эффекта в комиссивных речевых актах / М.К. Гусаренко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://depfolang.kubsu.ru/gusarenko.html>.
2. Карабан В.И. Сложные речевые единицы: прагматика английских асиндетических полипредикативных образований : [монография] / В.И. Карабан. – К. : Вища школа, 1989. – 131 с.
3. Почепцов О.Г. Основы прагматического описания предложения / О.Г. Почепцов. – К. : Вища школа, 1986. – 116 с.
4. Приходько А.Н. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові / А.Н. Приходько. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 292 с.
5. Сергиевская Л.А. Модальность сложного предложения с императивной семантикой в современном русском языке / Л.А. Сергиевская // Вопросы языкознания. – 1995. – № 3. – С. 48–55.
6. Старикова Е.Н. Проблемы семантического синтаксиса / Е.Н. Старикова. – К. : Вища школа, 1985. – 120 с.
7. Bergman I. Szenen einer Ehe. Filmszenarium / I. Bergman. – Verl. Volk und Welt. – Berlin, 1979. – 183 с.
8. Dijk V.T. Textwissenschaft Eine interdisziplinäre Einführung / V.T. Dijk. – Tübingen : Niemeyer, 1980. – 285 S.
9. Dürrenmatt F. Der Richter und sein Henker / F. Dürrenmatt. – Leipzig : Reclam Verlag, 1975. – 98 S.
10. Habermas J. Erfolgs- und verständigungsorientierter Sprachgebrauch. Der Stellenwert perlokutionärer Effekte / J. Habermas // Theorie des kommunikativen Handelns. Handlungsrationalität und gesellschaftliche Rationalisierung. – Fr./M. : Suhrkamp, 1987. – Bd. 1. – S. 385–397.
11. Haider A. Die Liebe ist ein Verbrechen. Das Leben des Freiherrn Friedrich von der Trenk. Schauspiel in acht Szenen / A. Haider. – St. Pölten: Literaturedition Niederösterreich, 2000. – 80 S.
12. Hein Ch. Von allem Anfang an / Ch. Hein. – Berlin : Aufbau Verlag, 1997. – 199 S.
13. Kellermann B. Die Stadt Anatol / B. Kellermann. – Berlin : Aufbau, 1994. – 453 S.
14. Kosalik H.G. Eine angesehene Familie / H.G. Kosalik. – München : Goldmann, 1983. – 378 S.
15. Lenz S. Die Bergung. Hörspiel / S. Lenz. – Köln [u.a.] : Westdt. Rundfunk [u.a.], 1985. – 18 S.
16. Martin H. Einer fehlt beim Kurkonzert / H. Martin. – М. : Айрис-пресс, 2003. – 256 с.
17. Prodöhl G. Die letzte Meile / G. Prodöhl // Prodöhl G. Das perfekte Alibi und andere Kriminalgeschichten / G. Prodöhl. – Moskau : Raduga, 1985. – S. 160–210.
18. Simmel J.M. Es muß nicht immer Kaviar sein / J.M. Simmel. – Drömer Knauer. – München, Zürich, 1970. – 560 S.
19. Zifonun G. Grammatik der deutschen Sprache (in 3 Bd.) / G. Zifonun, L. Hoffmann, B. Strecker. – Berlin, N.Y. : Walter de Gruyter, 1997. – 2569 S.

Аполонова Л. А. Директивы в сложных речевых актах

Аннотация. В статье рассматриваются особенности функционирования директивов в различных типах сложных речевых актов с точки зрения их влияния на перлокутивный эффект. Анализируются взаимосвязи между директивом и другими частями сложного речевого акта.

Ключевые слова: директив, сложный речевой акт, перлокутивный эффект.

Apolonova L. Directive in complex speech acts

Summary. The article deals with the peculiarities of directive in various types of complex speech acts in terms of their impact on the perlocutionary effect, analyzes the relationship between the directive and other parts of a complex speech act.

Key words: directive, complex speech act, perlocutionary effect.

*Бабій О. Р.,**викладач кафедри іноземних мов
Буковинського державного медичного університету**Качан Б. М.,**викладач кафедри іноземних мов
Буковинського державного медичного університету**Пендещук А. Я.,**викладач кафедри іноземних мов
Буковинського державного медичного університету*

КАТЕГОРІЯ ПРЕДИКАТИВНОСТІ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. Стаття присвячена розгляду категорії предикативності в англійській мові, адже в процесі повсякденного спілкування людина намагається передати певну інформацію у формі висловлювань і повідомлень, стверджуючи певну думку й обґрунтовуючи її. Основою утворення будь-якого речення як основної форми інтеракції є предикація, що співвідносить висловлювання з дійсністю та існує в кожному акті мовлення, в кожному мовному обміні думками.

Ключові слова: мова, граматики, предикативність, синтаксис, одиниця мови, речення.

Постановка проблеми. Мова – це засіб, за допомогою якого люди спілкуються один із одним, обмінюються думками й потребують взаємного розуміння. У спілкуванні люди щось стверджують, про щось повідомляють, виражають своє ставлення до чогось. Момент ствердження, що існує в повідомленні, є дуже важливим з погляду призначення мови. Він називається предикацією. Предикативність є поняттям відношення, яке вміщує ствердження наявності або відсутності зв'язку якого-небудь предмета чи явища з поняттям існування [8, с. 251].

Мета статті полягає у визначенні поняття «предикація», яка виявляється в моменті ствердження, що існує в повідомленні, і є дуже важливою з погляду призначення мови. Матеріалом дослідження послугував корпус структур вторинної предикації з газетних текстів інтернет-видань англійською мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як організаційна форма предикації дуже важливу роль у реченні відіграє присудок. Він є його структурним центром разом із підметом, а деколи й без останнього. Певна додаткова, пояснювальна ознака може надаватись підмету й не в оформленні присудка. Така ознака, яка не є присудком речення, називається вторинним предикатом. В англійській мові вторинна предикація – це насамперед відношення між невідмінюваними формами дієслова та іменними елементами в реченні.

Вторинна предикація є основою утворення так званих предикативних комплексів із герундієм, інфінітивом, дієприкметником, іменником, прикметником, прислівником. Вони дають змогу економити мовні засоби, роблячи висловлювання більш компактним, мінімізованим із погляду кількості складових частин. Саме з такого погляду вивчення структур вторинної предикації в сучасній англійській мові є актуальним на цьому етапі її розвитку.

Безпосереднє вивчення предикативності розпочалося ще в минулому столітті. Уперше в лінгвістичній літературі поняття «предикативність» у спеціальному термінологічному розумінні вжив Д.Н. Овсяніко-Куліковський. З тих пір проблема предикативності неодноразово досліджувалась у працях вітчизняних і зарубіжних лінгвістів. Варто зазначити, що поняття предикативності завжди було пов'язано з питанням взаємодії мови й мислення. Чималу роль у цьому відіграв вплив на погляди лінгвістів попередньої традиції. Деякі дослідники заперечували прямий зв'язок між логічними і граматичними категоріями в побудові теорії речення, схилившись до морфологізації синтаксичного поняття предикативності. Інші, навпаки, були переконані, що існує безпосередня залежність і зумовленість між мовними й мисленнєвими формами, вказували на неповну відповідність між цими формами, але, з іншого боку, обмежували структуру і сутність речення його граматичним складом.

Традиційно предикативність визначається як комплекс граматичних значень, що відбиває відношення змісту речення до дійсності. Саме такий підхід до предикативності переважає в сучасній синтаксичній теорії.

Предикативна ознака наділена часовими й модальними характеристиками, а також виявляє співвіднесеність із категорією особи. У реченні предикативність може виражатися експліцитно (повністю чи частково) або імпліцитно, тобто форми вираження цієї визначальної реченнєвої ознаки різні. Тому виникає потреба розмежувати, з одного боку, предикативність (одиниця плану змісту) як властивість речення, обов'язкову умову його існування, а з іншого – предикацію (одиниця плану вираження) як форму вираження певного значення [9, с. 4]. За способом оформлення та наявністю в реченні однієї чи більше предикацій визначають розрізнявальну ознаку простого і складного речення, тобто монопредикативність і поліпредикативність. Однак, за спостереженнями мовознавців, семантично складне речення може збігатися або не збігатися з формально-синтаксичними складними реченнями. Річ у тому, що просте з формально-граматичного погляду речення може за наявності двох предикатів бути семантично складним [4, с. 16]. Предикація, що не має самостійного модально-часового значення, тобто оформлена як вторинна, ускладнює просте речення. До класу ускладнених простих речень належать різноманітні реченнєві побудови, яким у формально-синтаксичному плані притаманна головна ознака простого речення – монопредикативність [5, с. 29].

В.Г. Адмоні вирізняв предикативне відношення, яке є характерним і для односкладових, і для однослівних речень, а також присудкове відношення (у двоскладових реченнях), тобто відношення, де є сполучення двох відповідно оформлених слів. З іншого боку, В.Г. Адмоні говорить про проекцію предикативних співвідношень між двома величинами – мовною й немовною, зазначаючи, що «проекції предикативного відношення спрямовані за межі речення, коли компоненти відношення не виражені певними лексемами» [1, с. 14]. Отже, під предикативними відношеннями В.Г. Адмоні розуміє здатність слова чи словосполучення утворювати речення як певною мірою завершений вислів (одиницю мови).

У вітчизняному мовознавстві найбільше визнання серед наявних точок зору щодо природи предикативності отримало визначення В.В. Виноградова: «... значення і призначення загальної категорії предикативності, яка формує речення, полягає у відношенні змісту речення до дійсності» [6, с. 5]. Питання предикативності і предикативних відношень безпосередньо пов'язане з розумінням сутності речення, з визначенням структурно-семантичних кордонів між реченням і словосполученням, тому воно є одним із основних питань у сучасному мовознавстві. Установлення різноманітних способів зв'язку між словами та вивчення цих слів саме по собі не вичерпує синтаксичного дослідження, так як не розкриває природи основної синтаксичної категорії – речення. Так, наприклад, якщо взяти такі ряди закономірно пов'язаних між собою слів, як *a large room, to look at him, the doctor's arrival* або навіть *his having come* та *his saying that*, то легко переконатися в тому, що, хоча слова в усіх цих випадках поєднані одне з одним за деякими правилами й установлені цим зв'язком відносини зрозумілі, словосполучення все ж не мають реального, або актуального, змісту. У них виражається не суцільна (єдина) думка, а скоріше ніби фрагменти думки і водночас відсутнє дещо, що робить цей ряд закономірно зв'язаних слів реченням. Це означає, що, хоча проблема словосполучення або закономірного граматичного поєднання слів, з одного боку, і проблема речення, з іншого боку, є тісно пов'язаними між собою, це, однак, дві різні проблеми, причому головною з них є проблема побудови речення як такого. Добре відомо, що речення не завжди складається зі сполучень рядів слів; у деяких випадках зустрічаються й однослівні речення, які справляють враження висловлювань із досить закінченою думкою і дійсно є такими, але тим не менше проблеми зв'язку слів у них узагалі не виникає: пор. такі однослівні речення, як *Go!* (Ідіть!); *When?* (Коли?); *Why?* (Чому?); *Yes* (Так) тощо. Разом із тим проблема побудови речення в цих випадках не втрачає виняткового значення: тут навіть потрібно вяснити те, що робить слова *when, why, yes* тощо завершеними за змістом висловлюваннями.

Щоб розкрити це питання, необхідно передусім зрозуміти відмінність між такими словосполученнями й такими реченнями, які включають ті самі лексичні одиниці: наприклад, *the doctor's arrival* (приїзд лікаря) і *The doctor arrived* (лікар приїхав). В обох випадках ідеться про одну й ту саму особу (лікаря) і про одну й ту саму дію (приїзд). Але все-таки між ними є важлива і принципова різниця: з двох сполучень лише друге (*The doctor arrived*) є свідченням певного реального факту, що має визначений актуальний зміст. Дійсно, адже лише в цьому випадку приїзд лікаря визначено як факт, що мав місце, – факт, що стосується минулого, а не майбутнього чи теперішнього. І, навпаки, перше словосполучення (*the doctor's arrival*) не має для нас ніякої актуальної цінності; воно, звичайно, зрозуміло,

і людина, яка його почує, моментально пов'яже його подумки з приїздом лікаря, але при цьому вона не буде мати уявлення про те, є цей факт реальним чи лише бажаним, необхідним чи можливим; стосується воно теперішнього моменту чи майбутнього. Указана принципова відмінність не може базуватися на відмінностях словникового складу, оскільки в лексичному плані вагомий відмінності не існує. Отже, існує граматична відмінність. Окрім того, у випадку *The doctor arrived* до загального повідомлення про приїзд лікаря додається ще й граматичний аспект: приїзд мав місце в минулому. Віднесення цієї події до дійсності якраз і створює враження завершеності змісту. Цей момент є дуже важливим, адже ми живемо в об'єктивній дійсності, і тому відношення кожного почутого висловлювання до дійсності є для нас основним. Це віднесення висловлювання до дійсності й називається *предикацією* [2, с. 12].

Як наслідок, найбільш важливим моментом в оформленні мовлення у вигляді речення, тим, що перетворює речення в речення, є предикація, або віднесення змісту висловлювання до дійсності. Саме предикація включає сказане в систему буття, надає висловлюванню завершеності думки та перетворює певний відрізок мовлення в речення. Це означає, що, для того щоб висловлювання певного змісту, як-то *his writing a letter* (у цьому випадку типовий для речення зв'язок суб'єкта, процесу та об'єкта), набуло завершеності й актуальності, тобто перетворилось у речення, його необхідно співвіднести з дійсністю. Тільки за цієї умови висловлювання *his writing a letter* отримає реальний зміст і перетвориться, наприклад, у речення *He wrote a letter*; що означає "*his writing a letter took place in the past*". За своїм лексичним умістом *His writing a letter* і *He wrote a letter* еквівалентні, але в другому вводиться новий граматичний момент – указівка на відношення до дійсності, або предикація.

Предикація може виражатись не лише в повнозначному слові, як у *He wrote a letter*, де предикація виражена дієсловом *write*, а й у слові, що не має чіткого лексичного значення: пор. *My brother is a doctor* (Мій брат – лікар) із предикацією в дієслові-зв'язці *be (is)*. Більше того, під час вираження предикації дієсловом із сильно ослабленим лексичним значенням (*is*) ми отримуємо максимальне наближення до найбільш чіткого вираження предикації. Справді, лексичне значення дієслова *be* як окрема думка тут не виділяється і тим самим основна роль дієслова зводиться до того, що воно, майже нічого не додаючи до лексичного значення *my brother* і *doctor*, представляє відношення між моїм братом і професією лікаря як реальне й таке, що стосується теперішнього моменту; цим і обмежується основне значення *is* [2, с. 41]. Відомо, що предикативні відношення виникають на основі підметово-присудкових зв'язків у реченні. Підмет і присудок формують предикативне ядро і слугують для вираження суті повідомлення. Вони утворюють речення і співвідносять висловлювання, що міститься в ньому, з поняттями та явищами об'єктивної дійсності. У такому випадку предикація, що виникає між ними, називається первинною. Однак у мові, крім головного предикативного ядра речення, існують інші засоби утворення предикативних відношень. Ці так звані «неядерні» предикативні відношення відомі в лінгвістичній літературі як предикативні відношення системи вторинної предикації. У багатьох працях можна зустріти такі терміни, як «потенційна предикація», «нефінітна предикація», «напівпредикативні конструкції», «подвійний присудок», «непрямий присудок», «предикативна аппозиція», «предикативне означення» [10, с. 301–302; 7, с. 85–91].

Так, проблема напівпредикативності визначається в синтаксичній теорії з різних поглядів: 1) у зв'язку з ученням про відокремлені другорядні члени речення (О.О. Потебня, І.Р. Вихованець, Л.О. Кадомцева, В.А. Іцкович, В.Г. Гак, Н.С. Валгіна та ін.); 2) у зв'язку з аналізом формально-синтаксичних ознак напівпредикативних відношень і з'ясуванням їх синтаксичної природи (О.О. Каминіна, О.Б. Сиротиніна, Г.О. Золотова, Е.С. Сасинович, Л.М. Коць, І.І. Слинько, М.Я. Плющ та ін.) [7, с. 85]. Як організаційна форма предикації, присудок, крім свого лексико-змістового значення, відіграє в реченні важливу роль, будучи його структурним центром поряд із підметом, а іноді й без нього. Але хоча присудок являє собою в реченні основну форму, головну структурну вісь предикації, якась додаткова, пояснювальна, зумовлювальна ознака може бути присвоєна підмету й не бути оформленою присудком у реченні. Ця ознака, що предикуюється (стверджується, встановлюється, заявляється), але не є в реченні присудком, називається *вторинним предикатом*. Оскільки вторинний предикат не є присудком, він може бути використаний для характеристики інших, окрім підмета, іменних членів речення, переважно додатка. Він також може бути лише частиною складного члена речення, тобто такої особливої двоскладної синтаксичної одиниці, відношення між основними елементами якої розкривається як зразок зв'язку, що існує між підметом і присудком у реченні [11, с. 7].

Розглянемо приклад вторинної предикації в реченні *They heard him speak*. Первинна предикація в реченні існує між підметом *they* та присудком *heard*, вторинна предикація – між *him* і *speak*: дієслово *speak* (вторинний предикат) виражає дію, виконану дійовою особою *him*. Питання про синтаксичну функцію *him-speak* є контрверсійним: можна вважати це словосполучення синтаксичним цілим або ж *him* – це один член речення, а *speak* – інший.

Якщо погодитися з першим твердженням, то з упевненістю можна назвати це словосполучення складним додатком, оскільки воно знаходиться в об'єктних відношеннях із присудком *heard* і складається з двох елементів, між якими виникають відношення, що за своїм змістом нагадують відношення підмета і присудка (але спостерігаються вони не щодо підмета, а що до додатка) [12].

Іншої точки зору дотримується професор О.І. Смирницький. На його думку, «сполучення *him-speak* не можна вважати нероздільною одиницею. Це очевидне синтаксичне сполучення, в якому кожен елемент є лексично повноцінним» [8, с. 253]. Як наслідок, можна зробити висновок, що перший елемент словосполучення – це додаток, а другий – об'єктно-предикативний член особливого виду, який за своїм змістом належить не до підмета, а до додатка і є самостійним членом речення. У деяких випадках елементи одного словосполучення не можна розділити без зміни змісту всього речення. Наприклад, речення з дієсловом *to hate* – *I hate you to go* – можна перефразувати так: *I hate the idea of your going* або *The idea of your going is unpleasant to me*. Якщо спробувати відділити елементи один від одного (*I hate* та *you...*), зміст речення зміниться. Датський учений Отто Есперсен пропонує загальне поняття “*nexus*” для кожного предикативного комплексу. Він розрізняє “*junction*” (subordination), що не є предикативною групою слів, наприклад, *reading man*, і “*nexus*” (predication), наприклад, *the man reads* [3, с. 253]. Якщо дотримуватись цього твердження, то в реченні *They heard him speak* виділяються “*nexus*” *They heard* і “*nexus*” *him speak*. Варто зазначити, що запропонований термін

доцільно вживати лише в його синтаксичному значенні, оскільки під цим терміном об'єднуються дуже різноманітні поняття, деякі з яких навіть проникають у сферу лексикології. Так, наприклад, іменник *arrival* варто було назвати *nexus substantive* з тієї причини, що сполучення *the doctor's arrival* є аналогом до речення *The doctor arrived*.

Висновки. У процесі повсякденного спілкування людина намагається передати певну інформацію у формі висловлювань і повідомлень, стверджуючи певну думку й обґрунтовуючи її. Предикація як поняття співвіднесеності висловлювання з дійсністю існує в кожному акті мовлення, в кожному мовному обміні думками. Саме предикація формує речення як синтаксичні одиниці мовлення та надає висловлюванням завершеності змісту.

Література:

1. Адмони В.Г. Грамматический строй как система построения и общая теория грамматики / В.Г. Адмони. – Л., 1988. – 235 с.
2. Ерхов В.Н. Предикация и предикативность в тексте / В.Н. Ерхов. – М.: Высшая школа, 1996. – 244 с.
3. Есперсен О. Философия грамматики / О. Есперсен; пер. с англ. В.В. Пассека и С.П. Сафроновой; под ред. Б.А. Ильиша. – 2-е изд. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – 408 с.
4. Лутак Т.І. Вторинна предикація як спосіб конденсації інформативного обсягу речення / Т.І. Лутак // Мовознавство. – 1986. – № 4. – С. 15–22.
5. Монин И.Б. Спорное в теории предикативности / И.Б. Монин // Предикативность и полипредикативность: межв. сб. науч. тр. – Челябинск: ЧГПИ, 1987. – С. 28–35.
6. Сазонова Н.М. Предикативные структуры в современном английском языке / Н.М. Сазонова. – К.: Радянська школа, 1969. – 143 с.
7. Саурбаев Р.Ж. Полупредикативные конструкции в современном английском и татарском языках / Р.Ж. Саурбаев // Гуманитарные исследования. – 2010. – № 3 (35). – С. 85–91.
8. Смирницький А.И. Синтаксис английского языка / А.И. Смирницький. – М.: Изд. лит. на иностр. яз., 1997. – 286 с.
9. Старикова Е.Н. Имплицитная предикативность в современном английском языке / Е.Н. Старикова. – К.: Вища школа, 1974. – 141 с.
10. Федоренко О.І. Теоретична граматики англійської мови: [навчальний посібник] / О.І. Федоренко, С.М. Сухорольська. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – 370 с.
11. Фомина А.Ю. Конструкция с вторичной предикацией как средство репрезентации макрособытия: на материале современного английского языка: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / А.Ю. Фомина. – Тамбов, 2007. – 18 с.
12. Secondary predication word-groups in English and Ukrainian [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lingua-source.com/2011/05/28/secondary-predication-word-groups-in-english-and-ukrainian/>

Бабий Е. Р., Качан Б. М., Пендещук А. Я. Категория предикативности в современном англоязычном дискурсе

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению категории предикативности в английском языке, ведь в процессе повседневного общения человек пытается передать определенную информацию в форме высказываний и сообщений, утверждая определенное мнение и обосновывая его. Основой образования любого предложения как основной формы интеракции является предикация, которая соотносит высказывания с действительностью и существует в каждом акте речи, в каждом языковом обмене мнениями.

Ключевые слова: речь, грамматика, предикативность, синтаксис, единица языка, предложение.

Babiy O., Kachan B., Pendeshchuk A. Category of predication in the modern English discourse

Summary. This article is devoted to the category of predicative in English because in the daily communication person is trying to convey some information in the form of statements and reports claiming certain opinion and justifying it. The

basis for the formation of any sentence as the main form of interaction is the predication which links the expression with reality and which is present in every act of speech and in each language exchange.

Key words: language, grammar, predication, syntax, unit of language, sentence.

Бардакова О. О.,

старший викладач кафедри романо-германської філології
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

РОЛЬ ДІЄСЛІВНИХ ОДИНИЦЬ У СТРУКТУРІ МЕДИЧНИХ ТЕКСТІВ

Анотація. У статті окреслено багатоаспектність визначень і напрямів вивчення тексту; досліджено особливості структурно-семантичної побудови дієслівних одиниць; розглянуто, яку роль відіграють дієслівні одиниці та їх похідні основи іменників у структурі медичного тексту (на матеріалі німецької мови), яка функція ними здійснюється.

Ключові слова: текст, дієслівна одиниця, когезія.

Постановка проблеми. Сьогодні визначними для всіх сфер життя є дослідження про мову, оскільки, навіть якщо брати до уваги здійснення лише комунікативної функції мови, можна дійти висновку, що внаслідок її реалізації відбувається формування концептуальної картини світу людини. Тому роль оптимізації комунікативних процесів має велике значення. Здійснення комунікації можливе не тільки у виявленні безпосереднього спілкування, натомість реалізується й через текст, виникає за наявності ідеї, яка поступово розгортається. Текст відтворює певний комунікативний задум автора, відображає концептуально один із фрагментів авторської мовної картини світу; відповідно, для читача текст є об'єктом пізнавальної діяльності, що має комунікативно та концептуально важливу інформацію [1]. Тому вивчення особливостей тексту, його створення, функціонування є актуальними питаннями сучасної науки. Актуальність статті зумовлюється також здійсненням дослідження на матеріалі наукового тексту медичної сфери в німецькій мові. Про тексти, написані іноземною мовою, окрім твердження про те, що текст є засобом спілкування, можна додати характеристику «Текст – засіб міжкультурного спілкування» [2, с. 93], що підкреслює й інтерпретує відповідне функціонування тексту як чинника діалогу культур.

Вивчення тексту саме в галузі медицини пов'язане з актуальністю й важливістю досліджень наукової мови, термінологіки. Стосовно вибору медичної сфери потрібно зауважити, що однією з умов функціонування тексту є соціум, який впливає на текст через форми соціальної діяльності, що пов'язані з комунікативною [3]. Мовлення без існування в соціумі втрачає зміст. «Мовлення є не метою, а засобом... Мовлення не заповнює всього діяльнісного акту» [4, с. 27]. У свою чергу, медицина – одна з важливих, значущих, суттєвих галузей науки й водночас система в суспільстві, що є частиною соціальної сфери.

Під час дослідження тексту привертає увагу і вражає різноманіття визначень тексту, яке спричинене багатоаспектністю поняття й великою варіативністю напрямів дослідження (до того ж у різних галузях наук, наприклад, філології, психолінгвістики, культурології тощо). Доцільним видається класифікувати визначення відповідно до напрямів, за якими здійснюється вивчення тексту. Наприклад, у напрямі текстотворення визначення тексту «як текстового фрагменту та цілого мовленнєвого твору» базуються на відносній та абсолютній цілісності й зв'язності тексту, але в тому самому визначенні в межах використання комунікативного підходу мова йде про локальну та глобальну інтерпрета-

цію тексту [1, с. 101–102]. У межах лінгвоцентричного підходу предметом аналізу є рівні й одиниці тексту (фонема, морфема, лексема та синтаксема або висловлення), а в руслі антропоцентричного підходу текст можна визначити з позицій комунікативного аспекту: «Текст – когерентна послідовність речень із вираженою комунікативною функцією, що корелює головній темі» [5]. Текст уважають «самостійним словесним твором», «комунікативною подією» для дослідження якої визначають текстувальність – сукупність особливостей тексту (за теорією текстувальності, до сукупності ознак певного тексту входять когезія, когерентність, інформативність тощо) [6]. А у сфері когнітивістики досліджується використання, наприклад, методів метафоричного аналізу [7]. Отже, різні підходи можуть окреслювати різні важливі риси тексту, відповідно до його багатогранності й варіативності сфер функціонування.

Поява різних підходів з метою дослідження різних ознак тексту пояснюється тим, що поступово, з накопиченням та обробкою, класифікацією наявної інформації, розширювався кругозір уявлень про текст, що теж призводило до появи нових ідей і з'ясування можливостей подальших розвідок. Отже, не вичерпувалась, а лише поширювалась і поглиблювалась цікавість до досліджень різних аспектів тексту.

Імовірно, збільшення уявлень і рівня зацікавленості щодо тексту можна порівняти з уявленнями та появою сумнівів (питань), які виникають унаслідок зростання кількості інформації. Із розповіді часів Давньої Греції відомий спосіб зображення наявних знань, які умовно містяться в окресленому колі, та залишку невідомого, непізнаного, що лежить поза межами: якщо розмір кола, що «містить» знання, стає більшим, водночас зростає й кількість невідомого, що існує поза межами знання і стикається з уже відомим, тому виникають нові питання.

Підходи до дослідження тексту, що існують сьогодні, окреслюють як тексто-, лінгво-, антропоцентричний і когнітивний. Лінгвоцентричний, традиційний підхід (Г.Я. Солганік, М.М. Кожина) вивчає функціонування мовних одиниць і їх категорій у тексті, передусім художньому. Напрямами є такі:

- лінгвістика тексту (текст як структура, дослідження – від цілого до частини);
- граматики тексту (текст як семантично пов'язана послідовність речень; вивчення – від частини до цілого);
- стилістика тексту (вивчення композиційно- й функціонально-сміслових типів мовлення).

У текстоцентричному підході (І.Р. Гальперін, С.Г. Ільєнко) текст уважається самостійним, самодостатнім явищем, наслідком текстової діяльності; важливим поняттям є універсальні категорії тексту; до напрямів належать семантика, граматики або синтаксис тексту.

Антропоцентричний підхід – увага спрямована на інтерпретацію тексту «учасниками комунікації», тобто автором і читачем. Серед напрямів виокремлюють такі:

– психолінгвістичний (О.Р. Лурія, Ч. Озгуд, О.О. Леонтьєв, М.І. Жинкін, Ю.О. Сорокін, Н. Хомський) – дослідження явищ (моделей) утворення і сприйняття тексту, мова вважається особливим видом психологічної реальності;

– прагматичний (Ю.М. Лотман, Т. ван Дейк) – текст вважається засобом для здійснення комунікативної мети;

– дериваційний (О.С. Кубрякова) – увага спрямована на те, що в основі текстотворення полягають загальні процеси мислення, тобто утворення тексту є утворенням думки, закон побудови тексту полягає в інкорпоруванні, важливими засобами є контамінація та компресія;

– комунікативний (Г.О. Золотова, Н.С. Болотнова, Г.В. Колшанський) – дослідження особливостей тексту як засобу вербальної комунікації;

– жанрово-стильовий або мовленнєвознавчий (М.М. Бахтін, М.М. Кожина, Т.В. Шмельова, М.Р. Львов) – увага звертається на те, що текст належить певному жанру чи стилю.

Когнітивний підхід (Т. ван Дейк, О.С. Кубрякова) – текст утілює розуміння автором картини світу, виражене за допомогою концептів [8].

Розвиток уявлень про текст відбувався не лінійно, в одному напрямі, а багатовекторно, навіть різновимірно, і це також спричинило появу нових аспектів, підходів, способів вивчення та відображало еволюцію сприйняття людиною світу й себе в ньому. «Багатовимірність – це властивість простору, часу, людини мати грані, якості, які поки що невідомі. Для сприйняття багатомірних структур у людині повинні виявитися глибші й тонші аспекти свідомості та відчуттів, тобто людина має змінюватися» [9].

Саме тому, що аналізоване поняття тексту розглядається, як правило, не у площині, а «багатовимірно», водночас багатоаспектно, мета статті – дослідження в напрямі з'ясування питань, пов'язаних із будовою тексту (а саме дослідження ролі дієслівних одиниць (далі – ДО) та їх похідних основ (далі – ПО) у структурі тексту медичного напрямку), – не є відокремлено спрямованою лише на отримання інформації та її подальшу класифікацію (що, втім, теж є необхідним у процесі здійснення спроб загальної систематизації мовної системи), а й включає функціональний аспект. Вивчення структури допомагає виявити риси, що можуть сприяти покращенню сприймання тексту реципієнтом у процесі комунікації.

Оскільки для дослідження обрано текст наукового характеру в галузі медицини (на матеріалі німецької мови), то потрібно зазначити основні риси саме такого виду текстів: уживання медичної термінології; специфічна побудова: структурованість за принципом «тези – аргументи – висновки»; тема «спілкування» між автором і читачем належить медичній сфері; відповідно, комунікація в межах тексту відбувається з метою надати чи отримати інформацію стосовно медичної тематики.

Останнім часом тексти медичної сфери стали об'єктом зростання зацікавленості не тільки фахівців, а й широких кіл населення, що пов'язано в глобальному сенсі з важливістю здоров'я. Сьогодні, з одного боку, науковий прогрес пропонує небачені, казкові технології для покращення стану здоров'я, продовження життя (особливо вражають здобутки у сфері нанотехнологій), з іншого боку, люди розуміють важливість свого власного піклування про стан здоров'я, модним та актуальним у багатьох країнах стало дотримання «здорового способу життя». Часто необхідною умовою, одним із початкових кроків для виконання дій, що сприяють зміцненню здоров'я, є отримання

інформації щодо конкретного питання консультативного фахового характеру.

В умовах реформ у системі медицини нашої країни часто людина звертається для пошуку інформації до літературних, електронних джерел, що сприяє зростанню зацікавлення та популяризації медичного блогу як сучасного жанру. Блог є актуальною формою отримання інформації медичної сфери, враховуючи широке користування мережею інтернет, доступність інформації для нефахівця (адаптованість і менший обсяг порівняно, наприклад, із монографією), привабливість для читача через відкритість автора (його конкретні поради, не суто офіційний стиль, звертання до читача з пропозицією відвідати блог знову), можливість подальшого конкретного діалогу за допомогою інтернету.

Для фахівця – медичного працівника – опрацювання медичних текстів є передбачуваним, оскільки в сучасних умовах важливо бути конкурентоспроможним, а тому необхідно постійно намагатися підвищувати кваліфікацію, займатися освітою й самоосвітою, щоб бути як мінімум у курсі останніх нововведень, зважаючи на стрімкий розвиток науки («Потрібно бігти, щоб хоча б залишитися на місці, а якщо хочеш рухатися, то бігти треба ще швидше» («Аліса в Задзеркаллі» Л. Керрола)).

Окрім пошуків інформації рідною мовою, ті, хто володіє іноземною, користуються й нею, оскільки усвідомлюють, що потрібно бути в курсі досягнень світової науки, а інформацію краще сприймати в початковому варіанті, в тексті оригіналу. Хоча, як було зазначено, опрацювання тексту блогу є доступнішим для читача порівняно з монографією, все ж таки можливими є труднощі у сприйманні тексту, особливо враховуючи те, що текст написаний іноземною мовою. Для повноти однозначного усвідомлення тексту необхідне володіння термінологічним апаратом, розуміння термінів ключових слів тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед німецької лексики мови медицини привертає увагу група ДО з першими відокремлюваними словотворчими компонентами (далі – СК) та співвідносними з ними ПО, що є поширеними, часто вживаними одиницями в німецькій мові, з особливою структурно-семантичною будовою. ДО – це складні утворення, які називають також «напівпрефіксальні дієслова», «складні дієслова», але все-таки назва «ДО з першими відокремлюваними компонентами» (використана вслід за В.К. Зерною, А.В. Сімековою, О.І. Смирницьким, М.В. Раєвським, В. Фляйшером) відображає характерні риси поняття, яке називає.

Першими СК в складі ДО можуть бути прийменники *ab, an, auf, aus, mit* ... тощо; наголошувані, відокремлювані прийменники/прислівники *durch, über, um* ... тощо; прислівники *danieder, dar, einher*... тощо; прикметники *fest, frei, hoch*... тощо. Як другі СК ДО функціонують дієслова в інфінітивній формі. ДО є складними одиницями, утвореними з двох СК (що залежно від складників мають поділ за структурними типами та відповідні граматичні властивості), можуть мати контактні й дистантні форми функціонування. Семантика ДО залежить від значення першого СК (співвідносного зі значенням відповідного прийменника/прислівника/прикметника) та від семантики другого СК – дієслова. Хоча значення ДО утворюється з двох СК, перші СК часто впливають на значення ТО дієслова, додаючи своє значення під час утворення ДО.

Спробуємо проаналізувати роль ДО та співвідносних із ними ПО іменників у тексті медичного блогу (психологічна тематика) [10].

ДО *zu//hören* – слухати (уважно, емпативно), вслуховуватися, дослуховуватися (емоційно); прислуховуватися (фізично) і *durch//dringen* – проникати (у свідомість – про ідею, інформацію); доходити, доноситися “*Wie Sie besser zuhören lernen. Und bei anderen besser durchdringen*” уживаються в межах одного речення, контактено, в контексті є словами однієї тематичної групи, демонструють причинно-наслідковий зв’язок.

У реченні “*Sie müssen aufhören zu reden und anfangen, zuzuhören*” ДО *auf//hören* – припиняти, переставати та *an//fangen* – починати, виконувати – вживаються контактено, в межах одного речення, антонімічно. Антонімічність підкреслюється парою *reden* – говорити та *zu//hören* – слухати, вслухатися (уважно, емпативно), що вживаються безпосередньо з *auf//hören* та *an//fangen*, у контексті означають протилежні поняття. ДО *zu//hören* – слухати, вслухатися (уважно, емпативно), має однаковий корінь із *auf//hören*, але не є ні синонімом, ні антонімом до *auf//hören*. (Для порівняння, кореневі дієслова *hören* і *fangen* мають значення, відповідно, чути й ловити, що не є антонімами, але, як зазначено, антонімічні зв’язки спостерігаються у відповідних ДО з першими СК). Цим підкреслюється важливість значення першого СК.

“*Durch Reden gute Argumente aufzuzählen. Mit dem Aufzählen von Argumenten erzeugen Sie fast immer einen gewissen Druck, um andere zu beeinflussen oder zu überzeugen*”: ДО *auf//zählen* – перерахувати, назвати (в цьому випадку аргументи для емоційного впливу) та ПО *Aufzählen* – перерахування, перелік (у цьому випадку аргументів) – функціонують у межах сусідніх абзаців, щоб уникнути повторення, вживається іменник, що є ПО від ДО. Зв’язок похідності можна зобразити так: *auf//zählen* → *Aufzählen*. Уживання ПО від ДО допомагає уникнути довшої граматичної конструкції і сприяє тим самим компресії змісту.

ДО *auf//zählen* – перерахувати, назвати (в цьому випадку аргументи для емоційного впливу) – є в контексті синонімом до *mit//teilen* – повідомити, сповістити – “*Menschen in einer solchen Situation wollen höchstens eins: sie wollen nur mitteilen, was sie gerade machen*”. ДО *mit//teilen* демонструє контактено, в межах одного речення тематичний причинно-наслідковий зв’язок із ПО *Zuhören* «*Nur Zuhören gibt anderen Menschen die Chance, ihre Gefühle und Sorgen mitzuteilen*». Окрім ДО *zu//hören* у тексті функціонує і ПО *Zuhören* – слухання (уважно, емпативно) (зв’язок похідності може бути зображений *zu//hören* → *Zuhören*), уживання ПО потрібне для побудови іншого типу речення і сприяє компресії змісту.

У реченні “*Indem er zuhört, ist Brown in der Lage, Steve zu zeigen, dass er sich in seine Situation hineinversetzt*” ДО *zu//hören* та *hinein//versetzen* – співчувати, емпатувати – є тематично спорідненими.

ДО *zu//hören* демонструє тематичний, причинно-наслідковий зв’язок із ПО *Ansicht* – точка зору, що є ПО від ДО *an//sehen* – дивитися: “*Wenn Sie wollen, dass andere Menschen gegenüber Ihren Ansichten und Argumenten offener werden, müssen Sie zuerst ihnen zuhören*”.

Абзац закінчується реченнями: “*Wir sind rein biologisch dafür programmiert, genau das zu tun. Und zwar wegen der Spiegelneuronen. Damit können wir empfinden und nachfühlen, was andere erleben*”. ДО *zu//hören* у реченні не звучить, але до неї додається тематично близька ДО *nach//fühlen* – співчувати, співпереживати (що є синонімом до *hinein//versetzen*), а через речення – тематично близька ДО *wahr//nehmen* – сприймати (органами почуттів), відчувати, почувати, помічати, що

є водночас синонімом до *nach//fühlen* “*Weil wir dann erleben, dass der Andere uns wahrnimmt, versteht – und für diesen Moment emotional mit uns verbunden ist*”.

У реченні цього самого абзацу “*Denn sie (Empathie-Neuronen) bringen Menschen einander näher*” функціонує ДО *näher//bringen* – наближати, пояснювати, сприяти розумінню, що подовжує тематичний ряд ДО *zu//hören, wahr//nehmen, hinein//versetzen, nach//fühlen*.

У наступному реченні “*Spiegelneuronen sorgen auch dafür, dass wir dauernd versuchen, die Menschen um uns herum zu beruhigen, Wünsche und Erwartungen anderer zu erfüllen und deren Anerkennungen zu erbitten*” до тематичного ряду додається ПО *Anerkennung* – визнання, схвалення, що походить від ДО *an//erkennen* (*an//erkennen* → *Anerkennung*). Причому під час порівняння ДО й ПО, що утворюють тематичний ряд, із відповідними дієсловами та, наприклад, іменником *Erkennung*, виявляється, що відтінки значень, які об’єднують названі ДО й ПО в один ряд, привносять перші СК.

Далі після речення “*Mit Argumenten schaffen Sie keine Empathie. Denn Argumente sprechen nur den Verstand an*” ДО *an//sprechen* зі значенням звертатися долучається до вже вживаних у тексті ДО *mit//teilen, auf//zählen, an//bieten* із близьким значенням.

ДО *wider//spiegeln* – відображати, відобразити, відбутися (про почуття) – “*In Studien konnte man zeigen, was passiert, wenn wir andere “spiegeln” aber im Gegenzug nicht widergespiegelt werden*” – долучається до тематичного ряду ДО *zu//hören, wahr//nehmen, hinein//versetzen, nach//fühlen*, але з антонімічним значенням до *wahr//nehmen*, а також до *durch//dringen*.

ДО *auf//treten* – ступати, наступати, з’являтися – “*Es gibt ein deutliches Defizit in unseren Spiegelneuron-Rezeptoren. Wenn diese Defizite auftreten, fühlen wir uns allein gelassen und nicht verbunden*” – є синонімом до ДО *auf//tauchen*, що вже з’являлась раніше, і синонімічне значення простежується завдяки значенню І СК.

ДО *aufeinander//treffen* – зустрічатися (в контексті – про розум і почуття) – “*Alle Informationen, die im Langzeitgedächtnis gespeichert werden sollen, passieren zuerst einmal diesen Teil des Gehirns. Verstand und Gefühl treffen hier aufeinander*” є тематично близькою до *näher//bringen*, приєднується до тематичного ряду.

Контактено в межах речення “*Wenn Sie also wollen, dass andere Ihnen zuhören, müssen Sie sie auf der richtigen Gehirnebene ansprechen*” ужито ДО *zu//hören* та *an//sprechen*, які репрезентують причинно-наслідковий зв’язок.

У реченні “*Denn wenn Ihnen in einer Gesprächssituation eigene Gefühle wie Angst, Ärger oder Trauer dazwischen kommen, werden Sie weniger gut zuhören können oder angemessen auf den Anderen eingehen*” з’являється ДО *ein//gehen* – брати до уваги, сприймати, що є синонімом до *hinein//versetzen, wahr//nehmen* і долучається до тематичного ряду.

ДО *aus//sprechen* – вимовляти, висловлювати (думку) – “*Wenn Sie auch anderen den Raum geben, um ihre Ängste auszusprechen, helfen Sie ihnen, Ihren Argumenten wieder mit besser zuzuhören*” функціонує із синонімічним значенням до дистантно, тобто раніше вживаних у тексті, ДО *mit//teilen, an//sprechen, auf//zählen, an//bieten*. Водночас якщо зіставити *aus//sprechen* із ДО *zu//hören*, що вжиті контактено, в межах одного речення, то *aus//sprechen* і *zu//hören* демонструють радше протилежні значення.

Речення *“Empathie zu zeigen ist der beste Weg, damit andere sich verstanden und wertgeschätzt fühlen”* містить ДО *wert//schätzen* – *цінувати* (про почуття, емоції), що має смисловий зв'язок із ДО *zu//hören, wahr//nehmen, hinein//versetzen, nach//fühlen*.

У межах одного абзацу можна спостерігати функціонування ДО *wahr//nehmen* і ПО *Wahrnehmung (wahr//nehmen → Wahrnehm//ung)*, що сприяє униканню тавтології та компресії змісту.

Крім того, у тексті наявні спільнокореневі з ДО *zu//hören: an//hören, sich* – *бути на слуху, звучати й hin//hören* – *слухати*. Потрібно зауважити, що *zu//hören* і *hin//hören* є синонімами, але цьому сприяють не тільки другі, а й перші СК, оскільки вони теж є синонімічними, вказують на напрям. У реченні *“Man muss schon sehr genau hinschauen und hinzuhören, um zu erfassen, was in dem Anderen vorgeht”* завдяки першим СК спільність у значенні спостерігається щодо *hin//schauen* – *дивитись* (у певному напрямку) – та *hin//hören*. ДО *an//hören, sich* і *zu//hören* *“Zuhören hört sich leichter an als es ist”* є різними за значенням; ближчими до *zu//hören*, окрім *hin//hören*, є *wahr//nehmen, hinein//versetzen, nach//fühlen*, які разом із ПО *Zuhören* можна вважати ключовими словами тексту.

Ключові слова, а також синонімічно-антонімічні зв'язки між словами в тексті є ознакою когезії (зв'язності), що, у свою чергу, належить до найважливіших особливостей структури тексту. Тобто можна дійти висновку, що ДО та їх ПО завдяки своїй структурно-семантичній будові здійснюють текстотвірну функцію в цьому тексті.

Можна зробити висновок про особливості структурно-семантичної будови ДО: наявний вплив значень відповідних прийменників, прислівників, прикметників на значення 1 СК ДО, розповсюджується так на всю ДО, цим самим і на ПО. Для читачів німецьких медичних текстів може бути корисним свідомо звертати увагу на особливості будови ДО, безпосередньо на 1 СК у процесі перекладу ДО, що може полегшити сприйняття тексту.

Висновки. Дослідження структури тексту з урахуванням ролі ДО та їх ПО на матеріалі німецьких медичних текстів сприяє здійсненню комунікативної мети, оскільки якщо ДО та їх ПО тематично належать до ключових слів тексту, то врахування складної структурно-семантичної побудови ДО, впливу значення першого СК на значення всієї одиниці, зв'язків похідності між ДО та їх ПО, наявності здебільшого синонімічно-антонімічних відносин між ними може прискорити розуміння тексту для читача (під час детального або селективного, оглядового, «швидкого» типу читання).

Щодо позиції автора, то під час конструювання тексту корисним може бути врахування структурно-семантичних особливостей ДО та їх ПО, їх зв'язків похідності й, відповідно, спрямування на вживання в тексті ПО-іменників від співвідно-

сних із ними ДО, що може сприяти компресії змісту, так полегшити процес передачі інформації, здійснити авторський намір. Щодо перспектив подальших пошуків, то їх можна вбачати в дослідженні ролі ДО та їх ПО стосовно інших текстових критеріїв і на матеріалі текстів інших типів.

Література:

1. Болотнова Н.С. Филологический анализ текста : [учебное пособие] / Н.С. Болотнова. – М. : Флинта ; Наука, 2009. – 520 с.
2. Маслова Т.Б. Міжкультурне спілкування в межах тексту / Т.Б. Маслова / Формування іншомовної соціокультурної компетенції у студентів ВНЗ : матеріали I Міжнародної наукової конференції (22 листопада 2011 р.). – К. : НТУУ«КПІ», 2011. – С. 92–95.
3. Учебное пособие / [Ю.Н. Земская, Н.В. Панченко, И.Ю. Качесова, Л.М. Комиссарова, А.А. Чувакин]. – М. : Флинта ; Наука, 2010. – 132 с.
4. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность / А.А. Леонтьев. – М. : Просвещение, 1969. – 214 с.
5. Brinker K. Linguistische Textanalyse / K. Brinker. – Berlin : Erich Schmidt Verlag, 1992. – 163 S.
6. Dressler W.U. & R. de Beaugrande. Introduction to Text Linguistics / W.U. Dressler & R. de Beaugrande. – London : Longman, 1981. – 160 p.
7. Lakoff G. Metaphors we live by / G. Lakoff, M. Johnson. – University of Chicago Press, 2003. – 191 p.
8. Бабенко Л.Г. Филологический анализ текста. Основы теории, принципы и аспекты анализа / Л.Г. Бабенко. – М. : Академический проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2004. – 464 с.
9. Живое знание. Многомерность [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://naturalworld.ru/key_mnogomernost.htm.
10. Roland Kopp-Wichmann. Wie Sie besser zuhören lernen. Und bei anderen besser durchdringen [Electronic resource]. – Access regime : <http://www.persoennlichkeits-blog.de/article/43166/besser-zuhoeren>.

Бардакова Е. А. Роль глагольных единиц в структуре медицинского текста

Аннотация. В статье изображена многоаспектность определений и направлений исследования текста; изучены особенности структурно-семантического строения глагольных единиц; рассмотрено, какую роль играют глагольные единицы и их производные основы существительных в структуре медицинского текста (на материале немецкого языка), какую функцию выполняют.

Ключевые слова: текст, глагольная единица, когезия.

Bardakova O. Verbal units in the structure of medical text

Summary. In the article is described variety of definitions and research directions of the text concept, structural and semantic peculiarities of verbal units and their derivatives that are represented as nouns are investigated in the structure of medical text (on material of the German language), and functional specific features of verbal units are considered as well.

Key words: text, verbal unit, cohesion.

Боднар О. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЛЕКСИЧНА СПОРІДНЕНІСТЬ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ ФАХОВОЇ МОВИ ЕКОЛОГІЇ В НІМЕЦЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ І РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ

Анотація. У статті розглядається лексична спорідненість термінолексичної фахової мови екології в німецькій, англійській, українській і російській мовах. Зіставний аналіз екологічних термінологічних одиниць різних мов дав можливість виокремити три групи термінів за зовнішньою та внутрішньою формами, виявити ступінь їх близькості й залежність рівня термінологічної спорідненості від лексичної довжини термінів.

Ключові слова: термінологічна одиниця, лексична спорідненість, міжмовна уніфікація, внутрішня форма, зовнішня форма.

Постановка проблеми. Фахова мова екології потребує лаконізму, нормалізації термінологічної лексики, елімінації синонімії, створення уніфікованої мови як для спілкування між фахівцями-екологами, так і для досягнення максимальної однозначності в розумінні міждисциплінарної сфери екології. У світлі цих аспектів особливої значущості набуває лексична спорідненість термінологічних одиниць різних мов. Спорідненість розглядається як ступінь інтернаціоналізації термінолексичної одиниці в різних мовах і рівень близькості терміносистем відповідних мов.

Питання термінологічної спорідненості відображено в роботах таких учених, як Я. Бачинський, В. Б'ялик, Р. Іваницький, Т. Кияк, Н. Курносова, О. Ріба, В. Синьо та ін., дослідження котрих проведено на матеріалі різних галузевих терміносистем фахових мов.

Мета статті полягає в з'ясуванні рівня лексичної спорідненості термінологічних одиниць фахової мови екології в німецькій, англійській, українській і російській мовах на основі їх внутрішньої та зовнішньої форм.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо зіставити аналогічні термінологічні одиниці різних мов (напр., німецької, англійської, російської й української), то нерідко можна виявити більшу чи меншу невідповідність у їх обсягу змісту. Уникненню таких розбіжностей сприятиме міжмовна уніфікація термінів, основним чинником якої є лексична спорідненість. Уніфікація ґрунтується насамперед на п'яти елементах термінології [1, с. 72]: 1) на поняттях і системах понять; 2) на описі понять (дефініції та ілюстрації); 3) на зовнішній формі термінів (особливо письмовій); 4) на внутрішній формі (буквальних значеннях складних термінів і термінів, які побудовані на перенесенні значень); 5) на системі запису термінів (тобто типів писемностей).

Т. Кияк пропонує розрізняти два види міжмовної уніфікації термінів: за зовнішньою і внутрішньою формами [2, с. 79].

Уніфікація за зовнішньою формою розуміється як повна інтернаціоналізація термінологічних одиниць, у результаті якої модифікуються лише окремі функціональні ознаки різних мов, які не виявляють суттєвого впливу на інтернаціональне звучан-

ня й значення фахових лексем [3, с. 13]. Кількість таких термінів перманентно зростає в молодих наукових галузях, зокрема й екологічній, і зумовлюється багатьма екстралінгвістичними чинниками.

Зіставлення буквальних значень німецьких екологічних термінів (5 052 термінологічні одиниці) з їх еквівалентними значеннями в англійській, російській та українській мовах дало змогу виділити 3 групи термінологічних одиниць за зовнішньою формою:

1) терміни, зовнішня форма яких повністю збігається, наприклад: *die Sukzession* (нім.) – *succession* (англ.) – *суццесія* (укр.) – *суццесия* (рос.); *die Ablation* (нім.) – *ablation* (англ.) – *абляція* (укр.) – *абляция* (рос.); *die Denudation* (нім.) – *denudation* (англ.) – *денудація* (укр.) – *денудация* (рос.); *aerobe* (англ.) – *der Aerobier* (нім.) – *аероби* (укр.) – *аэробы* (рос.); *das Edaphon* (нім.) – *edaphon* (англ.) – *едафон* (укр.) – *эдафон* (рос.);

2) терміни, зовнішня форма яких частково збігається, наприклад: *abiotische Umwelt* (нім.) – *abiotic environment* (англ.) – *абіотичне довкілля* (укр.) – *абиотическая среда* (рос.); *der Abbau der Ozonschicht* (нім.) – *depletion of the ozone layer* (англ.) – *руйнування озонного шару* (укр.) – *разрушение озонного слоя* (рос.); *das Ökoaudit* (нім.) – *environmental audit* (англ.) – *екологічний аудит* (укр.) – *экологический аудит* (рос.); *die Korrosionsbeständigkeit* (нім.) – *corrosion resistance* (англ.) – *корозійна стійкість* (укр.) – *коррозионная устойчивость* (рос.);

3) терміни, зовнішня форма яких не збігається, наприклад: *die Entwässerung* (нім.) – *drainage* (англ.) – *дегідратація* (укр.) – *дренирование* (рос.); *die Kalkdüngung* (нім.) – *liming* (англ.) – *вапнування ґрунтів* (укр.) – *известкование кислых почв* (рос.); *die Kunstdünger* (нім.) – *artificial fertilizer* (англ.) – *штучні добрива* (укр.) – *искусственные удобрения* (рос.); *die Rauchgasentstickung* (нім.) – *flue-gas denitrification* (англ.) – *очищення димових газів від сполук азоту* (укр.) – *денитрификация дымовых газов* (рос.). У таблиці 1 подаємо результати цього дослідження.

Наступний етап дослідження полягав в аналізі термінів за внутрішньою формою. Процес міжмовної уніфікації термінологічних одиниць за внутрішньою формою (імплицитна інтернаціоналізація) є складнішим, адже передбачає наявність однакових семантичних елементів у плані вираження; відсутність зайвих лексем, що вживаються лише в одній із порівнюваних мов; установлення однакових семантичних відношень між складовими компонентами [3, с. 14].

У результаті зіставлення внутрішніх форм екологічних терміноодиниць виділено 3 групи термінів:

1) терміни, внутрішня форма яких повністю збігається, наприклад: *die Wegeerosion* (нім.) – *дорожня эрозия* (рос.);

die Wasserregenerierung (нім.) – регенерація води (укр.); *die Vogelwanderung* (нім.) – bird migration (англ.); *die Eutrophierung* (нім.) – евтрофірованіє (рос.); *die Vegetationskartierung* (нім.) – картування рослинності (укр.); *nachwachsende Rohstoffe* (нім.) – renewable resources (англ.); *städtisches Ökosystem* (нім.) – городська екосистема (рос.); *atmospheric boundary layer* (англ.) – атмосферний пограничний слой (рос.); *umwelttoxikologische Forderungen* (нім.) – еколого-токсикологічні вимоги (укр.); *erneuerbare Energie* (нім.) – renewable energy (англ.); *umgekehrte Osmose* (нім.) – обратний осмос (рос.); *тип ґрунтоутворення* (укр.) – тип почвообразовання (рос.); *pathogenicity* (англ.) – патогенність (укр.); *die Trockenheitsresistenz* (нім.) – засухоустойчивість (рос.); *фенольна корозія* (укр.) – фенольная коррозия (рос.);

2) терміни, внутрішня форма яких частково збігається, наприклад: *grüne Energie* (нім.) – clean energy (англ.); *regenerative properties* (англ.) – здатність до відновлення (укр.); *der Umweltwissenschaftler* (нім.) – environmental scientist (англ.); *environment* (англ.) – довкілля (укр.); *area of environmental concern* (англ.) – район неблагополучний в природоохоронному отношеніи (рос.); *лужність пустих порід розкрити* (укр.) – щёлочность пустых пород вскрыши (рос.); *die Umweltkapazität* (нім.) – ёмкость окружающей (природной) среды (рос.); *rainout* (англ.) – загрязнения, оседающие на землю с дождём (рос.); *das P-Verfahren* (нім.) – метод біологічної очистки з додаванням сполук фосфору (укр.); *ökologischer Umweltkrieg* (нім.) – военний екоцид (рос.); *environmental impact* (англ.) – воздействие на окружающую среду (рос.); *die Teichbelüftung* (нім.) – аерація біологічних ставків (укр.); *recycling rate* (англ.) – коэффициент вторичного использования отходов (рос.); *техногенне довкілля* (укр.) – окружающая техногенная среда (рос.); *die Schädlingskalamität* (нім.) – инвазия вредителей (рос.); *der Schutzgebiet der Biosphäre* (нім.) – биосферний резерват (укр.);

3) терміни, внутрішня форма яких не збігається, наприклад: *die Säurebestimmung* (нім.) – ацидиметрия (рос.); *die Verwitterung* (нім.) – weathering (англ.); *die Umweltbelastung durch unerwünschte Organismen* (нім.) – біологічне забруднення навколишнього середовища (укр.); *sauerstoffarm* (нім.) – deoxygenated (англ.); *per capita sewage* (англ.) – норма водовідведення на одну людину (укр.); *available water capacity* (англ.) – полезная влагоёмкость (рос.); *salvage* (англ.) – відходи, придатні для переробки (укр.); *die Rodungswirtschaft* (нім.) – подсечно-огневая система земледелия (рос.); *average*

sewage (англ.) – сточные воды средней концентрации (рос.); *environmental objective* (англ.) – целевой экологический показатель (рос.); *infiltration-percolation* (англ.) – просочування (метод фізичного очищення стічних вод) (укр.); *hogging* (англ.) – дробление отходов лесопиления (рос.). Результати дослідження відображено в таблиці 2.

Дослідження терміносистеми екології виявили залежність рівня термінологічної спорідненості від лексичної довжини термінів. Лексичну довжину терміна визначають як кількість повнозначних слів, що входять до складу терміна-словосполучення [4, с. 79]. Під лексичною довжиною ми розуміли кількість основ екологічної термінооддиниці. Ідеальною довжиною терміна вважаємо таку, за якої кожен терміноелемент виражає одне поняття із системи понять окремої професійної галузі [5, с. 66–67]. За результатами проведеного аналізу встановлено середню лексичну довжину екологічних термінів для кожної з мов: 1) 1,96 основи в англійській мові; 2) 2,57 основи в німецькій мові; 3) 2,11 основи в українській мові; 4) 2,14 основи в російській мові.

Наступним етапом нашого експерименту стало виявлення залежності параметрів умотивованості від лексичної довжини термінів. Ці дослідження підтвердили тезу про те, що показники ступеня умотивованості різко зростають зі збільшенням лексичної довжини, починаючи від одноосновних термінів і до чотириосновних, і, навпаки, знижуються при досягненні ними довжини в п'ять і більше основ. Це свідчить про великі потенції саморегулювання мови, яка здатна узгоджувати вимоги точності й повноти термінів [6, с. 16]. Найвищих показників ступінь умотивованості сягає в екологічних термінах, які складаються з трьох основ. У зв'язку з цим не можна не погодитися з думкою, що термін повинен містити одну родову і дві-три диференційні ознаки, а родове поняття має входити до складу терміна як виразник предметності, категоріальності, належності останнього до певної сфери й тематики [6, с. 16]. Результати експерименту подано в таблиці 3.

Зниження параметрів умотивованості в терміносполуках із високими показниками їх лексичної довжини пояснюємо, згідно з В. Б'яликом, тим, що під час конструювання багатокмponentних термінів вибір слів визначається не тільки необхідністю виразити в них необхідну інформацію, а й низкою суто мовних факторів, зокрема нормами лексичної сполучуваності. Крім того, в багатослівних термінах мають місце лексеми, нерелевантні з погляду лексичного значення [4, с. 82]. Збільшен-

Таблиця 1

Лексична спорідненість екологічних термінів за зовнішньою формою в німецькій, англійській, російській та українській мовах

Мови, що порівнюються	Лексична спорідненість термінів за зовнішньою формою		
	Терміни повністю збігаються	Терміни частково збігаються	Терміни не збігаються
Українська-англійська	36%	44,5%	19,5%
Українська-німецька	30%	48%	22%
Англійська-німецька	30,5%	46%	23,5%
Російсько-англійська	35,5%	45,5%	19%
Російсько-німецька	29%	47%	24%
Російсько-українська	44%	45,5%	10,5%

Таблиця 2

Лексична спорідненість екологічних термінів за внутрішньою формою в німецькій, англійській, російській та українській мовах

Мови, що порівнюються	Лексична спорідненість термінів за внутрішньою формою		
	Терміни повністю збігаються	Терміни частково збігаються	Терміни не збігаються
Українська-англійська	86%	10,5%	3,5%
Українська-німецька	84%	11,5%	4,5%
Англійська-німецька	87,5%	10%	2,5%
Російсько-англійська	86,5%	10%	3,5%
Російсько-німецька	84,5%	11,5%	4%
Російсько-українська	95%	4,5%	0,5%

Таблиця 3

**Залежність ступеня вмотивованості
екологічних термінів від їх лексичної довжини**

Лексична довжина терміна (кількість основ)	1	2	3	4	5
Ступені вмотивованості	0,18	0,51	0,56	0,53	0,2

ня показників вмотивованості термінологіки зі зростанням кількості основ, які входять до її складу, пояснюємо тим, що збільшення терміноелементів уможливує точніше вираження змісту відповідного поняття.

Висновки. Отже, отримані результати дослідження демонструють рівень близькості екологічних термінів у зазначених мовах, визначаючи можливу перспективу їх уніфікації, дають підстави зробити такі висновки: 1) найвищий ступінь спорідненості між українськими та російськими термінологічними одиницями екологічної терміносистеми (від 89,5% до 99,5% залежно від форми терміноодиниць) доводить факт природної близькості цих двох мов; 2) лексична спорідненість між англійською й українською та російською мовами становить високий відсоток через велику кількість міжнародних лексем і запозичень із англійської мови (80,5% та 81% – за зовнішньою формою, 96,5% – за внутрішньою формою); 3) найнижчий ступінь спорідненості серед чотирьох мов за зовнішньою формою – в німецькій (нім. – укр. – 78%, нім. – рос. – 76%, нім. – англ. – 76,5%), що пояснюємо частим намаганням заміни зовнішньої, але збереження внутрішньої форми, що засвідчує велика кількість імпліцитних інтернаціоналізмів (нім. – укр. – 95,5%, нім. – рос. – 96%, нім. – англ. – 97,5%); 4) екологічній терміносистемі німецької, англійської, російської й української мов властивий високий ступінь лексичної спорідненості, що підтверджує належний рівень її нормалізації в міжнародній практиці; 5) середня довжина досліджених термінологічних одиниць знаходиться в прямо пропорційній залежності від ступеня їх повної інтернаціоналізації; 6) причина найвищої середньої лексичної довжини німецької екологічної термінологіки полягає в особливостях термінової архітектури цієї мови, для якої характерна велика кількість термінів-комполітів, тоді як українській, російській та англійській мовам притаманне словотворення шляхом афіксації; 7) ступінь вмотивованості певним чином корелює з довжиною терміноодиниці (триосновні терміни виявляють найвищі показники вмотивованості). Перспективи дослідження вбачаємо в подальшому вдосконаленні й поглибленні методики наукової нормалізації екологічної термінології.

Література:

1. Курносова Н.О. Термінологія: проблеми упорядкування, стандартизації та уніфікації / Н.О. Курносова, Р.В. Курносова // Вісн. Житомир. інж.-технол. ін-ту фундамент. та гуманіт. науки, пробл. освіти. – 1999. – № 9. – С. 69–72.
2. Кияк Т.Р. Лингвистические аспекты терминоведения : [учеб. пособ.] / Т.Р. Кияк. – К. : УМК ВО, 1989. – 104 с.
3. Бачинский Я.В. Семантическая и формальная близость терминов русского, английского и немецкого языков / Я.В. Бачинский, Т.Р. Кияк, М.И. Книгницкая // Научно-техническая терминология. – М., 1988. – Вып. 6. – С. 12–17.
4. Б'ялик В.Д. Структурно-семантичні параметри терміна і його вмотивованість / В.Д. Б'ялик // Науковий вісник Чернівецького університету. – Чернівці : ЧДУ, 1997. – Вип. 12. – С. 78–82.
5. Лейчик В.М. Оптимальная длина и оптимальная структура термина / В.М. Лейчик // Вопросы языкознания. – 1981. – № 2. – С. 63–73.
6. Іваницький Р.В. Лексикографічні аспекти нормалізації термінів (на матеріалі німецьких, англійських, українських та російських термінологічних одиниць) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Р.В. Іваницький. – Львів, 1995. – 20 с.

Боднар О. М. Лексическое родство терминологии профессионального языка экологии в немецком, английском, украинском и русском языках

Аннотация. В статье рассматривается лексическое родство терминологии профессионального языка экологии в немецком, английском, украинском и русском языках. Сопоставительный анализ экологических терминологических единиц разных языков позволил выделить три группы терминов по внешней и внутренней формам, выявить степень их близости и зависимость уровня терминологического родства от лексической длины терминов.

Ключевые слова: терминологическая единица, лексическое родство, межъязыковая унификация, внутренняя форма, внешняя форма.

Bodnar O. Lexical kinship of terminology on ecology professional language in German, English, Ukrainian and Russian languages

Summary. The lexical kinship of terminology vocabulary of ecology professional language in German, English, Ukrainian and Russian languages has been considered in the article. The comparative analysis of ecology terminological units of different languages has made it possible to distinguish three groups of terms by external and internal forms as well as to identify the degree of closeness and dependence of level of terminology kinship on lexical length of terms.

Key words: terminological unit, lexical kinship, inter-language unification, internal form, external form.

Бондар О. Є.,

старший викладач кафедри іноземних мов для ІТПС
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

ВПЛИВ КОНТЕКСТУ НА ІНТЕРПРЕТАЦІЮ МОДАЛЬНИХ ЗНАЧЕНЬ

Анотація. Статтю присвячено аналізу модальних значень і їх реалізації в контексті на прикладі дієслова *should*. Мета дослідження полягає в тому, щоб визначити чинники, як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні, що впливають на модальні значення дієслова. Описано емоційні й експресивні модальні значення інфінітивної конструкції з дієсловом *should*. Підкреслюється важливість правильної інтерпретації та перекладу модальних значень з урахуванням контексту.

Ключові слова: модальність, модальні значення, екстралінгвістичні чинники, контекст, емоційність.

Постановка проблеми. Широка різноманітність точок зору з основних питань, що стосуються категорії модальності, та її відношення до інших мовних категорій демонструють складність цієї категорії. Модальність у контексті розуміється як багатогранна неоднорідна категорія, що включає в себе як об'єктивні, так і суб'єктивні аспекти. Протягом багатьох десятиліть серед лінгвістів існує величезний інтерес до висвітлення проблеми категорії модальності, тим не менше до цих пір залишаються спірні питання, що стосуються цієї категорії, а саме питання про реалізацію модальності в тексті. Це пов'язано зі складністю інтерпретації модальності й модальних значень як частини більш загальної проблеми універсальних категорій. Актуальність проблеми полягає у важливості визначити лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори, що сприяють реалізації суб'єктивної модальності в мові.

У лінгвістичній літературі категорія модальності розглядається з різних точок зору. З одного боку, вважається, що модальність охоплює діапазон значень між «так» і «ні» [1], з іншого боку, надзвичайно широке тлумачення модальності розглядається як вираження ставлення мовця до реальності, навколишнього середовища та мови, яке включає в себе емоційне ставлення, реакції мовця (етичні, емоційні, вольові) і ставлення мовця до завдання мовного спілкування. Будь-яка заява супроводжується його оцінкою, тому що будь-яке висловлювання не лише містить інформацію, а й виражає ставлення мовця до повідомлення, яке, крім того, є показником емоційного ставлення до подій, описаних у висловлюванні. Значний внесок у розкриття категорії модальності зроблений вітчизняними та зарубіжними дослідниками, серед яких – Г.Г. Почепцов, Є.І. Беляєва, В.В. Виноградов, Л.О. Давидова, Н.Е. Петров, Ю.О. Жлуктенко, Л.А. Пироженко, М. Halliday, G. Leech, R. Quirk, M. Swan та інші. Не існує ніяких сумнівів у тому, що в сучасній лінгвістиці сфера застосування терміна «модальність» значно розширена й охоплює практично будь-який комунікативний контекст. Модальність часто розглядається як складне, багатогранне явище, яке має суб'єктивно-об'єктивний характер. Об'єктивна модальність дає опис самої дії, тоді як суб'єктивна модальність забезпечує додаткові модальні значення й відтінки. Під час розгляду питання про категорії модальності на рівні тексту стає очевид-

ним, що екстралінгвістичні фактори впливають на реалізацію і диференціацію модальних значень. Важливо також урахувати вплив елементів контексту для визначення модального фону та роль контексту в реалізації модальних значень. У результаті модальні значення будуть відрізнятися залежно від контексту [2]. Отже, поняття лінгвістичної категорії модальності розвивалося в напрямі розширення визначення цієї категорії, від модальності дієслова (як слова) до модальності тексту.

Мета розвідки – визначити чинники, як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні, що впливають на реалізацію модальних значень граматичної конструкції з дієсловом *should*. У сучасній лінгвістиці пріоритет надається вивченню значень дієслова *should*, але до сих пір не існує ніяких абсолютних критеріїв реалізації модальних значень у контексті. Дієсловом *should* вважається проблематичним дієсловом, так як, по-перше, складно визначити його центральне значення, по-друге, варто брати до уваги той факт, що інфінітивна конструкція із цим дієсловом може набувати особливого значення або його відтінку під впливом контексту. У дослідженні ми розглянули приклади використання зазначеної конструкції в художніх творах Ернеста Хемінгуея «По кому подзвін» [3] та Емілі Бронте «Грозовий перевал» [4]. Вибір літературних джерел визначено такими факторами: 1) високий ступінь емоційності змісту; 2) велика кількість перекладів українською та російською мовами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як правило, основні значення дієслова *should* зводяться до зобов'язання або логічної необхідності, доцільності, бажаності і припущення. Хоча існує точка зору, що такі значення, як доцільність, бажаність і припущення, виникли зі змісту зобов'язання, тому тісно пов'язані між собою.

Значення бажаності. Існують суперечливі думки в лінгвістичній літературі стосовно того, передає дієсловом *should* значення бажаності чи ні. Деякі лінгвісти не визначають такого значення [5], тоді як деякі з них розглядають його як відтінок значення зобов'язання. Уважається, що одним зі способів дізнатися про чиєсь бажання є використання в питанні дієслова *should*, який звучить м'якше, ніж питання з дієсловом *shall*: “Should we tell him that he's not wanted?” [6]. Водночас, вивчивши велику кількість прикладів, можна дійти висновку, що реалізація значення бажаності може бути реалізована в тексті під впливом різних факторів у контексті суб'єктивної модальності. Наявність конкретних слів, наприклад, дієслова *wish* (бажати), підсилює значення бажаності в цій конструкції: “The two of you can speak of what you wish. Then the afternoon should come” [3, с. 162]. Модальний зміст бажаності в другому реченні залежить від дієслова «бажати», що варто брати до уваги під час перекладу українською мовою.

Серед інших чинників, що впливають на значення бажаності, є використання зазначеної конструкції в заперечних реченнях: “He guesses we shouldn't wait for him till this late hour” [4, с. 87].

Крім того, модальне значення бажаності може бути реалізовано в контексті: *"I'll be miserable all night, and I shouldn't be miserable for you!"* [4, с. 73]. Ці слова говорить дівчина, яку важко переконати і яка чутлива тільки до власних бажань. Цей контекст створює умови для реалізації суб'єктивної модальності бажаності.

Висловлюючи власні побажання, можна змусити їх звучати більш тактовно, використовуючи фразу *should like/prefer* [6]: *"I beg pardon for asking; but I should like to hear how she is!"* [4, с. 38]. Під впливом фрази *I beg pardon* (Я прошу пробачити) конструкція *should like* набуває значення прохання, яке посилюється контекстом – слуга звертається до свого господаря.

Отже, модальне значення бажаності може бути реалізовано під впливом аналогічних лексичних елементів у контексті й переважно в заперечних реченнях.

Значення реальності/нереальності. У процесі спілкування існують різні ситуації, коли мовець повинен не тільки говорити про події, що відбуваються в реальному житті, а й на їх основі висловлюватися про нереальність конкретної дії. Отже, людський мозок здатний абстрагуватися й будувати різні види висновків, які відображають не лише факти дійсності, а також події, які їй суперечать. У контексті минулого формальні відмінності між майбутнім часом дійсного способу, що вказує на реальне майбутнє, та вираженням нереальної дії умовного способу зникають. У контексті минулого існує лише одна форма інфінітивної конструкції з дієсловом *should*, щоб висловити як реальні, так і нереальні дії, пов'язані з майбутнім. Отже, в англійській мові в контексті минулого не існує чіткої формальної відмінності між реальною й нереальною дією, якщо вона стосується майбутнього. Проте омонімія цієї конструкції зникає в контексті. Реальність дії цієї конструкції може бути пов'язана з декількома факторами:

- 1) наявністю показників майбутнього часу;
- 2) впливом мовної ситуації (позамовного контексту);
- 3) протиставленням цієї конструкції та форми минулого часу.

Аналіз речень, які виражають нереальність, показав, що їх можна поділити на дві групи. Перша група включає речення, які показують ставлення мовця до того, що повідомляється в головному реченні, тоді як опис нереальних подій подається в підрядному реченні. Існує низка слів з особливими значеннями, які вказують, що події, представлені в підрядному реченні, нереальні. Вони, як правило, включають слова мотивації й бажання, такі як *demand, insist, require, suggest, propose* тощо, та похідні від них іменники; а також прикметники: *essential, disgraceful, important, impossible, vital, incredible, incomprehensible, intolerable, terrible* тощо. Друга група включає в себе речення, в яких обидва компоненти беруть участь у передачі нереальності. Іншими словами, і головне, і підрядне речення другого типу описують нереальні події, які мають причинно-наслідковий зв'язок на семантичному рівні.

Грань між реальним і нереальним майбутнім насправді дуже тонка. Показано, що ступінь реальності дій у кожному конкретному випадку не визначається граматичною формою (через її омонімію), але значною мірою залежить від безлічі лінгвістичних і екстралінгвістичних факторів. Лінгвістичні фактори представлені в контексті та його компонентах, які сприяють реалізації значень реальності/нереальності. Екстралінгвістичні фактори означають прагматичний аспект, тобто план комунікації, знання звичаїв, традицій і культури народу. Отже, під час перекладу речень із зазначеною конструкцією прагматичний аспект обов'яз-

ково потрібно взяти до уваги. Якщо омонімія не знімається, то значення реальності/нереальності в прагматичному плані не відіграє суттєвої ролі. У цьому сенсі реальне й нереальне майбутнє не виключають, а доповнюють один одного, практично не розрізняються. Майбутній час, якщо він розглядається з погляду минулого, відокремлює дію від моменту її можливої реалізації. Проте якщо умовне речення є нереальним, тоді вся фраза має нереальне значення також: *"If I were in heaven, I should be extremely miserable"* [4, с. 81] або *"I should only pity him – hate him, perhaps, if he were ugly and a clown"* [4, с. 80]. У цих двох прикладах нереальні умовні речення *if I were* або *if he were*, безсумнівно, вказують на нереальність речень загалом.

Отже, граматичні значення реальності/нереальності в майбутньому часі англійської мови виражені імпліцитно, тобто неявно, і не мають значного впливу на переклад із погляду комунікації.

Емоційне й експресивні значення. У лінгвістичній літературі немає єдиної точки зору щодо включення емоційних та експресивних значень до категорії модальності. Однак, так як категорія модальності має суб'єктивний характер, вона може включати в себе емоційні й експресивні засоби передачі ставлення мовця до змісту висловлювання. У результаті категорія модальності взаємопов'язана з різними видами і типами вираження емоцій, наприклад, обурення, захоплення, загрози тощо. У процесі спілкування люди виражають емоції і своє ставлення до того, що сказано. Отже, мета спілкування полягає не тільки у відображенні інформації, а й у вираженні емоції мовця.

Наявність емоційних і експресивних засобів може бути викликана різними факторами, які можна побачити в такому прикладі: *"No!" thundered Earnshaw, "should he offer to leave me, he's a dead man"* [4, с. 139]. Знак оклику, семантика дієслова *to thunder* («прогрімити») й інверсія в реченні доповнюють основне значення фрази *should offer* емоційними відтінками. Отже, реалізація емоційних та експресивних значень відбувається під впливом структури речення. Інверсія дієслова *should* називається гіпотетичним використанням *should* [6].

Додаткові емоційні значення можуть бути реалізовані через граматичні повторення, що надають істотної інформації про емоційність і виразність: *I never say to him, "Let this or that enemy alone, because it would be ungenerous or cruel to harm them", I say, "Let them alone, because I should hate them to be wronged"* [4, с. 103]. Емоційний вплив посилюється повторенням слів *say, let alone, because*, займенник «я» написано автором курсивом. На додаток до цього емоційні значення можуть передаватися в питальних реченнях, таких як риторичні запитання: *Why should I? або Why should not you?: "I want to know what I should do"* [4, с. 79]. Риторичне питання використовується, щоб висловити емоційний стан мовця, що може бути показано знаком оклику в перекладі українською мовою. Модальне дієслово *should* також використовується в підрядних реченнях після вираження подиву, роздратування, жалю тощо. Емоційні значення захоплення, здивування, обурення тощо, які використовуються в цих конструкціях, підкреслюють особисте ставлення суб'єкта до фактів, описаних у реченні: *"I'm annoyed that I should dream of chattering on at such a rate!"* [4, с. 70]. Емоційний відтінок речення ілюструється фразою, що виражає досаду, та окличною інтонацією.

Ще одним показником емоційності є використання слова *that* у реченнях із дієсловом *should*: *"That they should let us do something on paper. That we should conceive and execute something on paper"* [3, с. 184]. Контекст також сприяє емоційній ситуації

напруженості: солдати відчувають почуття обуреного гніву, бо вони повинні підкорятися дурним наказам.

Отже, як видно з прикладів, реалізація модальних емоційних значень залежить від таких факторів, як використання інверсії, повторення, знака оклику або риторичного питання. Варто зазначити, що розділові знаки також є одним із найбільш важливих факторів, що сприяють реалізації модальних емоційних і експресивних значень.

Висновки. Проаналізувавши вживання граматичних конструкцій із дієсловом *should* у текстах, можна підсумувати, що ця конструкція може бути використана для вираження різних модальних значень, таких як обов'язок, порада/доцільність, бажаність і припущення. Ця конструкція також набуває різних відтінків значень у контексті. Реалізація модальних значень є результатом взаємодії конструкції з іншими елементами речення в широкому мовному та позамовному контекстах. Модальні значення можуть бути посилені такими факторами:

- 1) лексичними елементами в широкому контексті;
- 2) синтаксичними повтореннями;
- 3) типом речення;
- 4) додатковим мовним контекстом.

Реалізація емоційних і експресивних модальних значень цієї конструкції відбувається під впливом таких факторів:

- 1) інтонації;
- 2) повторення;
- 3) інверсії;
- 4) питальної структури речення.

Модальні значення не завжди реалізуються на рівні речення, вони можуть бути встановлені на семантичному рівні в контексті. В англійських текстах різні модальні значення часто виражаються імпліцитно. Дослідження на прикладі граматичної конструкції з дієсловом *should* показало, що під впливом контексту і його чинників модальне дієслово може набувати більш широкого спектру модальних значень і має розглядатися в плані суб'єктивної модальності.

Перспективами подальшого дослідження є аналіз лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів, що впливають на реалізацію модальних значень граматичних конструкцій з іншими модальними дієсловами.

Література:

1. Halliday M.A.K., Matthiessen C.M.I.M. An introduction to Functional Grammar / M.A.K. Halliday, C.M.I.M. Matthiessen. – London : Arnold, 2004. – 390 p.
2. Lewis M. The English Verb: An Exploration of Structure and Meaning / M. Lewis. – Hove : LTP, 1986. – 310 p.
3. Hemingway E. For Whom the Bell Tolls / E. Hemingway. – Moscow : Progress Publishers, 1981. – 559 p.
4. Bronte E. Wuthering Heights / E. Bronte. – New York : Airmont Books, 1973. – 320 p.
5. Quirk R., Greenbaum S., Leech G. and Svartvik J. A Comprehensive Grammar of the English Language / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech and J. Svartvik. – London : Longman, 1985. – 391 p.
6. Leech G. and Svartvik J. A Communicative Grammar of English / G. Leech and J. Svartvik. – London : Longman, 2002. – 304 p.

Бондарь О. Е. Влияние контекста на интерпретацию модальных значений

Аннотация. Статья посвящена анализу модальных значений и их реализации в контексте на примере глагола *should*. Цель исследования заключается в том, чтобы определить факторы, как лингвистические, так и экстралингвистические, влияющие на модальные значения. Описаны эмоциональные и экспрессивные модальные значения глагола *should*. Подчеркивается важность правильной интерпретации и перевода модальных значений с учетом контекста.

Ключевые слова: модальность, модальные значения, экстралингвистические факторы, контекст, эмоциональность.

Bondar O. Influence of context on interpretation of modal notions

Summary. The article considers the modal notions and their usage in a context on the example of the modal verb *should*. The aim of the research is to show that the modal notions can be implemented under the influence of such factors as linguistic and extralinguistic ones. The emotive and expressive notions of the modal verb *should* are viewed in the context of subjective modality. The necessity of proper interpretation and translation of the controversial modal notions is emphasized.

Key words: modality, modal notion, extralinguistic factors, context, emotive notion.

Вакулінська Л. М.,
викладач кафедри практики німецької та французької мов
Рівненського державного гуманітарного університету

ОСОБЛИВОСТІ ДІЄСЛІВНИХ КОНСТРУКЦІЙ У НІМЕЦЬКОМОВНИХ БІБЛІЙНИХ ТЕКСТАХ

Анотація. У статті розглядаються особливості дієслівних конструкцій у німецькомовних біблійних текстах, аналізуються їх структурно-граматичні та функціональні ознаки, а також роль у комунікативному впливі на читача.

Ключові слова: дієслово, структура, комунікативний вплив, німецька мова.

Постановка проблеми. Комунікативна лінгвістика впевнено пододала рубіж третього тисячоліття, залишаючись актуальною частиною мовознавства й вагомо впливаючи на всі його сфери. Вивчення мови в реальних процесах спілкування є надзвичайно важливим, «оскільки мова – необхідна умова мислення, існування й поступу суспільства. Через пізнання мови пролягає шлях до пізнання людини» [1, с. 16]. Лексичний склад кожної мови несе в собі накопичений досвід народу, його уявлення про закони та процеси, які відбуваються в просторі й часі [4, с. 118]. Серед літературних надбань, які в багатьох аспектах визначають дух, культуру та світоглядну специфіку багатьох націй (у тому числі німецької й української), була й залишається упродовж багатьох століть Біблія. Тексти Святого Письма впливають на процеси комунікації сучасного суспільства, які відбуваються на фоні різного історичного та культурного впливу під час використання різних мовних засобів. Серед біблійних мовних засобів, що не лише збагатили стиль книг Святого Письма, а й безпосередньо впливають на формування світогляду читача, залучаючи його до загальнолюдських духовних цінностей, є дієслівні конструкції, які становлять значну частку серед мовних засобів Біблії.

Зацікавленість сучасних лінгвістів (М.В. Пименова, Е.В. Михайлова, Т.В. Зелякова, Н.В. Іванова, І.В. Лапіна, М.А. Капустина, Ю.А. Сабаш та ін.) вивченням біблійних текстів пояснюється бажанням дослідити культурно-історичну інформацію, що міститься в Біблії [3, с. 1]. Біблійні терміни досліджувалися з погляду структурно-семантичних особливостей, їх функціонування в різних мовах, у сучасній пресі, а також розглядалася їх етимологія в роботах таких учених, як А.В. Кунін, А.Г. Назарян, В.Г. Гак, С.В. Сафронова, А.П. Коваль, М.Ю. Люстров, Е.Н. Набока, О.В. Худенцова, Ж.З. Ірмакова, С.Ю. Кислякова та ін. [3, с. 1]. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що дієслова розглядалися в працях вітчизняних і зарубіжних науковців (Є.Й. Шендельс, М.М. Шанський, В.В. Бондаренко, В.В. Виноградов, Г.О. Винокур та ін.) здебільшого з погляду граматики, а проблема функціонування дієслівних конструкцій у текстах, зокрема в текстах Святого Письма, залишається недостатньо вивченою й вимагає спеціального дослідження особливо в плані комунікативного впливу на читача.

Мета статті полягає в дослідженні структурних і функціонально-комунікативних характеристик дієслівних конструкцій: установленні форм і закономірностей їх функціонування в біблійних текстах, визначенні способів передачі ними дієслівних значень і з'ясуванні специфіки комунікативного впливу

на читача. Для реалізації цієї мети необхідно розв'язати такі завдання:

- відібрати моделі дієслівних конструкцій;
- установити їх структурно-граматичні особливості;
- визначити класифікаційні ознаки досліджуваних конструкцій;
- з'ясувати їх функціонально-комунікативні особливості.

Об'єктом дослідження є дієслівні конструкції в німецькомовних біблійних текстах, а саме ми зосередились на книзі Старого Заповіту “Die Sprüche”, яка написана у формі приповісток, має настановчо-повчальний зміст і передає відвічні загальнолюдські моральні цінності [2, с. 117].

Виклад основного матеріалу дослідження. Дієслово в німецькій мові є найбільш функціональною частиною мови. Своє конкретне лексичне значення дієслова реалізують лише у сфері мовлення, коли вони використовуються у відповідному контексті, у зв'язку з конкретною ситуацією, співвідносячись з іншими частинами мови [6, с. 15].

Згідно з класифікацією Є.Й. Шендельс, дієслівна парадигма ділиться на дві великі групи словоформ, які протиставляються одна одній:

- 1) змінювані та 2) незмінювані форми [6, с. 14].

До змінюваних форм належать:

- 1) три особові форми дієслова в однині та множині;
- 2) шість часових форм;
- 3) три форми стану;
- 4) три форми способу.

До незмінюваних, так званих номінальних або інфінітивних, форм належать:

- 1) чотири неозначені форми (Infinitivformen);
- 2) два дієприкметники (Partizipien I und II) [6, с. 14].

Дослідивши дієслівні конструкції у біблійній книзі “Sprüche”, ми встановили, що більшість дієслів у цих текстах становлять відмінювані особово-часові та особово-способові форми, які є основними типовими формами дієслова й найповніше подають його структурні та граматичні ознаки. Серед особово-часових форм переважає парадигма дієслів 2-ї і 3-ї особи в однині й множині, що з комунікативного погляду вказує на конкретизацію звертання до інших осіб, відмінних від *ich-wir*-форм: *Der Weise wird hören; die Narren verachten Weisheit und Unterweisung; denn ihre Füße laufen dem Bösen zu; Sie ruft an der Ecke lärmender Plätze; Dann werden sie zu mir rufen; sie werden mich eifrig suchen, und mich nicht finden* [7]. Велику групу серед них становлять дієслова 3-ї особи однини, вжиті з підметом у формі відносного займенника *wer*, який вказує на узагальненість і закономірність дії певного принципу: *Wer mich findet, der findet das Leben und erlangt Wohlgefallen vom HERRN. Wer aber mich verfehlt, zerstört sein Leben; alle, die mich hassen, lieben den Tod. Wer noch unverständlich ist, der kehre hier ein! Wer den Spötter belehrt, der trägt Schande davon, und wer den Gottlosen*

zurechtweist, holt sich Schmach. Wer im Sommer sammelt, ist ein kluger Sohn; wer aber in der Ernte schläft, macht seinen Eltern Schande [7].

Варто зауважити відсутність **безособових** дієслів, тобто дієслів, що означають дію поза зв'язком із виконавцем (дійовою особою). Граматично вони збігаються з 3-ю особою однини й виражають значення «стан людини, природи, міра наявності», напр.: *Es friert. Es fröstelt. Es scheint*. Оскільки безособові дієслова не змінюються ні за особами, ні за родами, ні за числами, то відсутність цієї групи дієслів у книзі “Die Sprüche” вказує на конкретизацію дії щодо адресата й переважання процесу над станом.

Від дієслова **sein** (бути) вживається форма 3-ї особи однини та множини теперішнього й майбутнього часів (є, буде), що вказує на реальність і причинно-наслідковість дії, напр.: *Die Furcht Jehovas ist der Erkenntnis Anfang; Denn sie werden ein anmutiger Kranz sein deinem Haupte; er ist ein Schild denen, die in Vollkommenheit wandeln; und Erkenntnis wird deiner Seele lieblich sein* [7].

Інфінітив – це початкова (неозначена) форма дієслова, яка називає дію без прямої вказівки на дійову особу, час, спосіб і стан, формальною ознакою якої в німецькій мові є флексія -en [6, с. 103]. У досліджуваних текстах інфінітив уживається переважно в конструкціях майбутнього часу та у формі Infinitiv із характерним німецькій мові закінченням -en і часткою zu в конструкції „um zu Infinitiv“. Вони вказують на подію в майбутньому як наслідок дії в теперішньому, виконують узагальнену функцію та вжиті в першому розділі для пояснення мети написання приповісток, напр.: *Um Weisheit und Unterweisung zu kennen, um Worte des Verstandes zu verstehen, um zu empfangen einsichtsvolle Unterweisung, Gerechtigkeit und Recht und Geradheit; um Einfältigen Klugheit zu geben* [7]. Маючи дієслівну лексичну семантику, інфінітив функціонує в позиціях двох протиставлених одна одній частин мови – іменника та дієслова. Особливість уживання інфінітива в ролі присудка односкладного чи двоскладного речення полягає в аналітичності: інфінітив виконує граматичну функцію лексичної частини дієслівного складеного присудка, а допоміжні, модальні дієслова вказують на фази перебігу дій або їх перебування в станах, можливість чи неможливість, доцільність чи недоцільність їх здійснення, напр.: *Wir wollen auf Blut lauern, wollen den Unschuldigen nachstellen ohne Ursache; wir wollen sie lebendig verschlingen* [7].

Інфінітив може виступати самостійно в ролі головного члена речення або в складі стійкого словосполучення, напр.: ... *werden Spötter ihre Lust haben an Spott*. Переважають дієслівні присудки у формі майбутнього часу, головне дієслово в яких ужито в інфінітиві, напр.: *Der Weise wird hören und an Kenntnis zunehmen, und der Verständige wird sich weisen Rat erwerben*. Іменну функцію в текстах приповісток інфінітивні дієслівні конструкції реалізують, виконуючи роль означення, додатка, підмета чи присудка двоскладного речення, напр.: ... *sie eilen, Blut zu vergießen; ... die sich freuen, Böses zu tun*.

Особливе місце посідають дієслівні інфінітивні форми *acusativus cum infinitivo*, напр.: *Ein Kluger sieht das Unglück kommen und verbirgt sich*. Проте таких конструкцій небагато.

Час – це дієслівна граматична категорія, яка виражає відношення дії до моменту мовлення. У сучасній німецькій мові розрізняють теперішній, майбутній, минулий і давноминулий час. У книзі „Die Sprüche“ представлені форми дієслів дійсного способу у Perfekt, що вказує на реальність дії, яка відбула-

ся: *Weil ich gerufen, und ihr euch geweigert habt, meine Hand ausgestreckt, und niemand aufgemerkt hat, und ihr all meinen Rat verworfen, und meine Zucht nicht gewollt habt; darum, dass sie Erkenntnis gehasst und die Furcht Jehovas nicht erwählt, nicht eingewilligt haben in meinen Rat, verschmäht alle meine Zucht.*; у теперішньому часі Präsens: *Ich will dich den Weg der Weisheit führen; ich will dich auf rechter Bahn leiten*; у майбутньому часі Futurum I: *Sie wird dein Haupt schön schmücken und wird dich zieren mit einer prächtigen Krone*. Найбільшу групу становлять дієслова теперішнього часу, виражені формами 2-ї та 3-ї особи множини і 3-ї особи однини, напр.: *Sie nimmt ihrem das Leben. Die Weisheit schreit draußen, sie lässt auf den Straßen ihre Stimme erschallen*. Майбутній час представляють здебільшого дієслова у формі 1-ї, 2-ї, 3-ї особи однини та 3-ї особи множини, напр.: *wir wollen sie lebendig verschlingen; Denn vergeblich wird das Netz ausgespannt vor den Augen alles Geflügelten; so werde auch ich bei eurem Unglück lachen, werde spotten; Dann werden sie zu mir rufen, und ich werde nicht antworten; sie werden mich eifrig suchen, und mich nicht finden; dann wirst du die Furcht Jehovas verstehen; Besonnenheit wird über dich wachen, Verständnis dich behüten*. Форми перфекту вживаються досить рідко, що є свідченням процесу причинно-наслідковості, направленості подій на майбутнє, тобто пророчого характеру текстів.

Зміна більшості дієслів у сучасній німецькій мові стосовно особи та числа або роду та числа органічно пов'язана з граматичними категоріями не тільки часу, а й способу. **Спосіб** – це дієслівна граматична категорія, яка виражає відношення дії до дійсності. Категорія способу об'єднує три граматичні значення – дійсний, умовний, наказовий способи. У досліджуваних текстах книги “Die Sprüche” представлені здебільшого дієслова дійсного та наказового способів. Дійсний спосіб презентований дієсловами теперішнього та майбутнього часу, незначно часткою минулого, напр.: *Wer aber auf mich hört, wird sicher wohnen, und wird ruhig sein vor des Übels Schrecken; dann wirst du die Furcht Jehovas verstehen und die Erkenntnis Gottes finden. Er bewahrt klugen Rat auf für die Aufrichtigen, er ist ein Schild denen, die in Vollkommenheit wandeln*.

Досить велику групу проаналізованих дієслівних конструкцій становить парадигма дієслів наказового способу **Imperativ**, яка вживається переважно для 2-ї особи однини та множини: *Höre, mein Sohn, die Unterweisung deines Vaters, und verlaß nicht die Belehrung deiner Mutter! Mein Sohn, wandle nicht mit ihnen auf dem Wege, halte deinen Fuß zurück von ihrem Pfade; Wendet euch um zu meiner Zucht! Wirst du die Furcht Jehovas verstehen und die Erkenntnis Gottes finden. Er bewahrt klugen Rat auf für die Aufrichtigen, er ist ein Schild denen, die in Vollkommenheit wandeln*. Використання форм дієслів наказового способу, які зазвичай уживані здебільшого в усному мовленні, свідчить про направленість настанов як живого слова до читача, як побажання, застереження, пророцтва, напр.: *Höre, mein Sohn, die Unterweisung deines Vaters, und verlaß nicht die Belehrung deiner Mutter! Mein Sohn, wandle nicht mit ihnen auf dem Wege, halte deinen Fuß zurück von ihrem Pfade; Wendet euch um zu meiner Zucht! Siehe, ich will euch meinen Geist hervorströmen lassen, will euch kundtun meine Reden*. У творенні форм наказового способу використані дієслова у 2-й особі однини як звернення до близької людини, що свідчить про важливість інформації, яку передає автор: *Sei weise, mein Sohn, und erfreue mein Herz*; також у 2-ї особі множини, що вказує на процес, характерний для інших людей, і має настанови застереження чи попередження. Аналізуючи форми наказового способу, можна помітити відсутність слів, що пом'якшують категоричність.

Незначну частку вживаних у текстах дієслівних конструкцій становлять дієслова в умовному способі **Konjunktiv**: *Ich wäre fast ganz ins Unglück gekommen vor allen Leuten und allem Volk* – висловлює застереження про можливість розгортання подій схожим чином.

Стан – це дієслівна граматична категорія, що виражає відношення дії до суб'єкта й об'єкта одночасно. Логічні відношення дії до безпосереднього виконавця та об'єкта, на який спрямована ця дія, граматично виражаються формами дієслів активного й пасивного станів. У досліджуваних текстах дієслова активного стану позначають дію суб'єкта, спрямовану на об'єкт, виражений формою Akkusativ або Dativ, напр.: *Dann wirst du Gerechtigkeit verstehen und Recht und Geradheit, jede Bahn des Guten. Denn Weisheit wird in dein Herz kommen, und Erkenntnis wird deiner Seele lieblich sein; Besonnenheit wird über dich wachen, Verständnis dich behüten* [7]. У більшості випадків автор надає перевагу активним конструкціям. Використання дієслів пасивного стану пов'язано з потребою акцентувати узагальненість дії, яка є результатом і наслідком певної форми поведінки, напр.: *Denn vergeblich wird das Netz ausgespannt vor den Augen alles Geflügelten; die Gesetzlosen werden ausgerottet; die Treulosen weggerissen werden. Durch Weisheit wird ein Haus gebaut und durch Verstand erhalten* [7].

Досліджувані тексти відображають суб'єктно-об'єктні відношення, які підтверджуються відсутністю безособових форм дієслів, оскільки вони позначають дію, направлену на об'єкт, а не дію, замкнену в самому суб'єкті. Цим пояснюється відсутність безособового пасиву.

Незначна частка зворотних дієслів у формі 2-ї та 3-ї особи, що знову ж таки підтверджує дію, направлену цілком на адресата і його відповідальність за власний вибір, напр.: *... und der Verständige wird sich weisen Rat erwerben; die sich freuen, Böses zu tun. Rühme dich nicht des morgigen Tages. Das Herz freut sich an Salbe und Räucherwerk, und süß ist der Freund, der wohlgemeinten Rat gibt. Ein Kluger sieht das Unglück kommen und verbirgt sich* [7].

Дієприкметник – це особлива форма дієслова, що виражає динамічну ознаку предмета за дією, яку він сам виконує (активні дієприкметники) або яка на нього спрямована (пасивні дієприкметники). Активні дієприкметники бувають теперішнього та минулого часу, утворюються, відповідно, від основ Infinitiv I або форми Partizip II, напр.: *verschlungene Rede*. У цих текстах уживання активних дієприкметників теперішнього та минулого часу обмежене, що пояснюється стильовою особливістю вираження думки. Дієприкметники уточнюють, конкретизують зміст означуваного ними слова. Функціонуючи як означення, вони разом із тим указують на тривалість чи завершеність дії й виражають різні часові значення за допомогою форм Partizip I чи II: *Ein zänkisches Weib und ein tiefendes Dach, wenn's sehr regnet, lassen sich miteinander vergleichen*.

Дієприкметникам характерні відношення активності-пасивності. Так, дієприкметники теперішнього часу здебільшого активні, а дієприкметники минулого часу – пасивні, напр.: *Gestohlenes Wasser ist süß; Besser ein Gericht Kraut mit Liebe als ein gemästeter Ochse mit Haß; Ein zänkisches Weib und ein tiefendes Dach, wenn's sehr regnet, lassen sich miteinander vergleichen*.

Дієприкметники можуть утрачати ознаки дієслова і прикметника та переходити в розряд іменників, наприклад: *Bere-*

jenego Bog береже! Таких німецькомовних варіантів у книзі “Die Sprüche” не знайдено. Більшість досліджуваних дієслів входять до складу афоризмів і часто несуть головне смислове навантаження виразу. Нерідко вони вступають в антонімічні відношення подібно до іменників, напр.: *Eine linde Antwort stillt den Zorn; aber ein hartes Wort erregt Grimm. Das Licht der Gerechten brennt fröhlich; aber die Leuchte der Gottlosen wird verlöschen. Der HERR wird das Haus der Hoffärtigen einreißen; aber den Grenzstein der Witwe wird er schützen*.

Висновки. Досліджені нами дієслівні конструкції в біблійній книзі “Die Sprüche” здебільшого мають структурно-граматичні категорії, характерні німецьким дієсловам. Серед часових форм переважають форми теперішнього та майбутнього часу, що вказує на актуальність інформації для адресата і її зв'язок із майбутніми подіями. Особливо важливу роль у комунікативному впливі на читача відіграють дієслівні інфінітивні й імперативні конструкції, які не лише означають дію, а й спонукають до дії, виконуючи функцію конкретизації, застереження, повчання, настанови, формуючи світогляд, передаючи цінну духовну інформацію.

Література:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] / Ф.С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 334 с.
2. Коваль А.П. Спочатку було Слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові / А.П. Коваль. – К. : Либідь, 2001. – 312 с.
3. Михайлова Е.В. Особенности модификаций библейских фразеологизмов (на материале англо- и франкоязычных версий Библии) / Е.В. Михайлова [Электронный ресурс] – Режим доступа : www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?..
4. Серебrenников Б.А. Роль человеческого фактора в языке / Б.А. Серебrenников, Е.С. Кубрякова, В.И. Поставалова. – М. : Наука, 1988. – 216 с.
5. Шанский Н.М. Современный русский язык : [учеб. для студентов пед. ин-тов] : в 3 ч. / Н.М. Шанский, А.Н. Тихонов. – М. : Просвещение, 1987. – Ч. 2 : Словообразование. Морфология. – 1987. – 256 с.
6. Шендельс Е.И. Практическая грамматика немецкого языка : [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] / Е.И. Шендельс. – М. : Высш. шк., 1988. – 416 с.
7. Die Heilige Schrift. – R. Brockhaus Verlag Wuppertal. – 1980. – 1161 S.

Вакулинская Л. Н. Особенности глагольных конструкций в немецкоязычных библейских текстах

Аннотация. В статье рассматриваются особенности глагольных конструкций в немецкоязычных библейских текстах, анализируются их структурно-грамматические и функциональные особенности, а также роль в коммуникативном влиянии на читателя.

Ключевые слова: глаголы, структура, коммуникативное влияние, немецкий язык.

Vakulinska L. The specificity of verbs construction in the german bible texts

Summary. The article deals with the specificity of verbs construction in the German bible texts, their structural and functional characteristics and their role in the communicative influence on the reader.

Key words: verbs, structure, function, communication, bible, the German language.

Гончар А. О.,

викладач кафедри перекладу та мовознавства
Міжнародного гуманітарного університету

ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ЕКСПРЕСИВНИХ ЗАСОБІВ ВИРАЗНОСТІ В ІНАУГУРАЦІЙНИХ ПРОМОВАХ БАРАКА ОБАМИ Й ПЕТРА ПОРОШЕНКА

Анотація. Статтю присвячено аналізу експресивних засобів виразності в інаугураційних промовах Барака Обами й Петра Порошенка. Доводиться, що категорія виразності утворює систему, функцією якої є не стільки надання повідомленню виразності, скільки вплив на одержувача.

Ключові слова: категорія виразності, ораторська промова, синтаксична виразність.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть стали особливо помітними окремі зміни у функціонуванні англійської мови у сфері масової комунікації, які зумовлюються екстралінгвістичними факторами, а саме змінами в політичному, економічному та культурному житті суспільства. Варто підкреслити, що роль засобів масової комунікації, яка постійно зростає, як невід'ємного складника громадянського суспільства в сучасному світі зумовлює необхідність діалогу громадян, соціуму й держави. Саме тому відзначається підвищений інтерес вітчизняних і зарубіжних лінгвістів до вивчення особливостей синтаксичних засобів виразності сучасної англомовної публіцистики.

Першочергове значення в цьому плані мають англомовні американські публіцистичні тексти, оскільки саме вони, на нашу думку, репрезентують мовні переваги, стереотипи мовної поведінки представників англомовної етнолінгвістичної спільності. У публіцистичних творах досліджуються актуальні питання сучасності, що становлять інтерес для сучасного суспільства, а саме: політичні, економічні, моральні, філософські, питання культур і виховання, повсякденного побуту. «Публіцистичні тексти характеризуються висвітленням усього сучасного життя в його величчї й мізерності, приватного й суспільного, реального або відображуваного в пресі, мистецтві, документі» [2, с. 72].

Оскільки характерні особливості публіцистики з різним ступенем активності виявляються в окремих підстилях: газетно-публіцистичному, радіотележурналістському, масово-політичному та ораторському, у статті увага зосереджена на дослідженні синтаксичних засобів виразності сучасної англомовної публіцистики політичного спрямування.

На особливу увагу заслуговують тексти публічної (ораторської) промови як різновид публіцистичного тексту через насиченість засобами виразності мови. Це зумовлене тим, що в публіцистичних текстах реалізується суто інформативна функція (повідомлення новин) і мовна функція впливу (агітації і пропаганди), іншими словами, це експресивно-емоційна функція.

Варто зазначити, що вона реалізується в публіцистичному або газетному стилях за допомогою експресивних засобів виразності, тобто таких морфологічних, синтаксичних і словотворчих форм мови, які слугують для емоційного або логічного посилення мови [1, с. 43]. Правильний підхід до ви-

користання тих чи інших засобів експресивності може значно вплинути не тільки на одного реципієнта, а й на весь народ.

Багато вчених головні труднощі лексичного характеру під час перекладу англомовних публіцистичних текстів політичного спрямування здебільшого пов'язують із передачею лексики, яка не має еквівалентів (назви, багатозначні слова, аббревіатури, неологізми, специфічні терміни, образна фразеологія), а також синтаксичних засобів виразності. Такі лінгвісти, як І.В. Арнольд, Ю.М. Скрєбньов, О.О. Реформатський, звертають увагу, що саме в цих аспектах спостерігаються суттєві лексико-семантичні і структурні відмінності між англійською та їхніми рідними мовами, під час перекладу яких необхідна перебудова структури синтаксису речень або лексичних змін (такі зміни мають назву лексико-семантичних трансформацій).

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розв'язання проблеми перекладу синтаксичних засобів виразності сучасної англомовної публіцистики для глибшого розуміння їх еквівалентів під час перекладу рідною мовою.

Об'єктом роботи є англомовна публіцистика, а саме інаугураційні промови президентів Барака Обами й Петра Порошенка.

Предметом роботи є аналіз синтаксичних засобів виразності сучасної англомовної публіцистики на прикладі письмових інаугураційних промов американського й українського президентів.

Мета статті полягає в з'ясуванні синтаксичних засобів експресивності, які найкраще реалізуються та найчастіше використовуються в англомовних текстах публічних виступів, у визначенні притаманних їм особливостей на основі здійсненого аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найповніше категорія експресивності реалізується в текстах публіцистичного стилю, особливо в публічних виступах, політичних та ораторських промовах. Тому цілком очевидно, що промова політиків рясніє засобами емоційного впливу. Такі засоби експресивності нами виявлені в проаналізованому матеріалі, а саме в промовах Б. Обами та П. Порошенка, на синтаксичному рівні.

Одним із засобів вираження категорії експресивності на рівні синтаксису в промові П. Порошенка нами виявлено **повтор**: *"I want peace and I will secure the unity of Ukraine. Thus, I begin my work offering a peaceful plan. I strongly urge everyone who illegally took weapons in their hands to lay them down"* [5]. *«Я хочу миру і доб'юся єдності України. Тому починаю свою роботу з пропозиції мирного плану. Наполегливо закликаю всіх, хто незаконно взяв у руки зброю, скласти її»* [4].

Розглядаючи ці три приклади, ми можемо виявити повтори, що виявляються на рівні слів «І», «Я» в рамках однієї диктеми. Використовуючи займенник «Я», президент передає ще більший емоційний характер, тому що своїм звертанням він намагається привести країну до миру.

Наступний приклад повтору взято з інавгураційної промови американського президента Б. Обами. *“On this day, we gather because we have chosen hope over fear, unity of purpose over conflict and discord. On this day, we come to proclaim an end to the petty grievances and false promises, the recriminations and worn-out dogmas that for far too long have strangled our politics”* [6]. *«Сьогодні ми зібралися, бо обрали для себе надію, а не страх, єдність заради спільної мети, а не конфлікт і розлад. Сьогодні ми зібралися тут, щоб проголосити кінець дрібним образам і хибним обіцянкам, зустрічним обвинуваченням і пошарпанним догмам, які занадто довго тримали нас за горло»* [3].

У цьому прикладі можна побачити такий вид повтору, як *анафора*, тобто повтор одних і тих самих елементів на початку кожного паралельного ряду. На нашу думку, цей засіб використовується для надання мові емоційності, для зосередження уваги людей на тому, що зібралися вони саме сьогодні й діяти вони мають зараз. Що стосується повтору займенника *“we”*, то, аналізуючи цю промову, ми виявили, що це найчастотніший повтор, який використовується аж 57 разів.

Розглядаючи повтор у рамках цих публічних виступах, варто класифікувати й *синтаксичний паралелізм*. Основною функцією синтаксичного паралелізму як одного з різновидів синтаксичного повтору є підсилення емоційності висловлювання, наприклад, як у промові Б. Обами: *“For us, they packed up their few worldly possessions and traveled across oceans in search of a new life. For us, they toiled in sweatshops and settled the West, endured the lash of the whip and plowed the hard earth”* [6]. *«Для нас це ті, хто зібрав свої нечисленні пожитки і відправився за океан у пошуках нового життя. Для нас це ті, хто у важких умовах тягнув свою лямку, хто переселявся на Захід, хто терпів під ударами хлиста і виорював тверду землю»* [3].

Б. Обама емоційно підкреслює як для себе, так і для свого народу ті цінності, ту історію, яку треба пам'ятати, ту кількість жертв, які народ приносив для кращого майбутнього. Щоб такого не повторювалось, треба вірити у свого президента, бути єдиними та разом писати світлу історію своєї країни – без плям крові й ненависті.

Наступний приклад синтаксичного паралелізму взято з промови українського президента: *“With project of government decentralization. With guarantee of free usage of Russian language in your region. With strong intention not to divide people into right and wrong Ukrainians. With respect for the specifics of regions”* [5]. *«З проектом децентралізації влади. З гарантією вільного використання у Вашому регіоні російської мови. З твердим наміром не ділити українців на правильних і неправильних. З поважним ставленням до специфіки регіонів»* [4].

У цьому прикладі ми бачимо, що паралелізм надає уточнювальну інформацію, загострюючи увагу на тих словах, які необхідно виділити, і на тих діях і цілях, які треба досягати. Народ має чути й бачити, з якими намірами прийшов до них президент, вони мають вірити в його слова, тому що за останні часи політичної омани та нестабільності, а також стану війни дуже важко зробити вибір і повірити в нові зміни, тому емоційно-експресивний характер відіграє пріоритетну роль у цьому висловлюванні.

У ході аналізу матеріалу нами виявлено, що особливе місце в статтях посідають *риторичні питання*. Наприклад: *“As for our common defense, we reject as false the choice between our safety and our ideals”* [6]. *«У питанні нашої обороноздатно-*

сті ми відкидаємо помилкову альтернативу: безпека або ідеали?» [3]. Треба відмітити, що в оригіналі відсутнє риторичне питання. Під час перекладу англійського речення важливу роль варто віддати трансформації структури речення, щоб досягти найбільш чіткої виразності. Як бачимо, українською мовою це речення передано у формі питання, завдяки чому експресивність в українській мові набула більшої виразності. Це робить вислів більш емоційно забарвленим.

“What can console a man more than work and decent salary for it?” [5]. *«Що може втішати людину більше, ніж праця і гідна зарплата?»* [4]. У цьому прикладі риторичне питання, використане українським президентом, тільки залучає слухачів до міркування чи переживання, роблячи його більш активним, нібито змушуючи людей зробити висновок.

Притаманні газетним статтям і такі засоби експресивного синтаксису, як *багатосполучниковість* і *безсполучниковість*, що також виявлені в цих текстах. Наприклад: *“For unemployment, for poverty and for refugees. For killed citizens and for mothers' tears”* [5]. *«Через безробіття, через бідність, через біженців. Через вбитих громадян, через сльози матерів»* [4]. Варто відмітити, що повтор сполучника *for* об'єднує висловлювання в одне смислове ціле. Використовуючи цей засіб виразності навантаження тексту, автор зберігає й інформативність, яку хотів передати.

Розглядаючи промови президентів Б. Обами та П. Порошенка, ми виявили, що такий засіб, як асиндетон, використовується набагато частіше, ніж полісиндетон. Наведемо приклади: *“I stand here today humbled by the task before us, grateful for the trust you have bestowed, mindful of the sacrifices borne by our ancestors”* [6]. *«Я стою тут сьогодні, вражений масштабністю поставлених перед нами завдань. Я вдячний за ту довіру, яку ви мені надали, і пам'ятаю про ті жертви, які принесли наші предки»* [3].

Окрім того, ще одним стилістично-синтаксичним прийомом є інверсія. Цей стилістичний прийом є складним для сприйняття в усному вигляді, тому в тексті інавгураційної промови Б. Обами знаходимо лише одне речення з чистою інверсією: *“Nor is the question...”* [6]. Цей засіб дуже легко сприймається на слух і водночас є дуже ефективним особливо для англійської мови та надзвичайно привабливе читачів.

Наступним стилістично-синтаксичним прийомом, характерним для досліджуваних текстів, є *парцеляція*. *“All this we can do. And all this we will do”* [6]. У цьому реченні автор, використовуючи речення з парцеляцією, прагне зробити мову більш зрозумілою, переконати у свої діях і висловити свій стан схвильованості, мета якого – зближення з аудиторією.

Наступний приклад узято з промови Б. Обами. *“We are a nation of Christians and Muslims, Jews and Hindus, and nonbelievers”* [6]. *«Ми нація християн і мусульман, іудеїв та індуїстів, а також атеїстів»* [3]. У цьому реченні нами виявлено такий синтаксичний засіб, як еліпсис. Він надає промові підкреслено розмовний характер для встановлення тісного контакту з читачем, створення довірливої атмосфери розповіді. Оратор визнає, що Америка є країною, яка включає в себе як людей віруючих, так і тих, хто не підтримує релігійних переконань. Так він хоче заручитися підтримкою всіх.

У ході аналізу матеріалу знайдені та розглянуті приклади синтаксичних засобів вираження експресивності мови. Проілюструємо частотність використання засобів за допомогою таблиці.

Таблиця 1

**Частотність використання засобів виразності
у промовах Б. Обами й П. Порошенка**

Б. Обама		П. Порошенко	
Засіб	Кількість	Засіб	Кількість
Повтор	77	Повтор	61
Синтаксичний паралелізм	29	Синтаксичний паралелізм	25
Полісиндетон	22	Парцеляція	18
Парцеляція	18	Полісиндетон	15
Риторичне звертання	16	Інверсія	10
Асиндетон	10	Асиндетон	9
Еліпсис	7	Риторичне звертання	8
Риторичне питання	6	Еліпсис	7
Інверсія	4	Риторичне питання	4

Висновки. Із поданої таблиці ми можемо виявити, що кожна з фігур експресивізує публіцистичну промову з різним ступенем вияву експресивності. Але, як бачимо, найактивнішим засобом смислової актуалізації й експресивізації публіцистичного мовлення як у промові Б. Обами, так і у промові П. Порошенка є повтор як міжрівневий показник членування реченової структури. Беззаперечною є закріплена за ним функція смислової актуалізації окремих компонентів загального змісту. А серед одиниць, що найменше експресивно увиразнюють текст, останнє місце за кількістю уживань посідають інверсія – у промові Б. Обами, риторичне питання – у промові П. Порошенка.

Усі ж інші засоби увиразнення, подані в статистичному аналізі, мають призначення максимально актуалізувати компоненти сенсу й надати експресивного звучання окремим сегментам, а відтак і всій промові.

Література:

1. Гальперин А.И. Очерки по стилистике английского языка / А.И. Гальперин. – М., 1958. – 459 с.
2. Головин Б.Н. Введение в языкознание / Б.Н. Головин. – М., 1978. – 308 с.
3. Инаугурационная речь Б. Обамы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://traditio.wiki/Инаугурационная_речь_президента_США_Б_Обамы.
4. Корреспондент, 7 июня 2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://korrespondent.net/ukraine/politics/3375056-ynauhuratsyonnaia-rech-poroshenko-polnyi-tekst-y-vydeo>.
5. Global Research. June 08, 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.globalresearch.ca/ukraine-president-poroshenko-inauguration-speech-no-compromise-with-donesk-and-lugansk/5386120>.
6. Inauguration speech B. Obama [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://study-english.info/obama2009inauguration.php>.

Гончар А. А. Сопоставительный анализ экспрессивных средств выразительности в инаугурационных речах Барака Обамы и Петра Порошенко

Аннотация. Статья посвящена анализу экспрессивных средств выразительности в инаугурационных речах Барака Обамы и Петра Порошенко. Доказывается, что категория выразительности образует систему, функцией которой является не столько придание сообщению выразительности, сколько воздействие на получателя.

Ключевые слова: категория выразительности, ораторская речь, синтаксическая выразительность.

Honchar A. Comparative analysis of expressive means in inaugural speeches of Barack Obama and Petro Poroshenko

Summary. The article has been devoted to the analysis of expressive language means in the inaugural speeches of Barack Obama and Petro Poroshenko. The analysis proves that expressive language means comprise the system aimed not only to make a text expressive but to influence its recipient.

Key words: expressive language means, oratorical speech, syntactic expressiveness.

*Демикова О. Г.,**викладач кафедри іноземних мов та лінгвістичних комунікацій
Запорізької державної інженерної академії**Карпенко І. Ю.,**викладач кафедри іноземних мов та лінгвістичних комунікацій
Запорізької державної інженерної академії*

СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ДИСКУРСІ РИЗИКУ

Анотація. У статті подано огляд специфіки функціонування банківської термінології в сучасному англomовному дискурсі ризику, проаналізовано особливості комунікативної взаємодії в дискурсі ризику, виявлено когнітивні моделі ризику.

Ключові слова: дискурс, економічний термін, комунікативна ситуація, комунікативна взаємодія, комунікативна стратегія.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток науки й техніки, залежність людини, що зростає, від технологій, зокрема банківських, зумовлюють необхідність перегляду економічної термінології в рухливій системі координат «дійсність – мислення – мова – мовлення – соціум», де інваріантним складником залишається комунікативний акт. Будь-яка терміносистема, продукт пізнавальної діяльності мовної особистості, нині розглядається не як статична, ієрархічно організована система в термінах структуралістського підходу, а як динамічна система, складники якої реалізують свій функціонально-семантичний і когнітивний потенціал через низку комунікативних програм, що перебувають в ієрархічному зв'язку, якщо звернутися до термінологічного апарату теорії масової комунікації. У такому випадку значущості набуває вивчення термінів зі сфери банківської справи плюс ситуації спілкування, в які ці терміни включено. Отже, на першому плані лінгвістичних досліджень, присвячених банківській термінології, опиняється дискурс, в якому, за М. Стаббсом, у змістовому плані висновується зв'язок із використанням мови в соціальному аспекті, а в структурному плані вирізняється діалогічність, інтерактивність як основна притаманна дискурсу риса. За В. Ущиною, ризик є дискурсивним середовищем побутування людини в умовах сучасного суспільства. Репрезентативним у цьому плані є загальна спрямованість мовленнєвої взаємодії суб'єктів дискурсивної діяльності в царині банківської справи на реалізацію комунікативних стратегій з метою прийняття рішень у ситуаціях, яким притаманна різна ступінь ризику.

Провідні вчені в галузі лінгвістики неодноразово звертали увагу наукової спільноти на важливість вивчення мовних і позамовних особливостей дискурсу з огляду на самовизначення мовної особистості в процесі творення дійсності в дискурсі та за допомогою дискурсу. Отже, проблема наукової розвідки вписується в коло зацікавлень дослідників у царині дискурсології та комунікативної лінгвістики [6; 7; 15; 24; 27]. У цьому зв'язку вивчення особливостей функціонування англomовної банківської термінології глибше розкриває дискурсотворчу функцію економічних термінів.

У вітчизняній гуманітаристиці теорію дискурсу вичерпно представлено в працях О. Селіванової [20; 21; 31]. Різні типи дискурсу (політичний, історичний, щоденниковий, медійний, програмного забезпечення, технічний, художній, сугестивний, рекламний, акцентує мовних особистостей) розглядають вітчизняні дослідники: О. Афанасьєва [1], Т. Беляєва [2], І. Біскуб [3], Я. Бондаренко [4], Т. Весна [5], С. Запольських [8], Т. Зуєнко [9], Л. Ільницька [10], Т. Космеда [13], О. Ткачук-Мірошніченко [22], О. Шевченко [32]. Релевантність економічного дискурсу й розвиток іншомовних запозичень в українській економічній лексиці перебувають у фокусі наукових зацікавлень Н. Ковальської [11], О. Ковальчука та Д. Романчука [12]. Сучасний англomовний дискурс ризику детально проаналізовано В. Ущиною [23].

У дослідженні пропонується розглянути дискурсотворчу функцію банківської термінології, що найяскравіше оприялюється в сучасному англomовному дискурсі ризику.

Мета статті – проаналізувати специфіку функціонування англomовної банківської термінології в сучасному дискурсі ризику, явища, характерного для постмодерністського суспільства (за В. Ущиною).

Вклад основного матеріалу дослідження. У замкненій цілісній комунікативній ситуації, якою постає дискурс [21, с. 120], розуміння під час спілкування опосередковано низкою факторів. На думку П. Серіо, суб'єкт висловлення набуває чинності лише в акті висловлення [29, с. 16]. Дослідник доходить висновку, що важливим фактором, який умотивовує досвід суб'єкта висловлення, є соціальний контекст, тобто система соціальних обмежень, який безпосередньо впливає на формування вербально-семантичного, когнітивного та прагматичного рівня структури мовної особистості. Практично це означає вплив на мотиви, налаштування, інтереси й інтенції кожного мовця, які реалізуються в дискурсі через певні комунікативні стратегії.

М. Макаров указує, що дискурс розгортається за певними комунікативними стратегіями [30], тобто відбувається втілення засобів мови в оточенні соціальних, психологічних і культурних обставин спілкування. Певним чином ця думка суголосна теорії Ю. Хабермаса, який розглядав дискурс як особливий тип мовної комунікації, що має на меті досягнення взаєморозуміння [33].

Серед вітчизняних лінгвістів схожої думки щодо явища дискурсу дотримується А. Приходько, який розглядає дискурс у триєдності середовища, режиму і стилю спілкування [17, с. 39–43]. Дослідження І. Фролової підтверджує, що розгортання дискурсу неодмінно відбуватиметься за допомогою комунікативних стратегій [25; 26]. Важливість стратегій під-

креслює й О. Селіванова. Дослідниця зазначає, що «замкненість дискурсу полягає в перетворенні ситуації на інший дискурс за умови розриву комунікативної ситуації сторонньою особою, яка переформатує взаємодію, цілі, стратегії» [20, с. 571]. Дискурс як синергетична система розгортається нелінійно і не є чимось статичним. За О. Селівановою, дискурсу притаманна нерівноважність [20, с. 571].

До основних елементів дискурсу як комунікативної ситуації О. Селіванова зараховує комунікантів, текст (повідомлення) як знаковий посередник, інтеріоризоване буття й семіотичний універсум культури, до яких занурені адресант, адресат і текст. Це так звана діалогічна модель комунікативної ситуації [20, с. 594]. Рівнева стратифікація дискурсу, за О. Селівановою, включає чотири рівні: формально-змістовий, інтерактивний, онтологічний і соціокультурний. Інтерактивний рівень дослідниця вважає мотиваційно-прагматичним, що опосередкує комунікативну взаємодію учасників комунікації в тому числі й через комунікативні стратегії, які використовуються адресатом і адресантом з метою реалізації стратегічних програм, закладених у їхній свідомості.

Комунікативні стратегії детально схарактеризовано в розвідці І. Фролової. Дослідниця вважає, що комунікативна стратегія – це комунікативний намір мовця, що об'єктивується в ситуації мовлення [26].

О. Селіванова акцентує увагу на тому, що типологія комунікативних стратегій є практично не розробленою проблемою комунікативної лінгвістики. Тим не менш, підкреслює дослідниця, комунікативна стратегія є складником евристичної інтенційної програми планування дискурсу, його проведення й керування ним [20, с. 607].

Комунікативна взаємодія в сучасному англійському дискурсі ризику відбувається векторно. У випадку комунікативної кооперації, за Х. Грайсом, вектор взаємодії спрямовано до спільної мети. Х. Грайс розробив максими мовленнєвої поведінки. Це так звані максими кількості, якості, відношення й манери мовлення [28, с. 222–223].

Максима кількості реалізується через принцип діалогової взаємодії: не менше, ніж потрібно, і не більше, ніж потрібно, інформації у висловлюванні. Максима якості пов'язана з принципом правдивості інформації в повідомленні. Максима відношення співвідноситься з принципом значущості повідомлення. Нарешті, максима манери мовлення пов'язана з чітким, недвозначним, прозорим висловлюванням [28, с. 222].

Вектор комунікативної взаємодії може бути спрямовано в сторони, протилежні бажаній меті комунікації. У такому разі наявний комунікативний конфлікт.

Прикладом комунікативного конфлікту можна вважати так звані егоїстичні висловлювання. Комунікативний конфлікт розгортається фазово: від передконфліктної фази – до власне інциденту, що набуває ескалації, доходить кульмінації та фази завершення конфлікту [16, с. 62].

У дискурсі ризику часто виникає комунікативний акт незгоди [18, с. 91]. Цей акт реалізується через конфліктно-агресивні або конфліктно-маніпуляторні (термін К. Седова) комунікативні стратегії. Адресант і адресат намагаються знизити ступінь ризику, переходячи (за К. Седовим) до кооперативно-конформної або кооперативно-актуалізаторської стратегії, частково погоджуючись або доходячи комунікативного дисонансу шляхом актуалізації ситуації в параметрах співрозмовника. На думку О. Рибакіної, комунікативний акт

незгоди визначають такі види контексту: афективний, когнітивний, аксіологічний. Роль першого контексту ґрунтується на емоційно-оцінних алогічних реакціях комунікантів на ситуацію конфлікту, в той же час роль когнітивного контексту, де незгода є аргументованою, логічно вмотивованою тощо. Аксіологічний контекст визначає параметри незгоди з огляду на асиметрію системи аксіологічних орієнтирів співрозмовників [18, с. 93–94].

І. Фролова вирізняє варіативні параметри конфронтаційної мовленнєвої взаємодії. На думку дослідниці, до таких параметрів «належать формальний та комунікативний, останній охоплює сферу комунікації, характер комунікації за ознаками офіційності/неофіційності, специфікою адресантно-адресатних конфігурацій тощо» [25, с. 281].

М. Котов акцентує увагу на так званій некооперативній стратегії. На думку дослідника, комуніканти вдаються до негативної стереотипізації, маніфестації відчуженості, агресії, якщо в основі відсутності погодження – етноцентризм та етнорелятивізм учасників дискурсу, що належать до різних лінгвокультур [14, с. 165].

О. Сабада вирізняє так звану комунікативну стратегію докору [19, с. 99].

Можна припустити, що зазначена стратегія є реакцією комунікантів на порушення максим, сформульованих Х. Грайсом.

Комунікативна взаємодія може розгортатися у напрямі паралельного спрямування векторів комунікації до спільної мети. У такому разі мова йде про комунікативне суперництво, що характеризується, на думку О. Селіванової, прагненням здобути інтелектуальну перевагу [20, с. 605].

В. Ущина розглядає сучасний англійський дискурс ризику з позицій неоантропоцентризму. На думку дослідниці, людина та її діяльність (у тому числі й дискурсивна) є основною причиною й головним джерелом змін, які відбуваються нині у світі. Людина як суб'єкт дискурсивної діяльності «стає суб'єктом відповідальності за ці зміни та за ризики, які вони провокують» [23, с. 392]. Дослідниця визначає дискурс ризику як ситуативно-зумовлену розумово-комунікативну взаємодію суб'єктів, що здійснюється за посередництва природної мови й темою (предметом) якої є різноманітні аспекти ситуації ризику [23, с. 393].

У ґрунтовній науковій розвідці В. Ущиної підкреслюється, що дискурс ризику можна вважати середовищем, у якому реалізується прийняття суб'єктами рішень в умовах ризикованого вибору (англійська комунікативна ситуація ризику). Водночас можна розглядати дискурс ризику як комунікативну ситуацію повідомлення про суб'єктну позицію за межами ситуації ризику [23, с. 393–394].

За В. Ущиною, ми розглядаємо такі когнітивні моделі ризику: ризик як подію, ризик як дію, ризик як шанс, ризик як мета, щось як предмет ризику, щось як джерело ризику [23, с. 394].

Економіко-правові засади банківської справи пов'язано з моделюванням ризику як події (*risk is ... bank communication, commercial failure*), ризику як дії (*risk is ... acceptance credit*), чогось як предмета чи джерела ризику (*current liabilities, catastrophe bond*). Продуктивним є вживання термінів на позначення хеджування (*a hedge against inflation*); термінів, що описують біржові та валютні операції (*cross-border capital flows, cross-border listing, currency backing*); терміно-

логічних одиниць, що описують процес кредитування (*credit freeze, credit line, credit refusal, crowding out*). Сюди ж можна зарахувати й терміни, що описують відшкодування ризику (*cumulative preference share, expectation damages*), накладання штрафних санкцій (*injunctive relief*), страхування (*IMMA, insured money market account, immunization, claims reserve, co-insurance*).

Ризик як шанс, щось, як джерело ризику чи предмет ризику пов'язаний із характеристикою банківської діяльності в термінах, що описують фонди (*equity growth fund, equity investment fund*), резерви (*equity accounting*), а також різноманітні індекси й показники (*currency swap, central bank discount rate, COMIT index*).

Ризик як мета представлено динамікою витрат (*cost-benefit analysis*), заборгованостей (*debit side, debt swap*), кредитування (*credit risk*), руху грошової маси (*equity risk premium, ceiling, circulation of capital, cost-push inflation*), банківськими активами (*illiquid*).

У разі комунікативної кооперації максими кількості, якості, відношення й манери мовлення реалізуються під час установлення контакту з потенційними клієнтами. Яскравим утіленням принципу діалогової взаємодії, коли повідомляється інформація щодо потенційних ризиків і їх уникнення, є рекламна брошура банківської установи. Наведемо її текст:

Do you need a safe place for your hard-earned cash? Open a checking account today!

Are you tired of coins and loose change? We will count and deposit them for free!

Do you have a paycheck? Cash your check here, or open an account and make a deposit.

*Do you need to exchange foreign currency? Here are our exchange rates!**

* *Rates change hourly* [35, с. 4].

Зразок тексту малого жанру – брошура – стилістично характеризується максимально лаконічним поданням інформації. Компресія досягається за рахунок уживання риторичних запитань, які можна зарахувати до закритого типу. Риторичні запитання та однозначні відповіді у формі наказового способу сформульовано прозоро, без додаткових смислів, перенесених у підтекст, що дає змогу говорити про застосування вербальних засобів на підтвердження максими Х. Грайса щодо прозорості манери мовлення. Принцип правдивості подання інформації в повідомленні втілено в примітці, що показники курсу валют оновлюються щогодини.

Комунікативну стратегію гумору, на нашу думку, застосовано в тексті цієї брошури з метою посилення ефекту комунікативної кооперації через запобігання ескаляції негативних емоцій в дискурсі ризику: *a safe place for your hard-earned cash / We will count and deposit them for free!* Гумор вербалізовано ад'єктивною парою *safe – hard-earned*, де сема «тяжкий» указує, що справжні гроші можна заробити лише наполегливою, фізично й морально важкою працею, просуванням кар'єрними шаблями, але в банку завжди знайдеться кому подбати про заощадження, які будуть не тільки в безпеці, а й у замкнутому просторі банківської системи (сейф як контейнер, умістилище для цінних паперів).

Виникнення комунікативного конфлікту доцільно проаналізувати, звернувшись до тексту малого жанру – інструкції. У наведеному уривку з інструкції для клієнтів банку, що пропо-

нує послуги банківських переведень коштів, комунікативний акт незгоди визначає когнітивний контекст:

Can I stop a transfer?

That depends on what type of transfer you used. Standard wire transfers can be halted prior to settlement. RTGS transfers cannot be stopped once initiated. All transfers are irrevocable after settlement [36, с. 4].

Графічний стилістичний прийом, яким є виділення напівжирним шрифтом, підкреслює значущість параметрів здійснення трансакції. Банк намагається знизити ступінь ризику, переходячи до кооперативно-актуалізаторської стратегії, намагаючись актуалізувати ситуацію припинення переведення коштів у параметрах співрозмовника – потенційного споживача банківської послуги.

Негативна стереотипізація, маніфестація відчуженості, агресії спостерігаються найчастіше в комунікативній ситуації, де учасники дискурсу належать до різних лінгвокультур. Так, старт рекламної кампанії з метою відкриття й завоювання нових ринків може супроводжуватися ризиком виникнення конфлікту через етноцентризм та етнорелятивізм місцевих споживачів. Спровокувати конфліктну ситуацію може вживання кольорової символіки, яка в різних лінгвокультурах має різне концептуальне наповнення: наприклад, не варто забувати, що білий, святковий колір шлюбної церемонії в лінгвокультурі слов'ян для японців символізує траур. Іншою причиною такого комунікативного дисонансу може стати міжмовна омонімія, коли форма слова збігається, а семантика різниться.

Комунікативну стратегію докору проілюструємо, звернувшись до тексту попередження, зокрема, щодо потенційного ризику накладання штрафних санкцій. Такі тексти зазвичай є частиною контрактів. Наведемо приклад:

5. 13. *Any complaints regarding hidden defects of the Goods, which could not be discovered during the external inspection of the Goods during the initial inspection, shall be made by the Buyer to the Supplier in writing, through the signing by the Buyer and sending to the Supplier of the relevant act, within 3 (three) days after the date on which such hidden defects are discovered* [34, с. 44].

Текстуально комунікативна стратегія докору реалізується експліковано в параграфі договору купівлі – продажу, імпліковано – у тексті акта-претензії, який, згідно з домовленістю, буде надіслано постачальнику в разі виявлення покупцем прихованих дефектів товару.

Прикладом комунікативного суперництва, що характеризується прагненням здобути інтелектуальну перевагу, є спілкування професіонала з клієнтом на професійну тематику. Наведемо приклад:

– Well, I'm glad you had the good sense to come to me. Of course, you are aware that there are laws against this type of anti-competitive behaviour.

– Yes, I know. That's why I'm here. I just wanted to know how serious a crime that is [37, с. 278].

У наведеній комунікативній ситуації клієнт спілкується з юристом і бажає отримати консультацію щодо ступеня ризику. Без сумніву, адвокат володіє більшим обсягом інформації, але клієнт, представник так званого «великого бізнесу», воліє вдавати певну обізнаність у тонкощах антимонопольного права.

Висновки. Дискурс є тим середовищем, у якому відбувається комунікативна самоідентифікація адресанта й адресата, учасників комунікативної ситуації. Прикметною рисою пост-

модерністського суспільства є активне розгортання дискурсу ризику, що відбувається із залученням комунікативних стратегій, прагматичним налаштуванням яких є кооперація та/або конфліктогенність комунікативної взаємодії. Продуктивними є пошуки компромісних рішень або ескалація комунікативної незгоди у сфері банківської діяльності, причому економічна термінологія із царини банківської справи активно функціонує як дискурсостворчий елемент у дискурсі ризику. Комунікативна взаємодія учасників цього дискурсу розгортається векторно, від руху до спільної мети до відмови від досягнення спільно вироблених рішень.

Отримані результати дослідження можуть слугувати підґрунтям подальшого дослідження позиціонування суб'єкта висловлювання в сучасному англомовному дискурсі ризику.

Література:

- Афанасьєва О. Жанрові характеристики сучасного французького дискурсу політичних наук: до постановки проблеми / О. Афанасьєва // *Нова філологія*: збірка наукових праць. – 2008. – Вип. 29. – С. 6–10.
- Беляєва Т. Медійний дискурс / Т. Беляєва // *Нова філологія*: збірка наукових праць. – 2008. – Вип. 29. – С. 11–14.
- Біскуп І. Англомовний дискурс програмного забезпечення як особливий вид комунікації користувача і комп'ютерної системи / І. Біскуп // *Нова філологія*: збірка наукових праць. – 2008. – Вип. 29. – С. 15–20.
- Бондаренко Я.О. Дискурс акцентуєваних мовних особистостей: комунікативно-когнітивний аспект (на матеріалі персонажного мовлення в сучасній американській художній прозі): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Я.О. Бондаренко. – К., 2002. – 18 с.
- Весна Т.В. Ідеологічний та національно-культурний компоненти в семантичній структурі лексики політичного дискурсу (на матеріалі франко-та російськомовної преси 90-х років): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.15 / Т.В. Весна. – Одеса, 2002. – 20 с.
- Галапчук О.М. Вікова диференціація стратегій і тактик дискурсу в сучасній англійській мові дискурсу: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / О.М. Галапчук. – Х., 2000. – 18 с.
- Гончарова Н.І. Аксиологічна структура англомовного діалогічного дискурсу (на матеріалі художньої прози): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Н.І. Гончарова. – К., 2002. – 18 с.
- Запольських С.П. Концепт «козацтво» в історичному дискурсі: перекладацький аспект: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.16 / С.П. Запольських. – Запоріжжя, 2004. – 186 с.
- Зуєнко Т. Когнітивно-комунікативні параметри англомовного технічного дискурсу / Т. Зуєнко // *Нова філологія*: збірка наукових праць. – 2008. – Вип. 29. – С. 46–48.
- Льницька Л.Л. Англомовний сугестивний дискурс: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Л.Л. Льницька. – Х., 2006. – 20 с.
- Ковальська Н.А. Релевантність економічного дискурсу / Н.А. Ковальська // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». – 2013. – Вип. 38. – С. 193–196.
- Ковальчук О.С. Розвиток іншомовних запозичень в українській економічній лексиці / О.С. Ковальчук, Д.Л. Романчук // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». – 2013. – Вип. 37. – С. 149–151.
- Космеда Т.А. Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу / Т.А. Космеда. – Дрогобич: Коло, 2012. – 372 с.
- Котов М. Особливості реалізації некооперативної стратегії в міжкультурному дискурсі / М. Котов // *Науковий вісник Східноєвропейського університету*. Серія «Філологічні науки». – 2013. – № 18 (267). – С. 165–169.
- Максименко Ю.В. Тактики та стратегії вираження інтересу (на матеріалі сучасного англомовного художнього дискурсу) / Ю.В. Максименко // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». – 2013. – Вип. 37. – С. 193–196.
- Мельник О. Конфліктна сутність егоїстичних висловлень / О. Мельник // *Науковий вісник Східноєвропейського університету*. Серія «Філологічні науки». – 2013. – № 18 (267). – С. 62–66.
- Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 532 с.
- Рибакова О. Контекстуальні параметри комунікативного акту незгоди (на матеріалі англомовного кінодискурсу) / О. Рибакова // *Науковий вісник Східноєвропейського університету*. Серія «Філологічні науки». – 2013. – № 18 (267). – С. 91–96.
- Сабада О. Комунікативна стратегія докору як об'єкт лінгвістичного дослідження (на матеріалі англомовного кінодискурсу) / О. Сабада // *Науковий вісник Східноєвропейського університету*. Серія «Філологічні науки». – 2013. – № 18 (267). – С. 99–103.
- Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712 с.
- Селіванова О. Сучасна лінгвістика: [термінологічна енциклопедія] / О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
- Ткачук-Мірошниченко О.Є. Імплікація в рекламному дискурсі (на матеріалі англомовної комерційної реклами): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / О.Є. Ткачук-Мірошниченко. – К., 2001. – 18 с.
- Ущина В.А. Позиціонування суб'єкта в сучасному англомовному дискурсі ризику: дис. ... докт. філол. наук: спец. 10.02.04 / В.А. Ущина. – К., 2016. – 502 с.
- Фадєєва О.В. Стратегії й тактики конфліктного дискурсу: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / О.В. Фадєєва. – К., 2000. – 18 с.
- Фролова І. Дискурсивні параметри конфронтаційної мовленнєвої взаємодії / І. Фролова // *Нова філологія*: збірка наукових праць. – 2008. – Вип. 29. – С. 281–286.
- Фролова І.Є. Стратегія конфронтації в англомовному дискурсі / І.Є. Фролова. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2009. – 344 с.
- Черненко О.В. Лінгвокогнітивні та прагматичні особливості дискурсивного втілення завершальної фази конфліктної взаємодії (на матеріалі англомовної прози ХХ століття): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / О.В. Черненко. – К., 2007. – 20 с.
- Грайс Г.П. Логика и речевое общение / Г.П. Грайс // *Новое в зарубежной лингвистике*. – Вип. 16. – С. 217–237.
- Квадратура смысла. Французская школа анализа дискурса. – М.: Прогресс, 1999. – 416 с.
- Макаров М.Л. Основы теории дискурса / М.Л. Макаров. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
- Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Е.А. Селиванова. – К.: Брама, 2004. – 336 с.
- Шевченко А. Вербализация субъективированных аспектов смысла высказывания в англоязычном художественном дискурсе / А. Шевченко // *Нова філологія*: збірка наукових праць. – 2008. – Вип. 29. – С. 157–163.
- Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие / Ю. Хабермас. – М.; СПб.: Наука, 2001. – 380 с.
- Джерела ілюстративного матеріалу:
- Косарева Т.Б. Международный коммерческий контракт / Т.Б. Косарева. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 112 с.
- Evans V. *Banking. Book 1* / V. Evans, K. Gilmore. – Newbury: Express Publishing, 2011. – 39 p.
- Evans V. *Banking. Book 2* / V. Evans, K. Gilmore. – Newbury: Express Publishing, 2011. – 38 p.
- Krois-Lindner A. *International legal English* / A. Krois-Lindner. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 320 p.

Демихова Е. Г., Карпенко И. Ю. Специфика функционирования банковской терминологии в дискурсе риска

Аннотация. В статье представлен обзор специфики функционирования банковской терминологии в современном англоязычном дискурсе риска, проанализированы особенности коммуникативного взаимодействия в дискурсе риска, выявлены когнитивные модели риска.

Ключевые слова: дискурс, экономический термин, коммуникативная ситуация, коммуникативное взаимодействие, коммуникативная стратегия.

Demykhova O., Karpenko I. Banking terminology in the discourse of risk: functional peculiarities

Summary. Functional peculiarities of banking terminology in the modern English-speaking discourse of risk are discussed. The article focuses upon the different types of communicative interaction within the discourse of risk that are revealed through some communicative strategies applied by the participants of the discourse. The article also concentrates upon the cognitive patterns of risk.

Key words: discourse, economic term, communicative situation, communicative interaction, communicative strategies.

Довженко І. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу
Київського національного торговельно-економічного університету

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглянуто процес практичного застосування лексичних одиниць майбутньої професійної діяльності студентів сфери обслуговування, найактуальніші підходи до вивчення англійської мови для спеціальних потреб. Подано ситуаційні зразки комунікації майбутньої професії.

Ключові слова: англійська мова для спеціальних потреб, сфера обслуговування, професійні лексеми.

Постановка проблеми. Останніми роками в нашій країні освіта стає не лише засобом підготовки фахівців для різних сфер діяльності, у тому числі сфери обслуговування, а й обов'язковим етапом розвитку висококваліфікованої особистості, її метою є вдосконалення методології формування інтелектуальної культури, навичок самоорганізації мислення; значне підвищення якості спеціальної освіти, орієнтованої на елементарні ділові навички (права споживачів, договірні відносини, ділове спілкування, менеджмент); підвищення рівня професійної підготовки студентів і володіння іноземними мовами.

Сьогодні вивчення іноземної мови цікаве за умови її практичного застосування в професійній діяльності. Тому важливо визначити мету опанування мовою перед процесом навчання. Завдання педагога допомогти студенту у вивченні іноземної (англійської) мови, запропонувавши новітні дієві методики.

Дослідження, присвячені вивченню питань лексичних одиниць майбутньої професійної діяльності, проводили Л. Барановська, А. Варданян, О. Журба, І. Зимня, О. Леонтєв, Н. Микитенко та інші. Однак питанню вивчення термінів сфери обслуговування приділено недостатньо уваги.

Метою статті є розгляд процесу практичного застосування лексичних одиниць англійською мовою в майбутній професійній діяльності студентів сфери обслуговування.

Окремими завданнями є такі:

- розгляд підходів до навчання англійської мови за професійним спрямуванням;
- наведення прикладів практичного застосування лексики майбутньої спеціальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наявних науково-методичних працях описується безліч підходів до навчання англійської мови за професійним спрямуванням. Серед них – комунікативний, конструктивістський, лінгво-соціокультурний, діяльнісний, інтенсивний, прямиий, граматико-перекладний, ситуаційний, комплексний, аудіолінгвізм, структуралізм тощо.

Уважаємо, що для безперешкодної передачі іноземних лексичних одиниць потрібно мислити іноземною мовою, практикувати спілкування різної тематики (у тому числі професійної). Отже, найефективнішими тут виявляються комунікативний, ситуаційний підходи й аудіолінгвізм.

Розглянемо ці підходи до вивчення мови детальніше.

Комунікативний підхід створює такі умови навчання, які б сприяли свідомій практично-мовленнєвій професійній діяльності майбутніх спеціалістів. Коли студенти задіяні в процес реальної комунікації, спрацьовують їхні природні стратегії щодо розпізнавання мовних одиниць, що дає їм змогу засвоювати іноземні лексеми. Уміння говорити – одне з основних комунікативних умінь. Психологи (І. Зимня, О. Леонтєв та ін.) зауважують, що формуванню цього вміння сприяє наявність певних здібностей – вербальна пам'ять, розвинені до автоматизму механізми миттєвого відбору потрібних мовних засобів, комунікабельність тощо [6]. Говоріння здійснюється у двох формах мовлення – діалогічному та монологічному. Сформуванню вміння говорити, спілкуватися – головне для роботи викладача, тому це вміння є істотним у процесі підготовки фахівців до майбутньої професійної діяльності.

Наведемо приклад використання комунікативного підходу на практичному занятті:

Practising question forms by asking learners to find out personal information about their colleagues is an example of the communicative approach, as it involves meaningful communication.

Ситуаційний підхід полягає в навчанні студентів іноземної мови за допомогою моделювання ситуаційних вправ. Широкий міждисциплінарний характер методу ситуації робить цей підхід особливим серед низки інших способів оволодіння іншомовною компетенцією. Варто зазначити, що неабияке значення має ситуаційний підхід у формуванні компетенції в усному мовленні. Адже саме вміння орієнтуватися в ситуації забезпечує розвиток самостійності та ініціативи майбутніх професіоналів. Приклад ситуації:

An international drinks company YouJuice Inc., needs a dynamic new director to build its Latin American sales. There are three candidates for the position of Sales and Marketing Director. They all work for YouJuice in either Mexico or one of the foreign subsidiaries. The new director will be based in Sao Paulo, Brazil. An extract from the job description for the position is added.

Аудіолінгвізм включає в себе процеси сприймання й розуміння усного мовлення з наступним його відтворенням чи використанням сприйнятої інформації у власних висловлюваннях [2, с. 202]. Аудіювання є ефективним підходом до навчання, оскільки примушує і сприймати, і відтворювати інформацію: визначати основну думку тексту, розрізняти основну та додаткову інформацію, сприймати особливості фахового тексту. Це один із ефективних прийомів роботи з текстом. Відомо, що в професійному спілкуванні переважа зазвичай буває за тим, хто вміє слухати, оперативної роботи відповідні записи, осмислювати їх і використовувати в діалозі або полілозі. «Активне (рефлексивне) слухання припускає вміння використовувати словесну форму для підтвердження розуміння повідомлення: воно необхідне для ефективного професійного спілкування, головним чином через обмеження і труднощі, що виникають у процесі спілкування» [7].

Вочевидь, існують певні розбіжності в навчанні англійської мови для спеціальних цілей за кордоном і в Україні. Вони полягають у тому, що в нашій системі вищої освіти навчання іноземної мови для спеціальних цілей відбувається на основі програм, навчальних планів і матеріалів, складених спеціалістами-мовознавцями й методистами. Але, на жаль, думки та побажання студентів щодо їхніх мовних потреб, перспектив на майбутнє, інтенцій із використання іноземної мови не з'являються й не враховуються. З метою економії на навчальних матеріалах, автентичних підручниках, викладачі в нашій країні складають і пишуть їх самостійно, через те що сьогоденні українські студенти не мають змогу оплатити їх. Мета, зміст і методи навчання формулюються централізовано, а потім переносяться в аудиторію разом із підготовленими навчальними матеріалами, так що студенти практично не мають вибору: що вчити, для чого, з використанням яких матеріалів. У такий спосіб студенти привчаються до думки, що від них нічого не залежить, вони пасивно погоджуються з усім, що їм пропонується, не прикладаючи ніяких зусиль для того, щоб їм самим було цікаво та корисно вивчати іноземну мову.

В англійськомовних країнах дотримуються прямо протилежного підходу. Західна методика як свій провідний постулат вимагає починати навчання англійської мови для спеціальних цілей (ESP) з learners' needs analysis, тобто з аналізу потреб студентів кожної конкретної групи. Тільки на підставі такого аналізу викладач, який працює в цій групі, повинен скласти програму й навчальний план для цієї групи. Такий підхід найбільше відповідає вимогам загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти, в яких пропонується в навчанні іноземних мов виходити з потреб, мотивів, характеристик і здібностей студентів [5]. Отже, на сучасному етапі розвитку вітчизняної педагогічної науки процес навчання іноземної мови за професійним спрямуванням і виділення в цьому процесі формування іншомовної соціокультурної компетенції потребує значних змін і вдосконалення. Ініціаторами таких змін мають виступати викладачі ESP – англійської мови для спеціальних цілей, і замовники – керівники фірм, підприємств, агенцій, яким необхідні фахівці з хорошим знанням іноземної мови та розвинутими вміннями професійного спілкування, що базуються на сформованій соціокультурній компетенції.

Засвоєння професійної лексики краще відбувається під час діалогічної комунікації. Найпоширеніші структурні схеми діалогу такі: сполучення двох реплік: запитання та відповіді; повідомлення-доповнення (уточнення); повідомлення-підтвердження (заперечення); повідомлення-застереження; повідомлення-прохання; запит інформації-задоволення запитом; запит інформації-контрзапитання; прохання-згода (незгода); наказ-уточнення (згода, незгода) [7].

Зазначимо, формування й удосконалення професійного діалогічного мовлення вимагає врахування таких психологічних чинників мовленнєвої діяльності, як мовленнєві здібності, інтуїція, дар слова, мовне чуття, якими наділена людина від природи, але які потребують розвитку.

У діалогічному спілкуванні поєднано такі види мовленнєвої діяльності, як говоріння, слухання й аудіювання. А тому навчати діалогу – означає навчати процесу мовленнєвої діяльності – говоріння, слухання й аудіювання. Для майбутніх фахівців сфери обслуговування саме ці види мовленнєвої діяльності є необхідними в процесі навчання.

Удосконаленню професійного діалогічного мовлення буде сприяти моделювання ситуацій, що дають студентам змогу ви-

вчати професійну термінологію, практикуватися в побудові мікровисловлювань в офіційному діалозі. Навчання студентів освітніх закладів сфери обслуговування має здійснюватися на комунікативно-діяльній основі, що забезпечить розвиток професійної мовної та мовленнєвої компетенції студентів.

Зразки діалогічних комунікативних завдань на переклад, що можуть бути використані на заняттях англійської мови (за професійним спрямуванням), для вдосконалення навичок професійного спілкування майбутніх фахівців сфери обслуговування наводимо нижче.

Перекласти й відтворити діалог «У салоні краси»

Клієнт: Добрий вечір, я б хотіла зробити святкову зачіску. Можна?

Адміністратор: Доброго вечора. Ви записувалися до перукаря заздалегідь?

Клієнт: Ні.

Адміністратор: Зараз я подивлюся, чи є вільний час у майстра-перукаря сьогодні. Зачекайте, будь ласка.

Клієнт: Дякую вам.

Адміністратор: Якщо ви зачекаєте 20 хвилин, перукар прийме вас.

Клієнт: Так, я буду чекати.

Адміністратор: Присядьте на дивані, будьте такі ласкаві.

Клієнт: Дякую.

Перукар: Доброго вечора. Яку зачіску Ви бажаєте?

Клієнт: Святкову, хочу підняти волосся у хвіст і накрутити локони.

Перукар: Добре, сідайте, будь ласка. Але я б запропонувала Вам пофарбування кінців волосся, тоді зачіска буде виглядати яскравіше.

Клієнт: Я згодна й цілком довіряюся професійним перукарям.

Перукар: Ви задоволені результатом? Погляньте в дзеркало.

Клієнт: Так, я виглядаю розкішно. Дякую Вам. Ви даруєте людям настрій.

Перукар: Будь ласка. Це наша робота. Приходьте до нас ще. До побачення.

Клієнт: Обов'язково. До побачення.

Відтворити діалог англійською «У магазині іграшок»

Клієнт: Доброго ранку. Допоможіть мені, будь ласка, знайти подарунок для хрещеника.

Продавець-консультант: Будьте здорові! Скільки років хлопцю?

Клієнт: Він ще зовсім маленький, лише 2 місяці.

Продавець-консультант: Можу порекомендувати комплект білизни. Ми щойно отримали їх; є дуже яскраві кольори та, навіпаки, більш спокійні.

Клієнт: Чудовий подарунок, згодна. Але мені б хотілося купити йому ще якусь цікаву іграшку.

Продавець-консультант: Пройдіть, будь ласка, ось сюди. Я покажу Вам іграшки. У нас наявний широкий їх вибір для зовсім маленьких.

Клієнт: Візьму цього кумедного ведмедика. Вадик буде з ним засинати. Скільки він коштує?

Продавець-консультант: Так, гарна річ, і кошту. Недорого – 100 гривень.

Клієнт: А цей барабан я візьму для своєї донечки.

Продавець-консультант: Добре. Зазвичай музичні інструменти розвивають слух дитини. Загалом із вас 400 гривень. Приходьте до нас ще.

**Перекласти й відтворити діалог
«У магазині верхнього одягу»**

Клієнт: Доброго дня. Я б хотіла придбати пальто. Покажіть мені, будь ласка, що у вас є?

Продавець: У нас великий вибір пальто. Пройдіть сюди. Дивіться. Яке вас цікавить? Коротке чи довге?

Клієнт: Я надаю перевагу пальто середньої довжини.

Продавець: Які кольори вам подобаються? Яскраві чи пастельні?

Клієнт: Хотілося б щось яскраве.

Продавець: Поміряйте цю модель. Вона з нових надходжень і досить сучасна.

Клієнт: Дозвольте мені подивитися в дзеркало. Мені здається, воно погано сидить. Як Вам здається з боку?

Продавець: Так, щось не так. Воно трохи тіснувате на Вас. Давайте поміряємо інше.

Клієнт: А ця модель мені подобається. Я добре виглядаю?

Продавець: Ви чудово виглядаєте в ньому. Воно вам дуже личить.

Клієнт: Так, воно дуже привабливе. Скільки воно коштує?

Продавець: 3 000 гривень. Але я можу зробити для вас знижку, адже ви наш постійний клієнт. І вас 2 800 гривень.

Клієнт: Дякую. До побачення.

Продавець: Приходьте до нас ще. Усього найкращого.

Уважаємо, такі комунікації на професійну тематику доведуть до автоматизації навички спілкування іноземною мовою сьогоденних студентів – майбутніх фахівців означеної галузі.

Висновки. Отже, на основі вищевикладеного можна стверджувати, що перераховані нами підходи до вивчення англійської мови з метою застосування лексичних одиниць майбутньої спеціальності є найефективнішими. Систематичне практичне використання на заняттях наведених і подібних до них ситуаційних завдань, переклад діалогів і полілогів, безперечно, збагатять лексичний запас студентів, удосконалять навички професійного спілкування майбутніх спеціалістів у сфері обслуговування.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні питання вмотивованості термінів обслуговування.

Література:

1. Барановська Л.В. Теоретико-методичні основи навчання професійного спілкування студентів вищого аграрного навчального закладу : автореф. дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л.В. Барановська. – К., 2005. – 43 с.

2. Берегова Г.Д. Імітаційні методи формування умінь і навичок професійного спілкування студентів-аграріїв / Г.Д. Берегова // 36. наук. пр. «Південний архів». Серія «Філологічні науки». – Херсон : ХДУ, 2001. – Вип. 1. – С. 200–204.
3. Варданян А.П. Методи навчання іноземним мовам у вищих навчальних закладах / А.П. Варданян // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. – 2016. – Вип. 11–12. – Ч. 1. – С. 86–88.
4. Журба О.Р. Шляхи ефективного оволодіння фаховою термінологією в процесі вивчення англійської мови студентами агробіологічних спеціальностей / О. Журба // Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. – 2015. – № 1. – С. 41–45.
5. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, вивчення, викладання, оцінювання. Відділ сучасних мов. Страсбург. – К. : Ленвіт, 2003. – 261 с.
6. Зимняя И.А. Педагогическая психология : [учебник для вузов] / И.А. Зимняя. – 2-е изд., доп., испр. и перераб. – М. : Издательская корпорация «Логос», 2000. – 384 с.
7. Тоцька Н.Л. Методичні засади професійного спілкування студентів / Н.Л. Тоцька // 36. наук. пр. «Педагогічні науки». – Херсон : ХДУ, 2011. – Вип. 59. – С. 332–334.

Довженко І. В. Практическое применение лексических единиц будущей профессиональной деятельности

Аннотация. В статье рассмотрены процесс практического применения лексических единиц будущей профессиональной деятельности студентов сферы обслуживания, актуальные подходы к изучению английского языка для специальных целей. Предложены коммуникативные ситуации будущей профессии.

Ключевые слова: английский язык для специальных целей, сфера обслуживания, профессиональные лексемы.

Dovzhenko I. Lexical items implementation of future professional activities

Summary. The article is devoted to the process of lexical items implementation of future professional activities at service sphere. It highlights actual approaches to English language learning for specific purposes. The article proposes some examples of communicative situations for the service sphere students. Special attention is drawn to the description of proper approaches for English learning, such as: communicative, situational and audiolingual, that are the most useful for students.

Key words: English for specific purposes, service sphere, professional lexis.

*Емірмзаєва А. С.,
асистент кафедри тюркології
Інституту філології*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ МОВИ ТА ЇЇ МІСЦЕ В КЛАСИФІКАЦІЇ ТЮРКСЬКИХ МОВ

Анотація. Стаття присвячена питанню формування кримськотатарської літературної мови. Велику увагу приділяємо діалектам, на базі яких сформувалася кримськотатарська мова. Визначено місце кримськотатарської мови серед інших тюркських мов; проаналізовано лексичні за позичення арабо-перського та іншого походження.

Ключові слова: аглютинативна мова, літературна мова, діалект, кипчацька та огузька групи.

Постановка проблеми. Актуальність теми полягає в тому, що кримськотатарська мова перебуває в складному (з точки зору її розвитку) стані та потребує глибокого дослідження. Літературна мова протягом століть проходила періоди свого лексичного збагачення та занепаду, що зумовлює неоднорідність фонетичного, лексичного й інших мовних рівнів.

Метою статті є необхідність надати загальні відомості про кримськотатарську мову, періодизацію її розвитку та становлення діалектів; розкрити її зв'язок з іншими східними мовами через діалекти.

Об'єктом дослідження є класифікації тюркських мов і діалекти кримськотатарської мови, за рахунок яких розвивалася та збагачувалася сучасна мова, а матеріалом – тексти газетно-публіцистичного та художнього стилів.

Виклад основного матеріалу. *Історія кримськотатарської мови.* Кримськотатарська мова (Къырымтатар тили) – це рідна мова кримськотатарського народу, батьківщиною якого є Крим [10, с. 8].

Кримськотатарська мова належить до алтайської сім'ї тюркських мов. Разом із татарською, башкирською, казахською та киргизською входить до кипчацької підгрупи.

Класифікацію кримськотатарської мови досліджували такі вчені, як М. Баскаков, В. Радлов, О. Самойлович та інші.

За класифікацією О. Самойловича виділяють такі підгрупи тюркської мовної групи:

- 1) булгарська (*булгарська, чуваська*);
- 2) уйгурська (*давньоуйгурська, якутська*);
- 3) кипчацька (*татарська, кримськотатарська, башкирська, казахська, киргизська*);
- 4) чагатайська (*сучасна уйгурська, узбецька*);
- 5) кипчацько-туркменська (*західні діалекти узбецької мови*);
- 6) огузька (*турецька, азербайджанська, гагаузька, туркменська*) [8, с. 9].

У класифікації І. Бегінця кипчакізований (північний) діалект кримськотатарської мови було віднесено до західно-тюркської (кипчацької), а огузований (південний) – до південної (огузької) групи.

К. Менгес увів кримськотатарську мову разом із караїмською, карачаєво-балкарською й кумикською до чорноморсько-каспійської підгрупи північно-західної (кипчацької) групи тюркських мов.

О. Баскаков запропонував нову схему класифікації тюркських мов. Він зазначає, що за основними діалектами кримськотатарська мова належить до кипчацько-половецької підгрупи кипчацьких мов [6, с. 17].

За класифікацією К. Мусаєва кримськотатарська мова належить до західнокипчацької групи разом із карачаєво-балкарською, кумикською й караїмською мовами.

Належність кримськотатарської мови до різних груп пояснюється двома причинами:

1) через принципи, на яких будувалася та чи інша класифікація тюркських мов;

2) унаслідок наявності в кримськотатарській мові двох діалектів – кипчакізованого й огузованого, які в різні періоди історичного розвитку були покладені в основу літературної мови.

На сучасному етапі алтайська класифікація є суперечливою щодо кримськотатарської мови через те, що кримськотатарська мова підходить як до огузької, так і до кипчацької підгрупи [6, с. 17]. На думку турецьких учених, кримськотатарська мова все ж таки належить до кипчацької. Про це говорять такі професори, як Талят Текін та Алі Акар.

У класифікації Алі Акара кримськотатарська мова перебуває в другій групі з шести північних мов (кипчацька група) [18, с. 176–177].

У класифікації Талята Текіна кримськотатарська мова знаходиться в кипчацькій групі разом із татарською, башкирською, казахською, ногайською тощо [19, с. 168–169].

Кримськотатарська мова поширена в окремих областях Узбекистану, України, Азербайджану, Румунії й Туреччини. Кількість мовців кримськотатарської мови становить близько 700 тисяч осіб. Серед мов України кримськотатарська посідає четверте місце за чисельністю носіїв після української, російської та румунсько-молдавської. Найвищий відсоток носіїв мови в сільських районах Криму: Карасувбазарі (28,9%), Іслям-тереці (24,0%), Ічкі (21,2%), Джанкойському (20,4%), Бахчисарайському (20,1%). Окрім Криму, мова поширена на півдні Херсонської області [14].

Як і всі тюркські мови, кримськотатарська є аглютинативною мовою, тобто такою, де слова й словоформи утворюються шляхом приєднання афіксів до основи.

Наприклад, слово *ИШ-ЧИ-ЛЕР-ИМИЗ-ГЕ*: «*иш*» – основа (*негиз*) + «*чи*» – словотворчий афікс (*сєз япыджы ялгьама*) + «*лер*» – афікс множини (*чокьдлукь ялгьамасы*) + «*имиз*» – афікс присвійності (*мулькиет ялгьамасы*) + «*ге*» – афікс давально-спрямовуючого відмінка (*догьрултув келиши*) [6, с. 164].

Формування та розвиток кримськотатарської літературної мови. *Літературна мова* – це унормована мова спілкування в суспільстві, зафіксована в писемній і усній практиці. Власне літературна мова – одна з форм національної мови, яка існує поряд з іншими її формами: діалектами, просторіччям,

мовою фольклору. Вона має наддіалектний характер, усталені літературні, граматичні, лексичні норми, а також вимову. В основі кримськотатарської мови, як і будь-якої іншої мови, лежать діалекти [15].

Кримськотатарська мова має три діалекти:

1) *північний, або степовий (чель шивеси) діалект* кримців-степовиків належить до кипчацько-половецької підгрупи тюркських мов;

2) *середній (орта ёлакь шивеси) діалект* становить ядро сучасної кримськотатарської мови. Це найпоширеніший діалект, яким розмовляли мешканці гірської та північно-передгірної частини Криму до депортації 1944 року. Він проміжний між двома підгрупами тюркських мов і має як огузькі, так і кипчацькі риси;

3) *південний, або узбережний (ялыбойлу шивеси)*. Це діалект колишніх мешканців південного узбережжя Криму, який належить до огузької підгрупи і є дуже близьким до турецької (османської) мови. Цей діалект містить велику кількість грецьких та італійських запозичень, оскільки більшість кримських татар південного узбережжя є нащадками тюркізованих та ісламізованих греків і генуезців [16].

На основі цих діалектів розвивалася й продовжує розвиватися літературна кримськотатарська мова. Це простежується у творах відомих поетів та письменників.

1. У віршах Бекіра Чобана-заде «Догъдым бир эвде» та Ешрефа Шемі-заде «Чельде яз акъшамы» можна побачити слова з північного (степового) діалекту: *коп* (чокъ) – багато, *къараса* (бакъса) – подивись, *севемен* (севем) – люблю [2, с. 64–100].

2. У розповідях Таіра Халілова «Юкъусыз геджелер» та Джемдета Аметова «Сербест динглейиджи» можна побачити слова з узбережного діалекту: *буламайлар* (тапамайлар) – не можуть знайти, *вар* (бар) – є, *горьсе* (корьсе) – якщо побачить, [2, с. 124], *отуртмамыш* (отуртмагъан) – той, який не запропонував або не дав сісти, *сёйледим* (айтым) – сказала, *деде* (къартбаба) – дідусь, *гок* (кок) – небо, *дирек* (терек) – дерево [11, с. 61].

3. Літературну мову можемо побачити в віршах Якуба Шакіра-Алі «Ветан» [2, с. 59], Шаміля Алядіна «Тань бульбули» [17], «Ана» [2, с. 111].

Історично кримськотатарську літературну мову розділяють на три історичні етапи.

1. Період давньої мови (*ески къырымтатар тили*): XIII – XV ст. Кримськотатарська мова цього періоду збереглася в усній народній творчості (казки (*масаллар*), легенди (*эфсанелер*), загадки (*тапмаджалар*), приказки (*тезайтымлар*), кримськотатарський епос (*дестанлар*), оповідання (*икьяелер*) тощо) [13; 14].

Давня літературна мова збереглася в словнику кипчацьких мов «Кодекс Куманікус» який був створений в 1245–1295 рр. у місті Старий Крим (Ески Къырым), та у творах Махмуда Киримли «Іосуф та Зулейха», а також Усеїна Кефевія, Менлі Гирей хана [5; 6].

2. Період середньої мови (*орта къырымтатар тили*): XV – перша чверть XX ст. (османська) [13; 14].

У період середньовіччя через політичне й культурне зближення Кримського ханства із сусідньою Османською імперією мовно-державна діяльність ханства зазнавала впливу османської мови, тому «середньокримськотатарська мова» протягом століть використовувалася й у сфері культури, літератури, науки й мистецтва, наблизившись до османської, де було багато арабо-перських запозичень (з XVI ст. до 1783 р.) [4; 13]. Це, наприклад, простежується у творах Ашика Умера.

Період занепаду (*къаранлыкъ асыры*) – з 1783 р. до 1883 р.

Роки відновлення (*уянув деври*) – 1883–1920 рр. У цей час починає видаватися газета «Терджиман» під керівництвом видатного діяча Ісмаїла-бея Гаспринського [4, с. 106].

3. Період нової мови (*янгы къырымтатар тили*), або сучасна кримськотатарська мова (*земаневий къырымтатар эдебий тили*) – з першої чверті XX ст. (1929 р.) і донині [7; 14].

Сучасна кримськотатарська мова сформувалася на основі середнього діалекту та запозичень з української та російської мов. Сучасна історія кримськотатарської мови розпочалася наприкінці XIX ст. з діяльності видатного просвітителя Ісмаїла-бея Гаспринського. Він сприяв відродженню кримськотатарської культури. Після виходу газети «Терджиман» почала активно розвиватися нова літературна мова. У цей період кримськотатарська мова, на відміну від сучасної, базувалася на огузькому (південноузбережному) діалекті. Проте в 1928 р. в Криму, в місті Сімферополі, було проведено три лінгвістичні конференції (в одній із них брав активну участь Бекір Чобан-заде), де було прийнято рішення про створення нової літературної мови на основі середнього діалекту, оскільки саме цей діалект має найбільшу кількість носіїв і є однаково зрозумілим для носіїв двох інших діалектів. Саме з цієї другої літературної мови почався розвиток сучасної кримськотатарської мови, шлях якого було прокладено в 1920-х рр. Ця літературна мова використовується в загальних рисах і до сьогодні [7; 14]. Така діалектна унікальність робить кримськотатарську мову легкою для спілкування з більшістю представників інших тюркських мов.

До 1928 р. кримськотатарська писемність базувалася на арабській графіці, потім – на основі латиниці, а в 1939 р. переходить на кирилицю [14]. З 2005 р. кримськотатарська мова починає поступово переходити на латинську абетку.

Лексика кримськотатарської мови, основою якої була кипчацька, налічує значну кількість елементів південно-західних мов, завдяки чому в ній утворилося чимало синонімів. Окрім цього, потужним був вплив булгаро-хозарських та давньоогузьких говорів, а пізніше – турецької (*абла, эвлят, вар, гузель, бенземек* тощо) та ногайської мов [12]. Кримськотатарські говори зазнали також впливу багатьох місцевих нетюркських мов: грецької (*юнан алынмалары: пачавра* – клопот, ганчірка; *таван* – стеля, стельовий; *ыргъат* – наймит; *кестане* – каштан, каштановий; *фурун* – піч тощо), монгольської, арабської (*аран алынмалары: ватан* – батьківщина; *китан* – книга; *сабун* – мило; *меденет* – цивілізація, культура; *меджеліс* – парламент, те, що пов'язане з державною документацією), перської (*иран алынмалары: атеш* – вогонь, *чеше* – фонтан, *дост* – друг, *саз* – щипковий народний музичний інструмент, муз. лад; *зурна* – народний духовий музичний інструмент, *эфсане* – легенда (переважно лексика, яка пов'язана з поезією та літературою)), а згодом – впливу *слов'янських мов (славян тиллеринден алынмалары: капик* – копійка, *газет* – газета, *кофта, шофер* – водій, *серниклер* – сірники, *телевизор* – телевізор, *автобус* – автобус, *йогурт* – йогурт, *къапыста* – капуста, *къартон* – картопля) [6; 7] та *європейських мов (авропа тиллерден алынмалары: компьютер, файл, диск, интернет* тощо) [3, с. 110]. Нині деякі слова живаються тільки в діалектах. Більшість слів є загальнотюркськими (*умум тюрк селери: ана* – мати, *бала* – дитя, *къыз* – дівчина, *къардаш* – родич, *къол* – рука, *козь* – очі, *кель* – підійди, *ал* – візьми, *айт* – кажи, *яхшы* – добре, *догъру* – правильно тощо). Власне кримськотатарська лексика (*къырым тилининъ озь селери: бита* – бабуся, *дуду* – невістка,

кьуданче – сваха, *енгенче* – дружина старшого брата, невістка, *аланче* – сестра батька, тітка) [6, с. 90–100].

Висновки. Наше дослідження продемонструвало, що кримськотатарська літературна мова декілька разів змінювала місце в класифікації алтайської сім'ї тюркських мов. Давня кримськотатарська літературна мова наближалася до кипчацької підгрупи, середньокримськотатарська літературна мова наблизилась до огузької підгрупи. Таким чином, у сучасній кримськотатарській мові простежується її наближення до тієї чи іншої підгрупи тюркських мов. Вона лексично збагатилась внаслідок історичних контактів, на думку носіїв мови, посідає проміжну ланку між кипчацькою й огузькою підгрупами алтайської мовної сім'ї. З погляду науковців, кримськотатарська мова належить до кипчацької підгрупи.

Література:

1. Алядин Ш. Ер делиджилер / Ш. Алядин. – Ташкент: Эдебиат ве санъаат нешрияты, 1991. – 224 с. – (Эдебий – бедий макъалелер).
2. Велиулаева А. Тувгъан эдебиат : [учебник по литературе на крымскотатарском языке для 6 кл. ср. шк.] / А. Велиулаева, Г. Муртазаева, Л. Алиева. – Симферополь : Крымское учебно-педагогическое государственное издательство, 1998. – 192 с.
3. Ганиева Э. Къырымтатар ильмий терминологиясынынъ инкишаф ёллары / Э. Ганиева // Ыылдыз–2009. – № 3. – С. 107–111.
4. Кемал Къонруат. Къырымтатар язы тильнинъ тарихеси / Кемал Къонруат // Ыылдыз–2003. – № 4. – С. 106–119.
5. Кокиева А. Къырымтатар эдебиатнынъ тарихы. 9-нджи сыныф ичюн / Кокиева А. – Симферополь : Къырымдевелт окув педагогика нешрияты, 2002. – С. 232.
6. Меметов. А. Кримськотатарська мова / А. Меметов. – Симферополь : КРП «Видавництво Кримнавчпеддержвидав», 2013. – 576 с.
7. Меметов А. Земаневий къырымтатар тили / А. Меметов. – Симферополь : Къырымдевелт окув педагогика нешрияты. – 2006. – С. 320.
8. Покровська І. Турецька мова для студентів першого курсу ОКР «Бакалавр». / І. Покровська. – К. : Вид-во «Четверта хвиля», 2013. – 304 с.
9. Усеинов С. Крымскотатарский язык / С. Усеинов. – Симферополь, Издательство «ЧП Ибрагимов Э.Э.», 2008 – 134 с.
10. Усеинов С. Къырымтатарджа – русча – украиндже лугъат / С. Усеинов [тертип этиджи С. Усеинов]. – Акъмесджит : «Тезис» нешрият эви, 2008 – 836 с.
11. Халилов Т. Юкьусыз геджелер (икяе) / Т. Халилов // Ыылдыз – 2001. – № 4 – С. 54–64.
12. Эшреф Шемьи-заде. Къавал (шиирлер) / Э. Шемьи-заде. – «Ташкент» Бедий эдебиат нешрияты. – Ташкент: 1965. – Къырымтатар тилинде. – 135 с.
13. Меметов И. Периодизация истории развития крымскотатарского литературного языка [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/94738/31/Memetov.pdf>.
14. Крымскотатарська мова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
15. Літературна мова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
16. Крымскотатарский язык [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.
17. Онлайн-словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://medeniye.org/lugat/>.
18. Ali Akar. Türk dili tarihi / Ali Akar. – Ankara, 2005– 342 с.
19. Talat Tekin. Türk dileriGiriş / Talat Tekin. – Istanbul, 2003. – 200 с.

Эмирамзаева А. С. Формирование крымскотатарского языка и его место в классификации тюркских языков

Аннотация. Статья посвящена вопросу формирования крымскотатарского литературного языка. Большое внимание в статье уделяется диалектам, на базе которых сформировался крымскотатарский язык. Выделено место крымскотатарского языка среди других тюркских языков. Проанализированы арабо-персидские лексические заимствования, а также заимствования другого происхождения.

Ключевые слова: агглютинативный язык, литературный язык, диалект, кыпчакская и огузская группа.

Emiramzaiyeva A. Formation of the Crimean Tatar language and its position in turkish language classification

Summary. The article analyses some issues of the Crimean Tatar language formation. We are mostly concerned on dialects as a base of the Crimean Tatar language. Also it's highlighted the position of the Crimean Tatar language among other Turkish languages. We are also analyzed lexical borrowings with Arabian and farsi origin.

Key words: agglutinative language, literary language, dialect.

*Желуденко М. А.,
доцент кафедри іноземної філології
Національного авіаційного університета*

*Сабитова А. П.,
преподаватель кафедри іноземної філології
Національного авіаційного університета*

ВАРИАТИВНОСТЬ СОВРЕМЕННОГО НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

Аннотация. В статье рассматривается немецкий язык как динамическое социальное явление, важной характеристикой которого является вариативность; анализируются разные уровни вариативности: грамматический, семантический, лексический и др.; подчеркивается многогранность понятия «вариативность» на примере австрийского немецкого языка.

Ключевые слова: вариативность, австрийский немецкий язык, языковая норма, структура языковой системы, трансформация, лингвистика, германистика, уровни вариативности, уровневая организация языка.

Постановка проблемы. Одной из доминантных характеристик любого языка является его динамичность, то есть развитие и трансформация, которые частично отображают не только языковую картину мира, но и изменения общественно-культурной сферы. Немецкий язык не является исключением.

Актуальность статьи обусловлена восприятием языка как социального динамического процесса. Объектом данной статьи является современный немецкий язык, а под предметом понимаем вариативность языка как одну из его ключевых характеристик. Важно отметить, что вариативность мы рассматриваем не только с лингвистической, но и с социальной, исторической, культурной точек зрения.

Анализ последних исследований и публикаций. По мнению Б. Франка, язык подвержен изменениям, а основной движущей силой языкового развития являются изменяющиеся отношения между языковой системой и языковой нормой. Согласно уровневой организации языка, областями вариативности могут быть графическая (письмо), орфографическая (правописание), фонемная (произношение), орфоэпическая (норма произношения) вариативность и др., а также вариативность видов текста [1]. В германистике подчеркивается связь между вариативностью форм существования языка и вариативностью языковых единиц.

В отечественной лингвистике проблема варьирования языковых единиц осваивалась в первую очередь в практическом плане, посредством создания лексикографических работ: к примеру, словарей трудностей, основная задача которых состояла в предупреждении неправильного словоупотребления.

Теоретическое осмысление формальной и семантической вариативности начинается в середине XX в. в работах В. Виноградова, О. Ахмановой, А. Смирницкого. Вариативность в разных ее проявлениях рассматривали такие ученые, как Г. Винокур, В. Клоков, В. Степанов, В. Ярцев и др. Большой вклад в освещение проблематики вариативности языковых единиц на материале немецкого языка внесли Б. Абрамов, М. Гухман, А. Домашнев, Г. Ивлева, Л. Колпук, Н. Крепких и др. [4].

В основу нашей статьи частично положены исследования О. Черновой, которая считает, что вариативность как одно из

системных свойств языка отображает структуру языковой системы. В свою очередь, каждая единица системы функционирует в виде одного из своих вариантов [6].

Цель статьи – рассмотреть различные уровни вариативности на примере конкретных выражений и конструкций. Практической базой исследования являются материалы мультимедийной информационной системы grammis 2.0, созданной Институтом немецкого языка (далее – IDS).

Изложение основного материала. I. *im Urlaub sein / in Urlaub sein.*

Оба выражения являются правильными:

«*Und wenn der Bäcker **im Urlaub** ist, bekomme ich genauso wenig meine frischen Brötchen, wie wenn er **in Urlaub** ist.*»

«*Es tut uns leid, dass Sie so lange auf einen Termin warten müssen, aber viele unsere Mitarbeiter sind **im Urlaub (in Urlaub)**.*»

Следует, однако, отметить, что оба выражения не являются идентичными, а несущественная разница в значении обычно на практике не акцентируется.

In Urlaub sein означает «не работать, отдыхать, быть на каникулах», а *im Urlaub sein* имеет значение «находиться в регулярном отпуске, предоставляемом каждому работнику его работодателем».

Приведем пример, который демонстрирует разницу в употреблении обоих выражений:

«*Ich war **im Urlaub** in Paris*» (1).

«*Ich war **in Urlaub** in Paris*» (2).

Предложение 1 означает, что я во время отпуска была в Париже. Предложение 2 означает, что я провела свой отпуск в Париже. В большинстве случаев оба варианта не имеют существенной разницы (особенно в том случае, если я весь отпуск провела в Париже) [2].

II. *Die Mehrzahl der Studenten kommt / kommen zur Versammlung.*

Согласно правилу, если подлежащее стоит в единственном числе, то и сказуемое тоже, т. е. подлежащее и сказуемое согласуются.

«*Er lacht.*»

«*Der Mann lacht.*»

И наоборот, сказуемое употребляется во множественном числе, когда подлежащее выражено существительным (или местоимением) во множественном числе.

«*Sie lachen.*»

«*Die Männer lachen.*»

Но есть примеры, когда данное правило можно интерпретировать иначе. Это происходит в том случае, когда подлежащее состоит из двух частей – в единственном и во множественном числе: «*die Mehrzahl der Studenten*».

Die Mehrzahl – это ядро предложения, а *der Studenten* более детально дополняет основную часть, указывает на

какой-то нюанс. Традиционная грамматика утверждает, что доминирующим является ядро предложения (*die Mehrzahl*), соответственно, сказуемое должно стоять в единственном числе:

«*Die Mehrzahl der Studenten kommt zur Versammlung*».

Но все чаще в устной и письменной речи встречаются предложения, в которых глагол согласуется с той частью подлежащего, которая стоит во множественном числе:

«*Die Mehrzahl der Studenten kommen zur Versammlung*».

Можно привести множество примеров, подтверждающих, что оба варианта являются правильными и в равной степени употребляемыми.

1. Mehrzahl.

«Die Mehrzahl der neuen Aussteller **stammt** aus dem Rheintal». («St. Galler Tagblatt», 22.01.2008, S. 36).

«Doch im überdachten Zuschauerbereich **blieben** doch noch die Mehrzahl der Besucher zurück, um bis zum späten Nachmittag die Vorführungen, wie Dressur, Westernreiten und Vorführungen der Güssinger Rettungshunde-Brigade zu bewundern». («Burgenländische Volkszeitung», 14.05.2008, S. 49)

2. Hälfte.

«Die Hälfte der neuen Mitarbeiter **kommt** direkt von der Universität». («Die Zeit», 9.01.1998).

«In Umfragen **geben** sich mehr als die Hälfte der Amerikaner «skeptisch» in Sachen GMO-Nahrung». («Die Zeit», 5.01.2006)

III. Hat die Rotkreuzschwester / die Rote-Kreuz-Schwester / die Rotes-Kreuz-Schwester den Grüne-Bohnen-Eintopf gekocht?

Rotkreuzschwester, **Rote-Kreuz-Schwester**, **Rotes-Kreuz-Schwester** являются сложными словами (Komposita). Как все сложные слова, они состоят из двух частей: основного слова (*Schwester*) и слова, которое раскрывает детальнее значение самой композиты (*Rotkreuz*). Возникает вопрос, какой из трех вариантов является правильным: **Rotkreuzschwester**, **Rote-Kreuz-Schwester** или **Rotes-Kreuz-Schwester**?

Все три варианта зафиксированы документально. В собраниях текстов IDS в 46 документах встречается слово **Rotkreuzschwester**, в 6 – **Rote-Kreuz-Schwester** и ни разу не встречается вариант **Rotes-Kreuz-Schwester**. Однако, есть другие комбинации, например, **Rotes-Kreuz-Ärztin**.

IV. «Ich gehe auf die Eisbahn» / «Ich gehe zur Eisbahn»?

Вопрос выбора и правильного употребления предлога часто вызывает сложности, поскольку предполагает различные варианты использования в зависимости от контекста. Оба варианта – и «*Ich gehe auf die Eisbahn*», и «*Ich gehe zur Eisbahn*» – являются правильными с точки зрения грамматики.

«*Ich gehe zur Eisbahn*» не означает, что человек, который это говорит, действительно сам будет кататься на катке. Возможно, он идет на каток в качестве зрителя, например, чтобы посмотреть спортивное шоу или соревнование.

«*Ich gehe auf die Eisbahn*» выражает намерение самого говорящего кататься на коньках: «*Ich begeben mich auf das Eis*». Но наиболее точной является такая формулировка: «*Ich gehe Schlittschuh laufen*».

V. kriegен / bekommen.

Разница между **bekommen** и **kriegен** является исключительно стилистической. Глагол **kriegен** употребляется преимущественно в разговорной речи.

Bekommen – это стандартный вариант литературного немецкого языка и стилистически правильный вариант употребления глагола.

Следует отметить, что существенной и принципиальной разницы нет, если сказать «*Er kriegt eine Tracht Prügel!*» или «*Er bekommt eine Tracht Prügel!*». В обоих случаях смысл остается одинаковым. Но есть такие варианты, когда лучше употребить глагол **kriegен**. Например: «*Er soll sich wieder einkriegen!*». «*Sich einkriegen*» и «*sich abregen*» в данном случае выступают синонимами, соответственно, употребление **bekommen** является неуместным.

VI. «Anfang diesen Jahres» / «Ende dieses Jahres»?

Употребление указательного местоимения в Genitiv Singular довольно часто вызывает проблемы. Интересным этот случай является еще и потому, что является ярким примером динамичности языка. В 1970 году, согласно материалам сайта Grammis 2.0, ответ являлся бы однозначным. Например:

«Die Preise für Autoreifen sollen in den nächsten Tagen je nach Reifengröße um zwei bis sieben Prozent gesenkt werden. Grund : der Absatz sank in den ersten vier Monaten **dieses Jahres** um 30 Prozent». («Bildzeitung», 19.06.1967, S. 2)

«Das Abkommen, das von 1966 bis 1970 Gültigkeit hat, sieht, wie gemeldet, einen Handelsumsatz von 60 Milliarden Mark vor, das heißt 43 Prozent mehr, als in dem Ende **dieses Jahres** auslaufenden langfristigen Vertrag umgesetzt worden war». («Frankfurter Allgemeine», 08.12.1965, S. 4)

На сегодняшний день в СМИ наряду с доминирующей версией **dieses Jahres** достаточно распространенной является и вариант **diesen Jahres**:

«Es ist etwas Positives anzumerken, nach meiner persönlichen Ansicht, gegenüber dem Mai, Juni **diesen Jahres**». («Währungskrise des Dollars», ARD, Bayr. Rundfunk, 16.08.1971).

Рассматривая вариативность немецкого языка как одну из его ключевых характеристик, следует отметить, что названные выше уровни вариативности не отображают в полной мере суть самого понятия и его мультифункциональность.

Одним из проявлений вариативности немецкого языка является австрийский немецкий язык. К нему причисляют региональные языковые явления внутри страны, если они соответствуют языковой норме. Сфера распространения австрийского немецкого выходит за рамки австрийского государства. По историческим причинам в немецком языке Баварии, во всей южной Германии или в Швейцарии можно найти признаки австрийского немецкого. При этом, когда речь идет о немецком языке Австрии или австрийском немецком, имеют в виду все языковые проявления немецкого языка в Австрии (от диалектов, разговорного языка, профессиональных языков до нормативного языка) [5]. В дальнейших статьях мы рассмотрим особенности австрийского немецкого языка в контексте вариативности.

Выводы. Таким образом, вариативность – многоуровневое понятие, которое отражает развитие языка как лингвистического явления, а также различные процессы, происходящие в обществе в определенный период. Кроме того, вариативность может распространяться за пределами географических границ страны, сохраняя при этом нормативные формы языка, но приобретая специфические характеристики.

Литература:

1. Frank B. Zur Bedeutung von Diskurstraditionen für die Sprachwandelforschung / B. Frank // Sammelband 4. – München : Universitätsverlag Göttingen, 2004. – S. 1–24.
2. Grammis 2.0 Das grammatische Informationssystem für deutsche Sprache (ids) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://hypermedia.ids-mannheim.de/call/public/fragen.ansicht>.

3. Домашнев А. Труды по германскому языкознанию и социолингвистике / А. Домашнев. – Л. : Наука, 2005. – С. 862–863.
4. Копчук Л. Развитие обиходно-разговорного языка в немецкоязычных странах в свете социолингвистической концепции языковой эволюции / Л. Копчук // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. 2014. Вып. 2. – С. 51–61.
5. Сабитова А. Лексические аспекты австрийского немецкого языка / А. Сабитова // Подолання мовних та комунікативних бар'єрів : освіта, наука, культура» : зб. наук. праць / за заг. ред. А.. Гудманяна, О. Ковтун. – К. : 2016. – С. 241–245.
6. Чернова О. Вариативность системы современного литературного немецкого языка и национальное своеобразие лексики его австрийского варианта (на материале названий продуктов питания) / О. Чернова // Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия : Гуманитарные науки. – № 7 (228). – Т. 29, 2016. – С. 84–89.

Желуденко М. О., Сабітова А. П. Вариативність сучасної німецької мови

Анотація. У статті розглядається німецька мова як динамічне соціальне явище, важливою характеристикою якого

є варіативність; проаналізовано різні рівні варіативності – граматичний, семантичний, лексичний і т. д.; підкреслено багатогранність поняття «варіативність» на прикладі австрійської німецької мови.

Ключові слова: варіативність, австрійська німецька мова, мовна норма, структура мовної системи, трансформація, лінгвістика, германістика, рівні варіативності, рівнева організація мови.

Zheludenko M., Sabitova A. Variability of modern German language

Summary. The article deals with the German language as a dynamic social phenomenon, an important characteristic of which is variability; different levels of variability – grammatical, semantic, lexical, etc. are analyzed; the diversity of the concept of “variability” on the example of Austrian German language is stressed.

Key words: variability, Austrian German language, language norm, structure of the language system, transformation, linguistics, germanistics, variability levels, language level organization.

Зелена Ю. Л.,

асистент кафедри французької філології

Львівського національного університету імені Івана Франка

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ АТРИБУТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ У КОНТЕКСТІ ВТОРИННОЇ ПРЕДИКАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)

Анотація. Статтю присвячено описові теоретичних підходів до граматичної категорії атрибутивного додатку та конструкцій, які утворюються з його участю. Огляда трьох вихідних теорій – валентності, дієслівної семантики та вторинної предикації – дозволяє встановити, що специфічна конфігурація атрибутивного речення вимагає комбінованого підходу, з урахуванням як суто синтаксичних, так і семантичних критеріїв.

Ключові слова: атрибутивний додаток, атрибутивна конструкція, валентність, предикація, вторинна предикація, предикативний потенціал.

Постановка проблеми. Лінгвістичні факти, як і загальні, повинні спочатку пройти процес концептуалізації, перш ніж починають розроблятися їхні імпліцитні або експліцитні визначення. Згідно з цією точкою зору атрибутивні конструкції не є винятком. При дослідженні проблеми трактування категорії атрибутивного додатка та пошуку його визначення як опорного елемента атрибутивної конструкції слід враховувати як відомості попередніх досліджень у розрізі діахронії, так і брати до уваги різні погляди щодо його функціонування в мові в синхронії. Так, при дослідженні лінгвістичного явища атрибутивності в цілому та категорії атрибутивного додатку (далі – АД) зокрема прослідковується шлях від його формально-структурного до семантичного трактування. Результатом цього стало те, що в сучасних лінгвістичних колах сформульовані різні терміни: атрибутивний додаток, атрибут, предикативний додаток, предикативне означення, предикативний атрибут тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У нашому дослідженні ми спиралися на базові праці як зарубіжних авторів (М. Гревіса, М. Госса, Ж. Дюбуа, Ж. Дюбуа-Шарль'є, М. Ріжеля, М. Сісека, Ш. Бассака, Ж.-К. Соезма, Е. Бенвеніста, Кл. Бланш-Бенвеніста, Ж.-М. Мерль, Г. Меліса, Ф. Міллера, К. Мюллера та інших), так і вітчизняних мовознавців (Н. Гуйванюк, Т. Масицької, В. Бурбело, О. Кульбабської та інших).

Метою статті є (виходячи з проведених досліджень та огляду трьох вихідних теорій: валентності, дієслівної семантики та вторинної предикації) установлення того, що в специфічній конфігурації атрибутивного речення критерії як синтаксичного, так семантичного плану є необхідними, та наголошення на важливості семантичної й формальної єдності її складових елементів. Необхідно також довести, що в реченнях за участю атрибутивних конструкцій реалізуються вторинна предикація, яка є результатом складних процесів, що супроводжуються змінами як семантико-синтаксичних зв'язків між компонентами реченнєвої структури, так і прагматичних аспектів їхньої реалізації в мовленні.

Виклад основного матеріалу. Проводячи наше дослідження, насамперед ми зупинимося на докладнішому аналізі кожної з трьох теорій та встановимо взаємозв'язок між ними й трактуванням особливостей функціонування атрибутивних

конструкцій у мові. Надалі нами буде розглянуто підхід до їх тлумачення в рамках кожного з напрямків, які мають місце в розвитку історії мовознавчих досліджень (від традиційного підходу та структуралістсько-дистрибуційного аналізу до генеративно-трансформаційного погляду на категорію атрибутивного додатка й атрибутивного дієслова).

Нагадаємо, що наукове обґрунтування поняття валентності було здійснене Л. Теньєром, який у рамках граматики залежностей указав на здатність дієслова сполучатися з певною кількістю актантів (діючих членів та сирконстантів) при побудові висловлювання [2, с. 248]. Отже, у рамках цього теоретичного підходу, валентність була сформульована як певна здатність слова визначати кількість і якість залежних від нього слів, зумовлених його семантичними й граматичними властивостями. Виходячи з того, що синтаксична структура речення визначається здебільшого граматичними властивостями слів, які входять до його складу, ідеться про їх сполучувальні ознаки, які включають синтаксичні й семантичні валентності слів. Останні утворюють ті мовні одиниці, які можуть вступати зі словами у зв'язки безпосередньої синтаксичної залежності. Загалом зазначимо, що межі переходу однієї граматичної категорії в іншу впродовж усієї історії мовознавчих досліджень залишалася такими, що викликали дискусії та по-різному розглядалися лінгвістами. Так, щодо питання визначення атрибутивної синтагми, особливо в оказіональних конструкціях, слід насамперед керуватися відповідними теоріями, зокрема, теорією валентності.

Другою базовою теорією для дослідження граматичної категорії АД та конструкцій, які він утворює, є теорія дієслівної семантики, яка також впливає з тез структуралістів про те, що смисл речення являє собою суму смислів слів, які входять у нього [12]. Таким чином, структура речення визначається як взаємовплив семантичних компонентів, поєднаних синтаксичними зв'язками. Представниками генеративної граматики, французькими мовознавцями Ж. Дюбуа і Ф. Дюбуа Шарль'є було запропоновано таке трактування вербальної синтагми при визначенні особливостей функціонування категорії АД:

$$\begin{aligned} & \text{Copule} + \text{SN} \\ & \text{GV} \{ \{ \text{SP} \} \text{SA} \\ & \text{V} + (\text{SV}) + (\text{SP}) \end{aligned}$$

У цій схемі *GV* (дієслівна група) може бути виражена двома способами:

1) як обов'язковий конститuent *copule* (атрибутивне дієслово, копулятивне дієслово, дієслово-зв'язка, далі – атрибутивне дієслово), за яким повинен стояти один із трьох елементів: *SN* (номінальна синтагма), *SA* (прикметникова синтагма) і *SP* (прийменникова синтагма);

2) як обов'язковий конститuent *V* (дієслово), за яким факультативно може стояти *SN*, вибір елементів якої прямо залежатиме від внутрішніх рис *V* [6, с. 73].

Отже, при аналізі особливостей функціонування атрибутивної синтагми у французькому реченні фактори, пов'язані з дієслівною семантикою, виявляються надзвичайно важливими, оскільки, беручи до уваги обмеження семантизму та синтаксичної компресії, які мають місце при вживанні атрибутивних дієслів, неможливо однозначно визначити їх як звичайні опорні дієслова чи прості вербалізатори. У цьому контексті при вивченні питання функціонування ключового елемента атрибутивної конструкції – атрибутивного дієслова – слід наголосити на важливості семантичної та формальної єдності її складових частин.

Обґрунтовуючи використання нами теорії вторинної предикації, слід зауважити, що це лінгвістичне явище недостатньо досліджене як у вітчизняній, так і в закордонній мовознавчій традиції. Відповідно до явищ, які досліджувалися, та залежно від теоретичних шкіл предикація ніколи не розглядалася однозначно, оскільки вона являє собою цілий комплекс лінгвістичних явищ. Отже, важко дослідити її лише з однієї точки зору, оскільки вона одночасно є як частиною лінгвістичної дійсності, так і елементом міжмовного простору.

Концепція предикації, яка спиралася на попереднє існування субстрату / стану, успадкована від прибічників учення Аристотеля, знайшла свій розвиток в епоху Середньовіччя та відзначилася чіткою диференціацією логіки й граматики. Саме цей термін став попередником сучасного терміна ко-предикат, або предикативна прикладка (*predicative adjunct* в англійській мові), або ж предикативним двійником чи ко-предикативним відгалуженням [10, с. 188].

Загалом різні прояви предикації, у тому числі й вторинної, привертала увагу й продовжують бути в центрі лінгвістичних досліджень багатьох сучасних мовознавців. Наведемо декілька прикладів: Ж.-К. Соезм вивчає етапи й стадії предикації; Кл. Дельма аналізує умови, які полегшують конверсію власних назв у вербальні предикати; Фл. Лефевр досліджує властивості предикативних номіналізацій, умови їхнього вживання та особливості реорганізації їхньої аргументативної структури; М. Сісек і Ш. Бассак порівнюють вербальну та невербальну предикації й намагаються віднайти їхні спільні риси, а також досліджують системність присутності атрибутивного дієслова в будь-якому висловлюванні, що містить вербальну предикацію; Кл. Бланш-Бенвеніст займається систематизуванням «номінальних нексусів» усередині мовної системи, в якій присутні три базові синтаксичні форми: синтагми, «нексуси» (предикативні нагромадження, які неможливо звести до простої синтагми) та речення; Ж. Гіймен-Флетчер порівнює різні форми предикації в англійській та французькій мовах і вивчає фактори, які зумовлюють уживання тієї чи іншої предикативної форми (*He teaches / Il enseigne ; He is a teacher / Il est enseignant / C'est un enseignant*) [9, с. 7].

Окремо слід згадати й про численні дискусії, що мають місце під час дослідження самого поняття предикації та вторинної предикації. Нерідко автори пропонують власні авторські терміни, однак, на наш погляд, відмінність стосується радше їхньої форми, ніж змісту. Так, наведемо головні з них: Ж.-М. Бенайон та Д. Жамет говорять про «трансферування змісту»; у С. Петіюна йдеться про «розщеплення висловлювання»; Ж.-Ш. Каліфа вживає термін «синтаксичне розщеплення» через явище «розшарування» [9, с. 8].

В лінгвістиці предикацію можна визначити як процес, завдяки якому вибудовується фундаментальне відношення, те, яке канонічно є основою висловлювання, і предикацію завдяки

метонімічному переходу, який є водночас і результатом цього процесу [3, с. 59]. Іншими словами, йдеться про предикативну єдність, до якої додаються модальні відношення розповідності, що характеризують висловлювання. Ураховуючи основну роль цього процесу в формуванні структури висловлювань, поняття предикації, безумовно, займає чільне місце серед описових засобів, у тому числі серед описів предикативних рамок, актантних структур, копредикативних (аппозицій чи предикативні замісники) явищ у мові тощо.

Таким чином, різноманітні прояви та втілення предикації знаходяться в центрі багатьох лінгвістичних досліджень. Йдеться, зокрема, про праці Кл. Бланш-Бенвеніста, в яких автор розглядає характеристики «номінальних нексусів» [5, с. 58], а також про низку присвячених копредикації статей таких авторів, як Г. Ашар-Бейль, Ж. Альбреспіт, Р. Друетт, Ж. Франсуа і М. Сенешаль, Ж. Гард Тамін, Е. Гаву і М. П'єрард, Ж.-М. Мерль, та про монографії П. Кадю, Ф. Корніша Ж. Ж.-К. Каліфа, Г. Меліса, Ф. Міллера, К. Мюллера.

З праць вітчизняних дослідників слід згадати доробок таких авторів, як Н. Гуїванюк, Т. Масицька, Н. Алефіренко, В. Бурбело. Одним з актуальних та змістовних досліджень в українській лінгвістиці є монографія О. Кульбаської «Вторинна предикація у простому реченні». Авторка, розуміючи потребу сучасного мовознавства в новому визначенні поняття предикації через призму когнітивної та мовленнєвої діяльності, провела глибокий аналіз проблематики глибинного синтаксису. Зокрема, дослідниця визначає предикацію як складник мовленнєво-мисленнєвих процесів, наводить розмежування логічної та граматичної предикації, вказуючи на їхні суттєві ознаки: акт логічної предикації, тобто судження, полягає в ствердженні або запереченні чогось [4, с. 63].

Якщо звернутися до аналізу попередніх досліджень атрибутивного додатка як опорного елемента атрибутивної конструкції, то насамперед слід врахувати й характерні особливості кожного з напрямків, які мають місце в розвитку історії мовознавчих досліджень. Традиція наукового вивчення синтаксису сягає перших досліджень щодо класифікації й аналізу суджень, запроваджених давньогрецькими філософами. Спочатку вони базувалися на категоріях логіки Аристотеля й Платона, трактуючи всі лінгвістичні явища через призму їхніх властивостей виражати те чи інше судження. У трактаті Аполлонія Діскола про синтаксис (II ст. н. е.) предметом дослідження вперше стали мовні явища, і стосувалися вони зв'язків слів і їхніх форм у реченні [8, с. 112]. У рамках логічного підходу до мови в XVII ст. французькі вчені А. Арно і К. Лансло, автори «Граматики Пор-Рояля», зробили першу спробу пояснити синтаксичну теорію таким чином, що мовні факти є саме такими, якими ми їх спостерігаємо, оскільки вони відображають головні принципи мислення [11]. У другій половині XIX ст. під впливом філософії мови В. фон Гумбольдта виник і набув поширення психологічний підхід до граматики, насамперед до синтаксису (Х. Штейнталь, Г. Пауль, О. Потебня), у якому місце логічних категорій зайняли психологічні. Таким чином, під час дослідження такого лінгвістичного явища, як атрибутивність у цілому та категорії АД зокрема, теж прослідковується шлях від формально-структурного до семантичного трактування.

На межі XIX – XX ст. предметом критики в мовознавчих колах стали притаманні «традиційному» мовознавству визначення лінгвістичних понять, а також звернення до позамовних факторів для пояснення природи та сутності мовних явищ. У результаті сформувався структурний напрямок у мовознавстві, в якому

мова розглядалася як багаторівнева система, яка складається з безлічі взаємопов'язаних і взаємообумовлених дискретних елементів, що утворюють ієрархію. Представниками традиційної структурної лінгвістики розглядалися лише формальні аспекти речень, які містять атрибутивний додаток, зокрема при аналізі відносин кореферентності з підметом чи прямим додатком у реченні. Вважалося, що атрибутивний додаток є лише частиною іменного складеного присудка [1, с. 46].

У сучасній лінгвістичній думці конструкція з предикативними як підмета, так і прямого додатка почала розглядатися ширше. Дослідники більш сучасних лінгвістичних шкіл у межах структуралістсько-дистрибуційного та генеративно-трансформаційного підходів спираються на різноманітні формальні критерії. Так, у рамках американського структуралізму (дескриптивізму) представники ельської школи (Л. Блумфілд, Б. Блок, Дж.-Л. Трейджер, З. Харріс, Ч. Хоккет та ін.) робили акцент на формалістичному розумінні структури мови, тому для цього підходу є характерними такі критерії, як субституція та редукція. Проте застосування цих методів в аналізі атрибутивних конструкцій не дозволяє визначити атрибутивне значення низки дієслів та протиставити їх у семантичному плані для того, щоб відповідно їх класифікувати. Ось чому ці критерії не дозволили повною мірою дослідити предикативний характер поствербальних елементів, якими насправді є атрибутивний додаток підмета та атрибутивний додаток (не)прямого додатка. Доведення існування глибинної підструктури в реченні дозволило представникам генеративно-трансформаційної граматики виправдати застосування при аналізі синтаксичних структур таких методів, як перифраз, прономіналізація, еліпс та пасивізація.

Водночас погляди на статус та особливості функціонування АД у граматиці французької мови залишаються неоднаковими. Однією з вагомих причин цього явища є неоднозначний перелік дієслів, які можуть вводити АД у речення й формувати атрибутивну конструкцію. Цей факт підтверджує М. Грос ремаркою: «Ці конструкції поділяються на класи, але основа для їхнього формування є далекою від того, щоб бути однозначною» [7, с. 116]. Наслідком цього факту і є присутність розходжень у лінгвістичних колах щодо функції АД у мові.

У подальших дослідженнях нами буде здійснено спробу ширше проаналізувати парадигму атрибутивних дієслів, дійти певних висновків щодо їх ролі та в цілому довести, що за результатами сучасних досліджень категорії атрибутивності має сенс певний зсув від семантико-синтаксичної до предикативної осей.

Висновки. Від класичної теорії Пор-Рояля, через погляди структуралістів, дистрибуційний метод, генеративно-трансформаційні погляди та завдяки застосуванню теорії вторинної предикації трактування атрибутивної конструкції виявляє багатогранні та різнопланові особливості й доводить присутність предикативного потенціалу. Поряд із формально-синтаксичними та семантичними факторами важливим є й прагматичний, оскільки безпосередньо в мовленні, під час уживання мовцем атрибутивних конструкцій, з'являється тісний взаємозв'язок як структурного (синтаксичного), так і семантичного аспектів. Під час їхнього формування відбувається взаємодія двох базових моделей: урахування особливостей структурної валентності та вплив факторів комунікативної динаміки.

Таким чином, перспективним є дослідження атрибутивного додатка (як АД підмета, так і АД (не)прямого додатка) та конструкцій за його участі в контексті вторинної предикації. Вважа-

ємо, що під час їхнього формування нерідко семантичний присудок перетворюється на вектор власної предикації, результатом чого стає актантне збільшення, при якому АД є головним, а інші члени речення піддаються впливу вторинної предикації.

Отже, приєднуючись до думки тих учених, які вважають, що завдяки предикації певний відрізок дійсності, який відбився у свідомості мовця, реалізується в висловлюванні, ми погоджуємося з фактом існування тісного взаємозв'язку між проявами предикації та семантико-синтаксичною структурою речення, що визначається, зокрема, валентними властивостями дієслова, які являють собою потужний організуючий стрижень на внутрішньоструктурному рівні мови.

Література:

1. Васильева Н. Синтаксис простого предложения в современном французском языке / Н. Васильева. – М. : Просвещение, 1983. – 112 с.
2. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Л. Теньер ; пер. с фр. И. Богуславского и др. – М. : Прогресс, 1988. – 656 с.
3. Гуйванюк Н. Типологія наукових підходів до вивчення категорії предикації / Н. Гуйванюк, О. Кульбабська // Мовознавство. – 2008. – № 4–5. – С. 55–63.
4. Кульбабська О. Сучасні інтерпретації категорії предикації в мовознавстві / О. Кульбабська // Українська мова. – Чернівці, 2009. – № 1. – 672 с.
5. Blanche-Benveniste C. Laissez-le tel que vous l'avez trouvé: propositions pour l'analyse du "fameux attribut complément d'objet", Travaux de Linguistique №17: La prédication seconde, 1988. – P. 51–68.
6. Dubois J. et Dubois Charlier F. Eléments de linguistique française syntaxe, Paris, 1970. – 295 с.
7. Gross M. Grammaire transformationnelle du français. Syntaxe du verbe, Larousse, 1968. – 181 с.
8. Maillard M. Almeida E. Faut-il continuer à parler d'attribut et d'épithète dans l'Europe d'aujourd'hui? In : Revue Tranel (Travaux neuchâtelois de linguistique), 1999. – Vol. 31. – P. 109–127.
9. Merle J.-M. La Prédication. Présentation générale. In : Faits de langues, Peter Lang, Berne. – 2009. – P. 5–12.
10. Riegel M. Les constructions à élargissement attributif: double prédication et prédicats complexes? In : C. Muller, (éd.): dépendance et intégration syntaxique. – Niemeyer, 1996. – P. 189–197.
11. ARNAULD et LANCELOT (1660). Grammaire générale et raisonnée [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k25788r>.
12. Дерюгина Е. Краткий конспект лекций по дисциплине. Принципы и методы лингвистических исследований / Е. Дерюгина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.netref.ru/>.

Зеленая Ю. Л. Теоретическое обоснование функционирования атрибутивных конструкций в контексте вторичной предикации (на материале французского языка)

Аннотация. Статья посвящена описанию теоретических подходов к грамматической категории атрибутивного дополнения и конструкций, которые образуются с его участием. Обзор трех исходных теорий – валентности, глагольной семантики и вторичной предикации – позволяет установить, что специфическая конфигурация атрибутивного предложения требует комбинированного подхода, с учетом как чисто синтаксических, так и семантических критериев.

Ключевые слова: атрибутивное дополнение, атрибутивная конструкция, валентность, предикация, вторичная предикация, предикативный потенциал.

Zelena Y. The theoretical justification of the function of attribute structures in the context of secondary predication (based on the French language)

Summary. The article describes theoretical approaches to grammatical category of attributive object and structures formed with his participation. Review the three initial theo-

ries: valence, verbal semantics and secondary predication can establish that the specific configuration of the attributive sentence requires a combined approach, taking into account a purely syntactic and semantic criteria.

Key words: attributive object, attributive structure, valence, predication, secondary predication, predictive potential.

*Кацу Е. Р.,
старший преподаватель кафедры немецкого языка и перевода
Украинско-немецкого института
Одесского национального политехнического университета*

ЛЕКСИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ АВСТРИЙСКОГО ВАРИАНТА НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА КАК ЯЗЫКА ПОЛИЦЕНТРИЧЕСКОГО

Аннотация. В статье определено понятие полицентрического языка, проведен сравнительный анализ лексических особенностей австрийского и немецкого вариантов немецкого языка, проанализированы тексты австрийских периодических изданий и определены стандартные кодифицированные нормы австрийского варианта немецкого языка.

Ключевые слова: полицентрический язык, вариативность, доминантный вариант, кодифицированная норма, параллельная форма, коммуникативная реальность.

Постановка проблемы. Лексический состав современного немецкого языка, несмотря на все его разнообразие и богатство, является достаточно хорошо изученным, закрепленным и кодифицированным в многочисленных словарях и справочной литературе, а потому, казалось бы, не должен представлять трудности как в процессе изучения немецкого языка как иностранного, так и в его практическом применении. Однако немецкий, будучи языком полицентрическим с несколькими национальными центрами, демонстрирует значительные отличия между национальными вариантами как в области грамматики, прагматики и фонологии, так и в области лексики, где эти отличительные особенности наиболее очевидны и могут привести к недопониманию. Именно поэтому актуальным является вопрос, насколько существенны эти различия, и в какой мере, каким образом и в какой форме должны учитываться в процессе преподавания немецкого языка как иностранного.

Согласно определению, полицентрический или, иначе, плюрицентрический язык – это язык, имеющий широкое распространение в нескольких относительно независимых друг от друга государствах, каждое из которых вырабатывает свои нормы для данного языка, именуемые стандартными языковыми вариантами. При этом языковые варианты сохраняют общность в рамках единого языкового пространства.

Анализ последних исследований и публикаций. По определению У. Аммона [3, с. 38], немецкий язык однозначно является языком полицентрическим, поскольку распространен на территории нескольких государств, где имеет статус государственного или же одного из государственных, поэтому представлен несколькими национальными вариантами, каждый из которых обладает своими языковыми и коммуникативными нормами.

Наше исследование посвящено изучению лексических особенностей австрийского варианта немецкого языка как языка полицентрического, и представляет собой результат сравнительного анализа трех стандартных национальных вариантов: немецкого, австрийского и швейцарского немецкого.

Термин «полицентрический» означает, что язык имеет несколько национальных центров, в каждом из которых

кодифицирован свой стандартный вариант данного языка, и отвечает следующим критериям:

- представлен в нескольких суверенных государствах;
- официально признан в этих странах как государственный язык, второй государственный язык или язык национального меньшинства;
- воспринимается не как автономный язык, а как часть единого целого [2, с. 125].

Таким образом, полицентрический язык всегда представлен несколькими стандартными вариантами, языковые нормы которых кодифицированы в словарях, справочной литературе и грамматике. Тот или иной государственный вариант полицентрического языка является действующей нормой не только в управленческих, законодательных, административных и официальных институтах, но и в учебных учреждениях. Возникновение языковых и коммуникативных отличий по сравнению с другими национальными вариантами обусловлено различными условиями жизни, спецификой социальных отношений, а также самоидентификацией носителей того или иного национального варианта, которая среди прочего находит отображение и в языке.

При этом следует отметить, что (несмотря на наличие вариативных языковых норм и лингвистических отличий на морфологическом, семантическом, прагматическом и фонетико-фонологическом уровнях) любой полицентрический язык является единым целым, и его национальные варианты имеют больше общих черт, чем отличий. Для любого полицентрического языка характерна определенная асимметрия, когда один из национальных вариантов является доминантным и воспринимается носителями других как приоритетный и более правильный, в то время как носители доминантного варианта склонны рассматривать иные варианты как диалектные и ошибочно ставить их на один уровень с региональными.

Что касается немецкого языка, таким доминантным вариантом, бесспорно, является «немецкий» немецкий, что объясняется большим количеством носителей, экономической мощью и политической значимостью Германии. Следствием этой асимметрии стало восприятие на других территориях собственного национального варианта как менее правильного, а также ориентация на языковые нормы доминантного варианта. Одновременно у носителей языка возникает неуверенность в правильности норм собственного национального варианта, будь то австрийский или швейцарский, а также в их релевантности в той или иной коммуникативной ситуации. Приоритетность языковых форм «немецкого» немецкого по сравнению с австрийским и швейцарским вариантами очевидна, прежде всего, в письменной речи, для которой характерно большое количество заимствованной из «немецкого» немецкого лексики, а также соблюдение грамматических

норм именно этого варианта. В то же время австрийский и швейцарский немецкий являются стандартными нормированными вариантами и не должны восприниматься диалектально, как некое отклонение от общепризнанной нормы.

Согласно определению Рудольфа Мура [5, с. 147], «австрийский» немецкий это:

- национальный вариант немецкого языка;
- общность всех языковых и коммуникативных форм немецкого языка на территории Австрийской республики;
- все региональные и диалектные формы немецкого языка на территории Австрии;
- характерные для носителей особенности обращения с языком и его вариантами.

Цель статьи. Таким образом, «австрийский» немецкий, будучи национальным вариантом полицентрического языка, имеет собственные лингвистические нормы. При изучении и преподавании немецкого языка как иностранного актуален вопрос, насколько релевантным является знание этих фонетических, лексических, морфологических, грамматических и прагматических особенностей для человека, изучающего немецкий язык. На сегодняшний день нормы и стандарты австрийского варианта немецкого языка лишь в незначительной степени учитываются при составлении учебников и учебных пособий, а представленные в них лексические единицы или же грамматические формы воспринимаются не как норма, а скорее как отклонение от нее, как более разговорный, диалектный, менее строгий экзотический вариант, придающий речи дополнительную эмоциональную окраску [6, с. 84]. Подобная ситуация является следствием существующей асимметрии. При этом имеющиеся различия достаточно существенны и охватывают все языковые уровни. Большинство отличий проявляется на фонетическом и лексическом уровнях, как в устной, так и в письменной речи.

Изложение основного материала исследования. Материалом исследования послужили крупнейшие печатные издания Австрии. Был проведен анализ газетной лексики по тематическим рубрикам, при этом акцент делался на сравнение немецкого и австрийского вариантов немецкого языка. Известно, что больше всего лексических отличий австрийский вариант немецкого языка демонстрирует в области кулинарии, продуктов питания и наименований блюд, а также предметов домашнего обихода и мебелировки [4, с. 109], то есть в тех сферах, которые непосредственно связаны с повседневной жизнью и бытом носителей языка. Чтобы выяснить, насколько существенны лексические отличия в других областях, а также насколько часто они встречаются в текстах, был проведен лексический анализ одного из крупнейших австрийских печатных изданий Австрии – «Standard», а также газеты «Österreich Spiegel» – австрийского издания для изучения немецкого языка. Результаты анализа представлены в приведенной ниже таблице: «Сравнительная таблица параллельных форм лексических единиц в немецком и австрийском вариантах немецкого языка». Все лексические единицы, которые можно расценивать как стандартные именно для австрийского варианта немецкого языка, были классифицированы по тематическим рубрикам и размещены в таблице. Параллельно приведены значения этих слов, соответствующий вариант «немецкого» немецкого, а также наличие этих лексических единиц в австрийском («Österreichisches Deutsch») и немецком («Duden») словарях.

Из приведенной таблицы видно, что наличие лексических единиц, стандартных именно для австрийского варианта немецкого языка, характерно для официального языка газетных текстов, а частота их употребления и предпочтение по сравнению с формами «немецкого» немецкого в контексте любой тематической рубрики позволяет говорить о том, что именно они являются кодифицированными нормами. Выявленные лексические отличия достаточно существенны, и хотя их понимание не представляет трудностей для носителей любого варианта немецкого языка, они могут представлять значительную трудность в процессе перевода или изучения языка. Если говорить о лексических различиях, то их, согласно классификации Р. Мура, можно разделить на три основные категории: параллельные формы, частичные синонимы и полисинонимы, а также различия, связанные с предпочтительным употреблением той или иной лексической единицы.

Анализируя приведенную в таблице лексику, можно выделить несколько видов параллельных форм. В первом случае речь идет о синонимичных лексических единицах, обозначающих один и тот же предмет или понятие: реалья, которая существует в обоих государствах, передается с помощью двух различных лексических единиц.

Österreichisches Deutsch «австрийский» немецкий	Deutsches Deutsch «немецкий» немецкий
Familienbeihilfe	Familiengeld
Bundesheer	Bundeswehr
Landeshauptmann	Ministerpräsident
Picklerl	TÜV-Plakete
Hackler	Arbeiter
Erlag	Beitrag
deppert	dämlich

Такие параллельные формы могут иметь коннотативные или стилистические отличия.

В некоторых случаях отличия между лексическими единицами, обозначающими одно и то же понятие, носят ограниченный или просто формальный характер. Именно такие формы легко воспринять как неправильные, ошибочные.

Österreichisches Deutsch «австрийский» немецкий	Deutsches Deutsch «немецкий» немецкий
Anbot	Angebot
anbandeln	anbändeln
Dienstgeber	Arbeitgeber
Meldezettel	Anmeldezettel
Pensionkassa	Pensionkasse
Werber	Bewerber
marod	marode
Jus	Jura

Существуют также лексические единицы, обозначающее понятие, типичное только для одной страны, или же предметы и явления, сходство между которыми ограничено. В этом случае сложно найти стопроцентно правильное соответствие, так как смысл будет передан недостаточно верно.

**Сравнительная таблица параллельных форм лексических единиц
в немецком и австрийском вариантах немецкого языка**

	Австрицизм	Значение	Параллельная форма немецкого варианта (при наличии)	ÖW	D
Titelblatt	Heer /Bundesheer	österreichische Armee	Bundeswehr	+	–
	Pensionist	eine Person im Ruhestand	Rentner	+	+ с пометкой «южнонемецкий»
	anbandeln	ein Versuch, mit jemandem eine nicht ernsthafte Liebesbeziehung anzufangen	anbändeln	+	+ с пометкой «фамильярно»
	Werber	eine Person, die sich um etwas bewirbt	Bewerber	+	+ в значении «вербовщик», «жених» с пометкой «устаревшее»
Chronik	Familienbeihilfe	finanzielle Unterstützung bei der Geburt eines Kindes	Kindergeld, Kinderbeihilfe	+	+ Familiengeld с пометкой «редко употребляется»
	Asylwerber	Eine Person, die das Asylrecht beantragt		+	–
	ausforschen	1) jemanden polizeilich ausfindig machen; 2) etwas sorgfältig erforschen und jemanden eingehend befragen	Ausforschen in der Bedeutung jemanden befragen oder auch etwas erforschen	+	+ только в значении «выведывать, разузнавать, опрашивать»
	heuer	in diesem, im laufenden Jahr	heute	+	+ с пометкой «южнонемецкий»
	Nationalrat sowie auch Nationalratspräsidentin	die erste Kammer des Parlaments, gesetzgebende Volksvertretung	Bundestag	+	–
	deppert	dumm, blöd, ungeschickt	dämlich, blöd	+	– с пометкой «уничижительно, как пограничная форма стандарта»
	Landeshauptmann	Regierungschef eines Bundeslandes	Ministerpräsident erster Bürgermeister	+	–
	Pension	Altersruhegeld	Rente	+	+ в значении «пенсия» с пометкой «южнонемецкий», а также как общенемецкое «пансион», т. е. содержание жилья, плата за питание
	sich ausgehen	ausreichen, genügen	ausreichen, reichen	+	+ ausgehen в значениях «выходить из дома, развлекаться», «заканчиваться» и др.
	Trafikant (in)	ein(e) Verkäufer(in) oder Besitzerin einer Verkaufsstelle, wo in ersten Linie Tabakwaren aber auch Printmedien verkauft werden		+	+ с пометкой «австр.», в значении «владелец табачного киоска»
	Hacklerregelung	besondere Personenbeschreibung für langzeitversicherte bzw. schwer Arbeitende		+	–
	hackeln	arbeiten	arbeiten	+	–
	Hackler	Arbeiter	Arbeiter	+	–
	Spital	eine medizinische Anstalt, wo Kranke behandelt werden	Krankenhaus, Klinikum	+	+ с пометкой «редко употребляется»
Inland	Werber	eine Person, die sich um etwas bewirbt	Bewerber	+	+ в значении «вербовщик», «жених» с пометкой «устаревшее»
	Gendarmerie	Polizei Österreichs	Polizei	+	–
	Landeshauptmann	Regierungschef eines Bundeslandes	Ministerpräsident erster Bürgermeister	+	+ с пояснением «глава правительства Австрии»
	Meldezettel	Wohnsitznachweis in Österreich	Anmeldezettel	+	+
	Ordination	1. Arztpraxis 2. Sprechstunden eines Arztes	Arztpraxis	+	+ с пометкой «австр.» в значении «амбулатория, кабинет врача»
	Bundesheer	Armee Österreichs	Bundeswehr	+	–
hackeln	arbeiten	arbeiten	+	–	

	Standl sowie auch Standler	eine kleine Verkaufsstelle	Bude	+	–
	Stiege	Treppe	Treppe	+	+ с пометкой «южнонемецкий»
Österreich	Amtstag	Sprechstunden bei einer Behörde	Sprechttag	+	–
	Börsl	Verkleinerung von Geldbörse	Geldbeutel Geldtasche Pormonnaie	+	–
	heuer	in diesem, im laufenden Jahr	heuer	+	+ с пометкой «южнонемецкий»
	Justizanstalt	Justizvollzugsanstalt, Gefangenenhaus, Polizeianhaltezentrum	Justizvollzugsanstalt	+	–
	Spital	medizinische Anstalt, wo Kranke behandelt werden	Krankenhaus, Klinikum	+	+
	Unterstand	eine Stelle, wo man sich zum Beispiel zum Schutz von Regen; Schnee oder Gefahr unterstellen kann	Unterkunft	+	+ с пометкой «воен.», «блиндаж, убежище»
	perlustrieren	jemanden aufhalten, überprüfen und durchsuchen		+	+ с пометкой «австр.» в значении «останавливать для проверки документов»
	marod	sich nicht wohl fühlen, auf dem Weg zum Verfall sein (nicht nur in Bezug auf eine Person)	marode	+	+ с пометкой «австр.»
	juridisch	rechtlich	juristisch	+	–
	Jus	Rechtswissenschaft	Recht, Jura		
Netbusin	Zivildienner	eine Person, die den Zivildienst leistet		+	–
	anpatzen	besudeln, bekleckern	bekleckern	+	–
	Dienstgeber	eine Person, die den Leuten Arbeitsplätze anbietet, die sie fest anstellen kann	Arbeitgeber	+	+
	Erlag		Zahlung, Beitrag	+	+ с пометкой «австрийск.»
	Pfusch	Schwarzarbeit	Schwarzarbeit	+	+ с пометкой «разговорное»
Wirtschaft	Hacklerregelung	besondere Personenbeschreibung für langzeitversicherte bzw. schwer Arbeitende		+	–
	Arbeiterkammer	Kammer für Arbeiter und Angestellte, gesetzliche Vertretung der Arbeitnehmer		+	+ с пометкой «австр.»
	heuer	in diesem, im laufenden Jahr	heute	+	+ с пометкой «южнонемецкий»
	Landeshauptmann	Regierungschef eines Bundeslandes	Ministerpräsident erster Bürgermeister	+	+ с пояснением «глава правительства Австрии»
	Spital	medizinische Anstalt, wo Kranke behandelt werden	Krankenhaus, Klinikum	+	+
	Pensionkassa		Pensionkasse	+	–
	abhausen	Pleite machen	bankrott gehen	+	–
	Anbot		Angebot	+	–
	befürsorgen	aufpassen, pflegen, sich sorgen	betreuen	+	+
	Freunderlwirtschaft	Dienstversäumnis zugunsten von Verwandten und Bekannten	Vetternwirtschaft	+	–
	Körbergeld		Provision	+	–
	grauslich	ekelhaft, hässlich, unangenehm	gräuslich	+	+ с пометкой «южнонем.»
Pickerl	Begutachtungplakette, Vignette	TÜV-Plakette	+	–	

Österreichisches Deutsch «австрійський» німецький	Значение	Deutsches Deutsch «німецький» німецький
Trafik	Пункт продаж, где прежде всего продаются табачные изделия, а также печатные издания	Kiosk / Tabakladen
perlustrieren	Задерживать с целью проверки документов, опроса или обыска	aufhalten / befragen / durchsuchen
Hacklerregelung	Свод правил социального страхования в Австрии относительно рабочих, занятых на тяжелых работах	–

В данном случае лексические единицы «немецкого» варианта лишь частично передают смысл слов «австрийского» варианта, или же в немецком вообще не существует соответствия. Связано это с различиями бытовых условий и социальных реалий Германии и Австрии.

Можно выделить также следующую группу: лексические единицы, не отличающиеся по форме и употребляющиеся в обоих вариантах немецкого языка, но имеющие различное значение.

Österreichisches Deutsch «австрійський» німецький	Значение	Deutsches Deutsch «німецький» німецький	Значение
(sich) ausgehen	хватать, быть достаточным	ausgehen	выходить из дома, развлекаться, заканчиваться
ausforschen	1) разыскивать кого-то с помощью полиции, объявлять в полицейский розыск; 2) тщательно изучать, выведывать, разузнавать, подробно опрашивать	ausforschen	только в значении «выведывать, разузнавать, допытываться»

Выводы. Таким образом, формально идентичные лексические единицы полицентрического языка могут иметь различное значение в его вариантах или же быть синонимичными только в одном из возможных значений.

Кроме того, между вариантами полицентрического языка существуют лексические различия, связанные с предпочтением его носителей в употреблении той или иной лексической единицы: при наличии нескольких синонимичных форм в обоих вариантах языка предпочтение отдается одной из них. Так, например, среди двух вариантов, «sehen» или «schauen», для австрийцев предпочтительным является второй вариант; то же самое со словами «Geldbörse» и «Geldbeutel / Geldtasche», где типичным для «австрийского» немецкого является употребление слова «Geldbörse», хотя стандартными нормами являются и оба других варианта.

Что касается языковых ситуаций, в которых лексические различия между австрийским и немецким вариантом немецкого языка проявляются в наибольшей степени, то, опираясь на проведенный анализ, можно с уверенностью говорить о том,

что сферой максимального различия является официальный язык печатных изданий, язык государственного и административного управления, и проявляется это во всех областях, связанных со спецификой социальной и общественной жизни Австрии.

Таким образом, немецкий язык – это полицентрический язык с тремя эквивалентными вариантами. Лексические различия между его вариантами, в частности австрийским и немецким, настолько существенны, что их незнание может помешать ориентироваться в немецкоязычном пространстве. У носителей языка, как правило, не возникает проблем с рецептивным восприятием другого варианта. Сложности могут возникнуть у людей, изучающих немецкий язык как иностранный и оказавшихся на территории Австрии, а также в процессе перевода, где знание лингвистических особенностей каждого варианта имеет принципиальное значение. Фактор вариативности необходимо учитывать при преподавании немецкого языка. Преподавание иностранного языка должно характеризоваться близостью к языковой и коммуникативной реальности, то есть принимать во внимание лингвистическую и коммуникативную специфику немецкоязычных стран.

Литература:

- Ammon U. Die deutsche Sprache in Deutschland, Österreich und in der Schweiz / U. Ammon // Der Gruyter. – 1995. – P. 13–27.
- Ammon U. Vorschläge zur Typologie nationaler Zentren und nationaler Varianten bei plurinationalen Sprachen / U. Ammon. – ÖBV. – 1995. – P.112–147.
- Claluna M. Alles unter einem D-A-CH-L? Oder: Wie viel Plurizentrik verträgt ein Lehrwerk / M. Claluna // Fremdsprache Deutsch. – 2007. – P. 37–68.
- Ebner J. Wie sagt man in Österreich. Wörterbuch des österreichischen Deutsch 3 / J. Ebner // Dudenverlag. – 2008. – P. 109–143.
- Muhr R. Das Deutsche als plurizentrische Sprache und Didaktik des Deutschen als plurizentrischer Sprache / R.Muhr // ÖBV. – 1995. – P. 112–151.
- Muhr R. Die linguistischen Merkmale der nationalen Varietät des Deutschen im Überblick / R. Muhr // ÖBV. – 2000. – P. 37–80.
- Muhr R. Grammatische und pragmatische Merkmale des österreichischen Deutschen / R. Muhr, R. Schrodt, P. Wiesinger // ÖBV. – 1995. – P. 208–234.
- Pusswald C. Das plurizentrische Modell in der Plurizentrik des DaF-Unterrichts:eine Analyse anhand der österreichischen Deutsch / C. Pusswald // Graz, Univ, Diss. – 2007.
- Sedlaczek R. Das österreichische Deutsch: wie wir uns von unserem großen Nachbarn unterscheiden / R. Sedlaczek. – Wien : Ueberreuter, 2004.
- Kurnik J. Österreichisches Deutsch und seine nachbarsprachlichen Bezüge : die Lexik der Alltagssprache Österreichs und Bayerns im Vergleich. Eine empirische Studie / J. Kurnik. – Graz, Univ. Dipl. Arb. – 1998.

Каши О. Р. Лексичні особливості австрійського варіанта німецької мови як мови поліцентричної

Анотація. У статті визначено поняття поліцентричної мови, здійснено порівняльний аналіз австрійського та німецького варіантів німецької мови, проаналізовано тексти австрійських періодичних видань та визначено стандартні кодифіковані норми австрійського варіанта німецької мови.

Ключові слова: поліцентрична мова, варіативність, домінуючий варіант, кодифікована норма, паралельна форма, комунікативна реальність.

Kaschy E. Lexical features of Austrian German as a polycentric language

Summary. The article defines the concept of polycentric language, was given a comparative analysis of lexical peculiarities of Austrian and German versions of German language,

analyzed Austrian periodicals texts and defined standard codified norms of Austrian German language.

Key words: polycentric language, variation, dominant version, codified norm, parallel form, communicative reality.

Косович О. В.,

завідувач кафедри романо-германської філології

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ТВОРЕННЯ ТЕЛЕСКОПІЗМІВ ЯК ПРОЯВ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТЕНДЕНЦІЇ ДО МОВНОЇ ЕКОНОМІЇ

Анотація. У статті розглядаються проблеми вивчення телескопізмів у системі словотворення сучасної французької мови з погляду раціонального використання мовних засобів, а також демонстрація лінгвістичної тенденції до мовної економії. Розглянуто процес творення телескопізмів, загальні принципи їх формування в контексті явища мовної економії.

Ключові слова: телескопізм, новотвір, інновація, нова лексична одиниця, мовна економія, словотворення, гаплогія, мовна креативність.

Постановка проблеми. Сьогодні існують різні думки лінгвістів щодо дефініції телескопного слова. У сучасних наукових дослідженнях представлені різні погляди на проблему тлумачення та визначення такої лексеми. Основний акцент у наукових розвідках, присвячених указаному питанню, робиться на самій суті такого способу словотворення – «мовній економії».

У контексті окресленої проблеми необхідним видається виокремити явища мовної економії та її принципи, продемонструвати та аргументувати, що телескопічні утворення є одним із наслідків такого явища, що супроводжується створенням нової лексичної одиниці, яка, окрім предметності, містить ще й атрибутивну характеристику предмета чи явища.

Метою статті є вивчення телескопізмів у системі словотворення французької мови з погляду раціонального використання мовних засобів, а також демонстрація лінгвістичної тенденції до мовної економії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Утворення телескопічних номінацій можна вважати одним із проявів «закона мовної економії» (О. Есперсен). Концепція економії мовних засобів отримала найбільший розвиток у працях А. Мартіне і Є.Д. Поливанова.

Суть «економного використання мови» полягає в забезпеченні передачі максимальної кількості інформації в одиницю часу, тобто у підвищенні комунікативної ролі мови. З такого погляду власне економне використання мовою телескопізмів розглядають як один зі способів концентрування інформації для підвищення ефективності спілкування і підвищення інформативної цінності моленневого повідомлення, що є одним із найважливіших чинників розвитку мови як соціального явища.

Деякі лінгвісти заперечують саме існування мовної економії. Проте мовознавці, серед яких І.О. Бодуен де Куртене, А. Мартіне, Б.О. Серебренніков, визнають існування цього явища у мові, пов'язуючи його з особливостями будови моленневого апарату людини та її пам'яті. Принцип економії, на думку А. Мартіне [4, с. 534], проявляється у постійному намаганні досягнути рівноваги між суперечливими потребами, що підлягають задоволенню, – потребами спілкування, з одного боку, інерцією пам'яті та інерцією органів молення – з іншого. Ці два чинники перебувають у стані постійного протиріччя, а

взаємодія усіх інших чинників зазнає різних обмежень, внаслідок чого і проявляється тенденція до консервації мови та до усунення надто вже очевидних інновацій.

На думку І.О. Бодуена де Куртене [1, с. 226], «мовне життя є безперервною органічною роботою, а в органічній роботі можна помітити прагнення до економії сил та нерозтрачування їх без потреби, прагнення до доцільності зусиль та рухів, прагнення до користі та вигоди».

Б.О. Серебренніков вважає явище економії в мові проявом інстинкту самозбереження. Згідно з його положеннями цей принцип є своєрідною реакцією проти надмірного витрачання фізіологічних зусиль, проти будь-яких незручностей, що ускладнюють роботу пам'яті. Окрім того, заперечення ролі принципу економії у мові рівнозначне запереченню усіх захисних функцій людського організму [7, с. 27].

Принцип мовної економії перешкоджає тому, щоб на єдине поняття, якому доводиться часто фігурувати в колективному мисленні, витрачали понад одне слово (мається на увазі комплекс із декількох слів чи словосполучень). Проте Л.Ф. Омельченко зауважує про необхідність врахування тенденції до економії – не як закон розвитку мови, а як потреба в цьому носії мови [5, с. 369].

Своє безпосереднє відображення тенденція до економії знаходить у співвідношенні використання мовних засобів до об'єму інформації. Так, будь-яке слово є економнішим, ніж його базова синтаксична група на рівні лінійності, звукової та графічної репрезентації тощо.

На фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному рівнях принцип мовної економії реалізується за допомогою двох прийомів — скорочення та синтезу. До найменш вивчених явищ такого виду належить явище *гаплогії*, яке, як ми вже відзначали, полягає в опущенні внаслідок дисиміляції одного із двох однакових складів, що йдуть один за одним. У таких утвореннях відбувається накладання фонем на морфемному шві двох слів, тобто коли фрагменти на межі слів фонематично накладаються: *mormonticule* ← *mormon* + *monticule*, де кінцевий склад першого компоненту та початковий склад другого збігаються.

Процес накладання (гаплогія), який відбувається завдяки суміщенню на морфемному шві однакових складів, збуджує великий інтерес щодо вивчення механізмів утворення телескопічних слів. Утворення *tristesperance* ← *triste* + *esperance*, *graversion* ← *grave* + *version*, *islamour* ← *Islam* + *amour*, *poireauto* ← *poireau* + *auto*, *cadeaurore* ← *cadeau* + *Aurore*, *amicallemand* ← *amical* + *allemand*, *samedimanche* ← *samedi* + *dimanche*, *wagondole* ← *wagon* + *gondole*, *tandemagogue* ← *tandem* + *demagogue* мовознавці зараховують до розряду гаплогічних «слів-зливків» [2, с. 191].

Гаплогічні телескопізми займають особливу нішу в колоквіальному словотворенні. Їх використання у сфері молен-

невого спілкування Л.Ф. Омельченко пояснює тим, що «ефект омалювального очікування» (його, як відомо, покладено в основу чималої кількості комічних прийомів) виникає не тільки у плані змісту, але й у плані вираження. Комічний ефект справляють такі телескопічні оказіоналізми, які мають пароніми серед загальноновживаних слів [5, с. 234]. У цьому разі автор таких новотворів сподівається, що адресат обов'язково ототожнить їх один з одним, бо інакше не буде комічного ефекту. Як і за будь-якого словозлиття в утворенні таких слів визначальним, відповідно, є семантичний момент, а фонетичний чинник фігурує як допоміжний – той, що полегшує утворення такого слова.

Телескопічні гаплогічні слова – це здебільшого «утворення на випадок», що часто не передбачає можливість переходу з категорії оказіональної до складу нормативної лексики. Зауважимо, що таким словам властива підвищена експресивність, яка є наслідком не тільки зведення в одну лексичну одиницю двох значень, але й наслідком появи у слові відтінку каламбуру, чому сприяє наявність складів (однакових або подібних), які і слугують «межею» злиття: *baccalauréattitude* ← *baccalauréat* + *attitude* (*petit clin d'oeil à nos futurs diplômés*), *chagringlet* ← *chagrin* + *gringale* (*triste d'être petit*) та ін.

У морфологічному плані телескопізм знаходиться на межі неології через складення вихідних елементів внаслідок екстремальних характеристик реалізації таких одиниць, що спонукає до перегляду встановлених мовних меж. По-перше, телескопічне слово, наприклад, *acteuviste*, порушує лінгвістичний знак, впливаючи на цілісність матеріальної форми знаку. По-друге, процес створення телескопізмів продукує гібридну рекатегоризацію або лексичний прошарок, що суперечить диференційній організації лексем. Приклад *acteuviste* у морфологічному плані є презентацією N + N (*acteur* + *activist*), що найчастіше спостерігаємо в сучасних дискурсах.

Зазначимо, що межею прояву тенденції до економії мовних засобів у вдосконаленні мови є та межа, до якої зберігається її комунікативна придатність за умови найраціональнішого і найекономічного відбору «дійсно необхідних» для спілкування засобів. Наприклад, у процесі телескопізму зближення зі словосполученням обмежується внаслідок небезпеки інформаційної недостатності сегментів, прагнення до максимального збереження «матеріальної» частини сегмента основи (репрезентації інформації). Пор. дієслова-телескопізми *jardîner* ← *jardin* + *dîner*, *attaquestionner* ← *attaquer* + *questionner*, *blairnifler* ← *blairer* + *renifler*, *bousculbuter* ← *bousculer* + *buter*, що виникли на межі редукції елементів та складення слів. Телескопічні слова виникають унаслідок втрати словосполученням своєї синтаксичної якості, що і закладає умови для утворення єдиного конденсату, який відповідає принципу мовної економії.

Підкреслимо загальну ознаку телескопізмів. Це – тісний зв'язок сегментів слів усередині злиття. Окрім цього, конденсовані, стиснені репрезентанти інформації, що актуалізуються у процесі телескопії, слугують одним із засобів створення особливого, чіткого та компактного стилю мовлення, тенденція до розвитку якого притаманна для нашого часу: *télévangéliste* ← *télévision* + *évangéliste* (телевізійний проповідник), *télévendeuse* ← *télévision* + *vendeuse* (телефонний продавець), *europaque* ← *Europe* + *opaque* (європейська процедура, яка не є дуже прозорою), *egocitation* ← *ego* + *citation* (власна цитата), *autoritraître* ← *autorité* + *traître* (той, хто при владі і веде себе потайливо), *écoplast* ← *culinaire économique* + *plat* (економна кулінарна страва).

Такі номінанти застосовують у процесах комунікації не тільки задля відтворення смислової інформації, але і для відображення оцінного чинника найраціональнішим способом.

Потрібно зазначити, що принципи мовної економії полягають у тому, що мовець акцентує увагу на найбільш значимих об'єктах та цілях, приділяючи менше уваги тим, які здаються йому менш важливими. Його основна мета визначається бажанням полегшити процес сприйняття та інтерпретації повідомлення реципієнтом.

Отже, провідним у вербальній комунікації є принцип співробітництва, який визначає орієнтованість змісту та форми тексту на когнітивно-психологічні особливості сприйняття реципієнтом інформації.

Згідно із принципом співробітництва вибір засобів мовної об'єктивації повинен забезпечувати оптимальну можливість розуміння повідомлення отримувачем, і тільки в цьому разі відповідатиме основній меті спілкування. Як засвідчують результати когнітивних психологів і психолінгвістів, для реципієнта повідомлення комунікативно значимим виявляється не сам вибір експліцитного/неекспліцитного способу оформлення висловлювання.

Значимішим є те, що мовно виражені елементи смислового змісту швидше виявляються у фокусі уваги реципієнта, ніж ті, які повинні бути відновлені з лінгвістичного чи комунікативно-прагматичного контексту. Це положення узгоджується із загальним принципом інтерпретації: зосереджувати увагу на новій та опускаючи невідому інформацію. Цей принцип покладено в основу концептуальної системи загалом і когнітивної організації понять зокрема. За наявності у мовця і реципієнта загального досвіду та фонду знань під час інтерпретації тексту відбувається процес заповнення смислових лакун, які стали наслідком економії.

Очевидно, в цьому випадку проявляється тенденція до вираження будь-якої думки, якою би складною вона не була, в межах одного слова, що, на думку носіїв мови (інформантів), володіє значно більшими змістовими експресивними можливостями, ніж саме словосполучення.

Висновки. Таким чином, телескопію можна охарактеризувати як економічний метод позначення вже наявного у мові денотату.

Отже, телескопічні утворення є одним із видів універбації, внаслідок якої утворюється нова лексична одиниця, яка, окрім предметності, містить ще й атрибутивну характеристику предмета чи явища.

Телескопізм є результатом мовної креативності, яка може бути як підсвідомим, так і цілеспрямованим мовленнєвим актом. На сучасному етапі розвитку мови зазначаємо активне проникнення таких новотворів із розмовного стилю сучасної французької мови в інші реєстри, що вкотре підтверджує тезу про продуктивність телескопії як особливого способу словотворення на сучасному етапі розвитку французької мови. Предметом подальших наукових розвідок

Література:

1. Бодуэн де Куртене И.А. Избранные труды по общему языкознанию: в 2 т. / И.А. Бодуэн де Куртене. – М.: Наука, 1963. – 384 с.
2. Граудина Л.К. Вопросы нормализации русского языка / Л.К. Граудина. – М.: Наука, 1980. – 288 с.
3. Есперсен О. Философия грамматики / О. Есперсен. – 2-е изд. – М.: УРСС, 2002. – 408 с.

4. Мартине А. Основы общей лингвистики / А. Мартине // Новое в лингвистике. – Вып. 3. – М. : Изд-во иностр. л-ры, 1963. – С. 366–566.
5. Омельченко Л.Ф. Английская композита: Структура и семантика : дисс. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Л.Ф. Омельченко. – К., 1989. – 493 с.
6. Поливанов Е.Д. Статьи по общему языкознанию / Е.Д. Поливанов. – М. : Наука, 1968. – 376 с.
7. Серебренников Б.А. О материалистическом подходе к явлениям языка / Б.А. Серебренников. – М. : Наука, 1983. – 319 с.

Косович О. В. Создание телескопизмов как проявление лингвистической тенденции к языковой экономии

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы изучения телескопизмов в системе словообразования современного французского языка с точки зрения рационального использования языковых средств, а также демонстрация

лингвистической тенденции к языковой экономии. Рассмотрен процесс создания телескопизмов, общие принципы их формирования в контексте явления языковой экономии.

Ключевые слова: телескопизм, новообразование, инновация, новая лексическая единица, языковая экономия, словообразование, гаплоглогия, языковая креативность.

Kosovych O. The portmanteau words' formation as the demonstration of linguistic tendency to the language economy

Summary. The article deals with the problems of portmanteau words studying in the word formation system of Modern French language from the points of view of rational usage of language means and the demonstration of linguistic tendency to the language economy.

Key words: portmanteau word, new word, innovation, new lexical unit, language economy, word formation, haploglogy, language creativity.

Кость Г. М.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри французької філології

Львівського національного університету імені Івана Франка

ДО ПИТАННЯ ВИРАЖЕННЯ РЕТАРДАЦІЇ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Анотація. Стаття присвячена аналізу ретардації як композиційно-синтаксичного та лексико-стилістичного засобу. У художньому тексті ретардація покликана вповільнити розвиток сюжету введенням додаткової, інколи вторинної інформації, уточненням характеристик персонажів, описом подій чи локацій, що не порушують загальної тематичної цілісності твору. Метою ретардації є створення ефекту напруги, очікування розв'язки та зростання експресивно-емоційного потенціалу твору за рахунок конвергенції синтаксичних і лексико-стилістичних засобів виразності.

Ключові слова: ретардація, уповільнення розвитку фабули, розв'язка, кульмінаційний момент, розрив лінійної оповіді, медіативні компоненти, лексико-семантична група, конотативний потенціал, повтор, анафора.

Постановка проблеми. Художній текст визначається в найзагальніших рисах як частина, відрізок письмового мовлення, завершеного (повністю або частково) за змістом і темою, що характеризується єдністю суб'єктивної належності, комунікативної спрямованості й експресивно-модального забарвлення. Тому інтерпретація та розуміння літературного тексту має на меті не тільки виявити способи відтворення художньо-естетичного наміру автора, з'ясувати варіативність мовних елементів (які, взаємодіючи між собою, представляють текст у його цілісності й актуалізують його як систему), але й осягнути глибинний зміст. За словами Р. Барта, аналіз художнього тексту передбачає не опис структури твору, не віднаходження єдиного змісту чи одного з можливих сюжетів, розсіяних у текстовому просторі, а змушує міркувати, уявляти, переживати множинність цього тексту [1, с. 425–426].

Крім сюжету, композиційних особливостей, деталей лінійного чи послідовного опису подій, персонажів, явищ, їх власне мовного представлення, що міститься на поверхні, тобто виражене експліцитно, кожен художній твір відтворює ще й приховані смислові лінії, інформацію, завуальовану в глибинних пластах, на так званому «тектонічному рівні» твору (термін В. Тюпі [2, с. 74]), інформацію, закодовану між рядками, у підтексті. Це означає, що змістова архітектоніка твору маніфестує синтагматично-парадигматичні зв'язки мовних одиниць, їх семантичну природу, асоціативні та комбінаторні прирощення й естетичну ідентифікацію з чітко вираженою шкалою пріоритетів, з ієрархією цінностей та значущістю змістових компонентів. Художня дійсність постає у своєму естетичному наповненні й образності, що створює певний стилістичний ефект і впливає на сприйняття цього тексту читачем.

Для відтворення змістово-текстової, змістово-фактуальної та змістово-підтекстової інформації (за схемою І. Гальперіна [3]) у тексті письменник використовує всі доступні йому мовно-стилістичні засоби. На рівні лексики – семантично й стилістично марковані слова, що виражають різні аксіологічні спектри

явищ, подій, характеристики персонажів, суб'єктивні оцінки зовнішнього світу. На рівні синтаксису – актуальне членування суб'єктно-предикатних структур у реченні, реалізуючи синтагматичний потенціал мовної системи. На рівні стилістики – комбінаторику експресивних засобів і стилістичних фігур, що увиразнюють головні образи твору, інтенсифікують емоційні та смислові нюанси, матеріалізують образне мислення читача, яке опирається на естетичне й ціннісне ставлення до навколишнього світу. На рівні структури тексту використовуються комбінаторні можливості підтексту, пресупозиції, ретроспекції, алюзії, розрив лінійної побудови висловлювання. У сукупності ці засоби створюють багатоплановість інтерпретаційного потенціалу твору, його поліфонію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «ретардація» (фр. *retardement* – «запізнення, затримка» [4, с. 1695]) не так давно ввійшов у філологічні дослідження. Аналізу ретардації як власне мовно-стилістичного прийому присвячені лише поодинокі статті українських літературознавців та мовознавців [5; 6; 7]. Автори відомих французьких словників та посібників з аналізу тексту не подають цей термін у своїх працях [8; 9; 10; 11]; зрідка він зустрічається в переліку стилістичних фігур і риторичних тропів на інтернет-ресурсах.

У найзагальніших рисах автори пояснюють ретардацію як затримку – навмисну чи ненавмисну – розв'язки, як уповільнення чи штучне стримування розгортання сюжету через уведення різноманітних способів відволікання від основного опису. Таке пояснення представляє ретардацію радше як композиційний, ніж стилістичний засіб у художньому тексті, який досягається шляхом дигресії. Для розвитку епічного чи ліричного твору автор вдається до доповнень сюжетної й тематичної лінії уточненнями й доповненнями їхніх характеристик (виділених здебільшого пунктуаційно). Інколи такі зсуви інформативної послідовності мають характер звужень через, наприклад, вторинну номінацію (*ce vieux nonagénaire* → *il*). Уповільнити розвиток теми твору авторам допомагають ретроспекція, що звертає асоціативне поле читача до подій, які вже відбулися, чи проспекція – алюзія на події, що відбуватимуться в майбутньому. Деякі літературознавці відносять до ретардації спогади персонажів, відступи (ліричні відступи), роздуми, екскурси в минуле [7, с. 96]. Досить часто ретардація створюється введенням у сюжетну лінію інших, додаткових персонажів, завдяки чому сповільнюється розгортання головної теми, оскільки увага читача фокусується на вторинній інформації. Зростає відстань між кульмінаційним моментом і розв'язкою фабули. Така ретардація може виявлятися як у межах усього художнього тексту (такою є типова композиція детективних романів), так і в окремих фрагментах текстової тканини (завершення певної глави, частини, абзацу чи фразової структури), не порушуючи при цьому загальної тематичної цілісності.

Навіть якщо в дослідженні особливостей оповіді автори «Енциклопедичного словника наук про мову» [12] не вживають термін «ретардація», проведений ними аналіз різних способів медіації (la médiation – посередництво) можемо вважати близьким до тлумачення явища ретардації. Розглядаючи природу медіації в тексті, О. Дюкро і Ц. Тодоров говорять про різні види трансформацій, серед яких найчастотнішими є перехід від бажання до дії, від незнання до пізнання, від пізнання до його мовного представлення, від дії до її оцінки [12, с. 379]. Таке ускладнення текстової послідовності – лінійної оповіді – відбувається не лише за рахунок ділення тексту на окремі сегменти, але й завдяки додаванню інших лексичних чи синтагматичних складових. Ці доповнювальні складові можуть розташовуватись в оповіді (чи її фрагменті) трьома способами: послідовного зв'язку (l'enchaînement), обрамлення (l'enchâssement) і переплетення, або почерговості (l'entrecroisement – l'alternance).

На відміну від досліджень українських мовознавців і літературознавців, які розглядають ретардацію лише як композиційний засіб при аналізі художнього твору, французький мовознавець Ж. Кокельберг у своїй книзі «Стильові техніки» («Les techniques de style» [13]) розглядає ретардацію насамперед у рамках стилістичного заперечення (la dénégation stylistique). У такому разі ретардація покликана підсилити контраст, оскільки письменник сповільнює або випереджує розвиток думки, спрямовуючи її до позитивного чи до негативного [13, с. 181]. За Ж. Кокельбергом, ретардація – це також спосіб своєрідного зволікання (l'approche dilatoire), відтермінування, умисного чи ненавмисного уповільнення розвитку дії, опису предметів чи персонажів, щоби створити момент напруженого очікування та заінтригувати читача. Таке фрагментарне стримування розвитку подій у тексті впливає на його ритмічну розміреність, адже зрозуміло, що динаміка й художньо-естетична цінність тексту літературного твору будуються не лише на ретардації, але й на присутності кульмінаційних моментів, ситуацій, що розвиваються то по висхідній лінії, тобто в пришвидшеному темпі, то по низхідній лінії, у сповільненому протіканні. Ми поділяємо думку Ж. Кокельберга про те, що такий принцип ритмічної почерговості висхідного / низхідного розвитку сюжету не тільки підсилює виразність текстів, а й сприяє їх урізноманітненню [13, с. 228].

Підсумовуючи теоретичні засади, можемо стверджувати, що ретардація в художньому тексті зумовлена необхідністю уточнення й доповнення певної інформації про описані події, місця, явища, персонажів, потребою акцентувати увагу читача на значенні таких відступів, уточнень, екскурсів у минуле чи перспекції у майбутнє. Крім того, завдяки таким доповненням автор представляє різні ступені інтенсивності опису, змінює динаміку подій, виводячи на перший план конотативний потенціал тексту, а номінативні можливості мовних одиниць відсуваються на другий план.

Мета статті. З огляду на викладені міркування ми ставимо собі за мету проаналізувати явище ретардації, яке ми класифікуємо і як лексичний, і як синтаксичний, і як стилістичний прийом, і як власне композиційний засіб, оскільки він відіграє важливу роль у розгортанні й розкритті всіх типів інформації в художньому творі або його частині. Крім того, гальмуючи появу кінцевого компонента, розв'язки, ретардація створює ефект напруженого очікування, інтриги, що викликає зацікавлення читача. У тексті художнього твору ретардація може бути представлена на композиційно-синтаксичному й лексико-сти-

лістичному рівнях, що ми й аналізуватимемо в нашій статті, опираючись на окремі зауваги Ж. Кокельберга.

Виклад основного матеріалу. Як уповільнення розвитку подій, уточнення опису явищ і локацій, представлення додаткових характеристик персонажів ретардація створює певну «зупинку» в оповіді, відсилаючи читача до попередньо отриманої інформації, нагадуючи йому вже висловлені характеристики чи думки, спонукає його до розмірковування. У структурі фрази така ретардація позначається здебільшого дужками, комами, тире, інколи лапками, що розривають лінійність оповіді й загострюють увагу читача на елементах доповнення. Проілюструємо ці твердження декількома прикладами.

1. «*Martine, une jeune femme franche et d'une grande santé morale et physique – il le fallait pour mener de front un métier, l'intendance de son ménage et le dressage de trois moutons en bas âge – ne cache pas sa surprise de ce retour précipité*» [14, с. 184].

2. «*En effet, cinquante ans plus tôt, un «estivant» de Marseille (car il en venait deux ou trois au moment de la chasse) avait légué à la commune un petit sac de pièces d'or, qui avait permis d'amener jusqu'à la Placette l'eau scintillante de la seule source importante du pays*» [15, с. 8].

В уривку 1 ретардація створюється уточненням портрета молодої жінки на ім'я Мартіна. Перший розрив лінійної оповіді відбувається між підметом (*Martine*) і присудком (<...> *ne cache pas*) за рахунок уведення додаткової характеристики насамперед до підмета *Martine*. Така характеристика представлена іменниковою анафорою з кількома означеннями: «*une jeune femme franche et d'une grande santé morale et physique*» (молода щира жінка міцного морального і фізичного здоров'я). Другий розрив, що сповільнює головну ідею цього уривка (а саме: Мартіна не приховує свого здивування від того, що її друг так швидко повернувся), стосується експлікації додатка: добре здоров'я Мартіні потрібне для того, щоби вести справи (*mener de front un métier*); ці справи, для яких необхідна витривалість, пов'язані з домашніми клопатами (*l'intendance de son ménage*) і вихованням-дресуванням трьох малолітніх дітей (*le dressage de trois moutons en bas âge*). У французькій мові такий розрив фразової лінійності стає надзвичайно важливим експресивним засобом, оскільки порушує класичну й дуже чітку структуру французького речення: підмет – присудок – додаток. Таким чином, фраза «*Martine ne cache pas sa surprise de ce retour précipité*» перетворюється на нагромадження доповнень, які вводять до її складу нову інформацію. У теорії типів оповіді такий спосіб введення додаткової інформації в лінійну структуру тексту має назву *récit à tiroirs* (оповіді зі вставними епізодами), а в класифікації медіативних структур О. Дюкро – Ц. Тодорова такі сегменти доповнення наче обрамлені (*enchâssés*) основним текстом.

Якщо в прикладі 1 ретардація тимчасово «затіняє» (*met à l'ombre*, термін Ж. Кокельберга, [13, с. 182]) присудок як важливий елемент усієї фрази, то в прикладі 2 читач співвідносить уповільнення з обставиною *de Marseille*, поєднуючи різночасові відтинки фрази: на момент розповіді вода з єдиного в краї джерела підведена до площі містечка, завдяки тому що п'ятдесят років тому (*cinquante ans plus tôt*) один відпочивальник із Марселя (*un «estivant» de Marseille*), а в період літнього полювання таких перебувало двоє-трьох (*il en venait deux ou trois au moment de la chasse*), залишив для містечка невелику торбинку золотих монет. Ця деталь присутня впродовж усього розгортання фабули твору й має алюзивно-ретроспективний характер: містечко розташоване в

досить гористий і скелястий місцевості, тому фонтан, з якого всі мешканці брали воду, упродовж усього часу залишається єдиним джерелом води й для споживання, і для поливання саду під час посух; крім того, усі важливі події в описаному містечку розгортаються саме на площі з фонтаном. Така парентезна конструкція призводить до компресивного викладу змісту, до вищого ступеня виразності й наче приховано впливає на читача, формуючи його сприйняття авторської думки.

Представлення ретардації на лексичному рівні виявляється не лише елементом композиції літературного твору, але й (як доводять проаналізовані приклади) є одночасно стилістичним експресивним засобом виділення певної ідеї. Говорячи про ретардацію на лексичному рівні, маємо на увазі частотність уживання повторів, нагромадження епітетів, виражених як окремими лексемами, так і словосполученнями, які й собі входять до складу стилістичних фігур (метафори, порівняння, оксюморона). Як зазначає Ж. Кокельберг, автори художніх творів можуть розпочинати оповідь із невизначеного граматичного об'єкта чи предмета, а згодом доповнюють його означеннями й описовими штрихами, перш ніж розкрити сюжет («*dâcher le sujet*») [13, с. 182].

Для підтвердження таких міркувань наведемо уривок із роману Гастона Леру «Парфуми пані в чорному» («*Le parfum de la dame en noir*») [16]:

«Mon Dieu! que votre Saint-Nicolas-du-Chardonnet est une chose triste! Décrépitée, lézardée, crevassée, sale, non point de cette saleté auguste des âges qui est la plus belle parure de la pierre, mais de cette malpropreté ordurière et poussiéreuse qui semble particulière à ces quartiers Saint-Victor et des Bernardins, au carrefours desquels elle se trouve si singulièrement enchâssée, cette église, si sombre au dehors, est lugubre dedans» [16, с. 8].

Наведена частина тексту розпочинається з власної назви *Saint-Nicolas-du-Chardonnet*, і читач поки що не може ідентифікувати, чи вона стосується назви певної місцевості, чи якоїсь історичної пам'ятки, оскільки навіть іменник з означенням *une chose triste* (букв. «сумна річ») не вносить точніших даних. Читач заінтригований і перебуває в очікуванні розкриття ймовірної невизначеності: що ж приховано за цими назвами, *Saint-Nicolas-du-Chardonnet* та *une chose triste*? Якщо при композиційній ретардації, проаналізованій вище, відбувався розрив підмета й присудка за рахунок введення додаткових означень до підмета, ускладнення додатка доповненнями й характеристиками чи уточненнями обставин, то в наведеному уривку з роману Г. Леру ретардація підмета *cette église* відбувається через передумання йому розлогого опису, який розподіляє складові елементи за ступенем їхньої значущості. Нагромадження стилістично маркованих прикметників / дієприкметників *décrépitée* (дряхлий, потрісканий), *lézardée* (потрісканий), *crevassée* (порепаний, розтрісканий), *sale* (брудний), *ordurière* (брудний, непристойний), *poussiéreuse* (запорошений, укритий пилом), *sombre* (похмурий, сумний), *lugubre* (сумний, скорботний, похмурий) та іменника *cette malpropreté* (неохайність), об'єднаних семою негативності, допомагає авторові створити ефект напруги, активізувати рецептивну діяльність читача й відсуває головний елемент опису *cette église* (ця церква) на прикінцеву позицію.

Детермінанти, за допомогою яких автор деталізує опис церкви, семантично споріднені й синонімічні й об'єднуються в декілька лексико-семантичних груп: до першої групи належать дієприкметники *décrépitée* – *lézardée* – *crevassée*; друга група утворюється навколо прикметника *sale*, долучає іменник *cette*

malpropreté і прикметники *ordurière* – *poussiéreuse*; третя група включає прикметники, об'єднані семою похмурості, суму: *triste* – *sombre* – *lugubre*. У сукупності ці три групи слів створюють ізотопію, для якої характерна рекурентність семантичної ознаки похмурості, неохайності, смутку. Завдяки контактному розташуванню таких семантично споріднених слів, своєрідних семантичних дублетів в одному й тому ж відрізку тексту підсилюється його конотативний потенціал і зростають оцінні можливості.

Кожне окремо взяте слово розкриває потенційну силу в певному контексті, проте таке нагромадження семантично маркованих лексем в одному синтагматичному ланцюзі створює художній образ церкви в найдетальніших його характеристиках і формує в читача негативне враження від прочитаного. Це враження підсилюється ще й наявністю інхоативного речення «*Mon Dieu!*» («Мій Боже!»), яке за інших обставин сприймалося б як щире звернення чи молитва, та синтагматичною структурою, побудованою за принципом контрасту й оксюморона: «*cette saleté auguste des âges qui est la plus belle parure de la pierre*» («величний бруд віків, що є найгарнішою окрасою каменя»).

Саме завдяки вживанню в цьому мікротексті цілого комплексу експресивних засобів і стилістичних фігур, що створюють стилістичну конвергенцію, виникає ефект напруги й очікування розв'язки.

Композиційне ускладнення й емоційна напруга, що виникають через розрив початкового й кінцевого компонентів, створюються також завдяки стилістичним засобам повтору, паралельним конструкціям, переплетенню різних видів текстів (оповідного, описового, аргументативного), чергуванню прямої та непрямої мови й т. ін. Наступний уривок із роману «*Ne vous fâchez pas, Imogène!*» Ш. Екскбрея («Не сердьтеся, Іможен!») [17] допоможе нам проілюструвати цю думку.

«A ce moment, Ovid Allanby intervint pour ces damnés coussins sur lesquels, le damné constable avait collé ses damnés noyés. Mais Archie n'était plus d'humour à supporter quoi que ce soit de la part de qui que ce soit.»

– *Ovid Allanby, vous êtes un damné imbécile! Vous allez me faire un damné plaisir de vous taire, de monter dans votre damnée voiture et de ramener au plus vite et par le chemin le plus court cette damnée miss McCarthery dans sa damnée maison; sinon, je colle votre damnée personne dans ma damnée cellule pour entrave à la loi, vu?»* [17, с. 87].

Перша частина цієї оповіді змальовує ситуацію, коли начальник поліції Арчі, повернувшись у свій кабінет, застав там констебля Овіда Аланбі й декількох урятованих людей, котрі сперлися на подушки, відпочиваючи після пригоди (вони ледь не втопилися, а Овід Аланбі їх урятував). Така картина розсердила начальника, і все, що й кого він бачив, стало для нього «клятим»: і констебль Аланбі, і ті люди, яких він застав у кабінеті, і міс МакКартері, яка була в їх числі, і навіть автомобіль, яким констебль мав би відвезти міс МакКартері до її «клятого» будинку.

Оповідь уповільнюється за рахунок десятикратного повторення прикметника *damné* (клятий), який виступає означенням до всіх іменників, вжитих у наведеному уривку. Цікаво те, що ці іменники позначають як живих істот, так і предмети й абстрактні поняття: *ces coussins* (подушки), *le constable* (констебль), *ses noyés* (потопельник), *un imbécile* (дурень), *un plaisir* (задоволення), *voiture* (автомобіль), *miss McCarthery* (міс

МакКартері), *sa maison* (будинок), *votre personne* (особа), *ma cellule* (тюремна камера). Таке багатократне вживання прикметника *damné* не тільки вповільнює розповідь, але й знижує її інформативне наповнення, сприяючи нагнітання напруги та підвищенню експресивної й емоційної оцінки оповіді. Оскільки прикметник *damné* детермінує і людей (клятий констебль, клята міс МакКартері), і предмети (клята машина, клятий дім), і абстрактні поняття (кляте задоволення), створюється ще й комічний ефект, бо в читача складається враження присутності лише одного лексичного елемента *damné*, а сам сюжет оповіді затушовується, практично зупиняється його динаміка. Означення *damné* є елементом зв'язку різних частин фрази й сприяє послідовному розгортанню модальної оцінки, а його частотність – її імпліцитній інтенсифікації. Якщо в попередніх контекстах ретардація ґрунтувалася на введенні в оповідь додаткової інформації, доповнень або уточнювальних характеристик до підмета, додатка чи обставини, то в Ш. Ексбрєя новим елементом є не прикметник *damné*, а власне ті іменники, до яких він виступає означенням. У такому випадку прикметник *damné* служить тим медіативним компонентом (послугуючись термінологією О. Дюкро – Ц. Тодорова), що виконує роль композиційної скріпи наведеного опису.

Висновки. Підсумовуючи нашу розвідку, можемо виділити головні характеристики ретардації та способи її вираження в художньому тексті.

Ретардація належить до композиційно-синтаксичних та лексико-стилістичних засобів, які доповнюють текст літературного твору, поглиблюють його зміст і створюють ефект уповільнення дії чи опису. Таке введення додаткової інформації викликає бажанням автора аргументувати, підтвердити й уточнити певну тезу чи характеристику, передати якнайповніше оцінку описаних подій і персонажів, вплинути на читача та сформувати його ставлення до описаних подій, явищ, персонажів.

У художньому тексті загалом та в окремих його частинах зокрема ретардація маркована насамперед пунктуаційно: додаткова інформація чи пояснення, які вводяться автором, виділяються комами, тире, дужками, інколи лапками. Завдяки ретардації відбувається розрив синтагматичного ланцюжка за рахунок додаткових характеристик і уточнень, які можуть виступати як у ролі антецедента, так і в ролі постцедента, коли або підмет, або присудок відсовуються на прикінцеву позицію. Поява цього кінцевого компонента загальмована, а шлях до розв'язки подовжений і ускладнений. Змінюється ритм оповіді: від сповільнення аж до майже повної зупинки.

Синтагматична напруга, яка виникає на основі відносин початкового й кінцевого компонентів, підсилюється створенням емоційної напруги шляхом використання мовно-стилістичних прийомів. Як засвідчив проведений нами аналіз текстового матеріалу, ретардація представлена вторинною номінацією, акумуляцією епітетів-означень, стилістичними повторами, контрастом, іронією. При цьому знижується інформативність додаткових відомостей, проте зростає їхнє конотативне наповнення, експресивність і емоційне забарвлення. У своїй сукупності ці засоби сприяють сюжетно-тематичній напрузі, створюють ефект інтриги, очікування й викликають зацікавлення читача.

Зрозуміло, що проведений нами аналіз ретардації в прозовому художньому тексті не вичерпує її інших можливих утілень. Перспективним видається дослідження цього комплексного явища в поетичному тексті, де вповільнення опису чи

дії має особливе вираження з огляду на специфічність текстового матеріалу. Така порівняльна характеристика ретардації в прозовому та поетичному текстах дозволить систематизувати синтаксичні, лексичні й стилістичні засоби її вираження та встановити зв'язки між текстовими елементами, прихованими дистанційною сегментацією. Крім того, вона дасть можливість виявити спільні та відмінні тенденції в характері вираження ретардації і її інваріантної прагматичної скерованості.

Література:

1. Барт Р. Избранные работы: Семиотика: Поэтика / Р. Барт; пер. с фр. Г. Косикова. – М.: Прогресс, 1989. – 616 с.
2. Тюпа В. Анализ художественного текста / В. Тюпа. – М.: Издательский центр «Академия». 2009. – 336 с.
3. Гальперин И. Текст как объект лингвистического исследования / И. Гальперин. – М.: Наука, 1981. – 139 с.
4. Dictionnaire Le Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. – 1992. – 2174 с.
5. Качуровський І. Основи аналізу мовних форм (стилістика) / І. Качуровський. – Мюнхен; Ніжин, 1994. – 135 с.
6. Мацько Л. Стилістика української мови: [підручник] / Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько; за ред. Л. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
7. Проценко О. Ретардація в сучасному історичному романі / О. Проценко // Вісник ЗДУ. Філологічні науки. Вип. 2. 2001. – С. 96–98.
8. Dupriez V. Gradus. Les procédés littéraires (Dictionnaire). Union générale d'Éditions. 1984. – 543 p.
9. Lexique des termes littéraires. Sous la direction de M. Jarrety. Ed. Gallimard, 2001. – 475 p.
10. Peyrouet C. Style et rhétorique / C. Peyrouet. – Paris: Editions Nathan/VUEF, 2002. – 160 p.
11. Buffard-Moret B. Introduction à la stylistique / B. Buffard-Moret. – Armand Colin: Paris, 2009. – 126 p.
12. Ducrot O. Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage / O. Ducrot, Tz. Todorov. – Editions du Seuil, 1972. – 474 p.
13. Kokelberg J. Les techniques de style. Vocabulaire, figures de rhétorique, syntaxe, rythme / J. Kokelberg. – Armand Colin, 2016. – 256 p.
14. Duperey A. Allons voir plus loin, veux-tu?! / A. Duperey // Sélection du livre. Paris-Bruxelles-Montréal-Zurich. – Paris, 2002. – P. 170–325.
15. Pagnol M. Jean de Florette / M. Pagnol. – Paris: Editions des Fallois, 1989. – 319 p.
16. Leroux G. Le parfum de la dame en noir / G. Leroux. – Le Livre de Poche, 1960. – 320 p.
17. Exbrayat Ch. Ne vous fâchez pas, Imogène! / Ch. Exbrayat. – Paris: Librairie des Champs-Élysées, 1996. – 671 p.

Кость Г. М. К вопросу о выражении ретардации в художественном тексте

Аннотация. Статья посвящается анализу ретардации как композиционно-синтаксического и лексико-стилистического средства. В художественном тексте ретардация призвана замедлить развитие сюжета введением дополнительной информации, уточнением характеристик персонажей, описанием событий или локаций, которые не нарушают общую тематическую целостность произведения. Целью ретардации является создание эффекта напряжения, ожидания развязки, а также увеличение экспрессивно-эмоционального потенциала произведения за счет конвергенции синтаксических и лексико-стилистических средств выразительности.

Ключевые слова: ретардация, замедление развития фабулы, развязка, кульминационный момент, разрыв линейного повествования, медиативные компоненты, лексико-семантическая группа, коннотативный потенциал, повтор, анафора.

Kost H. On the question of expression of retardation in literary text

Summary. The article analyzes retardation as compositional, syntactic and lexical-stylistic means. In literary text retardation slows the progression of the plot by introducing additional, sometimes secondary information, clarifying the characteristics of the characters, descriptions of events or locations that do not violate the integrity of the overall content

of the work. The aim of retardation is to create an effect of suspense, outcome expectations and the rise of expressive and emotional potential of the work through syntactic and lexical-stylistic means of expression.

Key words: retardation, plot development slowing, outcome, the climax, linear narrative breaking, mediative components, lexical-semantic group, connotative potential, repetition, anaphora.

Кравчук Л. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
ВП НУБіПУ «Бережанський агротехнічний інститут»

STRUCTURAL-SEMANTIC CLASSIFICATION OF ENGLISH ABBREVIATIONS AND THEIR PLACE IN THE ENGLISH WORD-FORMATION SYSTEM

Summary. The article analyzed special features of various types of abbreviations in the modern English language, the structural-semantic classification of English abbreviations (shortenings) and their place in the word-formation system.

Key words: abbreviations, English language, structural-semantic classification, information message, shortening.

Formulation of the problem. Increasing number of abbreviations – is a natural phenomenon. Many scientists tend to explain its prevalence is accelerating the pace of life. At first glance, this explanation seems quite logical and correct. However, in my opinion, this approach is a bit one-sided, because it does not take into account the linguistic side of the issue. Meanwhile, it must be noted that the English shortenings distributed mainly as a form of assimilation of borrowed words, thanks to which your foreign words close on his sound view to native English with their characteristic shortness.

The aim of the article to investigate the structural-semantic classification of English abbreviations and their place in the English word-formation system.

The main material. A shortening of words “abbreviation” called morphological word formation in which some of the sound part of the original words are omitted [1, p. 35]. This method exists in English relatively not long ago (about the second half of the 18th century). Nowadays, he plays the same important role as compounding or word formations. In the Anglo-American, scientific, technical, economic literature found a large number of different kinds of abbreviations, and reduced both individual words and phrases [9, p. 42].

Recently, the trend of formation of new words by reducing the existing words or phrases has increased significantly. The growing number of abbreviations are generally bulky and inconvenient, and, of course, there is the desire to pass them briefly. For example: *laser* = *light amplification by lasers and stimulated emission of radiation optical amplifier range or light amplification induced emission*.

This method of compressive transfer value of lexical items, which are terms, carry a certain sense, very convenient, and can claim to universality in language scientific literature and other special abetting. Considering all the “usefulness” of lexical items, there are many difficulties associated primarily with their translation from English into Ukrainian interpretation or meaning of a specific term.

Saturation by abbreviations is a feature of specialized literature that reflects one of the main ways to optimize an information message. However, the diversity of creation abbreviations in English often lead to difficulties in their interpretation in the Ukrainian language, especially in cases where authors did not decrypts them and entered in their publications reduction, suggesting that they are well known to the reader. When you work with them is important to remember that in the absence of international and national standards

on abbreviations many British shortenings do not have equivalents in the Ukrainian language. In this case, translation is carried out using other special techniques of transfer the meaning of a term, but the lack of “direct” equivalent leads to the partial loss of value the translated word, lost its semantic connotation [12, p. 65].

For example, “*desporter*” (*fun*) (*розважатися*) – declined in English and turned into the word “*sport*”, changing not only the sound shape, but significance. Borrowed from Latin “*permanent wave*” is converted into speech “*perm*” (*завивка, перманент*). With a Latin phrase “*mobile vulgus*” (*непостійний натовп*) – at the end of XVII century, by the ellipse, formed and reduce into the “*tob*” – (*чернь*). The word “*fan*” (*вболівальник, любитель, шанувальник*) resulting from shortenings into the word “*fanatic*” (*Lat. fanaticus*) [1, p. 37].

Titles and names are often used in newspaper and informational materials in abbreviated form. Often these cuts may be unknown to the general reader and their significance immediately decrypted in the same note or message. Nevertheless, there are many such abbreviated names, which readers of newspapers have long been accustomed, and which therefore not require clarification. Many abbreviations are a feature of newspaper and informative style of modern English. The names of parties, trade unions, various organizations and positions:

AFL-CIO = American Federation of Labor-Congress of Industrial Organizations, GOP = Grand Old (Republican) Party, DD = Defense Department, NAACP = National Association for Advancement of Colored People, DA = District Attorney; names or nicknames familiarly known political or public figures: = John F. Kennedy, Rocky = Rockefeller, Ike = Eisenhower, RLS = Robert Louis Stevenson; geographical names: NJ = New Jersey, Mo. = Missouri, SF = San Francisco, SP = South Pacific, EW = East – West, NBA = National Basketball Association etc. CIO (Congress of Industrial Organizations – конгрес виробничих профспілок), AFL (American Federation of Labor – американська федерація праці).

There are four basic types of abbreviations in English language [29, p. 67]:

1. Graphical abbreviation (графічне скорочення).
2. Lexical (лексичне).
3. Merger (злиття).
4. Digispeak (digital language) (цифрова мова).

The graphic abbreviation can be found:

In letters: *St* – *Street* – вулиця, *Rd* – *Road* – дорога, *c/o* – *care of* – дбати про, *Mr* – *Mister* – звернення до чоловіка, *Mrs* – *Missis* – звернення до заміжньої жінки, *Ms* – *Miss* – звернення до дівчини, *Dr.* – *Doctor* – доктор, *PS* – післямова, *IMHO* – *In My Humble Opinion* – на мою скромну думку, *w/o* – *without* – без, *w/* – *with* – з.

In scientific books, dictionaries:

n. – noun – іменник, *v.* – verb – дієслово, *adj.* – adjective – прикметник, *adv.* – adverb – прислівник, *prep.* – preposition – прийменник, *e.g.* – for example – наприклад, *p.* – page – сторінка, *pto* – please turn over – будь ласка, перегорніть, *par* – paragraph – параграф, *etc.* – і так далі.

In Advertisements (ADS), announcements (messages):

arr. – arrive – прибуття, *dep.* – depart – від'їзд, *Jan., Feb., Apr., Aug., Sept., Oct., Nov., Dec., etc.* – місяці, *Mon., Tues., Wed., Thurs., Fri., Sat., Sun.* – дні тижня, *sec.* – секунда, *gm.* – грам, *cm.* – сантиметр, *qt* – кварта, *cc* – кубічний сантиметр, *mph* – miles per hour – миль на годину, *kph* – kilometres per hour – км/год., *ft.* – foot – фут (30 см 48 мм), *lb* – libra – лібра (400 г), *oz* – ounce – унція (28 г), *d* – denarius – денарій (римська срібна монета), *Tel.* – Telephone – телефон, *No., no.* – Number – номер.

For a typical English way of formation of new words as “Merg-er” – drawing up one word of two truncated. This method is less popular, but can give some interesting examples:

Amerasian – American + Asian – людина американо-азіатського походження;

botel – boat + hotel – готель на кораблі;

docudrama – documentary + drama – документальна драма;

earwitness – ear + witness – свідок, той, хто чув;

foodaholic – ненажера;

fruiice – fruit + juice – фруктовий сік;

medicare – medical care – медичне піклування, спостереження;

medinews – medical news – медичні новини;

mimsy – miserable + flimsy – доходяга;

netizen – Internet + citizen – людина Інтернету;

potato – potato + tomato;

slimnastics – slim + gymnastics – гімнастика для схуднення;

wordrobe – word + wardrobe – словниковий запас;

workaholic – трудоголік.

Recent years is popular the DIGISPEAK – Digital language:

CYO – see you online – побачимося в Мережі;

DIKY – do I know you? – Я тебе знаю?

FOAF – friend of a friend – один одного;

IM – миттєве повідомлення;

IOW – іншими словами;

IWBNI – добре, якби;

JK – жартую;

KIS – будь простішим;

LOL – сміюсь;

NRN – відповідь необов'язкова;

OTOH – з іншого боку;

R – отримано;

TFS – спасибі, що поділився;

TIA – наперед вдячний;

TUVM – спасибі велике;

TX – спасибі;

WRT – з повагою до;

gonna = is/am going to – збиратися/мати намір робити щонебудь;

wanna = want to – хочу.

We can affirm that today English is the language of business, international law, politics, computers, science and advanced technologies. It easily predictable that many modern English abbreviations will be internationalized and is widespread within 20–30 years. However, their transition from the language of literature in

the spoken language would be solely due to the newspaper, conversational, informal style, resulting in this type of lexical units received a spreading.

Abbreviations – is one of the newest methods of derivation. In the 50 years of XX century I.V. Arnold attempted to classify the abbreviation of the English language by type. He selects only the most productive methods: conversion, prefix method and word formation. Nowadays one could argue that the abbreviation “out of the shadows” and take its rightful place among the most productive ways of word formation in English [2, p. 28].

In describing the types of abbreviations, I.V. Arnold not separated notion of “reduction” and “abbreviation”. Reduction (shortening of words, abbreviation) called morphological derivation in which some of the sound of the original words is omitted [2, p. 32].

In our opinion, this mixing is unreasonably, because the term “reduction” means truncation of individual independent words, as in “abbreviation” – a phrase truncation. Formally, contraction of the words can be divided into 3 types [2, p. 35]:

1. Apheresis (афезис) – truncation beginning of the word: *history* – *story*; *telephone* – *phone*; *esquire* – *squire*; *example* – *sample*; *defence* – *fence*; *complot* – *plot*.

2. Syncope (синкопа) – truncation the middle of the words: *madam* – *ma'am*; *market* – *mart*; *even* – *e'en*; *ever* – *e'er*; *never* – *ne'er*.

3. Apocope (апокопа) – the truncation of the end of words: *editor* – *ed*; *advertisement* – *ad*; *veteran* – *vet*; *vampire* – *vamp*; *prefabricated* – *prefab*; *permanent* – *perm*; *promenade* – *prom* (*promenade concert* – *concert in which only part of the public sitting, others standing or walking*); *microphone* – *mike*.

Is possible the combination of two types: Aferezisa and syncope, syncope and Apocope: *influenza* – *flu*; *avantgarde* – *van*; *refrigerator* – *frig*; *perambulator* – *pram*. In case of shortened of the words full form may disappear as disappeared from the language after the occurrence of the word “*avantgarde*” reduced “*vanguard*”. I.V. Arnold also draws attention to the fact that the English abbreviation is developed much stronger than Ukrainian [2, p. 37].

The reduction can apply to whole phrases that denote one concept. This phenomenon is called an ellipse, for example: *The grocer's (shop) was closed. They sell minerals (mineral waters) on every street corner.* Apart the abbreviations in English has received widespread the initial type of difficult shorted words in the reduction, composed of the initial letters. According to orfographycal feature, they can be divided into two groups:

1. They can pronounce a combination of alphabetic names included in these letters. For example: *the BBC* – British Broadcasting Corporation, *DJ* – disk jockey, *DIY* – do it yourself (chain stores) etc.

2. The second group of initial abbreviations pronounce as if it were ordinary words written by the same letters. For example: *radar* – radio detection and ranging-radar. *UNO* – United Nations Organization – the United Nations.

Beyond the division by types of abbreviations, proposed I.V. Arnold remain abbreviations component and mixed type and abbreviations, created by a combination of words beginning with the first beginning and the end of the second or only the end of the second word. Of course, these methods of abbreviations is much less productive than the initial way, but they are in English, and therefore should be included in the description of the types of abbreviations [2, p. 40].

Therefore, we decided to offer the following English abbreviations, separated by type, which, in our opinion, is more comprehen-

sive and includes all the ways of abbreviations, regardless of their productivity. We obviously share the notion of “reduction” and “acronym” and do not include reduction in the description. In the English language, distinguish the following types of abbreviations [2, p. 45].

1. Abbreviations of initial type. These abbreviations consist of primary letters or component phrase:

a) *sound type*, that read like simple words, stress falls on the first syllable such as: *asap* (*as soon as possible*) – *якомога швидше*, *UFO* – *unidentified flying object* – *невпізнаний літальний об'єкт*, *UEFA* – *Union of European Football Associations* – *Союз Європейських Футбольних Асоціацій*;

b) *alphabetic type*, read as a number letters, or rather, the names of the letters, the emphasis in this acronym falls on the last syllable, e.g.: *BST* – *British Summer Time* – *Британський літній час*, *CAB* – *Citizens Advice Bureau* – *Бюро консультацій населення*.

2. Abbreviations of component type composed of the initial syllables of words that make up phrases like: *nem. con.* – *From the Latin. “Nemine contradicente”* – *без заперечень*, *libs* – *liberals* – *члени ліберальної партії*.

3. Abbreviations mixed type, combining elements of two previous example: *Rt. Hon* – *Right Honorable* – *dear* – *вельмишановний*.

4. Abbreviations with combination of initial part (letters) of words with whole words, not subjected to reduction, for example: *H-bomb* – *воднева бомба*, *H-bag* – *hand bag* – *жіноча ручна сумочка*, *X-card* – *різдвяна листівка*.

5. Abbreviations of the mix type before the first words from the beginning and the end of the second or only the end of the second. Example: *motel* – *motorists' hotel* – *готель на автомобільних дорогах*.

Besides abbreviations that occur in the living spoken language, there are also abbreviations that are used only in writing. Graphic reduction can not only be initial. Often kept only a few consonant letters, for example: *assn* – *association or firm* – *formation*. There may be case of discrepancy of alphabetic graphic of initial composition. Thus, a small military vehicle that was in our name “Vilis” called the US *general-purpose car* (*автомобіль загального призначення*), in the result of ellipse and reduction were only the first two letters, but they write and say is short. A similar phenomenon called the “reduction”.

Conclusion. The use of abbreviations is a relatively new linguistics phenomenon. The art of reducing a sequence of words to their initial letters became well developed in the late 50s and 60s. This phenomenon portrays the characteristics of the modern era, in which technical and scientific discoveries are developing fast

along with all manner of organizations and institutions. Although the word initialism first occurred in the *Oxford English Dictionary* in 1899, the first acronym was only included in 1943.

References:

1. Antrushyna G.V. English lexicology / G.V. Antrushyna, O.V. Afanasyeva, M.M. Morozova. – M. : High school, 2001. – 311 p.
2. Arnold I.V. Lexicology of modern English / I.V. Arnold. – M. : High school, 1978. – 315 p.
3. Arkhipov A.F. Tutorial translated from English to Russian / A.F. Arkhipov. – M. : High school, 1991. – 255 p.
4. Akhmanova A.S. Essays on general and Russian lexicology / A.S. Akhmanova. – M. : Uchpedgiz, 1957. – 295 p.
5. Ginzburg R.Z. Lexicology of English / R.Z. Ginzburg, S.S. Hidekel, G.U. Knyazev, A.A. Sankina. – M. : High school, 1979. – 402 p.
6. Zrazhevskaya T.A. Lost in translation from English to Russian / T.A. Zrazhevskaya, L.M. Belyaeva. – M. : Publishing House “International Relations”, 1972. – 141 p.
7. Ivanov I.P. History of the English language / I.P. Ivanov, L.P. Chahoyan, T.N. Belyaeva. – Spb. : Izd-vo “Lan”, 2001. – 512 p.
8. 12. Koval M.D. Stylistics the English language / M.D. Koval, Y.M. Screbnev. – M. : High school, 1960. – 354 p.
9. 10. Lysychenko L.A. Lexicology of the modern Ukrainian language. The semantic structure of the word / L.A. Lysychenko. – Kh. : Higher school, Publishing house KSU, 1977. – 114 p.

Кравчук Л. В. Структурно-семантична класифікація англійських скорочень та їх місце в англійській словотвірній системі

Анотація. У статті проаналізовано особливості різних типів абрєвіатур у сучасній англійській мові, структурно-семантична класифікація англійських скорочень (укорочень) і їх місце у словотвірній системі.

Ключові слова: абрєвіатури, англійська мова, структурно-семантична класифікація, інформаційне повідомлення, вкорочення.

Кравчук Л. В. Структурно-семантическая классификация английских сокращения и их место в английской словообразовательной системе

Аннотация. В статье проанализированы особенности различных типов абрєвиатур в современном английском языке, структурно-семантическая классификация английских сокращений и их место в словообразовательной системе.

Ключевые слова: абрєвиатуры, английский язык, структурно-семантическая классификация, информационное сообщение, укорочение.

Крайняк О. М.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри германської філології

Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ СТАНУ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті уточнено понятійний зміст категорії стану, проаналізовано лексичні та граматичні засоби для позначення категорії стану в сучасній німецькій мові.

Ключові слова: граматична категорія, категорія стану, предикат, пасив, статив.

Постановка проблеми. Вибір цієї теми зумовлений необхідністю ґрунтовного вивчення формально-граматичних і семантико-синтаксичних характеристик конструкцій зі словами категорії стану в німецькій мові, які ще не були об'єктом комплексного дослідження.

Сучасні лінгвістичні дослідження характеризуються вивченням різних підходів щодо функціонування й розвитку граматичних систем німецької мови. Невизначеність питань, які пов'язані з різними способами тлумачення типології категорій стану в німецькій мові, наявність діаметрально протилежних поглядів на цю проблему зумовили зацікавленість в її системному дослідженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій указує на те, що слова категорії стану вітчизняні та зарубіжні мовознавці вивчали переважно на матеріалі слов'янських мов, але з часом це лінгвістичне явище стало предметом серйозного обговорення й у німецькомовній лінгвістичній літературі (В. Адмоні, К. Винокурова, Н. Козинська та ін.) [1; 3; 6].

Метою статті є уточнення понятійного змісту категорії стану, а також визначення лексико-семантичних та граматико-синтаксичних особливостей цієї категорії.

Виклад основного матеріалу. Дотепер у сучасній лінгвістиці не існує однозначного визначення поняття категорії стану. В. Виноградов у своїй праці «Русский язык» вказує на те, що категорія стану – це особлива група слів, «аналітичних» за своєю формою, які вживаються в функції присудка [2, с. 421]. На думку М. Кочергана, категорія стану – незмінні слова, які означають стан і виконують функцію, співвідносно з присудком головного члена односкладного речення [7, с. 425].

О. Шахматов наводить таке визначення «станової категорії»: «Стан позначає різного роду відношення дії або стану, що виражені дієсловом, до його об'єкта» [11].

Якщо говорити про форму, то стан – це морфологічна категорія, яка характеризується зміною форм дієслова й утворюється на основі формальної репрезентації відношень основних його компонентів: підмет – присудок – додаток [10, с. 208]. Категорію стану як окрему частину мови виділяють на синтаксичній основі: слова категорії стану відрізняються від інших частин мови тим, що виступають у ролі присудків (через що їх називають предикативами), поєднуються з іменником або займенником у формі давального відмінка й мають синтаксичну категорію часу: «auf etw. abonniert sein» – «бути передплатни-

ком будь-якого видання»; «bei j-m abgemeldet sein» – «не користуватися довірою, успіхом у кого-небудь».

У мовознавстві поки що немає загальноприйнятої класифікації станів, однак у всіх класифікаціях згадується активний стан, коли носій дієслівної ознаки відповідає суб'єкту («die Schüler singen das Lied»), і пасивний, коли носій дієслівної ознаки відповідає об'єкту («das Lied wird von den Schülern gesungen»). Активний стан указує на те, що суб'єкт є активним носієм дії; пасивний стан сигналізує про пасивну дію суб'єкта, а визначальною характеристикою водночас є кінцевий результат діяльності.

Категорія стану виражається в мові за допомогою лексичних та граматичних засобів, які поєднуються між собою. Унаслідок цього категорію стану визначають як функціонально-семантичне поле, яке має центральні та периферійні засоби вираження.

У німецькій мові існує багато граматичних та лексичних засобів для позначення категорії стану. До основних засобів вираження предиката (або предикатива) належать: конструкція *sein* + прикметник, зворотний займенник *sich*, конструкція *Stativ*, безособові дієслова і т. п.

Різноманітність граматичних конструкцій, якими може бути виражений предикат стану в німецькій мові, представлено за допомогою трьох типів:

- 1) дієслівний предикат;
- 2) ад'єктивно-дієприкметниковий предикат;
- 3) субстантивний предикат.

Зазначені три типи предикативності є синонімічними конструкціями та можуть взаємозамінювати одна одну в реченні на позначення однакового стану.

Обов'язковим компонентом семантичної структури предиката є денотативний та оцінний (емоційний) компоненти. Вони дають предикату якісну оцінку й експресивне забарвлення, яке створюється за допомогою образного компонента конотації.

З прийняттям вербоцентричного принципу моделювання речення пов'язана складність у тлумаченні синтаксичних одиниць, які містять у собі предикативні прикметники: «*Albert ist fleißig*» – «Альберт стараний», «*wir sind glücklich*» – «ми щасливі» [5, с. 10]. У мовознавстві виникає питання, як інтерпретувати цей прикметник: як актант, який пов'язаний із дієсловом, чи як частину своєрідного дієслівного комплексу. Більш прийнятним є другий варіант, тому що звичайні дієслова й дієслова, що сполучаються з предикативними прикметниками, семантично рівноправні. Наприклад: *verarmen* = *arm werden* (зубожіти), *erkranken* = *krank werden* (захворіти). Носієм лексичного значення в таких випадках виступає прикметник, а граматичного – дієслово.

Найбільш уживаними в німецькій мові є поєднувальні дієслова *sein*, *werden*, *bleiben*. Рідше вживаються дієслова

vorkommen, aussehen, scheinen. У чистому вигляді поєднувальна функція представлена дієсловом *sein*, яке слугує носієм дієслівних категорій (часу, особи, способу дії) та забезпечує координацію присудка з підметом.

Зворотний займенник *sich* є складовою частиною словосполучень, які виражають атрибутивні (процесуально-кваліфікативні) відношення, головним конститuentом цих словосполучень є дієслово. Такі дієслова за своїм лексичним значенням потребують приєднання залежних конститuentів, які надають дії якісну характеристику.

Дієслова зі зворотним займенником *sich* мають багато лексико-семантичних значень, тобто є полісемними, і без прикметника їх тлумачення залишається нез'ясованим. До таких дієслів належать ті, що мають досить широкий спектр значень і вказують:

а) на поведінку людини: *sich halten* (триматися, дотримуватися), *sich benehmen* (поводитися, триматися), *sich verhalten* (поводитися, триматися), *sich betragen* (поводитися);

б) на перебіг подій, завершення та результат дії: *sich ablaufen* (набігатися, втомитися від біганини), *sich auslaufen* (набігатися, знаходитися), *sich verlaufen* (заблукати, розійтися (про натовп людей)), *sich tragen* (одягатися, бути одягненим);

в) на сприйняття та психічну діяльність людини (так звані дієслова сприйняття, відчуття): *sich fühlen* (почувати себе), *sich freuen* (радіти), *sich wundern* (дивуватися), *sich ärgern* (сердитися).

Залежний якісний прикметник поєднується з дієсловом за допомогою порівняльної частки *wie*, унаслідок чого розрізняють дві моделі:

1) модель дієслово + прикметник у нефлективній формі («*sich gut benehmen*» – «добре себе поводити»);

2) модель дієслово + *wie* + прикметник у нефлективній формі («*sich wie toll gebären*» – «поводити себе якимось чином»).

У першій моделі наявна безпосередня оцінка якісної характеристики дії або процесу, наприклад: «*sich unmöglich betragen*» – «поводити себе нестерпно», «*sich tapfer verhalten*» – «поводитися сміливо», «*sich gerade halten*» – «триматися рівно», «*sich höflich aufführen*» – «поводитися ввічливо», «*sich wohl befinden*» – «почувати себе добре», «бути здоровим».

У словосполученнях із порівняльною часткою *wie* дія або стан суб'єкта характеризується з якісної сторони не прямо, а через порівняння зі способом виконання подібної дії іншим суб'єктом або з аналогічним станом іншого суб'єкта, наприклад: «*er gebärdet sich wie toll*» – «він поводить себе як божевільний» [9, с. 166].

Зворотні дієслова в сучасній німецькій мові деякі науковці не відносять до категорії стану, а вказують на їх приналежність до дієслівних типів: прості, складні, допоміжні, зворотні, взаємні, безособові тощо [8].

Взаємний стан характеризується тим, що станові відношення в ньому формуються на основі двох активних суб'єктів, які здійснюють однаково конверсивно спрямовану дію, тобто обидва суб'єкти комунікативно рівнозначні.

Наступним способом для позначення категорії стану є конструкція *sein + Partizip II (Stativ)*, яку відносять до пасивного стану. У «Словнику лінгвістичних термінів» пасивний стан означає дію, спрямовану на об'єкт, який у реченні має форму називного відмінка й виступає підметом, у той час як реальне джерело дії виражене орудним відмінком і виконує роль

додатка: «*Stadion sporudжується студентами*» [4, с. 287]. У німецькій мові ставив являє собою один із засобів вираження пасивного значення, унаслідок чого може розглядатися в межах категорії стану й у зв'язку з формами пасиву. Конструкція *sein + Partizip II*, або результативний пасив, має пасивне значення й утворюється лише від перехідних дієслів. Вона вказує на результат певної дії: «*Das Buch ist von dem Jungen gelesen*» – «Хлопчик читає книгу». Слід зазначити, що існують обмеження в уживанні часових форм ставива. Найбільш уживаними вважають форми презенса й претерита, тоді як усі інші трапляються рідше. Дослідники цілком слушно припускають, що в німецькій мові існує певна тенденція до злиття пасива й ставива в якості різновидових форм однієї парадигми [5, с. 114].

Конструкцію *sein + Partizip II* використовують для вираження емоційного стану людини, яка здатна проявляти свої емоції: «*sie war aufgeregt*» – «вона була схвильована», «*er war gefreut*» – «він зрадив».

Категорія стану як граматична категорія дієслова виражає суб'єктно-об'єктні відношення. Ця категорія може позначатися також за допомогою безособової форми дієслова: «*es ist leid mir*» – «мені прикро», «*es ist hier schwül*» – «мені тут важко дихати», «*es ist ihm übel*» – «йому зле» для позначення психічного та фізичного стану людини.

Безособові речення виражають також природні явища, погодні умови, зміни природного середовища: «*es donnert*» – «гримить», «*es regnet*» – «дощить», «*es schneit*» – «сніжить»; кількість дієслів такого типу в німецькій мові обмежена.

Безособові дієслова зазвичай вважають семантично однокладними, вони позначають нерозчленовану уявну ситуацію дійсності. У зв'язку з цим у безособових реченнях можна виділити постійний семантичний елемент зі значенням «мати місце – бути наявним – існувати» і змінний – для позначення дієслів процесивної або стихійної дії природних явищ.

На відміну від тлумачення позиції безособового займенника *es* у традиційних граматиках німецької мови, де він розглядається як підмет, існує думка, що безособове дієслово не може мати актант – підмет [5, с. 15]. Це зумовлено тим, що лексема *es* не містить семантичного навантаження й не несе в собі детальну інформацію про позамовну дійсність. Тому безособове дієслово слід розглядати як граматично напівфункціональне, яке здатне реалізувати саме в собі валентність зі значенням «мати місце».

Займенник *es* можна розглядати як вставний елемент, котрий функціонально нічим не відрізняється від *es* у реченнях такого типу: «*es lauten die Lieder*» – «співають пісні».

Висновки. З огляду на вищезазначене, ми отримали можливість дійти таких висновків: 1) для категорії стану як граматичної категорії характерне різноманіття дефініцій; 2) категорії стану притаманний широкий спектр семантико-синтаксичних засобів, які використовуються носіями німецької мови для позначення фізичної, фізіологічної або емоційної характеристики індивіда; 3) основними граматичними та лексичними засобами на позначення категорії стану є конструкція *sein + прикметник*, зворотний займенник *sich*, конструкція *Stativ*, безособові дієслова.

Перспективним для подальшого вивчення аналізованої проблеми є дослідження типології категорії стану, станового поля, розгляд цієї категорії як окремої семантичної групи та вивчення зв'язку валентності слів із семантико-синтаксичною структурою речення в сучасній німецькій мові.

Література:

1. Адмони В. Синтаксис современного немецкого языка / В. Адмони. – Ленинград : Наука, 1973. – 368 с.
2. Виноградов В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) / В. Виноградов. – М. : Высшая школа, 1986. – 640 с.
3. Винокурова К. Предикаты состояния. Оценка психофизиологического состояния индивида по степени интенсивности. На материале немецкого языка : автореф. дисс. на соискание науч. степени кандидата филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / К. Винокурова. – Белгород : Белгород. гос. ун-т, 2002. – 22 с.
4. Ганич Д. Словник лінгвістичних термінів / Д. Ганич, І. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.
5. Зеленецкий А. Теория немецкого языкознания: [учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений] / А. Зеленецкий, О. Новожилова. – М. : Академия, 2003. – 400 с.
6. Козинська Н. Про категорію стану в германських мовах / Н. Козинська // Мовознавство. 1969. – № 1. – С. 21–24.
7. Кочерган М. Загальне мовознавство : [підручник] / М. Кочерган – К.: Академія, 2008. – 464 с.
8. Соколова Н. Справочник по грамматике немецкого языка / Н. Соколова, И. Молчанова, Е. Гутрова. – М. : Просвещение, 1999. – 383 с.
9. Филичева Н. Синтаксические поля : [пособие по грамматике немецкого языка для ин-тов и фак. иностр. яз.] / Н. Филичева. – М. : Высшая школа, 1977. – 213 с.
10. Шапочкіна О. Типологія категорії стану германських мов у сучасних граматичних студіях / О. Шапочкіна // Молодий вчений. – № 3, жовтень 2016. – С. 208–211.
11. Шахматов А. Очерк современного русского литературного языка / А. Шахматов. – М. : Учпедгиз, 1941. – 288 с.

Крайняк О. Н. Средства выражения категории состояния в современном немецком языке

Аннотация. В статье уточняется понятийное содержание категории состояния, проанализированы лексические и грамматические средства для обозначения категории состояния в современном немецком языке.

Ключевые слова: грамматическая категория, категория состояния, предикат, пассив, статив.

Kraunyak O. The means of a state category expression in a present-day German

Summary. In the article it is clarified the conceptual content of a state category, analyzed lexical and grammatical means to define a state category in a modern German language.

Key words: grammatical category, state category, predicate's liability, predicate, passive voice, stative verbs.

*Кузик Н. Ю.,
аспірант кафедри французької філології
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ПОНЯТТЯ «РЕЧЕВІСТЬ» ЯК НОВИЙ СПОСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВІДТВОРЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Анотація. У статті проаналізовано термін «предметність» як філософське, мовне та літературознавче поняття, що пов'язане з мистецькими й літературними течіями в Німеччині та Франції ХХ століття. Речі й предмети набувають нових форм зображення при відтворенні навколишньої дійсності в художніх творах представників «Нового роману» у французькій літературі. Тому в дослідженні використовуємо поняття об'єктивної літератури та шозизму. Для позначення сукупності описів предметів і речей у художніх текстах другої половини ХХ століття запропоновано термін «речевість».

Ключові слова: предметність, об'єктивна література, «Новий роман», шозизм, речизм, речовизм, речевість.

Постановка проблеми. Зацікавлення навколишнім світом (світом речей і предметів) привертало увагу філософів, мовознавців, мистецтвознавців і літературознавців упродовж століть. Способи відтворення й зображення дійсності з особливим акцентом на предмети й речі стали основою для сучасних когнітивних досліджень. Залежно від галузі науки, чи то філософія, чи то мовознавство й література, дослідники по-різному трактують і пізнають предмети та речі, що зумовлює появу таких понять, як «предметність», «об'єктивна література», «нова речевість», «шозизм», «речизм» та «речовизм».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжних працях дослідженню способів змалювання речей і предметів у художній літературі другої половини ХХ століття присвячені роботи Р. Барта [10; 12], Ж.-П. Сартра [14], І. Сталоні [11]. Явище предметності аналізують у своїх дослідженнях також вітчизняні вчені О. Савельєва [2], Н. Іщенко [3], І. Кобозєва [4], Н. Мединська [5], О. Манойлова [8]. Терміном «шозизм» послуговуються у своїх працях Г. Нікітіна [21], О. Істоміна [22], О. Чаплигін [19].

Мета статті. Для уніфікації термінологічного представлення теми дослідження ми ставимо собі за мету дати власне визначення речевості як особливої манери відтворення світу предметів і речей у французькій літературі другої половини ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. З давніх-давен філософська думка розвивалася в напрямку достовірного, чистого пізнання. Від аристотелівського поділу будь-якої речі на субстанцію та категорії й до схоластичного поділу на есенцію й екзистенцію мислителі намагалися пізнати речі-в-собі, тобто суть речей. В епоху пізнього модернізму Е. Кант цілком відкинув можливість пізнання речі-в-собі, назвавши їхню суть ноуменом (від грец. νοῦς — розум). Відповідно до його теорії ми ніколи не зможемо точно дізнатися, якими є речі-в-собі, а тільки знатимемо, якими вони постають перед нами. Згодом Г. Гегель зауважив, що кантіанство пізнає «мертві речі», бо пізнає їх статично. У теорії ідеалізму запропоновано дещо інший підхід до пізнання – ди-

наміку. Ця динаміка є неперервним рухом до розвитку: життя – це динаміка.

Філософське пізнання, що шукає істинності отриманих знань, стає другорядним. Першість отримує наукове пізнання, яке прагне дії й практичного застосування. Тому наукове пізнання зводиться до практичності: наука перевіряє своє пізнання не істиною, а практикою, важливості набуває предметність у спостереженні.

Філософське поняття предметності становить одну з головних характеристик ставлення людини до світу і його окремих фрагментів. І світ, і його фрагменти можуть бути визначені або конститутовані як особливі предмети (відчуття, мислення, досліду, теорії, практики, науки, мистецтва і т. д.) [1, с. 516]. Категорія предметності згідно з визначенням «Філософського енциклопедичного словника» позначає соціально й особистісно зумовлену форму здійснення, а також спрямованість споглядання або ж діяльності людини, указуючи на один з основних способів орієнтації людини у предметному світі (предметно цілісному й предметно розчленованому). Як окремий предмет цього світу може розглядатися й сама людина [1, с. 516].

Із цього визначення випливає, що окремий предмет, окреме фізичне тіло можна розглядати ізольовано, без зв'язку з іншими предметами й тілами. У такий спосіб предметність стає одним із психологічних елементів сприйняття, коли йдеться про просте виділення фігури на певному тлі, про уможливу абстракцію фігур. Отже, фігура постає як форма предмета, а саме тіло – як його зміст.

Дещо по-іншому побачили зв'язок між предметністю та формо-матеріальною будовою предмета представники екзистенціалізму. Для них матерія – тіло предмета, а форма – призначення цього тіла. Людина сприймає предмети залежно від того, як вона може їх застосовувати. Якщо прихильники вчень Аристотеля дотримувалися думки про те, що форми наперед закладені в предметі, то екзистенціалісти поставили це твердження під сумнів. Так, М. Гайдеггер критикував усю схоластичну онтологію, кажучи, що схоласти не бачать різниці між екзистенцією й есенцією. Екзистенція розглядається як правдива онтологія, що займається чистим буттям, а есенція – це форми, що виражають сутність предметів.

Ж.-П. Сартр як представник екзистенціалізму у французькій літературі запропонував відмовитися від форм, щоб дати місце для свободи. На його думку, якщо форма вже готова (тобто предмет уже містить у собі ідею свого застосування людьми), то немає місця для свободи. Для сартрівського екзистенціалізму пізнання – це надання форм матеріям. Предметний світ є цілком залежним від людини, оскільки людська свобода виходить за свої межі й надає значення всьому, чого вона торкається. Ж.-П. Сартр стверджує, що наше існування впливає

навіть на те, як ми сприймаємо речі в кімнаті: коли певні речі не є важливими для нас, ми їх не зауважуємо.

Підсумовуючи такі філософські думки щодо предмета й предметності, можемо стверджувати, що обидва поняття тісно пов'язані зі сферою пізнання, а отже – і з прагненням відображення об'єктивного світу у свідомості людей.

Оскільки саме мова фіксує форму реального існування свідомості для людства, то «предмет» і «предметність» – поняття, що використовуються також і в мовознавстві. Учені подають тлумачення категорії предметності та власне предмета в лінгвістиці. У мовознавстві визначають «предметами» і власне предмети, названі в філософії «тілами», що займають певне місце (об'єм) у просторі, і людей, і живих істот, і явища, і властивості, і процеси. Звідси випливає, що йдеться як про предмети конкретні (матеріальні), так і про предмети абстрактні (ідеальні) [2, с. 106]. Категорія предметності постає складною структурно організованою властивістю класу слів, здебільшого іменників. Категоріальне значення предметності становить природну класифікацію своєрідних явищ дійсності, класифікованих і представлених у мові семантичними категоріями й субкатегоріями. Сама ж предметність поєднує сукупність облігаторних властивостей предмета, його якісної визначеності. Тому значення предметності є результатом виділення із сукупності облігаторних ознак ознаки-еталона, за якою предмет називається [2, с. 108].

Інші лінгвісти говорять про предметність у складі системи семантичних категорій поруч із такими категоріями, як дія, ознака, істота / неістота, збірність, абстрактність та інші [3, с. 62]. На основі спільності форм словотвору вони охоплюють великі масиви або системи слів.

Важливим є також поділ лексичного складу мови на предметні й ознакові слова, зумовлений особливостями навколишньої дійсності. Категорії «предметність», «предмет» як у самій природі, так і в свідомості людини та в її мові зіставляються з більш узагальненою категорією «ознака». Обидві категорії (предмет / ознака) формують у класі названих слів два семіологічних підкласи – предметних та ознакових імен [4, с. 149].

Учені трактують предметні значення як лексичні значення, що відображають матеріальні предмети, фізичні тіла. Предметні імена, які називають матеріальні предмети, містять у собі категоріальну ознаку предметності (не граматичну чи фіктивну, а реальну) [4, с. 149].

Іншої думки дотримується Н. Мединська, яка стверджує, що поділ лексем на предметні й ознакові стосується передусім частин мови. Предметні імена – денотативні, пов'язані з реальним світом, а в мові предметність співвідноситься з категоріальним значенням іменників. Деякі іменники за своєю семантикою не виявляють належності до однорідної групи в структурі речення. Зокрема, до предметних слів належать також абстрактні назви, які позначають не субстанції, а узагальнені поняття про ознаки, дії, процеси, стани. Предметні слова представляють актанти, суб'єкт чи об'єкт. Своєрідність семантики предметних і ознакових слів зумовлюється їхнім функціональним призначенням, здатністю займати відповідні синтаксичні місця в структурі речення [5, с. 101].

Цікавим видається також твердження про тісний зв'язок предметних і ознакових слів. Поняття «предмет» і «річ», «ознака» і «властивість» формують дві різні групи: перша утворена поняттями «річ», «властивість», «відношення»; до другої належать «предмет», «ознака», «відношення до суб'єкта» [6, с. 56].

Річ володіє певною властивістю, а предмети наділені певною ознакою й містять у собі відношення до суб'єкта.

Деякі дослідники наполягають на необхідності розрізняти поняття «річ» і «предмет». Речі разом зі своїми властивостями та відношеннями належать до об'єктивної дійсності, до матерії в цілому, а предмети зі своїми ознаками та якостями – до суб'єктивної. Предмети (те, на що націлене людське око) належать до діяльності людини (чи живої істоти), а речі, їхні властивості та відношення існують незалежно від будь-яких суб'єктів і їхньої діяльності. Предмети і їхні ознаки виявляються лише в межах відношення «суб'єкт – об'єкт» [7, с. 23].

У літературознавстві теж присутнє поняття предметності та предмета, адже вивчення системи речей та предметів у художньому творі є невід'ємною складовою його повного філологічного аналізу. Ще М. Бахтін говорив, що сам вибір того чи іншого предмета вже і є художнім прийомом. Дослідники часто відводять речам другий план, розглядають їх як тло для вираження ідей та думок.

У літературознавчих працях виділяють художню предметність як літературознавчу категорію [8] або ж розглядають предметність як складову частину візуального художнього світу [9]. Говорячи про художню предметність, автори вважають предметний світ іманентною властивістю всіх складників художнього світу: час, простір, образи персонажів, інтер'єри та пейзажі, що актуалізуються, входять у сферу сприйняття й розуміння читача через їх опредметнення. Художні предмети – природні тіла й рукотворні речі, елементи інтер'єру, деталі портрету чи пейзажу. Вони функціонують у художньому світі як носії інформації, емоцій та художньої енергії [8, с. 14].

Особливу увагу на світ речей і предметів та способи їх зображення звертали представники «Нового роману» у французькій літературі другої половини ХХ століття. Вони ставили собі за мету подати об'єктивне бачення дійсності (*une vision objective de la réalité*) через «нейтральне» (*à travers un emploi «neutre» du langage descriptif*) уживання опису [10, с. 122].

Серед головних ознак їхньої творчості виділяють велике нагромадження, «вторгнення» речей; персонаж тоне у світі, де домінують речі: ретельні описи помідора, павука, картини є особливою ознакою таких творів, що дозволило говорити про «школу погляду» (*école du regard*), а згодом спричинило появу «об'єктивної літератури» (*littérature objective*, від фр. «objet» – «предмет») [11, с. 175].

Уперше термін «об'єктивна література» був ужитий Р. Бартом у дослідженні «Критичні записки» («*Essais critiques*») [12], де вчений детально описує характеристики речей, об'єктів у творчості А. Роб-Гріє. Р. Барт підкреслює особливість їх дзеркального зображення: вони не містять прихованого змісту чи натяку; опис завжди на поверхні й зорієнтований радше на зорове сприйняття, неодмінно з представленням його контурів чи меж (*la limite de l'objet*) [12, с. 42]. Мистецтво А. Роб-Гріє, на думку Р. Барта, полягає саме в представленні предмета, що «існує тут» (*être là*), але позбавлений будь-яких якостей, тобто є «чимось» (*être quelque chose*) [12, с. 42].

Сам А. Роб-Гріє, будучи одним із теоретиків «Нового роману», уживає термін «шозизм» (від фр. «chose» – «річ»). У передмові до твору «У лабіринті» («*Dans le labyrinthe*») автор пояснює, чому читачеві не варто шукати прихованого змісту в його розповіді, а потрібно сприймати все так, як написано. Письменник попереджає, що йтиметься лише про матеріальну реальність, яка позбавлена будь-якого символізму чи метафо-

ричності. Читачеві потрібно лише спостерігати за речами, жести, словами, подіями й не надавати їм більшого значення, ніж вони можуть мати у звичайному житті [13, с. 1].

Термін «шозизм» можна зустріти й у творчості філософа та письменника Ж.-П. Сартра. Саме Ж.-П. Сартру належить термін «шозизм», який уперше був згаданий ним в есе «Уява» («Imagination») у 1936 р. [14]. Сартр пропонує дивитися на речі по-іншому, відмовившись від розгляду та аналізу їх загальноприйнятих і загальновідомих суспільству ознак. Для Сартра те, що пов'язане з предметом, наділене занадто «людським», «гуманізованим» значенням, наданим цьому предмету раніше [15, с. 226].

Таким чином, у французькій літературі шозизм перетворився на своєрідну філософію, де головними героями творів стають речі (objet / chose).

Змалювання дійсності в формі, у якій вона існує, стало також основою для появи ще одного терміна – «Нова речевість». Цей термін був запропонований мистецтвознавцем Г. Хартлаубом для визначення нового реалізму в живописі. Митці закликали сприймати світ таким, яким він є, та проголошували принцип нейтрального, об'єктивного погляду на світ людей. «Нова речевість» – це також течія в німецькому кінематографі, що виникла в середині 20-х років ХХ століття на противагу експресіонізму й вплинула на інші види мистецтва, зокрема літературу [16, с. 90].

В історії німецької літератури термін «Neue Sachlichkeit» («Нова речевість», «Нова предметність», «Нова матеріальність») позначає «прийм камери», тобто погляд оповідача, який фіксує все, не претендуючи на реалістичну всезагальність. Часто літературознавці пов'язують цю мистецьку течію з творчістю Р.М. Рільке та його «віршем-річчю» [17]. Особливе місце в таких віршах належить зображенню відчутного на дотик об'єкта ніби збоку, при цьому об'єкт через формальні та мовні засоби набуває символічного значення [18, с. 103]. Учені визначають «вірш-річчю» різновидом поезії, яка належить до жанру інтелектуально-філософської лірики.

У вітчизняних дослідженнях літературознавці, говорячи про об'єктивне зображення дійсності, уживають термін «шозизм». Зустрічаємо також терміни «речизм» [19; 20; 21] або «речовизм» [22].

Для одних шозизм і речизм – синоніми, що позначають течію, засновану А. Роб-Гріє, бо саме в його творах речі стали повноцінними персонажами, світами, навколо яких організована розповідь [19, с. 192].

Автори монографії «Людина й соціум у глобалізованому світі» схильні вживати термін «речизм», який вони тлумачать як основну характеристику сучасного соціуму, пристрась до речей, матеріальних цінностей на противагу духовним цінностям [20, с. 155].

Інші літературознавці розуміють речизм як фотографічне копіювання предметів, зв'язки між якими втрачені. На їхню думку, відбувається інтерференція мовних особливостей явища споживання крізь парадигму речовизму, а речовизм постає симулякр – підміненою реальністю, видимістю [22, с. 171].

Серед усього різноманіття тлумачень вищезазначених понять очевидно є спільна ознака: зображення дійсності ототожнюється із зображенням речей та предметів. У зв'язку із цим пропонуємо не розрізняти поняття «предмет» і «річ», оскільки відмінність між ними виявляється в філософському вимірі, а не на лінгвістичному рівні. Вважатимемо й предме-

том, і річчю будь-який фізичний об'єкт, зображений у художньому творі. Для його характеристики будемо послуговуватися терміном «речевість», який розуміємо як сукупність описів окремих предметів та речей, що має на меті лише зафіксувати в пам'яті читача факт їхнього існування.

Підсумовуючи розгляд досліджень, які стосуються сприйняття та відображення навколишньої дійсності щодо речей і предметів, можемо стверджувати, що вони (речі й предмети) представлені і як філософські, і як мовознавчі явища, і як характеристика певних літературних течій. За своїми визначеннями терміни «предметність», «об'єктивна література», «шозизм», «речизм» є близькими, оскільки відображають об'єктивну дійсність (без прихованого змісту), а речовизм передбачає уяву, підмінену дійсність (соціальний характер і явище споживання).

Висновки. 1. Французька література другої половини ХХ століття характеризується таким явищем, як речевість, що становить особливу манеру відображення світу речей і предметів.

2. Речевість постає на основі вже відомих філософських, мовознавчих та літературознавчих досліджень способів об'єктивного відображення навколишнього світу, але найбільше стосується проблематики аналізу художніх текстів.

3. Для нас речевість є сукупністю описів фізичних об'єктів у художньому творі. Для таких описів властиве спеціальне мовно-стилістичне представлення, вивчення якого є перспективним для подальших філологічних досліджень.

Література:

1. Філософський енциклопедичний словник / уклад. В. Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
2. Савельєва О. Структура категоріального значення предметности / О. Савельєва // Вестник Челябинского государственного университета. Сер. Филология, Искусствоведение. – 2010. – № 34(215). – С. 105–108.
3. Іщенко Н. Семантична та поняттєва категорії у мовознавчих студіях / Н. Іщенко // Вісн. Нац. техн. ун-ту України «КПІ». Сер. Філологія. Педагогіка. – 2013. – Вип. 2. – С. 61–64.
4. Кобозєва И. Лингвистическая семантика / И. Кобозєва. – 2-е изд. – М.: Едиторал УРСС, 2004. – 352 с.
5. Мединська Н. Особливості семантики предметних та ознакових слів / Н. Мединська // Studia Linguistica. – 2010. – № 4. – С. 96–103.
6. Шибкова О. Категория качества как категория мышления (свойство – признак – качество) / О. Шибкова // Известия ВГПУ. Современная теория языка. – 2010. – Т. 49. – № 5. – С. 56–59.
7. Грамма К. Поняття «ознака» як логіко-філософська та лінгвістична категорія / К. Грамма // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія. – 2014. – Т. 1. – № 10. – С. 23–26.
8. Манойлова О. Художній предмет у поетичному світі Ліни Костенко: семіотичний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук: спец. 10. 01. 01 «українська література» / О. Манойлова. – Кіровоград, 2009. – 16 с.
9. Ключек Г. Художній світ як категоріальне поняття / Г. Ключек // Слово і час. – 2007. – № 9. – С. 3–14.
10. Barthes R. Littérature occidentale / R. Barthes. – Lausanne: Éditions Grammont S. A., Barcelone: Salvat Editores S. A., 1975. – 144 p.
11. Stalloni Y. Dictionnaire du roman / Y. Stalloni. – Paris: Arman Colin, 2006. – 310 p.
12. Barthes R. Essais critiques / R. Barthes. – Paris: Seuil, 1964. – 288 p.
13. Robbe-Grillet A. Dans le labyrinthe / A. Robbe-Grillet. – Paris: Les Éditions de Minuit, 1959. – 221 p.
14. Le Grand Robert de la langue française: deuxième édition: en 6 volumes. V. 2 / dirigée par Alain Rey. – Paris: Dictionnaire le Robert, 2001. – 2230 p.

15. Sartre J.-P. L'homme et les choses / J.-P. Sartre // Critiques littéraires (Situations, I). – Paris : NRF, Gallimard, 1947. – 311 p.
16. Миславський В. Кінословник. Терміни, визначення, жаргонізми / В. Миславський. – Х. : Харк. держ. ун-т мистецтв ім. І.П. Котляревського, 2007. – 328 с.
17. Романцова Б. Як писав Рільке: самозакохано, спонтанно, безсторонньо : за матеріалами лекції Анатолія Дністрового «Як писали класики» (Київ, 28 жовтня 2015 р.) / Б. Романцова. – К., 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chytomo.com/news/yak-pisav-rilke-samozakoxano-spontanно-bezstoronno>.
18. Герман М. Відтворення поетичної структури вірша Р.М. Рільке «Пантера» у перекладі У. Арндта (W. Arndt) / М. Герман // Вісник СумДУ. Сер. Філологія. – 2007. – № 2. – С. 103–106.
19. Кліпкова О. «Старий» і «Новий» роман : творчі підходи Юрія Яновського та Алена Роб-Гріє / О. Кліпкова // Літературознавчі студії : збірник наукових праць. – Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т філол. – К., 2009. – Вип. 24. – С. 189–193.
20. Людина і соціум у глобалізованому світі : [монографія] / О. Чаплигін та ін. ; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Харківський національний автомобільно-дорожній університет. – Харків : ХНАДУ, 2012. – 339 с.
21. Нікітіна Г. Поетика метонімії : до витоків «речизму» в естетиці рококо / Г. Нікітіна. – 2016. – № 27. – 8 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mirlit.dp.ua/index.php/LC/article/view/134/136>.
22. Істоміна О. Критика явища споживання у французькому новому романі / О. Істоміна // Мова і культура : Науковий журнал. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2009. – Т. X (122), Вип. 11. – С. 170–174.

Кузык Н. Ю. Понятие «вещность» как новый способ организации и воссоздания окружающей среды в художественной литературе

Аннотация. В статье проанализирован термин «предметность» как философское, языковое и литературоведческое понятие, связанное с художественными и литературными течениями в Германии и Франции XX века. Вещи и предметы приобретают новые формы изображения, особенно при воспроизведении окружающей действительности в художественных произведениях представителей «Нового романа» во французской литературе. Поэтому в исследовании используются понятия объективной литературы и шозизма. Для обозначения совокупности описаний предметов и вещей в художественных текстах второй половины XX века предложен термин «вещность».

Ключевые слова: предметность, объективная литература, «Новый роман», шозизм, вещевизм, вещиизм, вещьность.

Kuzyk N. The notion of “thingness” as a new way of organization and recreation of the outer world in fiction

Summary. The paper under consideration analyses the term “objectivity” as a philosophical, linguistic and literary notion which is connected to art and literary trends in Germany and France of XX century. The things and objects develop new reflective forms especially in the process of recreation of the outer reality in fiction of “New Novel” in French literature. That is why we introduce the notion of objective literature and chosism. To define the totality of objects and things’ description in fiction of the second half of century we offer the term XX “thingness”.

Key words: objectivity, objective literature, “New Novel”, chosism, the very thingness (rechovysm), thingness proper (rechysm), thingness (rechevist).

Лесько Х. С.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри французької філології
Львівського національного університету імені Івана Франка

ДЕМІНУТИВНІ ТА АУГМЕНТАТИВНІ СУФІКСАЛЬНІ ДЕРИВАТИ В ҐЕНДЕРНІЙ ПЛОЩИНІ МАСКУЛІННОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ)

Анотація. У статті досліджено гендерний аспект уживання демінутивів / аугментативів у чоловічих тематичних виданнях. Метою використання демінутивів у спортивних матеріалах є створення іронічно-зневажливої тональності, аугментативів – інтенсифікації зі знаком «←» / «→», вираження семи «удар». Спостерігається активне використання демінутивних / аугментативних суфіксів у складі конкретної лексики.

Ключові слова: демінутив, аугментатив, емотивно-оцінний дериват, гендерна ідентичність, пейоративна конотація, лексикалізація, експресивність.

Об'єктом дослідження є слова з демінутивними / аугментативними суфіксами. Предметом дослідження є лінгвопрагматичні характеристики демінутивних / аугментативних похідних, їхня оцінно-емотивна природа та експресивні можливості в чоловічих спортивних виданнях.

Новизною дослідження є те, що ми не розглядаємо гендерні стереотипи спілкування, а досліджуємо прагматико-стилістичний потенціал демінутивних і аугментативних суфіксальних похідних як засобів вираження оцінки в чоловічих виданнях.

Аналіз уживання *демінутивів* у спортивних виданнях дозволяє констатувати:

– вираження негативно-оцінного ставлення до об'єкта (іронію, неповагу, засудження). Напр.: «*Puestos a hilar fino, los inglesitos solo pudieron marcar de córner y ayudados por un gol en propia puerta*» («Marca», 06.03.2012 p.); «*<...> lo que resta de temporada por un sueldo inferior a lo que gana en Estados Unidos un 'jefecillo' en un supermercado*» («Marca», 15.04.2010 p.);

– появу сем «малий розмір + позитивна оцінка», напр.: «*Este jovencito da muchas esperanzas*» («Mundo deportivo», 02.06.2011 p.); «*No hay ningún otro equipo con tan pocos puntitos a domicilio a estas alturas <...> es un equipo simpático y podrá superar esta etapa*» («Marca», 13.05.2012 p.);

– уживання грубих, вульгарних слів чи виразів замість стилістично нейтральних. Напр.: «*¿Crees que Salvador Raya se hace el cabroncete para conseguir fama?*» («Marca», 12.06.2011 p.). Використання похідних дисфемізмів свідчить про тяжіння мовлення чоловіків до негативізму;

– вираження зверхності щодо представниць жіночої статі. Йдеться про соціокультурний аспект маніпулятивного впливу, зумовлений гендерною ієрархією «чоловіче» / «жіноче»: «*¡Qué bien, Sandrita, qué bien lo haces!*»; «*Caramba, Carmencita ha venido hoy muy linda*» («Mundo deportivo», 05.08.2010 p.).

У виданні *El País* знаходимо відгук колумніста М.А. Карретеро (M.A. Carretero) на статтю, у якій журналіст називає фахівця-жінку «*la fisioterapeuta Paquita*», а травматолога – *Guillermo Fernández Díez de Miguel*. Вважаємо, що вживання демінутива порушує соціальну рівновагу між об'єктами мовлення, при-

меншує професійну придатність жінки: «*Así, al traumatólogo le podría llamar «Guillermito», o mejor «Guille»*» («El País», 24.01.2010 p.). На мовному рівні пестливість похідних є зовнішньою, і в певних контекстуальних умовах виражає зневажливе, деспективно-іронічне ставлення [3, с. 58], напр.: «*Ana Pastor, que le permitió hasta tres veces que la llamara Anita antes de recordarle su nombre exacto, condujo a Correa hasta el lugar donde la imagen cristalina se enturbia*» («El País», 20.03.2012 p.).

Виявлено значну кількість демінутивних власних назв. У зв'язку із системним уживанням вони втратили експресію й оцінну значущість, напр.: «*Purito*» (*El ciclista Joaquín Rodríguez se lesiona y abandona la concentración*) («Marca», 12.05.2010 p.). Етимологія похідної: *Purito* > *el puro* – гаванська сигара. В основі метафоризації прізвиська лежить жест куріння, яким велосипедист демонструє, що йому не важко підійматися в гори; «*Marquitos*» (*Marcos*): «*Todos podemos dar un poco más*» («Marca», 09.10.2010 p.); «*El Pipita*» (*Gonzalo Higuaín terminó con molestias el partido del pasado domingo ante el Mallorca*) («Marca», 24.02.2011 p.). Демінутивом «*El Pipita*» (вихідне слово – *la pipa* (люлька)) прозвали футболіста Г. Ігуайна (Gonzalo Higuaín) через подібний до люльки ніс.

У спортивних журналах переважають негативно-оцінні демінутиви, які вживаються з метою принизити суперника, применшити його достоїнства. Барселонське видання «*Mundo deportivo*» демонструє неприховану симпатію до ФК «Барселона» та зневажливо-викривальне ставлення до команди-суперника «Реал Мадрид». Напр.: «*El derribillo de Sergio Ramos a Adriano es clarísimo y pudo significar el 2-2 y un punto más para el Barça en el campeonato*» («Mundo deportivo», 04.03.2012 p.); «*<...> que en la vuelta igualó sin goles ante un imponente equipo blanquillo que no logró marcar en tierras holandesas*» («Mundo deportivo», 04.03.2012 p.).

У спортивних виданнях спостерігаємо випадки посилення негативно-оцінної інформації:

– сполучення емоційно забарвлених лексем. Часто демінутивний суфікс знаходиться не в структурі іменника, що поєднує різні за знаком емоційні оцінки, а в структурі прикметника, який уживається поруч. Це посилює неприйняття, осуд. Напр.: «*Todos estos errores les costaron un fracaso tantín y pocos puntos*» («Mundo deportivo», 10.02.2012 p.); «*Mentiras bonitas son como las cucarachas, muy tiernitas pero igual de feas*» («Marca», 02.09.2010 p.);

– протиставлення: «*Por su culpa, por su culpita han perdido un partido tan importante*» («Mundo deportivo», 08.09.2011 p.); «*Capello debuta con Rusia con un pobre empate, <...> un pobre resultado*» («Marca», 15.08.2012 p.);

– використання лайливої та стилістично зниженої лексики: «*Manzano pide perdón por este jodido fracasillo*» («Marca»,

13.05.2010 p.); «*Menudo tributico al fútbol de toque*» («Mundo deportivo», 18.05.2010 p.).

Демінутивні похідні вживаються в чоловічих виданнях для опису ситуацій із дітьми або близькими; для вказівки кількісних характеристик; із метою дисфемізації при необхідності применшення здібностей противника.

Зазначимо, що кількість демінутивів, ужитих в іронічному значенні в чоловічих виданнях, значно вища, ніж кількість позитивно-оцінних похідних. У складі лексем вони здатні виражати різні емоційні відтінки іронії:

– легка іронія, доброзичлива насмішка, фамільярність: «*Nicola Karabatic, se reincorporará a la plantilla del club sin ser objeto de sanciones disciplinarias por el escandalillo de las apuestas y presuntos partidos*» («Marca», 30.10.2012 p.);

– іронія, пов'язана з осудом, зневагою, гнівом, уїдливою насмішкою, цинізмом. Напр.: «*Ahora se cuando debo tragarme el puto orgullito, y desde que lo aprendí vivo mucho mayor <...> por eso mismo no me gusta Cristiano Ronaldo*» («Mundo deportivo», 15.04.2012 p.).

Іронія закладена не лише в газетні тексти, але й у заголовки: «*El golito de Higuaín para celebrar la vuelta de CR*» («Marca», 26.11.2010 p.); «*El Galatasaray, una «cenicienta» con trampilla*» («Marca», 15.03.2012 p.).

Ми виокремили засоби вираження іронії в чоловічих виданнях:

1) мовні:

– епітети: «*Quitarse la etiqueta del futbolista chulito y guapito es complicado y Cristiano Ronaldo lo sabe*» («Mundo deportivo», 15.06.2012 p.); «*El equipo contrario tira el balón fuera y tú lo aprovechas para meter un gol tontillo*» («Marca», 05.03.2012 p.);

– емоційно забарвлене узгодження, уживання вульгаризмів: «*Pues si pierdes, jodido te veo, mi querido amiguito*» («Marca», 05.01.2012 p.); «*Ayer El AC Milán sufrió un fracasillo. ¡Putá madre!*» («Mundo deportivo», 12.03.2011 p.);

2) стилістичні:

– порівняння: «*Hay que intentar ganar el mayor número de puntos, subraya Mourinho, que ha vuelto a insistir en que los cinco puntitos que distancian a los blancos del Barça*» («Marca», 13.01.2012 p.); «*O meter la pata, pero la patita madrileña, en este caso. Por eso digo que el equipo ha metido la pata madrileña*» («Mundo deportivo», 12.05.2010 p.);

– гіперболи: «*Un futbolista siempre requete listillo a la hora de buscar el hueco parecía estar haciendo un payaso*» («Marca», 21.09.2010 p.); «*Fino como una lechuga se le veía entonces al ahora demasiado gordito, yéndose con velocidad pasmosa de sus rivales*» («Mundo deportivo», 21.04.2010 p.);

– метафори: «*Les sale muy mal dar la latita a sus rivales*» («Marca», 12.04.2011 p.) (*dar la lata* – надокучати); «*Ya no es cuestión de comerse el coquillo, es momento de tomar decisiones prácticas y seguir adelante*» (*comerse el coco* – хвилюватися надмірно) («Mundo deportivo», 25.06.2010 p.);

3) реченсві:

– риторичні запитання: «*¿El Real Madrid no está en plenita forma, parece raro?*» («Mundo deportivo», 12.07.2010 p.); «*¿Otro fracasillo?*» («Marca», 15.03.2012 p.);

– вигуки: «*¡Vaya rachita!*» («Mundo deportivo», 05.03.2010 p.); «*¡Qué asquito!*» («Marca», 22.06.2011 p.).

Іронія зі знаком «→», яку виражають демінутивні похідні, використовується в спортивних виданнях передусім із метою оцінити діяльність суперників, висміяти їхні вади та проблеми.

Серед демінутивних суфіксів найпродуктивнішим у чоловічих виданнях є *-illo/illa*, що пояснюємо:

– перевагою негативних конотацій у його семантиці, зокрема насмішки, іронії, напр.: «*El problemilla con este método es que es muy difícil que los árbitros ofrezcan un partido arreglado*» («Mundo deportivo», 19.02.2012 p.); «*No hay dinerillo para las estaciones del Principado*» («Marca», 10.02.2012 p.);

– уживанням у лексикалізованих формах через втрату зменшено-оцінного значення. Суфікс *-illo/illa* піддається десемантизації у зв'язку з меншою експресивною валентністю порівняно з *-ito/ita*. Отже, часто фіксується процес термінологізації демінутивів з *-illo/illa*. Напр.: *el tornillo* (гвинт), *el banquillo* (тренерська лава), *el cabecilla* (ватажок), *la partidilla* (партія).

Категорія аугментативності реалізує кількісне значення об'єктивної збільшеності та суб'єктивну оцінку. Установлено, що аугментативні похідні використовуються в спортивних журналах для того, щоб:

– виразити зацікавлення, захоплення, піднесення: «*Va a haber ambientazo y nosotros queremos corresponder al esfuerzo que está haciendo la gente pasando por taquilla*» («Marca», 14.01.2010 p.); «*El Atlético de Madrid realizó un partidazo desde el primero hasta el último minuto*» («Mundo deportivo», 10.10.2012 p.);

– передати хизування, вихваляння: «*Cristiano Ronaldo es bueno para el fútbol y malo para la conciencia ganando un dinerazo por ser una megaestrella*» («Mundo deportivo», 18.07.2010 p.);

– метафоризувати: «*El Open de Australia 2010 dio el pistoletazo de salida en la fase previa masculina*» («Marca», 14.01.2010 p.) (*dar el pistoletazo de salida* – розпочинати); «*<...> pero en la Liga el patinazo fue un castigo inesperado que enterró las opciones del Barça*» («Mundo deportivo», 26.08.2012 p.) (*el patinazo* – помилка);

– навмисне, часто жартівливо, зробити мову більш грубою. Напр.: «*Kevin Garnett es el mayor «bocazos» de la NBA*» («Marca», 14.01.2010 p.); «*El navarro, cabezota donde los haya, ha vuelto a hacerse con un hueco*» («Mundo deportivo», 25.08.2012 p.);

– активізувати семи «*rizka* або *жорстока дія, удар*». Номінальна основа вказує на інструмент виконання такої дії чи локалізації удару. Напр.: «*Codazos, puñetazos, agarrones, peleas y hasta un «piquete de oreja» de los que no se escapan leyendas como Michael Jordan, Larry Bird*» («Marca», 06.09.2012 p.).

Семантична інтенсифікація за допомогою аугментативних суфіксів передає максимальний вияв ставлення автора до об'єкта вираження [4, с. 62]. У спортивних виданнях простежується тенденція до інтенсифікації пейоративної оцінки, а також до вираження сем «жорстока дія, удар».

З огляду на кількісні показники дослідження вважаємо за необхідне класифікувати функції аугментатива *-azo* в футбольній тематиці:

– вираження позитивної якісної інтенсифікації: *el partidazo* (видовищний поєдинок), *el golazo* (вражаючий гол), *el tirazo* (чудовий удар), *el pelotazo* (чудова гра з м'ячем), *el equipazo* (неймовірна команда). Напр.: «*Gallinari justifica su millonaria renovación con un partidazo*» («Marca», 26.01.2012 p.);

– інтенсифікація вияву негативно-оцінної ознаки (вихваляння, фамільярність, насмішка, презирство): «*Por estar gordote no puede entrenar como antes*» («Marca», 25.06.2010 p.);

– позначення семи «*брутальна дія, удар*»: *el cabezazo*, *el codazo*, *el espaldarazo*, *el manotazo*. Напр.: «*El delantero brasileño del Milán Ronaldinho fue sancionado por dar un codazo al checo David Rozenthal*» («Marca», 16.01.2010 p.);

– метафоризація: *el maracanazo* (непрогнозована перемога), *el piscinaza* (симульоване падіння), *el patinazo* (помилка, прорахунок). Напр.: «*Los chilenos presionaron a España pero un piscinaza de Riera le permitió a David Villa anotar el primer tanto del encuentro*» («Mundo deportivo», 20.11.2011 p.);

– лексикалізація: *el banderazo* (знак, який робить суддя прапорцем) > *la bandera* (прапор), *el cacharrazo* (жорстокий удар) > *cachar* (розбивати), *el espaldarazo* (удар по спині) > *la espalada* (спина), *el hachazo* (навмисний удар, завданий одним гравцем іншому) > *el hacha* (сокира).

Таким чином, аугментатив у певному лексичному оточенні передає не лише важливу емоційно-оцінну інформацію, але й активно піддається тематичній десемантизації.

Значну роль відіграють демінутивні / аугментативні деривати при характеризуванні футболістів та тренерів, напр.: «*El tecnicazo* (Pep Guardiola) *más ganador de la historia del Barcelona*» («Mundo deportivo», 07.10.2011 p.); «*Messi hace cosas increíbles con la pelota: es un metegolazos*» (Leonel Messi) («Mundo deportivo», 12.08.2012 p.); «*Cristiano Ronaldo no es el único, solo que va de chulito*» («Mundo deportivo», 21.06.2012 p.).

Висновки. Метою використання демінутивів у спортивних матеріалах є здебільшого створення специфічної іронічно-зневажливої тональності. Функціональна мобільність аугментативів, здатність інтенсифікувати ознаки об'єкта мовлення поряд із вираженням сем «дія, удар» та «явище, подія суспільного характеру» дозволяє продуктивно вживати їх у спортивних виданнях.

Під час проведення дослідження ми виявили перспективи розвитку цієї теми, визначили окремі невисвітлені питання, які вимагають подальшого розгляду. Застосовуючи методику лінгвопрагматичного та когнітивного аналізу в майбутніх дослідженнях, було б доцільно порівняти мовну реалізацію демінутивних і аугментативних похідних з іншими емотивно-оцінними одиницями для визначення багатовекторності суб'єктивної оцінки в медійному дискурсі.

Література:

1. Ткачук В.М. Категорія суб'єктивної модальності : [монографія] / В.М. Ткачук. – Тернопіль : Підруч. й посіб., 2003. – 240 с.
2. Alvar Ezquerro M. La formación de palabras en español / M. Alvar Ezquerro. – Madrid : Arco / Libros, 1993. – 79 p.

3. Gooch A. Diminutive, Augmentative and Pejorative Suffixes in Modern Spanish / A. Gooch. – Oxford, 1967. – 303 p.
4. Lázaro Mora F. La derivación apreciativa / F. Lázaro Mora // Gramática descriptiva de la lengua española. – Madrid : Real Academia Española / Espasa Calpe, 1999. – Vol. 3. – P. 54–68.
5. Zuluaga Ospina A. La función del diminutivo en español / A. Zuluaga Ospina // Boletín Instituto Caro y Cuervo, 25. – 1970. – P. 23–48.

Ілюстративний матеріал:

6. Marca [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.marca.com.
7. Mundo Deportivo [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mundodeportivo.com.

Лесько Х. С. Деминутивные и аугментативные суффиксальные дериваты в гендерной плоскости маскулинности (на материале испанского языка)

Аннотация. В статье исследован гендерный аспект употребления деминутивов / аугментативов в мужских тематических изданиях. Целью использования деминутивов в спортивных материалах является создание иронической пренебрежительной тональности, аугментативов – интенсификации со знаком «-» / «+», выражение семы «удар». Наблюдается активное использование деминутивных / аугментативных суффиксов в составе конкретной лексики.

Ключевые слова: деминутив, аугментатив, эмотивно-оценочный дериват, гендерная идентичность, пейоративная коннотация, лексикализация, экспрессивность.

Lesko Kh. Diminutive and augmentative suffixed derivatives in gender perspective of masculinity (on the basis of the Spanish language)

Summary. The article suggests a gender approach to the analysis of suffixed derivatives of diminutivity and augmentativity aiming at distinguishing their evaluative and emotive functionality in modern Spanish men's editions. The quantity of diminutives / augmentatives was specified as well as the types of emotional valuations and connections with the themes of periodical materials were classified. A special attention was paid to syncretic nature of evaluative meaning of the suffixes. There has been active use of diminutives / augmentatives suffixes as part of a specific vocabulary.

Key words: diminutive, augmentative, emotive and evaluative derivative, gender identity, pejorative connotation, lexicalization, expressivity.

Макарова О. А.,
аспірант кафедри англійської мови та методики її викладання,
асистент кафедри туризму
Херсонського державного університету

АКТУАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ В АВСТРАЛІЙСЬКИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ: КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті розкрито лінгвокогнітивні механізми, що лежать в основі осмислення художніх образів, виявлено комунікативно-прагматичні стратегії, що сприяють створенню образу жінки в австралійських художніх текстах. Визначено основні особливості образу жінки як етнокультурного утворення.

Ключові слова: художній образ, образ жінки, лінгвокогнітивні механізми, комунікативно-прагматичні стратегії.

Постановка проблеми. Питання вивчення місця жінки в суспільстві, культурі, історії є актуальними й активно аналізуються, адже зрозуміти сучасне положення жінок у суспільстві неможливо, не звертаючись до минулого. Як свідчать культурологи, завжди існувала проблема зняття бар'єру нерозуміння чужої культури. Саме вона вимагала здійснення компаративного аналізу та відтворення психологічного типу жінки в художній літературі, концентрації уваги новітніх лінгвістичних досліджень на проблемах відтворення образу жінки. Образність як смислова домінанта художнього тексту залишилась в полі дослідження художньої семантики тексту в руслі різних наукових шкіл і лінгвістичних парадигм, оскільки змінюються не тільки теоретико-методологічні основи аналізу, але й самі образи [3, с. 33]. У художніх образах утілюється своєрідне бачення світу, властиве певному мовному співтовариству й детерміноване домінантною культурною парадигмою [3, с. 33].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною й методологічною основою дослідження стали положення когнітивної лінгвістики про мовну картину світу (М. Freeman, M. Johnson, G. Lakoff, M. Turner, G. Fauconnier, Л.І. Белехова, С.А. Андреева, Л.В. Димитренко, С.О. Хахалова, Н.А. Чес, О.Й. Філіпчик, Н.В. Ярова, А.О. Колесова) та когнітивної прагматики (Л.Р. Безугла, І.П. Сусов, І.С. Шевченко, R. Carston, G. Preyer).

Об'єктом статті є образ жінки в австралійських художніх текстах. Предмет дослідження – специфіка об'єктивації образу жінки в австралійських художніх текстах. **Мета** статті полягає в визначенні засобів вербалізації досліджуваного образу та в виокремленні комунікативно-прагматичних стратегій.

Актуальність статті обумовлена як загальнокультурним інтересом до сучасної австралійської літератури, маловивченої в вітчизняному та зарубіжному літературознавстві, так і відповідністю загальним спрямуванням сучасних філологічних студій на встановлення характеру взаємодії мови, мислення й культури, на пошук сучасних методів аналізу механізмів творення етнокультурних словесних образів жінки в австралійській лінгвокультурі.

Виклад основного матеріалу. Визначення лінгвокогнітивних механізмів формування образного простору та його вер-

балізації зумовлюють актуальність дослідження засобів вираження змісту художніх текстів. Художній образ трактують як форму відображення дійсності, досвіду та знань людини, що має конкретно-чуттєву основу з настановою на підкреслено емоційний характер вираження певної думки; він відрізняється узагальненістю змісту, який передає [6, с. 14]. Художній образ є узагальнюючим, збірним, синкретичним утворенням, побудованим на основі словесних образів, локалізованих у рамках контексту [7, с. 11]. Словесний образ формує інтелектуальний і емоційно-інформаційний комплекс, що активізує певний емоційно-чуттєвий досвід у свідомості учасників художнього дискурсу.

Під художнім дискурсом розуміють сукупність мовленнево-мисленневих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням, осмисленням і презентацією світу мовцем, осмисленням мовної картини світу мовця адресатом [5, с. 188–190]. Таким чином, поняття дискурсу містить одночасно два компоненти: і динамічний процес мовної діяльності, що вписана в певний соціальний контекст, і її результат у вигляді тексту.

У художньому дискурсі емоційним елементом є образ (троп), функцію якого (відповідно до характеру та специфіки адресата) визначає автор – «відправник повідомлення». Сприйняття адресатом інтенціонального задуму автора залежить від вибору лінгвістичних засобів репрезентації, що мають прагматичні властивості. Застосовуючи комунікативно-прагматичні стратегії, утілені в образних засобах, автор сприяє реалізації прагматичних установок у свідомості читача. Наразі особливої значущості набуває вивчення суті й мовної репрезентації образу жінки. Художній текст є зручним для аналізу існуючих у суспільстві стереотипів, пов'язаних із жіночим образом, оскільки через його посередництво здійснюється відображення картини світу з усіма ритуалами, традиціями, тобто віддзеркалення всієї структури знань, набутих людством у процесі свого існування. Крім того, текст здатний впливати на модель світу у свідомості реципієнта, змінювати її. При цьому текст має «соціальну силу» [5, с. 188].

Під комунікативно-прагматичною стратегією розуміємо план оптимальної реалізації комунікативних намірів, який ураховує об'єктивні та суб'єктивні фактори й умови, у котрих відбувається художня комунікація [1, с. 79]. Кожна стратегія образності художнього дискурсу реалізується завдяки інтенції автора, яка експлікується через сукупність стилістичних прийомів та тропів [1, с. 81].

Образ жінки є важливим складником австралійської лінгвокультури; різноманіття людських взаємин у багатьох аспектах зводиться до розвитку відносин між чоловіком та жінкою. Образ жінки є соціальним конструктом, що створюється за допомогою мови. Під лінгвокультурним образом ми розуміємо

поняттєво-сміслове утворення у свідомості членів соціуму, яке вербально відображає та фіксує етноспецифічне уявлення про жінку як про індивіда, що характеризується соціально-культурним статусом, нормами поведінки та роллю в суспільстві.

Жінка як особистість є суб'єктом суспільних відносин, носієм свідомості та системи суспільно значущих якостей. Простежуючи, як етнокультура впливає на формування особистості жінки, ми переконалися, що історична трансляція досвіду поєднує покоління. Поведінкова модель жінки ґрунтується на моральних переконаннях і завжди орієнтована на суспільні цінності. Пізнання найбільш загальних закономірностей ціннісно-сміслового аспекту соціокультурного життя австралійців збагачує знання динаміки культурних феноменів різних епох.

Продемонструємо актуалізацію образу жінки на прикладі вірша австралійської поетеси Ніті Палмер (Nettie Palmer) «In the Concert Hall».

*Who is to blame? The woman,
Just for being there
Simple and human?
The man who wants to look at her,
And slightly turns his chair,
And as he likes will watch her faintest stir?
I wonder if he guesses
How his causal stare
Stabs and oppresses;
The woman dreads to raise her eyes
Or even touch her hair;
All seems a pose to which his gaze replies.
The thing is hardly level:
Woman, if you glance
You're called a devil;
For hours he tempts you and you endure
Behold the world advance:
You're paying now for Cleopatra's lure.*

У вірші спостерігаємо конвергенцію образних засобів, які, об'єктивуючи образ жінки, сприяють його формуванню у свідомості читача. Так, у першому рядку автор звертається до читача: “*Who is to blame? The woman / Just for being there / Simple and human?*”, застосовуючи при цьому риторичні запитання, які сприяють навмисному зближенню автора та читача. У такий спосіб застосовано фатичну стратегію, що має на меті «співпрацю» учасників художньої комунікації. Автор наділяє жінку ознаками звичайної людини, використовуючи епітети *simple, human*. Рядки “*How his causal stare / Stabs and oppresses*” підтверджують тезу про те, що згідно зі стратифікаційною категорією гендеру жінок принижують, а чоловіки є гнобителями незалежно від класової, етнічної та вікової приналежності.

Н. Палмер називає жінку дияволом у таких рядках: “*Woman, if you glance / You're called a devil*”. Жінка порівнювалася з дияволом ще за часів Старого завіту, жінок підозрювали у зв'язку з дияволом / сатаною... Біблійною основою подібних поглядів були (крім Апокаліпсису з його вавилонською блудницею) притчі Соломона, де про розпусну жінку говориться як про диявола (Притчі 7:27.). Авторка застосовує апелювативну стратегію та звертається до емоційно-почуттєвої сфери читача, до релігійних понять, що укорінені у свідомості.

Підтвердженням застосування апелювативної стратегії є завершальні рядки вірша, у яких символічно згадується ім'я Клеопатри: “*Cleopatra's lure*”, адже Клеопатра є одним із найяскравіших жіночих образів світової культури. Клеопатра відома як

найбагатша правителька світу, цариця Єгипту та жінка, що зміла спокусити будь-якого чоловіка. Отже, у вищенаведеному прикладі образ жінки актуалізується такими номінативними одиницями: *woman, devil, Cleopatra*.

Образ жінки, що вербалізується в поезіях Н. Палмер, є частиною її поетичної картини світу, він включає в себе індивідуальний досвід письменниці й перегукується з уявленнями про жінку з погляду національної специфіки: жінці приписується роль коханої, підкреслюється її статусність, самостійність, незалежність, здатність забезпечити себе; жінка може мати професію, у неї є власна думка, вона володіє багатьма навичками й талантами. Алюзії на античних героїнь підтверджують той факт, що Н. Палмер підтримує класичні традиції в поезії, а алюзії на історичних особистостях є певним «фондом» якостей, які авторка приписує жінці.

Образ жінки в австралійській культурі асоціюється з готовністю віддатися іншому, пожертвувати своїми інтересами на благо іншої людини. Підтвердженням цього є актуалізація образу жінки в австралійських прозових творах, зокрема, у романі «Ті, що співають у терні» Колін Маккалоу (*Colleen Margaretta McCullough «The Thorn Birds»*). У жіночності немає прагнення до успіху, до самоствердження, але є здатність і готовність створити умови й простір для реалізації чужих намірів і бажань, під якими, як правило, маються на увазі бажання чоловіка; жіночність – це вміння слухати й піклуватися. Ці уявлення автоматично ставлять жінку в положення домогосподарки. Так, застосовуючи сугестивну стратегію як сукупність засобів і прийомів спрямованого впливу на підсвідомість особистості, авторка здійснює спробу створити у свідомості читача образ жінки саме таким, яким вона його бачить. Вплив стає можливим не тільки за допомогою мовних засобів, а й за допомогою позалінгвальних прийомів. Мовленнєва сугестія отримує визначну роль у комунікативно-прагматичному аспекті, зокрема, у реалізації сугестивної стратегії стилістичних засобів: “*I'm just an ordinary sort of a woman; I'm not ambitious or intelligent or well educated, you know that. All I want is a husband, children, my own home. And a bit of love from someone!*”

У наведеному прикладі К. Маккалоу застосовує епітет “*ordinary*” для створення образу жінки, стверджуючи, що жінка не є амбітною, освіченою: “*I'm not ambitious or intelligent or well educated*”.

Відданість жінки сім'ї та кохання до чоловіка змальовується й у такому прикладі: “*He won't live with me or let me make a home for him; he doesn't want our children. I don't love him – I never did love him the way a woman ought to love the man she marries, and maybe he sensed it from the word go*”. Апелюючи до емоційно-чуттєвої сфери читача, авторка прагне створити певний образ ставлення жінки до сім'ї та чоловіка.

Однак варто зазначити, що у зв'язку зі зміною культурних, соціальних, політичних, правових, морально-етичних орієнтирів сучасної динамічної соціокультурної ситуації розуміння багатьох, на перший погляд, архетипових номінацій зазнає значної трансформації; серед таких номінацій є і образ жінки.

Висновки. Отже, дослідження образу жінки в художніх австралійських текстах з огляду на комунікативно-прагматичний підхід уможливило твердження про застосування образних засобів задля реалізації авторського задуму, змісту твору, створення образів та впливу через них на читача. На основі дослідження фактичного матеріалу виявляємо комунікативно-прагматичні стратегії образності. Застосовуючи їх, автор сприяє

реалізації прагматичних установок у свідомості читача. Під комунікативно-прагматичною стратегією нами розуміється низка комунікативних намірів, які враховують об'єктивні та суб'єктивні фактори й умови, у котрих протікає художня комунікація. Через апелятивну стратегію образні засоби спонукають читача до сприйняття інформації, впливають на інтелектуальний або емоційно-вольовий бік його психіки. Фатична стратегія має на меті сприяти зрозумілості художнього тексту для якомога більшої кількості людей.

Література:

1. Агеев С.В. Метафора как фактор прагматики речевого общения : дис. ... кандидата фил.наук: 10.02.04 – германские языки / С.В. Агеев. – Санкт-Петербург, 2002. – 158 с.
2. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык : [учебник для вузов]. – 4-е изд., испр. и доп. / И.В. Арнольд. – М. : Флинта: Наука, 2002. – 384 с.
3. Белехова Л.І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови» / Л.І. Белехова. – К., 2002. – 476 с.
4. Галич О.А. Теорія літератури / О.А. Галич, В.М. Назарець, С.М. Васильєв. – К. : Либідь, 2001. – 455 с.
5. Милевская Т.В. О понятии «дискурс» в русле коммуникативного подхода / Т.В. Милевская // материалы Международной научно-практической конференции «Коммуникация : теория и практика в различных социальных контекстах «Коммуникация–2002». – Пятигорск : ПГЛУ, 2002. – Ч. 1. – С. 188–190.
6. Колесова А.О. Художній образ Коханой / Коханого в англомовних

поетичних текстах XIX – XX століття: лінгвокогнітивний та гендерний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови» / А.О. Колесова. – Херсон : Херсонський держ. ун-т, 2012. – 210 с.

7. Кухаренко В.А. Практикум зі стилістики англійської мови : [підручник] / В.А. Кухаренко. – Вінниця : Нова книга, 2000. – 160 с.

Макарова А. А. Актуализация образа женщины в австралийских художественных текстах: коммуникативно-прагматический аспект

Аннотация. В статье раскрыты лингвокогнитивные механизмы, которые лежат в основе осмысления художественных образов, выявлены коммуникативно-прагматические стратегии, влияющие на создание образа женщины в австралийских художественных текстах. Обозначены основные этнокультурные особенности образа женщины.

Ключевые слова: художественный образ, образ женщины, лингвокогнитивные механизмы, коммуникативно-прагматические стратегии.

Makarova O. Actualization of image of woman in Australian literary texts: communicative and pragmatic aspects

Summary. The article focuses on revealing of linguocognitive mechanisms, underlying the comprehension of imagery, and communicative and pragmatic strategies which help to form the image of woman in Australian literary texts. We suggest the basic features of image of woman as an ethno-cultural forming.

Key words: image, image of woman, linguocognitive mechanisms, communicative-pragmatic strategies.

Михасів Т. С.,

доцент кафедри англійської філології
Львівського національного університету імені Івана Франка

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ АМЕРИКА В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ УОЛТА УІТМЕНА

Анотація. У статті розглядаються ключові одиниці суспільно-політичного життя людини на сторінках поетичної збірки «Листя трави» Уолта Уїтмена, що входять до складу концепту Америка та допомагають авторові створити всеосяжний образ країни. Особливо цікавими є випадки використання лексики цього розряду як основи метафор та порівнянь, коли елементи, втрачаючи свої первинні значення, трансформуються у засоби художньо-естетичного зображення та допомагають повною мірою досягнути космічний розмах поетичної картини світу Уолта Уїтмена.

Ключові слова: трансценденталізм, поетична картина світу, ключові слова, метафоричний контекст.

Постановка проблеми. Нові тенденції на сучасному етапі розвитку лінгвопоетики характеризуються докладним опрацюванням проблеми особистості письменників. Когнітивні поетологи (А.О. Ліпгарт (2007), Н.П. Неборсіна (2003), І.М. Колегасва (2005) та ін.) акцентують увагу на стратегіях отримання інформації, втіленої в літературному творі, виявленні специфіки когнітивного стилю поетів і прозаїків, зосереджуються на визначенні способів відбиття в мові творчої особистості концептуальної картини світу.

Для такого дослідження великий інтерес становить творчість видатного американського письменника, одного з основоположників національної літератури США – Уолта Уїтмена. У ракурсі когнітивно-дискурсивної парадигми відкрились нові перспективи осмислення його творів, вивчення яких набуває усе більшої значущості, як у царині лінгвокультурології, так і в когнітивній лінгвістиці.

Актуальність статті визначається необхідністю вивчення найважливіших лексичних доміант у складі головних концептів твору Уолта Уїтмена «Листя трави», що сприяють усвідомленню особливостей індивідуальної картини світу митця художнього слова.

Метою статті є розгляд ключових одиниць, їхнє функціонування на сторінках поезії. За об'єкт аналізу взято суспільно-політичну лексику збірки «Листя трави», предметом є ключові слова, що входять до складу концепту *Америка*. Наукова новизна полягає у недостатньому вивченні лексичного складу поезії Уолта Уїтмена, що є засобом встановлення градації концептуальних пріоритетів у світосприйнятті Уолта Уїтмена, а також виявлення ключових характеристик у концептуальній системі поета.

Виклад основного матеріалу. Ставлення членів «Трансцендентального клубу» до своєї країни на перший погляд може здатися суперечливим. У ньому поєднується твердження про велике призначення Америки з суворою критикою багатьох аспектів суспільного життя США. Велич території – від океану до океану та від снігів до тропіків – уже сама собою є запорукою прийдешньої величі, яка зробить Америку «домом людини» [1, с. 86]. Ця віра трансценденталістів була зумовлена подіями

Американської революції і відображала надії на перетворення у життя її ідеалів.

Водночас трансценденталісти виступають із різкою критикою буржуазного розвитку США. За словами Р. Емерсона, існуюча система – це система війни, конкуренції та несправедливо надбаних переваг. Не стояв осторонь цих важливих проблем і Уолт Уїтмен. Він з обуренням говорить про підміну духовних ідеалів невгамовною жагою збагачення, про знищення природи, корупцію, соціальну нерівність та взаємне відчуження людей.

Хибам буржуазної Америки він протиставляє романтичний ідеал – морально-філософську утопію, яка базується на принципах свободи особистості, любові і дружби, гармонії природи та людини.

Ключовим стрижнем у художній картині світу Уолта Уїтмена є поняття демократії та осмислення історії країни як практичного втілення її ідеалів [2, с. 327]. Митець прагнув до того, щоб бути співцем, здатним передати голоси всіх і вся – людини та природи, американців та всього людства, якому також належить піднятися до демократичних висот. Адже кожна людина, на думку Уолта Уїтмена, носить у собі ідею демократії, якій судилося втілитись в Америці [3, с. 39].

Поняття демократії в індивідуальній поетичній картині світу поета в жодному випадку не зводиться до реальностей буржуазної парламентської республіки та практики буржуазної демократії у США. Це мрія про ідеальний суспільний устрій, де не буде місця класовій нерівності, експлуатації та бідності, що буде існувати на головних засадах демократії і свободи. Саме тому слова *democracy*, *democratic* стають ключовими у поезії, реалізуючи лейтмотив ідеального суспільства:

How the great cities appear how the Democratic masses, turbulent, willful,

How America is the continent of glories, and of the triumph of Freedom and of the Democracies, and of the fruits of society And how all people, sights, combinations, the democratic masses too,

Serve and how every fact serves [5, с. 390].

Незважаючи на перевагу стилістично нейтральної лексики, цей вірш вирізняється символічним ідейним навантаженням. Об'ємний метафоричний контекст, до складу якого ввійшли лексична одиниця географічної лексики *America* та слова суспільно-політичної лексики *Democracies* та *Freedom*: “*America is the continent of glories, ... the triumph of Freedom and of the Democracies, and of the fruits of society...*”, епітети *Democratic, turbulent, willful*, що розширюють семантичний потенціал іменника *masses*, створюють ємкісний образ Америки – країни-мрії, яка йде попереду всього людства, вона – урок для нього і для кожної окремої особистості. Подібна думка виражена і в такому прикладі:

Democracy! a throat is now inflating itself and joyfully singing. Ma femme! for the brood beyond us and of us,

For those who belong here and those to come, for You, O Democracy.

*For you these from me, O Democracy, to serve you ma femme!
For you, for you I am trilling these songs [5, с. 98].*

Відчуття піднесеності та радісної урочистості досягається окличними реченнями-звертаннями, де семантичний профіль лексеми *democracy*, вжитий у синтагматичному зв'язку зі словосполученням-запозиченням *ma femme*, не лише збагачується, а й імплікує суб'єктивну оцінку автора, підкреслює його ставлення до демократії як до жінки, якій він присвячує усю свою поезію.

Образ узагальненості, такий властивий для поетичної картини письменника, використовується повною мірою поетом і у змалюванні ним політичного життя країни. Уолт Уїтмен виголошує себе і божественним міністром, і президентом країни. Він свято вірить у те, що будь-яка людина є особистістю, вона – не краплина у величезному океані нації, тому що вона – вільна:

*Why what have you thought of yourself?
Is it you that thought the President greater than you?
Have you outstript the rest? are you the President?
I am he that walks with the tender and growing night,
I call to the earth and sea [5, с. 41].*

На рівні тексту ця думка акцентується завдяки лексичній паралелі іменника *President* із референтами особових займенників *I, you, he (President – you – I – he)*. Письменник, здається, ставить читачеві питання, однак не очікує на нього відповідь, адже відповідь у нього вже є: саме він, людина світу, творить історію країни та несе відповідальність за гідне життя кожної людини.

Свою приналежність до того буремного часу, багатого на події та зміни, соціальні потрясіння, що викликали у душі поета гордість і смуток за свою країну, Уолт Уїтмен визначив так:

New politics, new literatures and religions, new inventions and arts.

*All religion, all solid things, arts, governments all that was or is.
These, my voice announcing I will sleep no more but arise,
You oceans that have been calm within me!
How I feel you, fathomless, stirring, preparing unprecedented waves and storms [5, с. 23].*

Створенню семантичної глибини та виразності вірша сприяє спільний метафоричний контекст лексичних одиниць (*politics, religion, governments, oceans, waves, storms*), а ім'я поета постає перед нами символом національного ідеалу – великої мрії про істинну демократію. Поет зазирає у майбутнє, у нову епоху, яка вже стоїть на порозі: у життя входить нова людина, символ влади якої – всеосяжна любов. На мовному рівні ця думка помітна у такому поетичному уривку:

*My comrade! For you to share with me greatnesses,
The greatnesses of Love and Democracy, and the greatness of Religion.*

These selecting, these in hints demanded of me [5, с. 18].

Головне смислове та емоційне навантаження уривку належить іменнику *greatness*, використаному у формі множини *greatnesses*, який можна вважати своєрідним оказіональним авторським утворенням, вжитим у стилістичній фігурі анадиплосису, що увиразнює патетичний тон лексичних одиниць *Love, Democracy, Religion*, викриваючи філософський підтекст, особливе авторське прагнення та завзяття за допомогою поезії створити ідеальне демократичне американське суспільство.

Уолт Уїтмен на шляху до ідеального демократичного су-

спільства завжди звертався до першоджерел, людини. Американський народ є природною демократичною стихією, саме в душах американської нації горить божественний вогонь. З особливим пафосом та гордістю говорить поет про свою приналежність до цієї сили:

*These States are the amplest poem,
Here is not merely a nation but a teeming Nation of nations,
O the Pennsylvanian! the Virginian! the double Carolinian!
O all and each well-loved by me, my intrepid nations!
O I at any rate include you all with perfect love! [5, с. 21]*

Повтор окличних речень, лексема *nation*, підсилена епітетами *teeming, intrepid nation* та забарвлена поетичною метафорою “*States ... the amplest poem*”, привносить у контекст позитивну тональність та окреслює життєву і філософську концепцію письменника, його непереборний оптимізм та безупинне прагнення донести до читача образ ідеальної країни Америки.

Непохитна віра у неминучість перемоги демократії народжує у душі та творчості Уолта Уїтмена мажорний настрій. Цей оптимізм помітно відрізняється від трагічного світосприйняття пізніх романтиків (Г. Мелвілла, Н. Готорна, Е. По) та ще раз вказує на близькість автора «Лістя трави» до ідей трансценденталізму [4, с. 117].

Символічного звучання у художній канві поезії набуває лексема *freedom*, яка є універсальним ідеалом як усього людства, так і Уолта Уїтмена зокрема. Використовуючи експресивні можливості метафори у наступному уривкові, до складу якої увійшли не лише ключова одиниця концепту *Америка freedom*, а й одиниці *law* та *peace*, підсилені прикметником *stupendous*, поет підкреслює думку про те, що свобода є неодмінною та беззаперечною умовою демократичного життя країни:

*Lo, where arise three peerless stars,
To be thy natal stars my country, Ensemble, Evolution,
Freedom, set in the sky of Law. I see Freedom, completely arm'd
and victorious and very haughty, with Law on one side and Peace
on the other,*

A stupendous trio all issuing forth against the idea of caste [5 с. 387].

Завдяки опозиційній парі прикметників *victorious* з чітко вираженою позитивною конотацією та *haughty* з негативною семою значення семантичний профіль лексичної одиниці *Freedom* отримує більшої насиченості й образності. Свобода, з одного боку, сильна та недоторкана, а з іншого – пихата та гордовита, вона, безсумнівно, залишається для поета священною. Це та найважливіша умова, за якої людина здатна саморозвиватись, досягати успіху у житті, бути щасливою.

У «Лістях трави» ідея рівності втілена у безлічі змальованих портретів простих людей Америки. Уолт Уїтмен не поділяє їх на добрих і поганих, чесних трудівників та злочинців, їхні індивідуальні риси стерті, але всі вони складають узагальнений образ нової людини Америки, з якою поет отожднює себе, від імені якої він говорить:

*O I see flashing that this America is only you and me,
Its power, weapons, testimony, are you and me,
Its crimes, lies, defections, are you and me,
Its Congress is you and me, the officers, capitols, armies, ships,
are you and me,*

*Its endless gestations of new States are you and me,
Freedom, language, poems, employments, are you and me [5, с. 285].*

У наведеному прикладі спільність образів виникає завдяки імплікації тотожності референтів особових займенників *you* та

те у ланцюжковому повторі, що допомагає автору наголосити на тому, що в основі цього людського братства лежать не лише соціально-політичні категорії, а насамперед заклик до людей любити одне одного, бути важливою часткою не лише у житті кожного окремо, а й у суспільному житті країни. Окрім того, письменник не боїться викривати хиби сучасного йому суспільства. Використання тричленного перерахування слів *power – weapons – testimony*, та іменників *crimes – lies – defections*, яким притаманна негативна сема значення, сприяє створенню контекстуальної антитези, яка інтенсифікує подані поетом діалектично протилежні образи сили і процвітання країни та її занепад, що були характерні для будь-якого суспільства.

Болісним було усвідомлення Уолтом Уїтменом, що сучасна йому країна не завжди уособлює високі ідеали демократії. Це імпліцитно акцентовано за допомогою метафори, у складі якої функціонують лексеми суспільно-політичної лексики *democracy* та *libertad*:

*How Democracy with desperate vengeful port strides on,
Thunder on! stride on, Democracy! strike with vengeful stroke!
And strike up the marches of Libertad, marches more powerful yet,
And sing me before you go the song of the throes of Democracy.*

Democracy, the destin'd conqueror; yet treacherous lip-smiles everywhere [5, с. 274].

Ключове слово *democracy*, яке у наведеному прикладі вживається автором в окличних реченнях, широко сполучається із прикметниками *desperate, vengeful, treacherous*, іменниками *throes* та *conqueror*, які в умовах контексту несуть у собі емотивну сему негативної оцінки, персоніфікується та набуває негативного емотивного нашарування, передаючи всю палітру душевних переживань поета, його розчарування і біль.

Уолт Уїтмен завзято намагається знайти відповіді на запитання, які його хвилюють, позбутися вад сучасного життя Америки та віднайти шлях для усього людства, який приведе його до повної свободи і щасливого життя. Цю думку знаходимо і в такому вірші:

*Of the President with pale face asking secretly to himself,
What will the people say at last?*

*Of the frivolous Judge of the corrupt Congressman, Governor,
Mayor of such as these standing helpless and exposed.*

Of the envelopment of all by them, and the effusion of all from them [5, с. 381].

Як бачимо з уривка, прикметники *frivolous, corrupt, helpless, exposed*, що вживаються зі словами, які позначають політичні функції, установи, посади та називають політичних діячів (*president, judge, congressman, governor, mayor*), мають конотації негативної оцінки і створюють підсилений експресивний ефект. Такий контекст спричинений засудженням автором політичної системи, що склалася в Америці, де першоджерелом були корупційність, обман і безпорадність державної еліти країни.

На сторінках поезії трапляються також випадки, коли слова, що позначають політичні функції, посади та називають політичних діячів, вживаються у складі стилістичних засобів, а саме розгорнутих метафор. Наприклад:

A voice from Death, solemn and strange, in all his sweep and power

I too a minister of Deity. Yea, Death, we bow our faces, veil our eyes to thee,

We mourn the old, the young untimely drawn to thee [5, с. 428].

Так, у складі метафори для змалювання Уолтом Уїтменом смерті її образ персоніфікується завдяки слову *voice* та своєрідному розміщенню лексичної одиниці *death* із фонетично подібними прикметниками *solemn* та *strange*; змістові відтінки слова *minister* збагачуються завдяки слову *Deity*, якому властиві стилістичні характеристики, а форма звертання до смерті як до чогось реального та близького (*yea, Death*) разом із характерною для письменника епіфоричною позицією займенника *thee* створюють особливе поетичне напруження та атмосферу філософських роздумів поета.

Висновки. Отже, ключові лексичні одиниці у складі концепту *Америка*, використані Уолтом Уїтменом для створення узагальненого образу країни, широко функціонують на сторінках збірки поезії «Листя трави». Як правило, естетично нейтральні, вони, однак, завдяки метафоричним контекстам і синтагматичним зв'язкам з емоційно забарвленими елементами реалізують свій глибинний конотативний потенціал і характеризуються надзвичайною поетичною силою та особливими авторськими характеристиками.

Література:

1. Покровский Н.Е. Ранняя американская философия. Пуританизм / Никита Евгеньевич Покровский. – М. : Высшая школа, 1999. – 246 с.
2. Прозоров В.Г. Американская литература: Романтизм / Владимир Григорьевич Прозоров. – М. : Высшая школа, 1991. – С. 326–428.
3. Преображенский В.К. Космическое сознание Уолта Уитмена: перечитываем заново / Владимир Константинович Преображенский. – М. : Наследие, 2002. – 117 с.
4. Reuben P. Perspectives in American Literature. A Research and Reference Guide / Paul Reuben. – Boston : Houghton Miffling Co., 2003. – 307 p.
5. Whitman W. Leaves of Grass / Walt Whitman. – New York : Barnes and Noble Books, 1993. – 602 p.

Михасив Т. С. Вербализация концепта Америка в поэтических текстах Уолта Уитмена

Аннотация. В статье рассматриваются ключевые лексические единицы общественно-политической жизни человека на страницах поэтического сборника «Листья травы» Уолта Уитмена, которые входят в состав концепта Америка и помогают автору создать всеобъемлющий образ страны. Особенно интересны случаи использования лексики этого разряда как основы метафор и сравнений, когда данные элементы, теряя свои первичные значения, трансформируются в средства художественно-эстетического изображения и помогают в полной мере постичь космический размах поэтической картины мира Уолта Уитмена.

Ключевые слова: трансцендентализм, поэтическая картина мира, ключевые слова, метафорический контекст.

Mykhasiv T. Verbalization of the concept America in poetic texts of Walt Whitman

Summary. The article deals with the key lexical units of political vocabulary in peoples' lives in the poetry of Walt Whitman "Leaves of Grass" which are the parts of the concept America and help the author to create an all-embracing image of the country. Under the influence of the context their semantics acquires emotional, expressive and connotative colouring and meaning. Losing their denotative meaning these elements are transformed and help to comprehend fully the cosmic scope of Walt Whitman's poetic picture of the world.

Key words: transcendentalism, poetic picture of the world, key words, metaphorical context.

Моргун Ю. С.,
аспірант кафедри германської філології
Інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЛІНГВОСТИЛИСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЖАНРУ ЗВІТ (DER BERICHT) У НІМЕЦЬКІЙ ГАЗЕТІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню звіту як інформаційного жанру у німецькій газеті. Уточнено поняття «звіт», визначено його загальні структурно-композиційні ознаки, граматичні, лексичні та стилістичні особливості.

Ключові слова: інформаційний жанр, німецька газета, звіт, структурно-композиційні ознаки, лінгвостилістичні характеристики.

Постановка проблеми. Газети – це ті друковані медіа, які інформують читача про нагальні події країни та світу. Для передачі такої інформації використовуються інформаційні жанри, з-поміж яких виокремлюють звіт. На відміну від замітки [1, с. 223], звіт має розширений формат, частково повторюючи структуру замітки.

Об'єктом статті є газетний інформаційний жанр *der Bericht* – звіт [2, с. 117; 3 с. 42]; предметом – лінгвостилістичні характеристики цього жанру, зокрема, композиційна структура, синтаксичні та лексичні ознаки.

Мета статті полягає у поясненні жанрового статусу звіту як інформаційного жанру, встановленні та інтерпретації його структурно-композиційних та лінгвостилістичних ознак. Актуальність роботи полягає у широкому використанні цього жанру в періодичних виданнях та його універсальному характері. Крім того, жанр «звіт» зазнав значних композиційних трансформацій останнім часом, що спричинило появу його нових типологій. Отже, нині існує необхідність у комплексному вивченні звіту. Матеріалом дослідження стали газети: «Frankfurter Allgemeine Zeitung», «Süddeutsche Zeitung» за 2016 рік.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційні жанри німецької газети досліджували такі німецькі лінгвісти: Х. Люгер [H. Lüger], В. фон ЛяРош [Walter von LaRoche], К. Фасель [C. Fasel], З. Вайшенберг [S. Weischenberg], К. Маст [C. Mast], Х. Бургер [H. Burge]. Новий підхід до жанру звіт пропонують Т. Шрьодер [T. Schröder] [4, с. 241], який наводить нову типологію цього жанру, та К. Шпіс [K. Spieß] [5, с. 277].

Виклад основного матеріалу. Звіт належить до категорії інформаційних жанрів [6, с. 214; 2, с. 117; 7, с. 129]: *Bericht ist sachliche nicht ausgeschmückte Darstellung, Erzählung, Wiedergabe von Tatsachen in Wort oder Bild* [8] (укр.: звіт – це змістовне, «не прикрашене» представлення інформації, розповідь, передача фактів за допомогою слів або фото) (переклад з німецької тут і надалі наш. – М.Ю.).

Типологія звіту. З. Вайшенберг виокремлює піджанри газетного звіту: 1) *фактологічний звіт (Tatsachenbericht)*, де на початку представлена головна інформація, а далі описуються деталі повідомлення; 2) *подієвий звіт (Handlungsbericht)*, у якому описується конкретна подія у просторі і часі до її кінцевої точки; 3) *цитатний звіт (Zitatenbericht)* – це компіляція висловлювань, дискусій, документації [9, с. 109].

Х. Мюлер пропонує розрізняти *звіт-передісторію*. Це є більш розширений звіт, який може містити 10 000 знаків і має на меті надати читачу чітку картину політичних, економічних, культурних подій [10, с. 357]. Т. Шрьодер [4, с. 241] надав свою типологію звіту: *Additiver Bericht (доповнюючий звіт), Wiedergebende Bericht (звіт, що передає чужі висловлювання), Thematischer Bericht (тематичний звіт), Schildernder Bericht (описовий звіт), Exemplarischer Bericht (екземплярний звіт), Analysierender Bericht (аналізуючий звіт)*.

За типологією З. Вайшенберга [9, с. 109] звіт *Seltsames Extrablatt* (Рис. 1) [15] можна віднести до виду *цитатного звіту (Zitatenbericht)*, оскільки текст починається цитатою, а далі поширюється цитатами політиків стосовно теми повідомлення. Цитата на початку звіту відіграє роль вступу (*Lead*). За типологією Т. Шрьодера [4, с. 233] цей звіт можна віднести до типу *аналізуючий звіт (Analysierender Bericht)*, де текст поширюється за рахунок інших поглядів та реакцій і подаються аргументи.

Звіт *Generalbundesanwalt Range verlor in der Affäre um das Internet-Portal seinen Job* (Рис 1) [16] за типологією З. Вайшенберга [9, с. 109] є прикладом *фактологічного звіту (Tatsachenbericht)*, оскільки тут подаються факти стосовно однієї події. За класифікацією Т. Шрьодера це є *тематичний звіт (Thematischer Bericht)* [4, с. 241], адже в повідомленні вказано джерела інших видавництв (Tagesspiegel, das Blatt, Netzpolitik.org), де була висвітлена однакова тема.

За структурно-композиційними ознаками звіт схожий на замітку. Однак замітка описує лише нагальні, актуальні події, тоді як звіт може стосуватись і не актуальних, минулих або подальших подій, має більш розгорнуту структуру [3, с. 43]. Звіт будується за принципом «перевернутої піраміди» або «трикутника», спочатку відповідає на питання: *Що?, Де?, Коли? і Як?* сталося [11, с. 75; 2, с. 129]. Звіт починається з викладу найважливішої базової інформації. У подальших абзацах інформація подається у хронологічному порядку, доповнюючись новими деталями і відображаючи повну картину подій.

Х. Люгер стверджує, що структура звіту складається із заголовку (*Titel*) та доповнення до заголовку (*Titelgefüge, Titeleröffnung*), головного тексту (*Hauptinhalt*) та завершення тексту (*Textschluss*), який може закінчуватись певною думкою або прогнозом журналіста [2, с. 114]. Х. Люгер вказує, що в головній частині журналіст, як правило, пише таке: а) як сталася подія; б) про деякі аспекти розгортання події; в) про наслідки розгортання події; г) про приналежність події до культурного / політичного / історичного контексту [2, с. 115]. М. Халлер зазначає, що невід'ємною умовою звіту є передача нової, актуальної інформації [12, с. 93; 11].

Звіт складається приблизно зі 100 рядків [3, с. 42]. Н. Бракер стверджує, що річ не в кількості рядків та слів, а у принципах подачі матеріалу [13, с. 21]. Тієї ж думки притримується

Т. Ріг, зазначаючи, що звіт починається там, де з'являється ім'я журналіста, а інформація містить більше деталей [14]. Загалом метою звіту є швидка передача актуальної інформації.

Автор може коментувати перебіг подій та розширювати повідомлення за рахунок попередніх подій і базової інформації [5, с. 277]. К. Фасель стверджує, що звіт наслідує швидкість «короткого повідомлення», актуальність і стислість інформаційної замітки. Аналіз текстів звіту підтверджує, що автор може наводити різні погляди, висловлювання третіх осіб та їхні враження від подій, про які вони висловлюються [2, с. 113].

Звіт належить до типу «жорстких новин» (hard news), оскільки за допомогою цього жанру доповідають про актуальні події: нещасні випадки, природні катастрофи, кримінал, результати виборів, медичні прориви тощо. Тобто ті події, які мають стати відомими широкому загалу. Цей жанр є тим видом повідомлення, який стосується фактів, має переповідати інформацію об'єктивно і може вмщувати емоції, рефлексії, апеляції глядачів або учасників події. Він може мати оцінки подій, але не власну думку автора. Подія має залишатись у центрі уваги.

За лінгвостилістичними ознаками звіт може доповнюватися цитатами, непрямою мовою, маркерами дистанційності, емоційно забарвленою лексикою третіх осіб. Текстам звітів властиві описи, а також експлікативні та аргументуючі висловлювання. Оскільки тексти мають бути стислими, то можуть використовуватися стилістичні засоби задля мовної економії: метонімія, прийом субстантивациї. У цьому жанрі використовується лексика на позначення категорій простору і часу, оскільки автор має чітко означити Де? і Коли? сталася подія; вживається політична, економічна, юридична, суспільна лексика залежно від теми повідомлення, яка має бути загальнозрозумілою без

вжитку спеціальних термінів. З погляду синтаксису речення звіту є поширеними, двоскладовими, за допомогою яких можна передати більше інформації у межах одного речення. Слова журналіста передаються за допомогою асертивів, оскільки головною функцією автора є передача стану речей, а експресиви можуть мати місце лише у висловлюваннях третіх осіб.

Розглянемо деякі приклади звітів і проаналізуємо їхні типологічні ознаки. У першому звіті «*Seltsames Extrablatt*» (Рис. 1) [15] наявні слова, які свідчать про певний аналіз і аргументацію, наприклад: *außerdem, hingegen, nicht mehr sondern*, а також представлено прогнози: *die Eigentliche dürfte sein, ob solche Blätter eine Wirkung auf den Wähler habe, wird sich am Tag der Landtagswahl dem 4. September zeigen*. У заголовку міститься питання: «*Wer unterschützt die AFD bei Landtagswahlen?*». Це дає зрозуміти, що йтиметься про різні погляди та думки стосовно окресленого питання. Перший абзац виявляє іменний характер мовлення, має багато субстантивованих словосполучень, містить значну кількість складних речень із сполучниками підрядності: *weiß nicht, ob es tatsächlich gibt/ hatte es Kritik gegeben, ob das nicht ein unzulässige Parteifinanzierung sei*. Це сприяє логічному викладу матеріалу.

У тексті багато ввідних слів для передачі непрямой мови: *hatte es Kritik gegeben, empfahl daher, versichert, richtete, machte auf, betont immer wieder*. Вони відкривають висловлювання третіх осіб та слугують для підтвердження інформаційності й об'єктивності переданої автором інформації. Метонімія виявляється у таких словосполученнях: *die Mecklenburg-Vorpommern rechnet sich die Afd Chancen aus, der Kreisverband richtete, die NPD bekennt sich zu sich selbst, der Tagesspiegel berichtet*. У наведених словосполученнях під назвою землі *Mecklenburg-*

Seltsames „Extrablatt“

Wer unterstützt die AFD bei den Landtagswahlen?

Von Frank Pergande

SCHWERIN, 22. August. Das „Extrablatt für die Landtagswahl“, herausgegeben vom „Verein zur Erhaltung der Rechtsstaatlichkeit und der bürgerlichen Freiheiten“, lag zufällig am selben Tag wie eine Wahlzeitung der NPD in allen Postkästen des Landes Mecklenburg-Vorpommern. Das „Extrablatt“ forderte auf seiner Titelseite „Mehr Schutz für Familie und Eigentum“ – und empfahl daher, die Afd zu wählen. Das NPD-Blatt machte auf mit „Frauenselbstschutz gegen Merkels Sexmob-Asylanten“.

Ob solche Blätter eine Wirkung auf den Wähler haben, wird sich – vielleicht – am Tag der Landtagswahl, dem 4. September, zeigen. Die NPD immerhin bekennt sich zu sich selbst. Beim „Extrablatt“ steht hingegen ein Verein dahinter, von dem man nicht recht

weiß, ob es ihn tatsächlich gibt. Früher nannte er sich nur Vereinigung. Die Afd betont immer wieder, sie wisse nicht, wer die Partei derart massiv mit einer millionenschweren Kampagne unterstützt. Der Kreisverband Rostock allerdings richtete „ein riesengroßes Dankeschön“ an die „unbekannten Plakatspender“. Das „Extrablatt“ für alle Haushalte ist nur ein Teil der Kampagne. Außerdem gibt es zwei Großplakatsmotive: „Damit Deutschland nicht zerstört wird“ und „Mehr Schutz für Familie und Eigentum“. Und es wird eine Anzeige geschaltet: „Merkel mogelt weiter“.

Der eigentliche Grund dürfte sein: In Mecklenburg-Vorpommern rechnet sich die Afd Chancen aus, stärkste Kraft zu werden. Ursprünglich stand der fränkische Afd-Politiker Josef Konrad hinter den „Extrablättern“. Schon zur Landtagswahl in Baden-Württemberg hatte es Kritik gegeben, ob das nicht eine unzulässige Parteienfinanzierung sei. Konrad sagte damals dem „Spiegel“, Anwälte hätten ihm versichert, es handele sich nicht um eine Parteispende. Jetzt wird als Verantwortlicher aber nicht mehr Konrad genannt, sondern Michael Paulwitz.

Generalbundesanwalt Range verlor in der Affäre um das Internet-Portal seinen Job

Der Tagesspiegel hatte am Montag berichtet, dass die Berliner Staatsanwaltschaft zu einem anderen Ergebnis komme. In dem Abschlussbericht der Ermittlungsbehörde, die den Fall auf eine etwaige Strafreitelung im Amt geprüft hat, heißt es demnach, Maas und seine damalige Staatssekretärin hätten ihre Rechtsauffassung sehr wohl „im Wege der Weisung durchgesetzt“, berichtet das Blatt.

Range, der in der Folge der Affäre seinen Posten verlor, hatte nach Berichten von *Netzpolitik.org* über Pläne des Verfassungsschutzes zur Überwachung des Internets und einer Strafanzeige von Verfassungsschutzchef Hans-Georg Maaßen Ermittlungen wegen des Anfangsverdachts von Landesverrat eingeleitet. Später meldete er das Ergebnis eines externen Gutachters nach Berlin, der den Vorwurf in Teilen bekräftigte, worauf das Justizministerium aktiv wurde. Nach dessen Darstellung sei die folgende Einstellung des Verfahrens im Einvernehmen erfolgt. Range hatte hingegen behauptet, die Staatssekretärin habe ihm mit der Entlassung gedroht, sollte er die Einstellung verweigern. NIF

Рис. 1. Звіт у німецькій газеті

Vorpostern мається на увазі влада землі Передня Померанія. Назви партій *Afd*, *NPD* означають представників цієї партії. Під словом *der Kreiseverband* маються на увазі представники спілки. *Der Tagesspiegel* означає журналістів згаданого видання. Такий прийом використовується у тексті для стислості висловлювання і загалом мовної економії.

У тексті наявні цитати з плакатів та оголошень: «*Damit Deutschland nicht zerstört wird*», «*Mehr Schutz für Familie und Eigentum*», «*Merkel Mogelt weiter*». Отже, цей звіт наповнений цитатами та представляє проблему з різних перспектив – з боку виборців та представників партій. Речення написані у *Präteritum*, *Perfekt* та *Plusquamperfekt*. *Plusquamperfekt* виражає більш ранні події. Це може свідчити про те, що звіти передають більш ранню інформацію або передісторію. Емоційно забарвлена лексика трапляється лише в реченнях, сказаних третіми особами: *Merkel mogelt, ein riesengroßes Dankeschön*. Журналіст надає джерела інформації: *Großplakatmotive, Anzeige, die Afd, die NPD*, що свідчить про достовірність переданих фактів. Модальні слова сумніву у тексті (*vielleicht, der eigentliche Grund dürfte sein*) свідчать про те, що автор вводить у текст лише припущення, а не впевнені судження.

Звіт «*Generalbundesanwalt Range verlor in der Affäre um das Internet-Portal seinen Job*» (Рис. 1) [16] містить значну кількість журналістських кліше, що вказують на джерело інформації: *hatte am Montag berichtet, berichtet das Blatt, nach Berichten von Netzpolitik, Range hatte behauptet, meldete er*. У звіті використано багато дісприкетникових зворотів: *Range, der in der Folge der Affäre seinen Posten verlor; Später meldete er das Ergebnis eines externen Gutachters nach Berlin, der den Vorwurf in Teilen bekräftigte, worauf das Justizministerium um aktiv wurde*. Також ужито Кон'юнктив I: *Nach dessen Darstellung sei die folgende Einstellung des Verfahrens im Einvernehmen erfolgt, die Staatssekretärin habe ihm mit der Entlassung gedroht*, що вказує на те, що автор доповідає чужі висловлювання, а не наводить власні судження, а також цей прийом служить для мовної економії. Речення поширені, складні – складносурядні та складнопідрядні, ускладнені дісприкетниковими зворотами та вставними конструкціями. Вибір таких синтаксичних конструкцій має на меті надати якомога повнішу характеристику події, факту або особистості в межах одного речення. У такий спосіб думка автора є більш розгорнутою, враховує минулі події.

Висновки. Звіт з огляду на композиційно-структурні та лінгвістичні ознаки можна вважати окремим інформаційним жанром. До жанрових ознак звіту належать такі: 1) комплексна передача актуальних важливих подій; 2) наявність різних поглядів, політичних, соціально-культурних та історичних аспектів; 3) фактологічний, змістовний та об'єктивний характер висловлювань; 4) побудова за правилом «перевернутої піраміди», наявність заголовку, вступу та викладу основної інформації; 5) експлікативні та аргументуючі висловлювання; 6) іменний характер мовлення. До лінгвістичних ознак звіту можна віднести: 1) наявність описів і характеристик; 2) вживання пасиву, прямої, непрямої мови, введення цитат; 3) загальноживана лексика; 4) стилістичні прийоми (метонімія, Кон'юнктив I) для мовної економії; 5) поширені двоскладові речення; 6) асертивні під час передачі інформації автором.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні інших інформаційних типів текстів, встановленні їхньої жанрової належності.

Література:

1. Моргун Ю.С. Лінгвостилістичні характеристики замітки як інформаційного жанру у німецькій пресі / Ю.С. Моргун // Мовні і концептуальні картини світу : [зб. наук. пр.]. – К. : КНУ, 2015. – Вип. 51. – Ч. 2. – С. 223–231.
2. Lüger H.H. Pressesprache 2-e Auflage / H.H. Lüger. – Berlin : Walter de Gruyter, 1995. – P. 1693.
3. Fasel C. Textsorten / C. Fasel // Wegweiser Journalismus Band 2. – Konstanz : UVK Verlagsgesellschaft mbH, 2008. – P. 84.
4. Schröder T. Die Handlungsstruktur von Texten: ein integrativer Beitrag zur Texttheorie / T. Schröder. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 2003. – P. 276.
5. Spiess C. Diskursanalysen: Theorie und Methode linguistischer Diskursanalyse am Beispiel der Bioethikdebatte (Sprache und Wissen (SuW), Band 7). – Berlin – Boston : Walter de Gruyter GmbH & Co KG, 2011. – P. 593.
6. Burger H. Mediensprache. Eine Einführung in Sprache und Kommunikationsformen der Massenmedien 3, völlig neu bearbeitete Auflage. – Berlin – New York : Walter de Gruyter, 2005. – 486 p.
7. La Roche von W. Einführung in den praktischen Journalismus / Walter von La Roche. – München – Berlin : Econ, 2008. – P. 327.
8. Wahrig-Burfeind R. Deutsches Wörterbuch / Renate Wahrig-Burfeind. – München : Wissen Media Verlag, 2006. – P. 1728.
9. Weischenberg S. Journalistik. Theorie und Praxis aktueller Medienkommunikation. Bd. 1–3 / S. Weischenberg. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2004. – P. 392.
10. Müller H. Journalistisches Arbeiten / Ludwig Hilmer, Undine Schmalfuß // Reihe: Mediengeschätzte Wissensvermittlung, Band 5. – Dresden : Hochschulverlag Mittweida 1, 2011. – P. 433.
11. Pürer H. Einführung in die Publizistikwissenschaft. Systematik – Fragestellungen – Theorieansätze – Forschungstechniken / Heinz Pürer. – München : Ölschläger, 1990. – P. 160.
12. Haller M. Die Reportage. Ein Handbuch für Journalisten / Michael Haller. – Konstanz : UVK Medien, 1997. – P. 332.
13. Bracker N. Journalistisches Schreiben. Teil I: Einleitung – Tatsachenbetonte Darstellungsformen / N. Bracker // Der Fachjournalist. – 2001. – Nr. 1. – P. 18–25. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.fachjournalist.de/PDF-Dateien/2012/04/FJ_1_2001-Journalistisches-Schreiben-1-Tatsachenbetonte-Darstellungsformen.pdf.
14. Rieg T. Infoblatt: Meldung/Timo Rieg/ Journalistenbüro [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.praktikanten.journalistenbuero.com/sjf02/Infoblatt_Meldung.pdf.
15. Frankfurter Allgemeine Zeitung. – Frankfurt am Main : FAZ GmbH, 2016. – Nr. 196/34.
16. Süddeutsche Zeitung. – München : Süddeutscher Verlag, 2016. – Nr. 194.

Моргун Ю. С. Лінгвостилістическіе характеристики інформаційного жанра отчет (der Bericht) в немецкой газете

Аннотация. Стаття посвящена исследованию отчета как информационного жанра в немецкой газете. Уточнено понятие «отчет», определены его общие структурно-композиционные черты, грамматические, лексические и стилистические особенности.

Ключевые слова: информационный жанр, немецкая газета, отчет, структурно-композиционные черты, лингвостилістическіе характеристики.

Morgun Y. Linguistic and stylistic characteristics of information genre report (der Bericht) in the German newspaper Summary. The article deals with report as an information genre in German press. The paper specifies the notion “report”, identifies general structural and compositional; grammatical, lexical and its stylistic peculiarities.

Key words: information genre, German newspaper, report, structural and compositional peculiarities, linguistic and stylistic characteristics.

*Мясоедова С. В.,**кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов № 3
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕПРЯМИХ ДИРЕКТИВІВ (НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛ ВІЛЬЯМА СОМЕРСЕТА МОЕМА)

Анотація. У статті проведено аналіз структурно-семантичних, а також прагматичних особливостей непрямих директивних висловлювань у текстах новел Вільяма Сомерсета Моєма. Визначено, що спонукальне значення може виражатись у непрямих висловлюваннях завдяки особливому мовному оформленню цих конструкцій, а також прагматичним чинникам формування їхнього змісту.

Ключові слова: спонукальна модальність, непрямі директиви, перформативи, експліцитні висловлювання, імпліцитні висловлювання.

Постановка проблеми. Категорія спонукання в англійській мові відзначається різноманітністю засобів вираження. Так, наказовий спосіб домінує, але є не єдиним засобом створення спонукальної модальності: значення спонукальності ширше, ніж значення імператива дієслівної форми. Уявлення про наявність різноманітних і досить різних за своєю природою засобів вираження спонукання до дії спирається на розуміння того, що в мові немає однозначної відповідності між змістом і формою одиниць різних мовних рівнів. Певне значення, певна семантична категорія у процесі розвитку мови набуває різноманітних формальних засобів вираження, які можна вважати вторинними, непрямими. Увагу у цій статті зосереджено саме на непрямих способах вираження категорії спонукання. Аналіз непрямих директивних конструкцій має на меті виявлення специфічних для них мовних засобів, що належать як лексичній, так і граматичній сферам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спонукальна модальність як синтаксична категорія не тотожна способовому значенню дієслова, категорії морфологічній, хоча вона й становить типовий і досить поширений засіб його вираження. Це положення має втілення і подальший розвиток у сучасних синтаксичних описах, які виходять із того, що модальні значення, зокрема й спонукальні, утворюються у результаті взаємодії різних рівнів мовної системи: лексичного (вживання слів із загальною семантикою оцінки й волевиявлення), морфологічного (використання імперативних дієслівних форм, що має першорядне значення для формування модального значення речення), синтаксичного (оформлення речень як питальних / непитальних, стверджувальних / заперечних, реальних / ірреальних за своїм змістом незалежно від значення дієслівної форми). Що ж до інших, досить різноманітних способів вираження спонукальності (їх правомірно називають непрямими), то вони не отримали адекватного відображення у науковій літературі, хоча певною мірою привертала увагу дослідників. Досить згадати у цьому зв'язку праці із функціональної граматики, де прийнято розмежування категоріальної і некатегоріальної імперативності. Відповідно до положень цієї теорії категоріальна імперативність представлена спонукальними висловлюваннями, у яких

спонукальність виражена за допомогою граматичних категорій дієслова, а саме категорії імператива. Висловлювання з категоріальною імперативністю визнаються центром функціонально-семантичного поля спонукальності. До периферії ж цього поля належать некатегоріально імперативні висловлювання. Хоча за своєю формальною організацією такі конструкції призначені для вираження іншого змісту, їхня структура містить показники імперативності. Імперативний смисл передається у них, наприклад, через питання про реалізацію можливості, через оптативність, через футуральну індикативність.

Хоча в межах таких досліджень зроблені цікаві спостереження, багато з питань залишилися поза увагою вчених. Так, наприклад, на увагу заслуговують різні способи вираження спонукання, вибір яких залежить від низки чинників як лінгвістичних, так і прагматичних, у творах художньої літератури, наприклад, новел Вільяма Сомерсета Моєма, якого справедливо вважають класиком англійської літератури ХХ століття.

Мета статті. Отже, завданням роботи є аналіз тих структурно-семантичних, а також прагматичних особливостей, що властиві непрямим директивним висловлюванням в англійській мові (на матеріалі новел Вільяма Сомерсета Моєма).

Виклад основного матеріалу. Відомо, що вибір форми спонукання, притаманний тому чи іншому герою твору, продиктований бажанням вплинути на слухача, досягти здійснення того, до чого він його спонукає. Не останню роль у виборі мовцем виражальних засобів відіграють рівень його мовної компетенції, розвиненість мовлення, мовні смаки й уподобання, манера висловлюватись – усе те, що є ознаками ідіостилю. Використання лише спеціально призначеного для вираження спонукального значення наказового способу дієслова значною мірою збіднює можливості адекватно передавати життєві відносини героїв. Тому письменник вдається до залучення директивних актів, які не містять імперативних форм; ці висловлювання набувають семантики спонукання через уживання мовних одиниць у нетипових для них функціях завдяки складній взаємодії лексичного і граматичного. Такі конструкції, що отримали у лінгвістиці назву «непрямі директивні мовленнєві акти», і становлять предмет аналізу цієї статті.

Відповідно до особливостей лексико-граматичного оформлення і способу вираження спонукального значення усі непрямі спонукальні висловлювання можна розділити на дві групи. У першій спонукальне значення експлікується граматично за допомогою способових форм дієслова, які транспонуються у сферу спонукання, а також лексично – за допомогою модальних слів і часток, перформативів, а також завдяки специфічному інтонаційному оформленню. Це експліцитні спонукальні висловлювання. Висловлювання другої групи не містять ні граматичних, ані лексичних показників спонукальності: нака-

зовий зміст виражений у їхній структурі імпліцитно, через що вони дістали назву імпліцитних спонукальних висловлювань.

Осмислення того, завдяки яким особливостям своєї організації висловлювання, які не містять форм наказового способу дієслова, все ж набувають спонукального значення, вимагає вивчення їхніх специфічних ознак – лексико-семантичних і формально-граматичних – як чинників організації окремих аспектів висловлювання, що перебувають у складній взаємодії.

Спонукування належить до ірреальних модальних значень. Ірреальність становить обов'язкову, постійну сему спонукального значення. Тому важливу роль у творенні спонукальної настанови висловлювання відіграє його модально-часовий план: він завжди ірреальний незалежно від того, чи формується він відповідно до об'єктивно-модального значення дієслівної форми, чи всупереч їй – під впливом інших мовних чинників. Створенню ірреального об'єктивно-модального плану як передумови формування спонукального значення у структурі непрямого висловлювання сприяє вживання способів дієслівних форм, які транспонуються у сферу спонукальності. Йдеться насамперед про форми умовного способу, а також про окремі форми індикатива.

Існування спонукальних конструкцій, у яких спонукування виражено дієсловами умовного способу, можна пояснити близькістю семантики наказового й умовного способів: виражаючи дію ірреальну, бажану, що може бути здійсненою за певних обставин, дієслова умовного способу в контексті імперативної ситуації природно сприймаються як спонукальні:

1) **'If you don't find a house soon,' she said, 'I shall have to reconsider my position.'** (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Find a house as quickly as possible!'*;

2) **Well, I thought maybe you wouldn't mind asking him. I swear to God I won't start anything here if he'll just only let me stay. I won't go out of the house if that'll suit him. It's no more'n a fortnight.'**

'I'll ask him.' (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Ask him!'*.

Незважаючи на різноманітність відтінків спонукальних значень, виражених дієсловами умовного способу, спільною для них рисою є бажаність, зацікавленість учасників мовленнєвої ситуації у виконанні спонукуваної дії, а також пом'якшений характер спонукування порівняно з прямими спонукуваннями, вираженими імперативними формами:

1) **James, I wish you would be more careful about your language.** (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Use appropriate language!'*;

2) **I wish you'd fired Bananas,' she said.** (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Fire Bananas!'*.

У системі способів дієслова ірреальні способи завжди протиставлялись реальному (дійсному) способу, основним призначенням якого є відображення дії реальної, яка відбувається (теперішній час), відбувалась (минулий час) або відбуватиметься (майбутній час). Однак під час дослідження було з'ясовано, що дієслова дійсного способу також уживаються в ірреальному (спонукальному) значенні.

Як показали спостереження, спонукального значення набувають насамперед дієслова майбутнього часу. Висловлювання з дієсловами дійсного способу майбутнього часу на позначення різних відтінків наказовості досить поширені у творах В. Сомерсета Моєма:

1) **'I hope you'll have a cup of tea with us,' she said.** (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Stay and have a cup of tea with us!'*;

2) **'Where are you going?' 'I'm going to the Crossleys.' 'I'll come with you... You're not going without me.'**

She shrugged her shoulders and tried to pass him, but he caught her by the arm and held her. (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Don't go there without me!'*.

Сутність таких конструкцій визначається тим, що, будучи призначеними для відображення реальної дійсності у формах індикативу майбутнього часу, вони містять показники імперативності: футуральна індикативність у них є засобом вираження модальності спонукування. Це пояснює здатність форм майбутнього часу формувати ірреальне значення спонукування і бути досить поширеним засобом його вираження:

'When he goes I hope you'll take his place, Mr Mackintosh,' said Jervis. 'We all like you on the island. (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Stay on the island, don't leave!'*.

Усі ж інші часові форми рідше вживаються у структурі непрямих спонукальних висловлювань. Не будучи пристосованими до вираження імперативного значення, вони формують лише окремі стилістично марковані варіанти непрямих директив:

1) **'My advice is to leave it alone,' said Miller.** (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Leave it alone!'*;

2) **But he looked at his watch. 'Gee, it's stopped. That means it's time to have a cocktail.' We sped along an excellent road, bordered with red hibiscus, and came back into the town.** (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Let's have a cocktail!'*;

3) **'I want you to wake me in time for the first boat,' he said.** (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Leave my boat!'*.

Серед різних засобів вираження спонукальності, які не пов'язані з уживанням спеціально призначених для цього імперативних дієслівних форм, особливо вирізняються питально-спонукальні речення – завдяки їхній об'єктивній складності. Той факт, що спонукального значення ці форми набувають насамперед у складі питальних речень, не дістав висвітлення і задовільного пояснення.

На відміну від власне питальних речень, основною функцією яких є запит інформації, метою питально-спонукальних речень є спонукування співрозмовника до дії: мовець очікує не відповіді на своє запитання, а певної дії співрозмовника:

1) **'Why don't you bring George to lunch with me?'**

'I'll ask him. I should think he'd love to come.' (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Invite George to lunch!'*;

2) **'Davidson made no remark, but he looked at his watch.**

'Are you ready?' he asked his wife.

She got up and folded her work.' (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Get up and let's go!'*;

3) **'Don't you think it's rather rash to go in just now?'** (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Don't go in just now!'*;

4) **'Won't you be seated, Miss Thompson? I've been hoping to have another talk with you.'** (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Sit down, please!'*.

До лексико-граматичних чинників, що уможливають

сприйняття спонукальних висловлювань, які не містять категоріальних імперативних форм, належить уживання у їхній структурі модальних слів, наприклад:

You ought to have a talk with him, Chaplin, said Nelson. 'You know him better than anyone else does.' (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Talk to him!'*.

Виникає питання про те, що саме в семантиці модальних слів забезпечує їхню роль як одного з чинників формування імперативного значення, за яких умов стає можливим таке поширення їхніх функцій.

Як було з'ясовано, основною семантичною ознакою спонукальної модальності є потенційність, яка визначається як можливість, необхідність, бажаність перетворення певної ситуації на нову. Оскільки ж у мові існують специфічні засоби вираження кожного з цих компонентів спонукального значення (лексемі із суб'єктивно-модальними значеннями можливості, необхідності, бажаності), то їх слід визнати важливим мовним засобом творення спонукальності. Таке розуміння належності модальних слів до сфери спонукальності відображено у працях О. Белічової-Кржижкової. На її думку, всі відтінки спонукального вживання – наказ, вимога, порада, прохання, застереження тощо – можна вивести з такого загального значення: «хочу, щоб ти знав, що вважаю доцільним, щоб ти розумів можливу дію як необхідну й відповідно до цього реалізував цю дію». Викликати в адресата усвідомлення необхідності (належності) реалізувати (унікнути реалізації) дії є сутністю спонукування як такого [1, с. 49–50]. Так, у прикладі нижче спонукування до дії виражається через нагадування співрозмовнику про необхідність реалізації дії:

'You must go up and see her, George!'

'Me!' he cried in astonishment, a little in terror.

'You must go as if you came from your father, to say we won't have anything more to do with her and she's not to write.' (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Go and see her, George!'*.

В наступній ситуації спонукування виражається через твердження про доцільність поведінки співрозмовника:

'You should speak to him, Edith.' (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Speak to him, Edith!'*.

Поширеною реалізацією зазначеної функції модальних слів є висловлювання, де спонукування виражено через твердження про можливість для слухача виконання дії, про його здатність до цього або через запит цієї інформації, наприклад:

1) *'By the way, he asked, as they went along, 'can you tell me where I shall find Mr Edward Barnard?'* (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Tell me where I shall find Mr Edward Barnard!'*

2) *'We have no needles. Can you bring some?'* (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Bring us some needles!'*.

Серед модальних слів, які функціонують у структурі спонукальних висловлювань, є група, яка вирізняється з-поміж інших завдяки специфічності свого значення: вона була визначена В. Виноградовим як проголошення волі до виконання дії [2, с. 65]. Ідеться про дієслівні лексеми, які називають різні за своїм характером спонукування: прохання, вимогу, наказ, пораду, пропозицію, рекомендацію тощо, наприклад:

1) *'I have been hard and cruel towards you.... On my knees I beg your forgiveness....'* (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Forgive me!'*

2) *'There's only one thing, I ask you to leave me alone with my disgrace.'* (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Leave me alone!'*

3) *'I order you to go to Baru.'* (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Go to Baru!'*.

Висловлювання з такими словами у ролі присудків називаються **перформативними**. Для їх успішного функціонування, на думку Дж. Остіна, необхідне «існування загально визнаної конвенційної результативної процедури, яка передбачає вимовлення певних слів за певних обставин» [3, с. 29–30]. Крім того, всі учасники ситуації повинні мати достеменний намір здійснити відповідні вчинки. Наприклад, для того, щоб битись об заклад, недостатньо сказати: «*Б'юся об заклад, що...*», вимовлення цих слів буде тільки одним з елементів ритуалу закладу. Воно матиме очікуваний результат, якщо ці слова вимовлені в ситуації суперечки й учасники ситуації мають намір розв'язати цей конфлікт за допомогою закладу [3, с. 57].

Щодо перформативів, які функціонують у структурі непрямих спонукальних речень, то як модальні слова, з одного боку, і як слова-дії, з іншого, вони якнайкраще відповідають завданню формування спонукальної модальності висловлювання. Якщо форми наказового способу є спеціальним граматичним засобом вираження модальності спонукування, то перформативи слід розглядати як специфічний лексичний засіб експлікації спонукування у структурі висловлювання, однак спонукування не як такого, а через експлікацію окремих, різних за своїм характером мовленнєвих дій, у яких воно реалізується. Отже, характер спонукування у таких висловлюваннях уточнюється через семантику перформативних дієслів:

1) *'Of course I'll drive you back to Papeete if you like, said Edward, 'but I advise you to stay.'* (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Don't go, stay here!'*

2) *'If I've ever done things to affront you I ask you on my knees to forgive me.'* (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Forgive me!'*

3) *'I beg you to use the power you have and turn him out once for all.'* (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Use the power you have and turn him out!'*.

На відміну від експліцитних спонукальних висловлювань, в імпліцитних конструкціях імперативне значення не знаходить вираження за допомогою вербальних мовних засобів, що не заважає цим висловлюванням бути зрозумілими й інформативно повними.

У сучасних семантичних дослідженнях наголошується на тому, що модальність значення, на відміну від пропозитивного, диктумного змісту висловлювання, схильна до імпліцитного вираження. Відзначається, що імпліцитність вираження є характерною рисою саме модального значення. Це стосується і вираження спонукування. Механізм формування імперативного значення в імпліцитних висловлюваннях можна схарактеризувати так: якщо один з учасників комунікації (мовець) володіє інформацією про можливість (необхідність, бажаність тощо) перетворення реальної ситуації на нову й у цьому перетворенні зацікавлений інший учасник комунікації (слухач), то своїм повідомленням про можливість (необхідність, бажаність тощо) зміни певного стану речей мовець спонукає адресата до відповідних дій. Такі спонукальні висловлювання мають, як правило, значення поради, пропозиції, рекомендації, наприклад:

'You seem pretty fit today and I don't suppose you want to stay in this God-forsaken place longer than you must. I've sent over the river to arrange for a couple of prahus to take you down to the coast. They'll be here at six tomorrow morning.' (W. Somerset Maugham)

Compare: *'Leave my house at six o'clock tomorrow morning!'*

Якщо здійснення чогось важливе не для слухача, а для самого мовця, повідомлення також може мати значення спонукування. У цьому випадку формується такий різновид спонукального значення, як прохання: повідомляючи про свій стан або ситуацію, у яких він перебуває, як про такі, що вважаються відхиленням від норми й оцінюються у суспільній свідомості негативно, мовець тим самим виражає свою зацікавленість у перетворенні цієї ситуації на кращу і спонукає до цього слухача, наприклад:

'I haven't spoken to a white person for two years. I've been longing for a good old talk.' (W. Somerset Maugham).

Compare: *'Stay and talk to me!'*

Отже, щоб зрозуміти імпліцитне висловлювання, сприйняти його як спонукування, необхідно знати ситуацію, у якій воно вимовляється. У цьому допомагає контекст або, що можливо в усному мовленні, конситуація, які відображають її риси, релевантні для семантики висловлювання. Розуміння ситуації дозволяє сприйняти мотиваційний потенціал висловлювання, а отже, і його спонукальну силу. Важливе значення тут мають фонові знання учасників комунікації, які забезпечують адекватне сприйняття закладеного у висловлюванні комунікативного наміру мовця.

Висновки. Таким чином, непрямі спонукальні висловлювання посідають важливе місце у текстах творів Вільяма Сомерсета Моэма. Зокрема, це дієслова умовного способу, що здатні набувати спонукальне значення через властиву їм оптативність: мовець висловлює своє бажання, сподіваючись, що співрозмовник перетворить мрію на реальність, тобто буде виконавцем названої мовцем дії. У непрямих спонукальних висловлюваннях із дієсловами дійсного (реального) способу спонукальне значення набувають насамперед слова майбутнього часу як такі, що, хоч і належать до способу реального, позначають дію ще не здійснену (нереальну) на момент мовлення. Вербальним засобом вираження окремих спонукальних дій є перформативи – слова-дії (*просити, хотіти, радити, наказувати, вимагати* та ін.). Виявляючи функціональну близькість до імперативних дієслівних форм, ці висловлювання усе ж належать до сфери непрямого спонукування. До лексико-семантичних ознак, що уможливають сприйняття як спонукальних висловлювань, які не містять категоричних імперативних форм, належить уживання у їхній структурі модальних слів.

Суб'єктивно-модальні відтінки бажаності, можливості, необхідності, що їх надають змісту висловлювання модальні слова, або відповідають їхньому об'єктивно-модальному плану, або творять його. Розумінню спонукальної настанови імпліцитних висловлювань сприяє контекст, який відображає риси мовленнєвої ситуації, за якої вони вимовляються. Саме знання ситуації дозволяє сприйняти мотиваційний потенціал висловлювання, а отже, і його спонукальну силу.

Література:

1. Беличова-Кржижкова Е. О модальности предложения в русском языке / Е. Беличова-Кржижкова // Актуальные проблемы русского синтаксиса. – М. : Изд-во Москов. ун-та, 1984. – С. 49–78.
2. Виноградов В.В. О категории модальности и модальных словах в русском языке / В.В. Виноградов // Избранные труды. Исследования по русской грамматике. – М. : Наука, 1975. – С. 53–88.
3. Остин Дж. Слово как действие / Дж. Остин // Новое в зарубежной лингвистике. – 1986. – Вып. 17. – С. 22–130.

Мясоедова С. В. Структурно-семантические и прагматические особенности косвенных директивов (на материале новелл Вильяма Сомерсета Моэма)

Аннотация. В статье проведен анализ структурно-семантических, а также прагматических особенностей косвенных директивов в текстах новелл Вильяма Сомерсета Моэма. Выявлено, что побудительное значение может выражаться в косвенных высказываниях благодаря особенному языковому оформлению этих конструкций, а также прагматическим факторам формирования их содержания.

Ключевые слова: побудительная модальность, косвенные директивы, перформативы, эксплицитные высказывания, имплицитные высказывания.

Miasoiedova S. Semantic, structural and pragmatic peculiarities of indirect directives (in the short stories by William Somerset Maugham)

Summary. In the article there is the research of peculiarities of the structural, lexical and pragmatic peculiarities of indirect directives in the texts of the novels of William Somerset Maugham. It has been defined that imperative meaning of indirect imperative acts can be expressed in the special linguistic form and with the help of the pragmatic factors of creation of their meaning.

Key words: illocutive modality, indirect directives, performatives, explicit utterances, implicit utterances.

*Нупадимка А. С.,**кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземної філології
Київського національного університету культури і мистецтв*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті розкривається формування комунікативної компетентності студентів ВНЗ у процесі вивчення іноземної мови; визначено психолого-педагогічні умови і засоби, які сприяють розвитку їхньої комунікативної компетентності.

Ключові слова: мовна компетенція, комунікація, спілкування, мовна діяльність.

Постановка проблеми. Проблема спілкування загалом та комунікативної компетентності зокрема є актуальною і розглядається дослідниками у контексті особистісних якостей і властивостей міжособистісної взаємодії. Неможливо уявити собі розвиток людини, саме існування індивіда як особистості, його зв'язок із суспільством поза спілкуванням з іншими людьми. Тому мовленнєвий та комунікативний розвиток, що реалізується через оволодіння іноземною мовою, має не лише велике значення в аспекті розширення кругозору, загальної ерудованості студентів, а й розвивальний та корекційний потенціал: формування не лише міжкультурної комунікативної компетентності, а й внутрішньо культурної, адже використання іноземної мови має здатність послаблювати або знімати ті психічні захисти, які склалися у людини протягом життя і проявляються у використанні рідної мови.

Безперечно важливими є знання, вміння та навички, яких молодь набуває у процесі навчання. Сьогодні необхідно розглянути ці поняття комплексно, із позиції кінцевого освітнього результату. Тому питання компетентностей є чи не найцікавішим і таким, що викликає міжнародні дискусії, тому провідним завданням навчання іноземних мов є перехід від монологічної моделі до комунікативної (В. Артемова, Б. Беляєва, І. Бім, І. Зимова, А. Леонтьєв та ін.), яка передбачає вихід змісту і технології навчання на рівень забезпечення комунікативної компетентності студента (Н. Копилова, Г. Меленка, В. Сафонова, С. Савінгтон, М. Пельц, І. Халеева, Д. Хаймс та ін.). Такий вихід має важливе психологічне значення для розвитку особистості (А. Бодальов, Ю. Жуков, Ю. Ємельянов, Н. Бордовська, Г. Васильєв, Л. Мітіна). Вагомий внесок у дослідження проблеми спілкування, комунікації зробили українські вчені Г. Костюк, С. Максименко, В. Семиченко, Н. Чепелева та ін. М. Боришевський, Л. Виготський, М. Жинкін, О. Леонтьєв, Б. Ломов, І. Сидиця, Н. Чепелева відзначають у своїх роботах роль спілкування у розвитку вищих психічних функцій, зв'язок спілкування та спільної діяльності, навчання і виховання. Сьогодні ведуться активні дослідження феномена міжкультурної комунікативної компетентності (І. Халеева, Є. Тарасов, В. Фурманов, В. Мюлле, Ю. Кім, Д. Катан, С. Люхтенберг, Б. Коуп, Д. Лутцкер, Г. Гудікунст, М. Маріям, Дж. Мартін, Т. Накайма, Г. Тріандіс та ін.), розробляється поняття міжкультурно-орієнтованої особистості (П. Адлер, Дж. Уолш, Р. Нортго, К. Оберг, М. Йошикава), розви-

ваються концепції мовної особистості та вторинної мовної особистості (В. Виноградов, Г. Богін, Ю. Караулов, Ю. Сорокін, Н. Гальськова та ін.).

Проте питання своєрідності впливу комунікативних і психокорекційних вправ на заняттях іноземної мови з метою розвитку комунікативної компетентності студентів розв'язане недостатньо. Малодослідженими залишаються проблеми інтегральної структури комунікативної компетентності, особливості її формування в умовах вищого навчального закладу.

Мета статті – визначити психолого-педагогічні умови і засоби, які сприяють розвитку комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення англійської мови, проаналізувати особливості психологічних ідей комунікативної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується розширенням відносин на внутрішньо культурному та міжкультурному рівнях. Зростання потреби в знанні іноземних мов сприяє підвищенню інтересу до мовних спеціальностей, до навчання у вищому навчальному закладі, в якому відбувається здобуття професійних знань та умінь. Сучасна освіта повинна бути спрямована на розвиток здібностей тих, хто навчається, використовувати мову як інструмент у діалозі, навчати мові як засобу спілкування, формувати у студентів комунікативну компетентність, що сприятиме їхній підготовці до спілкування у різноманітних сферах співпраці і підготовці до життя. Для розвитку компетентної особистості, активного члена суспільства необхідно підвищувати ефективність процесу навчання шляхом перегляду та реформування освіти на всіх рівнях, оскільки наявні системи не повністю відповідають запитам сучасного суспільства і потребують переорієнтації.

Розвиток комунікативно-компетентної особистості можливий не лише у процесі вивчення навчальних дисциплін рідною мовою, а й на заняттях іноземної мови. Оволодіння іноземною мовою сприяє не лише засвоєнню студентами певних мовних знань, умінь та навичок, а й сприяє їхньому саморозвитку, формуванню умінь та навичок практичного користування мовою, розвитку вміння спілкування на внутрішньо культурному і міжкультурному рівнях, адже спілкування як соціально-психологічний процес неможливе без встановлення певних контактів між учасниками комунікації.

Заняття іноземної мови допомагають визначити та розв'язати деякі психологічні проблеми молоді (тривожність, соціально-психологічну скутість, комунікативні бар'єри, конфлікти тощо). Тому важливим є питання розвитку не лише професійних, а й особистісних комунікативних умінь та навичок, які б сприяли налагодженню спілкування загалом та зростанню особистості молоді зокрема.

Інтерес до проблеми впливу комунікативних і психокорекційних вправ, які використовуються на заняттях іноземної

мови, становлення комунікативної компетентності зумовлений усвідомленням позитивного впливу, який мають зазначені прийоми на створення вільної та невимушеної атмосфери у групі, внаслідок чого відбувається послаблення психологічних та комунікативних бар'єрів, зняття тих психічних захистів студентів, які склалися упродовж життя і проявляються під час використання рідної мови. Тому природно припустити, що процес навчання передусім має стимулювати належний психічний стан особистості у спілкуванні. Цим пояснюється актуальність дослідження психолого-педагогічних умов і чинників, що сприяють саморозкриттю та самореалізації особистості студента, стимулюють позитивні установки на контакт із партнером, отримання зворотного зв'язку та подолання психологічних бар'єрів спілкування.

Щоб виконувати комунікативні завдання, студенти повинні брати участь у комунікативних мовленнєвих видах діяльності та оперувати комунікативними стратегіями. Багато видів комунікації / спілкування, таких як бесіда і листування, є інтерактивними і навчають бути чутливим до соціального вживання іноземної мови. Комунікативний підхід визначає іншу роль самій мові. За допомогою такого підходу підсилюється розуміння студентами повноти значення мови, яку вони вивчають. Студенти мають усвідомити, що реально можуть робити, використовуючи мову. Наприклад, завдання написати лист заохочує повне занурення у мову, яка вивчається; у такому виді комунікативного спілкування учасники по черзі бувають мовцями та слухачами багато разів:

Your firm is an export dealer. You receive an order from a new customer who does not say how he proposes to pay for the goods. Make up a suitable reply.

З метою активізації комунікативної діяльності на занятті іноземної мови та наданні можливості студентам глибше пізнати себе до занять із практичного курсу іноземної мови включають такі види робіт, як інтерв'ю, вправи діалогічного спрямування, рольові та ділові ігри, вправи соціально-психологічного тренінгу. Інтерв'ю викликають інтерес у студентів не лише тому, що це творча робота, яка змушує вміло використовувати лексичний запас та граматичні конструкції, а й тому, що це психокорекційна діяльність, спрямована на формування комунікативної компетентності, подолання дефектів спілкування.

Наприклад: 1. If you could wish for one thing, what would it be? 2. What would you do if somebody hit a small child very hard in your presence? 3. What would you do if you found the wallet of your next door neighbor who you hated? 4. What would you do if you had a lot of money to spend? 5. If you were in the bank and somebody started to hold up the bank, what would you do? How would you react?

На маніпулятивній стадії вправи «запитання – відповіді» допомагають студентам усвідомити фонетичну та синтаксичну структуру мови. На цьому етапі запитання не мають безпосереднього відношення до студентського життя, тому студенти відповідають за зразком чи інструкцією, наведеною викладачем. Наприклад, уявімо, що студенти вивчають форму неправильних дієслів минулого часу (Past Simple / Past Participle). Для виконання такого завдання викладач пропонує студентам давати розгорнуті відповіді. Наприклад:

Викладач: – Who **were** the first white settlers of Australia?

Студент: – The first white settlers of Australia **were** convicts, soldiers, and a few free men from England.

Викладач: – Where all the migrants of English descent?

Студент: – After World War II people from other nations **have moved** to Australia in growing numbers.

Викладач: – When **was** Australia **discovered** by captain Cook?

Студент: – It **was discovered** in 1770.

Також ефективним для розвитку комунікативної компетентності є діалогічне мовлення. Діалог – це універсальна складова мовлення та спілкування, адже для будь-якої людини необхідно бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах, уміти працювати спільно в різних сферах, запобігаючи конфліктним ситуаціям або вміло виходячи з них, уміти налагодити відносини співпраці, взаєморозуміння. Ці навички повинні забезпечити молоду людину мобільністю, можливістю швидкої реакції у світі, що змінюється, зберігаючи при цьому стан душевного комфорту, що забезпечує емоційну рівновагу.

Для того, щоб сучасна молода людина володіла такими навичками, необхідно, аби її навчили вести діалог. На практичних заняттях з англійської мови діалог є провідним методом комунікативного навчання. Ефективним є такий вид вправ, як перефразування рядків діалогу. Цей вид вправ стимулює студентів використовувати власні слова чи конструкції, доречні, на їхню думку, у певний момент ситуації, спираючись на певну конструкцію і не змінюючи зміст діалогу, а також удосконалювати вміння підтримувати розмову, не відволікаючись від теми розмови. Наприклад:

Студент 1: – Why **didn't** you **answer** my calls yesterday?

Студент 2: – I am sorry. I **was** very busy yesterday.

Студент 1: – What **did** you **do**?

Студент 2: – In the morning I **went** to university and I **had** three boring lessons there and a very hard test. Then I **wrote** several emails to my mother and some of my friends and **came** back home.

Студент 1: – OK, what **did** you **do** next?

Студент 2: – All right, then I **was** ready to do my homework but Mark **called** and **invited** me to go to the cinema with him and his friend Peter. So, I **went** to the movies.

Студент 1: – I see. What film **did** you **watch**?

Студент 2: – It **was** 'Mission impossible four'. I **thought** it **was** interesting.

Студент 1: – Yeah, I **liked** it too. **Did** you **go** home right after the movie?

Студент 2: – No, I **didn't**. We **went** to a pub then and I **drank** some cola and **ate** some chips there, but the guys **drank** some beer and **ate** burgers.

Студент 1: – So, when **did** you **come** back?

Студент 2: – I **got** home at about two o'clock and of course I **didn't have** time to do my homework. I **went** to bed straight away. And now I have so much to do.

Студент 1: – OK, I understand. I'll talk to you later.

Студент 2: – Thanks for understanding. OK, I must get back to work. Talk to you soon. Bye.

Студент 1: – Bye.

Для підвищення рівня ефективності засвоєння іноземної мови, заохочення студентів до її вивчення та активізації їхньої психіки доцільно використовувати різноманітні ігрові вправи. Рольова гра дає змогу не лише краще запам'ятовувати граматичні структури, нові лексичні одиниці, а й побачити студентів у міжособистісних відносинах. Доцільно поєднувати комунікативно спрямовані рольові ігри з іграми, які мають корекційне значення. Наприклад, ситуація для розігрування, яка передба-

чає участь семи осіб: мами, доньки, старшого сина, молодшої сестри, батька, дідуся, бабусі.

The daughter getting married. Her parents want her to wear the grandmother's fifty-year-old wedding dress. But she wants to wear a new modern dress. Her siblings are bored by the wedding plans? Her father is afraid the wedding will be too expensive, and her mother is too excited to speak calmly about anything.

Ділова гра сприяє швидкому оволодінню студентами комунікативними вміннями, грамотному використанню іншомовної лексики та граматики в комунікативно-ігрових ситуаціях, прийняттю рішень і успішній роботі з мовною інформацією, розумінню співрозмовника тощо. Гра повинна стимулювати мотивацію навчання, викликати у студента інтерес і бажання добре виконати завдання, її слід проводити на основі ситуації, адекватної реальній ситуації спілкування. У ділових іграх студенти опановують такі елементи спілкування, як уміння почати бесіду, підтримати її, ввічливо перервати співбесідника, в потрібний момент погодитись із його думкою або спростувати його, вміння цілеспрямовано слухати співбесідника, задавати уточнюючі питання.

На практичних заняттях з іноземної мови потрібно впроваджувати особистісне спілкування, створювати всілякими засобами позитивну емоційну атмосферу духовного взаємозбагачення, даючи можливість кожному студенту випробувати себе в різних видах творчості. Наприклад, творча ситуація для розігрування, яка передбачає дискусію і дає можливість боязким, невпевненим у собі учням говорити, тим самим долаючи бар'єр невпевненості:

Design two cabins for your own imaginary cruise ship. One should be an economy cabin, the other a luxury cabin. Think carefully about the facilities and furniture you will include in each cabin. When you have completed your plans, discuss with your group mates which are the best designs.

Завдання учителя полягає у тому, щоб знайти максимум педагогічних ситуацій, у яких може бути реалізоване прагнення студента до активної пізнавальної діяльності. Так, з метою розв'язання дискусії викладач може поставити запитання:

What are the advantages and disadvantages of the Internet? Think about time, health, distance, speed, information, addiction, opportunities.

Комунікативна функція у подібних завданнях проявляється як здатність студента вступати в акт спілкування, підтримувати спілкування, вибирати відповідний тон і стиль, уважно слухати мову співрозмовника, не копіювати відповіді однолітків, утримуватись від домінування у бесіді тощо. Соціально-психологічний тренінг комунікативної компетентності дає змогу зробити крок у напрямку рефлексування власних проявів у спілкуванні та верифікації певних соціально-наявних утворень.

На заняттях англійської мови можна використовувати соціально-психологічні вправи. Так, наприклад, було застосовано прийом «Малюнок групи» (Малюнок дитини) після вивчення теми «What makes personality», коли були засвоєні нові лексичні одиниці й активізовані вже сформовані знання з опису людини та особистості.

Групі було запропоновано подивитись на фотографію дитини. З метою активізації роботи групи такий малюнок спочатку обговорюється, з'ясовуються почуття, які він викликає, уподобання та неуподобання групи.

You see a picture of a little child. Look at it and say: is it a boy or a girl? Give your reasons why do you think so. What emotions do you have looking at this picture? Why?

Студенти висловлюють констатуючі або узагальнено-доказові припущення. Ці соціально-психологічні вправи вимагають уміння співвіднести знання з обставинами, встановити причинні зв'язки.

Висновки. Отже, розвиток комунікативної компетентності студентів на заняттях іноземної мови здійснюється за принципом поступовості, поетапності; це дозволяє студентам усвідомлювати свої індивідуальні особливості та комунікативні вміння, здійснювати їх подальший аналіз, що є основою розвитку комунікативної компетентності.

Література:

1. Грінчук О.І. До проблеми соціально-психологічної та комунікативної компетентності в управлінській діяльності / О.І. Грінчук // Актуальні проблеми психології; Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – 2002. – Т. 1. – Вип. 4. – С. 128–134.
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>.
3. Друзь Г. Ділова гра як засіб навчання студентів професійного спілкування іноземною мовою / Г.Друзь // Рідна школа. – 2002. – № 6. – С. 69–70.
4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lenvit.ucoz.ua/ZER.pdf>.
5. Касаткіна О.В. Психолого-педагогічні основи розвитку комунікативної компетентності студентів (на прикладі вивчення англійської мови) : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / О.В. Касаткіна. – Рівне, 2007. – 20 с.
6. Кукленко-Лук'янець І.В. Поєднання комунікативних елементів на заняттях з англійської мови / І.В. Кукленко-Лук'янець // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 6. – С. 52–54.
7. Кукленко-Лук'янець І.В. Вивчення англійської мови в контексті можливостей психокорекції / І.В. Кукленко-Лук'янець // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – № 7. – С. 43–46.
8. Яковлева Н.В. Психолого-педагогічні умови подолання комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Н.В. Яковлева. – К., 2003. – 20 с.

Ныпадымка А. С. Психолого-педагогические основы развития коммуникативной компетентности студентов в процессе изучения английского языка.

Аннотация. В статье раскрывается формирование коммуникативной компетентности студентов ВУЗов в процессе изучения иностранного языка; определены психолого-педагогические условия и средства, способствующие развитию их коммуникативной компетентности.

Ключевые слова: языковая компетенция, коммуникация, общение, языковая деятельность.

Nypadymka A. Psycho-pedagogical basis of development of student's communicative competence through the process of learning English

Summary. The article reveals the formation of communicative competence of the students of higher educational establishments in studying foreign language; the psychological and pedagogical conditions and methods that support the development of their communicative competence are determined.

Key words: speech competence, communication, speaking, speech activity.

Олейник А. А.,
аспірант кафедри теоретическої
и прикладної фонетики англійського язика
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

НЕПОНИМАНИЕ КАК СЛЕДСТВИЕ НАРУШЕНИЯ ПРИНЦИПОВ КООПЕРАЦИИ (НА МАТЕРИАЛЕ ИЗОБРАЖЕННОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ КОММУНИКАЦИИ)

Аннотация. Настоящая статья посвящена рассмотрению феномена непонимания как следствия нарушения собеседником принципов кооперации Г.П. Грайса в англоязычном художественном изображенном диалоге. Проведенное исследование позволяет выделить среди прагматических причин возникновения непонимания следующие: недостаточная информированность одного из собеседников; склонность к обману или нечестность говорящего; отклонение от темы разговора; непонятная, неясная речь или неоднозначная формулировка. В художественном изображенном дискурсе экспликация непонимания происходит не только в прямой речи персонажей, в их внутренней речи, но и с помощью описания их невербального поведения.

Ключевые слова: коммуникация, информация, понимание, непонимание, принцип кооперации, максима.

Постановка проблемы. Настоящая статья посвящена рассмотрению феномена непонимания как следствия нарушения собеседником принципов кооперации Г.П. Грайса в англоязычном художественном изображенном диалоге.

На современном этапе развития лингвистики изучение непонимания в процессе диалогического взаимодействия во многом опирается на анализ коммуникативных сбоев (Т.Г. Винокур, 1993), коммуникативных осечек (Н.Д. Арутюнова, 1970), коммуникативных неудач (Е.К. Теплякова, 1998; С.М. Почепинская, 2009; А.Ю. Серебрякова, 2012). Под коммуникативной неудачей понимают «полное или частичное непонимание высказывания партнером коммуникации, т.е. неосуществление или неполное осуществление коммуникативного намерения говорящего [1, с. 32].

Анализ последних исследований и публикаций. Проблема понимания / непонимания в процессе речевого взаимодействия привлекает внимание таких исследователей, как В.Н. Бабаян, А.А. Брудный, Г.О. Винокур, В.И. Карасик, В.В. Красных, О.А. Леонтович, А.Р. Лурия, А.Г. Медведева, С.М. Почепинская, И.А. Стернин, Ю.А. Сорокин, А.В. Турчик и др.

Когнитивисты активно исследуют такие прагматические характеристики высказывания, как условия искренности, успешности, в частности, принцип кооперации Г.П. Грайса, согласно которому коммуникативный вклад говорящего на данном шаге диалога должен соответствовать принятой совместно с собеседником цели этого диалога.

В настоящей статье нас заинтересовали коммуникативные ситуации, в которых нарушение принципов кооперации Г.П. Грайса приводит к непониманию сказанного собеседником.

В реальной коммуникации невозможно исследовать прагматику непонимания, так как намерения коммуникантов, их коммуникативные цели, presuppositions и прочие важные со-

ставляющие коммуникативного обмена известны только им самим, в то время как в художественной коммуникации читатель узнает о мыслях и намерениях персонажей из авторского описания.

Прагматический анализ причин, по которым между собеседниками возникает непонимание, до сих пор не проводился на материале художественной коммуникации, что предопределяет актуальность настоящей статьи.

Цель статьи – анализ коммуникативных способов проявления непонимания собеседника в художественном изображенном диалоге вследствие нарушения говорящим принципов кооперации.

К задачам, которые решались в данной работе, относим: 1) описание принципов кооперации, сформулированных Г.П. Грайсом; 2) прагматический анализ коммуникативных ситуаций непонимания, возникающего между собеседниками вследствие нарушения принципов кооперации; 3) дифференциация ситуаций непонимания в изображенном художественном дискурсе в зависимости от нарушенных говорящим максим и сверхмаксим.

Материалом исследования послужили контексты выражения непонимания сказанного собеседником, отобранные методом сплошной выборки из романа Гастона Леру «Призрак оперы» (The Phantom of the Opera).

Изложение основного материала. Большая часть словарной литературы содержит определения феномена понимания, оставляя в тени феномен непонимания. Словарь методических терминов и понятий трактует понимание следующим образом: 1. «Когнитивный процесс постижения содержания, смысла. Этот процесс может быть успешным / неуспешным, самостоятельным / несамостоятельным, быстрым / медленным, осознанным / интуитивным. 2. «Продукт процесса понимания – само толкование события, факта, объекта и т.п. В этом смысле возможно П. правильное / неправильное, полное / неполное, глубинное / поверхностное» [2, с. 203]. Отталкиваясь от подобной трактовки феномена понимания, непонимание, по-видимому, следует рассматривать как неуспешный когнитивный процесс постижения смысла, как неточную или неправильную расшифровку сообщения.

Однако, высказывается и несколько иная точка зрения, согласно которой непонимание определяется как вполне обычное коммуникативное событие. Указание на это содержится еще в трудах В. фон Гумбольдта: «Никто не понимает слово в точности так, как другой, и это различие, пускай самое малое, пробегает, как круг по воде, через всю толщу языка. Всякое понимание поэтому всегда есть вместе и непонимание, всякое согласие в мыслях и чувствах – вместе и расхождение» [3, с. 84].

Иногда непонимание даже рассматривается как конкретный тип понимания, при котором слушающий приписывает

знаку внутрішню репрезентацию, отличающуюся на одном или нескольких уровнях от того, что имеет в виду говорящий [4, с. 97].

Г.П. Грайс выделяет ряд максим и сверхмаксим, к которым, относятся, во-первых, максимы количества, связанные с объемом передаваемой информации: 1) «Делай вклад в разговор информативным в степени, необходимой для данного обмена репликами»; 2) «Не делай вклад в разговор более информативным, чем требуется». Во-вторых, выделяется максима качества, к которой относится сверхмаксима «Старайся делать свой вклад соответствующим истине» и две максимы: 1) «Не говори того, что считаешь ложью»; 2) «Не говори того, для чего у тебя нет адекватных доводов». Максима отношения формулируется как «Будь релевантен» («Говори по существу»). К максимам образа действия относятся сверхмаксима «Будь понятен» и максимы: 1) «Избегай неясности выражения»; 2) «Избегай неоднозначности»; 3) «Будь краток, избегай ненужной пространности»; 4) «Излагай по порядку» [5].

Соблюдение данных постулатов позволяет говорящему избежать непонимания. Соответственно, если говорящий нарушает данные постулаты, это создает почву для непонимания сказанного собеседником.

В художественной изображенной коммуникации экспликация непонимания происходит в прямой речи персонажей (с помощью отрицательной формы глагола *understand* и вопросительных конструкций), а также в авторском комментарии.

Анализ фактического материала показывает, что в изображенном художественном дискурсе распространены ситуации, в которых непонимание персонажем собеседника связано с нарушением *максимы количества* (полноты) информации. К примеру, Рауль недооценивает опасность Призрака Оперы. Причина непонимания исходящей от призрака опасности в неполной информации – позже собеседница сама признает, что не все рассказала о призраке Раулю (*And you will understand that when I tell you how I left him*). Непонимание эксплицируется вопросом:

“But one can find out where he lives. One can go in search of him. Now that we know that Erik is not a ghost, one can speak to him and force him to answer!”

Christine shook her head.

“No, no! There is nothing to be done with Erik... except to run away!”

“Then why, when you were able to run away, did you go back to him?” “Because I had to. And you will understand that when I tell you how I left him” [6, с. 130].

В следующей беседе непонимание также возникает вследствие нарушения максимы количества или полноты информации: один из коммуникантов, Персиан, упоминает имя своего служащего, которое неизвестно слушающему. Персиан игнорирует разные с собеседником фоновые знания и ему приходится исправлять свой промах: объяснять, кто такой Дариус:

“If only Darius has come!” said the Persian.

“Who is Darius?”

“Darius? My servant” [6, с. 191].

В следующем эпизоде непонимание вызвано неполнотой информации об объекте разговора – Призраке Оперы: Рауль считал, что призрак не строил стен в подземелье, а в действительности (как выясняется в процессе беседы) строил (*that is just what he did*). Непонимание здесь эксплицируется вопросом и восклицанием:

“We shall do all that is humanly possible to do!.. But he may stop us at the first step!... He commands the walls, the doors and the trap-doors. In my country, he was known by a name which means the ‘trap-door lover’”.

“But why do these walls obey him alone? He did not build them!”

“Yes, sir, that is just what he did!” [6, с. 195].

Иллюстрацией непонимания, вызванного нарушением *максимы качества* информации, может служить эпизод, в котором двое персонажей, Ричарда и Мончармин, обвиняют служанку в том, что она украла 20 франков. Прежде чем она признается прямо, что на самом деле виновник – один из обвиняющих её персонажей, она говорит намеками. Это вызывает непонимание, которое выражается эмоционально-окрашенными вопросами со стороны как Ричарда, так и Мончармина:

She choked with rage. She shouted:

“I never heard of such a thing!”

And, suddenly, she darted up to Richard again.

“In any case”, she yelled, “you, Richard, ought to know better that I where the twenty-thousand franks went to!”

“I?” asked Richard, astounded. “And how should I know?”

Moncharmin, looking severe and dissatisfied, at once insisted that the good lady should explain herself.

“What does this mean, Mme. Giry?” he asked. “And why do you say that M. Richard ought to know better than you where the twenty-thousand franks went to?”

As for Richard, who felt himself turning red under Moncharmin’s eyes, he took Mme. Giry by the wrist and shook it violently. In a voice growling and rolling like thunder, he roared:

“Why should I know better that you where the twenty-thousand franks went to? Why? Answer me!”

“Because they went into your pocket!” gasped the old woman. “It was myself who put the twenty-thousand franks into M. Richard’s pocket!” [6, с. 171].

Эмоциональное состояние персонажей, выражающих непонимание, эксплицируется в авторском комментарии (*astounded, who felt himself turning red*).

Вместо того, чтобы «говорить» по существу, как того требует *максима отношения* Г.П. Грайса, в следующем контексте коммуникант неудачно и не к месту шутит. Секретарю не нравится ироническое отношение персонажа по имени Габриэль к ситуации, он напоминает шутнику о серьезности ситуации, в чем виноват сам Габриэль. Габриэль не понимает, о чем идет речь, и выражает своё непонимание вопросом:

The secretary was furious at this wretched joke, made at so dramatic a moment. He knit his brows and contracted his lips. Then he put his mouth to Gabriel’s ear:

“Don’t be so sly, Gabriel. There are things going on for which you and Mercier are partly responsible.”

“What do you mean?” asked Gabriel.

“Christine Daae is not the only one who suddenly disappeared tonight” [6, с. 156].

Следующий пример иллюстрирует непонимание, возникшее вследствие нарушения *максимы образа действий* (способа выражения / манеры): у коммуникантов разное представление о слове *somebody*. Говорящий буквально воспринимает этот термин: поскольку у призрака нет тела, он к этой категории не относится:

“Well, that’s the ghost’s box. No one has had it for over a month, except the ghost, and orders have been given at the box-office that it must never be sold.”

"And does the ghost really come there?"

"Yes."

"Then somebody does come?"

"Why, no! The ghost comes, but there is nobody there."

The little ballet girls exchanged glances. If the ghost came to the box, he must be seen, because he wore a dress-coat and a death's head, but she replied:

"That's just it! The ghost is not seen. And he has no dress-coat and no head!" [6, с. 14].

В приведенном примере непонимание выражено не только вопросами в прямой речи персонажей, но и внутренней речью девушек, а также описанием их невербального поведения – пытаюсь разобраться, они обмениваются взглядом (*exchanged glances*).

В следующем эпизоде непонимание возникло между служанкой и женихом Кристин. Разыскивая пропавшую Кристин, жених обращается к её служанке. Служанка не называет прямо похитителя, что было бы уместно в подобной ситуации (спешки и отчаяния), а выбирает способ выражения (*good genius*). Более того, даже после переспроса она вновь выбирает метафорическую форму ответа. Значит, нарушена *максима образа действия*.

"Madame... where is Christine?"

And the old lady replied calmly:

"She is with her good genius!"

"What good genius?" exclaimed poor Raoul.

"Why, the Angel of Music!" [6, с. 87–88].

Таким образом, исследование феномена непонимания как следствия нарушения собеседником принципов кооперации Г.П. Грайса позволяет выделить среди прагматических причин возникновения непонимания следующие: недостаточная информированность одного из собеседников; склонность к обману или нечестность говорящего; отклонение от темы разговора; непонятная, неясная речь или неоднозначная формулировка. В художественном изображенном дискурсе экспликация непонимания происходит не только в прямой речи персонажей, в их внутренней речи, но и с помощью описания их невербального поведения. О подоплеке непонимания читатель узнает из контекста художественного произведения.

Перспективу данного исследования видим в изучении паравербальных (мимических, жестовых и интонационных) проявлений непонимания в кинематографическом дискурсе.

Литература:

1. Ермакова О.Н. К построению типологии коммуникативных неудач / О.Н. Ермакова, Е.А. Земская // Русский язык в его функционировании. – М. : Наука, 1993. – 345 с.
2. Азимов Э.Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. – М. : «Издательство ИКАР», 2009. – 448 с.
3. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / В. фон Гумбольдт ; пер. с нем. – М. : Прогресс, 1984. – 397 с.
4. Бирвиш М. Насколько линейно-упорядоченной является языковая обработка? / М. Бирвиш // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1988. – Вып. 13. – С. 93–152.
5. Grice H.P. Presupposition and conversational implicature / H.P. Grice // Radical pragmatics. – N.Y., 1981. – P. 183–198.
6. Leroux G. The Phantom of the Opera / G. Leroux. – L. : Harper Press, 2011. – 306 p.

Олійник Г. О. Нерозуміння як наслідок порушення принципів кооперації (на матеріалі зображеної художньої комунікації)

Анотація. Статтю присвячено розгляду феномена нерозуміння як наслідку порушення співрозмовником принципів кооперації Г.П. Грайса в англійському художньому зображеному діалозі. Проведене дослідження феномена нерозуміння дозволяє виокремити серед прагматичних причин виникнення нерозуміння такі: недостатня інформованість одного із співрозмовників; схильність до обману та нечесності мовця; відхилення від теми розмови; незрозуміле мовлення або неоднозначне формулювання думки. У художньому зображеному дискурсі експлікація нерозуміння відбувається не тільки у прямій та внутрішній мові персонажів, а й за допомогою опису їхньої невербальної поведінки.

Ключові слова: комунікація, інформація, розуміння, нерозуміння, принцип кооперації, максима.

Oliinyk H. Misunderstanding caused by the cooperative principle violation (in english portrayed artistic discourse)

Summary. The article is dedicated to the overview of misunderstanding caused by the violation of G.P. Grice's cooperative principles in the English portrayed artistic discourse. This investigation of misunderstanding phenomenon has resulted in summarizing the pragmatic reasons for misunderstanding, such as the speaker's insufficient knowledge of a certain topic; the speaker's deceitfulness or dishonesty; a deviation from the subject of speech; indistinct speech or the ambiguity of the meaning. In portrayed artistic discourse, misunderstanding is expressed by the characters' non-verbal behavior description, as well as their direct or inner speech.

Key words: communication, information, understanding, misunderstanding, cooperative principle, maxim.

Оленюк О. В.,

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри англійської філології

Львівського національного університету імені Івана Франка

КОНЦЕПТ *ECONOMY* ТА ЙОГО ПРОФІЛЮВАННЯ В АНГЛОМОВНОМУ ЖУРНАЛЬНОМУ РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті розглянуто способи вербальної експлікації концепту *economy* в англійському журнальному рекламному дискурсі на початку ХХІ століття. Проаналізовано понятійну, ціннісну та образну складові концепту. Виокремлено концептуальні ознаки, що моделюють структуру концепту *economy*.

Ключові слова: концепт, понятійна складова, образна складова, ціннісна складова, концептуальні ознаки.

Постановка проблеми. Актуальний у сучасному мовознавстві когнітивно-дискурсивний підхід до вивчення мовних явищ дає змогу отримати доступ до свідомості людини, її концептосфери та дослідити їхній зміст і будову шляхом аналізу основних структурних елементів – концептів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічне підґрунтя когнітивно-дискурсивного підходу становлять праці таких мовознавців: К.Я. Кусько [1], О.І. Морозової та І.С. Шевченко [2], Г. Браун і Г. Юль (G. Brown і G. Yule) [3], Т. ван Дейк (T. van Dijk) [4]. Розгляд складових концептосфери здійснювався з опорою на теоретичні надбання В.І. Карасіка [5], Дж. Лакоффа [6], А.М. Приходько [7], В. Еванса (V. Evans), М. Гріна (M. Green) [8].

Мета статті. Журнальний рекламний дискурс має свою концептосферу, яка й визначає основні стратегії впливу [9], тому метою цієї статті є дослідження одного з елементів концептосфери англійського журнального рекламного дискурсу (надалі – РД) на початку ХХІ століття, а саме – концепту *economy*.

Завдання статті: проаналізувати способи вербальної актуалізації концепту *economy* та представити його мовний портрет.

Виклад основного матеріалу. За основу для формування поняттєвої складової концепту обрано словникові дефініції лексеми *economy*:

LDOCE: 1) *the careful use of money, time, goods etc so that nothing is wasted*; 2) *something that you do in order to spend less money*;

ODE: 1) *the use of the time, money, etc. that is available in a way that avoids waste*;

CCAD: 1) *the use of the minimum amount of money, time, or other resources needed to achieve something, so that nothing is wasted*;

MEDAL: 1) *the careful use of money, products, or time so that very little is wasted* 2) *the use of the smallest number of words or movements needed to express or do something well*.

Отже, концептуальними ознаками (надалі – КО) поняттєвої складової є «економія коштів», «економія часу», «економія інших ресурсів». Кількісну репрезентацію концепту *economy* представлено 296-ма текстами РД ХХІ століття, що становить

7,4% проаналізованого корпусу даних (4 000 одиниць рекламних фрагментів).

КО «економія часу» (198 випадків) об'єктивується залученням:

– прикметників і прислівників, семантична структура яких містить компонент «швидкий» – *quick, fast, soon, quickly, to speed*, а також парадигми їхніх номінативних граматичних значень і членів лексико-семантичних полів:

Where's it gone? New Softlotion absorbs twice as fast so it simply disappears. One moment it's on the skin, next it's in the skin. Twice as fast. That's how quickly our new Softlotion's absorbed. That's Johnson's Babysoftness [Marie Claire, July 2004].

Aussie. A quick way to a great hair today. With fast-acting products like 3 Minute Miracle deep conditioner, you can be fashionably early for a change [Good Housekeeping, September 2010];

– прямих лексичних темпоральних ідентифікаторів – *in just 10 minutes, in just 10 days, exactly 90 seconds, in as little as 30 minutes, in under a minute, it takes 15 minutes*:

For Aussies it's a miracle if it takes longer than 3 minutes. Need a miracle to revive your hair? No worries. That's exactly what Aussie promise you with their new 3-minute Miracle [Cosmopolitan, February 2004].

Introducing a no-more-roots breakthrough! At last, touch up your roots in just 10 minutes! Clairol® [Ladies' Home Journal, April 2005].

You spent weeks looking for that little black dress. Fortunately, it only takes 15 minutes to see how much you could save with GEICO [Ladies' Home Journal, April 2011].

It's ready in minutes. Not counting the whole year you've been waiting for it. Campbell's [Family Circle, November 2010];

– прикметників *instant* та *immediate* і прислівників *instantly* та *immediately* як часових вказівників негайності:

Why wait? Get younger looking skin ... INSTANTLY. New! instant rewind anti-ageing cream foundation. INSTANTLY feels firmer. Maybelline [Marie Claire, December 2006].

Immediately 2×softer, flawlessly smooth skin. Instant effect: 2×softer skin... L'OREAL [Marie Claire, July 2004].

Помітну актуалізацію отримує КО «економія коштів» (104 випадки), що експлікується за допомогою:

– лексем із семантикою ощадливості, економії – *to save, savings*:

Huge savings on selected resorts.... At Sandals, voted World's Best, everything you could ever wish for is included... Sandals Resorts [Cosmopolitan, February 2004].

"Yes! Girls, you could save £125 on your car insurance" Diamond created for women [Cosmopolitan, February 2004].

Save money. Live better. Walmart [Family Circle, November 2010].

– синтагматичних зв'язків іменників, що вказують на велику кількість коштів, які потрібно витратити для отримання чогось – *best price, relaxed price, reasonable prices, special introductory price, down-to-earth prices, at a price that will move you, at a much softer price, affordable prices, incredibly low costs, at no charge*:

A floor lamp that spreads sunshine all over a room. Best price ever on the original. Balanced Spectrum® floor lamp [People, July 18, 2005].

A new engine for your mobile with incredibly low running costs. To have a free SIM card, speed its way to you, call us today [Metro, June 25, 2003].

If your kitchen costs less, you can work less. If you don't want to spend your life at work saving for a great looking kitchen, IKEA has a wide range of quality kitchens at exceptionally affordable prices [Marie Claire, January 2006];

– прикметникової опозиції *less – more*:

Feel fabulous for less. More for your money. Bic [Cosmopolitan, May 2010].

With fresh stock from top designers and high street brands arriving each week, you'll achieve the latest style for less. McArthurGlen. Designer outlets [InStyle, February 2004].

Fewer seats. More room to yourself. American Airlines [The Week, October 11, 2003];

– словосполучень із прикметниками *free* та *cheap* на позначення безкоштовності чи дешевизни:

An hour long UK evening call with BT Together Option 1 is now up to 20 times cheaper than other call providers [Metro, June 25, 2003].

Try for FREE now! Real people. Real profiles. Real pictures. People like you up for some fun. Now browse them on your mobile. Send and receive unlimited free messages [Cosmopolitan, February 2004];

– кількісних числівників у комбінації з лексемами з семантикою «менше» – *take advantage of up to 50% off, get 25% off your first purchase, up to 50% lower, to reduce, to cut*:

Call today to take advantage of up to 50% off selected blinds [Woman&Home, February 2004].

Dress to kill. Up to 50% off quality brands and designer labels [InStyle, February 2004].

By better aligning inventory decisions with customer demand, MarineMax reduced its planning cycle from 3 months to 3 weeks, cut costs by 48% and ultimately moved more boat. [The Economist, November 12–18, 2011];

– словосполучень із лексемами на позначення видатків (*fee, to pay*) з імпліцитно закладеним повідомленням «з нашим товаром плати менше» – *until now you paid twice as much, you won't have to pay a penny more, you could pay twice as much*:

You could pay twice as much for an all-wheel drive sedan. In fact, until now, you did. Introducing the Ford Five Hundred. It delivers more of everything you want in a sedan... for a price other full-size sedans couldn't touch [People, July 18, 2005].

Talk for up to 60 minutes and pay for just 3, because sometimes life's more than just a 3 minute conversation. Vodafone™ [She Magazine, August 2005].

If your card has an annual fee, get rid of it. If it comes with a reward redemption fee, cut it up. If it costs to add a card, stick it in a drawer. And switch to Discover [Family Circle, November, 2010].

До складу КО «економія інших ресурсів» (95 випадків) увійшли поняття економії зусиль, місця, палива, використання

енергії, будь-яких витратних матеріалів. Для об'єктивації КО використовуються:

– синтаксичні та лексичні структури на позначення відсутності необхідності якоїсь дії чи ознаки – *without much effort, without taking drastic measures, mess-free, worry-free, effortless, without (doing smth), to add nothing*:

Now good things come to those who wait exactly 90 seconds. Add nothing. Microwave for 90 seconds. For a savory, delicious side dish that's always right on time. New Rice-A-Roni Express [Ladies' Home Journal, April 2005].

In true Aussie style, it's quick and it's effortless. (We don't mind hard work, but only in short bursts). Great hair, no worries [Cosmopolitan, February 2004].

The unique "Insight" cavity design allows you to see more of what's cooking without bending and looking. Thinking of you. Electrolux [Marie Claire, December 2006].

Without much effort I have seen mu mortgage just drop and drop and drop [Metro, June 25, 2003].

The best printer for your business is the one you never have to think about. The one that makes you look good without asking for much in return... Get HP printers [The Week, October 11, 2003].

It's time to look at foil differently. BacoFoil Non-Stick has been designed for ultimate convenience. It's unique non-stick coating allows food to slide straight off, which creates less mess and means less effort [Marie Claire, December 2006].

Get in shape without setting foot in a gym. Skechers [Men's Journal, December – February 2009–2010];

– конструкції із прислівниковим компонентом *just – just one click, just one step, just one tablet*:

Just one tablet of new Imigran Recovery can relieve all the major symptoms of a full blown attack [Marie Claire, December 2006].

Why not try New Pantene Pro-V Intensive Winter Rescue Warming Wrap? Just heat the sachet and smooth onto your hair [Cosmopolitan, February 2004];

– лексичні одиниці зі складовою *self* для вираження самостійності виконання дії об'єктом реклами – *self-tanning formula, self-foaming discs, self-winding mechanical*:

Shift your cleansing into high gear ... or low. New self-foaming discs. OLAY [Ladies' Home Journal, April 2005].

Образна складова концепту не зазнає об'єктивації через призму перцепції, що свідчить про звужене смислове навантаження концепту, його узвичаєну інтерпретацію у свідомості реципієнта. Однак рекурентність лексичних комбінацій зі складовими із семантикою «додаткова вигода» – *extra, plus, more, benefit, to include, to exceed, 2 in 1, 3 for 1, to combine, to bring together* – є підґрунтям для моделювання концептуальної метафори **економія – це додаткова вигода**.

Sony Centre. More Sony for your money. Every product at the Sony Centre comes with a host of extra special features... [Marie Claire, February 2004].

The 2 litre Jaguar X-TYPEV6S already includes a host of luxurious extras as standard... [The Mail, April 20, 2003].

...We believe the clarity, realism and ability to reproduce low notes will exceed any expectation you may have about how good your iPod can sound [Men's Journal, December – February 2009–2010].

The power and versatility of 6 tools packed onto one. Craftsman [Men's Journal, December – February 2009–2010].

ORECK 3 for 1. 3 times the clean for your dollar [Family Circle, November 2010].

Z-680 Speaker System. The first multimedia speaker system that brings together THX®, Dolby®, Digital Dolby® ProLogic® II, and DTS® on one buss-pumping, earth-shaking 500 watt RMS surround sound package [Esquire, March 2004].

Оцінна складова концепту не експлікується вербально, але залучення лексем із позитивним конотативним значенням формує імпліцитну позитивну оцінну характеристику. Окрім того, «останні тенденції у світі – фінансова криза, зменшення природних ресурсів, небезпека глобального потепління, жорстка конкуренція та гіперінтенсивний інформаційний розвиток планети просто благають про те, аби люди почали сповідувати ощадні ідеї» [10], і загальносвітова економія сприймається радше як апіорний факт, а не категорія, що потребує оцінки. Поняттю «економія» надається модальний, а не оцінний компонент.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що концепт *economy* отримує об'єктивізацію лише у площині поняттєвої та частково образної складових, що вказує на усталеність і чітку оформленість концепту у свідомості адресата. Актуалізуються три КО: «економія коштів», «економія часу», «економія інших ресурсів», які співвідносяться зі словниковими дефініціями лексеми *economy*. Окрім того, їхня кількісно незначна репрезентація є ознакою периферійності концепту *economy* у концептосфері середньостатистичного одержувача рекламного повідомлення. Таким чином, ощадливість виводиться на когнітивну периферію та втрачає свою актуальність, сучасному адресатові не потрібно замислюватись над вартістю жаданого об'єкта, а важливіше заощаджувати час, зусилля, енергетичні ресурси, простір.

Перспективи подальших розвідок полягають у діахронному дослідженні основних концептів американського журнального рекламного дискурсу.

Література:

1. Дискурс іноземномовної комунікації [колект. монографія] / під заг. наук. ред. К. Кусько. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 494 с.
2. Шевченко І.С. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / І.С. Шевченко, О.І. Морозова ; під заг. ред. І.С. Шевченко. – Харків : Константа, 2005. – С. 21–28.
3. Brown G. Discourse Analysis / Gillian Brown, George Yule. – Cambridge : University Press, 1983. – 288 p.
4. Dijk T.A. van. The study of Discourse / T.A. van Dijk // Discourse as Structure and Process ; ed. by T.A. van Dijk. – L. : Sage Publications, 1997. – P. 1–34.
5. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
6. Lakoff G. Metaphors We Live By / George Lakoff, Mark Johnson. – University of Chicago Press, 2003. – 242 p.
7. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А.М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
8. Evans V. Cognitive Linguistics. An Introduction / Vyvyan Evans, Melanie Green. – Edinburgh University Press. – 2006. – 830 p.
9. Оленюк О.В. Когнітивно-дискурсивні характеристики впливу на адресата (на матеріалі англійської журнальної реклами) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / О.В. Оленюк ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2016. – 23 с.
10. Смовженко Т. Українська правда. Блоги / Т. Смовженко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://blogs.pravda.com.ua/authors/smovzhenko>.

Оленюк Е. В. Концепт *ECONOMY* и его профилирование в англоязычном журнальном рекламном дискурсе в начале XXI века

Аннотация. В статье рассмотрены способы вербальной экспликации концепта *economy* в англоязычном журнальном рекламном дискурсе в начале XXI века. Проанализированы понятийная, ценностная и образная составляющие. Выделены концептуальные признаки, формирующие структуру концепта *economy*.

Ключевые слова: концепт, понятийная составляющая, ценностная составляющая, образная составляющая, концептуальные признаки.

Olenyuk O. Concept *ECONOMY* and its profiling in magazine advertising discourse of the XXI century

Summary. The article deals with the ways of verbalizing of the concept *economy* in magazine advertising discourse of the beginning of the XXI century. The analysis has been conducted in terms of notional, axiological and figurative constituents. The conceptual markers molding the structure of the concept *economy* have been identified.

Key words: concept, notional constituent, axiological constituent, figurative constituent, conceptual markers.

Павлюк І. Б.,

кандидат філологічних наук, асистент кафедри англійської філології
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

АФІКСАЦІЯ ЯК ПРОДУКТИВНИЙ СПОСІБ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРМІНІВ ФІТНЕСУ)

Анотація. Статтю присвячено дослідженню морфологічного способу словотвору в англійській мові – афіксації. Розглядаються явища суфіксації та префіксації на прикладі англійської фахової мови фітнесу. Це дослідження дало змогу виявити твірний потенціал похідних термінів фахової мови фітнесу, описати її продуктивні моделі та їхнє семантичне наповнення.

Ключові слова: фахова мова фітнесу, термін, афіксація, суфікс, префікс, словотвірна модель.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток науки та технологій вносить відчутні зміни в усі сфери людського буття та сприяє зростанню інтересу до різних проблем термінознавства як із теоретичної, так і з практичної точки зору. Тож актуальність дослідження фахових мов, зокрема термінів, зумовлена масовим виникненням нових понять, які потребують номінації. У кожній живій мові ніколи не припиняється процес її поповнення новими словами. Поповнення словникового складу будь-якої мови залежить від лінгвістичних і екстралінгвістичних умов, в яких вона функціонує та розвивається. Мова не є статичним явищем, вона постійно змінюється. Для сучасної англійської мови характерним є кількісне зростання словникового складу за допомогою її внутрішніх ресурсів. Виявлення та вивчення найбільш суттєвих закономірностей словотвірного процесу має велике теоретичне значення, адже результати таких досліджень можуть бути використані на практиці викладачами іноземних мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування фахових мов, розвиток та становлення їхніх терміносистем неодноразово були об'єктом дослідження широкого кола лінгвістів, термінологів та інших фахівців, які за родом своєї діяльності мають справу з термінологією. Підґрунтям сучасних досліджень, присвячених проблемам термінотворення, стали праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як С.В. Гриньов-Гриневиц [1], Р.І. Дудок [2], Л.В. Івіна [3], Ю.А. Зацний [5], І.С. Квітко [6], Т.Р. Кияк [7], В.М. Лейчик [8], І.Т. Панько [9], М.М. Положин [10] та ін. Незважаючи на велику кількість праць, які присвячені цій проблемі, вона й досі залишається в центрі уваги.

Мета статті полягає у вивченні твірного потенціалу похідних термінів фахової мови фітнесу, в описі продуктивних моделей та їхнього семантичного наповнення. Мета зумовлює необхідність розв'язання таких завдань: 1) виявити продуктивні морфологічні моделі в термінології сфери фітнесу; 2) проаналізувати їх за словотвірним значенням; 3) окреслити ті основні тенденції творення англійських термінів фітнесу шляхом афіксації, які не розглядалися раніше. **Об'єктом** дослідження є словотвірний потенціал термінів шляхом афіксації у фаховій мові фітнесу. **Матеріалом нашої розвідки** слугували 463 англійських терміни фітнесу, отриманих шляхом суцільної вибірки з англійських спеціалізованих словників

[11; 12], англійських і американських журналів, монографій та підручників, статей з інтернет-джерел, присвячених сфері фітнесу.

Виклад основного матеріалу. Дослідження особливостей утворення термінів вимагає уваги, оскільки правильне розуміння закономірностей сучасного термінотворення допоможе здійснити практичні завдання термінознавства. Адже кожен новий термін, розширюючи межі терміносистеми, не тільки заповнює певну лакуну, але й дозволяє краще пояснити певні загальні закономірності формування терміносистем узагалі та галузевих зокрема [3, с. 27].

За морфологічною структурою однослівні терміни фітнесу загальною кількістю 1186 одиниць поділяються на непохідні (463 одиниці, або 39,05%), похідні (545 одиниць, або 45,95%) та складні (111 одиниць, або 9,35%). Похідні слова, утворені за допомогою префіксальних та суфіксальних морфем, кількісно домінують над непохідними, це свідчить про те, що перевага надається вмотивованим одиницям.

Афіксація – спосіб словотвору, за допомогою якого утворюються нові слова шляхом приєднання словотвірних афіксів, тобто префіксів та суфіксів, до основ різних частин мови [11, с. 13]. У морфологічній структурі слова-терміна, утвореного шляхом афіксації, органічно закладені основи структурної систематизації, які мають першочергове значення для термінології [8, с. 199]. У процесі префіксації слово змінює лише своє значення, тобто відбувається уточнення вихідного слова за певними параметрами, а суфікс створює нове слово, оформлює його як певну частину мови.

Хоча сучасна англійська мова послуговується чималим арсеналом афіксів, поповнення їх складу не припиняється. Позиція афікса в системі не може залишатися постійною. Суфікс неодмінно повинен розвиватись, і під час розвитку йому властиві етапи продуктивності, малопродуктивності й непродуктивності [2, с. 107]. Ці словотвірні форманти мають перехідний статус, тому що перебувають на межі основоскладання й афіксації, що є причиною різних підходів до класифікації й інтерпретації афіксів.

Похідні терміни фітнесу утворюються за загальними правилами словотвору англійської мови. У процесах утворення префіксальних похідних терміносистеми фітнесу використовується певний набір префіксів з усього арсеналу префіксальних засобів англійської мови, який, як зазначає Положин М.М. [10], складається із 79 префіксів, що беруть участь в утворенні іменників, дієслів, прикметників та прислівників сучасної англійської мови.

Словотвірна префіксація англійської терміносистеми фітнесу представлена 45 префіксами та префіксоїдами: *a-, an-, anti-, auto-, bi-, bio-, contra-, co-, cross-, de-, dia-, di-, dys-, en-, hyper-, hypo-, im-, in-, inter-, intra-, macro-, mal-, mega-, meso-, micro-, mono-, multi-, myo-, non-, over-, poly-, pre-, pro-, re-, self-, semi-, sub-, super-, syn-, trans-, tri-, un-, under-, uni-*.

Ми виявили 176 похідних слів-термінів, які утворені шляхом префіксації, що становить 32,29% від загальної кількості слів-термінів.

Префікси, які були зафіксовані в процесі утворення префіксальних похідних-термінів, можна поділити на три групи: а) високопродуктивні: *over-* – 15 одиниць (*overeating* – переїдання), *hyper-* – 14 одиниць (*hyperextension* – гіперекстензія); б) середньопродуктивні: *re-* – 9 одиниць (*rehydration* – відновлення водного балансу); *under-, non-, in-, bi-, myo-* – по 7 похідних (*undernourishment* – недоїдання, *non-fattening* – той, що не сприяє ожирінню, *incoordination* – відсутність координації м'язових рухів, *bilateral* – білатеральний, *myopathy* – міопатія); *anti-, hypo-, de-, un-* – по 6 похідних (*antioxidant* – антиоксидант, *hypotonia* – гіпотонія, *detoxication* – детоксикація, *unsaturated* – ненасичений); в) низькопродуктивні, які налічують 5 та менше похідних-термінів: *super-, tri-, trans-, syn-, sub-, self-, pro-, poly-* та інші (*superfood* – корисна для здоров'я їжа, *triceps* – трицепс, *transverse* – поперечний, *synergist* – синергісти, *submaximal* – субмаксимальний, *selfregulation* – саморегуляція, *protrector* – протрактор, який витягує м'яз, *polypeptide* – поліпептид).

Префікси *a-, an-, anti-, conta-, de-, in-, im-, un-* передають значення дії, протилежної тій, що позначена мотивуючою основою (*atony* – атонія, *anaerobic* – анаеробний, *anticatabolism* – антикатаболізм, *contraindication* – протипоказання, *deconditioning* – погіршення фізичного стану, *inactivity* – бездіяльність, *imbalance* – порушення рівноваги, *unfitness* – непридатність (за станом здоров'я)), *mal-, dys-*, передають значення «аномального, поганого» (*malnutrition* – недостатнє харчування, *dystrophy* – дистрофія), *co-, intra-, en-* – «взаємодія, спільна діяльність» (*coordination* – координація, *intramuscular* – внутрішньом'язовий, *enzyme* – ензим, фермент), *dia-, cross-, inter-, trans-* – «ті, що перетинаються, відбуваються всередині чогось» (*diastole* – діастола, *cross-bar* – поперечна планка, *intermuscular* – міжм'язовий, *transdermal* – трансдермальний), *uni-, mono-* – «той, що складається з однієї частини» (*unipennate* – одноперий м'яз), *sub-, under-* – «недостатня діяльність того, на що вказує твірне слово» (*subskill* – один із підвидів навички, *underweight* – недостатня вага), *over-, hyper-* – «надмірність прояву того, на що вказує твірне слово» (*overpronation* – надмірна пронація, *hypermobility* – гіперрухливість).

Антонімічні значення відзначаємо в парах *eu-* «добре» та *mal-* «поганий»; *under-* «недостатня діяльність того, що позначене твірною основою», *over-* «надмірність прояву того, на що вказує твірне слово»; *hyper-* «надлишкова якість того, що позначене твірною основою», *hypo-* «недостатня якість того, що позначене твірною основою»; *mono-* «одиничний», *poly-* «багатоскладовий» (*eustress* – позитивний стрес, *malnutrition* – неповноцінне харчування, *undereating* – недоїдання, *overtraining* – перетренування, *hypertension* – гіпертонія). Ми зафіксували градуальні антонімічні префікси: *micro-* «менше, ніж те, що вказане твірною основою», *meso-* «середнього розміру порівняно з тим, на що вказує твірна основа», *macro-* «більший за те, на що вказує твірна основа», *mega-* «набагато більший за те, на що вказує твірна основа» (*micronutrient* – мікроелемент харчування, *mesocycle* – мезоцикл тренування, *macrobiotics* – макробіотика, *megadose* – дуже велика доза вітамінів).

У процесі утворення термінів фітнесу використовується визначений набір суфіксів із загального переліку словотвірних суфіксів, який складає 94 одиниці і є найповнішим на сьогодні [4, с. 77]. Було зафіксовано використання 50 суфіксів з усього об'єму суфіксів, що функціонують у сучасній англійській мові.

Кількість суфіксів, за допомогою яких утворилися похідні терміни – іменники фітнесу, становить 34 одиниці: *-acy (-cy), -al, -an, -ance (-ence), -ase, -er (-or), -arian, -ia, -ics, -ie, -ine (-in), -ing, -ism, -ist, -ite, -itis, -ity, -ium, -logy, -lysis, -ment, -ness, -ock, -ol, -oma, -one -ose, -osis, -pathy, -ship, -sion (-tion), -stat, -ture, -y*. Прикметники утворені з використанням 13 суфіксів: *-able (-ible, -eble), -al, -ant (-ent), -ar, -ary (-ry), -ed, -ic, -ing, -ior, -ive, -oid, -ous, -y*, а в утворенні дієслів використовуються 3 суфікси: *-ate, -ify, -ise (-ize)*.

Таким чином, у суфіксальному термінотворенні англійської фітнес-термінології бере участь 52,12% префіксів від тих, що функціонують у сучасній англійській мові.

Терміни, утворені шляхом афіксації, можна поділити на групи залежно від того, до якої категорії належать поняття, які вони позначають: 1) найменування процесів та результату дії; 2) найменування ознак, якостей та особливостей; 3) найменування захворювань та розладів різного характеру; 4) найменування хімічних сполук, речовин і ліків; 5) найменування наук та видів діяльності; 6) особа, яка виконує дію, та знаряддя для виконання дії.

У першій групі термінів найпоширенішими є суфікси *-tion (-sion)* – 59 одиниць (*extension* – випрямлення кінцівок, *rehabilitation* – реабілітація); *-ing* – 37 одиниць, приєднуються до дієслівних основ (*chining* – підтягування на перекладині, *dieting* – дотримання режиму харчування); *-acne (-ence)* – 7 одиниць (*resistance* – протидія, *adherence* – дотримання вказівок лікарів); *-ment* – 6 одиниць (*nourishment* – харчування, *supplement* – харчова добавка); *-age* – 1 одиниця (*roughage* – їжа з великим умістом клітковини).

До другої групи слів, які виражають якість, ознаку й особливість, належить 36 термінів, 22 з яких утворені за допомогою суфікса *-ity*, 6 – за допомогою суфікса *-ness*, 5 одиниць утворені суфіксом *-ture* та 3 – за допомогою суфікса *-acy (-ency)*. Усі вищезазначені суфікси приєднуються до основ прикметників, наприклад: *obesity* – ожиріння, *vascularity* – васкуляризація, *digestibility* – легкотравність, *efficiency* – ефективність, *fitness* – фітнес, *wellness* – міцне здоров'я.

До складу третьої групи входить 73 терміни, утворені за допомогою латинських та грецьких суфіксів, а саме: по 22 терміни із суфіксами *-ia* та *-osis* (*insomnia* – безсоння, *glycaemia* – глікемія, *adiposis* – ожиріння, *arthrosis* – артроз), 14 термінів із суфіксом *-ism* (*alcoholism* – алкоголізм, *rheumatism* – ревматизм), 6 термінів із суфіксом *-trophy* (*dystrophy* – дистрофія, *amyotrophy* – аміотрофія) та із суфіксами *-oma, -pathy, -itis, -lysis* (*melanoma* – меланома, *arthropathy* – захворювання суглобів, *bursitis* – бурсит, *lipolysis* – розщеплення жиру).

Четверта група представлена суфіксами латинського та грецького походження, які зазвичай використовуються в процесі номінації хімічних сполук, речовин та ліків. Ця група налічує 66 терміноутворень, у номінації яких беруть участь суфікси *-ine (-in)* – 43 одиниці (*creatine* – креатин, *insulin* – інсулін), 8 одиниць із суфіксом *-ose* на позначення назв вуглеводів (*fructose* – фруктоза, *maltose* – мальтоза), 7 одиниць на позначення хімічних елементів та сполук за допомогою суфікса *-ium* (*sodium* – натрій, *magnesium* – магній), 5 одиниць із суфіксом *-ol* (*glycerol* – гліцерин, *retinol* – ретинол) та по 1 терміну із суфіксами *-ase, -al, -one, -ic* (*lactase* – лактаза, *nutraceutical* – нутрицевтик, *ketone* – кетон, *antibiotic* – антибіотик).

П'ята група представлена термінами з такими суфіксами: *-ics* – 16 одиниць (*biomechanics* – біомеханіка, *phyometrics* –

пліометрика), *-logy* – 5 термінів (*kinesiology* – кінесіологія, *physiology* – фізіологія), *-y* – 7 термінів (*anatomy* – анатомія).

Остання група представлена такими суфіксами: *-er (-or)* – 32 одиниці, *-ist* – 5 одиниць, *-arian* – 2 одиниці та *-stat* – 1 термін (*caliper* – щипці для вимірювання відсотка жиру в організмі, *spotter* – людина, яка підстраховує під час виконання фізичних вправ, *adipostat* – пристрій для вимірювання відсотків жиру в організмі, *fruitarian* – людина, яка споживає лише фрукти, *nutritionist* – дієтолог, *antagonist* – м'яз-антагоніст).

Варто зазначити, що у фаховій мові фітнесу було зафіксовано 8 лексичних одиниць, які утворилися шляхом усічення афіксів, наприклад: *prone* < *pronation* – «бути схильним до чогось», *flex* < *flexible* – «вигинатися», *gymnast* < *gymnastics* – «гімнаст» та інші.

Висновки. Здійснивши аналіз морфологічної структури термінів фахової мови фітнесу, ми дійшли висновку, що суфіксальний спосіб є продуктивнішим порівняно з префіксальним.

Отримані результати можуть бути використані у викладанні англійської мови на факультетах реабілітаційної медицини.

Література:

- Гринев-Гриневиц С.В. Терминоведение : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / С.В. Гринев-Гриневиц. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 304 с.
- Дудок Р.І. Роль термінологічної деривації в системі англійського словотвору / Р.І. Дудок // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Філологія. Мовознавство. – 2013. – Т. 216, Вип. 204. – С. 36–39. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchdufm_2013_216_204_9.pdf.
- Ивина Л.В. Лингвокогнитивные основы анализа отраслевых терминосистем : (на примере англоязычной терминологии венчурного финансирования) : [учеб.-метод. пособие] / Л.В. Ивина. – М. : Академический Проект, 2003. – 303 с.
- Зацний Ю.А. Сучасний англійський світ і збагачення словникового складу / Ю.А. Зацний. – Л. : ПАІС, 2007. – 227 с.
- Зяблова О.А. Принципы исследования языка для специальных целей : дисс. ... д-ра филол. наук : 10.02.19 / О.А. Зяблова. – М., 2005. – 314 с.
- Квитко И.С. Термин в научном документе / И.С. Квитко. – Львов : Изд. объедин. «Вища школа» при Львов. гос. ун-те, 1976. – 128 с.
- Кияк Т.Р. Лингвистические аспекты терминоведения : [учеб. пособие] / Т.Р. Кияк. – К. : УМК ВО, 1989. – 104 с.
- Лейчик В.М. Терминоведение: Предмет, методы, структура / В.М. Лейчик. – Изд. 4-е. – М. : Книжный дом «ЛИБРИКОМ», 2014. – 264 с.
- Панько Т.І. Від терміна до системи / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк. – Львів : Вид-во «Світ», 1994. – 215 с.
- Полюжин М.М. Диахронно-семантический аспект префиксального словообразования в английском языке / М.М. Полюжин. – М. : Изд-во Академия Наук, 1992. – 256 с.
- Царев П.В. Продуктивное именное словообразование в современном английском языке / П.В. Царев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 224 с.
- Kent M. The Oxford Dictionary of Sports Science and Medicine / Michael Kent. – 3rd ed. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – 621 p.
- Kent M. Food and Fitness. A Dictionary of Diet and Exercise / Michael Kent. – Oxford, New York : Oxford University Press, 1997. – 356 p.

Павлюк И. Б. Аффиксации как продуктивный способ терминоведения (на примере терминов фитнеса)

Аннотация. Статья посвящена исследованию морфологического способа словообразования в английском языке – аффиксации. Рассматриваются явления суффиксации и префиксации на примере английских терминов сферы фитнеса. Это исследование дало возможность выявить словообразующий потенциал производных терминов профессионального языка фитнеса, описать его производительные модели и их семантическое наполнение.

Ключевые слова: профессиональный язык фитнеса, термин, аффикация, суффикс, приставка, словообразовательная модель.

Pavliuk I. Affixation as a productive way of term formation (based on fitness terms)

Summary. The article deals with the investigation of morphological word formation in English – affixation. We consider the phenomena of suffixes and prefixes to be one of the most productive ways of term formation in fitness terminology. This study has enabled to identify the word-building potential of fitness terms, describe their productive patterns and semantic content.

Key words: fitness terminology, term affixation, suffix, prefix, word-building pattern.

Петришин М. Й.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри загального та германського мовознавства
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ *ВІК ЛЮДИНИ* В ЛАТИНСЬКИХ ПАРЕМІЯХ

Анотація. Стаття присвячена аналізу репрезентації віку людини в латинських прислів'ях і приказках. Через осмислення позитивних і негативних ознак концепту *вік людини* окреслено основні аспекти розуміння давніми римлянами всіх етапів людського буття, а саме: психофізіологічний аспект, аксіологічний та естетичний смисл життя й призначення людини.

Ключові слова: концепт, субконцепт, вік людини, латинська мова, паремії.

Постановка проблеми. Дослідження різноманітних культурних концептів залишається актуальною проблемою сучасного мовознавства. Лінгвокультурний концепт *вік людини* належить до базових концептів у мовній картині світу будь-якого народу. Незважаючи на те, що концепт *вік людини* є універсальною одиницею для багатьох народів, кожний етнос у різні історичні періоди має своє розуміння вікових особливостей дитинства, юності, зрілості та старості, позитивну або негативну оцінку окремих етапів людського життя. Підґрунтям уявлень про вікові періоди є синтез щоденного багатівікового досвіду представників конкретного народу, його традицій, звичаїв, світогляду, віри.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вік як один із проявів людського буття неодноразово був предметом наукових студій не лише біологів, медиків, психологів, соціологів, етнологів, а й мислителів, культурологів, лінгвістів. Кожна галузь розглядає ті чи інші аспекти цього багатогранного феномена. Зацікавленість проблемою висвітлення віку людини різними науковими парадигмами засвідчує актуальність нашої розвідки.

Специфіка мовної репрезентації концепту *вік людини* постійно перебуває в полі наукових інтересів сучасних мовознавців. Викликає зацікавлення дослідження Гурової О., присвячене проблемі вивчення віку людини в етнології, фольклористиці та лінгвістиці [3]. Дослідниця ґрунтовно аналізує здобутки й перспективи вітчизняного та зарубіжного мовознавства, пов'язані з питаннями походження, семантики й складу основних номінацій віку. Половинко О. розглядає лінгвістичні й екстралінгвістичні фактори, що зумовлюють лексичне наповнення семантичного поля *вік* у сучасній російській мові. Авторка розширює межі аналізованого поля внаслідок включення в нього лексем, що відображають часові рамки існування не лише живих організмів, а й речей, предметів, явищ реальної дійсності, розглядає питання про універсальне й специфічне в віковій лексиці у зв'язку з актуалізацією головної семи, визначає зв'язок процесів деривації із семантичною структурою конкретних слів [10]. Важливість дослідження Проценка І. полягає в установленні універсальних та специфічних рис інтерпретації мовним соціумом лексичних одиниць на позначення віку людини в іспанській та українській мовах, що створює підґрунтя для

лексико-семантичної типології [11]. Об'єктом наукових студій вітчизняних і зарубіжних лінгвістів неодноразово ставали й окремі аспекти номінацій віку. Аналізові сигніфікативного, денотативного й конотативного значень фразеологічного вираження вікового періоду *дитинство* в польській фразеології присвячено розвідку Ніколайчук Х. [8]. Предметом зацікавленості Велічанової О. та Левкун Н. є концепт *дити* в українських пареміях [2]. Вивченню семантико-когнітивної специфіки вербалізації ювенального й геронтологічного концептів на матеріалі фразеологізмів, паремій та афоризмів в англо-американській мовній картині світу присвячено дослідження Коновалової Ю. [6]. У вітчизняних лінгвістичних студіях привертає увагу праця Калько В., де простежено особливості мовної репрезентації та виявлено основні закономірності вербалізації концептів *молодість* і *старість* на тлі українських паремій [4]. Етнокультурну специфіку похилого віку на матеріалі російської та німецької мов досліджувала Блінова І. [1]. Попри значну увагу лінгвістів до номінацій віку на матеріалі сучасних мов, питання репрезентації концепту *вік людини* в латинських прислів'ях і приказках ще не було предметом окремого вивчення з точки зору особливостей їхньої семантики та національно-культурного змісту. Актуальність нашої розвідки обумовлюється відсутністю ґрунтовних досліджень лінгвокультурної специфіки уявлень про різні вікові періоди в латинській мові.

Метою роботи є виявлення особливостей репрезентації концепту *вік людини* в ментальності давніх римлян.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: окреслити поле лексичних одиниць на позначення віку в латинській мові, укласти реєстр латинських паремій, які відображають уявлення давнього народу про дитинство, юність, зрілість і старість, виявити квантитативне співвідношення паремійних одиниць, які експлікують концепт *вік людини* в латинській мові, розглянути їхню семантичну характеристику та національно-культурну специфіку.

Об'єкт дослідження становить лінгвокультурний концепт *вік людини* в латинській пареміології. Предмет – національно-культурна специфіка й аксіологічні характеристики аналізованого концепту в латинській мові.

Джерельною базою розвідки слугували латинські пареміологічні одиниці та фразеологізми, які експліцитно чи імпліцитно вербалізують уявлення давніх римлян про життєві цикли.

Виклад основного матеріалу. Базовим поняттям нашого аналізу є термін «лінгвокультурний концепт», який, услід за Карасиком В., розглядаємо як багаторівневу ментальну одиницю, що використовується в комплексному вивченні мови, свідомості й культури [5, с. 10]. Концепт – це не лише когнітивна структура, а й інтелектуальна одиниця, збагачена ціннісними ознаками, культурно маркований вербалізований смисл, зовнішня форма якого представлена низкою мовних реалізацій,

що утворюють відповідну лексико-семантичну й когнітивну структури. Найбільш інформативним матеріалом під час аналізу концептів є, на нашу думку, паремійний фонд мови, оскільки прислів'я й приказки акумулюють екстралінгвістичну інформацію, впливають на формування світогляду, відображають символічне бачення світу, риси менталітету окремого народу. У ментальності римлян концепт *вік людини* був одним із ключових складників мовної картини світу, який інтерпретує все те, що відбувається з людиною протягом її життя. У нашій розвідці ми визначаємо лінгвокультурний зміст концепту *вік людини* в латинській мові як поняття практичної (життєвої) філософії, що є одиницею колективної свідомості та має етнокультурну специфіку.

Кожний народ у конкретний історичний період має власне уявлення про періодизацію життєвого циклу, ціннісне ставлення до різних етапів життя людини, яке співвідноситься з нормами його культури, моралі, поведінки. У сучасній науці й культурі вікова періодизація складається з 12 етапів, серед яких найбільш значущими є вік немовляти, дитинство, підлітковий вік, юність, дорослість і старість. Античні філософи, грамматики та юристи, як зазначає А. Павлов, виділяли шість етапів людського життя, а саме: *infantia* (вік немовляти), *pueritia* (дитинство), *adulescentia* (юність), *iuventus* (молодість), *gravitas* (зрілість) і *senectus* (старість) [9, с. 307].

У пареміологічному фонді латинської мови виявлено 150 афористичних одиниць, які експлікують фізичні, моральні й аксіологічні аспекти різних періодів життя людини. Ключовим концептом нашого дослідження є лінгвокультурний концепт *вік людини*, до складу якого входять субконцепти *вік немовляти*, *дитинство*, *юність*, *молодість*, *зрілість* і *старість*. У межах нашої розвідки найбільшу увагу приділяємо субконцептам *молодість* і *старість*, оскільки їхня кількість в аналізованому матеріалі є досить значною. Для характеристики віку немовляти зафіксовано вживання 2 паремійних одиниць (1,3%), дитинства – 14 паремій (9,3%), юності – 12 прислів'їв і приказок (8%), молодості – 19 афористичних висловів (12,7%), старості – 103 одиниці (68,7%). Слід зазначити, що в аналізованому матеріалі практично не виявлено паремій, які репрезентують період зрілості (*gravitas*). Зустрічаємо лише тезу про те, що зрілість – це період людського життя, коли розкриваються людські можливості та здібності, час самоутвердження та самореалізації людини.

У лінгвокультурному аспекті кожен етап людського буття може відрізнятися від фізіологічного плану, що зумовлено зміною аксіологічних орієнтирів і національною специфікою. Розглянемо лінгвокультурну специфіку кожного вікового етапу.

У римській лінгвокультурі вік немовляти й дитинство вважали найкращим періодом життя людини, оскільки дорослі часто в думках повертаються в країну дитинства, щоб відволіктися від клопотів життя. Підтвердженням цієї тези слугують латинські вислови: *fructuosior est adulescentia liberorum, sed infantia dulcior; pueritia semper amabilis*. Римляни називали дитинство порою початку життєвого шляху й порівнювали цей період зі сходом сонця: *nam pueritia ingressus est vitae, virilis aetas progressus, senecta exitus; nam sit oriens pueritia nostra, de qua aetatis nostrae sol primum emergit*. Відсутність життєвого досвіду й стереотипів обумовлювала у свідомості римлян те, що дитина є щирою й завжди говорить правду: *pueritia eius generis est, ex qua saepissime verum auditur*. Час дитинства вважали благодатною порою для початку навчання й здобуття жит-

тєвого досвіду: *qui non discit in pueritia, non docet in senectute*. У цьому контексті римляни доречно порівнювали дитинство з весняною зеленню: *viret homo in pueritia sicut herba, floret in adulescentia sicut arbor, et in senectute fructificat*.

Пройшовши через мілини та рифи періоду дитинства, корабель життя потрапляє в смугу юності та молодості, яку римляни вважали періодом розквіту й краси. Фізична активність, здоров'я, привабливість і неспокій виступали в римській етносвідомості атрибутами юності та молодості: *quiescere iuventus nescit*. Молодість представлено в прислів'ях як золотий і дорогоцінний час: *aetas dulcissima adulescentia; carior est auro iuventus*. Латинські паремійні одиниці закликають насолоджуватися юністю, оскільки цей період швидко минає: *utendum est aetate; cito pede labitur aetas: nec bona tam sequitur, quam bona prima fuit; hodie floret iuventus, cras erit in sepulcro*. Юність і молодість у свідомості римлян – це найкращий час для навчання: *seni desunt vires, iuveni scientiae*. Слід зазначити, що недосвідченість молодого покоління римляни пояснювали не інтелектуальним невіглаством, а відсутністю життєвого досвіду. Численні афоризми містять дидактичні настанови щодо способу життя й поведінки в молодому віці: *si semper in adulescentia bona amabis, bellam vitam habebis; adulescentis est maiores natu reveri; adulescentia in labore et patientia exercenda est*. Недоліком молодого покоління давні римляни вважали легковажність і невміння контролювати емоції: *iuventus ventus; temeritas est florentis aetatis; iuvenile vitium est, regere non posse impetum*. Субконцепти *юність* й *молодість* репрезентують також емоційні цінності римлян. Молодість вважали часом насолоди й розваг, золотою порою кохання: *persuasit nox, amor, vinum adulescentia; amorem canat aetas prima*. У римській етносвідомості кохання було прерогативою молодих: *amare iuveni fructus est, crimen seni*.

Субконцепт *старість* у римській етносвідомості виступав синонімом лиха, смерті, фізичного безсилля. Численні прислів'я характеризують кінцевий етап людського буття як безрадісну пору, час зменшення фізичних сил, втрати привабливості. Підтвердженням цієї думки слугують вислови: *tarda senectus debilitat vires animi mutatque vigorem; senectus et pulchritudo corporis in uno habitare non possunt; senectus ex bipede facit tripodem*. Часто римляни порівнювали старість із зимою або заходом життя: *senectus vitae hiems est; senectus est occasus vitae*. Субконцепт *старість* у римській лінгвокультурі має пейоративну конотацію й виступає синонімом хвороби: *senectus insanabilis morbus est; senectus ipsa morbus est*. Стара людина в уявленні римлян зазнає регресу, характеризується послабленням не тільки фізичних, а й розумових здібностей, нездатністю до навчання: *nam quod in iuventute non discitur, in matura aetate nescitur; turpis et ridicula res est elementarius senex: iuveni parandum, seni utendum est*. Зі старістю пов'язані й зміни в психоемоційній сфері людини: *angelicus iuvenis senibus satanizat in annis*. В окремих латинських пареміях зустрічаємо зневажливе ставлення до вияву емоцій у сеньйольній віці: *turpe senex miles, turpe senilis amor; anus cum ludit, morti delicias facit*. Усі люди можуть бути молодими, але не всі доживають до старості. У зв'язку з цим у латинських прислів'ях знаходимо поради й рекомендації щодо дозвілліття; відображення тісного зв'язку способу життя в молодому віці та якості старості: *iuventus basim futurae senectutis sternit, senectus, quae fundamentis adulescentiae constituta est*. Запорукою щасливої й довгої старості римляни вважали поміркованість і працю: *ignavia corpus hebetat, labor firmat; illa maturam senectutem, hic longam adulescentiam reddit*.

Субконцепт *старість* у латинських прислів'ях і приказках має не тільки негативну конотацію, але й виступає також синонімом мудрості, розсудливості, великого життєвого досвіду: *quod senior loquitur, omnes consilium putant, seris venit usus ab annis*. Стара людина викликає повагу й довіру інших членів суспільства: *magna fuit quondam capitis reverentia cani, inque suo pretio ruga senilis erat*. Римляни вважали старість періодом життя поза суспільством, часом, який людина повинна присвятити собі, а не роботі: *et prima vitae tempora et media patriae, extrema nobis impertire debemus*. Поважний вік трактували як період переходу до іншого світу: *ante senectutem curavi, ut bene viverem, in senectute, ut bene moriar*.

Висновки. Через осмислення позитивних і негативних ознак концепту *вік людини* окреслено основні аспекти розуміння давніми римлянами всіх етапів людського буття. Аналізовані паремійні одиниці характеризують зовнішність, фізичну силу, емоції, розум, досвід, життя людини залежно від певного періоду. У результаті дослідження виявлено, що латинські паремії здебільшого експлікують ювенальний і геронтологічний періоди життя. Аксиологічними ознаками субконцепту *молодість* є сила, здоров'я, краса, енергійність. Субконцепт *старість* у лінгвокультурі римлян має амбівалентне значення. З одного боку, старість є періодом фізичної й розумової деградації, з іншого – виступає синонімом мудрості, великого життєвого досвіду, підсумком життя людини, вершиною її духовного розвитку.

Перспективою наших студій є аналіз репрезентації концепту *вік людини* на матеріалі різних мов, що дозволить виявити його універсальні стереотипи й етнокультурну специфіку.

Література:

1. Блинова И. Этнокультурная специфика концепта «старость» (на материале русского и немецкого языков) / И. Блинова // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. Серия «Филологические науки». – Волгоград, 2009. – № 5(39). – С. 14–22.
2. Велічанова О. Концепт ДІТИ у фонді українських паремій / О. Велічанова, Н. Левун // Український смисл : наук. зб. / за ред. проф. І. Попової. – Дніпропетровськ : Ліра, 2014. – С. 3–14.
3. Гурова О. Наукова концептуалізація проблеми «вік людини» у парадигмах гуманітарного знання / О. Гурова // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2012. – № 994. Сер.: Філологія. – Вип. 64. – С. 35–38.
4. Калько В. Концепти МОЛОДІСТЬ і СТАРІСТЬ в українській мові (на матеріалі паремій) / В. Калько // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. – Донецьк, 2012. – Вип. 24. – С. 110–114.
5. Карасик В. Языковая кристаллизация смысла / В. Карасик. – Волгоград : Парадигма, 2010. – 422 с.
6. Коновалова Ю. Фразеологизмы, паремии и афоризмы как средство объективации возрастных концептов в англо-американской языковой картине мира : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Ю. Коновалова. – Воронеж, 2012. – 24 с.
7. Литвиненко Ю. Концепт «возраст» в семантическом пространстве образа человека в русской языковой картине мира : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Ю. Литвиненко. – Омск, 2006. – 24 с.
8. Ніколайчук Х. Структура і склад мікрополя «дитинство» (на матеріалі польської фразеології) / Х. Ніколайчук // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького національного університету : зб. наук. праць. – Кривий Ріг : ДВНЗ «КНУ», 2013. – Вип. 9. – Ч. 2. – С. 121–135.
9. Павлов А. Исидор Сивильский о возрастах человека / А. Павлов // Диалог со временем 53. – М.: ИВИ, 2015. – С. 306–316.
10. Половинко О. Лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори наповнення семантичних полів у сучасній російській літературній мові (семантичне поле «вік») : автореф. дис... канд. филол. наук : 10.02.02 / О. Половинко. – Дніпропетр. нац. ун-т. – Д., 2006. – 19 с.
11. Проценко І. Структурно-семантична характеристика лексики на позначення віку людини в іспанській та українській мовах : автореф. дис. ... канд. філ. наук : 10.02.17 / І. Проценко. – Донецький нац. університет. – Донецьк, 2010. – 20 с.

Петришин М. Й. Репрезентация концепта *возраст человека* в латинских паремиях

Аннотация. Статья посвящена анализу репрезентации *возраста человека* в латинских пословицах и поговорках. Через осмысление положительных и отрицательных признаков концепта *возраст человека* обозначены основные аспекты понимания древними римлянами всех этапов человеческого бытия, а именно: психофизиологический аспект, аксиологический и эстетический смысл жизни и предназначение человека.

Ключевые слова: концепт, субконцепт, возраст, латинский язык, паремии.

Petryshyn M. The representation of *Human Age* concept in Latin paremias

Summary. The article is dedicated to analyze the concept of *Human Age* in Latin proverbs and sayings. Through comprehension of positive and negative aspects of *human age* ancient Romans were able to understand the basic concepts of all life stages. Those basic concepts include: psychophysiological aspect, axiological and aesthetical life purpose and the role of a human being in the world.

Key words: concept, subconcept, human age, Latin language, paremias.

Преух О. І.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри теорії та практики перекладу
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

ЕМОТИВНІСТЬ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ДЕБАТІВ У СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ

Анотація. Статтю присвячено розгляду особливостей утілення емотивності парламентських дебатів як типу політичного дискурсу в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії. Розглянуто специфічні риси британських парламентських дебатів, наприклад, спонтанність та непередбачуваність виступів, що зумовлюють підвищену емотивність реакцій комунікантів. У статті детально проаналізовано емотивні вигуки учасників дебатів під час засідань Палати громад британського парламенту в період посттетчеризму.

Ключові слова: парламентські дебати, політичний дискурс, емотивність, перформатив, вигук.

Постановка проблеми. Розгляд функціонування категорії модальності є важливим аспектом розуміння імпліцитного плану вираження повідомлення. Модальність виражає реальні й ірреальні відношення висловлення до дійсності або суб'єктивну кваліфікацію інформаційних повідомлень учасниками комунікації [2, с. 508]. На думку М.М. Шанського, кожний текст містить інформацію, призначену для певних практичних цілей [4, с. 68]. У політичній комунікації суб'єктивний план вираження слугує засобом для маніпуляції свідомістю адресатів та формування політичної картини світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Політичний дискурс зазвичай розглядають у ракурсі когнітивно-дискурсивної парадигми, яка актуалізує нові напрями й концепції мовознавчих студій, як-от дискурсологія (Р. Водак, Т. Гівон, Т.А. ван Дейк, Р. Лакофф, М. Монтгомері, С.І. Потапенко, Н. Феркло, Д. Шіфрін та ін.), політична лінгвістика (А.Д. Белова, Е.В. Будаєв, Т.А. ван Дейк, М. Мейер, В.З. Дем'янков, М.Р. Желтухіна, Е.Р. Лассан, О.І. Шейгал, Г.М. Яворська та ін.). У роботах, присвячених вивченню політичного дискурсу, увага зосереджена на категорійній системі, функціональній специфіці та мовних засобах цього типу дискурсу. Проте комплексний аналіз емотивності політичного дискурсу парламентських дебатів у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії ще не був предметом дослідження, що й обумовлює новизну здійсненого нами дослідження, актуальність якого визначена загальним спрямуванням сучасного мовознавства на вивчення особливостей кореляції між раціональним та емотивним.

Мета статті полягає в детальному аналізі специфіки реалізації емотивності в політичному дискурсі парламентських дебатів у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії.

Виклад основного матеріалу. Суб'єктивне ставлення до інформативного плану повідомлення представлено в категорії емотивності, яку в політичному дискурсі пов'язують із тим, що він спрямований викликати в адресата певне ставлення до наданої інформації, що зумовлює важливу роль у ньому саме фактора емотивності, який проявляється в превалюванні оцінного

компонента над інформаційним [1, с. 140]. Тобто політичний дискурс характеризується домінуванням емоційності над раціональністю [8]. Ця особливість визначає здатність політичного дискурсу нести додаткову інформацію без збільшення дискурсу, за рахунок особливого емоційного навантаження одиниць, що його складають, та їхньої організації [5, с. 98]. Переважання емоційного компонента над інформаційним зумовлює завоювання симпатій і довіри адресатів [9, с. 6].

Специфіку емотивності британських парламентських дебатів визначає спонтанність та неможливість передбачення розвитку інтеракції між комунікантами. Відповідно до традицій діячам дискурсу не дозволено читати заздалегідь підготовлену занотовану промову. Це особливе правило дозволяє підтримувати спонтанність та емоційність реакцій усіх учасників дебатів. У коментарях щодо поведінки комунікантів зазначено, що виступ порушників цього правила можуть одразу перебити та змусити до спонтанного виступу. Нотатки не дозволяють використовувати не лише під час відповідей, а й при запитаннях до учасників дебатів від коаліційного й опозиційного урядів. Проте на практиці деякі діячі дискурсу використовують нотатки під час опитувань міністрів. Останніми роками відбулися зміни в моделі проведення парламентських дебатів, оскільки скасовано заборону на використання прямих цитувань, що дозволяє користуватися деякими записами. Відповідно до нових правил міністрам надається право попередньо підготувати записи, продумавши можливі запитання від інших учасників дебатів, що допомагає підготувати приблизні відповіді та дає змогу оперувати відомостями під час майбутніх дебатів. Хоча спонтанність та несподіванка в запитаннях опонентів заради можливості застати міністра зненацька залишається. Й. Хейзинга порівнює британські парламентські дебати з «безперервним матчем, в якому певні матадори намагаються оголосити один одному шах і мат, не завдаючи шкоди інтересам країни, якій вони служать із повною відповідальністю» [3, с. 233]. Модель проведення парламентських дебатів у Сполученому Королівстві суттєво відрізняється від стилю дебатів парламентів інших країн, де практикуються виступи з наперед підготовленими промовами.

Спонтанність та непередбачуваність як особливі риси британських парламентських дебатів визначають стиль проведення дебатів, який за традицією можна схарактеризувати як активний, подекуди агресивний (*cut-and-thrust*) обмін репліками. Мовний знак *cut-and-thrust* у словниках подається як "*interesting and exciting arguments in a lively, aggressive manner*" [6], або навіть, як визначає ідіоматичний словник, "*a vehement argument*". Такі значення демонструють підвищену експресивність, навіть подекуди шаленість поведінки комунікантів під час дебатів. Цю ідіому часто використовують у фехтуванні на позначення атак за допомогою меча (*in fencing using the blade and the point of a sword* [6]). Метафоричне перенесення цього

знака з донорської зони ХОЛОДНА ЗБРОЯ до політичної сфери пов'язане з особливостями обміну репліками між комунікантами, що проходить у змагальній, жвавій, часто досить агресивній манері для нанесення удару чи відбивання нападу «політичного супротивника» в вербальній формі вираження. Доречність використання цієї ідіоми щодо моделі проведення парламентських дебатів умотивована також і традицією, за якою раніше учасники дебатів були зобов'язані приносити із собою меч безпосередньо до зали парламенту.

У довіднику, присвяченому традиціям та звичаям британського парламенту, стверджується, що спікер Палати громад зазвичай намагається не стримувати традиційну емоційність, жвавість та прямолинійність у вираженні думок членів парламенту, оскільки стиль проведення дебатів ніколи не відрізнявся надмірною ввічливістю та стриманістю [12].

Отже, розповсюджена думка про те, що британці залишаються спокійними та стриманими [7; 10], не підтверджується їхньою поведінкою під час дебатів; вона характеризується підвищеною емоційністю завдяки постійному намаганню створити конфліктні ситуації, в яких легко показати свою політичну партію в вигідному світлі та принизити опонентів.

Під час інтеракції члени урядової коаліції та представники опозиції дозволяють собі виказувати емоції, демонструючи свою підтримку вербально, голосно повторюючи хором “*Hear, hear*”, що є скороченням від “*hear him*”. Використання цього слова є символічним, оскільки демонструє як на вербальному, так і на емоційному рівнях підтримку висловленому, вказуючи, що всі інші «чують» думку комуніканта-однопартійця та підтримують її [11]. Цю лексему, у якій спочатку додавали займенник *him* (“*hear him, hear him!*”), почали використовувати в британських парламентських дебатах із кінця XVII століття, у кінці XVIII століття її було скорочено до одного слова “*hear!*”, що є зазвичай перформативом згоди (підтвердження чи погодження) або схвалення. Проте спектр відтінків значень цього перформативу не обмежується лише позитивною конотацією. Так, він може означати незгоду, насмішку, глузування, зневагу та ін. (“*The same words may be used for very different purposes, and instead of implying approbation, they may express dissent, derision or contempt*”. (24th edition, p. 450) [11]).

Дієслово *hear* є ознакою реакції учасників парламентської комунікації й застосовується без обмежень та зупинення з боку спікера, який завдяки бурхливому висловленню діячів дискурсу дізнається про їхню думку та настрої під час дебатів. Приміром, під час вирішення непорозуміння відносно порядку обговорення процедурних питань (*points of order*) учасник дебатів дає пораду спікеру щодо вирішення проблеми, а звертаючись до інших комунікантів, апелює до чесності й неупередженості власної точки зору. У його репліці прослідковується стилістична фігура градації, що базується на нагнітанні експресивності однорідних виразних засобів, оскільки комунікант переходить від висловлення припущення до ствердження своєї правоти та її підкріплення повтором усєї конструкції з додаванням прислівника *anyway* для посилення точки зору. Градуальний повторювальний характер фрази мав на меті здобути підтримку інших учасників дебатів. З їхньої бурхливої реакції “*Hear, hear*” видно, що мета комунікації була досягнута, і діяч дискурсу коментує це в подальшому розгортанні репліки, підкреслюючи, наскільки корисним є така підтримка для підкріплення сказаного:

“I think I have shown considerable readiness to grant UQs and hear points of order, and I do not intend any discourtesy to the hon.

Lady. She is extremely assiduous in the execution of her duties, but I do not think that I can say more than that today if I am to be fair about it – well, I am being fair about it [Interruption]. Well I think I’m being fair anyway [Hon. Members: “Hear, hear”]. It is quite useful to hear the odd “Hear, hear”. If there are other points of order we had better hear them” (HC 17 Nov 2015 : Column 551).

Висловлення свого ставлення до парламентських дебатів обмежується цими словами, які є включеннями під час промови або виголошуються виступаючим одразу після її завершення. Як декларується в трактаті Т.Е. Мея, учасникам дебатів не дозволяється перебивати виступ освиствуванням, співом чи іншою експресивною формою вираження схвалення або засудження (“*Members must not disturb a Member who is speaking, by hissing, chanting, clapping, booing, exclamations or other interruptions*”).

У процесі голосування під час дебатів, законотворчого процесу або погодження певного регламенту учасники дебатів Палати громад промовляють разом вигук “*Aye*” або “*No*”. Стверджувальний вигук *aye*, що вважається застарілим і вживається лише в ситуації голосування вголос (“*archaic except in voting by voice*” [6]), використовується під час дебатів і є відмінною рисою британського парламенту – ще однією яскравою демонстрацією прив’язаності британців до традицій та підтримання поступального характеру в проведенні дебатів. Для діячів дискурсу, які належать до Палати лордів, характерним є використання реплік *content* та *not content*, які висловлюють задоволення та незадоволення від того, що відбувається під час дебатів. Ця форма вираження згоди / незгоди є сучаснішою та більш уживаною в англійській мові.

Іноколи члени парламенту висловлюють своє здивування емоційним вигуком “*Wooh!*”, що виражає подив та зазвичай притаманний гіперактивним емоційним людям [6], якими себе часто виявляють учасники парламентських дебатів у Сполученому Королівстві. Проте використання цього вигуку під час дебатів є поодиноким. Прикладом може бути звернення прем’єр-міністра до одного з учасників дебатів, з яким він повністю погоджується, при цьому інші висловлюють здивування від сказаного:

“The Prime Minister: You are absolutely right. [Hon. Members: “Wooh!”] Sorry, he is absolutely right” (HC 25 May 2010 : Column 48).

Виявом експресивної реакції учасників парламентських дебатів є також емотивний прислівник *more*, що стимулює більше інформативне наповнення подальших висловлювань комунікантом:

“May we have a debate about the sale of UK national assets? (Hon. Members: More!) Since this Chancellor came to office he has sold off the student loan book, the Royal Mail and the future of our nuclear power industry, and he announced yesterday that he will sell off the Land Registry”.

З подібною метою використовується емотивний вигук *ah*, значення якого контекстуально обумовлене та варіюється від вираження розуміння, задоволення, здивування до болю, а також є сигналом того, що щось було помічено. Так, у дебатах із питань виходу Сполученого Королівства зі складу ЄС учасник обговорення від лейбористської партії висловлює підтримку вибору британського народу для протиставлення своєї політики політиці офіційного уряду, який не виявляє повної згоди з новим міжнародним курсом. Перформатив згоди щодо вибору народу викликає бурхливу реакцію інших учасників дебатів, які вигуком “*Ah*”, сказаним хором, висловлюють підтвердження репліки однопартійця:

“Emily Thornberry: Of course we accept the democratic decision of the British public [Hon. Members: “Ah!"]. Of course we do. The difference between our side of the House and the Government side is that we want to leave the European Union on behalf of 100% – on behalf of the whole of this nation” (HC 2 Nov 2016 : Column 620).

Надмірну емоційність учасників парламентських дебатів зазвичай контролює спікер парламенту, проте подекуди комуніканти самі контролюють поведінку своїх колег. Зокрема, під час свого першого виступу новообраний прем'єр-міністр критикує діяльність попередників, оскільки після виборів відбулася зміна політичної сили. Один з учасників дебатів, який належить до парламентської коаліції, бурхливо висловлює свою підтримку експресивною, посилено негативно оцінюю лексикою *failed miserably*. Прем'єр-міністр у своїй відповіді перериває хід виступу та використовує директив для встановлення порядку, оскільки подібні висловлення не дозволяються в парламенті:

“The Prime Minister: I will get the hang of it eventually-and we will be prioritising social housing, not least because the last Government left a huge black hole that they refused to fund

Bob Russell (Colchester) (LD): Failed miserably, failed miserably!

The Prime Minister: I ask the hon. Gentleman to calm down” (HC 25 May 2010: Column 48).

Висновки. Отже, стиль проведення парламентських дебатів у Сполученому Королівстві передбачає слухання виступів учасників дебатів та включення в спонтанні реакції на висловлення опонентів, що робить Палату громад досить галасливим місцем. Емотивність є однією з ключових характерних рис учасників парламентських дебатів, вона допомагає продемонструвати своє схвалення чи засудження почутого. У результаті в залі британського парламенту повсякчасно можна почути яскраво виражені думки з включеннями дотепних реплік, жартів та насмішок. Перспективою подальших досліджень є детальний розгляд інших особливостей, які проявляються під час проведення парламентських дебатів у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії.

Література:

1. Колшанский Г.В. Контекстная семантика / Г.В. Колшанский. – М. : Наука, 1980. – 148 с.
2. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
3. Хейзинга Й. Homo Ludens. В тени завтрашнего дня / Й. Хейзинга. Пер. с нидерл. – М., 1992. – 233 с.

4. Шанский Н.М. Художественный текст под лингвистическим микроскопом / Н.М. Шанский. – М., 1982.
5. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса / Е.И. Шейгал. – М. – Волгоград : Перемена, 2000. – 367 с.
6. Cambridge Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://dictionary.cambridge.org/ru/>
7. Childs P. Place and Environment : nation and region / P. Childs // British cultural identities. – London and New York, 1997. – P. 45–80.
8. Ealy S. Communication, Speech and Politics / S. Ealy. – Washington, D.C. : University Press of America, 1981. – 244 p.
9. Hamilton, M.A. A Framework for Understanding Equivocation / M.A. Hamilton, P.J. Mineo // Journal of Language and Social Psychology. – Vol. 17. – № 1. – 1998. – P. 3–35.
10. Oakland J. British Civilization. An Introduction (third edition) / J. Oakland. – Routledge. London, 1995, P. 3–7.
11. On clapping in the Chamber [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://thoughtundermined.com/2015/05/28/on-clapping-in-the-chamber/>.
12. Some traditions and customs of the House. House of Commons Information Office Factsheet G7. – 2010. – 12 p.

Пьецух О. И. Эмотивность политического дискурса парламентских дебатов в Соединенном Королевстве

Аннотация. В статье проанализированы особенности воплощения эмотивности парламентских дебатов в Соединенном Королевстве Великобритании и Северной Ирландии как типа политического дискурса. Рассмотрены специфические черты британских парламентских дебатов, например, спонтанность и неподготовленность отступлений, которые обуславливают повышенную эмотивность реакций коммуникантов. В статье детально проанализированы эмотивные междометия участников дебатов во время заседаний Палаты общин британского парламента в период посттэтчеризма.

Ключевые слова: парламентские дебаты, политический дискурс, эмотивность, перформатив, междометие.

Pjetsukh O. Emotiveness in the political discourse of the UK parliamentary debates

Summary. This article deals with the peculiarities of the emotiveness in the UK parliamentary debates as a type of the political discourse. It points out the specific features of the British parliamentary debates, such as spontaneity and not a make-ahead character of the presented speeches. These features influence the high level of emotiveness in the communicants' reactions. It also analyses emotive interjections of the debates' participants during the meetings of the UK House of Commons in the post-Thatcher period.

Key words: parliamentary debates, political discourse, emotiveness, performative, interjection.

Просяннікова Я. М.,
викладач кафедри англійської та турецької мов
Херсонського державного університету

ІНДЕКСАЛЬНІСТЬ VS ДЕЙКТИЧНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО ПОРІВНЯННЯ ЯК ЛІНГВОСЕМІОТИЧНОГО КОНСТРУКТУ

Анотація. Стаття присвячена вивченню природи феномена індексальності як одного із засобів маніфестації знакової природи художнього порівняння. Установлено кореляцію понять «індексальність» і «дейктичність». Розглянуто різні підходи до класифікації індексальних знаків, досліджено особливості вербальної репрезентації індексальності в поетичному тексті.

Ключові слова: дейксис, індекс, художнє порівняння, знак.

Постановка проблеми. Поетичний текст характеризується «ущільненістю» смислу, інформативною насиченістю в рамках обмеженої кількості знаків. Поетична тканина твору – це простір, який породжує багатозначність словесних знаків, що створює глибоку смислову перспективу [6, с. 23]. Поглиблення смислу можливе лише за умови ускладнення коду, в іншому разі спрощення коду провокує нарощення об'єму текстового фрагмента [6, с. 23]. З метою адекватного декодування текстового повідомлення адресант залишає для адресата підказки, вказівки, *індексальні* знаки, що вказують на напрямок руху його думки; це дає можливість отримувачу повідомлення пройти «стежками» автора, зрозуміти зміст поетичного повідомлення.

Індексальність є універсальною ознакою мови людини [20, с. 1] і поетичного мовлення зокрема. За тріадою знаків «ікона – індекс – символ», індексальні знаки не є довільними за своєю сутністю, вони пов'язані з об'єктами дійсним зв'язком [15, с. 37]. Явище індексальності ґрунтується на принципі суміжності [19, с. 5], на відсутності будь-якої подібності між об'єктом і словесним знаком, яким він вербалізується [15, с. 42]. Індекс відрізняється від ікони й символу вказівною функцією, фокусуючи увагу адресата й сприяючи встановленню зв'язку між свідомістю інтерпретатора та навколишнім світом [9, с. 207; 10, с. 83]. Індекс наповнює змістом пропозитивне висловлювання, яким є художнє порівняння, уможливує й певним чином упорядковує його співвідношення з оточуючим світом [19, с. 2]. Іншими словами, за умови відсутності індексальних знаків у мовленні можна було б лише висловлювати своє бачення світу шляхом репрезентації узагальнених, невизначених предметів або явищ без конкретної прив'язки до актуального стану речей і актуальних умов комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У мовознавчій традиції для ідентифікації лінгвістичного феномена індексальності існує кілька аналогових термінів, а саме: «егоцентричні» одиниці (Б. Рассел), «рефлексивний символ» (Г. Рейхенбах), «індексикал» (Дж. Бар-Хіллел), «шифтери» (О. Есперсен, Р. Якобсон), «дейксис» (К. Бругман), «актуалізатори» (Ш. Баллі). Коріння проблеми становить синонімічне вживання термінів «дейксис» та «індекс».

Мета статті полягає в розмежуванні понять «індексальність» та «дейктичність» і встановленні індексальної природи художнього порівняння як лінгвосеміотичного конструкту.

Виклад основного матеріалу. Дж. Лайонз висуває припущення, що в основі диференціації зазначених лінгвістичних термінів лежить етимологічний принцип і лінгвістична традиція їх уживання, і не існує чіткої теоретично вмотивованої диференціації цих понять [8, с. 319]. Поняття «дейксис» походить від грецького «*deixis*» зі значенням «посилання, вказування» [21]. Історія вживання цього терміна сягає своїм корінням античних часів. Щодо терміна «індекс» (латиною «*index*» – «вказівний палець, покажчик, знак» [21]), то він бере свій початок із царини семіотики (концепція Ч. Пірса). Ми погоджуємося з Дж. Лайонзом лише в першій частині його твердження про мову походження лінгвістичних термінів та традицію їх уживання на позначення словесних знаків, які виконують у вербальній комунікації вказівну функцію, але відкидаємо припущення про те, що відсутнє будь-яке обґрунтоване й умотивоване розмежування цих лінгвістичних понять і явищ.

Слідом за Є. Бар-Хіллелом ми визначаємо індекс як таку словесну одиницю, референцію якої неможливо встановити без урахування контексту вживання [13, с. 363]. Виходячи з дефініції поняття «індекс», ми визначаємо індексальне художнє порівняння як художнє порівняння, у структурі якого безпосередньо функціонує словесний знак, який виконує індексальну функцію. Умовою успішного й адекватного декодування індексального художнього порівняння є вивчення симбіозу лінгвального й екстралінгвального контекстів його вживання.

Індексальну функцію здатні виконувати не лише дейктичні одиниці [9, с. 209], а й такі лексичні знаки, для яких індексальна природа не є іманентною ознакою [5, с. 84; 20, с. 2]. Згідно з теорією Д. Каплана слід розрізняти два типи знаків у межах індексального поля – *істинні індекси* (*pure indexicals*) та *власне вказівні знаки* (*true demonstratives*) [17, с. 490]. До першого класу словесних індексальних знаків слід відносити мовні одиниці з часовою й просторовою семантикою. До власне вказівних знаків належать особові та вказівні займенники [17, с. 490]. Індексальні потенції таких словесних знаків реалізуються за умови посилання на екстралінгвальний контекст, тому подібні знаки отримали назву контекстозалежних (*context sensitive*), адже за умови зміни контексту ці одиниці змінюють своє семантичне навантаження [14].

Зважаючи на те, що здатність виконувати вказівну функцію притаманна не лише індексальним знакам, а й словесним знакам із повним лексичним значенням, яке не є контекстозалежним, стверджуємо, що індексальність є компонентом семантичного значення вербальних знаків. Отже, семантичне значення індексального знака можна умовно розділити на дві складові частини. Перша складова частина семантичного значення є константною й обумовлена мовною конвенцією, тоді як другий компонент значення варіюється від контексту до контексту [14; 18, с. 49], оскільки диференційна риса індексального знака полягає в його нематеріальній референції [3, с. 288],

здатності лише вказувати на те, ще він позначає в конкретній ситуації його вживання, тобто у відсутності денотата.

Індексальний знак демонструє існування або присутність тих предметів, об'єктів, явищ у ситуації спілкування, які він представляє [8, с. 30]. У його природі не закладено відповідності / невідповідності критерію істинності, він є лише інструментом «перетворення мови на мовлення» [3, с. 288], тому значення індексальних художніх порівнянь модифікується залежно від комунікативної ситуації [16, с. 123], від індивідуального акту знакового обміну інформацією. Під ситуацією слід розуміти не лише фактори, які сприймаються безпосередньо під час породження мовлення, а й «усі відомі співрозмовникам обставини, які можуть слугувати мотивом для їхнього спілкування» [2, с. 52]. За межами «одномоментного мовленнєвого акту» (Е. Бенвеніст) значення індексальних знаків не є чітко визначеним, воно розмите. За умови актуалізації індексів у структурі індексального художнього порівняння вони набувають конкретного значення, але зі зміною одного з компонентів не можна бути впевненими в незмінності значень усього індексального комплексу (чит. «індексального художнього порівняння»).

Виходячи з усього вищезазначеного, вважаємо, що поняття «дейксис» є гіпонімом до поняття «індекс», позаяк включає в себе обмежене й чітко визначене коло мовленнєвих одиниць, які виконують вказівну функцію. До функціональних особливостей індексальних художніх порівнянь у поетичних текстах можна віднести їх ситуативність, егоцентризм, суб'єктивність та миттєвість і ефемерність актуального значення. Ситуативність або комунікативно-прагматичну детермінованість значення вбачаємо, слідом за С. Кацнельсон, у прямій залежності смислового навантаження реалізованих мовленнєвих одиниць від акту висловлювання [11, с. 172].

Декодуючи смислового наповнення мовленнєвої ситуації, представлені в поетичному тексті, відбувається з позиції того, хто говорить (суб'єкта мовлення). Фігура мовця організовує семантичний простір фрагмента або поетичного тексту в цілому, а також систему мовленнєвих знаків з індексальним значенням у структурі художнього порівняння, які в ньому актуалізуються [1, с. 274]. За умови фокусування уваги на відправникові повідомлення знаходить своє пояснення ще одна сутнісна ознака індексальних порівнянь – їх егоцентричність. Той, хто говорить, сприймається як орієнтир, відповідно до якого визначається точка відліку в часі й просторі [6, с. 18]. Ми погоджуємося з твердженням Ю. Апресяна, який зазначає, що суттєвою ознакою вторинних комунікативних ситуацій є часово-просторовий зсув, у результаті чого місце того, хто говорить, не співпадає з часовою або просторовою точкою відліку [1, с. 276].

Похідною від егоцентричності, на нашу думку, є суб'єктивність індексальних порівняльних конструкцій. Послугуючись дефініцією терміна «суб'єктивність» (залежність суджень, уявлень людини про оточуючий світ від її почуттів, бажань і переконань) [12, с. 182], ми вбачаємо суб'єктивність індексальних знаків в індивідуальному підході адресанта до вибору тих словесних знаків з-поміж усього асортименту знаків, запропонованих системою мови, які відповідають змісту й меті повідомлення.

Миттєвість і ефемерність актуального значення полягає в його референтивній співвіднесеності із семіотичним актом мовлення [18, с. 49]. Так, семантичне навантаження індексальних художніх порівнянь змінюється під час переходу від одного лінгвального й екстралінгвального контексту до іншого.

До групи індексальних знаків відносять особові, вказівні займенники [9, с. 83; 5, с. 84], вказівні прислівники [8, с. 319], прикметники з часовими й просторовими значеннями [5, с. 84], часові форми дієслова [8, с. 319], прийменники [6, с. 83]. Отже, слід зауважити, що носієм індексальної функції може бути будь-яка мовна одиниця. Відповідно до основних складників мовленнєвої комунікації (учасники мовленнєвого акту, часова характеристика мовленнєвої ситуації, просторове місце розташування комунікантів відносно один одного й оточуючого середовища) виокремлюють різні типи індексальних знаків.

Згідно з концепцією Ч. Філлмора слід розмежовувати чотири типи індексальних знаків: часові, просторові, дискурсивні й соціальні. Дискурсивні індекси вказують на певні фрагменти дискурсу, наприклад, *hence, therefore, and so*. Соціальні індексальні знаки крізь призму ввічливих звертань вказують на особливості соціальної ситуації, в епіцентрі якої відбувається комунікація, фокусують увагу на суспільних відносинах між комунікантами, їхньому соціальному статусі. До прикладів соціальних індексів можна віднести *Your majesty, Your honour* [5, с. 85].

Концентруючись на факторах адресанта й адресата, К. Бругман диференціював знаки-показачики, які вказують на сферу мовця / адресанта (*Ich deixis*), сферу слухача / читача / адресата (*Du deixis*), сферу «некомунікативної» особи, яка не бере участі в акті комунікації (*Jener deixis*), сферу предметів, які знаходяться в полі зору адресанта (*Der deixis*) [4, с. 76].

А. Уфімцева виділяє особисті, часові та просторові індекси [11, с. 173]. До особистих індексів відносять особові займенники *I* та *you*, тим самим репрезентуючи опозицію «той, хто говорить» (відправляє повідомлення, кодує інформацію) і «той, хто слухає» (отримує повідомлення, декодує повідомлення). Третім компонентом особистих індексів є категорія «некомунікативної особи» *he, she, it*. У результаті отримуємо чотири бінарні опозиції: адресант (*I*) – адресат (*you*), комунікативна (*I, you*) – некомунікативна особа (*he, she, it*), чоловік (*he*) – жінка (*she*), особа (*he, she*) – неособа (*it*).

Вказівні займенники в межах художнього порівняння, які виконують індексальну функцію, мають семантику вказівного жесту. Цей словесний вказівний жест указує на предмет, який знаходиться в полі сприйняття комунікантів [6, с. 24]. Індексальна функція полягає у фіксації «точки сприйняття» та створенні образу сприйняття світу [6, с. 26].

Точкою відліку є суб'єкт мовлення або суб'єкт сприйняття [7, с. 94]. Відповідно до точки відліку, на думку О. Кравченко, слід розрізняти егоцентричні й неегоцентричні індексальні одиниці. До першої групи належать індексальні знаки, які вказують на адресанта як суб'єкта сприйняття. До другої групи належать словесні знаки, які вказують на локалізацію предметів, явищ, подій відповідно до центру координації, у ролі якого виступає суб'єкт сприйняття [7, с. 94].

До категорії просторових індексів входять знаки *here – there, near – far, this – that*. Просторові індексальні знаки вказують на ступінь віддаленості предметів від мовленнєвого простору з точки зору адресанта. Індексальні одиниці *menep (now) – modi (then)* є ядерними елементами категорії часу, вони разом зі своїми похідними демонструють часові рамки комунікативної ситуації, вказують на попередні чи наступні моменти відносно мовленнєвої ситуації, не об'єктивують жодного конкретного значення безвідносно до комунікативного акту.

Висновки. Отже, художні порівняння з індексальними мовними знаками у своєму складі відрізняються від інших знаків

здатністю виражати специфічні референційні відношення та характером спрямування фокусу уваги адресата поетичного повідомлення на певний об'єкт. По-перше, зв'язок з об'єктами, на які вказують індексальні знаки, має суміжний характер. По-друге, знаки-індекси вказують на індивідуальні об'єкти, окремі предмети або їх сукупність. По-третє, атракція уваги до об'єктів, які екстеріоризуються індексами в синтагматичній послідовності художнього порівняння, відбувається безвідносно до бажання читача.

Література:

1. Апресян Ю. Дейксис в лексике и грамматике и наивная модель мира / Ю. Апресян. – С. 272–298 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : lpcs.math.msu.su/~uspensky/journals/siio/35/35_12APRES.pdf.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : Издательство иностранной литературы, 1955. – 416 с.
3. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М. : Прогресс, 1974. – 448 с.
4. Бюллер К. Теория языка / К. Бюллер. – М. : Прогресс, 1995. – 504 с.
5. Даркевич О. Проблемы теории дейксису / О. Даркевич // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2007. – № 4. – С. 83–87.
6. Ковтунова И. Поэтический синтаксис / И. Ковтунова. – М. : Наука, 1986. – 208 с.
7. Кравченко А. Вопросы теории указательности : Эгоцентричность. Дейктичность. Индексальность / А. Кравченко. – Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1992. – 210 с.
8. Лайонз Дж. Лингвистическая семантика. Введение / Дж. Лайонз. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 400 с.
9. Пирс Ч. Избранные философские произведения / Ч. Пирс. – М. : Логос, 2000. – 448 с.
10. Пирс Ч. Начала прагматизма / Ч. Пирс. – СПб. : Алетейя, 2000. – 352 с.
11. Уфимцева А. Типы словесных знаков / А. Уфимцева. – М. : Едиториал УРСС, 2011. – 208 с.
12. Философский энциклопедический словарь / [под ред. А. Ивина]. – М. : Гардарики, 2004. – 1072 с.
13. Bar-Hillel Y. Indexical expressions / Y. Bar-Hillel // Mind. – 1954. – Vol. 63. – № 251. – P. 359–379.
14. Braun D. Indexicals / D. Braun // The Stanford Encyclopedia of Philosophy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://plato.stanford.edu/archives/spr2015/entries/indexicals/>.
15. Chandler D. Semiotics. The basics / D. Chandler. – N.Y. : Taylor&Francis, 2007. – 307 p.
16. Jespersen O. Language: its nature, development and origin / Otto Jespersen // Language: its nature, development and origin. – L. : George Allen and Unwin Ltd., 1927. – 450 p.
17. Kaplan D. Demonstratives / D. Kaplan [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://philpapers.org/archive/KAPD.pdf>.
18. Kim H. Two notions of indexicality / H. Kim // Semiotica 180. – 2010. – Vol. 1/4. – P. 47–67.
19. Lefebvre M. The Art of Pointing. On Peirce, Indexicality, and Photographic Images / M. Lefebvre. – P. 1–15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.academia.edu/192769/The_Art_of_Pointing_On_Peirce_Indexicality_and_Photographic_Images.
20. Ramchand G. Indexicals and Indexicality in Grammar / Gillian Ramchand. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://castl.uit.no/index.php/seminars?id>.
21. Online Etymology Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.etymonline.com>.

Присянникова Я. М. Индексальность vs дейктичность художественного сравнения как лингвосомиотического конструкта

Аннотация. Статья посвящена изучению природы феномена индексальности как одного из способов манифестации знаковой природы художественного сравнения. Установлена корреляция понятий «индексальность» и «дейктичность». Рассмотрены различные подходы к классификации индексальных знаков, особенности вербальной репрезентации индексальности в поэтическом тексте.

Ключевые слова: дейксис, индекс, художественное сравнение, знак.

Prosiannikova Ia. Indexical vs deictic features of simile as a linguistic and semiotic construal

Summary. The article focuses on the phenomenon of indexicality as one of the main features of simile as a verbal sign. Correlation between “index” and “deixis” is determined. Different approaches to the classification of indexes are analyzed. Peculiarities of verbal representation of indexical signs in poetic texts are studied.

Key words: deixis, index, simile, sign.

Редька І. А.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри германської філології

Київського університету імені Бориса Грінченка

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБРАЗНОГО ПРОСТОРУ В ЕМОТИВНОМУ МОДЕЛЮВАННІ ЕЛЕГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ)

Анотація. Статтю присвячено розгляду особливостей формування категорії емотивності в англомовних елегійних текстах. З'ясовано, що емотивність елегії формується завдяки творчим модифікаціям її образного простору автором. Виявлено, що образному простору елегії властиво згоргатися. Це досягається шляхом застосування автором технік розсіювання, наближення й віддалення образних деталей у процесі модифікації образного простору у вірші.

Ключові слова: елегія, емотивність, образний простір тексту.

Постановка проблеми. Елегія є одним із найдавніших жанрів поетичної творчості. Піки його популярності співвідносяться з найтрагічнішими моментами в історії людства, нації або певної спільноти. У творчому вимірі життя окремого автора елегія стає в нагоді, коли потрібно передати ідеальному читачеві внутрішні переживання журби, що виникають тоді, коли особисте життя творця опиняється на перетині з проблемою *втрати*.

За час свого існування елегія зазнала чимало формальних модифікацій, укорінивши свої основні жанрові ознаки та притривавши низку нетипових для елегійного прототипу рис. Зміни формально-змістових характеристик елегії вже досліджувалися у філологічній царині (Магомедова Д.). Проте наразі відкритим залишається питання співвіднесення конфігурації жанроспецифічного образного простору елегії і її емотивності – категорії, яка охоплює емоційні структури, що їх відтворює й передає реципієнтові автор вірша. Це в подальшому може сприяти дослідженню проблематики емпатії (розуміння людиною емоцій іншої особи шляхом співпереживання їй, «проникнення» до її внутрішнього світу) в галузі емпіричних досліджень художніх текстів.

Метою статті є виявлення особливостей моделювання елегійної тональності в ракурсі перебудови автором образного простору (або за наявності – просторів) у межах вірша. **Об'єкт дослідження** – вербальні одиниці, що маркують трансформації образного простору елегії, **предмет** – емотивна модель елегії. Дослідження проводиться на матеріалі сучасних елегійних текстів, подієвість яких пов'язана з певною територією (континентом, країною, містом, родинною оселею тощо), що унаочнює межі образного простору та дозволяє простежити його текстові трансформації, які моделюють емотивність віршів досліджуваного жанру.

Розвідка уможливується розробленою методикою аналізу емотивів (Шаховський В. [1]), сформульованою тезою про те, що відтворення емоцій як дифузних переживань автора в поетичному тексті можливе шляхом створення відповідних їм моделей (У. Еко [2, с. 67]), а також висновками попередніх досліджень моделей емотивності поетичних текстів (напр. [3]).

Виклад основного матеріалу. *Елегію* розглядають як вірш філософського змісту, центральною подією якого є рефлексування ліричного героя над утратою цінного об'єкта в просторі його життя. Наразі суть елегії розглядається у: 1) розгортанні в тексті одного або декількох мотивів: інтимність, плинність земного життя, нещасливе кохання, самотність, розчарування [4, с. 231–232]; 2) сконцентрованій на переживанні ліричного героя незворотності руху часу для окремої людини [5, с. 118]; 3) витісненні ліричного героя за межі ідилічного простору [5, 121]; 4) ракурсі емотивної ситуації, що базується на концептуальному фреймі «Втрата», який структурує план змісту елегії [6].

Журлива тональність елегії часто відзначається вкрапленнями медитативного й меланхолійного настрою [4, с. 231] ліричного суб'єкта. Подекуди трагедійний зміст елегії корелює із запропонованою Ю. Борсвим трагедійною формулою «страждання – загибель – скорбота – *радість*» [7, с. 66], останній елемент якої вказує на емотивний поворот у творі. Тож емотивність елегії може втілювати змішаний настрій ліричного суб'єкта (завдяки перетину площин індивідуального й вічного).

З огляду на зазначене вище елегійні тексти виконують *катарсичну функцію* як у первісному розумінні цього терміна – катарсис як струс почуттів автора або реципієнта [8, с. 87], так і в традиційному – катарсис як душевна розрядка, очищення духу за допомогою «страху й співпереживання» [8, с. 87; 9, с. 342] ліричному суб'єктові.

Тональність елегії конструється емотивами поетичного тексту. Слідом за В. Шаховським під емотивом розуміємо мовну одиницю, у семантичній структурі якої наявне у вигляді семантичної ознаки, семи, семного конкретизатора значення, завдяки якому ця одиниця адекватно вживається всіма носіями мови для вираження емоційного ставлення / стану мовця [1, с. 24].

У межах елегії емотиви наявні в двох різновидах: конотативах і подекуди афективах. У конотативах емотивна доля значення є конотацією, що супроводжує логіко-предметний компонент значення [1, с. 25]. Прикладом конотативу може слугувати художній вислів: “Blue sky cradles white amber ocean”. В афективах значення слова є єдиним способом позначення відображеної емоції без її називання [1, с. 25]. Проілюструвати афектив можна рядком із поетичного тексту: “And I cry, *Heart!*”

Часто конотативи формують у віршах «ланцюгові» утворення, які в ході роботи називатимемо *ланцюговими конотативами*. Під ними розуміємо вербальні структури поетичного тексту, які завдяки контекстуальній сполучуваності лексичних одиниць фіксують породження нових переживань (емоційних переходів) ліричного суб'єкта.

Як і більшість поетичних текстів, елегія вміщує декілька контрастних образних просторів. Під *образним простором*

розуміємо протяжність поетичного тексту, на якій злагоджено взаємодіє низка поетичних образів, створюючи певну емотивну доміную. Проілюструємо образний простір за допомогою віршованого тексту, написаного Е. Дікінсон [10]: *“The Bustle in a House / The Morning after Death / Is solemnest of industries / Enacted upon Earth – // The Sweeping up the Heart / And putting Love away / We shall not want to use again / Until Eternity”*.

В аналізованому тексті образний простір упродовж вірша згортається. Про це свідчить переведення фокусу уваги ліричного героя від родинного об'єкта (*будинку*) до особистого (*серце*), у яких відбуваються модифікації – очищення. Цей процес маркує метафора *“the Sweeping up the Heart”* (вона і є ланцюговим емотивом, що поєднує два образні простори: *house* та *heart*). Образність вірша об'єктивує те, що теплі почуття, які «живуть» у звичних деталях оселі й у такий спосіб єднають ліричного героя з людиною, яка пішла з життя, наразі є непотрібними, вони йдуть у вічність. Власне це поняття непотрібності теплих почуттів і створює у вірші «віртуальний» (термін В. Шаховського [1, с. 25]) емотив суму. Отже, тональність вірша складає сум, імплікований у художніх засобах, який у контексті цілого вірша поміщується в оболонку урочистого почуття (*solemnest*).

В елегії можна виділити один або декілька образних просторів, яким властиво згортатися, залишаючи ліричного героя поза своїми межами. Згортання поетичного простору досягається організацією стилістичних засобів, які рухаються від глобального образу до його зменшення, розчинення й зникнення. Сам процес згортання образного простору створює внутрішній «опір» почуттів ліричного суб'єкта.

Образний простір вірша може мати риси: 1) реального простору (*“The Bustle in a House / The Morning after Death”*) або 2) метафоричного простору (*“The Sweeping up the Heart / And putting Love away; I know / no other continent of Africa more dark than this / dark continent of my breast”*).

У сучасних елегійних текстах образний простір може згортатися у спосіб: а) розчинення; б) стиснення; в) віддалення (від ліричного суб'єкта або персонажів поетичного тексту).

Розглянемо згадані вище випадки детальніше.

1. Згортання образного простору технікою розсіювання.

У поетичному тексті «Arctic Elegy» [11], написаному Делойт Тейлор, який можна віднести до еко-елегії (жанру, що змальовує втрату людством навколишнього середовища шляхом його руйнації), конотативи націлені на конструювання емоції жалю шляхом художньої побудови образного простору, який унаочнено проходить руйнування: *“Domed, deep organic blue sky / cradles / white amber ocean / with shadow creatures drifting / slowly northward / and cool breezes / lifting heavy hair / returning it softly. // The horizon teaches / the lost depth / of this beauty / the true expanse / of this organism / with the virus / that is my worship”*. Дзеркало води океану відбиває бездонне небо Арктики, створюючи парадоксальну ілюзію неба – колиски океану білого бурштину (*“Domed, deep organic blue sky / cradles / white amber ocean”*). Образ білого бурштину в контексті цього вірша метафорично змальовує льодові масиви (ICE IS WHITE AMBER). Образ колиски у вірші (на який вказує дієслово *cradles*) активізує ознаку цінності об'єкта, який у неї поміщений (тобто льодовиків). На цьому фоні виділяється образ тіней – створінь, які прямують на північ (*“shadow creatures drifting / slowly northward”*). Створіння представлені в цьому фрагменті як неідентифіковані. Фокус образів є розмитим. Материковий простір Арктики зменшується, згортається.

Друга строфа аналізованого вірша – менш драматична, оскільки описувана дія є завершеною, про що свідчить дієприкметник минулого часу (*“the lost depth / of this beauty”*). Очуднений образ утраченої глибини відбитих у дзеркалі води льодовиків і є предметом суму ліричного героя за зруйнованим природним чудом. Метафора *virus*, що приховує образ людини, актуалізує драматичне значення руйнівної діяльності людини.

Фокус образних деталей аналізованого вірша, як зазначалося раніше, є розмитим, оскільки реальний простір тане, розмивається й у той же час зменшується на очах у ліричного героя: *“The horizon teaches / the lost depth of its beauty”*. Сам образ дзеркала втілює ідею екосистеми, яка тотально руйнується. Тож в аналізованому вірші можна простежити образний рух від грандіозного континенту до мікроорганізму – вірусу. Вірус є метафоричним образом, що представлений у вірші технікою наближення (*zoom-in technique*) на фоні розмитого зникаючого середовища. Таким чином, автор показує винуватця «хвороби», що руйнує складну систему екосередовища.

Аналізований вірш базується на транзитивній моделі емотивності, яка фіксує через конотативні зв'язки такі переходи емоцій: *жаль – скорбота – докір*.

2. Згортання образного простору технікою наближення.

Іншим випадком згортання образного простору в елегії є його осмислення в якості метафоричної платформи почуттів ліричного суб'єкта. Використання техніки наближення до об'єкта образного простору скеровується метою детального представлення прихованих дифузних внутрішніх почуттів ліричного героя. Ця техніка дозволяє автору як творцю осмислити й передати реципієнтові всі відтінки своїх переживань. Розглянемо такий спосіб згортання простору на основі елегійного вірша «An African Elegy» [12], написаного американським поетом Робертом Данкеном.

Образність аналізованого вірша наразі детально досліджена зарубіжними філологами [13]. У межах поетичного тексту африканський континент метафорично представляє внутрішній світ ліричного героя (*“I know no other continent of Africa more dark than this / dark continent of my breast”*), який належить до нетрадиційної гендерної групи. Тож чорний континент метафорично вказує на невідомість цього факту широкому колу осіб: *“In the grooves of Africa from their natural wonder / the wildebeest, zebra, the okapi, the elephant, / have entered the marvelous. No greater marvelous / know I than the mind's / natural jungle”*.

У подальшому поетичний простір вірша поступово звужується шляхом переведення фокусу уваги ліричного героя з континенту на його мешканців: *“I am waiting this winter / for the negro armies in the eucalyptus, for the cities laid open and the in the love-light, for hounds / women and birds to go back to their forests and leave us / our solitude”*.

Подальше звуження образного простору зводиться до африканських сакральних традицій, які включали магичні криваві ритуали: 1) *“Negroes, negroes, all those princes, holding cups of rhinoceros bone, make magic with my blood”*; 2) *“And I cry, Hear! / Hear in the coild and secretive ear/ the drums that I hear beat. The Negroes, all those princes / holding cups of bone and horn, are there in halls of blood that I call forests”*.

Хоча аналізований вірш належить до жанру елегії, його емотивність, що формується шляхом згортання образного простору, варіює від суму до ламентативного настрою, а далі – до саморуйнівного екстазу ліричного героя. Такі варіювання емотивності створюються як конотативами, так і вкрапленнями афективів.

3. Згортання образного простору технікою віддалення. Образний простір елегії може згортатися за рахунок віддалення від нього ліричного героя. Це можна простежити на основі вірша новозеландського автора С.К. Stead «*Waving Goodbye*» [14]. Аналізований вірш складається з трьох строф, які передають сумний настрій одного з персонажів поезії, спричинений утратою близької людини.

Образні простори цього вірша представлені переплетінням вимірів реального й уявного світів ліричного героя. Таке осмислення світу забезпечується низкою метафор: LIFE IS THE SEA, A PERIOD OF LIFE IS A SEASON OF THE YEAR, HAPPINESS IS SUMMER, VERANDA IS A SHIP. Низка перелічених образів формує глобальний у межах вірша образ: LIFE IS SEA VOYAGE. Про це свідчать такі вербальні одиниці: “*some shadowy tug or fishing boat chugs by / discreetly. Summer is always ending*”.

Художнє порівняння, ужите наприкінці вірша, є зсувом у просторово-темпоральному вимірі поезії: простір теперішнього часу стає фантомом минулого. Так простір, сповнений спогадів, віддаляється від персонажів поетичного тексту, а сам образний простір, віддаляючись, згортається: “*Five good friends / on one veranda now, we’re looking across / to the brilliant city as if that were our past / and we at the rail, sailing out, waving goodbye*”.

Висновки. Елегія – це жанр поезії, який фіксує співвідношення зовнішнього й внутрішнього світів ліричного героя в часовому вимірі переживання ним втрати. Тенденційне згортання образного простору елегії корелює зі зміною емотивності вірша. Згортання образного простору забезпечується техніками розсіювання, наближення чи віддалення деталей образного простору, що специфікує палітру переживань ліричного суб’єкта.

Література:

1. Шаховский В. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. Шаховский. – М. : Изд. ЛКИ, 2008. – 208 с.
2. Эко У. Шесть прогулок в литературных лесах / У. Эко ; [пер. с англ. А. Глебовской]. – СПб.: Симпозиум, 2003. – 285 с.
3. Редька І. Емотивний поворот у віршованому тексті: лінгвопоетична перспектива (на матеріалі лірики Майї Анжелу) / І. Редька // Наукові записки. Серія: Філологічні науки. – Кіровоград : Видавель Лисенко В.Ф., 2016. – Вип. 145. – С. 474–479.
4. Літературознавчий словник-довідник / Р. Гром’як, Ю. Ковалів, В. Теремко. – К. : Академія, 1997. – 752 с.
5. Магомедова Д. Филологический анализ лирического стихотворения : [учеб. пособие для студ. филол. фак. высш. учеб. заведений]. – Д. Магомедова. – М. : Академия, 2004. – 192 с.

6. Соловьева М. Языковая репрезентация основных антропоцентриков в тексте англоязычной элегии XVI – XVII вв. / М. Соловьева [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://scjournal.ru/articles/issn_1997-2911_2015_2-2_49.pdf.
7. Боров Ю. Эстетика / Ю. Боров. – М. : Политиздат, 1988. – 496 с.
8. Татаркевич В. История шести понятий: Мистецтво. Прекрасне. Форма. Творчість. Відтворництво. Естетичні переживання / В. Татаркевич. – К. : Юніверс, 2001. – 368 с.
9. Сучасний словник іншомовних слів / О. Скопненко, Т. Цимбалюк. – К.: «Довіра», 2006. – 789 с.
10. Dickinson E. The bustle in a house / E. Dickinson [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.poemhunter.com/poem/the-bustle-in-a-house>.
11. Taylor D. Arctic Elegy / D. Taylor [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.poemhunter.com/poem/arctic-elegy>.
12. Duncan R. An African Elegy / R. Duncan [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.poemhunter.com/poem/an-african-elegy>.
13. An African Elegy : Poetry for Students // Encyclopedia.com [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.encyclopedia.com/arts/educational-magazines/african-elegy>.
14. Stead C.K. Waving Goodbye / C. K. Stead [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.poetlaureate.org.nz>.

Редька І. А. Трансформації образного простору в емотивному моделюванні елегії (на матеріалі сучасних англоязычних текстів)

Анотація. Стаття присвячена розгляду особливостей формування емотивності в текстах англоязычних елегій. Визначено, що емотивність елегії формується завдяки творчим модифікаціям її образного простору автором. Виявлено, що образному простору елегії характерно стиснення. Це досягається шляхом використання автором технік розсіювання, наближення або віддалення художественних деталей в процесі модифікацій образного простору в стихах.

Ключові слова: елегія, емотивність, образний простір тексту.

Redka I. Poetic Space Transformations in Emotive Modeling of Elegy: A study of modern English poetic texts

Summary. The study has been focused on emotive peculiarities of English elegiac poems. It has been found out that the emotive character of elegy is being formed due to creative modifications of its poetic space by the author. It has been also revealed that the poetic space of elegy is prone to “shrinking” by cause of the author’s use of such techniques as diffusion, zoom-in and zoom-out in poetic detail representation.

Key words: elegy, emotive character, poetic space.

Рубакова О. В.,

викладач кафедри методики та практики викладання іноземної мови
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ В УТІЛЕННІ СТРАТЕГІЇ НЕЗГОДИ В НЕКОНФЛІКТНИХ ІНТЕРАКЦІЙНИХ АКТАХ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО КІНОДИСКУРСУ)

Анотація. У статті представлені результати аналізу впливу невербальних засобів комунікації на вираження стратегії незгоди. У неконфліктних інтеракційних актах уживаються кінесичні, проксемічні та просодичні засоби невербальної комунікації, які використовуються як окремо від вербального ходу, так і супроводжують його. Невербальні засоби підсилюють вираження незгоди та надають вербальному висловленню різноманітного емоційного забарвлення. У багатьох випадках невербальні засоби розкривають реальний зміст висловлення незгоди, надаючи йому іншого значення.

Ключові слова: гендер, інтеракційний акт, невербальні засоби комунікації, неконфліктна ситуація, стратегія незгоди.

У статті представлені результати аналізу особливостей уживання невербальних засобів комунікації під час реалізації комунікативної стратегії незгоди в гендерних комунікативних обмінах при неконфліктних стосунках між комунікантами.

Мета статті полягає у виявленні й описі впливу невербальних засобів комунікації на вираження стратегії незгоди в неконфліктних інтеракційних актах незгоди в англomовному кінодискурсі.

Об'єктом дослідження є інтеракційні акти (далі – ІА), які містять невербальні комунікативні засоби, а предметом – взаємодія невербальних засобів комунікації з вербальним вираженням незгоди.

Актуальність цього дослідження визначається необхідністю вивчення конфронтаційних комунікативних стратегій із метою гармонізації процесу комунікації.

Новизна статті зумовлюється вивченням реалізації стратегії незгоди з урахуванням усіх контекстуальних параметрів інтеракційних актів, що втілюються як вербально, так і невербально.

Матеріалом статті слугують 2985 ІА незгоди (1800 гендерно гетерогенних та 1185 гендерно гомогенних), вилучених із 25 англomовних ігрових телесеріалів та кінофільмів, які моделюють усну неофіційну комунікацію.

Методологічну основу дослідження складає інтеракційна модель комунікації, яка є співзвучною діяльнісному стилю мислення (Л. Вітгенштейн, Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі, У. Еко, У. Матурана і Ф. Варела, М. Фуко), у рамках якого комунікація тлумачиться як ситуативно зумовлена інтерактивна мовленнєво-розумова діяльність, метою якої є взаємна орієнтація в життєвому просторі на підставі наділення мовної форми семіотичною значущістю [2; с. 12].

Комунікативну стратегію тлумачимо як комунікативний намір мовця, сформований на підставі використання суспільного досвіду для власних індивідуальних потреб і бажань; оцінювання наміру для досягнення бажаних соціально значу-

щих цілей спілкування в конкретний момент; реалізацію наміру вербальними засобами й осмислення цієї реалізації всіма суб'єктами комунікативної діяльності [5; с. 107].

Комунікативна стратегія незгоди є інтерактивною реалізацією комунікативного наміру мовця висловити відмінність думки стосовно певної сутності, властивості, дії чи ситуації на основі спільного суспільного досвіду й індивідуальних потреб учасників комунікації.

Одиницею аналізу комунікативної стратегії незгоди є інтеракційний акт, який традиційно визначають як мінімальну дискретну одиницю комунікативної поведінки (як мовленнєвої, так і немовленнєвої), яка просуває спілкування до досягнення комунікативних цілей [6; с. 6]. Інтеракційні акти можуть відбуватися в конфліктних та неконфліктних відносинах між комунікантами. Поняття *конфліктності / неконфліктності* інтеракційного акту розмежовуємо з поняттям *згоди / незгоди*. Конфліктність характеризує психологічний стан комунікантів, пов'язаний з усвідомленням *несумісності інтересів*, а значить – мотивів і цілей діяльності, як комунікативної, так і ширше – соціальної, що призводить до ворожого ставлення один до одного. Незгода пов'язана лише з розбіжністю думок стосовно певних фактів, дій чи ситуації в цілому й не обов'язково передбачає несумісність інтересів і ворожість.

Отже, неконфліктні ІА незгоди мають місце, коли відсутній ворожий настрій комунікантів стосовно один одного, що відображається у виборі як вербальних, так і невербальних засобів комунікації.

За даними нашого дослідження, у неконфліктних ІА незгоди всі засоби невербальної комунікації взаємодіють між собою, що детальніше демонструє настрій комунікантів та їхнє ставлення до об'єкта незгоди. До невербальних компонентів комунікації відносимо набір компонентів немовного характеру, які мовець створює в результаті фізичної (жестово-рухової та голосової) діяльності під час комунікації та використовує поряд із вербальними засобами через набуття ними комунікативної значущості в процесі спілкування [4; с. 14]. У неконфліктних ІА простежується використання кінесичних, просодичних та проксемічних засобів невербальної комунікації.

1. Кінесичні засоби є найбільш поширеними в невербальній комунікації. Вони використовуються в 95,5% неконфліктних ІА незгоди (від загальної кількості ІА незгоди, де відносини між комунікантами є неконфліктними). Кінесичні засоби комунікації включають:

– *міміку* комуніканта (95,8%), яка демонструє емоційний стан комуніканта під час висловлення незгоди. Міміка може бути статичною чи динамічною. Динамічна міміка показує реальне ставлення комуніканта до ситуації комунікації, його переживання та настрої. Наприклад, гнів супроводжується по-

явою вертикальних складок на лобі, зведенням брів до перенісся; здивування – розширеними очима й іноді усмішкою на обличчі. Статична міміка виражається в замиранні комуніканта на декілька секунд та в незмінному виразі обличчя;

– жестикуляцію (78,9%), імпульсивність якої залежить від емоційності комуніканта в момент вираження незгоди та реакції на попередню репліку співрозмовника;

– *тильний контакт очима* (4,7%), що свідчить про намагання комуніканта ретельно розібратись у комунікативній ситуації, зробити висновки та висловити свою думку. Контакт очима проявляється в довгому погляді співрозмовників один на одного, що часто вказує на здивування одного з них.

2. *Просодичні чинники* невербальної комунікації мають місце в 52,8% неконфліктних ІА незгоди. У багатьох випадках саме просодичні засоби невербальної комунікації розкривають зміст висловлення. Просодичні чинники включають:

– *підвищення голосу* (46%), що часто супроводжується різким тоном. В ІА незгоди спостерігається більше різноманіття тонових патернів (29,5%), ніж у конфліктних ІА, що необхідно для передачі здивування, іронічної чи жартівливої тональності висловлення; це є наслідком відсутності агресії між комунікантами під час розгортання ІА незгоди.

– *прискорення темпу мовлення* (25,7%) є наслідком того, що комунікант намагається якнайшвидше донести свою точку зору до співрозмовника, ніби боячись, що його перервуть. Подібні репліки найчастіше складаються з декількох речень та мають пояснювальний зміст.

3. *Проксемічні засоби* невербальної комунікації трапляються в 21,6% ІА та можуть проявлятися у двох варіаціях:

– *супроводжувальні проксемічні ходи* реалізуються через наближення чи віддалення комуніканта до / від співрозмовника під час висловлення власної думки;

– *самостійні проксемічні ходи* слідує за вербальними ходами й не залежать від них. Такий хід може заповнювати паузу в мовленні чи бути завершальним в ІА, коли один із комунікантів залишає зону комунікації, не дочекавшись відповіді співрозмовника. Наприклад, у нижченаведеному ІА останній комунікативний хід є проксемічним невербальним ходом.

Chandler: “So what are you gonna do?”

Ross: “What can I do? One person wants to break-up, you break-up”.

Chandler: “Hey, no way! Come on, this is you guys, call her and work it out.”

Ross: “Oh come on, we just had this huge fight, all right, don't I have to wait a while?”

Chandler: “Hey, this isn't like swimming after you eat, pick up the phone!!”

[Ross goes to call her] (Friends, Season 3, Episode 15)

ІА відбувається в гендерно гомогенній парі між двома друзями та складається з чотирьох вербальних і одного невербального ходу. Росс посварився зі своєю дівчиною, його друг Чендлер наполягає на тому, щоб він терміново зателефонував дівчині для того, щоб нормалізувати їхні стосунки. Останній невербальний хід є проявом згоди Росса з його другом. Він змінює свою точку зору та вирішує вчинити так, як йому радить друг. Росс збільшує дистанцію між собою та співрозмовником, покидаючи зону комунікації для того, щоб зателефонувати своїй дівчині.

У неконфліктних ІА невербальні засоби комунікації допомагають зрозуміти рівень емоційності сприйняття комунікантами ситуації комунікації. Про це свідчить тон голосу, який

може мати іронічне забарвлення, бути спокійним або підвищеним та різким. Наприклад:

Amy: “This, might be my one chance to have a child, Rachel. I mean, you know that I have been so busy focussing on my career...”

Rachel: [cutting in] “What? What career???”

Amy: “Erm... I'm a decorator???”

Rachel: [sarcastic] “You decorate dad's office and now you're a decorator? Ok! I went to the Zoo yesterday... now I'm a koala bear!” (Friends, Season 9, Episode 8)

Наведений ІА, який відбувається в гендерно гомогенній парі, між двома сестрами, демонструє вираження незгоди через сарказм. Емі вважає себе дизайнером. Її сестра Рейчел іншої думки: вона саркастично порівнює дизайнерський досвід Емі, набутий у процесі оформлення кабінету батька, з досвідом із життя коали, набутим під час відвідин зоопарку. Незгода висловлюється саркастичним тоном, що не залишає сумнівів у ставленні суб'єкта незгоди до ситуації.

У деяких ІА невербальні засоби комунікації дозволяють нам зрозуміти реальний зміст висловлення.

Debbie: “I told you the pediatrician didn't know what he was talking about.”

Pete: “Oh, come on. You can't blame it on our doctor. Ear infections are common in little kids.”

Debbie: “Not in kids over six years old. We're going to the Eastern doctor.”

Pete: “If she's in this much pain, we should call a real doctor.”

Debbie: “Are you kidding right now?”

Pete: “Okay.” (This is 40)

Цей ІА відбувається між дружиною та чоловіком. Деббі вважає, що хвору дитину треба вести до лікаря, а не до реального лікаря. Піт проти такого лікування та просить дружину змінити свою точку зору. Наприкінці ІА чоловік вербально погоджується з дружиною, але невербальна поведінка свідчить про інше. Він говорить різким підвищеним тоном, міміка динамічна, присутні складки на лобі, очі він відводить убік. Піт погоджується з дружиною лише для того, щоб не довести ІА до конфлікту.

Невербальні засоби комунікації є також одним із гендерно залежних чинників, які впливають на вираження незгоди. Згідно з кількісними показниками в *гендерно гетерогенних парах чоловіки* використовують кінесичні засоби комунікації в 90,6% (870), просодичні – у 71,9% (691), проксемічні – у 26,6% (254). *Жінки* використовують кінесичні засоби в 100% ІА (840), просодичні – у 59,1% (496), а проксемічні – у 19,6% (165).

У *гендерно гомогенних ІА чоловіки* використовують кінесичні засоби комунікації в 92,3% (526), просодичні засоби трапляються в 39,5% (225), проксемічні – у 23,5% (134). *Жінки* використовують кінесичні засоби комунікації в 100% (615), просодичні засоби – у 80,5% (495), проксемічні – у 15% (92).

При порівнянні кількісних показників використання невербальних засобів комунікації жінками та чоловіками бачимо, що в гендерно гетерогенних ІА кінесичні засоби комунікації використовуються більше жінками (100% проти 90,6%). Просодичні та проксемічні засоби застосовуються частіше чоловіками, ніж жінками (71,9% проти 59,1% та 26,6% проти 19,6%). У гендерно гомогенних ІА кінесичні засоби комунікації більше притаманні жінкам (100% проти 92,3%). Просодичні засоби також трапляються більше в жінок, ніж у чоловіків (80,5% проти 39,5%); лише застосування проксемічних засобів серед чоловіків є вищим (23,5% проти 15%).

Результати аналізу підтверджують висновки Г. Крейдліна про те, що в комунікативній поведінці жінок експресії та переживань більше, ніж у чоловіків [1; с. 32]. Дослідження також узгоджується з висновками Л. Солощук про те, що дискурсивна діяльність жінки є більш емоційно зарядженою, багатослівною та різноманітною у використанні вербальних і невербальних компонентів [4; с. 30]. Але отримані результати суперечать висновкам О. Попової про те, що жінки в комунікації використовують більш спокійні пози та жести, контролюють власну поведінку краще за чоловіків [3; с. 48].

Отже, результати аналізу невербальних засобів комунікації в ІА, де відносини між комунікантами є неконфліктними, свідчать, що найбільш поширеними невербальними компонентами комунікації є кінесичні засоби невербальної комунікації. У неконфліктній інтеракції вони надають вербальному висловленню різноманітного емоційного забарвлення (жарт, байдужість, гнів, симпатія тощо), на відміну від конфліктної інтеракції, де невербальні засоби частіше слугують для вираження ворожого ставлення комунікантів один до одного. Згідно з даними кількісного аналізу жінки є більш емоційними в гендерно гомогенному спілкуванні, а чоловіки – у гендерно гетерогенному, де емоційність посилюється використанням проксемічних та просодичних засобів невербальної комунікації. Під час неконфліктних відносин у спілкуванні з чоловіками жінки намагаються стримувати свої емоції, що не притаманно їм у гомогенному спілкуванні.

Перспективу дослідження вбачаємо в порівняльному аналізі впливу невербальних засобів комунікації на реалізацію стратегії незгоди в конфліктних та неконфліктних стосунках комунікантів.

Література:

1. Крейдлин Е. Мужчины и женщины в невербальной коммуникации / Е. Крейдлин, Г. Крейдлин. – М. : Языки славянской культуры, 2005. – 224 с.
2. Мартинюк А. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики / А. Мартинюк. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – 196 с.
3. Попова Е. Об особенностях речи мужчин и женщин / Е. Попова // Русская речь. – 2007. – № 3. – С. 40–49.
4. Солощук Л. Взаємодія вербальних і невербальних компонентів комунікації у сучасному англomовному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л. Солощук. – К., 2009. – 42 с.

5. Фролова І. Стратегія конфронтації в англomовному дискурсі : [монографія] / І. Фролова. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. – 344 с.
6. Edmondson W. Spoken Discourse: A Model for Analysis / W. Edmondson. – London : Sage, 1981. – 217p.
7. Friends. Season 3. Transcript. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.livesina box.com/friends/season3.shtml>.
8. Friends. Season 9. Transcript. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.livesina box.com/friends/season9.shtml>.
9. This is 40. Transcript. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imsdb.com/scripts/This-is-40.html>.

Рыбакова Е. В. Роль невербальных средств коммуникации в воплощении стратегии несогласия в неконфликтных интеракционных актах (на материале англоязычного кинодискурса)

Аннотация. В статье представлены результаты анализа влияния невербальных средств коммуникации на выражение стратегии несогласия. В неконфликтных интеракционных актах встречаются кинесические, проксемические и просодические средства невербальной коммуникации, которые используются как отдельно от вербального хода, так и сопровождают его. Невербальные средства коммуникации усиливают выражение несогласия и передают эмоциональный окрас вербальному высказыванию. Во многих случаях невербальные средства раскрывают реальный смысл высказывания, придавая ему новое значение.

Ключевые слова: гендер, интеракционный акт, невербальные средства коммуникации, неконфликтная ситуация, стратегия несогласия.

Rybakova O. The role of non-verbal means of communication in implementing the strategy of disagreement in non-conflict interactive acts (based on the English cinema discourse)

Summary. The article presents the results of analysis of the impact of non-verbal communication on the implementation of the disagreement strategy. In non-conflict interactive acts of disagreement kinesic, prosodic and proxemic means of nonverbal communication are used. They may be used separately from the speaker's verbal dissent, but also they can accompany it. Non-verbal means of communication reinforce the implementation of disagreement and give the emotional coloring to the verbal expression. Also non-verbal means can reveal the real mean of the expression and give it a new sense.

Key words: gender, interactive act, non-conflictive situation, non-verbal means of communication, strategy of disagreement.

Станіслав О. В.,
кандидат філологічних наук,
докторант кафедри французької філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕПАРАТИЗАЦІЇ В СИНТАКСИСІ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Анотація. Дослідження присвячене проблемам актуалізуємого синтаксису сучасної французької мови, зокрема, розчленованим структурам. У статті визначено основні структурні типи сепаратизації, які класифіковано за позицією синтагми до базисної частини сепаратизованої структури, за ступенем поширеності, за синтаксичною функцією в реченні тощо. Доведено, що сепаратизація є вагомим чинником організації семантичного простору художнього тексту.

Ключові слова: розчленовані синтаксичні структури, сепаратизація, література модернізму, структурні типи сепаратизації, семантичне значення сепаратизації.

Постановка проблеми. Французький синтаксис ХХ століття – це самодостатня, сформована, розвинута система, яка володіє широкими комбінаторними можливостями. Але процеси демократизації, соціальних, політичних перетворень, активні події культурного життя Франції не можуть не відобразитися в мові, а отже – і на тенденціях розвитку синтаксичних зв'язків. Мова як своєрідне дзеркало суспільства прямо й відверто відображає стиль і зміст епохи. Наше дослідження присвячене синтаксичним структурам розмовного мовлення, які активно проникали у французьку літературу початку ХХ століття. Маємо на увазі розчленовані синтаксичні структури, що потрактовуються нами як «сепаратизація».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми синтаксичного зв'язку в романістиці досліджували О.О. Андрієвська, Н.Д. Арутюнова, Р.О. Будагов, В.Б. Бурбело, Л.Г. Веденіна, В.Г. Гак, З.О. Гетьман, К.А. Долінін, Л.І. Ілія, О.М. Кагановська, О.В. Литвиненко, Є.А. Реферовська, А.М. Рочняк, І.В. Смушинська, О.О. Соломарська, Ю.С. Степанов, Л.Г. Ступакова, Н.О. Шигаревська, Н.Г. Філоненко, J.-M. Adam, Ch. Bally, F. Brunot, J. Damourette, J. Dubois, O. Ducrot, L. Hébert, A. Martinet, F. Rastier, A. Sauvageot, A. Séchehaye, L. Tesnière, R.-L. Wagner та багато інших мовознавців. Учені детально й ґрунтовно описали зв'язки слів у словосполученні, простому та складному реченнях, дослідили проблеми синтаксису в різних аспектах (структурному, прагматичному, семантичному, стилістичному, когнітивному, в площині теорії тексту, аналізу художнього мовлення й таке інше). Об'єктом нашої розвідки стала сепаратизація як специфічний засіб синтаксичного зв'язку, що характеризує синтаксис літератури модернізму.

Метою статті є визначення та опис структурних типів сепаратизації, характеристика семантичних особливостей сепаратизованих синтаксичних структур на матеріалі французької літератури початку ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Передусім зазначимо, що сепаратизовані структури як синтаксичні конструкції розмовного мовлення передавали вільний, невимушений, природний

потік мислення, плин думок і уявлень, що фіксувалися в процесі їх безпосереднього виникнення у свідомості. Сепаратизація відображала такі риси розмовного мовлення, як спонтанність, швидкість реакції на певну ситуацію, уможливаючи сполучення логічних і емоційних, послідовних і незв'язних основ одночасно.

При сепаратизації елемент синтаксичної структури, який хотіли виділити, акцентувати, зробити більш важливим, виносили за межі речення [1, с. 77–79]. Структурно це руйнувало синтаксичні зв'язки, порушувало зв'язність елементів, проте це був ефективний спосіб стилістичного увиразнення, засіб інформаційного доповнення висловлення, його змістового й емоціонального збагачення.

Щодо структури сепаратизованих конструкцій, то у своєму дослідженні ми будемо виходити з того, що визначальною рисою сепаратизованої структури є наявність базисної (основної) частини та синтагми (відокремленої частини) [2, с. 379]. Зазвичай базисна частина (семантичне ядро) представляє тему висловлення, а синтагма є його ремою.

Аналіз матеріалу показав, що синтагма може знаходитися в середині або ж у кінці синтаксичної структури. Попри свою позицію, відокремлений член речення завжди знаходиться в сильній функціональній позиції. Синтагма, структурно вписуючись у тематичну частину висловлення, визначає його змістову значущість. При цьому граматична переривчастість, розчленованість структури (тобто сепаратизація) виступає як особливий вид синтаксичного зв'язку, засіб смислового членування висловлення.

На основі проаналізованих випадків за позицією синтагми відносно базисної (основної) частини сепаратизованої структури можна виокремити такі види сепаратизації:

- фінальна сепаратизація (*séparation finale*);
- серединна сепаратизація (*séparation médiane*).

Фінальна сепаратизація передбачає постпозицію відокремленої синтагми відносно базисної частини висловлення. Проведений розбір затверджує її як сепаратизацію контактну, оскільки відділена синтагма відразу слідує за основною частиною. Фінальна контактна сепаратизація є більш уживаною, частотною, характерною для французької літератури модернізму. Власне вона представляє центральні зони функціонування сепаратизованих структур сучасного синтаксису французької мови, приміром:

«*Le prince claqua des doigts. Mollement*» (Auguste le Breton. *Le tueur à la lune*, p. 12).

«*Ce n'était plus la princesse hautaine et railleuse de notre première entrevue. L'uræus d'or ne se dressait plus sur son front. Pas un bracelet, pas une bague*» (Pierre Benoit. *L'Atlantide*, p. 232).

Відокремлені синтагми *Mollement* (у першому випадку) та *Pas un bracelet, pas une bague* (у другому) розташовані відразу

за базисною частиною висловлення, отже, є фінальними, контактними.

Сепаратизація серединна є менш частотною; вона стосується периферійних зон функціонування сепаратизованих структур, проте також є ефективним засобом виділення, акцентування інформації. Її можна схарактеризувати як сепаратизацію дистантну, яка уможлиблює розміщення відокремленої синтагми не безпосередньо після базисної частини, а на певній відстані від основної структури. Наприклад:

«*Aubin, enfin, c'est un Brasse-Bouillon de douze ans, n'ayant à se défendre de personne. Facétieux. Un peu clown. Un peu châtaigne aussi, dès qu'on le néglige...*» (Hervé Bazin. *Cri de la chouette*, p. 29)

Як бачимо, перша виокремлена синтагма *Facétieux* розміщується зразу після основної частини висловлення; є щодо неї фінальною, контактною; можемо говорити про послідовний зв'язок між базисом та синтагмою. Друга відокремлена синтагма «*Un peu clown*» за відношенням до основної частини висловлення є дистантною, представляє серединний тип сепаратизації й паралельно кріпиться до базису.

Зазначимо, що незважаючи на своє розміщення (фінальне – контактне, серединне – дистантне) у структурі висловлення, відокремлений член речення (синтагма) знаходиться в сильній функціональній позиції, має особливе семантико-стилістичне значення.

У ході аналізу визначено, що кількісні параметри синтагми також закладають структурні характеристики сепаратизованих конструкцій. З огляду на це пропонуємо класифікувати їх за ступенем поширеності на:

– поширені синтагми (більше одного відокремленого компонента):

«*Il me reste une question à poser. La plus grave de toutes...*» (Henri Troyat. *Le marchand de masques*, p. 182) – багатоконпонентна синтагма;

– непоширені (однокомпонентні) синтагми:

«*Il le fera, il le fait d'enthousiasme. Aujourd'hui*» (Hervé Bazin. *Au nom du fils*, p. 330) – однокомпонентна синтагма.

Дослідження показало, що за синтаксичною функцією синтагмами можуть бути означення, додаток, обставина, однорідні члени речення, прикладка й інші члени речення. Наведемо кілька прикладів:

– обставини (місця, часу, мети, причини, способу дії і т. ін.):

«*Là, maintenant, tu peux aller. Doucement, eh ! doucement*» (Pierre Benoit. *L'Atlantide*, p. 226) – обставина способу дії;

– додаток (прямий і непряий):

«*Il ne s'intéresse ni à la littérature, ni à l'art, ni à la politique, ni au sport, ni aux femmes. Seulement à la bouffe et à l'avancement*» (Henri Troyat. *Le marchand de masques*, p. 17) – непряий додаток;

– означення:

«*Les propos de son frère l'ont exaspéré sur le moment, mais ils font leur chemin dans sa tête. Un chemin sinueux et sournois*» (Henri Troyat. *Le marchand de masques*, p. 28).

– прикладка:

«*Elle est bouffie et pâle. Un navet*» (Henri Troyat. *Le marchand de masques*, p. 23).

Отже, незалежно від структурної позиції, поширеності / непоширеності сепаратизовані структури можуть бути різними членами речення.

Виходячи з основних структурних особливостей сепаратизованих структур (відірвані від основного висловлення, стоять

після крапки, марковані графічно й інтонаційно, спрямовані на актуалізацію змісту базисної частини), визначимо їхнє семантичне значення у структурі цілісного висловлення.

Як засвідчує аналіз матеріалу, семантичний спектр дії сепаратизації досить широкий. Передусім це семантичне значення наголошування, виділення, виокремлення певної інформації з метою її актуалізації. Сепаратизація сприяє акцентуванню уваги на окремому компоненті речення, яким виступає або окремий член речення, або частина складного синтаксичного цілого. Наприклад:

«*Le boulevard Noir est inhumain. Comme un minéral. Comme un triangle. C'est une chance qu'il y ait un boulevard comme ça à Bouville...*»

«*Voilà des gens. Deux ombres. Qu'avaient-ils besoin de venir ici?*» (J.-P. Sartre. *Nausée*, p. 43).

Ужиті сепаратизовані структури (*Comme un minéral. Comme un triangle. Voilà des gens. Deux ombres*) зосереджують увагу читача на емоційних, чуттєвих враженнях героя, який прогулюється одним із безлюдних, пустинних бульварів міста й знаєцька зустрічає двох перехожих. Сепаратизація імітує експресивно забарвлене внутрішнє мовлення та відображає емоційну оцінку особистості.

Сепаратизація як експресивне явище усного мовлення позначає одне з надважливих семантичних значень сепаратизованих структур – вираження невимуженості, природності, спонтанності комунікації. Неможливість під час живого спілкування цілком і повністю продумати висловлення наперед, вибудувати його логічну, ієрархічну структуру викликає потребу в уточненні, змістовому розширенні, виділенні (інтонаційному, графічному) окремих одиниць допоміжною інформацією. Приміром:

«*<...> Je suis seul, complètement seul... Tristement seul*» (Anne-Mariel. *Ce soir à Copacabana*, p. 18).

«*Dommage que Mme Carisay soit si vieille! La quarantaine au moins*» (Henri Troyat. *Le marchand de masques*, p. 58).

Як і будь-яке наближення до розмовної мови, ці синтаксичні структури значно поживляють літературний виклад, роблять його більш яскравим та значущо забарвленим, живомовним.

Сепаратизовані структури увиразнюють внутрішні монологи, тексти-роздуми, автодіалоги з метою передачі емоційного, психічного стану мовця. Сепаратизація з афективною семантикою додає до об'єктивної інформації, закладеної у структурі речення, авторську оцінку. Розглянемо зразок внутрішнього монологу, в якому виокремлені синтагми мають вагоме семантичне значення:

«*Bon Dieu! c'est moi qui vais mener cette existence de champignon? Qu'est-ce que je ferai de mes journées? Je me promènerai. J'irai m'asseoir aux Tuileries sur une chaise de fer – ou plutôt sur un banc, par économie. J'irai lire dans les bibliothèques. Et puis? Une fois par semaine le cinéma. Et puis? Est-ce que je m'offrirai un Voltigeur, le dimanche? Est-ce que j'irai jouer au croquet avec les retraités du Luxembourg? A trente ans! J'ai pitié de moi*» (J.-P. Sartre. *Nausée*, p. 242).

Представлений уривок – роздуми героя про своє найближче майбутнє. Він стурбований своєю нереалізованістю, тому його охоплює потік негативних емоцій, переживань. Риторичні запитання (*C'est moi qui vais mener cette existence de champignon? Qu'est-ce que je ferai de mes journées? Est-ce que je m'offrirai un Voltigeur, le dimanche? Est-ce que j'irai jouer au croquet avec les retraités du Luxembourg?*), сепаратизовані синтагми (*Une fois par semaine le cinéma. A trente ans!*) та інші синтаксично-стилістичні засоби разом творять семантичну тканину художнього твору.

Отже, як впливає з нашого дослідження, сепаратизація оновлює виражальні можливості синтаксису, є вагомим чинником організації семантичного простору художнього тексту в цілому.

Висновки. Підсумовуючи, ще раз акцентуємо, що сепаратизація – це категорія комунікативного (актуалізуючого) синтаксису, засіб смислового членування висловлення. Визначивши основні структурні типи організації сепаратизації, її виразне семантичне значення, можемо стверджувати, що між частинами сепаратизованої конструкції встановлюються тісні комунікативно-актуалізуючі відношення. У результаті членування синтаксичної структури отримуємо новий афективний, експресивний варіант стилістично нейтрального речення. Розвідка підтвердила структурну гнучкість та багаті стилістичні можливості сепаратизації в сучасній французькій мові. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі просодичних, когнітивних, прагматичних характеристик сепаратизації.

Література:

1. Андриевская А.А. Явление сепаратизации в стилистическом синтаксисе современной французской художественной прозы / А.А. Андриевская // Филологические науки. – 1969. – № 3. – С. 77–83.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли ; [под ред. Р.А. Будагова]. – М. : Изд-во иностр. лит. 1955. – 416 с.

Джерела ілюстративного матеріалу:

Bazin H. Œuvres / H. Bazin. – Éditions Bernard Grasset, 1972. – 282 p.
Sartre J.-P. La nausée / J.-P. Sartre. – P. : Éditions Gallimard, 1998. – 239 p.
Troyat H. Le Marchand de masques / H. Toyat. – P. : Éditions VDP, 1994. – 212 p.

Станислав О. В. Структурно-семантические особенности сепаратизации в синтаксисе современного французского языка

Аннотация. Исследование посвящено проблемам актуализирующего синтаксиса современного французского языка, в частности, расчлененным структурам. В статье определены основные структурные типы сепаратизации, которые классифицированы по позиции синтагмы касательно базисной части сепаратизированной структуры, по степени распространенности, по синтаксической функции в предложении. Доказано, что сепаратизация является значимым фактором организации семантического пространства художественного текста.

Ключевые слова: расчлененные синтаксические структуры, сепаратизация, литература модернизма, структурные типы сепаратизации, семантическое значение сепаратизации.

Stanislav O. Structural and semantic features of separation in the syntax of modern French language

Summary. Our research is dedicated to the problems of actual syntax, of modern French language and dismembering syntactic structures in particular. The basic structural types of separation are certain in the article, which is classified after position of syntagms to base part of syntagmatic structure, after the degree of prevalence, after a syntactic function in a sentence and others like that. Reasonably, that separation comes forward as ponderable the factor of organization of semantic space of artistic text.

Key words: dismembering syntactic structures, separation, literature modernism, structural types of separation, semantic meaning of separation.

Степаненко О. А.,

Глава циклової комісії «Іноземний мовний»,
преподаватель англійської мови вищої категорії

ГВУЗ «Одеське мореходне училище рибної промисловості імені А. Соляника»

ИНТЕРРОГАТИВ КАК ЛИНГВАЛЬНОЕ СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ СЮЖЕТА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ДЕТЕКТИВНОГО ЖАНРА

Аннотация. Работа посвящена структурно-функциональному исследованию различных типов вопросительных предложений в художественном диалоге жанра «детектив». Автор предполагает, что в отличие от сопутствующих, ключевые вопросы являются определяющими в развитии сюжета произведений данного жанра. Делается вывод, что специальные вопросительные предложения, выраженные синтаксически простыми конструкциями, функционируют как ключевые вопросы в детективном романе.

Ключевые слова: детективный роман, вопросительное предложение, ключевые вопросы, сопутствующие вопросы, художественный диалог.

Постановка проблемы. Настоящая работа посвящена изучению организующей роли вопросительных предложений в художественном диалоге жанра «детектив». Рассматривая вопросительное предложение как отражение в языке и речи мыслительных процессов получения и обработки информации, необходимо признать, что до сих пор в лингвистике не существует четко определенного единого мнения о функциональном предназначении различных типов вопросительных предложений. Решение данной проблемы позволит определить продуктивность конкретного вида вопросительных конструкций в диалоге детективных произведений, а также выявить лингвальные средства восполнения информационного дефицита в диалоге.

Анализ последних исследований и публикаций. В философском понимании вопрос как мыслительная категория является инструментом восполнения недостаточного знания путем опоры на уже известные факты, которые выступают в качестве базиса. В свою очередь, в науке о языке основой инвариантного содержательного признака вопросительного предложения (интеррогатива) также выступает эпистемический компонент незнания. По определению родоначальника индуктивной логики Ф. Бэкона, вопрос представляет собой «первоначальный этап познания». Познавая мир и самого себя, человек постоянно ставит перед собой вопросы [1]. Всё познание мира начинается с вопросов, которые в процессе речевого общения задаются с целью расширения индивидуального информационного поля для быстрого формирования субъективного знания собеседников. Вопросы, являясь мыслеформой, формируются посредством вопросительных или интеррогативных предложений [2, с. 22–35]. Проблемой изучения функциональной сущности вопросительного предложения в разное время занимались такие известные лингвисты, как Дж. Лайонз, М. Блох, Л. Чахоян, А. Тсуи, Г. Почепцов. Однако многие ее аспекты, касающиеся функционирования вопросительных предложений в произведениях разных жанров, требуют дополнительного освещения.

Таким образом, **актуальность** проведенного исследования вытекает из гносеологической важности вопроса как вербаль-

ной формы познания действительности, а также из противоречивости трактовки интеррогатива в современной лингвистике.

Объектом нашей работы являются принципы организации диалогической сети в современном англоязычном детективном произведении. **Предметом** анализа выступает семантико-синтаксическая структура вопросно-ответных блоков речи персонажей в произведениях данного жанра.

Настоящее исследование построено на анализе вопросительных предложений, отобранных методом сплошной выборки из художественного диалога оригинального англоязычного детектива общим объемом 4000 речевых образцов. Выбор детективного жанра в качестве материала исследования не случаен. Криминальные истории всегда характеризуются наличием тайны, своего рода логической загадки. Это характерный признак детектива – признак внешний, но в то же время определяющий специфику детективного сюжета.

Более того, по определению литературоведческого словаря Дж. Харви, «детектив – это развернутый вопрос, ответ на который читатель получает в конце произведения» [3].

Целью статьи является определение относительной значимости различных типов вопросительных предложений для раскрытия основной загадки детективного произведения и выяснение их ключевой роли для развития сюжета.

Для решения поставленных **задач** в работе использовались следующие методы и приемы **анализа**: семантико-прагматический метод; структурно-семантический метод; сравнительно-сопоставительный анализ точек зрения лингвистов, позволивший сформировать собственную позицию по проблеме исследования; метод непосредственного лингвистического наблюдения и описания.

Изложение основного материала. Говоря о современной криминальной повести, обычно имеется в виду целый ряд разновидностей этого жанра. Термин «жанр», как известно, употребляется в лингвистике для выражения специфического понятия в теории литературы и текстологии, где он утвердился как «исторически сложившиеся устойчивые разновидности речевых произведений, обслуживающие различные сферы человеческой деятельности» [4]. Всякий жанр несет в себе двойственную информацию: об определенной сфере человеческой деятельности, в рамках которой он существует, и о специфическом круге задач, свойственных только ему, в отличие от других жанров. Криминальная литература отличается «большим диапазоном внутрижанровой вариативности» [5, с. 11]. С одной стороны, это произведения, берущие начало в классических детективах, с другой – повести, в которых вообще нет расследования как такового. Последние отличаются тем, что центральную роль в них играет преступление, и внимание концентрируется на социальных проблемах.

Произведения типа «классический детектив», или «whodunit», подчиняются следующим главным принципам: на-

личие тайны или убийства, расследование и разоблачение преступника. Криминальная литература распределяется в зависимости от объема на криминальные повести, романы и рассказы. Это довольно обширный и глубокий спектр художественных форм, который позволяет сконцентрироваться на личности героев и сложном положении, в котором они оказались.

На последней странице сыщик будет знать (либо считать, что знает) личность убийцы или преступника. Посредством авторского повествования, а главное – в процессе диалогического общения с кругом подозреваемых лиц сыщик и читатель собирают улики и приходят к правильным выводам. Очевидно, что жанр детектива – не просто форма, а значимая литературная форма, определенным образом выстроенная, которая за своей внешней видимой структурно-композиционной организацией скрывает внутреннюю, недоступную большинству читателей лингвистическую коммуникативную интенциональность. Процесс осмысления содержания внутренней структуры жанра логически соотносится с осмыслением образующих его знаковых синтактико-коммуникативных единиц.

М. Черняк справедливо указывает, что жанровая специфика разных авторов, эксплуатирующих определенные цели и мотивы, отражаются не только на информационно-эмотивной нагрузке произведения, но и на вербальной стороне текста [6, с. 29]. Детектив как жанр также обладает определенным синтаксическим строем, который, по нашему мнению, легко прослеживается в диалогах персонажей. К. Гинзбург, в свою очередь, отмечает, что для детектива характерен так называемый метод Дж. Морелли. Последний состоит в том, что «качество художественного полотна определяется посредством концентрации на мелких деталях» [7, с. 191]. Точно так же в детективе выяснение существенных деталей и подробностей дела посредством вопросительных предложений логически приводит к разгадке тайны. Отсюда жанр детектива К. Гинзбург трактует как «определенную парадигму интерпретации улик, добываемых также путем характерной организации персонажного диалога» [7, с. 197].

Очевидно, что именно правильное построение логической вопросно-ответной цепочки в диалоге даёт возможность прийти к обоснованному и понятному читателю заключению. В целом разделяя воззрения К. Гинзбурга на детектив, мы не можем согласиться с ним по поводу приоритетной роли декларативных предложений в тексте диалога. Очевидно, что разгадка тайны или её объяснение объективируется вопросительными предложениями.

Как показывает анализ фактического материала исследования, получение достоверной информации в декларативе возможно лишь путем правильной постановки вопроса. Иными словами, в соответствии с логикой вопросов и ответов именно вопросительные предложения являются стимулом к получению необходимого знания, или экспликации. Как отмечает Дж. Каддон, раскрытие преступления в детективе происходит путём дедукции, которая представляет собой «вопросно-ответную цепь, радиально направленную от сыщика к участникам криминального действия» [8, с. 193].

В соответствии со сказанным выше, рабочей гипотезой настоящего исследования является следующее предположение. В процессе речевого общения сыщик оперирует специальными вопросами, которые являются необходимым основанием для перехода расследования на следующий уровень: *Who? When? What? Why? How? Where?*. Ответы на эти вопросы являются *ключом* к разгадке тайны, т. е. имеют непосредственное отно-

шение к преступлению и его обстоятельствам. Такие вопросы в работе будем называть *ключевыми*, а остальные вопросительные реплики сыщика в детективе – *сопутствующими*.

Например:

1а) “– *Who was this person?*

– *Edward!*” (A. Christie).

Вопросительная реплика является ключевым вопросом, так как проясняет имя убийцы.

1б) “*You!*” – *he squealed. “How did you – ?What <...> happened back there?”* (S. Paretsky)

Оба вопросительных предложения являются ключевыми, так как проясняют обстоятельства и способ убийства. И в первом, и во втором примере вопросительные реплики сыщика функционируют как средство перехода к следующей ступени непосредственного знания о совершенном преступлении, представляя собой «ключи» к сопутствующим звеньям логической цепи рассуждений сыщика.

Например:

2а) “– *Why would anyone want you in Hedley at 5 o'clock in the morning?*

– *Why Hadley? Never thought of it.*” (A. Kemelman)

В приведенном примере вопросительные реплики сыщика не апеллируют к обстоятельствам преступления, а стимулируют мыслительную деятельность свидетеля, побуждая его самого искать ответ на вопрос, кому бы он мог понадобиться в Хэдли в пять часов утра. Ответ на данный вопрос не проливает свет на совершенное преступление, а расширяет круг свидетелей / подозреваемых. Очевидно, что стимулирующая реплика является сопутствующим вопросом, о чем свидетельствует ответ-реакция свидетеля, с помощью которого он выражает свое недоумение.

2б) “*He (detective) paused and looked up. “What’s this? – he asked.*

– *Here comes my girl.*

– *Ah. – I see.*” (N. March)

В приведенном фрагменте вопросительная реплика сыщика вообще не имеет отношения к обстоятельствам преступления, а является вербализацией условного рефлекса на звук открывающейся двери. Соответственно, и ответ свидетеля на вопрос сыщика «Что это?» – «Это моя девочка (дочь)» также не несет дополнительной информации о совершенном убийстве.

В большинстве случаев ответ на вопрос ГДЕ? дается в произведении, поскольку место преступления известно; аналогично – вопрос КОГДА?, ответ на который выясняется, если необходимо, в первую очередь. Вопрос КАК? следует за ним, выясняя подробности дела, а также ПОЧЕМУ?, выясняющий мотив преступления, и только затем поднимается вопрос КТО?. Фактически вопросительные предложения, которые коррелируются с запросами информации об определенных лакунах в логической цепочке расследования, не являются формально вопросами ГДЕ? КОГДА? и др., а затрагивают различные типы знания о преступлении. Ответ на данные вопросы представляет собой лингвальную репрезентацию определенного категориального знания о фиксированном в действительности фрагменте бытия, непосредственно связанном с преступлением. Таким образом, выделенные пять основных типов вопросительных предложений специального характера коррелируются с основными информационно-категориальными типами вопросов. Отметим, что понятие «категория» в данном случае трактуется с общепринятых философских позиций.

С точки зрения формальной логики и философии, любой вопрос имеет сложную мыслеобразующую структуру, предполагающую одновременное существование двух планов: известного (познанного) и неизвестного (непознанного). Таким образом, в любом вопросе присутствует как проблематическая, так и ассерторическая сторона. Последняя характеризует предмет вопроса и выделяет нечто, существование чего подразумевается в нем, но признаки чего пока неизвестны, а также очерчивает класс возможных значений неизвестного. Эта сторона вопроса выступает на первый план и приобретает самостоятельное значение как инструмент познания, который восполняет отсутствующий фрагмент в картине мира спрашивающего.

Таким образом, любой вопрос опирается на уже известное знание, которое выступает его базисом, тем самым исполняя роль предпосылки вопроса. Качество базисного знания существенно влияет на логический статус вопроса, определяя правильность или неправильность его постановки. Познавательная функция вопроса реализуется в форме ответа на поставленный вопрос. Ответ представляет собой новое суждение, уточняющее или дополняющее в соответствии с поставленным вопросом прежнее значение [9, с. 17].

В процессе работы анализировались малая и максимально допустимая формы детектива: короткие детективные рассказы и детективные романы. При этом было установлено, что в обоих случаях можно выстроить определенный синтаксический алгоритм организации диалога «сыщик – подозреваемые». В результате постановки ключевых и сопутствующих вопросов сыщик получает информацию о мотивах, способах совершения преступления и самом преступнике. Иными словами, такой вопросно-ответный диалог представляет собой определенным образом организованный квест, где ключевые и сопутствующие вопросы выступают в строгой последовательности, которая обусловлена причинно-следственными связями между совершением преступления и его мотивами.

При анализе персонажных реплик, отобранных из коротких детективных рассказов и романов, обнаружено, что независимо от жанрового объема произведения в художественном диалоге сохраняется количественное соотношение в использовании сыщиком ключевых и сопутствующих вопросов. Несмотря на превалирование в целом в персонажном диалоге сопутствующих вопросов над ключевыми (их соотношение 1:3), количественное соотношение этих типов вопросительных предложений в конце произведения существенно меняется и становится приблизительно 2:1 в пользу ключевых вопросов.

Так, на финальном этапе расследования в коротких криминальных рассказах сопутствующие вопросы употребляются приблизительно в 32,5% случаев, а ключевые – в 67,5%, при этом в персонажном диалоге детективного романа – 33% и 67% соответственно.

В процессе анализа сделано заключение, что подавляющее большинство ключевых вопросов являются специальными, т. е. конструкциями, начинающимися с вопросительных местоимений Who? What? When? и т. д. (около 54%).

Выявленная устойчивая закономерность соотношения ключевых и сопутствующих вопросительных реплик свидетельствует о том, что конкретно ориентированные на предмет дознания специальные вопросы являются основным вербальным средством разворачивания сюжета детектива на уровне текста. Кроме того, установлено, что подавляющее большинство ключевых вопросов представлено синтаксически простыми предложениями. Под последними мы (вместе с М. Блохом, И. Морозовой,

Г. Почепцовым) понимаем всякий изолированный речевой отрезок, содержащий не более одной первичной структуры предикации, либо непредикатную конструкцию, произнесенную с определенной интонацией с целью коммуникации [10, с. 32].

Выводы. Таким образом, можно сделать вывод, что в детективном произведении вопросительные предложения, выраженные синтаксически простыми конструкциями, с одной стороны, и коммуникативно оформленные как специальные – с другой, являются ключевыми в разгадке совершенного преступления. Они доминируют в тексте детективного произведения и определяют движение его сюжета. Иными словами, ключевые вопросы фокусируют объект дознания, взятый в определенной проекции рассмотрения.

Литература:

1. Бэкон Ф. Новый органон / Ф. Бэкон. – Л.: Соцэкгиз, 1938. – 244 с.
2. Жинкин Н. Вопрос и вопросительное предложение / Н. Жинкин // Вопросы языкознания. – 1995. – № 3. – С. 22–35.
3. Harvey P. The Oxford Companion to English Literature: a Reference Book / P. Harvey. – Oxford, 1983. – 985 p.
4. Розенталь Д. Словарь-справочник лингвистических терминов / Д. Розенталь, А. Теленкова. – М.: Просвещение, 1985. – 399с.
5. Фелюшкина С. Детектив. Немного о жанре / С. Фелюшкина. – Подъем, 1972. – С. 147–153.
6. Черняк М. Феномен массовой литературы XX века: проблемы генезиса и поэтики: автореферат дисс. на соискание уч. степени доктора филол. наук: спец. 10.01.01 «Русская литература» / М. Черняк. – Санкт-Петербург, 2005. – 47 с.
7. Гинзбург К. Мифы – эмблемы – приметы. Морфология и история / К. Гинзбург. – М.: Новое издательство, 2004. – 348 с.
8. Cuddon J. The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory. N.Y.: Penguin International, 1998. – 991 p.
9. Белнап Н. Логика вопросов и ответов / Н. Белнап, Т. Стил. – М.: Прогресс, 1981. – 287 с.
10. Морозова И. Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світі гештальт-теорії в сучасній англійській мові: [монографія] / И. Морозова. – Одеса: Друкарський дім, 2009. – 384 с.

Степаненко О. О. Інтерогатив як лінгвальний засіб розвитку сюжету в детективному творі

Анотація. Робота присвячена структурно-функціональному дослідженню різних типів питальних речень у художньому діалозі детективного жанру. Автор припускає, що на відміну від супровідних, ключові запитання є найголовнішими в розвитку сюжету творів названого жанру. Робиться висновок, що спеціальні інтерогативні речення, які передаються синтаксично простими конструкціями, функціонують як ключові запитання в детективному романі.

Ключові слова: детективний роман, питальні речення, ключові запитання, супровідні запитання, художній діалог.

Stepanenko O. Interrogative as a lingual means of the plot development in the detective story

Summary. The work is dedicated to structural-and functional analysis of different types of interrogative sentences in the literary dialogue of the detective story. The author assumes that in contrast to attendant ones, key questions are primary in the plot development of the genre studied. A conclusion is made that special interrogative sentences expressed by syntactically simple constructions function as key questions in the detective novel.

Key words: detective novel, interrogative sentence, key questions, attendant questions, literary dialogue.

Стройкова С. А.,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри німецької філології

Черкаського державного національного університету імені Богдана Хмельницького

АСОЦІАТИВНО-МЕТАФОРИЧНА МОТИВАЦІЯ НІМЕЦЬКИХ ІХТІОНІМІВ (ДОНОРСЬКА ЗОНА ІРРЕАЛЬНА ІСТОТА)

Анотація. У статті досліджено механізми метафоризації німецьких іхтіонімів, які застосовують знаки донорської зони *ІРРЕАЛЬНА ІСТОТА*. Ця донорська зона постачає до сфери німецької номенклатури іхтіофауни метафоричні мотиватори на підставі гештальтного різновиду асоціативно-метафоричної мотивації.

Ключові слова: асоціативно-метафорична мотивація, донорська зона, іхтіонім, когнітивно-ономасіологічний аналіз, метафора, мотивація.

Постановка проблеми. Актуальність вивчення мотиваційних механізмів у німецькій номенклатурі іхтіофауни зумовлена потребою пояснення інтеріоризації особливого мікросвіту риб у науковій картині світу німецького народу, що уможливило визначення мовних ресурсів і номінативних технік позначення цієї номенклатурної системи. Потужним засобом формування терміносистеми риб є запозичення знаків інших донорських зон. Одним із таких доменів є донорська зона *ІРРЕАЛЬНА ІСТОТА*.

Мета статті полягає у з'ясуванні механізмів метафоризації у масиві німецьких номенклатурних назв риб, що застосовують знаки донорської зони *ІРРЕАЛЬНА ІСТОТА*.

Матеріалом дослідження стали близько 100 метафорично мотивованих німецьких іхтіонімів, вилучених шляхом суцільної вибірки з атласів "Die Meeresfische Europas" (упорядники Bent J. Muus і Jörgen G. Nielsen) [7] та "Atlas der Meeresfische" (упорядники Rudie H. Kuitert і Helmut Debelius) [12], а також спеціалізованих онлайн-ресурсів [5; 6; 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Німецькі найменування риб (іхтіоніми) були об'єктом лексико-семантичних та словотвірних досліджень (О. Бятікова, З. Мірхаліков, О. Пекшесва, Ю. Халюков), значна кількість робіт присвячена розробці етимологічного та мотиваційного аспектів іхтіонімів (К. Березовська, А. Герд, В. Коломієць, В. Усачева), ономасіологічний, лексикографічний та дериваційний ракурс також неодноразово привертала увагу мовознавців (А. Берлізов, В. Боргояков І. Ліпкевич, Н. Меркулов, Н. Олесова). Однак мотивація німецьких назв риб досі не підлягала аналізу в когнітивно-ономасіологічному аспекті, що зумовлює новизну нашої роботи.

Дослідження мотиваційних механізмів творення німецьких номенклатурних назв риб ґрунтується на методиці когнітивно-ономасіологічного аналізу, розробленій О. Селівановою. Метою когнітивно-ономасіологічного аналізу є дослідження механізму мотивації як «наскрізної у процесі номінації лінгвопсихоментальної операції встановлення семантичної і формальної залежності між мотиватором і похідною номінативною одиницею (мотивованим знаком) на підставі зв'язків різних компонентів структури знань про позначене» [2, с. 158]. Залежно від статусу мотиватора у цій структурі дослідниця виокремлює (поряд із пропозиційно-диктумним, модусним та змішаним типами мотивації) асоціативно-метафоричний

тип [2, с. 153–179]. Асоціативно-метафорична мотивація «характеризується вибором мотиваторів метафоричного статусу на підставі аналогічних зв'язків з іншими концептуальними сферами свідомості» [3, с. 246]. Основою цього типу мотивації є різноманітні механізми метафоризації, зокрема, структурно-метафоричний, дифузно-метафоричний та гештальтний або образний. Найбільш поширеним у масиві німецьких іхтіонімів є гештальтування. Гештальтний різновид асоціативно-метафоричної мотивації ґрунтується на схожості зорових образів і цілісних структур, сформованих на підставі різних типів відчуттів (слухових, тактильних) [2, с. 174]. Дифузно-метафоричний різновид базується на дифузному поєднанні асоціативних комплексів на підставі аналогій [2, с. 173].

За загальним механізмом асоціативно-метафорична мотивація є метафоричною. Сучасне пояснення механізму метафори відбувається у межах когнітивного аспекту, де найбільш прийнятною є діяльнісна теорія концептуальної метафори, запропонована американськими мовознавцями Дж. Лакоффом і М. Джонсоном. Учені визначають метафору як повсякденну операцію людського мислення, що використовується з метою структурування навколишнього світу, керує інтелектуальною діяльністю людини, її поведінкою [10, с. 3–14]. Згідно з теорією американських дослідників метафора є використанням знака однієї предметної сфери на позначення складника іншої [11]. Предметна сфера, що постачає знаки, які переносяться до іншої сфери, названа джерелом (source domain). Сфера, яка запозичує знаки із джерела, є мішенню (target domain) [11]. К. Рахліна, слідом за Б. Рудзкою-Остін, яка запозичила ці терміни зі статті Е. Кітей і А. Легре (1981 р.), називає ці сфери донорською і реципієнтною відповідно [1, с. 381].

Вибір донорської зони та її пов'язування із реципієнтною є не випадковим процесом. Донорська зона, на думку К. Рахліної, є конкретною, а реципієнтна, як правило, є новою [1, с. 381]. Цю думку поділяє і німецька дослідниця М. Шварц, яка вважає, що «метафори є результатом семантично-концептуального процесу, який мотивований потребою пояснити складні мисленнєві допустимі сфери, і наша мовна компетенція має напоготові гнучкість і лексичну креативність, тому творення метафор є продуктивним засобом осмислити й описати нові аспекти досвіду за допомогою конкретних і вже відомих аспектів» [13, с. 108]. У нашому номінативному масиві німецькі назви риб належать до реципієнтної зони, а їхні мотиватори – до донорської.

Асоціативно-метафоричний тип мотивації німецьких номенклатурних найменувань риб представляє наївну картину світу німецькомовних номінаторів і використовує різні типи аналогій із різними сценаріями, образами, поняттями, з іншими концептуальними сферами, що є донорськими, зокрема зони ЛЮДИНА, ІНША ТВАРИНА, АРТЕФАКТИ, НАТУРФАКТ, ІРРЕАЛЬНА ІСТОТА.

Виклад основного матеріалу. Метафорично мотивовані німецькі номенклатурні найменування риб можуть бути представлені назвами, мотиватора яких обрано з донорської зони ІРРЕАЛЬНА ІСТОТА. Деякі ірреальні істоти є прецедентними феноменами. Прецедентним феноменом є компонент знань, позначення та зміст якого добре відомі представникам певної етнокультурної спільноти, актуальний і використаний у когнітивному й комунікативному аспектах [3, с. 591]. Прецедентні феномени належать до культурно-мовної компетенції – здатності носіїв певної етнічної культури й мови впізнавати у мовних одиницях і мовленнєвих продуктах культурно значимі установки й норми, ціннісні орієнтири, культурні коди та можливості їхньої переінтерпретації, а також організувати свою комунікативну поведінку та текстопородження згідно з цими культурними знаннями [4, с. 108]. Культурно-мовна компетенція уможливає самоідентифікацію людини як представника певного етносу й носія відповідної культури, тобто визначає параметри етнічності й культурної ідентичності – усвідомлення людиною своєї належності до певної культури шляхом визнання її цінностей, норм, ідей, пріоритетів, смаків, традицій тощо, ототожнення себе з культурними зразками, що дає змогу орієнтуватись у певному соціокультурному середовищі, упорядковувати власну життєдіяльність, передбачати її наслідки, обирати той чи інший тип, манеру і форму спілкування [4, с. 108]. За параметром прецедентності О. Селіванова виокремлює непрецедентність і прецедентність [4, с. 112]. Будучи за статусом мотиватора асоціативно-метафоричною мотивацією, за рівнем прецедентності така мотивація для певних німецьких назв риб є прецедентною. Рівень прецедентності є цивілізаційним, тому що такі назви відомі представникам усіх європейських народів. Приміром, німецький іхтіонім *Sphinx-Schleimfisch* (“besitzt einfache Auswüchse über den Augen (“Tentakeln”), die etwas länger sind als der Augendurchmesser” [5]) утворено на основі цілісної зорової подібності до вигаданої істоти. У німецькому найменуванні *Flügelrossfisch* (“Ihr Körper ist stark abgeplattet und große, horizontal ausgerichtete Brustflossen haben ihnen den Populärmamen eingebracht” [12, с. 183]) вміщено вказівку на візуальну подібність плавців риби до крил коня Пегаса. Наявність у риби *Argusfisch* чисельних цяток на тілі, які подібні до очей багатогокого велетня (*Argo* – “war ein riesiges Ungeheuer mit hundert (oder zahlreichen) Augen am ganzen Leib, so dass er in alle Richtungen schauen konnte, zumal immer nur ein Augenpaar zu einer gegebenen Zeit schlief” [14]), пояснює гештальтний механізм метафоризації творення його німецького номенклатурного найменування (“Die Färbung ist silbrig weiß (gelblich bis bräunlich), mit dunklen runden Flecken unterschiedlicher Größe (gedeutet als Augen des Riesen Argos)” [14]).

Інколи риби отримують номенклатурні назви й на підставі уподібнення способу життєдіяльності риб і міфологічних істот (*Nymphen-Zwergbarsch* – “Er lebt in den Korallenriffen der Philippinen, Indonesiens, der Salomonen, Neukaledoniens und des Great Barrier Reef. Sie halten sich in ihrem Biotop stets sehr verborgen in den Höhlen und Spalten des Riffgesteins auf” [14]) від *Nymphe* – (“griechisch-römische Mythologie) anmutige weibliche Naturgottheit» [9]); на підставі зовнішньої схожості: *Feebarsche* – “Sie sind in den meisten Fällen sehr farbenfroh mit leuchtenden, kontrastierenden Farben und manchmal einem Augenfleck auf der Rückenflosse” [14] від *Fee* – “schönes, den Menschen meist wohlwollend gegenüberstehendes weibliches Märchenwesen, das mit Zauberkeit ausgestattet ist” [9]. Міфологемний прецедентний

мотиватор у таких назвах є знаком відповідного складника міфу як когнітивної структури, що характеризується ірраціональністю, відтворенням фіктивних, усталених у свідомості ідей, що беззастережно сприймаються на віру етнокультурною спільнотою і не потребують доведення чи спростування [4, с. 116].

Таким самим прецедентним феноменом є химера. Аналогізація риби й міфологічної істоти спирається на уподібнення за формою тіла, залучаючи до ономаціологічної структури також модусний відтінок, зокрема естетичну оцінку потворності цієї риби і міфологічної істоти: так від *Chimäre* – “Ungeheuer der griechischen Sage (Löwe, Ziege und Schlange in einem)” [9] утворено іхтіонім *Chimäre* – “Reife Männchen tragen einen beweglichen, keulenförmigen Fortsatz auf der Stirn (Stirnklasper). Ein massiver, langer Stachel steht vor der hohen, dreieckigen ersten Rückenflosse; die zweite ist lang und niedrig” [7, с. 38]. Прецедентні мотиватори, які вносять модусний компонент оцінки, здебільшого сприяють культурно-естетичному маркуванню позначеного [2, с. 116].

Мотиватори донорської зони ІРРЕАЛЬНА ІСТОТА фіксують також й особливості будови частин тіла риб або його забарвлення: *Gespensterfische* – “...fallen durch ihre großen, aufwärts gerichteten Augen auf. ...hat unter einer transparenten Hülle, die den oberen Teil des Körpers einnimmt, bewegliche Augen, so dass er auch nach vorn schauen kann” [14]. Уподібнення риби до ірреальної істоти *Drachen* (“geflügeltes mehrköpfiges oder feuerspeiendes Fabeltier von echsenartiger Gestalt” [8]) у творенні німецького номенклатурного найменування *Drachenkopffartige* відбувається на ґрунті гештальтного механізму метафоризації (“Die meisten Drachenkopffartigen sind durch einen mit Stacheln und Knochenplatten gepanzerten Kopf und Köpfer gekennzeichnet. Ihre Brustflossen sind groß und abgerundet, die unteren Flossenstrahlen stehen oft frei und sind nicht mit Flossenmembran verbunden. Die Schwanzflosse ist normalerweise abgerundet” [14]).

Поєднання дифузної та гештальтної метафоричної мотивації є підґрунтям мотивації німецького найменування *Schwarzer Phantomsalmmler*, оскільки подібності з привидом риби надає не лише її сипувате забарвлення (“Beide Geschlechter haben einen silbrig und mit einem schwarzen senkrechten Schulterfleck gezeichneten Vorderkörper” [6]), а й поведінка риб (“Ein sehr friedlich Spezies, die gern in Gruppen schwimmt und in Gesellschaft von hektischen Arten schnell scheu wird. Auch in zu hell beleuchteten Decken halten sich die Tiere häufig im Schatten von Pflanzen auf” [6]).

Висновки. Знаки прецедентних феноменів є доволі активними в номінативних процесах у німецькій іхтіологічній номенклатурі, служать засобами збереження та трансляції культури німецького народу. Вибір мотиваторів із донорської зони ІРРЕАЛЬНА ІСТОТА свідчить про увагу номінаторів переважно до зовнішнього вигляду, забарвлення риб у німецькій номенклатурі іхтіофауни, це визначає перевагу гештальтного різновиду, хоча наявним є також і дифузний різновид асоціативно-метафоричної мотивації. Перспективи нашого дослідження перебувають у площині зіставлення різномовних національних номенклатур та їхнього порівняння з діалектними найменуваннями риб.

Література:

1. Рахилина Е.В. Основные идеи когнитивной семантики // Фундаментальные направления в современной американской лингвистике / Е.В. Рахилина. – М. : Изд-во Москов. гос. ун-та, 1997. – С. 370–386.

2. Селиванова Е.А. Когнитивная ономазиология : [монография] / Е.А. Селиванова. – К. : Изд-во укр. филосоц. центра, 2000. – 248 с.
3. Селиванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селиванова. – Полтава : Дозвілля-К, 2010. – 844 с.
4. Селиванова О.О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке : [монография] / О.О. Селиванова. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.
5. Aquanet – Das Portal für Aquarianer [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aquanet.de>.
6. Aquarium Guide. Das praktische Online-Handbuch für Aquarianer [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aquarium-guide.de>.
7. Bent J. Muus. Die Meeresfische Europas / Bent J. Muus, Jörgen G. Nielsen. – Stuttgart : KOSMOS Verlag, 1998. – 336 p.
8. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dwds.de/>.
9. Duden Das Bedeutungswörterbuch / hrsg. u. bearb. von Wolfgang Müller. – 2., völlig neu bearb. U. enw. Aufl. – Mannheim; Wien; Zürich : Bibliographisches Institut, 1985. – 797 p.
10. Lakoff G. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago, London : University of Chicago Press, 1980. – 242 p.
11. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor / George Lakoff // Metaphor and Thought / ed. by Andrew Ortony. – 2nd ed. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – P. 202–251.
12. Rudie H. Kuiter. Atlas der Meeresfische / Rudie H. Kuiter, Helmut Debelius. – The Czech Republic : KOSMOS Verlag, 2009. – 728 p.
13. Schwarz M. Semantik. Ein Arbeitsbuch / Monika Schwarz. – Tübingen : Günter Narr Verlag, 2004. – 223 p.
14. Wikipedia: Die Frei Enzyklopädie [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wikipedia.de>.

Стройкова С. А. Ассоциативно-метафорическая мотивация немецких ихтионимов (донорская зона ИРРЕАЛЬНОЕ СУЩЕСТВО)

Аннотация. В статье исследуются механизмы метафоризации немецких ихтионимов, которые используют знаки донорской зоны *ИРРЕАЛЬНОЕ СУЩЕСТВО*. Данная донорская зона поставляет сфере немецкой номенклатуры ихтиофауны метафорические мотиваторы на основе гештальной разновидности ассоциативно-метафорической мотивации.

Ключевые слова: ассоциативно-метафорическая мотивация, донорская зона, ихтионим, когнитивно-ономазиологический анализ, метафора, мотивация.

Stroykova S. Associative metaphorical motivation of the German ichthyonyms (IRREAL CREATURE as a source domain)

Summary. The article focuses on analyzing the metaphorical mechanism of the German ichthyonyms using signs of the *IRREAL CREATURE* source domain. This source domain supplies metaphorical motivators to the sphere of German ichthyological nomenclature on the basis of the gestalt variety of the associative metaphorical motivation.

Key words: associative metaphorical motivation, source domain, ichthyonym, cognitive-onomasiological analysis, metaphor, motivation.

Sulym V. T.,
Candidate of Philology,
Associate Professor of the Dpt. of Intercultural Communication and Translation,
Dean of the Faculty of Foreign Languages
Ivan Franko National University of Lviv

PHRASEOLOGICAL UNITS AS A FACTOR OF VARIANCE OF IDIOMATIC NOMINATION IN GERMAN

Summary. A study of the national peculiarities of German in the framework of the theory of heterogeneity of the literary standard as well as research into the normalized divergence of the phraseological microsystems in three national varieties of German reveals interesting interplays of the onomasiological resources and communicative strategies in the topological-social ontology of idiomaticity. A versatility of constituent composition and inter-variant (non)equivalence of phraseological units get evinced in the subtle scenarios of the genuine place-bound use of idioms. Parallel functioning or asymmetry of phraseological nomination as to the areal norms of German are conducive to a more in-depth penetration into codification processes and comprehension of idiomatic variance as a lexicographic and textual mutability.

Key words: phraseological meaning, componential structure, phraseological variants, areal usage norms, idioms in the texts, phraseological fickleness.

Introductory remarks. Present-day German is known for its almost unsurpassable variance. Its territorial spread is a factor of the changing character of this language. German as a language is not tantamount to its own self. This situation at some point gave rise to the three varieties of German: the literary standard spoken in Germany as well as the standards of Austria and Switzerland.

Each of these national varieties tends to perform all the social functions ascribed to the typical homogeneous language [14]. The variant in question is functionally complete with the given structure of significant applications. It enters the supranational mega-system as a constituent. Historically, the said three variants stem from the respective German dialects. Contemporaneously, the three variants tend to reveal unevenly (mis)matching inventories of expressive means in the idiomatic nomination of. As phraseology is intricately interwoven with the cultural-historical and societal factors of relevance its significance for phraseology is only too apparent.

However, a fully comprehensive comparative dictionary of the variant pictures of German phraseologies is still to be compiled in the future.

The **aim of the present paper** lies in determining the methodological principles of the corresponding description of idiomatic variantology of German with the focus on the cross-variant counterpart diversity or graded equivalence in the framework of the respective phraseological (sub-)systems and textual functioning of their constituents.

State of the art. German phraseology encompasses the idioms that belong not only to the literary standard of the German language (Binnendeutsch or Deutsches Deutsch) but also to the nationally marked varieties of Austria (Österreichisches Deutsch) and Switzerland (Schweizer Hochdeutsch). In this regard the German language does not display homogeneity. The phraseologisms

of Austrian provenance are fairly well documented. Swiss idiomatic nomination is more deeply entrenched in dialect sources.

A contrastive analysis of a corpus containing the most typical verbal idioms which pertain to the respective national variants of German allows us to transcend variational boundaries and deduce an all-encompassing German phraseological system [6; 8].

This analysis is to be based on the theoretical framework elucidated in numerous general works on phraseology, whereas the study of the aforementioned phraseological microsystems, which is presented against the backdrop of the phraseological system of the German literary standard, takes into account the respective peculiarities of each linguistic variant [4; 7].

The national variety of a language is a sociolinguistic phenomenon, since it performs all the societal functions of any homogeneous language. In the German case, the national variety is a fixture in the press, television, cinema, it also functions within the church, as well as other institutions. The main precondition of a national variety of a language is the national community. The correlation between the nation and language is one of the most potent realizations of the relation between language and society [1].

The theorists in idiomatic nomination have defined the object and capacity of phraseology they have elucidated its systemic laws and worked out a system of classifying and analyzing idioms and their realization within texts. However, idioms which are clearly marked as Austrian and Swiss ones have received only secondary attention and thus have not been adequately represented in the general phraseological dictionaries. There has been a noticeable upsurge in the interest in the studies of the phraseological units within the national varieties of German which are clearly "alien" to speakers of other varieties or have entered their usage only recently [2; 3]. The Austrian phraseological dictionary calls them "nicht heimisch oder seit kurzem gebräuchlich" (foreign or recently borrowed) [11, p. 6–7], e.g. *eine Mattscheibe haben* ("nicht begreifen, benommen sein"); *auf Pump leben* ("von geborgtem Geld leben"); *in der Klemme sein* ("in Not, bedrängt sein"); *Zeter schreien* ("laut jammernd um Hilfe rufen. The existence of such idioms within the Swiss variety is also highly probable, but the lack of lexicographical sources makes the search for them a more difficult undertaking.

Discussion. In this study we will use the idioms of the German standard language, which are common for all the German-speaking countries, in order to conduct the contrastive analysis needed for the description of the divergence in usage.

Austrian German differs from literary German in a number of respects. Since the Austrian variety has undergone a long period of independent development, these differences have gradually become common for the Austrian speaker. In this respect, the phraseological stock of the language provides us with ample examples which

have become peculiarly Austrian as a result of the influence of the Bavarian dialect. This process resulted in the appearance of a host of exclusively Austrian idioms which have accumulated different phenomena of Austrian life and culture.

A similar process can be reconstructed in the case of Switzerland which as a country is in itself a unique linguistic area with four national languages: German, French, Italian and Romansh. The peculiarities of Switzerland's development as a country lay the groundwork for a dialectal differentiation of the written Aleman tradition. These dialects have permeated all spheres of life by taking over the functions of both the literary and the colloquial language. For this reason, we can state that dialectal speech has gained a wider communicative relevance in Switzerland as compared to the respective situations in Austria and Germany they have reduced the functioning of the German literary standard merely to written communication. As a result, the Swiss national variety lacks a distinct notion of colloquial speech (Umgangssprache), since all of its functions have been taken over by the dialects.

The literary language of Switzerland abounds in dialectal words which have acquired specific national connotations. In order to elucidate the intra- and extralinguistic factors which are of paramount importance to the divergence of phraseological units in the various national varieties of German, we will view the phraseological bulk of German as a wholesale idiomatic system which in its own right encompasses three phraseological microsystems, i.e. strictly German, Austrian or Swiss idioms

The intricate relations of various linguistic and extralinguistic factors, which are peculiar to the development of the various varieties of German, have given rise to a corpus of phraseological units that are used in only one of the German-speaking countries and thus shape separate microsystems within their respective national varieties. Such idioms are of consequence for the phraseological sub-systems of the German linguistic varieties since they are vital for comparison.

A contrastive analysis of the material has allowed us to establish a binary classification of nationally-marked idioms, i.e. they can be grouped as "equivalent" or "nonequivalent". Equivalent idioms are nationally marked equivalents of the idioms which can be found in the literary language. Non-equivalent idioms can in turn be classified into those characteristic of Austria and Switzerland.

The rise of phraseological equivalents caused an accumulation of qualitative percolations in the topological usage of language and a shift of the language reality under the influence of certain, both intra- and extralinguistic, factors which determine the existence of the national variants of language as such. This presupposes that the accepted norm in the medium of functionality is superseded by the variant norm (Abstandssprache) that goes through the process of codification inside the corresponding medium and acquires the status of the "communicative rival" at the level of a certain phraseological microsystem. Hence within the national varieties of the present-day multiply codified German there exists a whole series of parallel as to the norm idioms. The latter, owing to the respective factors of divergence, managed to enter the communicative process and become part and parcel of the lexico-phraseological inventory of the national variant in question. By way of exemplification we can adduce such German idioms as: German, *keinen Groschen in der Tasche haben*, Austrian, *keinen luckerten Heller in der Tauche haben*, Swiss, *keinen Rappen mehr in der Tasche haben*; Austrian, *wie ein Hefelmacher aufpassen*, Austrian, *wie ein Haftelmacher aufpassen*, Swiss, *wie ein Häftlimacher aufpassen*; German, *j-m ein Bein stellen*, Austrian, *j-m das Haxl stellen* / *j-m ums Haxl hauen*,

Swiss, *j-m das Bein stellen*; German, *weggeben wie frische / warme Semmeln*, Austrian, *weggehen wie frische Brezel*, Swiss, *weggehen wie frische Weggli*; German, *dastehen wie der Ochs am / vorm Berge*, Austrian *dastehen wie, s Mandl beim Sterz*, Swiss, *da stehen wie der Esel am Berg*; German, *ganz aus dem Häuschen sein*, Austrian, *ganz aus dem Häusel sein*, Swiss, *aus dem Häusli sein*.

The Swiss phraseological system can be tentatively split into three groups of idioms: those characteristic of literary German that are in use wherever German is spoken and codified in the authoritative dictionaries; nationally marked idioms characteristic of the German-speaking part of Switzerland and dialectally marked idioms. Of peculiar interest is the second group of idioms which contain specific words that are intrinsic to the German of Switzerland. The semantic fields of such words encompass geographical, historical, cultural, political and everyday words. E.g. in the idiom *Karlshof haben* ("sich schäkernd unterhalten, schwelgen") the first constituent of the compound stood for Charlemagne and the compound as a whole used to denote the court, whose mores, manner and traditions laid the foundation for the very idiom and its specific locally determined motivation.

Switzerland just as a number of other countries is home to many traditional games [15; 16]. One of them which is quite popular is called "Der Hosenlupf" a) Ringkampf nach altem Äplerbrauch; b) Kräftemessen. The noun *die Hose* is active idiom wise in Swiss German. It signifies a garment suitable for playing this game. It gave rise to a number of nationally marked idioms: *in die Hosen steigen* ("sich zum Kampf bereit machen"); *mit j-m in die Hosen müssen* ("sich mit j-m im Kampf messen müssen"); *in die Hose(n) gehen* ("nicht gelingen"). The latter is also widely used in Austrian German. Another instance of the Swiss coloring in idioms is names of currency and coins: e.g.: *Happen spalten* ("kleinlich sparen"); *der Zwanziger* ("das Zwanzigrappenstück"); *ist hinunter (gefallen)* ("der Groschen ist gefallen"); *kein Weggli und kein Röppli (abgeben wollen)* ("äußerst sparsam sein").

In terms of structure Swiss idioms that may (not) reveal equivalence with their counterparts in standard German tended to abide by the general standard criteria. This situation admits the following major idiom construing models:

V+S (den Finken klopfen; den Rank nehmen); V+Pron/S+S (j-m das Nel(l) abstechen; j-m ein Morgarten bereiten); V+Präp.+S (auf den Stockzähnen lachen; zu Kilt gehen); V+S+Prsp.+S (j-n am Seil herunterlassen; j-m in die Schuhe blasen). Both Swiss and Austrian idioms attest items that are manifestations of the aforementioned patterns.

Alongside standard German idioms Swiss German is open to a number of marked items. The use of such idioms in the text contributes to the achieved effects of emotionality, imagery and nationally flavored idiomaticity resting on the specific Swiss inventory. Swiss idioms that lack their counterparts in German could be exemplified by, e.g. *einen Schuh voll herausstellen* ("gehörig Schaden nehmen"); *das Fuder überladen* ("zuviel des Guten tun"); *Mais machen* ("Lärm schlagen"); *neben den Schuhen stehen* ("falsch liegen"); *sein Heu nicht auf derselben Bühne heben* ("nicht die gleichen Ansichten haben"). In terms of cross-German variance they are marked by a number of components. These could be some realia of life, proper names, historicisms, obsolete or archaic lexical items, names for money, dialectal words and even loans from other languages characteristic of Swiss German.

Most of literary Swiss idioms have their dialect counterparts playing into the abstand-/ausbau- contact interaction: *am Berg sein* –

dialectal, *am Beerg sie; den Kopf machen* – dialectal, *der Kopf mache / e Kopf aanemachen*; *einen Bart einfangen* – dialectal, *e Bart fange / yyfange*.

Lack of inter-variant constituent congruence proves especially visible in verbal idioms. The idioms in question from Swiss German do have equivalents in literary German, e.g. Swiss *etw. ins Kamin schreiben* corresponds to the German *etw. in die Esse schreiben*; Likewise, Swiss *in den Sack langen* is the German *in die Tasche greifen*. Similarly, Swiss *sauberen Tisch machen* is the German *reinen Tisch machen*. Swiss *j-m die Stange halten* – German *j-m die Waage halten*; Swiss *j-n unter den Boden bringen* – German *j-n ins Grab bringen*. They do differ by the constituent nouns, their determiners, including articles, as well as some prepositions. Such idioms are sometimes endowed with the text-construing potential as is the case with the idiom *einen (den) Riegel schieben (stecken, stoßen)*:

“Nach den Geschäftsleuten reisten auch weiße Politiker nach Lusaka. Auf die Politiker folgten anschließend die Studenten, doch hier blieb es vorest bei der bloßen Absicht, weil die Regierung mit der Beschlagnahme der Reisepässe den Plänen einer Gruppe von Studenten der afrikanischen Universität von Stellenbosch einen Riegel schob. Ähnlich erging es daraufhin einer Gruppe von Theologen der reformierten Staatskirche, die die Behörden mit der bloßen Drohung eines Entzugs der Reisedokumente von einer Reise abhielten” (NZZ, 8.5.36.4) [15].

The idiom *einer Sache (j-m) einen (den) Riegel schieben* is instrumental in expressing the communicative category of factual assertion. It also marks the center of the suprasentential unity revealing the borderline between the topic (theme) and comment (rheme) in the structured message. The subsequent passage *Ähnlich erging es daraufhin einer Gruppe von...* implies the previously used idiom owing to which fact it gets evinced in the perception of the recipient for the second time enhancing the overall expressiveness of the utterance.

For the sake of the German – Swiss idiomatic discord we adduce the following pairs of idioms: Swiss, *darüber sind die Hefte geschlossen* – German, *darüber sind die Akten geschlossen*; Swiss, *das ist mir Hans was Heiri* – German, *das ist mir Hose wie Jacke*. There are also some comparative Swiss idioms analogous with the German counterparts: Swiss, *wie ein Küchli aufgehen* – German, *wie ein Pfannkuchen aufgehen*; Swiss, *Wie es im Büchlein steht* – German, *wie es im Buche steht*; Swiss, *wie ein Murmeli schlafen* – German, *wie ein Murrel schlafen*.

There are plenty of expressions in Austrian German that qualify for the category. They are typically endowed with some national coloring and tend to fall under several distinct groupings:

The first group encompasses the idioms that notwithstanding some amount of constituent variance do bear resemblance with the common German counterparts. Typically, they are the idioms with the core verb: *die Patschen anziehen* (“sich mit dem Erreichten zufriedengeben”); *in die Fraisen fallen* (“sehr erschrecken”) *etw. ist j-m Powidl* (“*etw. ist j-m egal*”); *etw. in Evidenz halten* (“*etw. übersichtlich zusammenstellen, registrieren*”); *zu etw. seinen Kren geben* (“*zu etw. seinen Senf geben*”); *ein Schnoferl machen* (“*einen Flunsch ziehen*”).

In the second group, the verb central idioms in Austrian German admit no common German equivalents. They could be understood when we resort to paraphrasing [5; 12]. Such idioms are peculiar to emphasizing the national coloring as well as subtle nuances reflected in language owing to the culture, history, customs, traditions and

even the way of life of the people. E.g. *auf der Dacken sein / liegen* (“*ganz herabgekommen sein, darniederliegen; sich in einer Krise befinden*”). The story runs that in medieval Vienna convicts in a prison were to sleep on a thin straw mattress. It was called *die Dacke*. Hence, the idiom “to be on die Dacke” implied frugal life conditions. There is a small sculpture in Prater (in Vienna) to take blows from the visitors. In German it is called “Der Watschenmann”. It entered the idiom *kein Watschenmann sein*. Its meaning was “not to let anyone debase or humiliate you”. The rise and immediate spread of the Austrian German idiom *einen Fritzelacke machen* (“*der Länge nach hinfallen*”) were both rooted in the advertisement of the Austrian firm “Fritze-Lacke” [13, p. 314]. It depicts a boy with the open can of paint held in his hand and spilled over when he stumbled. In the language of Austrian newspapers such idioms do serve as a text-forming element owing to the congruence scenarios that they hold for the very text.

Structurally, both equivalent and non-equivalent idioms marked in Austrian German are not different from the corresponding common verbal idioms characteristic of literary German proper. The respective markers in such idioms are in the local Austrian lexemes. Etymologically, for the most part they are related to the Austrian Bavarian dialect which used to be of paramount significance for the formation of the lexical-phraseological inventory of the national Austrian variant of German for centuries: e.g.: *j-m das Gogerl kratzen*; *j-m ein Hölzl werfen*; *ein Schäuferl nachlegen*; *ein Krückerl machen*. Quite of interest are some specific Austrian words within comparative idioms started by the verb, e.g. *wie ein Glöckerl gehen*; *ausschauen wie ein Rastelbinder*; *sich ziehen wie ein Strudelteig*; *j-m zureden wie einem lahmen (kranken) Roß*. The Austrian marker within such idioms is mostly in the nouns expressing comparison

A number of idioms in Austrian German function within the two-verb structural models, e.g. *böhmisch einkaufen* (“*stehlen*”); *tschari/tschali gehen* (“*weg sein, verloren gehen*”); *paschen gehen* (“*auf Unterhaltung gehen*”). A comparative study of Austrian phraseology with that of literary German revealed an overlap in some of the idioms: cf. Austrian, *eine Watsche fangen* – German, *eine Ohrfeige bekommen*; Austrian, *etw. hängt j-m beim Hals heraus* – German, *etw. hängt j-m zum Hals heraus*; Austrian, *in den Rauchfang schreiben* – German, *in die Esse / Schornstein schreiben*; Austrian, *einen Knödel im Halse haben* – German, *einen Kloß im Halse haben*; Austrian, *j-n am Bandl haben* – German, *j-n an der Leine haben*; Austrian, *auf Freiersfüßen wandeln* – German, *auf Freiersfüßen geben*.

Major factors of divergence in the national markers of idioms become visible from the conducted componential analysis [9; 10]: Mismatch in the use of substantive constituents: nouns are the largest group of such elements. Most of them prove synonymous, territorially duplicate or belonging to the same semantic field, e.g. *das Bündel – die Leine*; *das Krawattl – der Schlips*; *die Gosche – der Mund*; *die Watsche – die Ohrfeige*. Austrian substantive idioms comparable to their literary German counterparts are oftentimes marked by diminutive forms of nouns, e.g. *sich ein Hintertürl öffnen lassen*; *aus dem Häusel sein*; *sich ein Scheiberl abschneiden*. Our overhaul of Austrian newspapers revealed that such idioms are indeed used for communicative purposes: “*Peugeot will sich am milliardenschweren Dieselsegeschäft natürlich auch ein Scheiberl abschneiden und präsentiert nun den 306. mit Selbstzünderagregat*” (KURIER, 28.6.95.22).

Some of the Austrian German idioms, interestingly, contain common German words that function as Austrian local markers.

Austrian, *keinen Tau von etw. haben* – German, *keinen Schimmer von etw. haben*; Austrian, *die Hände in den Sack stecken* – German, *die Hände in die Taschen stecken*; Austrian, *keinen Muckser machen* – German, *keinen Mucks machen*. Thus, national markedness is exercised through the use of beyond-national elements. Cf. the use of fully equivalent constituents *der Muckser* and *der Mucks*. They both derive from the verb *mucksen* that reveals identical semantic content in literary German and Austrian German. Notwithstanding the fact that the idiom *muckemäuschenstill sein* is attested in both varieties of German, the Austrian dictionary gives only the noun *der Muckser* and the idiom *keinen Muckser machen / sagen*. Mismatch in the use of verbal components: the national Austrian markers in verbal idioms may lie in their core constituents. Primarily, they are specific verbs characteristic of Austrian German, e.g. Austrian, *sich etw. aus den Fingern zuzeln* – German, *sich etw. aus den Fingern saugen*; Austrian, *j-d kann j-n den Buckel fünfserln / hinunterrutschen* – German, *j-d kann j-m den Buckel runterrutschen*/, as well as prevalent supra-national verbs. The Austrian idiom *der Welt einen Haxen ausreißen* is different from the common German one both by the verb and by the noun, cf. German, *die Welt aus den Angeln heben*. The phraseomatic stability of the idiom is witnessed by the example taken from the text in the newspaper, e.g. *Mit 65 kann man der Welt keinen Haxen ausreißen, aber sie reichen zu einer Spitze von 165 km / h ...* (KURIER, 28.5-93,22). Mismatch in the use of the prepositional component: in the Austrian national variety of German the preposition “bei” often takes over its counterparts “an” and “zu”. Likewise, “auf dem” is superseded by “am”, e.g. Austrian, *etw. bei der Wurzel packen* – instead of the German *etw. an der Wurzel packen / fassen*. The attributive variance is also plausible, e.g. Austrian, *sich die ersten Sporen verdienen* – German, *sich die Sporen verdienen*; Austrian, *keinen luckerten Heller haben* – German, *keinen roten / lumpigen Heller (mehr) haben*.

Conclusion and prospects for further research. The multiplicity of the idiomatic heart of German and its lexicographic multiple codification seem of interest for the ethnic segmentation of the respective linguistic pictures and even sketches of the world in single varieties of German or the compared pairs of such varieties. Phraseological variants and distinctions look like important factors of speech culture and alternative encoding/decoding of real language use within the supranational language. The corresponding signification inventories still do call for the appropriate reflection in the practice of German phraseography that would give more emphasis to the actual idiomatic usage of Swiss, Austrian and core German.

References:

1. Домашнев А.И. Современный немецкий язык в его национальных вариантах / А.И. Домашнев. – М. : Наука, 1983. – 231 с.
2. Ammon U. Variantenwörterbuch des Deutschen / U. Ammon et al. – Berlin : Walter de Gruyter, 2004. – 954 p.
3. Duden. Großes Wörterbuch der deutschen Sprache. 10 Bde. – Mannheim : Bibliogr. Inst. : Duden, 2010.
4. Ebner J. Duden. Wie sagt man in Österreich?: Wörterbuch des österreichischen Deutsch / J. Ebner. – Mannheim : Dudenverlag, 2009. – 381 p.
5. Falk A. Besonderheiten des deutschen Wortschatzes in der Schweiz / A. Falk // Muttersprache. – 1965. – No 75. – P. 289–306.
6. Fenske H. Schweizerische und österreichische Besonderheiten in deutschen Wörterbüchern (= Forschungsberichte / Institut für Deutsche Sprache ; Bd. 10) / H. Fenske. – Tübingen : Narr Verlag, 1973. – 397 p.
7. Haas W. Das Schweizerisches Idiotikon. Wörterbuch der schweizer-20 deutschen Sprache / W. Haas. – Verlag Huber Frauenfeld, 1981. – 99 p.
8. Kaiser S. Besonderheiten der deutschen Schriftsprache in der Schweiz. 2 Bde. / Stephan Kaiser. – Mannheim, Wien, Zürich : Bibliographisches Inst., 1969–1970.
9. Küper H. Wörterbuch der deutschen Umgangssprache / H. Küper. – Stuttgart, 1987. – 959 p.
10. Meyer K. Wie sagt man in der Schweiz? Wörterbuch der schweizerischen Besonderheiten / K. Meyer. – Mannheim, Wien, Zürich : Dudenverlag, 1989. – 380 p.
11. Österreichisches Wörterbuch. – 36., überarb. Aufl. – Wien : Österreichischer Bundesverlag Wien, 1985. – 46 p.
12. Rizzo-Baur H. Die Besonderheiten der deutschen Schriftsprache in Österreich und in Südtirol / H. Rizzo-Baur. – Mannheim : Bibliographisches Institut, 1962. – 131 p.
13. Sedlacek R. Das österreichische Deutsch: Wie wir uns von unserem grossen Nachbarn unterscheiden. Ein illustriertes Handbuch / R. Sedlacek. – Wien : Ueberreuter, 2004. – 512 p.
14. Seibicke W. Duden Taschenbücher, Bd.15, Wie sagt man anderswo? / W. Seibicke. – Mannheim : Dudenverlag, 1980. – 190 p.
15. Suter R. Baseldeutsches Wörterbuch / R. Suter. – Basel, 1984. – 387 p.
16. Weber A. Zürichdeutsches Wörterbuch / A. Weber, J. M. Bächtold. – Zürich : Rohr, 1983. – 476 p.
17. Teuschl W. Wiener Dialektlexikon / W. Teuschl. – Wien : Residenz-Verlag, 1990. – 332 p.

Сулим В. Т. Фразеологізми як чинник варіантності ідіоматичної номінації у німецькій мові

Анотація. Вивчення національних особливостей німецької мови в рамках теорії неоднорідності літературної норми та дослідження узуальної дивергентності фразеологічних мікросистем її трьох національних варіантів виявляють цікаві переплетення інвентарних ресурсів та комунікативних стратегій у соціолінгвістичній та ареальній онтології ідіоматичності. Розмаїтість конститuentного наповнення та (не)еквівалентність фразеологічних одиниць призводять до тонких сценаріїв ареальної вживаності ідіом. Паралельне функціонування або ж асиметрія фразеологічної номінації щодо ареальних норм німецької мови сприяють глибшому проникненню у процеси кодифікації, розумінню ідіоматичної варіативності як лексикографічної та текстової мінливості.

Ключові слова: фразеологічне значення, компонентна структура, фразеологічні варіанти, ареальні узуси, ідіоми у текстах, мінливість фразеологізмів.

Сулим В. Т. Фразеологизмы как фактор вариантности идиоматической номинации в немецком языке

Аннотация. Изучение национальных особенностей немецкого языка в рамках теории неоднородности литературной нормы и исследования узуальной дивергенции фразеологических микросистем его трех национальных вариантов обнаруживают интересные переплетения инвентарных ресурсов и коммуникативных стратегий в социолингвистической и ареальной онтологии идиоматичности. Разнообразие конститuentного наполнения и (не)эквивалентность фразеологических единиц проявляются в тонких сценариях ареальной употребительности идиом. Параллельное функционирование или же асимметрия фразеологической номинации в контексте ареальных норм немецкого языка способствуют более глубокому проникновению в процессы кодификации, пониманию идиоматической вариативности как лексикографической и текстовой изменчивости.

Ключевые слова: фразеологическое значение, компонентная структура, фразеологические варианты, ареальные узусы, идиомы в текстах, изменчивость фразеологизмов.

Тарасюк І. В.,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романської філології і перекладу
Запорізького національного університетуОСОБИСТА СФЕРА МОВЦЯ У РОМАНІ
SUZANNE PROU “MÉCHAMMENT LES OISEAUX”

Анотація. Статтю присвячено аналізу засобів об'єктивності особистої сфери дієгетичного оповідача у романі Suzanne Prou “Méchamment les oiseaux”. Цей тип оповідача присутній в історії, яку він розповідає, як персонаж, тому його мовленнєві реакції є прагматично мотивованими. Включаючи або виключаючи деякі об'єкти зі своєї особистої сфери, оповідач відтворює семантичні опозиції «моє / не моє», «причетність / співпричетність», «відповідальність / контроль», які є важливими для інтерпретації тексту.

Ключові слова: особиста сфера мовця, дієгетичний оповідач, наративна інстанція, режим інтерпретації.

Постановка проблеми. Позиція суб'єкта мовлення є обов'язковим формальним компонентом оповідацької перспективи художнього тексту. Від того, яке місце суб'єкт посідає стосовно свого мовлення, залежить функція, яку він виконує у тексті. Так, К. Долінін, розглядаючи фігуру мовця у художньому тексті, відає первинність саме оповідачу, оскільки його роль, статус, інтереси, стратегії впливають не тільки на формування референтного простору тексту, а й на створення власного образу [1, с. 181]. Тому було б доцільно застосувати термін «особиста сфера мовця» для аналізу оповідацької перспективи тексту з дієгетичним оповідачем (у Ж. Женета [2] цей тип оповідача називається «гомодієгетичним»), який об'єктивується у висловлюваннях із займенником я (*франц.* je). У такому типі наративу – від першої особи – «світ тексту і світ комунікативної ситуації є тотожними» [3, с. 34].

Особиста сфера мовця, за визначенням Ю. Апресяна, є «відносно самостійним фрагментом наївної моделі світу», куди входить сам мовець і «все, що йому близько фізично, морально, емоційно або інтелектуально» [4, с. 293]. Кожна мова має як засоби «включення» того, що потрапляє до особистої сфери мовця, так і «виключення» із неї. На думку Н. Олейнікової, особиста сфера мовця формується у результаті його взаємодії із простором, часом та у суб'єктно-об'єктних відносинах, які структуруються у межах базової семантичної опозиції свій / чужий [5]. Б. Норман зауважує, що особиста сфера мовця, концептуалізуючись через глибинні категорії своє / чуже, причетність / співпричетність та відповідальність / контроль, втілюється в особливостях «синтаксичної поведінки лексем» [6, с. 96].

У художньому тексті з дієгетичним оповідачем, таким, що присутній в історії, яку він розповідає у статусі персонажа, було б цікаво дослідити, як відбувається конструювання його особистої. Адже, за словами О. Падучевої [7, с. 205], я-оповідач є прагматично мотивованим, тому що розповідає власну історію або описує події, які сам спостерігав. Текст із гомодієгетичним оповідачем має певні характеристики, серед яких виокремлюють автобіографічність та ретроспективність: оповідач розпо-

відає своє життя у ретроспекції [8, с. 52]. З одного боку, він має знання про етапи свого попереднього життя та про людей, яких зустрічав раніше, тому може коментувати і пояснювати свій досвід. З іншого боку, такий спосіб нарації обмежений внутрішньою перспективою або внутрішньою фіксованою фокалізацією (термін Ж. Женета [2]), яка дозволяє показувати тільки те, що сприймає і відчуває оповідач. Дієгетичний оповідач повністю володіє егоцентричними елементами тексту, серед яких О. Падучева виокремлює дейксіс із часовими формами, модальність, оцінні слова, діалогічні слова тощо [3, с. 34]. Можна припустити, що аналіз цих засобів у конкретному тексті дозволить окреслити особисту сферу мовця-оповідача.

Отже, об'єктом дослідження є особиста сфера мовця у художньому тексті з наративною інстанцією (у термінах Ретера [8]): дієгетичний (внутрішній) оповідач та внутрішня фокалізація, що проходить через оповідача.

Предметом дослідження є мовні засоби об'єктивності особистої сфери мовця у романі Suzanne Prou “Méchamment les oiseaux” [9], який є прикладом тексту з відповідною наративною інстанцією.

Мета статті – описати особисту сферу мовця-оповідача через засоби її вербалізації у романі Suzanne Prou “Méchamment les oiseaux” та визначити їхню роль у реалізації ілюктивної мети тексту.

Виклад основного матеріалу. У романі Suzanne Prou “Méchamment les oiseaux” оповідачем є чоловік, який має роботу, дружину, трьох дорослих дітей, але у той момент, коли він розпочинає розповідь, він лежить хворий на депресію у кімнаті і розмірковує про власне життя та про свій стан. Він переживає глибоке відсторонення від рідних, від колег, які приходять його провідати; можна сказати, що його особиста сфера обмежується ним самим, його персональним простором, спогадами та уявним світом, у який він тікає під час своєї хвороби.

Щоб описати особисту сферу такого мовця-оповідача, треба визначити засоби об'єктивності самого мовця-оповідача, його локалізацію у просторі та часі; розглянути коло об'єктів, які я-оповідач відносить до своєї особистої сфери або які виключає з неї і чому.

Для розповіді про себе я-оповідач у романі “Méchamment les oiseaux” обрав темпоральну основу (термін Ж. Дольца «base temporelle» [10, с. 64]) із часовими формами *Imparfait* – *Passé composé* – *Présent* – *Futur (dans le passé)*. Така темпоральна основа формує, на перший погляд, неперервність дієвого часу в тексті («событийное время») з перцептивним часом мовця («пространственно-темпоральная позиция говорящего» у Г. Золотової [11, с. 11]). Проте у французькій мові використання темпоральної основи, пов'язаної з актуальним моментом мовця-оповідача замість суто наративної основи з *passé simple*, може свідчити про те, що деякі темпоральні форми дієслів мо-

жуть бути інтерпретовані у різних режимах – наративному та дискурсивному (мовленнєвому за О. Падучевою [7, с. 373]).

Зачин роману S. Prou «*Méchamment les oiseaux*» починається із визначення я-оповідачем простору, у якому він перебуває. Це кімната, яка є облаштованою спеціально для нього на час хвороби: «*De ma chambre – qui n'est pas ma chambre, mais le petit salon vert aménagé pour moi – j'ai entendu sonner midi. Les sons lourds, prolongés par une vibration cuivrée, sortaient un à un de la pendule comme un envol de pigeons lâchés à intervalles réguliers. Je me suis demandé ce qu'il y aurait pour le déjeuner. Je pense beaucoup à la nourriture ces temps-ci*» [9, с. 5]. І наприкінці роману, коли відчуває, що одужує, він говорить про майбутнє повернення на своє місце у подружню спальню: «*Je vais reprendre ma place dans la chambre conjugale*» [9, с. 159]. Так, між двома основними просторовими локалізаторами оповідача у тексті встановлюється опозиція «тимчасово мій простір» / «постійно мій простір». Причому на момент розповіді «тимчасово мій простір» стає своєрідним прихистком, куди оповідач втікає від близьких людей.

Психологічна криза мовця-оповідача пов'язана з ідентифікацією свого я. Проблема усвідомлення меж «я / не я», «моє / не моє» формулюється ним на перших сторінках роману – повернутись до себе, вивчити себе. Наприклад: «*Mais, depuis le commencement de mon inactivité forcée, je me prends à me retourner sur moi-même, à m'examiner. Tout un remous de vieilles sensations bouge en moi, monte à mes lèvres, à ma peau, fourmille au bout de mes doigts*» [9, с. 7]. Себе у минулому я-оповідач визначає як істоту, прив'язану до «негайності» («*un être asservi à l'immédiat*» [9, с. 7] – [Тут і надалі переклад наш. – I.T.]). Тому головним завданням для себе він вважає необхідність сконцентруватись на самому собі, інакше він розсиплеться на пил: «*il me semble que si je ne me concentre pas en moi-même, si je m'intéresse tant si peu à ce qui n'est pas moi, je vais m'effriter et tomber en poussière*» [9, с. 7]. Метафори, до яких вдається оповідач, побудовані на образі моряка, який, повернувшись із великою торбою трофеїв, раптом має час розгледіти свою «здобич». Тому хворобу він розглядає як час, призначений для її вивчення: «*J'ai le temps: un long congé de maladie, pour examiner mon butin*» [9, с. 8] (*У мене є час: довгий лікарняний, щоб вивчити мою здобич*).

Основним засобом вербалізації особистої сфери я-оповідача є присвійні детермінативи першої особи: *mon – ma – mes*. Оповідач постійно використовує їх у сполученнях із номінаціями своєї хвороби (*ma maladie – ma syncope – mon indisposition – ma nervosité – ma langueur et ma paresse de mon lit à mon fauteuil, de ma chambre au jardin – ma dépression*), що є ознакою як усвідомлення свого стану, так і бажанням залишатись у ньому певний час.

Речення із присвійними детермінативами першої особи у сполученні зі словами *rodina, дружина, діти (ma famille – ma femme – mes enfants), робота (mon travail)*, як правило, супроводжуються реченнями, у яких оповідач відсторонюється, намагаючись показати погляд ззовні на рідних. Тому перехід на детермінативи третьої особи з цими словами можна вважати засобом дистанціювання себе у присутності своїх рідних до себе внутрішнього. Наприклад: «*J'étais un père de famille assis à table entre sa femme et ses enfants; et je m'apercevais que je les regardais d'un œil glacé. J'étais détachais d'eux, séparé d'eux par une espèce de cloison de verre*» [9, с. 9] (*Я був батьком родини, який сидить поміж своєї дружини і дітей; і я відзначив для*

себе, що дивився на них холодним поглядом. Я був відірваний від них, відділений від них якоюсь скляною перегородкою). Про особливості реалізації тактики дистанціювання за допомогою присвійних займенників у діалоговому спілкуванні зазначалось у [12]. Проте у художньому тексті таке відсторонення відбувається із переходом у наративний режим, який позначається перцептивними предикатами (*je m'apercevais que je les regardais*) у незавершеному минулому (*imparfait*).

Як було вже зазначено, головною тактикою у взаємодії із близькими мовець-оповідач обирає відсторонення, яке проявляється у небажанні спілкуватись, що можна також вважати засобом виключення їх з його особистої сфери на час хвороби. Якщо раніше небалакучість була його характерною рисою («*je n'ai jamais été bavard*» [9, с. 8] (*я ніколи не був балакучим*)), то тепер це його «засідка» для спостереження і критики: «*Régine pérorait, sûre d'elle, en faisant des mines. Je ricanais en mon for intérieur, je pensait qu'elle descendait à vive allure le mauvais versant de la vie*» [9, с. 9]. Жорсткі оцінні коментарі щодо поведінки дружини (*pérorait; descendait à vive allure le mauvais versant de la vie*) оповідач робить «злісно насміхаючись про себе» («*Je ricanais en mon for intérieur*»).

Небажання спілкуватись, нелюб'язність стосовно інших оповідач вважає невід'ємними для своєї хвороби і, знаходячи у цьому виправдання власної нечемної поведінки, хоче, щоб інші також розуміли це і приймали: «*Moi, je suis malade: il est entendu que je ne dois pas faire d'efforts, je n'en fais aucun; je suis bourru, maussade, taciturne*» [9, с. 47]. Оповідач настільки занурений у власні переживання, що навіть не намагається створити позитивний образ самого себе. Так, у скрутній ситуації, яка сталася із його сином, він відмовляється навіть від моральної підтримки рідним, пояснюючи, що у той момент не бажав бути більше його батьком: «*Je voulais me désolidariser de lui. Je ne voulais plus être son père...*» [9, с. 76] (*Я хотів відмежуватись від нього. Я не хотів більше бути його батьком...*). Отже, оповідач відмовляється від співпричетності.

Постійне внутрішнє відсторонення оповідача від близьких, про яке він зізнається тільки собі, з часом починає усвідомлюватись його рідними. Так, молодша донька говорить йому, що він виглядає так, ніби більше її не любить: «*Elle m'a dit que j'avais l'air de ne plus l'aimer*» [9, с. 54]. На що оповідач відповідає, що більше нікого не любить: «*J'ai répondu, rogue, que je n'aimais plus personne*» [9, с. 55]. Уперше він використовує непряму мову, розповідаючи про це як про подію плану історії, потім повторює у дискурсивному режимі: «*Cela m'est indifférent: je l'ai dit, je n'aime plus personne*» [9, с. 56] (*Мені байдуже це: я це сказав, я нікого більше не люблю*). Про глибину розриву оповідача з донькою (колись найулюбленішою) може свідчити його зізнання у відсутності емоційного зв'язку з нею: «*Elle se moque de ma santé, de mon affection ou de mon indifférence: tout ce qu'elle désire, c'est que je fasse bonne figure devant le prétendant. Comme je serais triste si j'aimais encore Lila*» [9, с. 56] (*Як би я був засмучений, якби я ще любив Лілу*).

Комунікативна порожнеча, яка виникла в оповідача внаслідок хвороби, заповнюється спілкуванням з уявним персонажем – шпалерником Антуаном, якого бачить тільки він. Антуан є його провідником у спогади, у нереалізовані бажання, у події, які б у реальному житті з ним не відбулись. Засобами «переключення» оповідача на уявний світ є дієслова сну, деякі з яких у французькій мові мають друге значення «мріяти, занурюватись у мрії» – «*je rêve*», «*j'ai rêvassé*», «*j'ai dû m'assoupir*», «*j'ai*

somnolé”. Поява уявного персонажа починається зі стану напівсну, у який він нібито неочікувано втручається: “Au lieu de me lever, *j’ai réveill* le joue sur l’oreiller. *J’ai dû m’assoupir*. J’ai été reveillé par un coup impérieux frappe contre le battant de la porte. C’était le tapissier” [9, с. 21]; “Je crois que *j’ai somnolé* encore. Quand j’ai ouvert l’œil, Antoine était revenu près de moi” [9, с. 41].

Висновки. Отже, особиста сфера мовця-оповідача у дієгетичному тексті є конструктором, який охоплює прагматично значущі для нього складові. Для я-оповідача в романі S. Prou “*Méchamment les oiseaux*” головною метою є показати наскільки його особиста сфера зазнала трансформації під час хвороби. Відбулась втрата як зовнішніх (соціальних), так і внутрішніх (емоційних) зв’язків. Проаналізовані засоби виключення колись важливих для оповідача людей – відмова від спілкування з ними, негативні оцінки стосовно них, емоційне відсторонення – показали руйнівну дію хвороби для його особистості. Включення до особистої сфери мовця вигаданих персонажів стало своєрідним психоаналітичним механізмом, який вивільнив образи підсвідомого і дозволив відшукати у пам’яті ту подію, яка стала відліком цього руйнування. Побачена у дитинстві сцена жорстокої розправи матері над голубами, за якими вони з батьком доглядали, і слова батька як помста, що він байстрюк, зародили той відчай та відчуття падіння, які супроводжували його все життя. І образ жорстоко вбитих пташок, покладений у назву роману, може бути інтерпретований як особистий символ я-оповідача, у якому втілились його особисті жорстокість, відстороненість, відмова від співпричетності тощо.

Подальші розвідки можуть бути спрямованими на виявлення засобів «переключення» з одного режиму інтерпретації на інший (нарративний-комунікативний) у текстах із дієгетичним оповідачем та внутрішньою фокалізацією.

Література:

1. Долинин К.А. Интерпретация текста / К.А. Долинин. – М.: Просвещение, 1985. – 288 с.
2. Genette G. Fiction et diction / G. Genette. – Paris : Seuil, 1991. – 151 p.
3. Падучева Е.В. Нарратив как вид коммуникации: о модернизме и его отличиях от традиционных повествовательных форм / Е.В. Падучева // НТИ. Серия 2. «Информационные процессы и системы». – 1999. – № 10. – С. 32–39.
4. Апресян Ю.Д. Исследования по семантике и лексикографии. Т. 1: Парадигматика / Ю.Д. Апресян. – М.: Языки славянских культур, 2009. – 568 с.
5. Олейникова Н.А. Притяжательные детерминативы французского языка как средство выражения личной сферы субъекта говорящего :

дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.05 / Н.А. Олейникова. – Иркутск, 2008. – 187 с.

6. Норман Б.Ю. Когнитивный синтаксис русского языка / Б.Ю. Норман. – М.: Флинта, 2013. – 234 с.
7. Падучева Е.В. Семантические исследования. Семантика времени и вида в русском языке. Семантика нарратива / Е.В. Падучева. – М.: Языки славянской культуры, 2011. – 480 с.
8. Reuter Y. L’Analyse du récit / Y. Reuter. – Paris : Dunod, 1997. – 120 p.
9. Prou S. *Méchamment les oiseaux* / S. Prou. – Paris : Calmann-Lévy, 159 p.
10. Dolz J. Bases et ruptures temporelles: étude de l’hétérogénéité temporelle des esquisses biographiques / J. Dolz // Langue française. – 1993. – № 97. – P. 60–80.
11. Золотова Г.А. Категории времени и вида с точки зрения текста / Г.А. Золотова // ВЯ. – 2002. – № 3. – С. 8–29.
12. Панченко И.В. Присвійні детермінативи сучасної французької мови: комунікативно-прагматичний аспект / І.В. Панченко // Мова. – 2016. – № 25. – С. 5–10.

Тарасюк И. В. Личная сфера говорящего в романе Suzanne Prou “*Méchamment les oiseaux*”

Аннотация. Статья посвящена анализу средств объективации личной сферы диэгетического повествователя в романе Suzanne Prou “*Méchamment les oiseaux*”. Такой повествователь присутствует в истории, которую он рассказывает, в качестве персонажа, поэтому его речевые реакции являются прагматично мотивированными. Включая или исключая некоторые объекты из своей личной сферы, я-повествователь вербализует семантические оппозиции «мое / не мое», «причастность / сопричастность», «ответственность / контроль», которые важны для интерпретации текста.

Ключевые слова: личная сфера говорящего, гомодиегетический повествователь, нарративная инстанция, режим интерпретации.

Tarasyuk I. The narrator’s personal sphere in the novel “*Méchamment les oiseaux*” by Suzanne Prou

Summary. The article is dedicated to the research of the personal sphere of the I-narrator in the novel “*Méchamment les oiseaux*” by Suzanne Prou. The I-narrator is pragmatically motivated by his personal history related in the novel. His personal sphere is made out of objects he considers to be his. Including or eliminating some persons or objects out of his personal sphere the I-narrator creates oppositions “mine / not mine”, “implication / complicity”, “responsibility / control” that are semantically important for the text interpretation.

Key words: narrator’s personal, I-narrator, narrative instance, mode of interpretation.

*Tyschenko O. O.,
Candidate of Sciences in Philology, Assistant Lecturer
Department of General Linguistics,
Classical Philology and Modern Hellenic Studies
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

EMOTIVE AND EVALUATIVE LEXIS OF THE HEADLINES OF GREEK NEWSPAPER ARTICLES: SEMANTIC ISSUES

Summary. The article deals with the semantic issues of emotive and evaluative lexical means used in the headlines of Greek newspaper articles, their semantic peculiarities are analyzed, much attention is paid to the correlation of the categories of emotivity and evaluativity, the emotive and evaluative lexemes expressing positive evaluation are specified.

Key words: emotive and evaluative lexis, emotivity, evaluativity, semantic.

Background. In the 21st century linguists are increasingly interested in linguistic means expressing emotions of people, as linguistic researches are mainly focused on the study of the means by which the language reflects human consciousness. The role of lexical means in reflecting emotions in language is very significant.

Recent publications. The peculiarities of emotive and evaluative vocabulary are researched in the works of N. Gujwanyuk [1], O. Yaskevych [2], S. Chorna [3], V. Shinkaruk [4], B. Nechyporenko [5], A. Stadniy [6], N. Martyn [7] etc.

The purpose of the research is to define the peculiarities of emotive and evaluative lexis used in the headlines of Greek newspaper articles from the semantic point of view as well as to specify special aspects of the emotive and evaluative lexemes expressing positive evaluation which are used in the headlines.

Investigation and results. The issue of distinguishing between the concepts “emotive” and “evaluative” is controversial in linguistics. The terms “evaluative” and “emotive” are considered the same, as the subjective evaluation is based on various manifestations of human emotions. These terms are very often combined into one – the term “emotive and evaluative” [4, p. 30]. Emotive and evaluative lexis is a reflection of emotions in speech [2, p. 203].

Evaluative words convey the speaker’s subjective evaluation of a particular object. They can express different human emotions and evaluations. Therefore, they are often referred to as emotive and evaluative names that are distinctively positive or negative [1, p. 89].

According to N. Martyn, emotionality reflects the emotional experience of the subject; evaluativity reflects positive or negative evaluation of the object or phenomenon. Perceiving aspects of reality a person expresses not a neutral attitude to it through the evaluation “good” – “bad”, “good” – “satisfactory”. Using linguistic means for the expression, the evaluation is implemented in the component of word meaning which is called evaluativity [7, p. 17]. V. Kyrylova claims that the category of evaluativity is a special linguistic category which can be considered a language aspect of the axiological reality [8, p. 39]. B. Nechyporenko highlights the difference between the categories of emotionality, evaluativity and expressivity. Thus, according to the researcher, emotionality is a psycholinguistic category, evaluativity is a semantic-pragmatic category and expressivity is a pragmatic-stylistic category [5].

O. Kulchytska notes that it is generally recognized that regarding attitudinal meaning two types of evaluation are provided: intellectual and logical, that is rational evaluation, based on the objective properties of the referent, and emotional evaluation. The researcher notices the peculiarity of the emotive and evaluative vocabulary: the emotional attitude of the speaker is imposed on a logical judgment regarding a certain phenomenon. The linguist makes a conclusion that emotional evaluation includes logical component, but the emotional component prevails over rational component [9, p. 242].

According to V. Shinkaruk, emotionality is always associated with emotional evaluation, but there are some words which doesn’t have evaluation (emotional interjections). They only express emotions and feelings of the speaker. This allows distinguishing between the category of evaluativity and emotivity [4, p. 34].

N. Martyn stresses that evaluativity is an obligatory element of emotionality. The evaluation by a human of a subject or phenomenon is often based on emotional experiences, but emotionality is not always a necessary element of evaluativity: the same word in different communicative situations can express not only emotions, but both emotions and evaluation [7, p. 18].

Through emotions that arise from the evaluations, a subject’s attitude to reality is realized. The emotional components of the meaning can intensify the evaluation. [4, p. 36]

According to N. Gujwanyuk, emotivity is associated with emotions and feelings of people, their reactions and evaluations of subjective perception of reality. The category of evaluativity means judgement about positive or negative qualities and properties of a person, an object or a phenomenon, and through them – of the features or actions, generalizing this attitude to the subject of speech. Evaluation can have subjective nature; it can also express public opinion. This attitude (evaluation) is usually accompanied by certain feelings. It is an expression of emotions in a given communication situation that causes evaluation. The linguist asserts that emotional words are always evaluative [1, p. 89].

The evaluation can be as following: 1) positive / negative / neutral; 2) absolute / relative; 3) subjective / objective; 4) intellectual and logical / emotional / emotional and intellectual; 5) sensory / sublimated / rationalistic; 6) evaluation, determined by the specific concepts / evaluation, determined by abstract concepts. Being one of the components of the semantics of a word, the evaluative meaning includes cognitive information (subject’s logical perceptions of the object’s value) and emotional notion (subject’s emotional attitude toward the object of evaluation) [10, p. 224].

N. Martyn states that in general it is possible to say that “good” is what helps meet the needs of an individual, a group or mankind including aesthetic and moral needs, which is favorable morally and physically, and “bad” is an imperfect and wrong that is dissatisfactory for a person and a group and is in dispute with the aesthetic,

moral and ethical standards. The nature of the evaluation processes is based on the opposition of instinctively conscious positive and negative qualities such as “good / bad” [7, p. 18].

The reason for the emotional evaluation is usually an extraordinary situation, or unusual properties of the object that caused the positive evaluation, reflecting in its structure the subjective and objective sides of evaluation, it depends on ethical, religious and other concepts of the subject. The semantic structure of emotive and evaluative lexemes combines connotative semes “emotivity” and “evaluativity” [1, p. 89, 94].

N. Martyn remarks that evaluativity in the semantics of a word is distinguished by type: rational and emotional, and by kind: neutral, positive and negative [7, p. 18].

Evaluation can be expressed by different language means. It can be limited to items less than a word; it can also characterize a group of words or the whole statement. There are groups of words on lexical level, which function in order to express evaluation [10, p. 226].

Emotivity can be expressed by phonetic means (intonation), by lexical means (emotionally loaded units in the sentence), by morphological means (interjections in the sentence) and by syntactic means (the choice of syntactic structure according to the state of the speaker) [4, p. 34].

The present paper is aimed at the research of emotive and evaluative lexical means used in the headings of Greek newspaper articles. Means of expression of the emotional and axiological meaning in the sentence structure are not only used to inform, but also to convince emotionally, to win the interlocutor on its side, to achieve empathy [4, p. 36]. It is well known that one of the aims of newspaper headlines is not only to inform the reader on the event, but also to attract reader's attention, appealing to his/her emotions. So it is natural that emotive and evaluative lexical means are widely used in the headlines of Greek newspaper articles.

The research was based on the corpus of the headlines (with emotive and evaluative lexical means) of the news articles, feature articles for the period 14/10/2016 – 31/10/2016 and the opinion pieces (ΑΠΟΨΗ) for the period 01/09/2016 – 31/10/2016 of the Greek newspaper Η Καθημερινή.

While analyzing the headlines mentioned above, we came to the conclusion that there are not a lot of headlines which contain emotive and evaluative lexical means expressing positive evaluation, but still they exist. It is well known that the emotive and evaluative lexis in newspaper articles much more often expresses the negative evaluation, because people are more sensitive to negative phenomena than to the positive ones. But the headlines of newspaper articles have to inform the readers about different aspects of life. Therefore, except for the articles dedicated to sport and cultural events, which traditionally have lexis that expresses positive evaluation, we have also found the headlines, where lexical means express positive evaluation, in such sections as International Economics and Greece. The opinion pieces dedicated to current problems of Greek society also contained them. They were used because there was a need to describe some positive trends in economy and other fields.

Based on the analyzed corpus the adjectives expressing positive evaluation which can be used to describe either human beings or abstract concepts, were found: *απίστευτος, έξοχος, συναρπαστικός, ορθός, εναρμονισμένος, τέλειος, φιλικός, πολίτης, χρήσιμος, ενεργητικός*: *Νίκη με απίστευτη ανατροπή ο ΠΑΟ (27/10/2016), Έξοχος Λουγκάνσκι, συναρπαστικό Βερολίνο (23/10/2016), Ορθή διαχείριση κρατικών ομολόγων (19/10/2016), Τέλειος γάμος ή μήπως τέλειο ψέμα (16/10/2016), Η συναρπαστική υδάτινη εποχή*

των πόλεων (15/10/2016), Φιλικότερο επιχειρηματικό πλαίσιο στις ΗΠΑ (15/10/2016), Χάνουμε το πολυτιμότερο αγαθό (05/10/2016), Χρήσιμα συμπεράσματα (27/09/2016), Η ενεργητική αποκέντρωση (25/09/2016).

In the headline *Φιλικότερο επιχειρηματικό πλαίσιο στις ΗΠΑ (15/10/2016)* the emotive and evaluative adjective is used in comparative degree, this contributes to the evaluation of the phenomenon as it gives the possibility to the reader to understand and to compare the previous condition in the economy with the recent one.

It is worth saying that the use of adjectives in their comparative and superlative degrees in the headlines of Greek newspaper articles is not rare. For instance, adjectives expressing negative evaluation are used in their comparative and superlative degree in order to give an additional emotional connotation: *Δυσκολότερα τα δάνεια από τις τράπεζες (19/10/2016), Οι πολύ αυξημένες τιμές των ακινήτων στην Κίνα προσιωνίζονται μεγάλους κινδύνους (22/10/2016)*. Such emotional connotation can also be expressed by the prefix *παν*: *Πανάκριβο το Διαδίκτυο μέσω κινητού τηλεφώνου στην Ελλάδα (22/10/2016)*.

Emotive and evaluative nouns expressing positive evaluation in the corpus denote positive processes: *η ανακούφιση, η ανάκαμψη: Προσωρινή ανακούφιση (15/10/2016), Ανάκαμψη με αξιοκρατία ή ακραία παρακμή (25/09/2016)*. They have been found in opinion pieces and their role was to name positive processes that take place or have to take place in Greek society.

There was the headline in the corpus, which contained the verb expressing positive evaluation *θριαμβεύω: Θριαμβεύει το ελληνικό κρασί διεθνώς (19/10/2016)*. Possibly, a verb with such a distinctively positive emotive and evaluative meaning was used in order to make Greek people feel proud about their country despite the difficult economic situation in it.

The adverbs can also have the positive evaluative meaning, e.g. *σταθερά, εύκολα: Στο 6,7 % σταθερά η ανάπτυξη στην Κίνα (20/10/2016), Εύκολα ο Ολυμπιακός τον Παναθηναϊκό (18/10/2016)*. They were used in order to give a reader additional information on the event or process by evaluating it.

There is an interesting combination of the evaluative adjectives expressing positive and negative evaluation used in the same headline: *Εναρμονισμένη, αλλά... αργοπορημένη η Ελλάδα (21/10/2016)*. The adjectives in this headline state the facts concerning an event: WADA has informed that Greece is not fully in line with the instructions of the world anti-doping code. The country, however, is in line with it, but some of the National Anti-Doping Council has not informed the superior authority. Thus, the informing was delayed. The adjectives, except for stating the facts, are used in opposition which also contributes to the attraction of reader's attention.

There was also the headline, where the verb expressing positive evaluation was used metaphorically and had negative evaluative meaning, it was marked by inverted commas *«Ακμάζον» τα ιδιωτικά ασθενοφόρα (22/10/2016)*. It was used to describe the expensive services of private ambulances.

Discussion. Emotive and evaluative lexemes used in the headlines of Greek newspaper articles meet the objectives of the headlines – to inform readers on an event and to appeal to their emotions and feelings. The emotional perception of the headline by readers is needed to convince readers to read the article. Emotive and evaluative lexical means is a proven way to reach the goal. Despite the great amount of emotive and evaluative lexemes expressing negative evaluation, the headlines of Greek newspaper articles also

contain lexemes expressing positive evaluation. One of their main functions is to denote some positive changes or processes in different fields, but, despite their usual positive evaluative meaning, they sometimes can be used metaphorically with the opposite meaning. The specification of semantic groups of the emotive and evaluative lexemes expressing negative evaluation used in the headlines of Greek newspaper articles is of interest for further research.

Література:

1. Гуйванюк Н.В. Емоційно-оцінна лексика у «Словнику буковинських говірок» / Н.В. Гуйванюк // Мовознавчий вісник. Збірник наукових праць. – Черкаси, 2011. – Вип. 12–13. – С. 88–95.
2. Яскевич О.К. Особливості емоційно-оцінної лексики та її відтворення англійською мовою (на матеріалі творів Т.Г. Шевченка) / О.К. Яскевич // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. Лінгвістичні науки. – 2011. – № 12. – С. 203–212.
3. Чорна С.С. Особливості функціонування емотивно-оцінної лексики в публіцистичному тексті (на базі німецької преси) / С.С. Чорна // Держава та регіони. Серія «Гуманітарні науки». – 2013. – № 1. – С. 38–41.
4. Шинкарук В.Д. Особливості реченневих структур з емоційно-оцінними значеннями / В.Д. Шинкарук // Studia Linguistica. Збірник наукових праць. – Вип. 5. – Ч. 2. – К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2011. – С. 29–37.
5. Нечипоренко Б.Ю. Використання емоційно-оцінної лексики в політичному дискурсі китайських ЗМІ / Б.Ю. Нечипоренко // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Лінгвістичні дослідження». – Вип. 27. – Харків, 2009. – [Electronic resource]. – Access mode : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/znphnpu_lingv/2009_27/11.html.
6. Стадній А.С. Емоційно-оцінні дієслова позитивної та негативної семантики у мові творів М. М. Коцюбинського / А.С. Стадній // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія «Філологія». – 2005. – Вип. 7. – С. 173–175.
7. Мартин Н.В. Місце оцінності у семантичній структурі слова / Н.В. Мартин // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Серія «Філологічна». – 2014. – Вип. 48. – С. 17–19.
8. Кирилова В.М. Деякі внутрішні закономірності позитивної / негативної спрямованості оцінки у синонімії (на матеріалі прикметників сучасної англійської мови) / В.М. Кирилова // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки». – 2013. – Вип. 186 (2). – С. 38–42.
9. Кульчицька О.В. Про деякі критерії та методи визначення пейоративної лексики / О.В. Кульчицька // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – Вип. 4. – С. 242–245.
10. Загороднова В.Ф. Емоційно-оцінна й образно-експресивна концептуалізація дійсності як лінгвістична база крос-культурного навчання української мови учнів-білінгвів / В.Ф. Загороднова // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія «Філологічні науки». – 2014. – Вип. 1. – С. 223–235.
11. Н. Καθημερινή [Electronic resource]. – Access mode : www.kathimerini.gr.

Тищенко О. О. Емоційно-оцінна лексика заголовків грецьких газетних статей: семантичний аспект дослідження

Анотація. У статті у семантичному аспекті розглянуто емоційно-оцінні лексичні засоби, які вживаються у заголовках грецьких газетних статей, проаналізовано їхні семантичні особливості, увагу приділено співвідношенню категорій емотивності та оцінності, визначено специфіку відповідної емоційно-оцінної лексики, що виражає позитивну оцінку.

Ключові слова: емоційно-оцінна лексика, емотивність, оцінність, семантичний.

Тищенко Е. А. Эмоционально-оценочная лексика заголовков греческих газетных статей: семантический аспект исследования

Аннотация. В статье в семантическом аспекте рассмотрены эмоционально-оценочные лексические средства, которые употребляются в заголовках греческих газетных статей, проанализированы их семантические особенности, внимание уделено соотношению категорий эмотивности и оценочности, определена специфика соответствующей эмоционально-оценочной лексики, выражающей положительную оценку.

Ключевые слова: эмоционально-оценочная лексика, эмотивность, оценочность, семантический.

Томнюк Л. М.,

аспірант кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

МОВНА РЕАЛІЗАЦІЯ АНТРОПОМЕТРИЧНОЇ МОДЕЛІ “GEFÄNGNIS ≡ MENSCH” У СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У цій науковій розвідці проводиться докладний аналіз фреймової структури антропометричної моделі “GEFÄNGNIS ≡ MENSCH”, досліджуються особливості її мовної реалізації у сучасному німецькому художньому та публіцистичному дискурсі, визначається її місце у процесі метафоричного моделювання когнітивної структури концепту GEFÄNGNIS у німецькій лінгвокультурі.

Ключові слова: концепт, концептуальна метафора, метафорична модель, фрейм, субфрейм.

Постановка проблеми. Наша свідомість здатна не лише відображати реальний оточуючий світ, а й шляхом креативного мислення створювати нові уявні світи, оскільки «ми завжди, коли нам видається це потрібним, можемо уявити собі на внутрішньому екрані будь-який об'єкт, будь-яку ситуацію – як із числа реальних оточуючих нас предметів або осіб, так і з числа реальних подій» [1, с. 14–15]. Тому механізми метафоричного відображення дійсності є одним із провідних напрямів досліджень у сучасній когнітивній лінгвістиці. Таким чином, актуальність цього дослідження визначається, по-перше, загальною спрямованістю лінгвокогнітивних студій на дослідження метафоричних моделей як універсального інструменту когнітивної діяльності людини, яка осмислює і трактує дійсність; по-друге, метафоричне моделювання когнітивної структури концепту GEFÄNGNIS проводиться уперше та дасть змогу визначити, якими когнітивними ознаками німці наділяють концепт GEFÄNGNIS у процесі своєї розумово-мовленнєвої діяльності та яке місце посідає цей концепт у етнокультурній спадщині німецького народу.

Метою статті є визначення фреймо-слотової структури антропометричної моделі “GEFÄNGNIS ≡ MENSCH” та аналіз її мовної реалізації у сучасному німецькому художньому та публіцистичному дискурсах, що дасть змогу розширити діапазон когнітивних характеристик концепту GEFÄNGNIS у свідомості німців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У рамках сучасної когнітивної лінгвістики метафору трактують як спосіб мислення, за допомогою якого людина пізнає навколишній світ. Вагомий внесок у розвиток теорії концептуальної метафори зробили Н. Арутюнова, А. Баранов, М. Джонсон, С. Жаботинська, Ю. Караулов, О. Кубрякова, Т. Кун, Дж. Лакофф, Е. МакКормак, П. Рікер, В. Телія та ін.

Метафори допомагають людині осмислити складні явища та предмети дійсності як щось уже відоме та просте. Проте, чим більше інформації накопичує людина, тим більше тематично пов'язаних полів сигніфікативних дескрипторів вона повинна використовувати, щоб і надалі шляхом пізнання світу отримувати нові знання. Ще одну важливу функцію концептуальної метафори висвітлює О. Кубрякова: «Нові позначення створю-

ються не тільки для того, щоб фіксувати результати пізнавальної й емоційної діяльності людини, а й для того, щоб зробити ці результати надбанням інших людей» [2, с. 63].

Таким чином, можна стверджувати, що людина оперує системою своїх понять через метафору, оскільки вона проникає у всі сфери буденного життя та знаходить своє вираження не лише у мові, а й у повсякденній діяльності та думках людини.

Виклад основного матеріалу. Аналіз усіх метафоричних номінацій, які вербалізують концепт GEFÄNGNIS у німецькій концептуальній картині світу (надалі – ККС), засвідчує, що найпродуктивнішою метафоричною моделлю, під якою маємо на увазі сукупність однорідних понять, які належать до однієї сфери людського знання, є антропометрична модель “GEFÄNGNIS ≡ MENSCH”. Це є наслідком того, що «сам вибір того чи іншого підґрунтя для метафори пов'язаний зі здатністю людини вимірювати все нове для неї (зокрема й реально вимірюване) за схожістю із собою або завдяки предметам простору, з якими людина має справу у практичному досвіді» [3, с. 182]. Людина сприймає об'єкти дійсності виключно крізь призму власних переконань, поглядів і почуттів, саме тому концепти вважаються продуктами людського мислення.

Модель “GEFÄNGNIS ≡ MENSCH” розкривають концептуальні метафори, які позначають різні реалії людського життя та якості, вміння, притаманні людині як біологічному виду. Її структуру утворюють фрейми: «Дія», «Тіло», «Мислення», «Інша людина», «Комунікація», «Погляд», «Відображення», «Частини тіла», «Розум», «Вік», «Навчання», «Могила», «Мовчання», «Жіночність», «Хвороба», «Досвід», «Депривація», «Муки».

Фрейм 1.1. Handlung. У метафорах цього виду в'язниця є живою істотою, якій притаманні людські риси та яка виконує певні функції. Як і людина, в'язниця набуває досвіду (*Erfahrungen machen*), завдає болю (*weh tun*), виконує різні ролі в суспільстві (*verschiedene Rollen für die Gesellschaft erfüllen*), допомагає (*helfen*), стає людянішою (*menschlicher werden*), відновлює свою репутацію (*rehabilitieren*), прищеплює любов до суспільства (*die Liebe zur Gesellschaft einimpfen*), бажає чогось (*wollen*), виходить на демонстрацію (*aufmarschieren*), має можливості (*die Möglichkeit haben*), змінює та робить інших людей кращими (*Menschen verändern, andere Menschen besser machen*), розділяє думку інших (*einstimmen*), залякує / відлякує (*einschüchtern, abschrecken*), робить пропозицію (*anbieten*), є небезпечною (*gefährlich sein*), приховує дещо в собі (*beherbergen*). Також в'язниця, як і людині, можна зателефонувати (*mit dem Gefängnis telefonieren*), бути вдячним їй (*dem Gefängnis dankbar sein*), закликати її до виконання певних дій (*auffordern*). Як і кількість людей, кількість в'язниць може зростати (*Gefängnisse schießen aus dem Boden*).

Фреїм 1.2. Körper. За певних обставин людина розглядає своє тіло як в'язницю, з якої не може втекти душа, оскільки ніби «ув'язнена» в ньому: *Sein Körper war nutzlos, ein Gefängnis, das brannte* [4, с. 225]; *Man weiß nicht, ob ihr Körper das Gefängnis ihrer Seele ist oder die Seele eine Last für ihren Körper* [5].

Фреїм 1.3. Denken. Під в'язницею людина розуміє не лише будівлю, а й залежність від чогось. Здатність людини думати змушує абстрагуватися від оточуючого світу й зосереджуватися на своїх думках.

Субфреїм 1.3.1. Idee. Нав'язлива ідея є для людини в'язницею, оскільки затьмарює її мозок і фокусує увагу на собі: *Du bist ein Gefangener deiner Idee; so war sie wirklich in einer fixen Idee gefangen.*

Субфреїм 1.3.2. Gedanke. Оскільки мислення – це безперервний процес, думка є полоном-в'язницею для людської свідомості: *jeder von ihnen gefangen in seinen eigenen Gedanken; so sehr war sie in Gedanken gefangen; Von düsteren Gedanken gefangen, hatte sie jegliches Gespür für Gefahr verloren.*

Фреїм 1.4. Anderer Mensch. Так уже влаштована людина, що вона не може жити у цьому світі одна, не вступаючи в контакт з іншими людьми. Людина є частиною суспільства, а для того, щоб функціонував увесь механізм, у постійній взаємодії повинні перебувати всі його складові. Як правило, незалежні відносини між людьми, розвиваючись, набувають інших форм, які демонструють певну залежність від свого партнера (дружба, кохання, стосунки, сім'я). Люди звикли робити іншу людину сенсом свого життя, вони закохуються і більше не уявляють себе без свого партнера. Коли ж партнер не виправдовує сподівань чи не відповідає взаємністю, така прив'язаність до іншої людини та залежність від неї з часом розцінюється як в'язниця: *Sie hat genau gespürt, wie sehr ihr Vater ein Gefangener dieser Menschen war; sie war schon wieder völlig von ihm gefangen.*

Фреїм 1.5. Kommunikation. Для людини спілкування є основним шляхом отримання інформації та обміну нею. Здатність до комунікації є однією із найважливіших характеристик людини. В німецькій ККС існує ціла низка образів, які описують комунікацію як в'язницю.

Субфреїм 1.5.1. Geräusche / Sagen / Verhör. Людину завжди цікавить думка інших. Вона прагне дізнатись, яке враження справляє на ту чи іншу людину своїми вчинками, зовнішнім виглядом, словами тощо. Одним із джерел, з якого людина може отримати такого роду інформацію, є чутки. Іноді вони настільки затьмарюють розум людини, що стають в'язницею: *in einem völlig sinnfreien Verhör gefangen; hält sie wohl in Sagen gefangen.*

Субфреїм 1.5.2. Verhandlungen. У професійному світі переговори є в'язницею для уваги, оскільки людина зосереджується виключно на тому, що відбувається у певний момент: *dann sind wir eben doch bereits in den Verhandlungen gefangen.*

Субфреїм 1.5.3. Lügennetz. Народна мудрість говорить, що гірка правда краща за солодку брехню. Саме у сітку-в'язницю, сплетену з брехні, людина потрапляє легко, але важко і тривалий час виплутується з неї: *Und dann hat er sich in seinem eigenen Lügennetz gefangen.*

Субфреїм 1.5.4. Darbietung. Приваблива пропозиція людиною може бути сприйнята як в'язниця: *so intensiv war die Darbietung, die mich ganz und gar gefangen nahm.*

Субфреїм 1.5.5. Geschichte / Erzählung. Історія, яку розповідає людина, з огляду на її тривалість та зміст, може перетворитися на в'язницю для слухача: *sie ertappte sich dabei, völlig*

in Frau Winters Geschichte gefangen zu sein; dass ich die Zeit vergessen habe und ganz gefangen war, von deiner Erzählung.

Субфреїм 1.5.6. Rätsel. На кожну загадку є відгадка, але чим важче знайти відгадку, тим більше загадка ототожнюється із в'язницею: *gefangen im Rätsel ihrer Verdoppelung.*

Субфреїм 1.5.7. Zwiegespräch. Людині властиво вести розмови з собою. Іноді внутрішнє спілкування настільки поглинає людину, що вона не помічає, що відбувається довкола. Саморозмови подібні до в'язниці: *war nur mit sich selbst im Zwiegespräch gefangen.*

Субфреїм 1.5.8. Sprache / Sprachmüll. Людина звикла, що вона все може висловити вербально, тому якщо зіштовхується з тим, що не піддається вербальному вираженню, вона сприймає мову як в'язницю для своїх невисловлених думок. Розділяємо думку перекладача Д. Дроздовського, який вважає, що всі ми є заручниками нашої мови, яка визначає базові параметри комунікативної діяльності, спосіб мислення і сприйняття подій, оцінки явищ життя: *Alles ist verkehrt, die Sprache wird zum Gefängnis* [5]; *am Ende türmt sich um sie der Sprachmüll zu einem Gefängnis, aus dem es kein Entrinnen gibt* [5].

Фреїм 1.6. (An)blick. У багатьох культурах очі є джерелом людської душі: щоб пізнати людину, досить зазирнути їй в очі. Іноді цей погляд настільки пильний, що для об'єкта споглядання рівноцінний в'язниці: *Völlig gefangen von diesem Anblick reagierte Lena erst gar nicht* [6, с. 238]; *Er fasste sie am Arm und hielt sie mit seinem Blick gefangen* [6, с. 851].

Фреїм 1.7. Spiegelbild. В'язниця є останнім місцем, куди б хотів потрапити законослухняний громадянин, але це перше місце, куди повинно «зазирнути» суспільство, якщо бажає визначити свої проблеми та боротись із ними: *Der Knast ist ein Spiegelbild der Gesellschaft.*

Фреїм 1.8. Körperteile. Соматизми є в'язницею у різних метафоричних образах.

Субфреїм 1.8.1. Arm / Hand. Рука – це інструмент, за допомогою якого людина може схопити, тримати і не відпускати предмети матеріальної культури. У цьому контексті рука подібна в'язниці: *bis sie nur so von Armen und Händen gefangen ist.*

Субфреїм 1.8.2. Augen. Очима людина встановлює зоровий контакт з іншими людьми. Якщо ж вона не в змозі або не бажає переривати його, очі є в'язницею: *Seine haselnussfarbenen Augen hielten sie gefangen, eine ganze Weile sprach er gar nicht* [6, с. 202]; *Lucas' Augen hielten ihn gefangen* [6, с. 950].

Субфреїм 1.8.3. Gesicht. В'язниця – це установа, в якій суспільство тримає найнебезпечніших злочинців. Щоб виявити недоліки певної країни, слід зазирнути у в'язницю: *Straflager und Gefängnisse sind das Gesicht des Landes* [5].

Субфреїм 1.8.4. Kopf. Усі мисленнєві операції відбуваються у людській голові, яка є резервуаром-в'язницею для думок, мрій, ідей, спогадів та переконань: *Auf schnellen 124 Seiten erzählt er, wie seine Mutter "in das Gefängnis ihres eigenen Kopfes" gerät* [5].

Субфреїм 1.8.5. Herz. Людина наділена розумом і має серце. Коли вона керується розумом, серце перетворюється на в'язницю її власних почуттів: *Ich sitze meine Strafe in einem konkreten Gefängnis ab, während du in dem unfassbaren Gefängnis des Herzens wartest* [5].

Фреїм 1.9. Vernunft. Життя людини – це суцільний вибір між розумом та почуттями. Розум людини подібний духовній в'язниці: *den Menschen aus dem Gefängnis der Logik und Vernunft befreien, ihn entführen ins Reich des Ursprünglichen, in eine verloren gegangene Welt ohne Zweifel und voller Mythen* [5].

Фреїм 1.10. Jugendjahren. Для людини, яка бажає якнайшвидше подорослішати, молодість ототожнюється із в'язницею, яку покинеш тільки тоді, коли відбудеш своє покарання: *Sie entkam ihren Jugendjahren wie einem Gefängnis* [5].

Фреїм 1.11. Lernen. Людина вчиться протягом усього свого життя, це схоже на довічне ув'язнення: *Lebenslanges Lernen das klingt immer ein bisschen unheimlich, nach "lebenslang Gefängnis"* [5].

Фреїм 1.12. Grab. У період війни та масових заворушень в'язниця може стати братською могилою для тих, хто у ній перебуває: *Ein Gefängnis in Kinshasa kann leicht zum Grab werden* [5].

Фреїм 1.13. Schweigen. Мовчання однієї людини для іншої може стати справжньою в'язницею, у якій їй нічого не залишається, окрім як чекати, коли її співрозмовник порушить тишу: *Melville empfiehlt dem Leser, sich diese "Gefängnisse des Schweigens" zu Gemüte zu führen* [5]; *Schweigen klingt wie ein Gefängnis* [5].

Фреїм 1.14. Weiblichkeit. Для жінки, яка обіймає керівну посаду, її жіночність може бути слабкістю чи навіть в'язницею: *Weiblichkeit war für sie weder Ideal gewesen noch ein Gefängnis* [5].

Фреїм 1.15. Krankheit. Хвороба завжди порушує та обмежує функціональність людського організму, тому ототожнюється із в'язницею: *Wenn im Laufe der Behandlung keine Verbesserungen sichtbar werden, kann es schnell passieren, dass man sich so ohnmächtig fühlt, wie der Mensch sich selbst im Gefängnis gefühlt hat* [5].

Фреїм 1.16. Erfahrung. Людина отримує досвід у різних життєвих ситуаціях, які мають як позитивний, так і негативний характер. Одним із прикладів «гіркого» досвіду є в'язниця: *und Knast ist eine elende Erfahrung; der Knast war eine harte Erfahrung*.

Фреїм 1.17. Deprivation. Позбавлення людини чогось проти її волі рівноцінне в'язниці: *Denn von jetzt an weitet sich die Geschichte zur Tragödie zweier Menschen, deren Deprivation ihr gemeinsames Gefängnis ist* [5].

Фреїм 1.18. Qual. Людина звикла усувати біль за допомогою обезболюючих засобів, але існує біль (душевні муки), у боротьбі з яким медицина безсила. Такого роду страждання людина розглядає як в'язницю: *Die Lage seiner Ehefrau Liu Xia nannte er viel schlimmer als die eigene, weil sie in "nicht fassbaren" Herzensqualen gefangen sei, während er in einem "fassbaren Gefängnis" seine Strafe absitzen könne* [5].

Висновки. У результаті проведеного дослідження робимо висновок, що модель "GEFÄNGNIS ≡ MENSCH" відзначається значним прагматичним потенціалом і має розгалужену фреймову структуру. У сучасному німецькому художньому та публіцистичному дискурсі в'язниця найчастіше концептуалізується як людина. У свідомості німців вона ототожнюється з різними реаліями повсякденного життя, вміннями та навичками людини, психологічними процесами, які відбуваються у людській свідомості під час взаємодії з оточуючим світом та у процесі комунікації. У концептуальних метафорах, які формують цю метафоричну модель, в'язниця є живою істотою, яку німці наділяють людськими рисами та яка, як і людина, має своє призначення у суспільстві та виконує певні функції. Як і людина, в'язниця змінює інших людей, працює, розвивається, удосконалюється, завдає іншим болю, дещо приховує. Ототожнення хвороби, тіла та його частин із в'язницею свідчить про те, що у німецькій ККС хвора людина

асоціюється із в'язнем, оскільки через хворобу вона обмежена в чомусь і перебуває під впливом хвороби. Будь-яке обмеження у висловленні своїх думок, спілкуванні, діях у німецькомовному просторі сприймається як в'язниця.

Проведене дослідження уможливило реконструювання метафор, які формують стереотипне сприйняття в'язниці як людини. Це дало змогу встановити, що концептуальні метафори, які утворюють антропометричну модель "GEFÄNGNIS ≡ MENSCH", мають широке мовне втілення у сучасному німецькому художньому та публіцистичному дискурсі. За допомогою концептуальних метафор людина ототожнює в'язницю з собою, персоніфікує її, надає їй тих ознак та характеристик, які полегшать сприйняття в'язниці як елемента дійсності, усвідомлення її сутності, призначення та ролі в суспільстві.

Перспективним є подальше дослідження метафоричних моделей, які об'єктивують концепт GEFÄNGNIS у німецькій ККС, з метою виявлення повного спектру когнітивних ознак, яких набуває досліджуваний концепт у процесі пізнання дійсності та обміну набутим досвідом у німецькому оточенні.

Література:

1. Кубрякова Е.С. К проблеме ментальных репрезентаций / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2007. – № 4. – С. 8–16.
2. Кубрякова Е.С. Язык и знание. На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е.С. Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
3. Телия В.Н. Метафоризация и её роль в создании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира / П.А. Серебrenников, Е.С. Кубрякова, В.И. Поставалова и др. – М. : Наука, 1988. – С. 173–204.
4. Funke C. Tintendot / Cornelia Funke. – Hamburg : Cecilie Dressler Verlag, 2007. – 385 p.
5. ZO [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zeit.de/index>.
6. Roberts A.P. Das Reich der Schatten / Aileen P. Roberts. – München : Wilhelm Goldmann Verlag, 2013. – 1262 p.

Томнюк Л. Н. Языковая реализация антропометрической модели "GEFÄNGNIS ≡ MENSCH" в современном немецком художественном и публицистическом дискурсе

Аннотация. В данной научной разведке проводится детальный анализ фреймовой структуры антропометрической модели "GEFÄNGNIS ≡ MENSCH", исследуются особенности ее языковой реализации в современном немецком художественном и публицистическом дискурсе, определяется ее место в процессе метафорического моделирования когнитивной структуры концепта GEFÄNGNIS в немецкой лингвокультуре.

Ключевые слова: концепт, концептуальная метафора, метафорическая модель, фрейм, субфрейм.

Tomniuk L. Linguistic manifestation of the anthropometrical model "GEFÄNGNIS ≡ MENSCH" in modern German literary and publicistic discourse

Summary. The research analyses the frame structure of the anthropometrical model "GEFÄNGNIS ≡ MENSCH", investigates the peculiarities of its linguistic manifestation in modern German literary and publicistic discourse and defines its place in the process of the metaphorical modelling of the concept GEFÄNGNIS cognitive structure in German linguoculture.

Key words: concept, conceptual metaphor, metaphorical model, frame, subframe.

Тучкова О. О.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри іспанської та французької філології
Київського національного лінгвістичного університету

СУПУТНІ ОБРАЗИ ЯК МОДИФІКАТОРИ ОБРАЗУ АВТОРА-ЖІНКИ В АВТОБІОГРАФІЧНОМУ РОМАНІ

Анотація. У статті аналізуються композиційні засоби створення образу автора у французькому жіночому автобіографічному романі. Визначається прагматичність залучення супутніх образів і другорядних супутніх образів у вибудовування образу автора-жінки. Обґрунтовуються особливості опосередкованого формування образу автора у французькому жіночому автобіографічному романі.

Ключові слова: образ автора, супутні образи, другорядні супутні образи, французький жіночий автобіографічний роман.

Постановка проблеми. Образ як категорія мистецтва є складним і складеним водночас. Образ вміщує форму відображення дійсності та її змістове наповнення. Образ у художній реальності не є виключенням, а надто, коли йдеться про образ автора як конструктивну ознаку тексту [1]. Це поняття давно викликає палкі дискусії не тільки філологів чи лінгвістів, а й літературознавців і філософів. Однак чіткості, ясності та всеосязності у тлумаченні образу автора у художньому творі ще не вдалося досягти.

Мета статті – дослідити опосередкований спосіб формування образу автора у французькому жіночому автобіографічному романі.

Виклад основного матеріалу. Образ автора саме в автобіографічному романі стає помітним через призму наративних особливостей будови самого автобіографічного роману, тобто через специфічне поєднання автора-героя й автора-оповідача, яке, у свою чергу, унаочнюється у композиційно-наративних та стилістико-прагматичних засобах. Дослідження образу автора у композиційно-наративному аспекті передбачає аналіз наративних особливостей, композиційно сильних позицій роману, зміст зображених подій, супутніх і другорядних супутніх образів. Образ автора розкривається через ставлення оповідача до певних подій, його участь у них, взаємовідносини з іншими персонажами. Ці інші персонажі, події, з ними пов'язані, постають *супутніми образами*. *Другорядними супутніми образами* ми називаємо образи персонажів чи неживих істот, які так само відіграли певну роль у житті автора, проте їм надано менше уваги в романі, вони доповнюють образ автора, розкривають лише певні нюанси. Супутні образи є певним механізмом для розкриття сутності образу автора. Взаємовідносини оповідача і супутніх персонажів, його ставлення до подій – усе це в сукупності створює образ автора.

Особливе місце в системі образів авторів-жінок посідає образ матері, який постав супутнім в автобіографічних романах С.-Г. Колетт “La Naissance du jour”, “Sido” та А. Ерно “La Honte”. Образ є деконцентрованим, автор то мимохідь пригадує постать своєї матері, то повністю описує її ставлення, життєві позиції, світогляд, взаємини з нею. Хоча образ матері є лише супутнім щодо образу самого автора, саме він найяскра-

віше розкривається перед читачем. Наголосимо, що фізичний портрет матері у романах повністю відсутній. Про моральні її якості у читача складається враження виключно за її діями у спогадах автора. Через призму свого ставлення і певних аналітичних рефлексій читачеві пропонуються факти, події, які й створюють образ матері. Особливістю є така його будова, яка проєктує подану інформацію на образ автора. Виписуючи образ матері, автор опосередковано доповнює свій деталями дитячих років, сімейних відносин тощо.

Риси характеру матері (дієвість, активність, небайдужість) в автобіографічних романах С.-Г. Колетт подаються опосередковано в метафоричному описі: *Sereine et gai auprès de l'époux, elle devenait agitée, égarée de passion ignorante, à la rencontre des êtres qui traversent leur moment sublime. Confinée dans son village entre deux maris successifs et quatre enfants, elle rencontrait partout, imprévus, suscités pour elle, par elle, des apogées, des éclosions, des métamorphoses, des explosions de miracles, dont elle recueillait tout le prix. Elle qui ménagea la bête, soigna l'enfant, secourut la plante, il lui fut épargné de découvrir qu'une singulière bête veut mourir, qu'un certain enfant implore la souillure, qu'une des fleurs closes exigera d'être forcée, puis foulée aux pieds* [2, с. 588]. Саме метафора, аллюзія допомагають тримати читача у напрузі, змушують його віднаходити завуальовані факти з життя матері письменниці та проводити між ними аналогії: *Ainsi parlait ma mère, quand j'étais moi-même, autrefois, une très jeune femme. Mais elle avait commencé, bien avant mon mariage, de donner le pas à la province sur Paris. Mon enfance avait retenu des sentences, excommunicatoires le plus souvent, qu'elle lançait avec une force d'accent singulière. D'où lui venait le don de définir, de pénétrer, et cette forme décrétable de l'observation?* [3, с. 759]. Автор виражає через іменник *sentence* n.f. – maxime n.f. [6, с. 1178] – formule énonçant une règle de conduite, une règle morale [там само, с. 786]. Вона уточнює природу цих правил *excommunicatoire* – авторський прикметник-неологізм, утворений додаванням суфікса *-toire* і префікса *ex-* до кореня *communica-tion* n.f. – établir une relation avec qqn. Префікс указує на зовнішні ознаки, у нашому разі, на позамовні, невербальні засоби встановлення комунікації. Використання прислівника *souvent* (часто) у найвищому ступені *le plus (le plus souvent – найчастіше)* визначає тенденцію усталених правил у сім'ї. Владна манера виголошення правил відображається через дієслово *lancer* v.tr. – pousser qqch en faisant connaître, en mettant en valeur [6, с. 723], яке супроводжується уточненням – *avec une force d'accent singulière*. Таке уточнення образно передає тон матері під час розмови. Іменник *force* n.f. – *puissance* d'action [6, с. 551] наголошує на владності матері, яка передавалась через підвищення голосу, – *accent* n.m. – *inflexions de la voix* (timbre, intensité) exprimant un sentiment [6, с. 8]. Наведені синоніми до прикметника *singulier* adj. – syn. curieux, étonnant,

étrange [6, с. 1190] відображають сприйняття автора цього підвищення голосу як смішного, чудернацького.

В образі матері С.-Г. Колетт яскраво виражена жіноча риса, а саме материнська чуйність. Автор пригадує, як називала її мати – *Beauté, Joyauà-tout-en-or, chef-d'œuvre*, і відразу дає свій коментар, що портрети того часу і слова матері зовсім різняться (*ma mère et mes portraits de ce temps-là ne sont pas toujours d'accord*) [6, с. 764]. Для матері її донька є найкращою – красунею (*Beauté*), позолоченою перлиною (*Joyauà-tout-en-or*), шедевром (*chef-d'œuvre*). Однак, переглядаючи світлини того часу, автор не вважає себе аж такою гарною, як називала її мати.

Автор не надає фізичний портрет матері, але обирає лише одну промовисту деталь для будь-якої жінки – руки. Така деталь образу матері, як її руки, є інтернаціональною у літературі (також присутня і в українських літературних творах, народних піснях). Окрім того, що автор пригадує, як бачила свою матір працюючою руками, які зазнавали і холод води, і теплоту печі, землі, ці руки виліплювали смачні пиріжки і ніжно обіймали. Адже головним моментом, де зав'язується єдність матері і дитини, є перші секунди після народження, коли немовля відчуває тепло маминих рук, почуває у них себе безпечно. Отже, людина проносить цей образ крізь усе своє життя, прикладом чого є французькі жіночі автобіографічні романи ХХ сторіччя. Далі автор оповідає, чим займалася її ненька – *les travaux ménagers, le jardinage*. У такий спосіб читачеві представляються не лише риси зовнішності матері, а й риси її характеру. Цей прагматичний крок притаманний саме автору-жінці, адже, обираючи яскраву деталь, автор торкається позачасових людських цінностей, провокує читача на рефлексію.

Відрізняється образ матері в А. Ерно в автобіографічному романі “La Honte”, який сповнений маскулінних маркерів. Авторитарність і рішучий характер проявляються у вмінні вести справи у кафе, в її релігійності, у виборі школи, у встановленні правил у сім'ї. Відтворюючи образ амбіційної людини, автор не вдається до розгорнутих описів, а наводить приклади, які б свідчили про такі риси, і читач сам зміг би зробити відповідні висновки. Релігійність через свою надмірність стає рисою авторитарної людини: *Ma mère est le relais de la loi religieuse et des prescriptions de cette école* [4, с. 107]. Іменник *relais* n.m. – *intermédiaire (entre les personnes)* [6, с. 1090] передає сприйняття матір'ю себе як посередника у духовному вихованні доньки. *Pour ma mère, la religion fait partie de tout ce qui est élevé, le savoir, la culture, la bonne éducation* [4, с. 108]. У творі прикметник *élevé* виокремлюється іншим шрифтом як свідчення чужого мовлення, тобто є виразом матері, її цитатою. Такі асоціації стануть зрозумілими, як тільки читач дізнається про життєву історію матері. Релігійність матері формувалась її долею робітниці із заводу, пристосована до її жорстокої і амбіційної персони, до її професії: *La religion de ma mère façonnée par son histoire d'ouvrière d'usine, adoptée à sa personnalité violente et ambitieuse, à son métier [...]* [4, с. 109]. Це чи не єдине речення з усього автобіографічного роману, де автор надає оціночні прикметники характеру матері (*adoptée à sa personnalité violente et ambitieuse*). Процес пристосування релігії до своїх потреб передається дієсловами *façonner* та *adopter*, у першому дієслові переважає сема поступового формування (*façonner* v. – *former peu à peu par l'éducation* [245, с. 516]), *adopter* у значенні *appliquer* (пристосувати) стосується особистості матері.

Відчувається сум автора, якій не вистачає свободи, оскільки її життя протікає у певному суворому порядку «у віці»

(*et le temps de la vie s'échelonne en "age de"*) [4, с. 62]. Дієслово *échelonner* v. – *disposer à une certaine distance les unes des autres, ou par degrés* [6, с. 409] вжито, аби створити образ жорсткого порядку у всьому. Перераховує вік, коли можна вперше причаститися (*faire sa communion*), вперше зробити звивання волосся (*avoir la première permanente*), коли можна мати менструацію (*avoir ses règles*) і носити панчохи (*le droit de porter des bas*), пити вино за сімейним обідом (*l'age de boire du vin aux repas de famille*), мати право на сигарету (*d'avoir droit à une cigarette*), залишитись, коли переповідають непристойні історії (*de rester quand se racontent des histoires lestes*), коли можна працювати (*de travailler*), зустрічатись із хлопцем (*de fréquenter*), дивитись легковажні фільми (*de voir des films légers*), одружуватись (*l'age de se marier*), мати дітей (*d'avoir des enfants*). Раптом цей перелік закінчується досить несподівано – коли можна більше не працювати (*de ne plus travailler*) і вмерти (*de mourir*). Останніми перерахуваннями автор зводить цей перелік до іронічного пункту, намагаючись показати абсурдність цього принципу – «можна у віці».

Таким чином, образ матері проходить наскрізно через увесь автобіографічний роман і проявляється через взаємини з батьком, через питання виховання дитини, шляхом впливу на становлення дитини як особистості. Формується образ сильної жінки-матері, жінки-дружини, яка не тільки займалася активно вихованням своєї доньки, а й, що досить важливо, вела власний бізнес, робила все можливе для його успіху: мати привчала свою доньку до гарних манер, вона створила певні правила поведінки у кафе, з клієнтами, правила одягу, правила спілкування, чого вимагали умови комерційного успіху: *Le coût du moindre manquement à ces règles m'est bien connu, tu vas nous faire perdre des clients, avec comme conséquence faire faillite* [4, с. 72]. Автор графічно виокремила слова матері (курсивом), які чула досить часто у разі невиконання правил. Характеристика образу матері подається через її дії, виключенням у романі постає ставлення доньки до матері у вигляді опису. *Comme ma mère était plus chrétienne que mon père, qu'elle s'occupait de l'argent et rencontrait mes maîtresses, je devais considérer comme naturel qu'elle crie après lui de la même façon qu'après moi* [4, с. 24]. Сарказм цього речення полягає у тому, що автор називає більшою християнкою свою матір, аніж батька (*plus chrétienne que mon père*), а приклади наводить, повністю протилежні християнським принципам (*s'occupait de l'argent, qu'elle crie après lui de la même façon qu'après moi*). У цьому реченні автор передає ставлення матері до батька як до дитини. Порівняння *comme naturel* у поєднанні з дієсловом *devoir* в *Imparfait* та інфінітивом *considérer* надає іронічного забарвлення, визначає негативне ставлення автора до цього, а також свідчить про те, що написати таке речення могла вже людина доросла, зі сформованим світоглядом, у якому батько (а для матері – чоловік) не може порівнюватись до дитини.

Образ матері набуває розвитку в автобіографічному романі “La Place”. У цьому романі образ матері є супутнім до образу батька, якому приділяється мінімальна увага. Без сумніву, кут сприйняття образу батька і, відповідно, образу автора корегується останнім. Стриманість емоцій як маскулінний маркер проявляється у реакції на смерть чоловіка: *Elle a dit d'une voix neutre: "C'est fini"* [5, с. 13]. Сема прикметника *neutre* adj. – *dépourvu de passion, qui reste froid, objectif* [6, с. 845] передає емоційно стриманий стан матері, в чому зізнається сама автор: *Toute cette scène se déroulait très simplement, sans cris,*

ni sanglots, ma mère avait seulement les yeux rouges et un rictus continuel [5, с. 14]. Аби не створити образ якоїсь бездушною жінки, автор алюзією (*les yeux rouges*) натякає на те, що мати плакала і, як результат, – «тривале невдоволення» (*rictus continuel*). Пояснення дій супутніх образів окреслює певні риси характеру автора, довершує її образ.

Зазначимо про авторську особливість змінювати статуси образів від роману до роману. Так, у романі “La Honte” другорядним супутнім є образ батька, а образ матері постає супутнім до головного, до образу автора. В романі “La Place” образ батька є супутнім до головного, а образ матері – другорядним супутнім. Зміна статусу образу з домінуючої позиції, тобто з супутнього образу на другорядний супутній, є бажанням представити образ автора з різних позицій, що визначає, відповідно, різний кут сприймання роману читачем. У цьому вбачається прагматичний крок автора-жінки французького автобіографічного роману ХХ століття для утримання цікавості читача.

Отже, образ матері є певним механізмом для розкриття образу автора. Образ матері вибудовується з постійною алюзією на образ автора. Цьому сприяють присвійні, особові займенники; у такому разі подія з життя матері корегує з подією у житті автора та подається з дорослого погляду автора. На початку ХХ століття, зокрема в автобіографічних романах С.-Г. Колетт, образ матері постає як образ жінки активної, дієвої і водночас люблячої, доброзичливої, уважної до будь-якої живої істоти. Образ матері еволюціонує. В А. Ерно вона постає перед читачем як особа авторитарна і дійова, наполеглива, яка встановила певні правила в сім’ї і вимагала їх виконання. Сама донька відчуває її жіночу владу у стосунках із чоловіком, у своєму вихованні, у підприємницькій діяльності. Батько займає нейтральну позицію у родині, складається враження недієвого чоловіка. У такий спосіб автор демонструє уміння жінки поєднувати родину і власний бізнес, піднімає питання про чоловічу неактивність і бездієвість, домінування жіночого виховання у сім’ї. Для підкріплення маскуліності цього образу автор навіть не описує зовнішність матері. Використання чужого мовлення, а саме мовлення матері без змін, виокремлюючи його курсивом у романі, а також стриманий стиль письма А. Ерно тільки доповнюють образ матері, яка не балувала свою дитину ніжними почуттями. Зазначимо, що нерозлогі описи, конкретність у висловлюваннях без пишних метафоричних замальовок є прикладом маскулітних маркерів письма. На момент написання цього роману феміністичні вчення набирали обертів і всіляко намагались отримати свій прояв і в літературі. Але автор жодним чином не підтримує авторитарну поведінку матері, її домінуюче становище в родині, яке б сподобалось прихильницям фемінізму. Навпаки, автору не вистачає любові та злагоди в родині.

Висновки. Супутні образи стосовно головного образу автора є значущими персонажами, місцями або подіями, пов’язаними з цими персонажами, які не тільки відіграли важливу роль у житті автора, а й вплинули на неї і, як результат, залишили емоційний слід, породили певні зміни у світогляді. Метою супутніх образів у французькому жіночому автобіографічному романі є опосередковане формування образу автора-жінки у читача: її дитячі роки, умови становлення як особистості, її ставлення до схожих ситуацій, взаємовідносини з іншими персонажами. Супутні образи супроводжують образ автора протягом усього роману, вони докладніше виписані автором, адже перебувають у прямій взаємодії з нею у минулому.

Література:

1. Лукин В.А. Художественный текст. Основы лингвистической теории и элементы анализа / В.А. Лукин. – М.: Ось-89, 2011. – 192 с.
2. Colette S.-G. La naissance du jour / Sidonie-Gabrielle Colette. – P.: Editions Robert Laffont, S.A., 1989. – P. 579–655.
3. Colette S.-G. Sido / Sidonie-Gabrielle Colette. – P.: Editions Robert Laffont, S.A., 1989. – 800 p.
4. Ernaux A. La Honte / Annie Ernaux. – P.: Gallimard, 1997. – 142 p.
5. Ernaux A. La Place / Annie Ernaux. – P.: Gallimard, 1983. – 114 p.
6. Le Robert Micro Poche. Dictionnaire pratique d’apprentissage de la langue française / [sous la direction de Jalain Rey]. – P.: Dictionnaire Le Robert, 2012. – 1376 p.

Тучкова Е. А. Сопутствующие образы как модификаторы образа автора-женщины в автобиографическом романе

Анотация. В статье анализируются композиционные способы создания образа автора во французском женском автобиографическом романе. Определяется прагматичность введения сопутствующих и второстепенных сопутствующих образов в выстраивании образа автора-женщины. Обосновываются особенности непрямого формирования образа автора во французском женском автобиографическом романе.

Ключевые слова: образ автора, сопутствующие образы, второстепенные сопутствующие образы, французский женский автобиографический роман.

Tuchkova O. Accompanying images as the modifiers of woman author’s image in autobiographical novel

Summary. The article has been devoted to the compositional means of author’s image creation in French female autobiographical novel. The pragmatism of accompanying images’ and secondary accompanying images’ introduction is determined in woman author’s image building. Particular features of indirect author’s image creation are basically established.

Key words: author’s image, accompanying images, secondary accompanying images, French female autobiographical novel.

Шепель Ю. О.,

академік АНВО України, доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

ОГЛЯД МЕТАФОРИЧНИХ МОДЕЛЕЙ КОНЦЕПТУ «ІСТИНА», ЗАСНОВАНИХ НА ПАРАМЕТРАХ ПРОСТОРУ

Анотація. У статті висвітлено одну з моделей визначення простору як один із основних виявів реальності, з яким стикається людина, як тільки починає усвідомлювати себе й пізнавати навколишній світ. За об'єкт дослідження обрані когнітивні та оцінні особливості концепту «істина». Фундаментальному огляду підлягають метафоричні моделі типу «життя – це подорож». Автором визначається позитивна чи негативна оцінка аналізованих метафоричних образів.

Ключові слова: концепт, метафора, оцінка, метафоричний образ, модель, простір, фрейм, конотація.

Постановка проблеми. У мовознавстві існує декілька гіпотез щодо першообразу концепту “truth”, який належить, за даними найдавніших пам'яток, до сфери релігії та права. Дослідження, які були проведені на основі давньогерманських мов, свідчать про нерозривний зв'язок семантичних мотивувань істини з юридичною сферою. У міфопоетичних традиціях право розуміється більш широко, ніж сучасна категорія: воно включає уявлення як про закон, так і про мораль. Право й мораль набували значення універсальних регуляторів соціальних відносин, причому в більшості випадків вони збігались, оскільки правові норми не тільки спирались не тільки на систему покарань, а і являли собою імперативи, які мають також і моральний, і релігійний зміст.

Визначальна риса сучасного мовознавства – зрушення парадигми його досліджень у бік функційного та антропоцентричного когнітивного бачення й розуміння мовних явищ (В.І. Карасик, О.С. Кубрякова, А.Е. Левицький, М.М. Полужин та ін.). Основним завданням такого підходу є розв'язання питань вербалізації інформації в процесі пізнання навколишнього світу (М.Ф. Алефіренко, В.І. Карасик, А.М. Приходько, Р. Джекендорф), з'ясування способів представлення мовних одиниць у людській свідомості та їх участі в забезпеченні акту комунікації (В.І. Карасик, В.З. Дем'янков, С.А. Жаботинська, Ю.О. Шепель та ін.). Аналіз мови стає невід'ємним від розкриття закономірностей розумових процесів із розпредмечування, структуризації й класифікації властивостей і функцій речей, образи яких перехоплюються, зупиняються, фіксуються вербальними формами (В.І. Карасик, С.А. Аристов, І.П. Сусов, А.В. Кравченко, О.С. Кубрякова, М.Мерло-Понті, З.Д. Попова). У руслі когнітивного підходу формується активне розуміння того, що саме мова забезпечує найкращий доступ до внутрішнього світу людини, до структур її досвіду, які не спостерігаються безпосередньо. Наші уявлення про навколишню дійсність об'єктивуються в мові, створюють базу для аналізу тих процесів, що мають місце в людській свідомості й мисленні (М.М. Полужин, О.О. Потебня, Н.В. Хомський). Отже, дослідження мовних одиниць має на меті аналіз тих ментальних репрезентацій знання, які корелюють із ними на рівні свідомості.

Основна мета статті – описати метафоричні моделі визначення простору як один із основних виявів реальності, з яким стикається людина, як тільки починає усвідомлювати себе й пізнавати навколишній світ. Об'єктом дослідження в статті є когнітивні та оцінні особливості концепту «істина». Предметом опису виявляється параметр простору як такий.

Виклад основного матеріалу дослідження. Простір – один із основних виявів реальності, з яким стикається людина, як тільки вона починає усвідомлювати себе й пізнавати навколишній світ. Просторовий досвід накладає відбиток на свідомість людини та визначає її мислення. Не володіючи таким досвідом, людина не могла б мислити про світ і формувати певну модель світу або створювати якийсь його образ. «Найбільшим за своїми масштабами, а тому одним із найістотніших за своїми наслідками і є для людини ... простір – те, що вміщує людину, те, що вона усвідомлює навколо себе, те, що вона бачить перед собою» [3, с. 465]. Більшість подібних понять пов'язана з просторовою орієнтацією, з протиставленнями типу «верх – низ», «усередині – зовні», «передня сторона – задня сторона», «глибокий – дрібний», «центральний – периферійний» [8].

Оскільки «простір» є абстрактною, узагальненою категорією, його освоєння, як і личить у таких випадках, відбувається з опорою на більш конкретні прототипові вияви й більш наявні аналогії. Найбільш конкретний узагальнений образ простору, яким люди послуговуються в процесі своєї повсякденної практичної діяльності, на думку М.В. Нікітіна, зводиться до такого: простір – це порожнє необмежене вмістилище, заповнюване в різних своїх частинах-місцях речами. Речі поміщаються в ньому, рухаються в ньому й із часом змінюються, сам же простір при цьому нейтральний щодо речей: він їх уміщує, але не взаємодіє з ними. Як уважає автор, цей образ простору однаковий у всіх людей незалежно від мови і становить один із центральних, системоутворювальних концептів у філософії світоустрою – у базисній ментальній картині дійсного світу [7].

Серед найбільш значущих характеристик простору, що відзначаються дослідниками цієї категорії, можна виділити такі: а) антропоцентричність – зв'язок із мислячим суб'єктом, який сприймає навколишнє середовище та розуміє простір, і з його точкою зору, б) відчуженість простору від людини, осмислення його як вмістилища, поза яким перебуває людина, в) кругова форма організації простору, в центрі якого перебуває людина; г) предметність – наповненість простору речами, предметами (в широкому сенсі слова); д) безперервність і протяжність простору, наявність різного ступеня віддаленості – близький і далекий простір; е) обмеженість простору – закритий/відкритий простір; ж) спрямованість простору – горизонтальна й вертикальна його орієнтація; з) тривимірність простору – верх/низ, спереду/позаду, зліва/справа; і) включення простору в тимчасовий рух тощо [1, с. 125, 126]. Розглядається концепт “truth”

в одному з положень у категоріях «верх – низ», «усередині – ззовні», «дно – поверхня». Кожна з цих просторових опозицій має свої оцінні характеристики, і ми проаналізуємо їх у концепті “truth”.

Освоєння людиною простору за допомогою себе і для себе – діяльність, якою людина займається все своє життя. «Простір у прадавній свідомості мислився в рамках дихотомічних категорій (центр/периферія, верх/низ, правий/лівий) і в космічному плані (небо/земля, південь/північ, день/ніч). Як уже говорилося, основним символом давньої свідомості був «центр світу». «Центр розумівся як триєдиний початок: 1) Центр як ... Світове древо, 2) Центр як будь-який храм, палац, 3) Центр як Світова Вісь, що з'єднує небо, землю й потойбічний світ» [5, с. 263]. Із цієї точки зору слово “truth” безпосередньо є вихідним щодо назви сакрального місця зустрічі неба й землі – Світового Дерева.

Фрейм «верх – низ».

Членування простору по вертикалі відбувається у двох різновидах – фізичному та духовному. У фізичному сенсі членування всесвіту передбачає виділення ландшафтних та астрономічних об'єктів, у духовному сенсі вертикальне членування передбачає протиставлення царства небесного царству земному, раю й пекла, місця тимчасового перебування та вічного. Як справедливо зазначали Дж. Лакофф і М. Джонсон [8], ця модель ґрунтується на фізичному та культурному досвіді. Вона виявляє співвідношення почуття висоти і її оцінки у фізичному, емоційному, моральному, соціальному й раціональному планах, які тісно пов'язані один із одним.

Реалізація орієнтаційної концептуальної метафори «верх – низ» традиційно ілюструється опозиційною парою «правда (верх) – неправда (низ)». Утілення архетипового символу «верх – низ» у цій метафорі дає змогу говорити про її універсальність. Земний світ, що належить звичайній людині, протиставлений як нижній верхньому світу – небу. Така дуальна система низ (земля) – верх (небо) відображається у ставленні до опозиції правда – неправда також у паремічному вислові *Правда у Бога, а Кривда на землі*. Орієнтаційні оператори Верх і Низ уподібнюються полюсам Добро і Зло, а звідси закріплюють відповідно позитивні та негативні конотації. Верх є фізичною підставою для особистого благополуччя, щастя, здоров'я, життя й панування, тобто всім тим, що формує благо для людини, орієнтовано вгору. Наприклад, застосовуючи верх-орієнтації до концепту “truth”, ми усвідомлюємо його з позитивними конотаціями, виводячи добро, чесноту: *We were to look upward, and catch glimpses into the far-off soul of truth and its exaggeration.* / Hawthorne. *The blithe dale romance* /, *Heaven Nature of the forest, never subjugated by human law, nor illuminated by higher truth.* / Hawthorne. *The scarlet letter* /.

Деякі дослідники вважають, що ця група моделей пов'язана з параметрами тіла людини, які можна співвіднести з оцінкою. На думку В.Г. Гака, «в семантичному розвитку мовних елементів заключним етапом є вираження оцінки, експресивності. Це не минуло й просторові відношення. Започатковуючи світ за образом і подобою своєю, люди оцінюють його зони, виходячи з їх співвідношення зі своїм тілом. Усе, що знаходиться вище, є позитивним, те, що знаходиться нижче, – зневажливе та негідне, попереду – позитивне, позаду – має негативну конотацію, пор: *надлюдина, принижуватися, підняти, бути в голові чого-небудь, плентатися в хвості* тощо. Правий і лівий мають також свої конотації» [2, с. 132].

Метафори “Truth” притаманне вертикальне положення, що теж асоціюється з добром, так як положення “GOOD IS UP”

ґрунтується на тому, що хвора людина асоціюється з горизонтальним положенням, а у здорової, щасливої, успішної, благополучної людини зазвичай розправлені плечі, голова піднята, а погляд спрямований у майбутнє (яке мислиться попереду й по мірі наближення до нього, за законами перспективи, стає більшим і мовби піднімається вгору), пор.: *Who, moreover, best knows how the truth stands in this matter.* / Scott. *Ivanhoe* /.

Фрейм «усередині – ззовні».

«Ми уявляємо собі фізичні істоти, обмежені в певному просторі й відокремлені від решти світу поверхнею нашої шкіри; сприймаємо інший світ як такий, що знаходиться поза нами. Кожен із нас є вмістилищем, обмеженим поверхнею тіла та наділеним здатністю орієнтації типу «всередині – ззовні». Але навіть там, де немає природного фізичного кордону, ми накладаємо штучні кордони, відокремлюючи територію з її власним простором і обмеженою поверхнею чи стіною, парканом або деякою уявною лінією чи площиною» [6, с. 412]. Вертикальне членування зберігається в рамках опозиції «всередині – ззовні» та її інваріанті «перебувати на дні – знаходитися на поверхні». Порубіжним простором є «поверхня». Бути на поверхні – значить «бути зовні». Внутрішню “truth” прагнуть вивести назовні, за межі обмежуючого простору. У нижчеподаних прикладах метафора “truth” усередині має позитивні конотації. *Among these is the ability to convey both the outward narrative and the inner truth and spirit of the whole affair.* / Hawthorne. *The blithedale romance* / . Їй також властивий стан “be out” «бути зовні». *In the end truth will out.* / Shakespeare /; *Now all the truth is out.* / Yeats / . У цих прикладах той факт, що “truth” вивели назовні, означає якимось свято перемоги та звершення, і тому вона оцінюється позитивно.

Фрейм «перебувати на дні – знаходитися на поверхні».

Варто зазначити, що не завжди «низ» асоціюється зі злом, бо «низ» – це ще і глибина, а глибоко внизу знаходиться щось таке недоступне, як і високо вгорі, те, що важко відшукати і знайти. «Глибина» – якісна характеристика “truth”, що відображає її всеосяжність і «правдивість», символ місцеперебування сутності й витоку явища.

Прихована ознака «глибина» представлена в положенні «truth на дні» і означає «прихованість, незвученість» “truth”, положення, що підкреслює її потаємність. *The real truth is something so deep you can't get at it this way* / J. Priestley. *The dangerous corner* / . *Awakening the heart is a Spiritual Pathway, which leads us to “that truth which is beyond all understanding”.* *It leads us from the intellect, where we process truth, to that sacred place, deep within the soul where we encounter the divine personification of truth itself* / . Edward McLea. *Truth: The Key to Integrity: A Spiritual Journey* / . Глибока TRUTH не прагне звільнитися й вийти на поверхню, вона чекає того, хто її установить, побачить. *The only openers of our eyes to the deepest levels of truth* / . James. *Varieties of religious experience* /; *They are states of insight into depths of truth unplumbed by the discursive intellect.* / James. *Varieties of religious experience* / . У “truth” може бути кілька глибин: *It is easy to show by citation how strong an impression they leave of being revelations of new depths of truth.* / James. *Varieties of religious experience* /; *Depth beyond depth of truth seems revealed to the inhaler.* / James. *Varieties of religious experience* / . В англійській мові існує окрема лексема для позначення положення «лежачий глибоко всередині» – innermost. У виразі *innermost truth* відзначена позитивна конотація. *He wrote perhaps his greatest, or his innermost, truth.* / Lawrence / . Глибина

також може бути представлена лексемою *bottom* зі збереженням позитивної конотації. *There is a great truth on the bottom of what he says.* / Shaw /. Отже, істина асоціюється з чимось глибоко прихованим, рідкісним і недоступним, тому людина повинна докласти зусилля, щоб відшукати це. А недоступне сприймається людьми як щось дуже цінне, і чим більше сил витрачено на його знаходження, тим більшу цінність воно має.

Сакральна глибина для "truth", яку вона займає як природну, – це дно криниці. Криниця – архаїчний символ зв'язку двох світів. У стародавньому світі спуск до рівня води перетворювався на ритуальне паломництво, тобто колодязь – максимально доступне земне місце причетності до божественного. "Truth" постійно перебуває на дні колодязя: *You 'd wish yourself where Truth is – in a well.* / Byron. Don Juan /; *Melancholy truth was at the bottom of that well.* / Dickens. Dombey and son /.

Фрейм «відкритість – закритість».

У просторі "truth" відзначається ознака «відкритість – закритість»: *God is the One who placed the desire of knowing Him so that, by knowing and loving Him he may discover the whole truth about himself* / Anton Carpinski. Recognition and the horizons of truth /. Для "truth" більш природно бути в закритому стані. Г.І. Кустова зазначає: «Брехня активна, а істина пасивна. Істину ми можемо й не знати (і навіть не підозрювати про її існування). Брехню людина створює, вигадує, істина ж не створюється, а лише уявляється, транслюється, відкривається (або, навпаки, ховається)» [4, с. 157]. *States of insight into depths of truth unplumbed by the discursive intellect.* / James. Varieties of religious experience /; *... find where truth is hid, though it were hid indeed ...* / Shakespeare /. "Truth" ховають, забуваючи або прикриваючи очі, і в цих випадках вона набуває негативної конотації, тому що не завжди несе благо і добро для людини й може поранити її почуття та емоції. У цих випадках відбувається меліорація образу TRUTH: *These wide blue eyes that tell me more truth than Job knows, will narrow and narrow and try to hide truth that Job would be better without knowing.* / Eliot. Felix Holt, the radical /; *Forgotten or hidden truth of my inner nature.* / Coleridge. The notebook /.

Фрейм «простір».

Поряд з об'єктивним (фізичним) простором у лінгвістиці протягом останніх півтора десятиліття розглядаються інші види простору, такі як простір дійсності й вигадки, різні види підпросторів. Для позначення абстрактних просторів часто використовується образна схема «всередині – ззовні», введена до нашого досвіду існуванням у локальному світі. Абстрактний простір зазвичай набуває форми конкретного виду простору (сфери, рамки, поля, зони, ділянки, кола, рук, території, коври).

Концепт "truth" метафорично осмислюється не тільки як те, що існує в просторі чи поза ним, а й сам утворює цей простір. *Peace and the freedom as the essence of the matter, and still remain materially within the limits of the truth.* / James. Varieties of religious experience /. Усередині простору truth можна перебувати, жити – *be in truth, to live in truth. All this in truth needs to be taught.* / Coleridge. The notebooks /. *Through its negative enunciation it points out man's duty (the Christian included) to always live in the truth, to search for the truth, to realize authentic and coherent rapport with God, with fellow human beings, and with himself.* / Isidor Chinez. The Unceasing Temptation of the Lie and Man's Hunger for Truth /. Оцінка в цьому випадку співвідноситься з такими категоріями: «перебувати всередині простору правди» – «добре, добро», «перебувати поза простором правди» – негоже, зло. *(Outside truth, man is in the darkness, deprived of*

one of his fundamental requisites, and ends up by searching for the error and the lie, preferring the evil. / Isidor Chinez. The Unceasing Temptation of the Lie and Man's Hunger for Truth /.)

У просторі "truth" наявні ознаки «географічна місцевість» (*Journey towards the positive pole of truth.* / James. Varieties of religious experience /; *Difference between local truth and universal truth.* / Hardy. Tess of the d'Urbervilles /), у truth як у географічній місцевості є карта: *the map of honour, truth and loyalty.* / Shakespeare /. Сполучуваність і сусідство поряд із такими словами, як *positive pole, honour, loyalty*, говорять про позитивну конотацію "truth", в термінах географічної місцевості вказують на орієнтири, у напрямі до яких людина повинна рухатися на своєму життєвому шляху.

Висновки. Отже, проведене дослідження показує, що орієнтаційні метафори концепту "truth" представлені такими типами опозицій, як «верх – низ», «усередині – зовні», «у глибині – на поверхні». У наведених вище прикладах метафоричні переосмислення концепту "truth" мають позитивну конотацію, що пов'язано з фізичним і культурним досвідом носіїв мови. "Truth" метафорично осмислюється з «верхом», який, у свою чергу, асоціюється з добром, Богом, благом для людини, отже, має позитивну оцінку. Однак просторовий орієнтир «низ» також має позитивну конотацію в рамках опозиції «всередині – зовні» та її інваріанта «перебувати на дні – знаходитися на поверхні». Це пояснюється тим, що те, що знаходиться в глибині, так само недоступне і прямує до нескінченності, як і те, що знаходиться високо вгорі. Обидва ці виміри мають Божественну причетність. Звідси асоціації з цінністю, скарбом, тим, що необхідно відкрити й вивести назовні, потребою людини до знань і з'ясування сутності речей, що й зумовлює позитивну оцінку. Таке розташування "truth" пояснюється ще й етимологією цього концепту – символом Світового дерева, крона якого сягає високо в небо, а коріння – глибоко в землі. Однак іноді відкриття істини ризиковано, і тоді людина вважає за краще приховувати її, в цьому випадку метафоричне осмислення істини як «прихованості» набуває негативної конотації. Сама "truth" може утворювати простір, у якому людина перебуває (оцінка «+») або виходить за його рамки (оцінка «-»).

Подальше дослідження розглядуваного концепту і його метафоричної презентації вбачається, з одного боку, в більш глибокому висвітленні розташування істини в концептуальній сфері людини високо вгорі або глибоко внизу, що зумовлює її позитивну оцінку, а з іншого – у доведенні того, що "truth" сама по собі для людини є цінністю, і тому людина поміщає її в просторових орієнтирах там, де вона асоціюється з добром і благом для неї.

Література:

1. Бабенко Л.Г. Филологический анализ текста: практикум / Л.Г. Бабенко, Ю.В. Казарин. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2000. – 172 с.
2. Гак В.Г. Пространство вне пространства / В.Г. Гак // Логический анализ языка. Языки пространств. – М. : Языки русской культуры, 2000. – С. 127–134.
3. Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е.С. Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
4. Кустова Г.И. Типы производных значений и механизмы языкового расширения / Г.И. Кустова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 472 с.

5. Маковский М.М. Сравнительный словарь мифологической символики в индоевропейских языках: образ мира и миры образов / М.М. Маковский. – М., 1996. – 416 с.
6. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем (Metaphors We Live By) / Дж. Лакофф (George Lakoff), М. Джонсон (Mark Jonson). – К. : Едиториал УРСС, 1980–2004. – 256 с.
7. Никитин М.В. Основания когнитивной семантики : [учебное пособие] / М.В. Никитин. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. Герцена, 2003. – 277 с.
8. Lakoff G. Metaphores We Live By / G. Lakoff, M. J.

Шепель Ю. А. Обзор метафорических моделей концепта «истина», основанных на параметрах пространства

Аннотация. В статье освещена одна из моделей определения пространства как одно из основных проявлений реальности, с которым сталкивается человек, как только начинает осознавать себя и познавать окружающий мир. В качестве объекта исследования выбраны когнитивные и оценочные особенности концепта «истина». Фундамен-

тальному обзору подлежат метафорические модели типа «жизнь – это путешествие». Автором определяется положительная или отрицательная оценка анализируемых метафорических образов.

Ключевые слова: концепт, метафора, оценка, метафорический образ, модель, пространство, фрейм, коннотация.

Shepel Yu. Overview of metaphorical models of the concept “truth”, based on the parameters space

Summary. The article highlights one of the models determining the space as one of the main manifestations of the reality faced by people as soon as he becomes aware of himself and to know the world. As the object of study selected cognitive and evaluative features of the concept “truth”. The fundamental review is subject to the metaphorical model of the “life is a journey”. The authors define a positive or negative evaluation of the analyzed metaphors.

Key words: concept, metaphor, evaluation, metaphor model, space, frame, connotation.

Ши Яцзюнь,
доктор политических наук, доцент
Института европейских языков и культур
Тяньцзиньского университета иностранных языков (КНР),
доцент кафедры китайской филологии, директор
Института Конфуция
Киевского национального лингвистического университета

КАТЕГОРИЯ ЛОКАТИВНОСТИ В КИТАЙСКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРЕ НА ПРИМЕРЕ ГЛАГОЛА-ПРЕДЛОГА 在

Аннотация. В статье описываются особенности отображения категории локативности в китайской культуре на примере глагола-предлога 在. Произведен анализ грамматических особенностей глагола-предлога 在, а также специфики его позиции в предложении с учетом вариативности его значений.

Ключевые слова: китайский язык, категория локативности, глагол-предлог 在, лингвокультура, языковая картина мира.

Постановка проблемы. Культура народа всегда неотъемлемо связана с историей языка, с его устройством и особенностями проявления его элементов в речи носителей. Языковое значение этноцентрично и ориентировано на определенный этнос [1, с. 7], таким образом особенности значения того или иного слова напрямую зависят от картины мира определенного этноса. Китайский язык с его долгой историей становления, развития и формирования – яркий пример того, как происходит концептуализация окружающего мира и как она отображается в грамматических формах и лексическом значении слова в языке.

Глагол в китайском языке заслуживает особого внимания, так как именно он обладает наибольшим спектром грамматических форм и категорий. Кроме того, в виду основной функции глагола – выступать в роли сказуемого – его наличие в предложении является очень важным условием. Глагол – один из конкретных способов выразить в речи информацию о местонахождении человека, предмета и т. д. Концепт пространства и пространственные отношения являются одними из базовых, формирующими общую концепцию представлений об окружающем мире, они определенным образом восходят к наивной картине мира народа, а именно к «обживанию» этого пространства [1, с. 13].

Стоит отметить, что в характере пространственных отношений в китайском языке ключевую роль играет понятие «место», что в очередной раз подчеркивает избирательный характер выбора тех или иных грамматических средств этноса для передачи определенной информации.

Множество лингвистических исследований в китайском языке было посвящено средствам передачи пространственных отношений. На наш взгляд, одной из важных проблем является квалификация глагола-предлога 在 для выражения пространственных отношений.

Достаточно серьезное внимание проблеме концептуализации пространства и роли глагола в этом процессе было уделено в работе Тянь Аошуан, в которой автор, исследуя проблемы взаимосвязи человека и пространства, говорит о том, что образ пространства, отражаемый в нашем концептуальном мире

через лексические единицы и грамматические формы, скорее соотносится с архаической моделью мира [1, с. 11]. Тянь Аошуан исследует предикаты местонахождения в пространстве [2, с. 188] и среди прочих средств, выражающих местонахождение в пространстве, выделяет и глагол 在, называя его «экзистенциальным глаголом» [1, с. 18].

Проблема пространства затронута и в работе Люй Шусяня [3, с. 119–153], где он изучает особенности выражения вопроса о месте слов со значением места, а также связь между глаголом и словом, обозначающим место.

Чжао Юаньжень также исследует способы выражения пространственных отношений, выделяя 处所词 chùsuǒcí – существительные-локативы – и 方位词 fāngwèicí – существительные-директивы [4, с. 237–244, с. 277–280].

Большое внимание категории пространства и средствам ее выражения в китайском языке уделяет Ван Сяоянь, исследуя степень изученности этой категории в работах китайских лингвистов, а также предлагая собственную классификацию, основанную на функционально-грамматической типологии [5]. Среди прочих средств выражения категории локативности автор выделяет и слово 在, квалифицируя его и как экзистенциальный глагол, и как предлог локативности.

В.А. Курдюмов, изучая особенности глаголов-предлогов в современном китайском языке, акцентирует внимание на пространственных предлогах, среди которых отмечает такие как 在, 到, 上, 往, 从 и т. д. [6].

Таким образом, можем отметить, что изучение категории пространства, а также средств ее выражения нашло отображение в работах как китайских лингвистов, так и зарубежных ученых. Проблема, так или иначе, сводится к тому, чтобы квалифицировать в языке элементы, реализующие категорию локативности, а также определить тот спектр функций, которые они выполняют в речи. На наш взгляд, глагол-предлог 在 заслуживает особого внимания в аспекте данной проблемы.

Цель статьи – раскрыть особенности отображения категории локативности в китайской культуре на примере глагола-предлога 在.

Изложение основного материала исследования. Категория пространства относится к основным философским категориям и по-разному отображается в различных языках мира. В лингвистическом плане исследования эта категория интересна в аспекте изучения средств и способов ее реализации в речи в статических и динамических ситуациях.

Одним из таких средств является глагол-предлог 在, квалификация которого в современном китайском языке нуждается в пояснениях. Причиной тому являются определённые различия

в толковании частей речи в китайском языке. Беря во внимание тот факт, что история грамматических исследований в китайском языке не насчитывает много лет (первый серьезный труд по грамматике 《马氏文通》 («Грамматика господина Ма») появился в конце 19 ст.), китайские лингвисты в своем стремлении описать систему частей речи в китайском языке пытались перенять опыт европейских коллег, базируя свою классификацию на «европейской» модели. Такой подход ясно дал понять, что использование западной модели вызывает путаницу и не способствует выведению четкой классификации. На наш взгляд, такой результат связан с тем, что не была учтена специфика китайского языка. В то же время не можем и утверждать, что система частей речи в принципе отсутствует в китайском языке. Такая специфика языка способствует научной мысли о том, что в ряде грамматических категорий (существительного, глагола) существуют свои частные лексико-грамматические категории.

Согласимся с мыслью А.А. Драгунова о том, что задача исследователя заключается в том, чтобы, не навязывая языку чуждых ему категорий, выяснить, какими именно общие и частные лексико-грамматические ему присущи, какую систему образуют [7, с. 10].

Особенностью слова 在 является его способность выступать как в роли глагола, так и в роли предлога в зависимости от контекста, а также положения в предложении.

А.А. Драгунов рассматривает его в составе особой частной категории в составе общей категории глагола – в категории глагола-предлога, который может употребляться как в знаменательной функции, так и в служебной [7, с. 125]. Такие глаголы автор еще называет полузнаменательными и объясняет это тем, что для китайского языка характерна тенденция превращения некоторых глаголов этого типа в служебные слова. Глагол-предлог 在 он интерпретирует как глагол с возможностью употребляться как в знаменательной, так и в служебной роли.

Особенностью данного глагола автор называет его два основных значения: «существовать» и «находиться в/на...». И если другие полузнаменательные глаголы в служебной функции теряют тональность, то 在 сохраняет ее, но без возможности морфологического оформления [7, с. 126].

Например: 1. 你爷爷还在着吗? nǐ yéye hái zài zhe ma? – Твой дедушка еще жив? 2. 他在上海。 tā zài shànghǎi. – Он [находится] в Шанхае.

Кроме того, для 在 характерна и служебная роль глагола-предлога (результативного глагола, указывающего на местонахождение). Например: 他整天都闲着没事躺在床上。 tā zhěng tiān dōu xiánzhe méishi tǎng zài chuáng shàng.

Люй Шусян в исследованиях категории места также затрагивает тему глаголов, обозначающих действия, связанные с тем или иным местом в пространстве. 在 указывает на «статику», то есть такой вид отношений, когда между действием и объектом существуют отношения покоя [3, с. 126]. Положение глагола-предлога 在 в предложении обуславливается разными видами статистических отношений. Таким образом, служебная функция 在 в роли предлога объясняется тем, что в предложении слово, обозначающее место, выражает только место совершения действия, «сцену, на которой идет пьеса» [3, с. 125]. Например, 我在北京呆了几天。 wǒ zài běijīng dāi le jǐ tiān. – Я провел в Пекине несколько дней.

Глагол-предлог 在 в качестве результативного при основном глаголе используется в тех случаях, когда основной глагол

– переходной, а предмет в результате произведения определенного действия оказывается в некотором месте [6, с. 127]. Например, 请你把那本书放在书架上。 qǐng nǐ bǎ nà běn shū fàng zài shūjiǎ shàng. – Пожалуйста, положи ту книгу на полку.

В.А. Курдюмов также квалифицирует 在 как глагол-предлог [6, с. 370]. Он называет его пространственным предлогом, формирующим понятие места. Он объясняет постпозицию предлога (в качестве результативного глагола) тем, что это «аффиксальный» переход глагола-предлога в аффикс, что чаще всего происходит при односложных глагольных основах в пунхуа [6, с. 371].

Тем не менее, обычно 在 находится в препозиции по отношению к основному глаголу (либо самостоятельно выполняет функцию глагола).

在 имеет довольно широкий спектр значений [6, с. 372–373]. Кроме глагольного значения «жить», «существовать», «быть в живых», он также имеет значение «быть дома», «быть на месте»: 他不在, 你半个小时后再打电话。 tā bú zài, nǐ bàn ge xiǎoshí hòu zài dǎ diànhuà. – Его сейчас нет [он не на месте], перезвони через полчаса; «находиться где-то»: 图书馆在学校后边。 túshūguǎn zài xuéxiào hòubiān. – Библиотека [находится] за университетом.

С.Е. Яхонтов уточняет, что позиция 在 в роли результативного глагола при основном имеет свои особенности. 在 в таком случае может указывать как на результативный вид, так и на общий вид и указывать на состояние [8, с. 134–135]: 我住在基辅。 wǒ zhù zài jīfǔ. – Я живу в Киеве.

Очень часто значение местонахождения зависит именно от позиции глагола-предлога 在. В случае его препозиции по отношению к основному глаголу выражается место, в котором происходит действие, а в случае постпозиции – место, в которое переместится предмет благодаря определенному действию [9, с. 646]. Например: 1) 在地上跳 zài dìshàng tiào – прыгать на земле; 2) 跳在地上 tiào zài dìshàng – прыгнуть на землю.

Однако и здесь стоит обратить внимание на то, что в случае оформленности основного глагола морфологическими показателями 在, указывающий на место, может употребляться только в препозиции к этому глаголу: 在申请表写上名字 zài shēnqǐngbiǎo xiěshàng míngzì – написать имя на бланке заявления (нельзя сказать 写上在申请表).

Ч. Ли и С. Томпсон рассматривают 在 как обязательную составляющую того, что они называют *locative phrase* (словосочетание, содержащее локативный предлог и существительное, указывающее на место, с локативным послелогом) [10, с. 390]. Кроме всего сказанного выше, отметим, что использование 在 в повествовательных предложениях может быть необязательным, если локативная фраза находится в начале предложения. Например: (在) 衣柜里有很多衣服。(zài) yīguì lǐ yǒu hěn duō yīfu. – В платяном шкафу много одежды. Однако наличие 在 становится обязательным, если в предложении повествовательная функция отходит на второй план, предложение лишается значения статике, а на первый план выходит значение самого действия и субъект действия понятен из контекста [10, с. 397].

Например: 1. 桌子上摆着很多菜。 zhuōzishàng bǎizhe hěn duō cài. – На столе лежит много еды. В случае отсутствия 在 полное внимание переносится на объект, т. е. еду, а действие воспринимается в статике. В предложении «2. 在桌子上摆着很多菜。 zài zhuōzishàng bǎizhe hěn duō cài. – На стол положили много еды» все внимание переносится именно на действие, а субъект конструируется из контекста.

Кроме того, в большинстве случаев хотя локативная конструкция и может находиться как в препозиции, так и в постпозиции по отношению к основному глаголу, но существуют случаи, когда единственно возможным является именно положение перед основным глаголом. Ч. Ли и С. Томпсон объясняют это тем случаем, когда предложение с локативным предлогом 在 является ответом на вопросы, где существительное, обозначающее место, находится в самом начале предложения, в позиции топики [10, с. 510–512].

Например, на вопрос «(在)书店里怎么会有这么多人? (zài) shūdiàn lǐ zěnmě huì yǒu zhème duō rén? – Откуда так много людей в книжном?» ответом будет предложение «(在)书店里人很多, 因为现在是午休时间. (zài) shūdiàn lǐ rén hěn duō, yīnwèi xiànzài shì wǔxiū shíjiān. – В книжном много людей, потому что сейчас время обеденного перерыва».

Вариант ответа «很多人在书店里, 因为现在是午休时间. hěn duō rén zài shūdiàn lǐ, yīnwèi xiànzài shì wǔxiū shíjiān. – Людей в книжном много, потому что сейчас время обеденного перерыва» не подойдет, потому как на первый план в нем выходит субъект действия, а не место, о котором говорилось в вопросе.

При всех особенностях своего функционирования в предложении глагол-предлог 在, тем не менее, является универсальным глаголом существования и нахождения в пространстве. Тань Аошуан объясняет такую универсальность данного глагола-предлога особенностями языковой картины мира китайцев: в силу преобладающего антропоцентризма в китайском языке при всей вариативности и разнообразии предикатов для обозначения действий человека и его нахождения в пространстве предикаты для обозначения положения объектов природы, предметов, сооружений не отличаются особенно большим количеством [2, с. 189]. Набор таких средств довольно ограничен, тогда как аналогичные глаголы для обозначения положения человека в пространстве передают определенные статичные позы, контролируемые человеком и связанные с его волей, а мир животных, предметов воспринимается исключительно с точки зрения полезности/бесполезности [2, с. 190]. Таким образом, их существование в пространстве обычно передается универсальными глаголами 在 и 有.

Выводы. Учитывая описанные выше особенности глагола-предлога 在, можно сказать, что выбор языкового средства для выражения отношений пространства, а также подачи информации в принципе зависит в первую очередь от восприятия говорящим окружающего пространства и его коммуникативного намерения. Выбор говорящего обусловлен его коммуникативной установкой, а также тем, что нового он желает сообщить в высказывании. На примере глагола-предлога 在 мы показали особенности отображения категории локативности в китайской лингвокультуре, учитывая при этом интерпрета-

ционный компонент высказывания говорящего. Перспективы будущих исследований состоят в дальнейших исследованиях особенностей языковой картины мира китайцев, а также специфики ее отображения в китайском языке и его структуре.

Литература:

1. Тань Аошуан. Китайская картина мира. Язык, культура, ментальность / Аошуан Тань. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 240 с.
2. Тань Аошуан. Проблемы скрытой грамматики: синтаксис, семантика, и прагматика языка изолирующего строя (на примере китайского языка) / Аошуан Тань. – М. : Языки славянской культуры, 2002. – 898 с.
3. Люй Шу-сян. Очерк грамматики китайского языка. Часть первая. Категории / Шу-сян Люй. – М. : Наука, 1965. – 349 с.
4. 赵元任. 汉语口语语法 / 赵元任. – 北京 : 商务印书馆. – 380页.
5. Ван Сяоянь. Локативы как ведущий способ выражения пространственных отношений в современном китайском языке / Сяоянь Ван // Вестник Новосибирского университета. Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация». – 2009. – Том 7. – Вып. 2. – С. 74–85.
6. Курдюмов В.А. Курс китайского языка. Теоретическая грамматика / В.А. Курдюмов. – М. : Цитадель-трейд ; Лада, 2005. – 576 с.
7. Драгунов А.А. Исследования по грамматике китайского языка / А.А. Драгунов. – М., Л. : Изд-во АН СССР, 1952. – 230 с.
8. Яхонтов С.Е. Категория глагола в китайском языке / С.Е. Яхонтов. – Л. : Из-во Ленинградского ун-та, 1957. – 179 с.
9. 吕叔湘. 现代汉语八百词: 增订本 / 吕叔湘. – 北京: 商务印书馆, 2016. – 760页.
10. Li Charles N., Thompson Sandra A. Mandarin Chinese. A Functional References Grammar / Charles N. Li, Sandra N. Thompson. – Berkeley & Los Angeles : U. of California Press, 1989. – 691 p.

Ши Яцзюнь. Категорія локативності в китайській лінгвокультурі на прикладі дієслова-прийменника 在

Анотація. У статті описуються особливості відображення категорії локативності в китайській лінгвокультурі на прикладі дієслова-прийменника 在. Виконано аналіз граматичних особливостей дієслова-прийменника 在, а також специфіки його позиції в реченні з урахуванням варіативності його значень.

Ключові слова: китайська мова, категорія локативності, дієслова-прийменник 在, лінгвокультура, мовна картина світу.

Shi Yajun. The Category of Locativity in Chinese Linguoculture by the Example of Coverb 在

Summary. The article focuses on the peculiarities of the category of locativity in the space in Chinese linguoculture by the example of coverb 在. The article analyzes grammatical peculiarities of the coverb 在 and the specifics of its position in the sentence according to the variety of its meanings.

Key words: Chinese, category of locativity, coverb 在, linguoculture, language picture of the world.

Шуляк І. М.,
аспірант

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ГРАФІЧНІ ЗАСОБИ В НЕПРЯМИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТАХ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ П. ВАЙТА

Анотація. У статті подано результати дослідження графічних засобів у непрямих мовленнєвих актах у художньому дискурсі П. Вайта. З'ясовано комунікативно-прагматичні та лінгвостилістичні (функціональні) особливості графічних засобів у непрямих висловленнях у романах П. Вайта. Виявлено, що графічні засоби формують інтенціональне поле непрямих мовленнєвих актів.

Ключові слова: непрямий мовленнєвий акт, комунікативна інтенція, графічні засоби, графон, капіталізація, пунктуаційні знаки.

Постановка проблеми. Особливостям функціонування графічних засобів як доволі поширеному явищу присвячено наукові розвідки вітчизняних і зарубіжних учених, у яких сформовано теоретичні й практичні знання про графічні ресурси як ефективні засоби для реалізації прагматичної функції висловлення зокрема та оформлення дискурсу загалом. Разом із тим прагматична наука ще не має у своєму розпорядженні практичних напрацювань щодо комунікативних особливостей і характеру взаємодії графічних інновацій в актуалізації комунікативної інтенції висловлення. Звідси насамперед і впливає (стає очевидним) актуальність наукового дослідження графічної організації непрямих мовленнєвих актів, а саме функціональних можливостей графічних засобів у реалізації інтенціонального компонента непрямого повідомлення.

Візуально художній дискурс П. Вайта є неоднорідним, що зумовлено використанням автором графічних засобів. Одиниці графічного рівня не лише змінюють текстове оформлення, а й безпосередньо впливають на змістове наповнення окремого висловлення та художнього цілого загалом [7; 8]. Дослідники мовного матеріалу австралійського письменника, Дж. Бестон і Дж. Морлі, вказують на високий рівень графічної маркованості висловлювань і відзначають, що графічні інновації в художніх творах митця виконують роль ефективного засобу реалізації комунікативного задуму та впливу на читача [5; 9].

Мета статті полягає у виявленні прагматичних (функціональних) особливостей графічної організації непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі на прикладі романів видатного австралійського письменника П. Вайта.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під графічними засобами прийнято розуміти сукупність способів зовнішньої організації тексту. Це нестандартні способи розміщення елементів повідомлення, своєрідні варіанти зображення окремих літер чи слів для створення різноманітної гами стилістичних відтінків [3, с. 58]. Загалом графічні засоби трактують як допоміжний спосіб підкреслення семантично важливого змісту повідомлення, додатковий спосіб вираження інтенціонального пласту висловлення [3; 6]. Вони стають тим способом передачі інформації, що сприяє ефективному сприйняттю й необхідному розумінню тексту. Графічні засоби автор використовує навмисно, щоб залучити читача до системи авторського мислення,

акцентувати увагу на формі і змістовому наповненні повідомлення.

Графічні особливості оформлення торкаються й непрямомовленнєвого акту, який трактуємо як цілеспрямовану мовленнєву дію з непрямим способом реалізації комунікативної інтенції. Досліджуючи мовленнєві акти з непрямим способом вираження комунікативної інтенції в австралійському англomовному художньому дискурсі, спостерігаємо, що в деяких випадках непрямі висловлення мають певну специфіку графічного оформлення, яка вирізняє їх з-поміж звичного аранжування непрямих синтаксичних конструкцій.

У результаті дослідження графічного оформлення непрямих мовленнєвих актів виявлено такі графічні засоби: пунктуаційні знаки, капіталізація, графон. Використання автором графічних засобів у непрямих мовленнєвих актах зумовлене їх функціональними особливостями.

Оскільки графічні засоби розширюють семантику непрямого висловлювання додатковими конотаціями, то їх роль в утворенні нових смислів, що виражають інтенції мовця, важко недооцінити. Вони передають у непрямих мовленнєвих актах комунікативно-прагматичний і мовностилістичний смисл. П. Вайт використовує їх у непрямому висловленні, щоб акцентувати увагу на комунікативній інтенції мовця, створити необхідний прагматичний ефект на читача та своєрідно позначити стилістичний відтінок повідомлення.

Капіталізація – це написання слова з великої літери, яка виконує в тексті спеціальну настанову [2, с. 159]. Реалізація істинної комунікативної інтенції зумовлює вибір графічного засобу, що набуває певного функціонального навантаження в непрямих мовленнєвих актах. Наприклад, написання з великої літери загальних назв у непрямих висловленнях підпорядковане:

Виразенню авторської іронії, негативного ставлення до особи чи її дій, наприклад:

"I left him, because I loved him. Or because – as your lady mother insists – I am the original masochist".

*"No one ever knew better than **Mother** how to rub salt into other people's wounds".*

"But I love her!" The housekeeper gasped [12, с. 137].

Непрямий мовленнєвий акт головного героя Базіла *'No one ever knew better than **Mother** how to rub salt into other people's wounds'* прямо звинувачує матір у жорстокості, а опосередковано виражає застереження щодо «доброті» й «порад» місис Хантер. У результаті вживання сина Елізабет Хантер слова *'Mother'* із великої літери спостерігаємо експресивно-оцінне навантаження непрямого висловлення. У непрямому мовленнєвому акті капіталізація передає неприязнь сина Базіла до матері, підкреслює її силу та надмірний авторитет у будинку, з яким діти не бажають миритися, тому не хочуть підкорятися. П. Вайт у завуальованій формі порушує проблему сімейних взаємин, репрезентує порушення гармонії у стосунках дітей із батьками.

Персоніфікації образу для активізації актуальної, однак неприємної для співрозмовника теми, наприклад:

"You must feel very strongly on the necessity for such voyages of discovery", said Voss, always looking down at Judd.

The convict said: "I have had some experience of the country to the north-west. As you have been told. An I consider it my duty to offer my services to the Colony on the strength of that experience".

"In spite of certain injustices of the Crown?"

The German was honestly interested in such conundrum of human behavior. Although an expert in perversity, this had a strangeness that even he did not understand ... [15, с. 135].

Висловлення лідера експедиції *'In spite of certain injustices of the Crown?'* є непрямим мовленнєвим актом, що виражає не лише запит інформації до підлеглого, а й непрямо наголошує на несправедливому ставленні європейців-колоністів до темношкірих людей. У непрямому висловленні неживий предмет *'Crown'* є уособленням влади, що зосередилася в руках колонізаторів. Лексема набуває характерних ознак живої особи зі словом *'injustices'*. Капіталізація підкреслює могутність і силу колонізатора Австралії – Великобританії, якій важко протистояти корінним жителям. П. Вайт торкається болючої теми в непрямому мовленнєвому акті – проблеми колонізованих територій і їх жителів. Як стверджує Е. Саїд, «багато письменників несуть у собі своє минуле: як рубці від принизливих ран, як стимул до змін, як прагнення до нового бачення майбутнього» [4, с. 70]. Нобелівський лауреат апелює до читача (жителів Австралії) з метою формування в його свідомості мислення вільної особистості, незалежної й не поневоленої, яка живе без утисків та обмежень у власній країні.

Прагненню мовця акцентувати увагу співрозмовника й інтонаційно виокремити семантично важливий компонент непрямого висловлення, наприклад:

Now, as they escaped from one hell into what might prove a worse, however fulsome their reception at Moreton Bay, this man was leaning on her so heavily she hoped she was not a similar drag.

"Do you think you will undertake the voyage Home after we have reached civilization?" Her teeth were clicking like pebbles inside her mouth. "Sydney, we are told, is going ahead. I am inclined to advise Sydney. Set yourself up in some safe business with the reward they'll give you. My husband will contribute to it handsomely ..." [13, с. 332].

У сформованій комунікативній ситуації висловлення *'Do you think you will undertake the voyage Home after we have reached civilization?'* є непрямим мовленнєвим актом, що виражає запит інформації жінки та опосередковано передає бажання місіс Роксберг переконати чоловіка не їхати додому, оскільки там його будуть переслідувати неприємні асоціації – вбивство дружини. У непрямому висловленні спостерігаємо виокремлення експресивно наголошеного компонента повідомлення *'Home'* внаслідок його написання з великої літери, що імпліцитно сприяє вираженню комунікативного наміру мовця. Головна героїня роману «Бахрома із листя» Еллен намагається опосередковано схилити свого дорожнього супутника до думки залишитися з нею, не повертатися до рідного дому, що вже перестав бути рідним для нього.

Пунктуаційні знаки в письмовому тексті виступають як система правил розміщення розділових знаків з метою його графічної організації. Вони є релевантними на письмі, набуваючи функціонального призначення в реалізації й інтерпретації комунікативного наміру мовця [10, с. 1]. Як графічний засіб

оформлення змістового наповнення повідомлення (А. Крахн, Ш. Патт, Р. Лаучман) пунктуаційні знаки розставляють необхідні смислові акценти у висловленні [7; 8; 10]. Пунктуація слугує засобом правильної граматичної будови писемного тексту. Вона також є показником ритмічної організації мовленнєвих ходів персонажів, тобто експлікатором інтонації мовлення, його ритму, паузації, для увиразнення важливої думки, створення психологічного ефекту повідомлення [11].

Пунктуаційні знаки в непрямих мовленнєвих актах актуалізують емоційну тональність повідомлення, а їх творче використання автором дає змогу яскраво й точно репрезентувати нюанси інтенціональних станів дійових осіб. Найпродуктивнішими знаками пунктуації в непрямих мовленнєвих актах у романах П. Вайта є три крапки і тире.

Тире домінує серед інших пунктуаційних знаків у графічній організації непрямих мовленнєвих актах і тим самим характеризує індивідуальну манеру письма письменника на графічному рівні. Цей пунктуаційний знак автор використовує для позначення:

а) пропусків компонентів висловлення, які є неповними або еліптичними, наприклад:

"You might give some thought of your suggestion. We don't want to rush you into anything you'd dislike – but time can trickle away when decisions have to be made – and we'd like to see you settled before we leave – for Europe".

Dorothy feared her approach had not been resolute enough: too vague, too womanly. Basil pretty certainly thought so: he shook off Mother's claw as though getting rid of it.

"Yes. This house – the furniture alone". Movement helped him: his robes swirling and ballooning around him increased his confidence at every turn [12, с. 385].

Висловлення головного героя Базіла Хантера *'This house – the furniture alone'* інформує співрозмовника, що рідний дім не важливий для нього. У сформованій комунікативній ситуації синтаксична конструкція стає непрямим мовленнєвим актом, який непрямо передає комунікативний намір сина місіс Хантер продати будинок, а матір переселити в пансіонат для людей похилого віку, що стає очевидним із таких мовленнєвих актів: *"I imagine they'll allow you to take some of the things you're fond of"; "Oh, I don't mean the poor house – but a simple life in agreeable surroundings which a woman like our mother might accept"* [12, с. 385]. У непрямому висловленні автор уживає тире на позначення пропуску предикативного компонента *'to be'*. Набуваючи конотативних властивостей паузи, тире є засобом фокусування автора на байдужості та холоднокровності сина, репрезентує негативне оцінне ставлення дітей до батьківського дому й сімейних взаємин загалом;

б) інтонаційного членування висловлення, що передає емоційну напруженість мовлення, наприклад:

The breasts of this elderly man – her lover – were developing relentlessly inside the fur bra. She screwed up her eyes, "Must we have the lights – Basil?"

Mention of the sacred name seemed to add just that extra touch of obscenity. As he switched off the lights ... [12, с. 283].

Непрямий мовленнєвий акт *'Must we have the lights – Basil?'* виражає не лише запит інформації служниці з будинку місіс Хантер, а й додатково спонукає Базіла вимкнути світло. Тире в непрямому висловленні є засобом інтонаційного виокремлення лексеми *'Basil'*. Використання тире замість коми, яка є традиційним засобом виокремлення звертання, привертає ува-

гу читача до манери письма П. Вайта й позначає, отже, її оригінальність. Тим самим тире виконує естетичну функцію в моделюванні непрямого мовленнєвого акту. У таких випадках учені характеризують пунктуаційну організацію художнього дискурсу П. Вайта як несподівану (*“unexpected punctuation”*) [6, с. 25].

Найчастіше автор використовує три крапки у випадку перед висловленням з метою його продовження, а якщо після нього, то з метою вираження незавершеності думки, тим самим надаючи емоційного забарвлення мовленню персонажів, наприклад:

“Dorothy is still poor old Dorothy”, their mother gravely answered. “Full of the wrongs done her. She resents an experience I had on island years ago. I expect she will be here to dinner”.

The solicitor had to inform them the princess telephoned his office to say she had a headache. He didn't tell them he wasn't surprised.

“There! I knew!” The old lady was ablaze. “And you, Basil?”

“I had booked a room at the Onslow. Didn't want to ...”

“... give anybody any trouble. My cook will be so disappointed. She was an actress, you know – in Berlin – and other parts” [12, с. 114].

Висловлення Базіла *‘I had booked a room at the Onslow. Didn't want to ...’* інформує матір про його місце проживання на час приїзду до Австралії. У сформованій комунікативній ситуації повідомлення опосередковано виражає відмову сина від пропозиції матері пообідати разом. Три крапки в кінці непрямого висловлення стають релевантним засобом інтенсифікації наміру мовця (сина місця Хантер). Вони передають переривання думки сина для уникнення конфліктної ситуації з матір'ю. Три крапки стають засобом завуальованого вираження відвертого небажання сина залишатися з нею і тим самим характеризують холодні сімейні взаємини в сім'ї Хантер із твору «Око бурі».

П. Вайт використовує три крапки і як засіб для позначення пауз, що є результатом психологічно-емоційного стану мовця, наприклад:

“I've often thought Judas must have been of a homo-sexual persuasion”. Poor bugger didn't seem to know the thing had caught on. Anyway, now that all was said, the unsavoury disciple flapped to a standstill.

“Forgive me, Mr Duffield, if any indiscretion on my part has embarrassed you. I wouldn't want – never ever – to be an embarrassment to the one I – I – I” he couldn't make it.

Piteous what they lay on your altar, itself a rickery affair, so much shoved out of sight, from bottles of cheap port to unconfessed putrefying sins.

“Mr Utbas, mustn't be late for my lunch. My sister ... my ... my Rosa ... will be hungry” [14, с. 514].

Висловлення головного героя *‘My sister ... my ... my Rosa ... will be hungry’* інформує співрозмовника про бажання пообідати із сестрою, що у сформованій комунікативній ситуації водночас опосередковано виражає відмову чоловіка продовжувати розмову. Письменник використовує три крапки в комунікації з використанням непрямих мовленнєвих актів для репрезентації психологічного стану мовця, а саме його хвилювання, збентеження, яке зумовлене небажанням спілкуватися на неприємну для нього тему. Це стає очевидним із виокремленого контексту: *‘If you knew how, you could use words to get out of anything unpleasant, or important, which was why social intercourse had been invented’* [14, с. 514].

Графон трактується як графічна фіксація індивідуальних вимовних особливостей мовця, що характеризуються на письмі навмисним порушенням правопису слова чи словосполучення,

яке використовується для репрезентації автентичної вимови [2, с. 152]. Причини, що породжують відступ від норм вимови, зафіксовані графічно в непрямих мовленнєвих актах, є різними. Тому в результаті проведеного дослідження графонів у непрямих висловленнях у романах П. Вайта можна виокремити такі функціональні особливості графічних засобів:

1) *індивідуалізуюча функція* графонів полягає в тому, що автор використовує їх з метою привернення уваги читача до типових особливостей героя, виокремлюючи його з-поміж інших за характерними ознаками вимови [1, с. 15], наприклад:

He was preparing to launch his rehearsed speech; when Don Lethbridge showed signs of forestalling.

“Mr Duffield, I don't see why you need me any more. There's nothing any more that I can do for you”. He began picking at the boards with the point of his long Turkish-Italian shoe. “And I need the time. More than the money”.

It brought on a cold sweat. It broke up the rehearsed speech into one of the old jig-saw puzzles.

“But this is ... un sus pected ... Col ... ridiculelse. Never told you. I wasn't capable. The point ... now ... is” [14, с. 516].

НМА *‘But this is ... un sus pected ... Col ... ridiculelse. When I've only begun to need you. Never told you. I wasn't capable. The point ... now ... is’* виражає здивування головного героя тим, що чоловік квапливо без попередження залишає його в будинку. Ця комунікативна інтенція залишається, однак не актуалізується в повідомленні. Додатково митець висловлює прохання не залишати його в безпорадному стані, спричиненому хворобою. Це стає очевидним із контексту *‘First time you has asked for anybody's pity, and the request was granted (Perhaps prayer would pay)’* [14, с. 516]. Вада мовлення та емоційне напруження митця є основними причинами спотворення звукового комплексу, що відображається на письмі появою графона. Графічний засіб передає анатомо-фізіологічні особливості мовного апарату персонажа [2, с. 153]. Графон *‘ridiculelse’* характеризує героя, що переніс важку хворобу – інсульт, яка впливає на акт говоріння;

2) *смысловірна функція* полягає в тому, що графони не лише виражають тип мовлення героя, а й надають нових ознак мовній одиниці у сформованій комунікативній ситуації. Вони привертають увагу читача до змістового наповнення висловлення [1, с. 15], наприклад:

Once he said in Mr Olliphant's voice: “Perhaps I shall soon be so well educated I shan't need to go to ordinary school” [14, с. 10].

“Edgercated! When you can't even learn to stop scribbling on the walls”.

“That isn't scribbling, it's droring”, he said in what was his own voice.

Вислів *‘Edgercated! When you can't even learn to stop scribbling on the walls’* виражає сумніви матері у здібностях свого сина до навчання. Аналіз повідомлення на рівні художнього дискурсу сприяє домислюванню додаткової комунікативної інтенції автора в складі непрямого мовленнєвого акту – репрезентувати низький освітній рівень матері. Поява графону *‘Edgercated’* у непрямому висловленні репрезентує бажання письменника описати учасника діалогу як людину малоосвічену, створює стійке враження її безграмотності. П. Вайт порушує проблему низького рівня освіти в дітей і дорослих у сучасному австралійському суспільстві, а ще більше його турбує відсутність бажання в батьків спонукати дітей до навчання. Тому графон стає ефективним засобом вираження автором комунікативної інтенції імпліцитно.

Висновки. Непрямі мовленнєві акти в англomовному художньому дискурсі П. Уайта відзначаються новою графічною формою, яка твориться за допомогою чималого розмаїття графічних новацій, серед яких варто виокремити графон, пунктуаційні знаки, капіталізацію. Графічна сторона непрямих висловлювань формує інтенціональне поле повідомлення. Використання автором графічних інновацій призводить до збільшення ролі читача в процесі домислювання змістового нашарування непрямих мовленнєвих актів. Перспектива дослідження полягає у виявленні вербальних і невербальних засобів у складі непрямих мовленнєвих актів для встановлення інтенціонального компонента висловлення.

Література:

1. Білецька О.В. Графон як засіб вираження вимовних типів у пост-модерністському художньому тексті / О.В. Білецька // Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки. Мовознавство». – 2014. – № 2. – С. 10–17.
2. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту : [навч. посіб.] / І.М. Кочан. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 423 с.
3. Стилистика английского языка / [А.Н. Мороховский, О.П. Воробьева, Н.И. Лихошерст, З.В. Тимошенко]. – К. : Вища школа, 1991. – 272 с.
4. Саїд Е. Культура й імперіалізм / Е. Саїд. – К. : Критика, 2007. – 608 с.
5. Beston J. Patrick White within the Western literary tradition / J. Beston. – Sydney : Sydney University Press, 2010. – 380 p.
6. Collier G. The Rocks and Sticks of Words: Style, Discourse and Narrative Structure in the Fiction of Patrick White / G. Collier. – Amsterdam : Rodopi Bv Editions, 1992. – 499 p.
7. Krahn E. A New Paradigm for Punctuation / E. Krahn [Electronic resource]. – Mode of access : <http://dc.uwm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1470&context=etd>.
8. Lauchman R. Punctuation at work: simple principles for achieving clarity and good style / R. Lauchmann. – NY : AMACOM (American Management Association), 2010. – 208 p.
9. Morley P. The Mystery of Unity: Theme and Technique in the novels of Patrick White / P. Morley [Electronic resource]. – Mode of access : <http://trove.nla.gov.au/work/11113881?selectedversion=NBD83773>.
10. Patt S. Punctuation as a means of medium-dependent presentation structure in English: Exploring the Guide Functions of Punctuation / S. Patt. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 2013. – 307 p.
11. Scholes R. Prosodic and syntactic functions of punctuation – a contribution to the study of orality and literacy / R. Scholes, B. J. Willis [Electronic resource]. – Mode of access : <http://documentslide.com/documents/prosodic-and-syntactic-functions-of-punctuation-a-contribution-to-the-study.html>.
12. White P. The Eye of the Storm / P. White. – New York : Avon, 1975. – 544 p.
13. White P. Fringe of Leaves / P. White. – London : Penguin Classics, 1993. – 368 p.
14. White P. Vivisector / P. White. – NY : The Viking Press, 1970. – 568 p.
15. White P. Voss / P. White. – New York : Penguin Books, 1980. – 448 p.

Шуляк І. М. Графические средства в косвенных речевых актах художественного дискурса П. Уайта

Аннотация. В статье приведены результаты исследования графических средств в косвенных речевых актах художественного дискурса П. Уайта. Определены коммуникативно-прагматические и лингвостилистические (функциональные) особенности графических средств в косвенных высказываниях у романах П. Уайта. Обосновано, что графическая сторона формирует интенциональное поле косвенных речевых актов.

Ключевые слова: косвенный речевой акт, коммуникативная интенция, графические средства, графон, капитализация, пунктуационные знаки.

Shuliak I. Graphic means in indirect speech acts in P. White's discourse

Summary. The article deals with the results of the research of the peculiarities of the graphic organization of indirect speech acts in P. White's discourse. A special tribute is paid to communicative, pragmatic and stylistic (functional) features of graphic means in indirect expressions in P. White's novels. It is revealed that the graphic means form the intentional component of indirect speech acts.

Key words: indirect speech act, communicative intention, graphic means, graphon, capitalization, punctuation.

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Бондаренко Є. В.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри англійської філології
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

КОГНІТИВНІ ОПЕРАЦІЇ З УВАГОЮ У ПЕРЕКЛАДАХ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ Й. БРОДСЬКОГО

Анотація. У статті розглядається можливість застосування методів лінгвокогнітивних досліджень до аналізу перекладацьких трансформацій у поетичному перекладі чотирьох англомовних віршів Й. Бродського російською мовою. Як методичне підґрунтя для співставлення варіантів перекладів віршів використовуються когнітивні операції, які пов'язані із процесами уваги (*attention/salience*). Серед них виокремлюються операція селекції (*selection*), операція розподілу уваги (*scope of attention/dominion*), операція скалярного пристосування (*scalar adjustment*) та операція динамічної уваги (*dynamic attention*).

Ключові слова: лінгвокогнітивний підхід у перекладознавстві, когнітивний процес уваги, операція селекції, операція розподілу уваги, операція скалярного пристосування, операція динамічної уваги.

Постановка проблеми. Сучасні філологічні студії та перекладознавство у їх межах поставлені в умови необхідності дотримуватися базових принципів, сформульованих науковою революцією у кунівському сенсі [1]. Це насамперед означає, що традиційні дескриптивність та прескриптивність теорії перекладу [2, с. 21] мають доповнюватися, окрім інших, експланаторністю [3, с. 207]. Іншими словами, сьогодні констатація наявності певних стилістичних чи морфологічних трансформацій у перекладі порівняно з оригіналом не може дати вичерпної відповіді на усі питання, які ставить перед собою фахівець відповідної галузі. Тож, питання як змінюється питанням чому. Відповідь, очевидно, знаходиться поза межами методичних можливостей звичної для перекладознавства функціональної парадигми лінгвістики й виводить його у ментальну чи когнітивну царину. Когнітивний підхід до лінгвістичних явищ, що постулює примат мислення у мовленнєвій діяльності [4; 5; 6; 7], дозволяє дати більш-менш вірогідне пояснення *семантичного наповнення* перекладацьких трансформацій, які досить вичерпно описані та класифіковані [8, с. 6; 9, с. 118–144; 10]. Указана теоретична значущість такого підходу підкріплюється і практичним зиском: можливістю спрямування зусиль перекладачів на досягнення максимальної адекватності шляхом використання певних визначених прийомів, які можуть забезпечити успішність авторам відомих зразків перекладів. Одним з унікальних авторів у цьому аспекті є Й. Бродський, який, будучи рідкісним зразком літературно довершеного білінгвізму [11], сам створював поезії англійською мовою. Їх переклад постає як окрема наукова проблема, яка полягає у, так би мовити, «зворотньому русі» перекладу (не від оригіналу до перекладу, а навпаки). Отже, незважаючи на потужний тематичний, композиційний та метричний вплив англосаксонської поезії у його творчості [12; 13], вірші створені російськомовним автором. За його власним зізнанням, він почав писати англійською не через необхідність, як Конрад, не від пекучого честолюбства,

як Набоков, і не заради великого відчуження, як Беккет, але від намагання опинитися у більшій близькості до людини, яку він вважав величезним інтелектуалом двадцятого століття – У. Одена [14, с. 118]. Крім того, на відміну від В. Набокова, який створював власні твори двома мовами, Й. Бродський почав ретельне вивчення мови у дорослому віці. Зважаючи на той факт, що сам Й. Бродський завжди був незадоволений іншомовними версіями власних творів, фахівці визнають, що «спроба перекладу Й. Бродського російською виглядає хіба що не божевіллям, але потреба того, хто пише, у дзеркалі (у перекладі – Є.Б.) завжди залишається нагальною» [15].

Матеріалом дослідження постають чотири англомовних вірші Й. Бродського «Blues» (1992 р.), «Törnfall» (1990–1993 pp.), «A Song» (1989 р.) та «To My Daughter» (1994 р.) у паралельних перекладах В. Кулле, Л. Сітника, та М. Бородинської, Н. Беленької-Грінберг, Г. Кружкова, О. Шапіро та К. Анкундінова [15].

Когнітивний аспект перекладознавства є таким, що досить активно розвивається на теренах слов'янської і західної лінгвістики [16; 17; 18; 19] (також див. огляди В. Комісарова [20] та І. Фурсової [21]), так що йдеться навіть про «когнітивне пробудження» перекладознавства [22; 23]. Окрім загальних питань методології, найбільш складним та проблематичним була й залишається проблема конкретного методу дослідження, який можна залучити до широкого обсягу емпіричного матеріалу для отримання достовірних результатів. У відомих нам джерелах перекладознавці, принаймні ті, хто вивчає художній/поетичний переклад, поки що лише визначаються з ними. Втім, когнітивна лінгвістика надає цілу низку таких методів.

Методологічною і методичними підвалинами вивчення художнього перекладу можуть стати принципи когнітивної поетики [7; с. 24–29]. Методологічно вона пропонує холистичний підхід до художнього твору як лінгвоментальної структури (царина когнітивної психології і когнітивної лінгвістики), актуалізованої у дискурсі (царина теорії комунікації і дискурсології). Таке зрощення напрямів лінгвістичних студій як базовий принцип ґрунтується на розумінні невід'ємності почуттєвого досвіду людини (*embodiment of human perception*) від її сприйняття навколишнього і внутрішнього світу. Методичний потенціал когнітивної поетики на сучасному етапі навіть важко переоцінити. Наразі вона пропонує величезне розмаїття підходів, які існують у межах теорії концептуальної метафори і метонімії (мапування чи картування) [6], теорії концептуальної інтеграції та ментальних просторів [30], а також теорії можливих світів [31; 32], залучення якої до аналізу перекладу ми розглядали раніше [33]. Усі вони передбачають наявність двох складових будь-якого когнітивного процесу: по-перше, бази знання чи одиниці ментального лексикону (концепти, домени, категорії, гештальти тощо), по-друге, когнітивні операції з ними чи засоби їх моделювання (*construal*

operations) [4, с. 40–73]. Низка таких операцій серед інших когнітивних процесів стосується уваги.

У когнітивній психології увага описується як комплексна психологічна здатність, аспекти якої легко ілюструються через функції зору: людина може обирати той чи інший об'єкт, щоб зосередитися (сфокусуватися) на ньому (*операція селекції* (selection)); погляд людини фокусується на певному об'єкті чи об'єктах, тоді як інші вона помічає лише боковим зором (*операція розподілу уваги* (scope of attention/dominion)); людина обирає більш чи менш детальний ракурс об'єкта, на який дивиться (*операція скалярного пристосування* (scalar adjustment)); крім того, спостережник може зафіксувати погляд на об'єкті чи пересувати його з одного об'єкта на інший, оглядаючи увесь простір навкруги (*операція динамічної уваги* (dynamic attention)) [4, с. 46–54]. У відомих нам дослідженнях перекладу подібна методика комплексно не застосовувалася.

Метою статті є визначення потенціалу використання лінгвокогнітивного методу у вивченні перекладів віршів Й. Бродського. Розглянемо можливість виокремлення означених операцій на конкретних прикладах.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Когнітивна операція селекції у перекладі.

Першою когнітивною операцією з увагою є *селекція*. Сутність її полягає у здатності звертати увагу на ті елементи досвіду, які відповідають його меті та ігнорувати такі, що на певний момент не є релевантними. Одним із найбільш розповсюджених прикладів реалізації селекції є так званий *вибір аспекту* (facets) (переклад терміну наш – С.Б.), коли слово, яке називає конкретне явище, реалізується лише у частині власного значення чи називає лише одну рису цього явища [4, с. 47]. У вірші «Blues» автор фокусує увагу на ціні на житло на Манхеттені, через підвищення якої він вимушений їхати. Рекурентним смисловим компонентом у вірші є гроші, американські долари:

Money is green, but it flows like blood. <...> Money is green, but it doesn't grow. <...> Money is green, but it makes you blue. <...> Money is green, and I am grey.

Підкреслене уподібнення порівнює долари із кров'ю, головною особливістю якої є текучість, що у підсумку веде до смерті. У перекладах уподібнення доларів крові підлягає вибору таких аспектів:

Зелены деньги, а тают как снег (Н. Беленька-Грінберг); *Вечная зелень течет как кровь* (В. Кулле); *Эх, доллар зелен, да кровь красна* (М. Бородицька).

Тож, у перекладі Н. Беленької-Грінберг залишається лише аспект швидкоплинності, вичерпаності, але пов'язаний з іншим предметом (снігом), тоді як у перекладі В. Кулле аспект зберігається, хоча до нього додається протилежне авторському ствердження, що гроші є одвічними (*вечная зелень*). У М. Бродської кров розглядається в аспекті кольору, що контрастує з іншою характеристикою долару, його зеленим відтінком.

Подібну трансформацію спостерігаємо у перекладі іншого вірша Й. Бродського – «A Song». У ньому є такий рядок:

It's evening, the sun is setting; / boys shout and gulls are crying.

У перекладах знаходимо такі аспекти названих явищ:

Вечер. Закат розовеет / Чайки осипли от брани (В. Кулле); *more, чайки, закат <...>* (Л. Сітнік); *шурюють я на вечерний свет, / <...> чайки орут / и пляж безлюден <...>* (М. Бородицька)

Захід сонця у перекладі В. Кулле асоціюється з рожевим кольором неба, Л. Сітнік «зортає» поняття про вечір, називаю-

чи лише захід сонця, який є невід'ємною ознакою цієї частини дня, а М. Бородицька виокремлює яскраве саяво сонця, яке заходить. Переклад цього рядка М. Бородицькою також ілюструє трансформацію *динамічної уваги*, коли погляд автора пересувається з одного об'єкта на інший, створюючи іншу перспективу (*пляж безлюден*), яка в оригіналі відсутня і лише мається на увазі: захід і чайки, як правило, спостерігаються на березі моря чи пляжі.

Когнітивна операція розподілу уваги у перекладі.

Операція *розподілу уваги* полягає в тому, що об'єкт, який знаходиться у фокусі уваги, завжди оточений системою чи мережею орієнтирів, які допомагають зрозуміти його локацію [4, с. 50]. Важливою в цьому плані також є так звана точка відліку (reference point) [34, с. 247–259], що надає можливість тлумачити об'єкт із певного ракурсу.

У вірші «Törnfall» авторський варіант є таким:

As I lie dying / here, I'm eyeing / stars.

У перекладі ця сцена описується таким чином:

Умирая, я вижу / звезды. Они всё ближе (В. Кулле); *Взгляд, угасая, / впер в небеса я* (О. Шапіро); *Вижу близкие очи / Звезд* (К. Анкундінов).

У перекладах В. Кулле й О. Шапіро точка відліку є експліцитно внизу, тоді як у творі К. Анкундінова це лише мається на увазі, хоча близькі очі можуть знаходитися і на рівні погляду спостерігача. У перекладі В. Кулле наявною є також зміна фокусу: зірки наближаються, нібито падаючи разом із небом.

Когнітивна операція скалярного пристосування у перекладі.

Операція *скалярного пристосування* є вибором деталістості предмета, який розглядається, тобто масштабу його гранулярності (granularity) [4, с. 52]. Тут можуть обиратися висока (fine-grained view) чи низька (coarse-grained view) гранулярність, іншими словами, більша чи менша детальність погляду на предмет. Класичним прикладом скалярного пристосування у перекладі є обрання гіпероніму (більш загальної) чи гіпоніму (більш детальної) категорії, яка описується. Наведемо приклад із вірша Й. Бродського «To My Daughter»:

Give me another life, and I'll be singing / in Caffè Rafaella. Or simply sitting / there. Or standing there, as furniture in the corner, / in case that life is a bit less generous than the former.

У перекладі спостерігається таке:

Дайте еще попытку – и я буду снова / торчат в кафе «Рафаэлла», нацупывать слово. / Или пылится мебелью в этом же помещении – / если вторая жизнь окажется менее щедрой (В. Кулле); *Дайте мне еще одну жизнь, и я буду петь / В кафе «Рафаэлла». Или просто сидеть, / Размышляя. Или у стенки стоят буфетом, / Если в том бытии не так пофартило, как в этом* (Г. Кружков); *Следующую жизнь проведу в кафе «Рафаэлла»: / буду там петь или просто сидеть без дела, / либо стоят в углу в виде шкафа или буфета, / если другая жизнь не настолько щедря, как эта* (М. Бородицька).

Збереження грануляції є наявним лише у версії В. Кулле. У перекладі Г. Кружкова пропонується більш висока грануляція (*буфет*), яка наявна й у варіанті М. Бородицької, де згадується ще й інший вид меблів – *шкаф*.

Операція скалярного пристосування може бути виражена й у предикативних відношеннях, коли об'єкт тлумачиться у різних масштабах і ракурсах. У рядках із вірша «Blues», наприклад, Манхеттен подається так:

Eighteen years I've spent in Manhattan.

Тут Й. Бродський, очевидно, має на увазі місце, де він жив і працював.

У перекладах Манхеттен тлумачиться по-різному:

Восемнацять лет я провел в Манхэттене (Н. Беленька-Грінберг); *Восемнацять лет я топчу Манхэттен* (В. Кулле); *Восемнацять лет был мой адрес – Манхэттен* (М. Бородицька).

Гранульованість об'єкта зберігається у перекладі Н. Беленько-Грінберг. У версії В. Кулле масштаб явища змінюється до більш високо гранульованого – це пішохідна зона Манхеттена, у перекладі М. Бородицької – лише адреса (місце розташування будівлі). Слід зазначити, що ця когнітивна операція у чомусь перегукується із селекцією, однак у скалярному пристосуванні завжди наявна зміна масштабу погляду на об'єкт, тобто має місце його кількісна/якісна деталізація/збільшення.

Когнітивна операція динамічної уваги у перекладі.

Операція *динамічної уваги* полягає у ментальному скануванні сцени подій: внутрішній погляд спостерігача може пересуватися з об'єкта на об'єкт [4, с. 53–54]. У вірші «Törnfall» є такі рядки:

The evening shadow / robs the meadow / of width and color. / It's getting colder.

У перекладі В. Кулле (інші ми не наводимо через відсутність динаміки) вони виглядають так:

Сумрак вечірний, вязкий / скрадиваєт краски. / Луг в темноту уходить / и подступаєт холод (В. Кулле).

Тоді як в оригіналі нічна тьма викрадає у луку глибину та колір, і стає прохолодніше, у перекладі В. Кулле луг просувається у темряву та підходить холод. Тож, об'єкти набувають динаміки, відсутньої в оригіналі.

Висновки. Дослідження перекладів Й. Бродського надали можливість виявити когнітивні операції уваги: селекції, розподілу уваги, скалярного пристосування та динамічної уваги. Усі вони ґрунтуються на безпосередньому почуттєвому досвіді пізнання світу людиною, одним із джерел якого є зорові враження. У перекладі операція селекції проявляється як виділення іншої риси феномену; операція розподілу уваги – як зміна точки відліку у просторі; скалярне пристосування – вибір гіпоніму (більш конкретної) чи гіпероніму (більш загальної) категорії для називання явища в оригіналі; операція динамічної уваги – набуття динаміки первинно статичними об'єктами чи пересування фокусу уваги спостерігача уздовж сцени, яка в оригіналі була статичною.

Опис когнітивних операцій уваги надає можливість не тільки описувати перекладацькі трансформації, але й пояснювати їх витоки. Це надає експланаторного потенціалу дослідженню перекладацьких трансформацій, що є необхідною умовою існування будь-якого сучасного наукового дослідження.

Як перспективу аналізу перекладу вбачаємо виявлення когнітивних операцій, які ґрунтуються на інших процесах пізнання світу людиною.

Література:

1. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – М. : Прогресс, 1977. – 300 с.
2. Костикова О. История перевода и переводческих учений / О. Костикова // Вестник Московского университета. Серия «Теория перевода». – 2011. – № 2. – С. 3–22.
3. Кубрякова Е. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX в. (опыт парадигмального анализа) / Е. Кубрякова // Язык и наука конца XX века. – М., 1995. – С. 144–238.
4. Croft W. Cognitive Linguistics / W. Croft, D. Cruse. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 356 p.
5. Evans V. Cognitive Linguistics. An Introduction / V. Evans, M. Green. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. – 851 p.
6. Lakoff G. Metaphors we live by / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago : University of Chicago Press, 1980. – 242 p.
7. Turner M. Reading minds: the study of English in the age of cognitive science / M. Turner. – Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1991. – 298 p.
8. Бархударов Л. Язык и перевод / Л. Бархударов. – М., 1975. – 240 с.
9. Швейцер А. Текст и перевод / А. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 216 с.
10. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2002. – 564 с.
11. Вейцман А. Бродский в переводе. Беглые комментарии / А. Вейцман // Слово / Word. – 2007. – № 56 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/slovo/2007/56/ve36-pr.html>.
12. Львовф Б. Джон Донн и Иосиф Бродский / Б. Львовф. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.proza.ru/2009/02/16/101>.
13. Нестеров А. Джон Донн и формирование поэтики Бродского: за пределами «Большой элегии» / А. Нестеров [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.niworld.ru/Statei/annestrov/J_Donne_Brodsk/J_D_Br.htm.
14. Бродский И. Большая книга интервью / сост. В. Полухина. – 2-е изд. испр. и доп. – М. : Захаров, 2000. – 704 с.
15. Куллэ В. Вглубь стихотворения. И. Бродский: Blues. Törnfall. A Song. To My Daughter / В. Куллэ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://inostranka.ru/brodskiy.html>.
16. Воскобойник Г. Лингвофилософские основания общей когнитивной теории перевода : дисс. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Г. Воскобойник. – Иркутск : Иркутский гос. лингв. ун-т, 2004. – 296 с.
17. Минченков А. Когниция и эвристика в процессе переводческой деятельности / А. Минченков. – СПб. : Антология, 2007. – 256 с.
18. Ребрій О. Теорія перекладацької творчості у мовному, текстуальному та діяльнісному вимірах : автореф. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / О. Ребрій. – К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2014. – 36 с.
19. Фесенко Т. Перевод в зеркале когнитивной науки // С любовью к языку : сб. науч. трудов, посвящ. Е.С. Кубряковой. – М. ; Воронеж : ИЯ РАН ; Воронежский гос. ун-т, 2002. – С. 65–71.
20. Комиссаров В. Общая теория перевода. Проблемы переводоведения в освещении зарубежных ученых : [учебное пособие] / В. Комиссаров. – М. : ЧеРо, 1999. – 136 с.
21. Фурсова И. Когнитивный подход в переводоведении / И. Фурсова // Lingua mobilis. – 2013. – № 6 (45). – С. 66–73.
22. Цупикова Е. Интерпретация иноязычного текста: когнитивная модель перевода как новый этап эволюции научно-методической мысли / Е. Цупикова // Омский научный вестник. – 2010. – № 4 (89). – С. 203–206.
23. Алексеева Л. Когнитивное «пробуждение» переводоведения / Л. Алексеева, Н. Шутёмова // Вестник Пермского университета. Серия «Российская зарубежная филология». – 2012. – № 1(17). – С. 244–248.
24. Cognitive Poetics in Practice / J. Gavins, G. Steen, eds. – London ; New York : Routledge, 2003. – 188 p.
25. Lakoff G. More than cool reason: a field guide to poetic metaphor / G. Lakoff, M. Turner. – Chicago : University of Chicago Press, 1989. – 230 p.
26. Semino E. Cognitive Stylistics / E. Semino, J. Culpeper, eds. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2002. – 333 p.
27. Stockwell P. Cognitive Poetics: An Introduction / P. Stockwell. – London ; New York : Routledge, 2002. – 193 p.
28. Stockwell P. Cognitive poetics / P. Stockwell [Electronic resource]. – Access mode : https://www.academia.edu/718954/Cognitive_poetics.

29. Tsur R. *Toward a Theory of Cognitive Poetics* / R. Tsur. – Amsterdam : North-Holland, 1992. – 580 p.
30. Fauconnier G. *Rethinking Metaphor* / G. Fauconnier, M. Turner // *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. – New York : Cambridge University Press, 2006. – P. 2–32.
31. Kripke S. *Naming and Necessity* / S. Kripke. – Reprint. – Harvard : Harvard University Press, 1980. – 172 p.
32. Vanderveken D. *Propositional Identity, Truth According to Predication and Strong Implication* / D. Vanderveken // *Logic, Thought and Action*. – Dordrecht : Springer, 2005. – Book 2 / ed. by D. Vanderveken. – 2005. – P. 185–216.
33. Бондаренко Е. Возможные миры поэта в переводе (на материале стихотворений И. Бродского) / Е. Бондаренко // *Філологічні трактати*. – 2015. – Т. 7. – № 1. – С. 12–19.
34. Langacker R. *Grammar and Conceptualization* / R. Langacker. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2000. – 430 p.

Бондаренко Е. В. Когнитивные операции с вниманием в переводах поэтических произведений И. Бродского

Аннотация. В статье рассматривается методический потенциал лингвокогнитивных исследований в анализе переводческих трансформаций на примере параллельных переводов четырех англоязычных стихотворений И. Бродского на русский язык. В качестве методической основы для сравнения вариантов переводов стихотворений используются когнитивные операции, связанные с процес-

сами внимания (attention/salience). Среди них выделены операция селекции (selection), операция распределения внимания (scope of attention/dominion), операция скалярного регулирования (scalar adjustment) и операция динамического внимания (dynamic attention).

Ключевые слова: лингвокогнитивный подход в переводоведении, когнитивный процесс внимания, операция селекции, операция распределения внимания, операция скалярного регулирования, операция динамического внимания.

Bondarenko I. Construal operations with attention in translation analysis (case study of translations of J. Brodsky's poems)

Summary. The article considers the methodological potential of linguistic cognitive analysis in case study of translation transformations deployed in the translations of four J. Brodsky's English poems into the Russian language. The research of the transformations, looking into parallel translations of Brodsky's poems, aims to single out four aspects of attention found across the domains of thought and therefore changing phenomena's salience. The aspects featured are selection, scope of attention/dominion, scalar adjustment and dynamic attention.

Key words: cognitive analysis of translation transformations, cognitive process of attention, selection, scope of attention/dominion, scalar adjustment, dynamic attention.

*Добжанська-Найт Н. І.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*

МОРФОЛОГІЧНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ В АНГЛОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПУТІВНИКІВ УКРАЇНСЬКИХ ВИДАВНИЦТВ)

Анотація. Стаття присвячена аналізу випадків морфологічної інтерференції в англomовних туристичних публікаціях, здійснених україномовними перекладачами. Дослідження виявило, що найпоширенішими виявами мовної інтерференції є відхилення від мовної норми в системі дієслова й артикля. Також зустрічається інтерференція в системі займенника та в плані вираження категорії однини і множини.

Ключові слова: інтерференція, переклад, порушення граматичної норми, туристичний путівник.

Постановка проблеми. В умовах зростання інтересу міжнародної спільноти до нашої країни останніми роками виявляється нагальною потреба суспільства в якісних англomовних перекладацьких публікаціях, які б позитивно репрезентували Україну на міжнародному рівні. Разом із тим постає необхідність звернути увагу на явище міжмовної інтерференції, яке виявляється в роботах україномовних перекладачів під час перекладу англійською мовою, щоб покращити якість таких перекладів шляхом запобігання негативним аспектам мовної інтерференції.

Явище міжмовної інтерференції привертало й привертає увагу низки вчених у лінгвістичному та перекладацькому світі, таких як У. Вайнрайх, Ю. Жлуктенко, В. Карабан, В. Комісаров та ін. Не зменшується інтерес до цього явища серед сучасних українських мовознавців. Зокрема, серед наукових розвідок останніх років варто згадати дослідження інтерференції як функціонального явища в перекладі загалом [7] і як негативно-го явища в усному перекладі [6], під час перекладу німецькою мовою [11], у процесі вивчення іноземних мов у навчальних закладах [10]. Т. Мішеніна зосереджує увагу на інтерферах у сучасній українській мові як виявах семантичної інтерференції російської [4]. Н. Смоляр розглядає різні підходи до тлумачення терміна «міжмовна інтерференція» [8]. Ж. Тимошенко під час дослідження явища інтерференції (теоретичний аспект) зосереджує увагу на різних типах перекладацьких трансформацій і прийомах перекладу [9]. В. Миськів досліджує граматичну інтерференцію в ході вивчення англійської мови як другої іноземної (після німецької), акцентуючи на теоретичних аспектах явища, зокрема причинах інтерференції та навчально-методичних процесах [3].

Однак проблема граматичної інтерференції як порушення мовної норми в англomовних перекладах ще потребує уваги дослідників.

Метою статті є виявити і проаналізувати випадки граматичної (морфологічної) мовної інтерференції в перекладачів – носіїв української мови – в англomовних перекладах, а саме туристичних путівниках, виданих українськими видавництвами останніми десятиліттями.

Завдання дослідження: 1) проаналізувати низку англomовних туристичних путівників українських видавництв на наявність морфологічної інтерференції; 2) здійснити класифікацію найбільш типових випадків морфологічної інтерференції; 3) запропонувати варіанти альтернативного перекладу без виявів мовної інтерференції на морфологічному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Матеріалом дослідження слугували одинадцять англomовних путівників для туристів, видані різними українськими видавництвами останніми десятиліттями, загальним обсягом близько 2 500 сторінок. Ми підібрали і проаналізували типові приклади перекладацьких огріхів, які можна пояснити виявами української мовної інтерференції на граматичному (морфологічному) рівні. Услід за У. Вайнрайхом ми розглядаємо морфологічну інтерференцію як випадки відхилення від мовної норми, спричинені впливом мови перекладача [1, с. 20–83].

Варто відмітити неоднорідний якісний рівень перекладів. Певні видавці не зазначають імені перекладача [12; 16], окремі видання навіть виявляють ознаки машинного перекладу [16]. З іншого боку, варто відмітити високу якість певних перекладів [14; 19], які [19] можуть слугувати зразком під час навчання майбутніх фахівців.

Загальновідомо, що для носіїв кожної мови характерним є певний тип відхилень від мовної норми іноземної мови, який указує на інтерференцію рідної мови під час користування англійською. Тому, на нашу думку, випадки мовної інтерференції здатні впливати на не-носія англійської мови не менше, ніж на носія: якщо носій англійської мови, помітивши відхилення від норм англійської лексики чи граматики в англomовному перекладі українською, все ж переважним чином здатен зрозуміти зміст тексту, не-носія англійської мови й водночас не українець може мати значні труднощі розуміння такого англomовного тексту з наявними хибами.

Під час дослідження випадків морфологічної інтерференції в англomовних текстах українських видавництв ми помітили такі основні типи відхилень від мовної норми:

1. Інтерференція, пов'язана з неправильним уживанням дієслова або неузгодженням із ним інших слів у контексті (крім категорії числа). До цього типу зараховуємо такі підтипи: А) некоректне вживання часової форми дієслова; Б) вживання активного часу замість пасивного; В) вживання пасивного стану замість активного; Г) неузгодженість обставини часу з формою дієслова.

2. Інтерференція, пов'язана із займенником: А) відсутність присвійного займенника; Б) вживання відносного займенника *which* замість *who* – щодо особи.

3. Інтерференція, пов'язана з категорією числа (некоректне вживання однини та множини): А) однина іменника замість множини; Б) множина іменника замість однини; В) множина

дієслова замість однини; Г) множина числівника; Г) одинна дієслова після перелічування; Д) множина дієслова до перелічування (коли перший перелічуваний об'єкт в однині).

4. Інтерференція, пов'язана з уживанням артикля: А) відсутність артикля, замість уживання означеного артикля; Б) відсутність артикля, замість уживання неозначеного артикля; В) вживання означеного артикля перед множиною, замість його відсутності; Г) вживання означеного артикля замість неозначеного; Г) вживання неозначеного артикля замість означеного.

Розглянемо детальніше приклади кожної з перелічених груп і підгруп.

1. **Інтерференція, пов'язана з неправильним уживанням дієслова або неузгодженням із ним інших слів у контексті (крім категорії числа).**

А. **Некоректне вживання часової форми дієслова.** Як відомо, українське дієслово має лише три часові форми, що здатне спричинити неузгодженість у перекладі. Розглянемо приклади:

1. *And unique wild vine bushes have been growing on the Chorna Gora up to now* [20, с. 116]. У читача складається враження, що на цей момент дикий виноград уже не росте на Чорній горі, що, очевидно, заперечує інтенцію автора тексту, який, як можна здогадатися, мав на увазі *й до сьогодні (domenep)*. На нашу думку, не варто постійно дотримуватися дослівного перекладу, краще передати ідею більш природним способом для англійської мови, напр.: *And these unique wild vines still grow on Mount Chorna*, або використати більш інтимізований підхід, напр.: *Nowadays/Today, you can still see these unique wild vines growing on the slopes of Mount Chorna*.

2. *Since 1979 the castle is serving for museum exposition of Lviv Art Gallery* [12, с. 30]. Контекст потребує часової форми Present Perfect, яка в українській мові відсутня: *Since 1979 the castle has served as a museum exposition of the Lviv Art Gallery*.

3. *A number of rooms in the house are restored in such a way that they look as the composer saw them. The museum was founded here* [2, с. 13]. Приклад, подібний до попереднього, спостерігаємо результат минулої дії: *A number of rooms in the house have been restored in such a way that they look as the composer saw them. The house is now a museum*.

4. *Nature created unique conditions not only for recreation, but also for invigoration* [2, с. 19]. Ідеться про сучасний курорт, тому ми пропонуємо: *Nature has created the unique environment not only for recreation, but also for convalescence*.

5. *The Town Armoury was built in 1576 by the architect J. Lis on the site of an old armoury which stood near the town's defensive wall since 1430* [5, с. 23]. Ми пропонуємо: *The Town Armoury was built in 1576 by the architect J. Lis on the site of an old armoury which had stood near the town's defensive wall since 1430*.

6. *A figure of Chronos, symbol of transitory time, is decorating the façade of one of the Lviv's most distinguished structures – the 'Seasons of the Year' Empire style building* [5, с. 25]. Ідеться про постійну дію: *decorates the façade*.

7. *In 1939, Kirove became the oblast center with the new name of Kirovohrad as there already had been the Kirov oblast in Russian Federation* [13, с. 420]. Ми пропонуємо: *In 1939, Kirove became the center of an oblast and was given the new name of Kirovohrad, as there already was a Kirov oblast in the USSR – in the Russian Federation*.

8. *For 150 years and more they do not plow-up lands here, although they do mow grass every third year* [13, с. 111]. Спосте-

рігаємо вплив теперішнього часу дієслова в українській мові (через відсутність перфекту): *For 150 years or more they have not plowed the lands here, although they do mow the grass...*

Б. **Уживання активного часу замість пасивного.** Така інтерференція, на нашу думку, спричинена розбіжностями в англійській та українській мовах у плані зворотності. Як відомо, в українській мові, на відміну від англійської, є зворотні дієслова. Під час перекладу англійською мовою деякі з них перекладаються активним станом (напр., *dimi graються – children play/are playing*), а інші – пасивним, як у прикладах:

9. *Lubartas' castle considers as the most attractive place in Lutsk* [12, с. 3]. Зрозуміло, що використано кальку з українського слова *вважається*. Як нам видається, доцільно принагідно наголосити на необхідності означеного артикля перед назвою замку, а також запропонувати замінити вираз *attractive place* на дотичний до контексту *popular tourist attraction*: *The Lubart castle is considered to be the most popular tourist attraction in Lutsk*.

10. *Museum of Volyn Icon was open in Lutsk in August of 1993* [2, с. 8]. Українське музей відкрився: *The Museum of Volyn Icon was opened...*

11. *Its remains were removed, and The People's House together with the Transfiguration Church constructed on the cleared area* [5, с. 13]. Запропонований нами варіант: *Its remains were removed, and The People's House, together with the Transfiguration Church, were constructed on the cleared area*.

В. **Уживання пасивного стану замість активного.** У цьому випадку спостерігаємо вплив зворотних дієслів, як у прикладах вище:

12. *The first records about Volia-Vysotska are dated by 1530* [13, с. 199]. Калька з української: *даються*. Ми пропонуємо: *The first written records about Volia-Vysotska date back to 1530*.

Г. **Неузгодженість обставини часу з формою дієслова.** Як відомо, сполучники в англійській мові часто обмежені поєднанням лише з певними формами дієслова, на відміну від української, де вибір значно більший, через меншу кількість часових форм дієслова. Розглянемо приклади:

13. *During the Second World the plant was partly destroyed, but the main block and departments are functioning till now* [15, с. 85]. Створюється враження, що використано кальку з українського «дотепер», хоча в англійській мові *till now* містить указівку на те, що дія відбувалася *донедавна*, а тепер припинилася. Тому ми пропонуємо такий варіант: *During the Second World War the plant was partly destroyed, but the main block and departments are still functioning today*.

14. *The hotels, the guests' yards, were known in Lutsk since the second part of XIV century* [15, с. 96]. Уживання сполучника *since* передбачає використання доконаного часу, що давало б указівку на тривалість дії до сьогодні. З огляду на контекст, де йдеться про історію міста, а не його сьогодення, ми пропонуємо зберегти використання часу Past Simple, натомість змінивши обставину: *The hotels and inns/guest houses, were known in Lutsk as far back as the second part of XIV century*.

2. **Інтерференція, пов'язана із займенником.**

А. **Відсутність присвійного займенника.** На відміну від української мови, де займенник *свій* часто є надмірним у контексті, в англійській мові він виявляється необхідним:

15. *Every theatre had own vision of the Christmas act* [15, с. 92]. Для англійської мови нормативним є: *... had its own vision of the Christmas story*.

Б. Уживання відносного займенника *which* замість *who* – щодо особи. Інтерференція пов'язана з уживанням українського слова *котрий*, яке є універсальним, тобто зустрічається в контекстах як із особою, так і з не особою. В англійській мові універсальним є лише займенник *that*, однак формальні контексти (зокрема публікації досліджуваного типу) потребують займенника *who* (*which* допускається лише в контекстах з не особою), як у прикладах:

16. *The construction activity covered hotels, administrative buildings and mansions, including the house of mayor S. Duvan which sponsored the A. Pushkin City Theater* [13, с. 635]. Логічно випливає, що спонсорував театр О. Пушкіна саме майор Дуван, а не його будинок. Слово *which*, яке є часто «фальшивим другом перекладача» під час перекладу українського слова *котрий*, у цьому контексті необхідно замінити на нормативне *who*, оскільки йдеться про людину.

17. *The second monument was set on the grave of lieutenant V. Kamyshev which in 1943 corrected the fire of soviet artillery from the crown of an old oak...* [13, с. 516]. Зрозуміло, що йдеться про людину – лейтенанта Камишева, який коригував вогонь. Тому ми пропонуємо: *The second monument was set on the grave of Lieutenant V. Kamyshev who in 1943 redirected the fire of the...*

18. *The legend maintains that a group of girls, which did not want to go to Tatar captivity, tied their plaits together and plunged...* [13, с. 269]. Аналогічно до попереднього: *a group of young women who did not want...*

3. Некоректне вживання однини та множини.

А. Однина іменника замість множини.

19. *Both wild beast of the mountains and "unmasked" guests, made the Hutsuls build almost fortresses called "hrazhdas"* [18, с. 9]. Спостерігаємо інтерференцію українського виразу *дикий звір*. Пропонуємо: *Both wild beasts of the mountains and uninvited guests, made the Hutsuls build fortress-like structures called...*

20. *In soviet time not far from the Catholic church with a ten-year interval they erected provincial monuments to B. Khmelnytsky (1954) and T. Shevchenko (1964)* [13, с. 129]. Виявляємо інтерференцію українського виразу *в радянський час*. Ми пропонуємо: *In Soviet times...*

Б. Множина іменника замість однини.

21. *After a fire in 1408 it was rebuilt in stone and bricks in the neo-Gothic style* [5, 1с. 6]. Цегла є будівельним матеріалом, отже, правильно: *stone and brick*.

22. *...for some times the castle remained abandoned* [12, с. 63]. Ми пропонуємо: *for some time the castle remained abandoned*.

В. Множина дієслова замість однини.

23. *Or, if politics are not your thing, delve into the cozy atmosphere of old and at the same time always young Lviv* [17, с. 29]. Англійське слово *politics* може вживатися в множині лише зі значенням "political beliefs". У зазначеному ж прикладі це слово означає політику як тему для розмови, що виключає використання присудка у формі множини. Тому правильним було б: *Or, if politics is not your thing...*

Г. Множина числівника.

24. *Today, Lviv covers more than 155 square kilometers. Its population consists of about 820 thousand people, with yet another several thousands commuting to Lviv from the neighboring towns and villages* [17, с. 28]. Загальновідомо, що множина числівника *thousand* у поєднанні з іншим показником кількості (у цьому разі *several*) є ненормативною для англійської мови. Отже, коректна версія мала б бути в однині: *... with yet another several*

thousand commuting to Lviv from the neighboring towns and villages.

І. Однина дієслова після перелічування.

25. *The Renaissance Royal castle and the so-called China palace is all that has remained from the old days* [17, с. 138]. Перелічуваними є два об'єкти, тому присудок має бути в множині: *The Renaissance Royal castle and the so-called China palace are all that has remained from the old days*.

Д. Множина дієслова до перелічування (коли перший перелічуваний об'єкт в однині).

26. *There are advantageous rate of exchange and large selection of goods in Lutsk* [15, с. 98]. У цьому прикладі, на нашу думку, варто розділити перелічувані об'єкти, оскільки вони належать до різних смислових категорій. Тому ми пропонуємо взагалі усунути перелічення, натомість подати інформацію у двох різних реченнях, а також уточнити її зміст: *There is an advantageous currency exchange rate in the city. Lutsk also offers a large selection of goods*.

4. Інтерференція, пов'язана з уживанням артикля. Цей тип інтерференції, що об'єднує всі види пов'язаних із ним відхилень від норми, спричинений передусім відсутністю артикля в українській мові, що зумовлює труднощі під час розуміння його вживання, або просто, як ми припускаємо, «забуванням» артикля чи особливостей його вибору під час перекладу. Розглянемо приклади.

А. Відсутність артикля, замість уживання означеного артикля.

27. *National orchestra of hutsul instruments, vocally-instrumental band "Kray," national amateur song and dance ensemble "Lisorub"...* [20, с. 151]. Перед пояснювальним словом перед власною назвою необхідним є означений артикль. Окрім того, за словом *orchestra* слідує пояснення з прийменником *of*: *of hutsul instruments*. Ми також уважаємо, що певні з назв потребують капіталізації (через те що є невід'ємною частиною власної назви). Отже, ми пропонуємо такі зміни: *The National Orchestra of Hutsul Instruments, the band "Kray," the National Amateur Song and Dance Ensemble "Lisorub"...*

28. *The international festival "Polissya Summer with Folklore"* [15, с. 90]. Приклад, аналогічний до попереднього: *The international festival "The Polissya Summer with Folklore"*.

30. *Actually, name "Kankiv" originates from the word "canco"* [12, с. 10] – *Actually, the name "Kankiv"...* – ім'я конкретизоване, що передбачає використання означеного артикля.

31. *Both parts of the castle consisted of two floors, but clock-tower...* [12, с. 13]. Йдеться про годинникову вежу (єдину) цього самого замку, тому ми вважаємо за необхідне вживання означеного артикля: *the clock-tower*.

32. *... exceptionally on territory of Republic of Poland* [12, с. 37] – *... on the territory of the Republic...*

33. *In 1471 Kyiv principality was liquidated* [13, с. 34] – *the Kyiv principality*.

34. *Museum of Art* [2, с. 9] – *The Museum of Art*.

35. *Geographical location of the City of Lutsk on the crossroads of trade routes* [2, с. 5] – *The geographical location of the City of Lutsk*.

36. *However king's order was not followed* [12, с. 63]. У попередньому контексті вже йдеться про цього самого короля та його наказ. Тому ми пропонуємо: *However, the king's order was not followed*.

37. *Only one of powerful towers of the castle has been preserved to our days* [12, с. 92]. Іменник *towers* обмежено конкретизацією

of the castle, що дає нам право стверджувати необхідність означеного артикля: *one of the powerful towers...*

38. *The Town of Shatsk is the administrative center of National Park* [2, с. 18] – *The town of Shatsk is the administrative center of the National Park.*

39. *The type of estates is characteristic of Hutsuls* [18, с. 9] – *The kind of the estate is characteristic of the Hutsuls.*

40. ... *unpopulated watersheds of Striy and its tributaries* [13, с. 192]. Назви річок в англійській мові вживаються з означеним артиклем: ... *of the Striy...*

Аналогічний приклад:

41. *The territory of reserve occupies the north of the Danube delta and runs along the Ukrainian part of Kiliya mouth.* [13, с. 548] – *The territory of the reserve occupies the north of the Danube delta and runs along the Ukrainian part of the Kiliya river's mouth.*

42. *The mountain-forest preserve founded in 1973 is situated on the south slopes of Holovna ridge of Crimean mountains on the territory of Yalta city council* [13, с. 634] – *The mountain-forest preserve, founded in 1973, is situated on the south slopes of the Holovna ridge of the Crimean mountains on the territory of Yalta City Council.* Подібно до попереднього прикладу, назви гірських хребтів і систем потребують означеного артикля.

43. *Mykolayiv is the biggest oblast city, center of oblast and two regions on the shores Bug estuary at the inflow of Inhul River* [13, с. 560]. Речення потребує чотири артикли: *Mykolayiv is the largest oblast city, the center of the oblast and two regions on the shores of the Bug estuary at the inflow of the Inhul River.*

44. *In the 1890s architect V. Niemkin built the St. Nicholas Church* [13, с. 110] – *In the 1890s the architect V. Niemkin built the St. Nicholas Church.*

Аналогічний приклад:

45. ... *only the stony cathedral of Transfiguration built by architects I. Baptyst and M. Tomashevski in 1684–1692 survived* [13, с. 407] – ... *only the stone cathedral of Transfiguration built by the architects I. Baptyst and M. Tomashevski in 1684–1692, survived.*

Б. Відсутність артикля, замість уживання неозначеного артикля.

46. *Three years later the castle passed to Ian III Sobieski's hands, who gave order to renew it* [12, с. 63]. Коректна версія: *Three years later the castle passed into the hands of Ian III Sobieski who gave an order to restore it.*

47. *However, academician B. Rybakov reconstructed the old Liubech castle on the basis of archeological dig of the fortress* [13, с. 87]. Ми пропонуємо: *However, the academician B. Rybakov reconstructed the old Liubech castle on the basis of an archeological dig of the fortress.* Вираз *an archeological dig* у контексті згадано вперше.

В. Уживання означеного артикля перед множиною, замість його відсутності.

48. *Actors from the different traveling Ukrainian theatres created in the first troupe* [15, с. 57]. Іменик *theatres* не є визначеним чи конкретизованим у контексті, тому артикль не вживається. Ми пропонуємо: *Actors from different traveling Ukrainian theatres...*

49. *Nearby the souvenirs are sold* [13, с. 30]. Слово *souvenirs* у контексті згадується вперше, конкретизація відсутня. Тому ми не погоджуємося з уживанням артикля в цьому випадку: *Nearby souvenirs are sold.*

50. *The Cathedral was constructed in 1356/63 to the design of the architect Doring with funds donated by the Armenian merchants*

[5, с. 15]. Як і в попередньому прикладі, попередня контекстуальна згадка відсутня, тому ми вважаємо вживання артикля недоречним: ... *funds donated by Armenian merchants.*

Г. Уживання означеного артикля замість неозначеного.

51. *St. Trinity Cathedral is the spiritual monument to Cossacks who died in the battle of Berestechko* [2, с. 21]. Ми не погоджуємося з використанням означеного артикля в зазначеному контексті: вираз згадується вперше, твердження, що собор є єдиною духовною пам'яткою козакам, було б, на нашу думку, надмір категоричним. У реченні спостерігаємо також відсутність означеного артикля перед словом *Cossacks*, який, на нашу думку, є необхідним через обмеження *who died in the battle of Berestechko*. Тому речення мало б виглядати так: *St. Trinity Cathedral is a spiritual monument to the Cossacks who died in the battle of Berestechko.*

52. *The dwelling has three cameras with the pantry and sheep-fold* [18, с. 9] – ... *a pantry and a sheep-fold.*

53. *The first stage (soviet post-war period) boasted the monument to legendary pilot...* [13, с. 525]. Це перша згадка про пам'ятник у контексті. *The first stage (soviet post-war period) boasted a monument to the legendary pilot...*

54. *In 1736 the fire destroyed wooden buildings, only the stony cathedral of Transfiguration... survived* [13, с. 407] – *In 1736, a fire destroyed all wooden buildings in the area, only the stone cathedral of Transfiguration... survived.*

І. Уживання неозначеного артикля замість означеного.

55. *Musical Project "Zolote Pidpillya" was first broadcasted by a radio station "Lutsk" on October 6, 1995* [2, с. 25] – *broadcast by the radio station "Lutsk".*

56. *At the end of a 19th c.* [13, с. 626] – *At the end of the 19th c.*

57. *In 1816 Kostyantyn Chartoryskyi handed over a quite declined as for that time castle for some educational usage* [12, с. 45] – *In 1816 Kostyantyn Chartoryskyi handed over the castle, which was in decline at the time, to be used as a school building.*

Як видно з проаналізованих прикладів, мовна інтерференція нерідко виявляється одночасно на багатьох рівнях. На нашу думку, цьому значною мірою сприяє бажання здійснити дослівний переклад, без удавання до роз'яснень і подробиць, без урахування факту, що читач (а саме турист) може мати невисокий рівень володіння базовою країнознавчою інформацією. Невраховання цього факту робить сприйняття тексту іноземцем проблематичним або й неможливим. Саме тому ми вважаємо, що коротке пояснення в межах тексту, а також розбиття довгих речень українського оригіналу на кілька коротших здатні значно полегшити сприйняття інформації.

Висновки. Дослідження виявило порівняно високий рівень морфологічної інтерференції більшості проаналізованих перекладацьких публікацій для туристів. Серед найпоширеніших випадків морфологічної інтерференції нами виявлено такі, що пов'язані з уживанням артикля, однини та множини, а також форм дієслова. Важливо, на нашу думку, дослідити наявність чи відсутність, а також випадки мовної інтерференції на всіх мовних рівнях задля подальшого її уникнення. Уникання випадків мовної інтерференції під час перекладу зумовить покращення якості англомовних публікацій, які репрезентують нашу країну на міжнародному рівні. Переклад іноземною мовою, безперечно, вимагає високого рівня підготовки й фахової майстерності, з розумінням особливостей уживання та поєднання слів і їх форм. Залучення висококваліфікованих фахівців до пе-

рекладу, а також носіїв мови для редагування таких перекладів, безумовно, є серед найважливіших чинників покращення якості англомовних публікацій.

Автор висловлює вдячність редакторам американського інтернет-видавництва *Sky Publishers* за консультативну допомогу під час підготовки статті.

Література:

1. Вайнрайх У. Языковые контакты. Состояние и проблемы исследования / У. Вайнрайх ; пер. с англ. – К. : Вища школа, 1979. – 236 с.
2. Луцьк. Інформаційно-туристичний довідник. – Луцьк : ТЗОВ «Крайни-Волинь», 2003. – 50 с.
3. Миськів В.А. Методика попередження і подолання граматичної інтерференції у процесі навчання англійської мови після німецької майбутніх філологів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / В.А. Миськів ; Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2015. – 19 с.
4. Мішеніна Т. Інтерфеми в сучасній українській мові / Т. Мішеніна // Проблеми гуманітарних наук. – Випуск 34 : Філологія. – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014. – С. 109–120.
5. Ніколишин Ю. Незабутній Львів. Lviv a City of Unforgettable Memories. Незабываемый Львов / Ю. Ніколишин. – Львів : Априорі, 2012. – 81 с.
6. Скрильник С.В. Запобігання інтерференції у професійно-орієнтованому усному перекладі / С.В. Скрильник // Одеський лінгвістичний вісник. – 2015. – № 5. – Том 1. – С. 151–154.
7. Скрильник С. Міжмовна інтерференція як функціональне явище у процесі перекладу / С. Скрильник // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». – Випуск 10. – Херсон, 2009. – С. 387–391.
8. Смоляр Н.П. До питання міжмовної інтерференції / Н.П. Смоляр, А.А. Майстер // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. РОЗДІЛ III. Освіта, наука й культура в контексті інтеграції України в європейські структури. – 2009. – № 4. – С. 353–357.
9. Тимошенко Ж.І. До питання про міжмовні інтерференції в процесі перекладу «Актуальні проблеми преподавания иностранных языков для профессионального общения» / Ж.І. Тимошенко // WEB-ресурс науково-практичних конференцій 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://confcontact.com/2014_04_25edu/58_Timoshenko.htm.
10. Тусик Н. Особливості прояву явища міжмовної інтерференції у процесі вивчення іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах / Н. Тусик // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 3. – С. 86–88. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2014_3_24.
11. Шаблій О.А. Терміноелементи-латинізми «офіційний», «публічний» та «цивільний» як «псевдодрузі перекладача» (у перекладі з української на німецьку мову) / О.А. Шаблій // *Studia Linguistica* : збірник наукових праць. – Випуск 2. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2009. – С. 370–377.
12. Castles of Western Ukraine. Tourist Guide. Ukraine, Kremenets. Tomchuk Publishers, 2008. – 96 p.
13. Ivchenko, Andriy. All About Ukraine. – К. : Kartographia, 2007. – 640 p.
14. Kyiv Oblast for Tourists. Guidebook. – К. : Світ успіху, 2009. – 478 p.
15. Lutsk. Walking around the City. – Lustk : Волинська книга, 2007. – 100 p.
16. Magic Ukraine. – Kharkiv : Argument Print, 2013. – 128 p.
17. Touring Lviv. A Guidebook. – К. : Baltija Druk, 2005. – 224 p.
18. Transcarpathian Museum of Folk Architecture, Art, and Life. – Uzhgorod : Наш рідний край, 2006. – 16 p.
19. Ukraine. – Kharkiv : Клуб сімейного дозвілля, 2014. – 223 p.
20. Zakarpattia. Transcarpathian Region. Tourist Guide-Book. – К. : Svit Uspihu, 2007. – 317 p.

Добжанская-Найт Н. И. Морфологическая интерференция в англоязычных переводах (на материале англоязычных туристических путеводителей украинских издательств)

Аннотация. Статья посвящена анализу случаев морфологической интерференции в англоязычных туристических публикациях, осуществленных украиноязычными переводчиками. Исследование показало, что самыми распространенными проявлениями языковой интерференции является отклонение от языковой нормы в системе глагола и артикля. Также встречается интерференция в системе местоимения и в плане выражения категории единственного и множественного числа.

Ключевые слова: интерференция, перевод, нарушение грамматической нормы, туристический путеводитель.

Dobzhanska-Knight N. Morphological Interference in English Translations (Based on Ukrainian Guidebooks in the English Language Published by Ukrainian Publishing Houses)

Summary. The article analyzes the cases of morphological language interference in tourist guidebooks in the English language done by translators who are native speakers of Ukrainian. The study shows that the most common cases of native language interference are deviations from the language norm in the verb system and the use of articles. Language interference also occurs in the system of pronoun usage, as well as in the ways of expressing the category of number (singular and plural).

Key words: interference, translation, violation of grammar rules, tourist guidebook.

*Дорофеева М. С.,**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри германської філології і перекладу**Інституту філології**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПРИНЦИПИ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ В СИНЕРГЕТИКЕ СПЕЦІАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. В статті розглядаються типи перекладеских рішень крізь призму синергетических принципів становлення системи спеціального перекладу. На матеріалі фрагмента німецького тексту психоаналітического дискурсу, варіанта його перекладу на український мову, а також опублікованого перекладу-еталона встановлені відповідності між типами перекладеских рішень і принципами нелінійності, невідновності і незамкнутості системи спеціального перекладу.

Ключеві слова: синергетика спеціального перекладу, об'єктивне перекладеске рішення, суб'єктивне перекладеске рішення, принципи становлення системи, нелінійність, невідновність, незамкнутість.

Постановка проблеми. Основопологаючим принципом існування системи спеціального перекладу є універсальний принцип подвійного включення, загальний для семиотики, лінгвістики і перекладознавства. В межах синергетики перекладу принципи життєдіяльності перекладескої системи включають дві групи, визначаючі фази буття і становлення акту трансляції. С однієї сторони, буття синергетическої системи, т. є. результат перекладу, детермінують принципи гомеостазу і ієрархичності. С другої сторони, процес перекладескої діяльності (інакше мовлячи, становлення системи) стає можливим завдяки породжуючим і конструктивним принципам синергетического моделювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність відповіді науки на виклики сучасного суспільства, перебуваючого в стані кризи, підкреслюють академік С.П. Курдюмов і проф. Г.Г. Малинецький. Дослідники позначають коло проблем, що стоять перед науковим суспільством ХХІ століття, серед яких: менеджмент кризисів і ризиків; розуміння людиною самого себе з психо- і нейрофізіологіческої точок зору; кооперативне взаємодія людини і природи [5]. В контексті перекладознавства вище згадані завдання можна привести до одного знаменателя – підвищення якості спеціального перекладу. Рішення поставленої задачі представляється можливим як шляхом застосування синергетическої методології в цілому, так і окремих інструментів перекладеского аналізу, що входять до складу категоріально-понятійного апарату синергетики перекладу.

Незважаючи на зростаючу кількість публікацій гуманітарного напрямку, присвячених питанням синергетики [3; 7; 8], а також на загальнонаукову тенденцію до побудови міждисциплінарного діалогу [2, с. 65; 4], слід констатувати майже повне відсутність вітчизняних досліджень в області синергетики перекладескої діяльності.

Цей факт обумовлює актуальність запропонованої статті.

Цілью статті є аналіз перекладеских рішень як мовної реалізації принципів становлення системи спеціального перекладу.

Об'єкт дослідження формують види перекладеских рішень в їх кореляції з групою породжуючих принципів становлення системи.

Предмет дослідження складають особливості вербалізації перекладеских рішень в спеціальних перекладеских текстах як проявлення породжуючих принципів синергетики перекладу.

Матеріалом для статті послужив фрагмент циклу лекцій Зігмунда Фрейда «Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse» («Введення в психоаналіз») на німецькому мові [9], один з варіантів його перекладу на український мову, виконаний студентом магістратури Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також фрагмент опублікованого перекладу-еталону Петра Тарашука [10].

Изложение основного материала. По мненню авторитетних дослідників в області автентичної синергетики, етап становлення синергетическої системи, в тому числі системи спеціального перекладу, визначається породжуючими і конструктивними принципами моделювання системного об'єкта [1, с. 53–60]. Так, породжуючі принципи викликають порушення стабільності системи, одночасно являючись передумовою для її розвитку. В свою чергу, конструктивні принципи маркують перехід від хаосу до порядку. В межах нинішньої статті ми сконцентруємо увагу на групі породжуючих принципів становлення системи спеціального перекладу. Згадана група охоплює принципи нелінійності, невідновності і незамкнутості (відкритості) системи.

Перед тим, як приступити безпосередньо до розгляду тексту і варіантів його перекладу, необхідно виділити види перекладеских рішень, які будуть вважатися одиницями синергетического аналізу. Для виконання цієї задачі ми скористаємося існуючою класифікацією А.І. Милостивої в декількох модифікованих формах [6].

Дослідниця фактично розрізняє два види перекладеских рішень, називаючи їх «об'єктивна і суб'єктивна біфуркаційна ситуація» [6, с. 73]. Так, об'єктивні біфуркаційні ситуації охоплюють: 1) вибір значення одиниці перекладу; 2) вибір варіантного відповідності одиниці перекладу; 3) вибір контекстуального еквівалента одиниці перекладу з використанням трансформацій. К суб'єктивним біфуркаційним ситуаціям автор типологізує:

логии относит: 1) прагматическую адаптацию текста оригинала при переводе; 2) поэтический перевод; 3) выбор образа-гештальта при передаче инокультурной реалии или пародии [6, с. 74–75].

Мы, в свою очередь, разделяя переводческие решения на объективные и субъективные, будем соотносить их с принципами становления системы специального перевода. К примеру, объективные переводческие решения мы ассоциируем с нелинейными отношениями: а) на уровне межъязыковых связей оригинала и перевода; б) на уровне связей оригинала, перевода и соответствующего специального дискурса. В контексте принципа неравновесности объективные переводческие решения включают установление устойчивого и безразличного переводческого равновесия [2, с. 75–76]. Принцип незамкнутости может реализоваться через объективные переводческие решения как на внутреннем, так и на внешнем уровне открытости системы, что практически соответствует нелинейным отношениям (а) и (б).

Что касается субъективных переводческих решений, по принципу нелинейности они коррелируют с выбором образа-гештальта. Неравновесность системы выражается путем установления неустойчивого равновесия с помощью субъективного переводческого решения, а также в отсутствии равновесия. С точки зрения принципа незамкнутости, так же, как и в первом случае, субъективные переводческие решения могут маркировать оба уровня незамкнутости системы. Продемонстрируем корреляцию переводческих решений и принципов становления системы на материале фрагмента оригинала [9, с. 5] (1) и одного из вариантов его перевода на украинский язык (1.1):

1. EINLEITUNG

Meine Damen und Herren! Nehmen Sie einmal an, Sie wären nicht in eine **psychiatrische**, sondern in eine historische **Vorlesung** gegangen und der Vortragende erzählte Ihnen vom Leben und von den Kriegstaten Alexanders des Großen. **Was für Motive hätten Sie, an die Wahrhaftigkeit seiner Mitteilungen zu glauben?**

Erkann Sie auf die Berichte von **alten** Schriftstellern verweisen, **die entweder selbst zeitgenössisch waren oder den fraglichen Ereignissen doch näher standen**, also auf die Bücher des Diodor, Plutarch, Arrian u. a.; er kann Ihnen Abbildungen der erhaltenen Münzen und Statuen des Königs vorlegen und eine Photographie des pompejanischen Mosaisks durch Ihre Reihen gehen lassen.

1.1. [...]

Шановні пані та панове! Уявіть, що ви пішли не на лекцію з **психології***, а на лекцію з історії, і доповідач розповів вам про життя та військові подвиги Олександра Македонського. **Які його* мотиви?** Чи достовірна ця інформація? Що з цього всього правда?

Оповідач посилається на звіти **старих*** письменників таких як Діодор, Плутарх, Аріан [...]*. Він продемонструє вам ілюстрації з зображенням царя, фото збережених монет, та помпейську мозаїку, **щоб довести достовірність своїх даних.**

Streng genommen beweisen alle diese Dokumente doch nur, daß schon frühere Generationen an die Existenz Alexanders und an die Realität seiner Taten geglaubt haben, und Ihre Kritik dürfte hier von neuem einsetzen. Sie wird dann finden, dass nicht alles über Alexander Berichtete glaubwürdig oder in seinen Einzelheiten sicherzustellen ist, aber ich kann doch nicht annehmen, dass Sie den Vorlesungssaal als Zweifler an der Realität Alexanders des Großen verlassen werden.

Тобто* вся інформація та документи, що збереглися від покоління яке існувало в той же час з Олександром Македонським і які доводять його реальність*. Критикуючи інформацію, ви запевнитесь, що не всім документам можна вірити і **що не всі теорії реальні***. І все ж, я не можу сказати, що ви покинете зал сумніваючись в існуванні Олександра Македонського.

Прокоментуємо варіант перекладу приведенного фрагмента. Жирним шрифтом і символом «*» виділені помилкові перекладові рішення, порушуючі домінуючий переклад тексту оригіналу і загрожуючі існуванню системи. В той же час відкріпки перекладового тексту, виділені жирним шрифтом, але не позначені зірочкою, маркують місця встановлення неустойчивого рівноважності, які не призводять до руйнування системи спеціального перекладу. Ітак, в перекладі ми можемо спостерігати як об'єктивні, так і суб'єктивні перекладові рішення, які можуть призводити до порушення домінуючої перекладу.

Наведемо розгляд помилкових перекладових рішень об'єктивного типу. По-перше, слід звернути увагу на невірний вибір еквівалента для лексических одиниць *psychiatrische «Vorlesung»* – лекція з **психології***; *alten Schriftstellern* – **старих*** письменників; а також помилкове відтворення частини речення першого абзаца: **Was für Motive hätten Sie <...> – Які його* мотиви?** В цих прикладах мова йде про невірний вибір мовного значення на семантичному рівні, а в останньому випадку – на формально-граматичному рівні. Так, в першому випадку слід було вибрати еквівалент «лекція з психіатрії», во другому випадку існує вибір між варіантним відповідником «давній» і контекстуальним синонімом «античний». В третьому випадку перекладач не звертає уваги на граматичні маркери оригіналу – місцеимення *Sie* в третьому лицю множинного числа (вежлива форма), узгоджене з аналітичною глагольною конструкцією *haben+zu+Infinitiv: hätten <...> zu <...> glauben*. Зміст початкового тексту чітко дає зрозуміти, що автор лекції звертається до своєї аудиторії, однак даний прагматичний фактор залишається невідображеним в перекладі.

Таким чином, в трьох представлених вище прикладах має місце *об'єктивна біфуркаційна ситуація*, результатом якої став невірний вибір перекладача. Якщо провести паралель з принципами становлення синергетическої системи перекладу, можна утвердити, що перекладова помилка пов'язана: а) з нелинійним міжмовним відношенням між оригіналом і перекладом; б) з відсутністю перекладового рівноважності, спотворюючим домінуючий перекладу; в) з негативним впливом незамкнутості внутрішнього рівня самоорганізації системи перекладу, проявляючись в невірному

выборе семантических и формально-грамматических эквивалентов.

Приведем пример неверного переводческого решения объективного типа, возникшего на уровне сверхфразового единства. В первом предложении второго абзаца переводчик искажает пропозицию оригинала, нарушая содержательно-фактуальную информацию, а также когерентные связи рассматриваемого отрезка текста: «*Streng genommen beweisen alle diese Dokumente doch nur, daß schon frühere Generationen an die Existenz Alexanders und an die Realität seiner Taten geglaubt haben, und Ihre Kritik dürfte hier von neuem einsetzen*» – «**Тобто*** вся інформація та документи, що збереглися від покоління яке існувало в той же час з **Олександром Македонським і які доводять його реальність***».

Во-первых, автор перевода неправоммерно «свертывает» информацию, создающую когерентность данной пропозиции с предыдущим отрезком текста: «*Er kann Sie auf die Berichte <...> verweisen, die entweder selbst zeitgenössisch waren oder den fraglichen Ereignissen doch näher standen, also auf die Bücher des Diodor, Plutarch, Arrian <...>*» → «**Оповідач посилається на звіти старих* письменників таких як Діодор, Плутарх, Аріан [...]***».

Во-вторых, аргументативная структура пропозиции оригинала не воспроизводится в переводе: «*Streng genommen beweisen alle diese Dokumente doch nur, daß <...>, und Ihre Kritik dürfte hier von neuem einsetzen*» → «**Тобто*** вся інформація та документи, що збереглися <...> і які доводять його реальність*».

В-третьих, полностью искажается содержательно-фактуальная информация пропозиции исходного текста, превращаясь в переводе в эллиптическую конструкцию без связи с предыдущим и последующим предложениями. Таким образом, следует констатировать критическое нарушение доминанты перевода, ведущее к разрушению всей синергетической системы.

Переводчик разрушает нелинейное отношение между оригиналом и переводом на уровне смысла пропозиции, ошибочно воспроизводя содержательно-фактуальную информацию оригинала в переводе. Наблюдается отсутствие переводческого равновесия между отрезками исходного и переводного текста. Кроме того, имеет место проявление незамкнутости внешнего уровня самоорганизации системы, которое выражается в недостаточной языковой и прагматической компетенциях переводчика.

Рассмотрим переводческие решения субъективного типа. Прежде всего, напомним, что субъективные бифуркационные ситуации, как правило, не нарушают доминанту перевода, поэтому могут считаться приемлемыми переводческими решениями. В анализируемом переводе обнаружено несколько субъективных переводческих решений. Так, автор перевода упускает заголовок оригинала, не воспроизводя его в целевом тексте: *Einleitung* – [...]. Несмотря на то, что упущение заголовка считается грубой переводческой ошибкой, в данном случае оно не влияет на понимание текста перевода.

Во втором предложении второго абзаца переводчик применяет трансформацию добавления, что можно расценить как прагматическую адаптацию перевода: «*<...> er kann Ihnen Abbildungen der erhaltenen Münzen und Statuen des Königs vorlegen und eine Photographie des pompejanischen Mosaiks durch Ihre Reihen gehen lassen*» → «**Він продемонструє вам ілюстрації з зображенням царя, фото збережених монет, та помпейську мозаїку, щоб довести до-**

стовірність своїх даних». По нашему мнению, указанное субъективное решение переводчика имеет право на жизнь, поскольку эксплицирует содержание анализируемого отрезка оригинала для адресатов.

Перевод второго предложения третьего абзаца также представляет собой пример прохождения субъективной бифуркационной ситуации: «*Sie wird dann finden, dass nicht alles über Alexander Berichtete glaubwürdig oder in seinen Einzelheiten sicherzustellen ist <...>*» → «**Критикуючи інформацію, ви запевнитесь, що не всім документам можна вірити і що не всі теорії реальні***». В данном случае можем наблюдать субъективное воспроизведение единиц перевода на уровне сверхфразового единства. Так, словосочетание «*критикуючи інформацію*» является средством семантической когерентности, помогающим установить связь с предыдущим предложением перевода и одновременно воспроизвести отрезок оригинала: «*und Ihre Kritik dürfte hier von neuem einsetzen*». Кроме того, в данном предложении обнаруживаются две генерализации на уровне смысла пропозиции оригинала: а) «*nicht alles über Alexander Berichtete glaubwürdig <...> ist*» → «**не всім документам можна вірити***»; б) «*nicht alles < ist > in seinen Einzelheiten sicherzustellen*» → «**не всі теорії реальні***». Можно убедиться, что трансформация пропозиции (а) в переводе является приемлемой, в отличие от решения (б), где искажается содержательно-фактуальная информация.

Наконец, на уровне отдельных лексических единиц перевода также можно констатировать наличие переводческих решений субъективного типа: «*aber ich kann doch nicht annehmen, dass Sie den Vorlesungssaal als Zweifler an der Realität Alexanders des Großen verlassen werden*» → «**я не можу сказати, що ви покинете зал сумніваючись в існуванні Олександра Македонського**». Как видим, переводчик применяет трансформацию генерализации (*annehmen* – *sказати*; *Vorlesungssaal* – *зал*), которая не влияет на восприятие текста перевода.

Итак, субъективные переводческие решения реализуют нелинейное отношение между оригиналом и структурой мышления переводчика, который интерпретирует фрагмент реальности, заложенный в оригинале. В рассмотренных случаях имело место установление неустойчивого и безразличного равновесия, поскольку доминанта перевода оставалась ненарушенной. Кроме того, примеры субъективных переводческих решений подтверждают незамкнутость как внутреннего (перевод отдельных лексем), так и внешнего уровня самоорганизации системы перевода (воспроизведение частей пропозиции). Для сравнения приведем пример опубликованного перевода фрагмента, выполненный Петром Тарашуком [10, с. 12–13].

1. EINLEITUNG

Meine Damen und Herren! Nehmen Sie einmal an, Sie wären nicht in eine psychiatrische, sondern in eine historische Vorlesung gegangen und der Vortragende erzählte Ihnen vom Leben und von den Kriegstaten Alexanders des Großen. Was für Motive hätten Sie, an die Wahrhaftigkeit seiner Mitteilungen zu glauben?

1.0. ВСТУП

Вельмишановне товариство!¹ <...> Уявіть собі, ніби ви слухаєте лекцію не з психіатрії, а з історії, і викладач розповідає вам про життя і воєнні звитяги* Александра Македонського. Які ж ваші підстави вірити в правдивість його повідомлень?

¹ Орфографія, пунктуація і стиль автора перекладу збережені – М. Д.

Er kann Sie auf die Berichte von **alten** Schriftstellern verweisen, **die entweder selbst zeitgenössisch waren oder den fraglichen Ereignissen doch näher standen**, also auf die Bücher des Diodor, Plutarch, Arrian u. a.; er kann Ihnen Abbildungen der erhaltenen Münzen und Statuen des Königs vorlegen und eine Photographie des pompejanischen Mosaiks durch Ihre Reihen gehen lassen.

Streng genommen be weisen alle diese Dokumente doch nur, daß schon frühere Generationen an die Existenz Alexanders und an die Realität seiner Taten geglaubt haben, und Ihre Kritik dürfte hier von neuem einsetzen. Sie wird dann finden, dass nicht alles über Alexander Berichtete glaubwürdig **oder in seinen Einzelheiten sicherzustellen ist**, aber ich kann doch nicht annehmen, dass Sie den Vorlesungsraum als Zweifler an der Realität Alexanders des Großen verlassen werden.

В переводе-эталоне можно заметить успешное прохождение всех рассмотренных выше объективных бифуркационных ситуаций на уровне межъязыковых и смысловых соответствий между оригиналом и переводом (см. 1.1). Как видим, автор перевода-эталона также применяет субъективные переводческие решения (в переводе отмечены символом «*»). Единицами субъективного перевода выступают, во-первых, лексемы *Kriegstaten – звитяги**; *die Realität seiner Taten – реальність його дій та звитяг**.

Во-вторых, автор перевода-эталона также применяет трансформацию добавления: *«Er kann Sie auf die Berichte von alten Schriftstellern verweisen, die entweder selbst zeitgenössisch waren <...>»* → *«Він може вказати на свідчення античних письменників, що або були сучасниками Александрових виправ* <...>»*.

В-третьих, обнаруживаются субъективные трансформации пропозиций оригинала на уровне смысла: *«<...> Ihre Kritik dürfte hier von neuem einsetzen»* → *«і тому в вас знову прокинується* критичність*»*; *«Sie wird dann finden, dass nicht alles über Alexander Berichtete glaubwürdig oder in seinen Einzelheiten sicherzustellen ist <...>»* → *«Згодом ви з'ясуєте, що не кожне з повідомлень про Александра вірогідне або точно в усіх своїх подробицях* <...>»*.

Однако во всех случаях применения субъективных переводческих решений автор перевода-эталона, в отличие от автора варианта 1.1, устанавливает устойчивое переводческое равновесие с помощью контекстуальных синонимов либо трансформаций смысла оригинала.

Він може вказати на свідчення античних письменників, що або були сучасниками Александрових виправ*, або стояли набагато ближче до тих подій, ніж ми, – отже, на твори Діодора, Плутарха, Арріана та ін.; він може показати вам зображення монет і статуй імператора, що збереглися до наших днів, і пустити між ваші лави фотографію помпейської мозаїки.

Власне, усі ці документи засвідчують тільки те, що попередні покоління вже вірили в існування Александра і в реальність його дій та звитяг*, і тому в вас знову прокинується* критичність. Згодом ви з'ясуєте, що не кожне з повідомлень про Александра вірогідне або точно в усіх своїх подробицях*, але я все ж не припускаю, ніби ви покинете аудиторію, сумніваючись у реальності Александра Македонського.

Выводы. Подводя итоги анализа переводческих решений в контексте принципов становления системы специального перевода, можно сделать следующие *выводы*.

В результате анализа фрагмента специального текста дискурса психоанализа, варианта его перевода и перевода-эталона были обнаружены два типа переводческих решений: объективные и субъективные выборы.

Установлена четкая корреляция между порождающими принципами нелинейности, неравновесности и незамкнутости и типами переводческих решений.

Объективные переводческие решения реализуют нелинейное отношение на уровне межъязыковых связей между оригиналом и переводом, а также связей между оригиналом, переводом и типом дискурса. Такие решения вербализуют устойчивое и безразличное равновесие. С точки зрения незамкнутости переводческие решения объективного типа могут касаться как внутреннего (языкового), так и внешнего (дискурсивного и когнитивного) уровней самоорганизации системы перевода.

Субъективные переводческие решения воплощают нелинейное отношение между оригиналом и субъектом перевода, интерпретирующим фрагмент реальности или воображаемого мира, заложенный в оригинал. Решения субъективного типа, как правило, реализуют отношения неустойчивого равновесия и могут в равной степени касаться внутреннего и внешнего уровней самоорганизации специального перевода.

Ошибочные переводческие решения объективного типа всегда приводят к разрушению всей синергетической системы, поскольку нарушают доминанту перевода, и текст либо его отрезок остается непонятным для адресатов. В то же время даже ошибочные решения субъективного типа не разрушают систему, поскольку не затрагивают информацию оригинала, являющуюся доминантой перевода специальных текстов.

Перспективой дальнейших исследований в рамках заявленной проблематики считаем рассмотрение корреляции переводческих решений и конструктивных принципов становления системы специального перевода.

Литература:

1. Буданов В.Г. Методология синергетики в постнеклассической науке и в образовании / В.Г. Буданов. – М.: Изд-во ЛКИ, 2009. – 240 с.
2. Дорофеева М.С. Відношення перекладацької рівноваги у системі спеціального перекладу / М.С. Дорофеева // Science And Education a New Dimension. – Philology, IV (21), Issue: 104, 2016. – С. 74–77.
3. Кійко Ю.Є. Німецько-українські паралелі в інформаційних медіа-жанрах: фрактальний підхід: [монографія] / Ю.Є. Кійко; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці: Родовід, 2016. – 391 с.
4. Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) / Е.С. Кубрякова // Язык и наука конца 20 века. – М.: Ин-т языкознания РАН, 1995. – С. 145–238.
5. Курдюмов С.П. Программа «Синергетика. Диалоги» / С.П. Курдюмов, Г.Г. Малинецкий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.youtube.com/watch?v=ZN_4BAfLM4.
6. Милостивая А.И. Основные типы бифуркационных коммуникативных ситуаций при переводе / А.И. Милостивая // Вестник Ставропольского государственного университета. – № 3 (62). – 2009. – С. 72–78.
7. Синергетика в филологических исследованиях: [монография] / Т.И. Домброван, С.М. Еникеева, Л.С. Пихтовникова, А.Н. Приходько и др.; – Х.: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2015. – 340 с.
8. Tascenko N. Fractal Theory of Discourse Construction: Some Hypothetic Ideas / N. Tascenko // Філологічні трактати. – Суми: СумДУ, Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. – Т. 8. – № 4. – С. 78–84.

Источники иллюстративного материала:

9. Freud S. Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse / S. Freud. – Frankfurt am Main : Fischer Verlag, 2007. – 480 S.
10. Фройд З. Вступ до психоаналізу. Лекції зі вступу до психоаналізу з новими висновками / З. Фройд ; пер. з нім. П. Тарашука. – К. : Основи, 1998. – 714 с.

Дорофєєва М. С. Принципи становлення системи в синергетиці спеціального перекладу

Анотація. У статті розглянуто типи перекладацьких рішень крізь призму синергетичних принципів становлення системи спеціального перекладу. На матеріалі фрагмента німецького тексту психоаналітичного дискурсу, варіанта його перекладу українською мовою, а також опублікованого перекладу-еталона встановлено відповідності між типами перекладацьких рішень та принципами нелінійності, нерівноважності й незамкненості системи спеціального перекладу.

Ключові слова: синергетика спеціального перекладу, об'єктивне перекладацьке рішення, суб'єктивне перекладацьке рішення, принципи становлення системи, нелінійність, нерівноважність, незамкненість.

Dorofeyeva M. The system's composition principles in specialized translation synergetics

Summary. The article deals with the types of translation solutions in the specialized translation system from the perspective of system's Composition principles. Based on a fragment of German psychoanalytical text, the one of its translation variants and standard sample translation into Ukrainian as well the correlations between the translation solutions types and the synergetic principles of nonlinearity, non-equilibrium and openness were founded out.

Key words: specialized translation synergetics, objective translation solution, subjective translation solution, system's composition principles, nonlinearity, non-equilibrium, openness.

Козаченко І. В.,
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри іноземної філології і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. Статтю присвячено вивченню та дослідженню особливостей перекладу неологізмів англійської мови. Визначено основні способи та методи перекладу новоутворень з англійської мови на українську. Подано теоретичні відомості стосовно способів творення, видів та функцій неологізмів. Зроблено висновок про те, що доцільно в деяких випадках використовувати поєднання декількох способів перекладу новоутворень.

Ключові слова: неологізм, новоутворення, переклад, способи творення, описовий метод, транскрибування, транслітерація, калькування, пряме включення.

Постановка проблеми. Неологізми в англійській мові постають перед нами як дзеркало мовного розвитку, що показує, як мова пристосовується до мінливих зовнішніх факторів та умов. Неологізми входять до певного шару лексики, що має статус найбільш змінюваного. У зв'язку з цим неможливо укласти один загальний словник неологізмів. Переклад неологізмів є одним із найскладніших і потребує детального пояснення та дослідження. Складнощі полягають у тому, що певне слово може належати до різних контекстів, наприклад, до історичного, релігійного або культурного. Тому неологізми вимагають поглибленого вивчення й аналізу особливостей їх перекладу іншою мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблем дослідження неологізмів звертались такі вчені, як І. Андрусак, Л. Бархударов, В. Заботкіна, Ю. Зацний, В. Карабан, В. Комісаров, О. Селіванова, В. Слепович, Г. Терехова, М. Цвілінг, Р. Берчфільд, Т. Беляєва, Н. Котелова, О. Мешков, С. Снікеєва, Ю. Жлуктенко, К. Ковтун, Т. Пахомова, А. Янко та ін.

Р. Барнхардт, Д. Ейто, С. Морг, С. Таллок активно займаються збагаченням англійської мови шляхом укладання словників та довідників із неологізмами. Іноді видаються книги, автори яких (В. Сефайр, А. Суханов та ін.) звертаються до дослідження поповнення словникового запасу.

Мета статті полягає в з'ясуванні значення терміна «неологізм», а також у дослідженні й визначенні основних правил перекладу неологізмів англійською мовою.

Виклад основного матеріалу. Англійська мова нині переживає так званий «неологічний бум». Активно з'являються нові слова, виникає необхідність фіксувати їх і пояснювати, що зумовило створення особливої галузі лексикології – неології. Неологія – це наука про неологізми. Найбільших успіхів у розробці теорії цієї науки досягли французькі лінгвісти.

Звернувшись до класичних робіт А. Дамстера, можна побачити, що французька лінгвістична школа зробила величезний вклад у теорію й практику неології. Англійські й американські лінгвісти також не залишаються осторонь і наполегливо опрацьовують лексикографічні аспекти неологізмів: словники нових слів та додатки до тлумачних словників.

В англійській мові теорія неології ще не сформувалась як самостійна галузь лексикології. З кожним роком в англійській мові з'являється в середньому 800 нових слів – більше, ніж у будь-якій іншій мові світу. Перед англійськими мовознавцями постає завдання не лише фіксувати нові слова, а й досліджувати їхні якості, специфіку творення й функціонування.

Слід зазначити, що нова лексична одиниця може проходити кілька стадій соціалізації. Перша стадія – це прийняття її в суспільстві, друга – лексикалізація, тобто закріплення в мові. Коли неологізм з'являється, він починає поширюватися з допомогою викладачів університетів, учителями в школі або працівниками засобів масової інформації. Наступним етапом є його фіксування в друкованих виданнях. Зрештою відбувається остання стадія соціалізації, тобто прийняття нової лексичної одиниці широкими масами носіїв мови.

Термін «неологізм» утворений сполученням грецьких слів «новий» та «слово». Це слова чи словосполучення, нещодавно зафіксовані в мові. Також неологізмами можна назвати словникові чи фразеологічні одиниці, які з'явилися в мові на певному етапі розвитку й означають нові твердження, що виникли в результаті зміни чи створення нових умов життя, соціально-політичних змін. Вони також можуть виражати новими словами вже існуючі поняття. Неологізмом слово залишається доти, доки науковці бачать у ньому новизну. Можна взяти до уваги багато визначень терміна «неологізм», сформульованих різними науковцями, але найбільш доречним вважаємо визначення, яке пропонує О. Селіванова: «Неологізми – це слова чи сполуки слів, використані мовою в певний період на позначення нового або вже наявного поняття в новому значенні, що усвідомлюються як такі носіями мови» [8, с. 417].

Поняття «неологізм» є відносним. Це означає, що те слово, яке було неологізмом сто років тому, не може бути ним зараз. Тому можна стверджувати, що неологізм є новоствореною лексичною одиницею, яка не є загальноновживаною й знаходиться в процесі входження в загальне використання. Тобто це нове слово чи словосполучення за формою або за змістом.

Складність передачі неологізмів можна пояснити тим, що вони із запізненням записуються в словник або можуть взагалі не фіксуватися в ньому. У процесі перекладу в деяких випадках слід використовувати контекстуальні заміни або перекладати, використовуючи опис. Багато нових слів належить до безеквівалентної лексики, тому під час перекладу на українську мову можуть виникати певні труднощі. З цієї причини опис та пояснювальний описовий переклад є найпоширенішим способом передачі нових утворень іншою мовою.

Переклад будь-якого тексту вимагає використання перекладацьких трансформацій. Перекладацькими трансформаціями можна назвати способи перекладу, якими користуються

тоді, коли відсутнє пояснення в словнику й контексті. Перекладацькі трансформації можна розділити на:

- лексичні (калькування, транслітерація, транскрибування);
- граматичні (поділ речення, дослівний переклад, граматичні зміни);
- комплексні лексико-граматичні трансформації (перетворення, що поєднують граматичні й лексичні трансформації). Сюди можна віднести описовий і антонімічний переклад [10, с. 103].

При перекладі неологізмів використовуються такі способи перекладу, як підбір аналога, транскрипція й транслітерація, описовий спосіб, калькування, пряме включення.

Переклад неологізмів за допомогою транскрипції й транслітерації полягає в тому, що українськими буквами передають звуки. Для цього перекладу не обов'язково володіти англійською мовою, достатньо лише мати хороше зорове сприйняття [4, с. 396]. За допомогою транскрипції можна відтворити звукову форму іншомовного слова. Найчастіше це використовується в процесі перекладу власних назв і термінів. Потрібно зауважити, що такий спосіб перекладу слід використовувати обережно, тому що він може призвести до втрати цінності слова, яке перекладається. Перша частина слова може перекладатися на рівні графем, а друга – на рівні фонем [3, с. 32].

Калькування найчастіше використовується під час перекладу понять у двох мовах або одного поняття, що недавно з'явилося в загальному використанні. Такий спосіб використовується в процесі перекладу еквівалентної лексики. Безеквівалентна лексика перекладається шляхом використання описового способу, фонова – шляхом приблизного перекладу, а еквівалентна – способом калькування, за умови існування спільних понять в обох мовах [1, с. 153].

Під час використання способу калькування відбувається заміна складників слів або морфем лексичними відповідниками. У процесі калькування створюється нове слово або стійке словосполучення. Досить часто використовується транскрипція й калькування одночасно (retrodollar – нафтодолар) [2, с. 22]. Основною перевагою використання способу калькування можна назвати його стислість та простоту отриманого перекладу, співвіднесеність із вихідним словом.

Зазначимо, що описовий прийом перекладу можна використовувати для пояснення значення слова в словнику й під час перекладу неологізмів у тексті. В. Комісаров подає своє визначення описового способу: це лексико-граматична трансформація, за якої лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, що дає більш чи менш повне пояснення її значення мовою перекладу [7, с. 253]. Такий спосіб перекладу можна використовувати тоді, коли неможливо передати неологізм із використанням транслітерації, транскрипції та калькування, тобто коли саме поняття відсутнє в мові перекладу.

Описовий переклад можна виконати декількома способами. Описовий переклад – це передусім пояснювальний засіб, оскільки дається пояснення суттєвих елементів. Пояснювальний переклад можна порівняти з тлумаченням слова. Однак відзначимо один вагомий недолік такого способу перекладу: багатослівність.

Також описовий переклад може здійснюватися шляхом підставного перекладу, коли в процесі перекладу неологізму

застосовується вже існуюче слово, що має багато спільних значень із вихідним словом [9, с. 320].

Деякі неологізми утворені шляхом аббревіації. Під час їх перекладу можна використовувати різні способи, які були подані й охарактеризовані вище. Слід також виокремити неологізми-скорочення. Серед них особливе місце посідають графічні конденсати, що містять у собі ініціальні літери та графічні знаки.

Досить популярним способом перекладу неологізмів стає прийом прямого включення. Цей прийом означає використання написання англійського слова в оригіналі. Такий спосіб застосовується, якщо жоден зі способів, що були розглянуті вище, неможливо застосувати під час перекладу (iPad, iPod, Apple). Дуже часто трапляються слова, які складаються з двох частин. Перша частина подається англійською мовою, і слово зберігає свою оригінальність, а друга частина – українською мовою (web-сторінка). Для того, щоб не втратити стислість і економічність засобів вираження перекладу, розкриваючи семантику одиниці, доцільно поєднати описовий спосіб з іншими способами перекладу. Спочатку можна пояснити значення слова, а надалі використовувати калькування або транслітерацію.

Щодо прийому приблизного перекладу, то він використовується для перекладу неологізмів, які включають у себе фонему лексику, що відрізняється в мові перекладу й мові оригіналу лексичним фоном. Використовуючи спосіб приблизного перекладу, можна зберегти основне значення слова, але воно буде відрізнятися лексичним фоном. Такий спосіб не повністю відповідає вимогам перекладу. Приблизний переклад використовується, якщо подані вище способи не можна застосувати в процесі передачі неологізмів.

Під час перекладу потрібно враховувати екологічні, соціокультурні якості та відтінки неологізмів. Не потрібно перекручувати інформацію або повністю уникати перекладу. Вагомий вплив на якість перекладу неологізмів здійснює кваліфікований перекладач або людина, що володіє основними навиками перекладу. До типових помилок під час перекладу неологізмів можна віднести пропуск справжніх неологізмів, заміну одного іншим, коментування несуттєвих ознак [6, с. 574]. Жоден з охарактеризованих вище способів перекладу новоутворених неологізмів не може забезпечити цілковитого адекватного перекладу. Під час перекладу неологізмів досить важливе значення має адекватність передачі контексту [5, с. 200].

Висновки. Отже, процес перекладу неологізмів можна розділити на кілька етапів, які включають у себе з'ясування значення новоутворення з використанням засобів української мови. Існує велика кількість способів перекладу неологізмів. Процес перекладу неологізмів є досить складним, вимагає зусиль та певних навичок. Було визначено такі основні способи передачі неологізмів: підбір аналога, транскрипція й транслітерація, описовий спосіб, калькування, пряме включення. Кожен зі способів має свої особливості й вимоги. Доречно поєднувати подані вище способи для точної й адекватної передачі новоутворень. Найбільш уживаним способом перекладу є описовий метод. До основних перспектив дослідження можна віднести більш детальний аналіз можливих способів перекладу неологізмів. Позитивним моментом у процесі розвитку мовних засобів є збагачення та доповнення мови новими лексичними одиницями. Своєю появою неологізми сприяють розвитку суспільства й людства в цілому.

Література:

1. Верба Л. Порівняльна лексикографія англійської та української мов : [посібник для переклад. відділень вузів] / Л. Верба. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 153 с.
2. Гармаш О. Система словотвору англійської мови та інноваційні процеси : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.04 / О. Гармаш. – Запоріжжя, 2005. – 22 с.
3. Снікієва С. Система словотвору сучасної англійської мови: синергетичний аспект (на матеріалі новоутворень кінця XX – початку XXI століть) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04 / С. Снікієва. – Київ, 2011. – 32 с.
4. Зацний Ю. Неологізми англійської мови 80–90-х років XX століття / Ю. Зацний. – Запоріжжя : РА «Тандем-У», 1997. – 396 с.
5. Зацний Ю. Новая общественно-политическая лексика и фразеология английского языка / Ю. Зацный, В. Бутов. – Запорожье : ЗГУ, 2000. – 200 с.
6. Карабан В. Переклад англійської наукової й технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : [посібник] / В. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 574 с.
7. Комиссаров В. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с.
8. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – С. 417.
9. Слепович В. Курс перевода (английский – русский язык). Translation Course (English – Russian) / В. Слепович. – Мн. : Тетра-Системс, 2003. – 320 с.
10. Терехова Г. Теория и практика перевода : [учебное пособие] / Г. Терехова. – Оренбург : ГОУ ОГУ, 2004. – 103 с.

Козаченко И. В. Особенности перевода неологизмов английского языка

Аннотация. Статья посвящена изучению и исследованию особенностей перевода неологизмов английского языка. Определены основные способы и методы перевода новообразований с английского языка на украинский. Представлены теоретические сведения о способах создания, видах и функциях неологизмов. Сделан вывод о том, что целесообразно в некоторых случаях использовать сочетание нескольких способов перевода новообразований.

Ключевые слова: неологизм, новообразования, перевод, способы создания, описательный метод, транскрибирование, транслитерация, калькирование, прямое включение.

Kozachenko I. Features translation of English neologisms

Summary. The article is devoted to the study and research of features of translation of English neologisms. The main methods and techniques tumors translation from English to Ukrainian. Posted theoretical information concerning methods of creation, types and functions of neologisms. It is concluded that in some cases it is advisable to use a combination of several methods of translation tumors.

Key words: neologisms, neoplasms, methods of creation, descriptive method, transcription, transliteration, tracing, direct inclusion.

Кузенко Г. М.,

докторант кафедри германської й фіно-угорської філології
Київського національного лінгвістичного університету

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглянуто етапи перекладацької діяльності, виявлено стадії формування професійної компетентності, на підставі теоретико-емпіричних досліджень проаналізовано складові елементи перекладацької компетентності.

Ключові слова: професійна компетентність, перекладацька діяльність, професійний концепт, компетенція.

Постановка проблеми. Сьогодні перекладацька діяльність набуває дедалі більших масштабів і все більшої соціальної значимості. Вона може здійснюватися свідомо (у результаті аналізу й обґрунтованих висновків) або інтуїтивно. Співвідношення свідомого й інтуїтивного неоднакове в різних перекладачів під час перекладу різних текстів у різних умовах. Свідомі й інтуїтивні перекладацькі навички розвиваються в процесі навчання й практичної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перекладацька діяльність, проаналізована провідними вченими (зокрема, О. Домбровським, Г. Вервес, І. Журавською, Г. Коноваловим, І. Дорошенко, Ф. Арват, М. Возняк, Р. Зорівчак, М. Стріхою, В. Матвіїшиним та іншими) у контексті міжкультурної комунікації як процес міжмовного й крос-культурного посередництва, є способом інтерпретації не лише мовного, а й лінгвокультурного змісту тексту, що передбачає знання, окрім лінгвістичних розходжень, також культурних, ментальних і психологічних бар'єрів у білінгва.

Метою статті є розгляд етапів перекладацької діяльності, виявлення стадій формування професійної компетентності, аналіз компонентів перекладацької компетентності.

Виклад основного матеріалу. Переклад як складний процес вимагає від фахівця спеціальних знань, навичок та вмінь, особистих характеристик, які потрібні для успішного здійснення перекладацької діяльності. Якісний переклад залежить від формування та розвитку особливих психічних процесів майбутнього фахівця. Насамперед це спроможність людини свідомо та цілеспрямовано регулювати свою діяльність із метою досягнення поставлених цілей, формування базових вольових якостей, що розвиваються на особистому рівні [6]. Успішність перекладу залежить від уміння концентрувати увагу, утримувати її, від розвиненості оперативної пам'яті, механізмів сприйняття, накопичення та переробки інформації, антиципації, осмислення. Вимагаються особливі вміння швидко переключатися з однієї мови на іншу.

Процес перекладання як цілеспрямований процес включає такі етапи: 1) зорове чи слухове сприйняття інформації чужою мовою, усвідомлення її змісту; 2) аналіз інформації мовою оригіналу й синтез рідною мовою; 3) відтворення змісту рідною мовою. Сприйняття й усвідомлення вихідного тексту є надзвичайно важливим, наприклад, для розуміння його функціонально-жанрової приналежності (газетно-публіцистичний, художній, офіційно-діловий, науково-технічний), адже те, що є

істотним для тексту одного жанру, може виявитися несуттєвим для іншого [3].

Оскільки переклад – це передавання змісту того, що було висловлено, то перекладаються не слова, граматичні конструкції чи інші засоби мови оригіналу, а думки, зміст оригіналу. Згідно з теорією перекладу немає неперекладних матеріалів, є складні для перекладу тексти. Труднощі під час перекладання пов'язані з недостатнім знанням мови оригіналу, мови, якою перекладають, або з відсутністю в цій мові готових відповідників.

Принципово важливо розмежовувати процес виконання перекладу й результат, отриманий після закінчення цього процесу. Н. Гавриленко зауважує: «Перекладання – це перевтілення: однієї мови в іншу, одних культурних кодів в інші, авторського світосприйняття у світ перекладача... Зрештою, це постійне перевтілення самого перекладача, від мови до мови, від письменника до письменника, від тексту до тексту» [1, с. 47]. Отже, переклад – це завжди зіткнення, асиміляція, проникнення, іноді – протистояння культурних та світоглядних систем.

Отже, **перекладання** – це процес, під час якого текст або усне висловлювання, виражені однією мовою (мовою оригіналу), відтворюються іншою мовою (мовою перекладу). А **переклад** – результат цього процесу, тобто новий текст або усні висловлювання, відтворені мовою перекладу.

Мета перекладання – точно й повно висловити засобами мови те, що було виражене засобами іншої мови. **Мета перекладу** – ознайомити читача чи слухача, який не володіє мовою оригіналу, з певним текстом або усним висловлюванням, які відтворені цією мовою. Процес перекладання – це не просто механічне відтворення сукупності елементів (слів, словосполучень, фраз) оригіналу, а складне свідоме відбирання кращих можливостей їх передавання. Вихідною точкою слід вважати оригінал у цілому, а не окремі його елементи [12].

Професійна перекладацька діяльність неможлива без високої культури, широкої енциклопедичної ерудиції, комунікабельності, такту, постійного поповнення знань, розмаїття інтересів. Усі ці якості виявляються в двох мовах і двох культурах. Для того, щоб добре перекладати, необхідно знати закони перекладу, зумовлені його складною та суперечливою природою, чітко знати вимоги, що висувуються суспільством до перекладу й перекладача.

Термін «професійний концепт» (профконцепт), уперше використаний С. Кунанбаєвою, відображає основу й зміст професійної діяльності фахівця [5]. Згідно з теорією С. Кунанбаєвої компонентами профконцепта є нові когнітивно-лінгвокультурологічні комплекси (далі – КЛК), що забезпечують когнітивно-лінгвокультурологічну реконцептуалізацію світу особистістю і є змістовою базою для становлення особистості як суб'єкта міжкультурної комунікації [5, с. 155]. Процесуальний аспект змісту профконцепта складається з чотирьох стадій:

- понятійно-когнітивної;
- інформаційно-аккумулятивної;
- прагматико-репрезентативної;
- контекстно-комунікативної.

На кожній із зазначених стадій кожний компонент КЛК виконує конкретне завдання з формування компетентності професійної діяльності перекладача як суб'єкта міжкультурної комунікації.

Термін «компетентність» трактується як здатність ефективно й творчо застосовувати знання та вміння в міжособистісних відносинах – ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в контексті професійної ситуації. Аналіз наукових досліджень дає можливість окреслити структурні компоненти такого явища, як компетентність. Учені виділяють такі його складники: гностичний, інформаційно-опанувальний, процесуальний, інтерактивний та особистісний [1; 8; 10].

Варто детально проаналізувати ці компоненти. Так, гностичний компонент передбачає володіння певною сукупністю знань, що актуалізуються в професійній діяльності в межах тієї чи іншої компетентності. Інший компонент, інформаційно-опанувальний, виявляється в уміннях накопичувати, обробляти та втілювати відповідно до власної концепції всю необхідну інформацію. Процесуальний компонент – уміння практично реалізувати свій задум, ідею, проект; упровадження авторських технологій, вирішення професійних завдань, самовтілення в результатах своєї праці. Інтерактивний компонент спрямований на встановлення позитивної соціальної взаємодії з метою вирішення професійних завдань. Особистісний компонент зорієнтований на оволодіння та виявлення в професійній діяльності соціально доцільних норм, цінностей, мотивів.

Реалізацію перекладацької діяльності забезпечують складні психолінгвістичні механізми. Вони являють собою непросте, багатозначне утворення та нерозривно пов'язані один з одним. Основними психолінгвістичними механізмами мовленнєвої діяльності є механізм осмислення, механізм мовленнєвої пам'я-

ті, механізм прогнозування [7]. Механізм осмислення відіграє вирішальну роль у діяльності перекладача, оскільки він відповідає за аналіз змістової сторони мовлення, його структурну організацію та мовленнєве оформлення. Осмислення реалізується за допомогою внутрішнього способу формування й формулювання думки, тобто за допомогою внутрішнього мовлення [10].

Таким чином, на першому етапі процесу перекладу відбувається осмислення вхідного повідомлення, яке здійснюється внутрішньо засобами різних мов і з різним ступенем розгорнутості. Реалізується механізм усвідомлення через аналітико-синтетичну діяльність за допомогою всіх основних розумових дій та операцій (порівняння, зіставлення, класифікації, аналізу й синтезу). Завдяки цьому механізму певною мірою усвідомлюються мотиви й цілі мовленнєвої комунікації. На основі механізму осмислення відбувається планування, програмування мовленнєвої діяльності та її подальший контроль. Завдяки механізму мовленнєвої пам'яті також забезпечується всебічний мовленнєвий процес, який включає в себе змістовий аспект мовлення й аспект його мовного вираження, а відтворення того чи іншого фрагмента дійсності навколишнього середовища неможливе без знань і уявлень, які містяться в пам'яті людини. Неможливе відтворення й без актуалізації певних знаків мови, які знаходяться у свідомості людини, та їхнього правильного використання в мовленнєвій комунікації. І те, й інше забезпечується роботою механізму мовленнєвої пам'яті. Механізм прогнозування слугує для того, щоб забезпечити вибір стратегії мовленнєвої поведінки та сформулювати різні шляхи оперування висловлюваннями на окремих рівнях породження мовлення [8].

Термін «перекладацька компетентність» з'явився відносно недавно й ще не є досить поширеним серед перекладознавців. Нові тлумачення цього терміна зводяться до трактування перекладацької компетентності як оволодіння системою базових знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення перекла-

Рис. 1. Складові частини перекладацької компетентності

ду [6]. Однак цей термін не слід плутати з терміном «перекладацька компетенція», адже остання є лише однією з багатьох складових частин перекладацької компетентності. Термін «перекладацька компетенція» був уперше вжитий Г. Турі, який провів аналогію з відомим розмежуванням Н. Хомського між мовною компетенцією й мовною діяльністю, задля аналізу певних аспектів перекладацької практики [11]. Під час визначення компетенції необхідно брати до уваги той факт, що професійні знання перекладача є складними, неоднорідними й приблизними, оскільки неможливо бути обізнаним в усіх галузях, де необхідно здійснювати переклад. Таким чином, перекладацька компетенція завжди потребує довершення, долучення нових знань і застосування творчого підходу.

Професійна перекладацька компетентність – це готовність та здатність передавати (як у письмовій, так і в усній формі) спеціалізовану інформацію однієї мови іншою з урахуванням відмінностей між двома текстами, комунікативними ситуаціями та культурами. Ця компетентність включає в себе професійні знання (теоретичні, процедурні, інтегративні), відповідні професійні вміння й навички, професійно важливі якості перекладача професійно орієнтованих текстів [9]. Перекладацька компетентність – це складне поняття, яке вимагає наявності низки компетенцій, без яких її неможливо досягти. Труднощі, з якими стикаються науковці в процесі визначення перекладацької компетентності, пов'язані зі складною природою перекладу як діяльності. Переклад як теоретична поліфункціональна діяльність вимагає значно більше, ніж просте володіння кількома мовами. Доцільно визначити основні складові частини перекладацької компетентності – компетенції, володіння якими є запорукою професіоналізму перекладача й успішної перекладацької діяльності.

Р. Міньяр-Белоручев виділяє три види компетенцій: мовну, мовленнєву та лінгвокраїнознавчу [6]. В. Комісаров говорить про чотири компетенції: мовну, комунікативну, текстотворчу, технічну, а також про особисті характеристики як складники професійної компетентності перекладача [4]. Багато авторів говорять про провідну роль у перекладацькій діяльності соціокультурної та міжкультурної компетенції. Л. Черноватий включає до перекладацької компетентності такі складові частини: фахову, інтелектуальну, мовну, мовленнєву, семантичну, текстотвірну, інтерпретаційну та міжкультурну [10]. Досить важко оцінити поняття, чіткого трактування якого немає ні серед лінгвістів, ні серед перекладачів.

Відповідно до поданої нижче схеми компетентність перекладача можна визначити як знання двох мов і двох культур, готовність і здатність створювати й розуміти тексти двома мовами й переключатися з однієї мови на іншу. Вона складається із сукупності іншомовної комунікативної, фахової й загальної компетенцій і дає перекладачеві можливість ефективно здійснювати міжмовну, міжкультурну, міжособистісну професійну комунікацію (див. рис. 1).

Як бачимо, перекладацька компетентність є явищем неоднорідним, комплексом складових частин / компетенцій, до яких науковці відносять: 1) фахову компетенцію (наявність відповідних знань, умінь та навичок для ефективного виконання професійної діяльності: знання теорії перекладу та суміжних дисциплін (порівняльних лексикології, граматики й стилістики мов перекладу); усвідомлення норм обох мов, перекладацьких норм, що визначають вибір стратегії перекладу; володіння технікою перекладу; вміння професійно перекладати в

межах одного або декількох жанрів та стилів письмового та / або усного перекладу; навички роботи з довідковими джерелами інформації, володіння новітніми інформаційними технологіями; психічні якості перекладача, його поведінку, вміння контролювати емоції, вирішувати типові професійні завдання); 2) інтелектуальну компетенцію (освіченість перекладача; здатність оцінити та мобілізувати свої вміння й навички); 3) мовну компетенцію (знання мовного матеріалу, вміння долати мовні труднощі під час перекладу); 4) мовленнєву компетенцію (особливе «перекладацьке» володіння мовами перекладу й оригіналу як на рецептивному, так і на продуктивному рівні); 5) семантичну компетенцію (глибоке розуміння тексту; вміння «побачити» та передати імпліцитні складники тексту оригіналу; володіння фоновими знаннями позамовної предметної галузі); 6) текстотвірну компетенцію (вміння правильно визначити тип тексту оригіналу, його структуру й складові елементи, знати алгоритм переходу – перекладацькі стратегії та прийоми – від тексту оригіналу до тексту перекладу зі збереженням типологічних ознак); 7) інтерпретаційну компетенцію (здатність до «перекладацької» інтерпретації вихідного тексту, тобто бачення його очима носія іншої мови, культури); 8) міжкультурну компетенцію (знання з країнознавства: культура, традиції; соціокультурні відомості; вміння передати мовою перекладу реальі, пов'язані з життям та побутом країни, мова якої задіяна в перекладі) [12].

Висновки. Усе вищезазначене вказує на те, що перекладацька діяльність як особливий вид мовленнєвої діяльності спрямована на реалізацію завдань міжмовної комунікації. Тому професія перекладача має свої особливості: вміння переключатися з однієї мови на іншу; здатність утримувати в пам'яті мовленнєві продукти різного обсягу; вміння використовувати фразеологічний ряд для висловлювання певної думки; швидкість формулювання висловлювання; толерантне ставлення до співрозмовників із різним соціальним статусом і рівнем володіння мовою. Мовленнєва діяльність перекладача відіграє суттєву роль у всій його інтелектуальній діяльності, беручи участь у процесах пізнання, пам'яті, у всіх видах мислення. Перекладач повинен бути спостережливим, зосередженим, самокритичним, фізично витривалим, оскільки йому часто доводиться працювати в складних умовах; повинен уміти швидко мобілізувати ресурси своєї пам'яті, ефективно розподіляти свій час та увагу, бути ерудованим та кмітливим. Під кмітливістю часто розуміють креативність – здатність до нестандартного мислення й знаходження нестандартних рішень у конкретній ситуації (у нашому випадку це пошук необхідної інформації, лексичних відповідників, значень термінів, вирішення нестандартних перекладацьких проблем), продуктивну оригінальність мислення, яка сприяє свідомому формуванню перекладацької компетентності.

Література:

1. Гавриленко Н. Теория и методика обучения переводчиков в сфере профессиональной коммуникации / Н. Гавриленко – Книга 1. – М. : Научно-техническое общество имени академика С.И. Вавилова, 2009. – 178 с.
2. Зорівчак Р. Про підготовку перекладачів для України XXI ст. / Р. Зорівчак // Сучасна лінгвістика, 2005, №7. – С. 15–17.
3. Зимняя И. Лингвopsихология речевоy деятельности / И. Зимняя. – Москва – Воронеж : «МОДЭК», 2001. – 432 с.
4. Комиссаров В. Культурно-этнографическая концепция перевода / В. Комиссаров // Картина мира: лексикон и текст (на материале английского языка). – МГЛУ. – Вып. 376. – М., 1991. – 213 с.

5. Кунанбаева С. Теория и практика современного иноязычного образования / С. Кунанбаева – Алматы, 2010. – 344 с.
6. Леонтьев А. Общее понятие о деятельности / А. Леонтьев // Основы теории речевой деятельности. – М. : Политиздат, 1974. – С. 5–21.
7. Миньяр-Белоручев Р. Теория и методы перевода / Р. Миньяр-Белоручев – М. : Московский лицей, 1996. – 208 с.
8. Найда Ю. К науке переводить. Принципы соответствий / Ю. Найда // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М. : Междунар. отнош., 1978. – С. 114–137.
9. Тер-Минасова С. Язык и межкультурная коммуникация / С. Тер-Минасова. – М. : Слово, 2000. – 262 с.
10. Черноватий Л. Особливості навчально-методичних матеріалів для підготовки перекладачів / Л. Черноватий // Вісник Сум. держ. ун-ту. Серія : Філологічні науки. – 2002. – № 4 (37). – С. 184–188.
11. Швейцер А. К проблеме лингвистического изучения процесса перевода / А. Швейцер // Вопросы языкознания. – 1999. – № 4. – С. 40–49.
12. Toury G. The Nature and Role of Norms in Translation / G. Toury // Venuti L. The Translation Studies Reader. – London : Routledge, 1978, revised 1995. – P. 192–223.
13. Venuti L. The difference that translation makes: the translator's unconscious / L. Venuti // Translation Studies: Perspectives on an Emerging Discipline / [ed. A. Riccardi]. – Cambridge : Cambridge University Press. – 2002.

Кузенко Г. Н. Переводческая компетентность в профессиональной деятельности

Аннотация. В статье рассмотрены этапы переводческой деятельности, выявлены стадии формирования профессиональной компетентности, на основании теоретико-эмпирических исследований проанализированы составляющие элементы переводческой компетентности.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, переводческая деятельность, профессиональный концепт, компетенция.

Kuzenko H. Translation competence in professional activity

Summary. The essay describes stages of translation process, reveals issues of formation of professional competence, analyses the constituent components of translation competence.

Key words: professional competence, translation activities, professional concept, capacity.

Мазур О. В.,

доцент кафедри теорії та практики галузевого перекладу
Херсонського національного технічного університету

РОБОТА НАД ОРИГІНАЛОМ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ (СЕКРЕТИ ТВОРЧОЇ МАЙСТЕРНІ ПЕРЕКЛАДАЧА А. В. ОНИШКА)

Анотація. Розглянуто методику роботи перекладача-практика А. В. Онішка з поетичними текстами різних жанрів. Виокремлено принципи опрацювання оригіналу на доперекладному етапі та безпосередньо під час перекладу твору.

Ключові слова: переклад, художній переклад, поезія, оригінал, аналіз, перекладацький метод, творче кредо.

Розвідка, яку маємо честь представити широкому загалу, є продовженням циклу робіт, присвячених поетові, перекладачеві-практику, редакторів та критику перекладів Анатолію Васильовичу Онішці [13–21].

Існує декілька досліджень, у яких автори торкаються питання настанов та перекладацьких прийомів А. Онішка: А. Содомори [30, 31], О. Рихла [28], самого митця [23], а також рецензій на конкретні тексти: Г. Кочура [10], А. Домановського [3], Я. Сенчишин [29], К. Борисенко [1], О. Тебешевської [34; 35], М. Стіхи [32]. Зауважимо, що в цих роботах немає комплексного аналізу творчого кредо, перекладацького методу А. Онішка, особливостей мови його перекладів, стратегій та критичних поглядів, цілісного уявлення про індивідуальний стиль перекладача.

Тож ми маємо на меті ознайомити з секретами творення поетичного перекладу, проаналізувати складові творчого кредо А. Онішка, висвітлені в епістолярії, критичних статтях, інтерв'ю й утілені в тканині поетичних перекладів, що сприятиме професійному становленню нової плеяди українських перекладачів.

Кожен письменник або перекладач керується системою настанов, визначених його вдачею, долею, ставленням до роботи, вміннями, знаннями, досвідом попередників і талантом. Сукупно кажучи – своїм **творчим кредо**. Усебічне опрацювання оригіналу – головна складова частина перекладацької концепції, запорука адекватності перекладу. М. Зеров, аналізуючи проблеми поетичних перекладів, висловлює кілька основних побажань до перекладача, зокрема, повне розуміння тексту, над відтворенням якого в рідній мові він працює [4, с. 284]. Перекладач мусить не просто розуміти оригінал, а відчувати світогляд автора, розуміти історичний контекст твору, який перекладається, його стилістичні особливості. Юрій Клен першим «впливом» у поезії вважає такий, коли поет переймається думками та настроями іншого поета, пропускає їх через своє світовідчуття, через власні переживання, і тоді творить поезію, яка має на собі печать власної індивідуальності [6, с. 903].

На нашу думку, можна провести аналогію між таким літературним впливом та перекладацькою діяльністю. У перекладознавчому контексті йдеться про прискіпливий аналіз першотвору перекладачем, який при цьому зберігає й «печать власної індивідуальності». Результатом такої праці є високомайстерний переклад.

Загальна характеристика перекладацького методу А. Онішка. Перекладацький метод А. Онішка відбито як у

його перекладах, так і в рецензіях на інтерпретації колег, у літературознавчих та перекладознавчих статтях. Риси, властиві методу А. Онішка, такі: 1) творчий характер відтворення образу, його доопрацювання та конкретизація; 2) інтерпретація оригіналу, зважаючи на його смислову та ідейно-образну цілісність; 3) високі вимоги до змістової відповідності оригіналу та перекладу; 4) реалізація настанови на природність звучання та зрозумілість перекладу на всіх його рівнях: через увагу до семантики кожного слова окремо й у контексті, уникнення небажаної асоціативної комічності, баналізації, виправлення мовних вад, звільнення перекладу від «ритмічних заповнювачів», упорядкування пунктуації; 5) дотримання логіки сюжетного розвитку в межах строфічної будови оригіналу; 6) художня логіка та системність циклів поетичних перекладів, сформована через лексичну єдність і тяглість стилістичних прийомів у власних перекладах та інтерпретаціях колег [див. також 14; 17–21].

Робота над перекладом поетичного тексту. Переклад поезії, як, власне, і прози, починався для А. Онішка з **вибору матеріалу для перекладу**. Характерною рисою відбору була **зосередженість на широкому міжкультурному контексті** оригіналів і перекладів. Митець не обмежував коло перекладених творів рамками творчості «улюблених авторів». Як правило, працював над одним, рідше – кількома творами, намагаючись підібрати ключі до **розуміння авторського стилю** митців із різних епох і народів, демонструючи можливість перетину різних культурних контекстів та шляхи реалізації прихованої сили рідної мови. Показовим прикладом такого перекладу може бути праця Е. Курціуса «Європейська література й латинське середньовіччя» [12], що має багато поетичних та прозових вкраплень творів різних авторів, епох та культур. Інколи, як у випадку з віршами «Нічна пісня мандрівника» Й.-В. Гете, «Ельдорадо» Е. По та «Вітрило» М. Лермонтова, твори перекладено для зразка, у **змаганні з іншими перекладачами**. Їх поява також обумовлена контекстом **професійних запитів перекладознавців**: переклад поезій «Ельдорадо» та «Вітрило» був здійснений на прохання В. Радчука, «Нічна пісня мандрівника» – для А. Содомори, про що А. Онішко згадував у телеінтерв'ю.

Поряд із цим перекладач працював над цілісними творчими доробками окремих митців, щоб **заповнити прогалини в українській культурі** шляхом її збагачення найкращими зразками творів світової літератури. Принагідно він **учився перекладати**. Не останню роль у цьому зіграло оточення перекладача, учителі А. Онішка, які вплинули на становлення його перекладацької особистості та формування засад творчого методу. Ось як він згадував свій «час учнівства»: «Почав наприкінці 1950-х із віршів Г. Гайне. Свій доробок – 186 перекладених поезій – послав на суд Л. Первомайському, від якого отримав підбадьорливого листа» [22, с. 3], «та М. Зісману, який ті спроби нещадно розкритикував». За 30 років досвідчений

перекладач Онишко назвав «спробу назватися Г. Гайне» «невдалою».

Інший приклад глибокого занурення у творчість одного митця – переклади творів Е. По. А. Онишко належать переклади 37 віршів і поем американського класика, серед яких славнозвісні «Ельдорадо», «Дзвони» й «Ворон», антологія українських перекладів лірики Е. По «Ельдорадо» [26]. Увага перекладача до творчості американського класика не випадкова. По-перше, як і в випадку з перекладом доробку Г. Гайне, оточення зіграло визначальну роль: ідея видати переклади лірики Е. По «однією книжкою» була підказана одним із його вчителів – Г. Кочуром. У передмові до перекладів початківця А. Онишка у 3-му номері часопису «Жовтень» за 1972 рік той дав «рецепт» двомовної антології лірики Е. По, яку сам «розглядав із цікавістю» 1959 р. у Будапешті вийшло «<...> повне зібрання віршів Едгара По... Видання двомовне – переклади друкують в супроводі оригіналу; в докладному коментарі не тільки було подано бібліографію угорських перекладів із По, але й наведено деякі з цих перекладів» [10, с. 17]. З того часу, як розповів А. Онишко в одному з телеінтерв'ю, він не припиняв роботи над творами Е. По: перекладав, удосконалював, переробляв. Свідченням тому стали 1008 сторінок чернеток на 37 перекладених віршів американського поета, датовані роками від 1974 до 2002. По-друге, спрацював контекст особистості – наполегливої, навіть упертої вдачі митця. Вихід друком антології був його справою честі, бо на тридцятидворічному шляху до її видання траплялося різне: і бездоказово-підступна рецензія «одного київського критика» (Л. Герасимчука), у якій він «абсолютно розгромив, причому бездоказово, одними лише словесами, провінціала з Калуша» [22, с. 209], і закриття видавництва «Дніпро» на початку 90-х, коли книга була вже готова [33, с. 182]. По-третє, переклад творів такого різностороннього автора, як Е. По, якого критики вважають родоначальником майже всіх існуючих літературних течій, жанрів та стилів, – то своєрідний знак високої якості роботи перекладача, який подолав опір, здавалося б, неперекладного матеріалу. Перекладач протягом років **відшліфовує** та в підсумку демонструє читачам і критикам **свою майстерність**.

Сам факт обрання А. Онишком творів Е. По є явищем, характерним для української перекладацької традиції, зокрема, для творчості неокласиків, які «для перекладу обирали класичні, знакові твори світової літератури, що відзначалися майстерністю й новаторством поетичної форми» [7, с. 250].

Робота з оригіналами починалася для А. Онишка з **розвідки про текст і його автора в найширшому культурному контексті**. «Коли берешся за переклад якогось твору, то вільно чи не вільно мусиш поозиратися в довкіллі цього твору. І тут інколи наштовхуєшся на вельми цікаві з погляду перекладача, та й просто людини, явища й паралелі, які часом виходять за межі наперед окресленої тематики» [24, с. 168]. А. Онишко досліджував історію написання твору, його віднайдення й реставрації, попередні переклади на різні мови, а також його наукове, насамперед – літературно-критичне осягнення в межах різних культур (як це було, наприклад, із «Піснею про Нібелунгів»).

Особливість методики роботи А. Онишка з текстом оригіналу полягає в **опрацюванні** саме текстового, **словесного рівня першотвору** вже в процесі роботи над перекладом. У листі до авторки від 17.11.2005 р. читаємо: «Я ніколи не вдаюся до структурних, словесних <...> тощо аналізів тексту перед тим, як братися за переклад. Чесно признаюся, що інколи навіть не читаю твору (прозового) наперед до кінця, але ЗАВЖДИ по-

вертаюся до початку, збагачений надщипленими пальцями (на босих ногах об зарінокві валуни) і дешицею нових для мене знань. До ніякої підготовки до перекладу віршів (крім паперу й ручки) не вдаюся. Перекладаю (спочатку похапцем, чорнетково) як панбіг на душу поклав, тобто чисто інтуїтивно з дрібними осягненнями. Відтак вимучую й рими, і еквіритмічність».

З наведеної цитати постає один із принципів роботи А. Онишка над поетичним твором: увага перекладача до системи римування, ритмічної структури оригіналу [див. також: 15–17; 21]. У листі до Є. Кононенко від 25.11.1991 р. А. Онишко зазначав, що при перекладі орієнтувався на «більш строгі» – порівняно з англійськими – вимоги української просодії, не припускаючись у перекладах різнововгих рядків, окрім тих випадків, коли вони є частиною авторського задуму. Для А. Онишка **еквіритмічність** – не тільки засіб дати естетичне задоволення (адже ритм та рима, на його переконання, межують із музикою), а й презентувати певне семантичне навантаження – «враження», згідно з терміном І. Франка.

Наступний етап роботи з віршованими оригіналами – складання **підрядника**, особливо тих поезій, зміст яких незрозумілий при першому прочитанні і які неможливо перекласти «рядок за рядком, не тримаючи в голові картини цілого». При складанні підрядника задля точнішого відтворення «темних місць» оригіналу А. Онишко послуговується критичними статтями та зауваженнями автора, примітками, тлумаченнями й перекладами відповідного тексту попередниками, порівнює їх із першоджерелом, робить зауваження, послуговується «знахідками», вказує на вади: у листі до Є. Кононенко з приводу її роботи над перекладом поеми «Аль-Аараф» від 24.09.1991 р. читаємо: «Не дуже вірте Топорову. Його сміливість у поводженні з оригіналом часто переходить у зухвальство» (переклад поеми «Аль-Аараф» російським перекладачем В. Топоровим [27, с. 212–225]). У листі від 12.12.1991 р. дізнаємося, що при перекладі «Ворона» майстер звиряв своє розуміння по «Круку» Г. Кочура, штудіював тлумачення творів Е. По в англо-, франко-, німецько-, російсько-, польсько-, угорсько- та україномовних виданнях, що допомогло краще зрозуміти текст оригіналу, порівняти його інтерпретації в контекстах різних літератур, перекладацьких шкіл, культурно-мистецьких запитів читачів і, зрештою, обрати свій шлях перекладу.

Підрядник А. Онишка – не просто буквальний переклад слів, а «щось схоже на підрядник», адже це й принагідні «зауваги» щодо синтаксичної будови, лексичних особливостей, стилістичних звивів оригіналу, роздуми над його філософським змістом і екскурс до історії створення та літературно-критичного засвоєння, як, наприклад, у складеному митцем підряднику до поеми «Аль-Аараф» у перекладі Є. Кононенко й під редакцією А. Онишка [21]. І хоча «найкращий підрядник – це ще не витвір мистецтва, бо він не відображає стильових доміант оригіналу, а тому не передає його художньо-естетичної функції» [5, с. 106], підрядники А. Онишка, принаймні змістовно, наближаються до відображення гармонійного художнього цілого оригіналу. Так, ритмізований та стилізований уривок підрядника «<...> лілеї, які піднімали голівки / на прекрасному мисі Деукато» відразу супроводжується поясненням: «По вигадав той мис. Топоров прочитав, що то левкадські лілеї» (лист до Є. Кононенко від 28.11.1991 р.). Як бачимо, А. Онишко починає складати семантичні узори вже в підряднику.

Цікавим є підхід митця до виокремлення тих рис оригіналу, які дозволяють йому в перекладі **стилізуватися** під певного

автора. Він не тільки дотримується поради Г. Кочура «розпочинати з підготовчого етапу – читання критичних статей про книгу й пошуків відомостей про автора» [25, с. 97], а й аналізує найменші деталі, стилістичні прийоми та засоби. Наприклад, назва «Замок привидів», використана А. Онишком у першому з чотирьох чернеткових варіантів перекладу вірша Е. По «The Haunted Palace», була відразу ним підкреслена як помилка й замінена на «Примарний замок» – назву, яка точніше відтворює синтаксис (означення + іменник) та двопланову семантику оригінального заголовка (чи то «замок-примара», чи то «замок із примарами»), а тому більше відповідає стилю автора оригіналу. Особливо А. Онишко звертав увагу на відтінки значень слів, їхню сполучуваність, синтаксичну будову оригіналу, слідом за своїм учителем знаходив приклади словесної стриманості та надлишковості автора, відтворення яких «завжди повинне бути законом для перекладача» [11, с. 18], а також особливості стилю автора у творенні **образності**. Подібно до того, як В. Брюсов відзначав, що Метерлінк побудував свої «Пісні» на ритмі образів і слів, і що розмір у нього спирається не на кількість складів, а «на рівновагу образів у віршах і на паралелізм слів; рима не на звуковому збігові двох слів, а на їх логічному співвідношенні», а «вільним перекладом цих «Пісень» треба визнати <...> той, який руйнує особливості їх ладу» [2, с. 6], А. Онишко зауважував на берегах книжки поезій А. Слуцького, що найголовніше – підхопити навіювальність його віршів, погляд крізь «сльотаве вікно», звідси – ламаний малюнок рим, їхня «не точність, а відлунність». Зазначимо: **збереження звукопису та максимальне наближення до системи римування оригіналу** – принцип перекладу А. Онишка, що пояснює підвищену увагу митця до ейфонії оригіналу, до того, як, за висловом Ю. Тувіма, «вірш <...> лине музично <...>, грає забарвленням слів і прихованими в них звуками, керується логікою своєї мелодії й невловними, а все ж таки, якщо провести аналіз, математично точними законами» [8, с. 144].

Наступний крок опрацювання оригіналу – визначення його **жанрової належності** безпосередньо на основі тексту, у т. ч. на основі його формальної організації. Як зауважив В. Коптілов, «переклад, у якому знехтувано художню форму оригіналу, перестає бути перекладом. Він стає переказом, переспівом, чим завгодно, тільки не повноцінним художнім перекладом» [9, с. 146]. Інколи дослідження оригіналу А. Онишком призводить до того, що він відносить переклад до жанру, який відрізняється від визначеного автором, як це сталося зі зміною назви вірша Е. По з «Sonnet – Silence» на «Тиша» [див. також: 13, 16], адже вірш не відповідав ознакам формальної побудови сонета. Для А. Онишка зовнішня форма першотвору – визначальний фактор для віднесення його до певного жанру, а отже – інтерпретації в межах жанрової специфіки.

Підсумовуючи, зауважимо, що обидва рівня роботи з оригіналом – дотекстовий і текстовий – у творчій настанові А. Онишка підпорядковуються прагматичній скерованості на зрозумілість перекладу сучасним читачем.

Отже, творча манера А. Онишка-перекладача реалізовується насамперед його методикою роботи з оригіналом у праці над власними перекладами та редагуванні перекладів сучасників. Оригінал починався з дослідження тексту і його автора в найширшому культурологічному контексті. Особливостями методики дослідження А. Онишком «текстового довкілля» є: 1) проведення ним постійних паралелей між літературними, культурними й історичними контекстами оригіналу та інших

творів у межах доби та жанру; 2) вивчення особистості автора через її відбиття в тексті оригіналу; 3) дослідження стилістики оригіналу з метою розуміння творчих уподобань автора з огляду на сучасність, із «прицілом» на читацьке сприйняття. Принцип зрозумілості та доступності сприйняття перекладів читачами є провідним у творчості А. Онишка й у його критиці перекладу.

До того ж, поезії, перекладені А. Онишком, як правило, вирізняються високим ступенем опору матеріалу, нерозривним поєднанням змістовного, лексичного, звукового рівнів, коротко кажучи – високою технікою віршування. Вимоги А. Онишка до гідного відтворення техніки віршування виходять на перший план у мовно-художньому творчому синтезі власних та редагованих перекладів. Це використання питомої лексики в чітких синтаксичних конструкціях і увага до формальної організації оригіналу, фонетичного рівня, змісту оригіналу, образної системи, реалізованої в розмаїтті тропів.

Література:

1. Борисенко К. Кризь призму латини: Знакова медієвістична студія побачила світ в українському перекладі / К. Борисенко // Літакцент. – 30.07.2008 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.litakcent.com/index.php?id=680>.
2. Брюсов В. Фіалки в тигеле / В. Брюсов. – М. : Худ. лит., 1975. – . – (Собр. соч. : в 7 т. / В. Брюсов ; Т. 6) – С. 103–109.
3. Домановський А. Три видання або особливості наукового перекладу (проблема творення наукової термінології укр. візантистики) / [Острогорський І. Історія Візантії. / перекл. з нім. А. Онишка. – Львів : Літопис, 2002. – 588 с.] // Схід-Захід : Історико-культуролог. зб. – Вип. VI. – Харків–Київ : Критика, 2004. – С. 171–199.
4. Зеров М. У справі віршованого перекладу / М. Зеров // Нове українське письменство. – Мюнхен : Інст. літ., 1960. – С. 277–306.
5. Івасюк О. Голістична концепція віршового перекладу в контексті перекладацького методу Г.П. Кочура / О. Івасюк // Григорій Кочур і український переклад. – К. – Ірпінь : Перун, 2004. – С. 101–107.
6. Клен Ю. Слово живе і мертве / Ю. Клен // Вісник. Місячник літератури, мистецтва, науки й громадського життя. – 1936. – Кн. 12. – С. 902–909.
7. Коломієць Л. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу : [монографія] / Л. Коломієць. – К. : КУ, 2004. – 522 с.
8. Коптілов В. Актуальні питання українського художнього перекладу / В. Коптілов. – К. : Вид-во Київського університету, 1971. – 181 с.
9. Коптілов В. Переклад чи переспів? / В. Коптілов // Всесвіт. – 1972. – № 5. – С. 145–150.
10. Кочур Г. Дебют перекладача: Про твори Г. Гайне та Е. По в перекладах А. Онишка / Г. Кочур // Жовтень. – 1972. – № 3. – С. 17.
11. Кочур Г. Школа перекладачів: Про українські переклади вірша «Die armen Worte...» Р.М. Рільке / Г. Кочур // Ранок. – 1967. – № 1. – С. 18–19.
12. Курціус Е. Європейська література та латинське середньовіччя / Е. Курціус / [пер. з нім. А. Онишка]. – Львів : Літопис, 2007. – 752 с.
13. Мазур О. Анатолій Онишко – перекладач лірики Едгара По / О. Мазур // Філологічні студії. – Луцьк : ВОД, 2007. – № 1–2 (39–40). – С. 89–93.
14. Мазур О. Багатоаспектність перекладацької діяльності Анатолія Онишка: розмаїття мов, жанрів, стилів / О. Мазур // Науковий вісник ХДУ. – Серія «Лінгвістика». – Вип. VIII. – Херсон : ХДУ, 2008. – С. 231–237.
15. Мазур О. Бачити ціле в деталях... (редагування А. Онишком перекладу М. Тупайла поеми Е. По «Тамерлан») / О. Мазур // Українське мовознавство. – Вип. 40/1. – КНУ ім. Тараса Шевченка, 2010. – С. 355–358.
16. Мазур О. Взаємодія поетик автора й перекладача: Е. По – А. Онишко / О. Мазур // Новітня філологія. – № 11(31). – Миколаїв : ЧДУ ім. П. Могили, 2009. – С. 244–254.

17. Мазур О. Критика художнього перекладу в епістолярії Анатолія Онишка (листування з Петром Тарашуком) / О. Мазур // Наукові записки. – Вип. 81 (4). — Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – С. 289–293.
18. Мазур О. Мовний світ перекладів Анатолія Онишка / О. Мазур // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 30. – КНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – С. 169–173.
19. Мазур О. Переклади Анатолія Онишка в контексті оригінальної творчості: громадянсько-політична лірика / О. Мазур // Науковий вісник ХДУ. – Серія «Лінгвістика» : Зб. наук. праць. – Херсон : ХДУ, 2013. – Вип. 20. – С. 258–263.
20. Мазур О. Переклади філософської та інтимної лірики Анатолія Онишка в контексті оригінальної творчості: теми, мотиви, образи / О. Мазур // Південний архів. Філологічні науки. – Херсон : ХДУ, 2013. – Вип. LVII. – С. 158–162.
21. Мазур О. Творче кредо перекладача Анатолія Онишка (з епістолярної спадщини) / О. Мазур // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 26. – Ч. 2. – К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2009. – С. 290–297.
22. Онишко А. [Інтерв'ю з перекладачем і поетом А.В. Онишком] / А. Онишко ; розмову вела Н. Ковальова. // Всесвіт. – 2008. – № 3–4. – С. 207–212.
23. Онишко А. Післямова перекладача / А. Онишко // Всесвіт. – 2003. – № 3–4. – С. 113–116.
24. Онишко А. Розбіжні паралелі (З приводу «Пісні про Нібелунгів») / А. Онишко // Всесвіт. – 1996. – № 12. – С. 168–169.
25. Пехник Г. Григорій Кочур: натхнення чи праця? / Г. Пехник // Григорій Кочур у контексті укр. культ. II пол. XX віку. – Львів : ЛНУ, – 2007. – С. 102–109.
26. По Е. Ельдорадо: Поетичні твори / Е. По / [упоряд. А. Онишко ; англ. мовою з паралельн. укр. пер.]. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2004. – 304 с. – (Серія «Шедеври світової поезії»).
27. По Э. Собрание сочинений / Э. По / [пер. с англ. ; сост. С. Бэлза]. – М. : Пресса, 1993–1996. – 383 с.
28. Рихло О. Відтворення мовностилістичних особливостей творів Е.А. По в українських перекладах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. / О. Рихло. – К., 2002. – 303 с.
29. Сенчишин Я. Георг Острогорський. Історія Візантії / Я. Сенчишин // Молода Галичина. – 2002. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.litopys.lviv.ua/katalog/istorija_1.html#annotation.
30. Содомора А. Багатоголосе відлуння тиші / А. Содомора // Григорій Кочур у контексті укр. культ. II пол. XX віку. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, – 2007. – С. 34–57.
31. Содомора А. Вічна самотність Лермонтового «Паруса» / А. Содомора // Содомора А. Студії одного вірша. – Львів : Літопис, 2006. – С. 213–237.
32. Стріха М. Подорож в історію Візантії / М. Стріха // In Focus. Інформ. вісник МВФ. – 2007. – С. 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.irf.kiev.ua/old-site/ukr/news/bulletin/b2002-13/b2002-13.pdf>.
33. Стріха М. Штрихи до портрету перекладача (пам'яті Анатолія Онишка) / М. Стріха // Всесвіт. – 2007. – № 5–6. – С. 181–185.
34. Тебешевська О. Слово про майстра : [передмова] / О. Тебешевська // Онишко А. Замкнуте коло. – [вид. 2, доп.]. – Коломия : Вік, 2007. – С. 3–7.
35. Тебешевська О. Цигани: від праісторії до сьогодення / О. Тебешевська // Дзвони Підгір'я. – 2003. – 16 лип. – С. 3.

Мазур Е. В. Работа над оригиналом поэтического текста (секреты творческой мастерской переводчика А. В. Онишко)

Аннотация. Рассмотрена методика работы переводчика-практика А. В. Онишко с поэтическими текстами. Выделены принципы работы с оригиналом на допереводном этапе и непосредственно при переводе текста.

Ключевые слова: перевод, художественный перевод, поэзия, оригинал, переводческий метод, творческое кредо.

Mazur O. Evaluation of poetic text originals (secrets of translator A. V. Onyshko's creative workshop)

Summary. The paper concerns practical translator A. V. Onyshko's poetic texts evaluation methodology. The original evaluation principles on both pre-translation and the translation stages are identified.

Key words: translation, belles-letters translation, poetry, original, translation method, creative credo.

Мовчан Д. В.,
*кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології
Сумського державного університету*

Кашурко К. В.,
*студентка
Сумського державного університету*

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА АДАПТАЦІЯ ІНСТРУКЦІЙ ДЛЯ КОРИСТУВАЧА

Анотація. Статтю присвячено дослідженню перекладацьких трансформацій під час перекладу інструкцій до цифрових фотокамер з англійської мови українською. Розглянуто поняття технічного перекладу, надано характеристику тексту-інструкції для користувача, досліджено перекладацькі трансформації як спосіб адекватного перекладу, представлено їх класифікацію та кількісну характеристику.

Ключові слова: інструкція для користувача, технічний переклад, лексичні трансформації, граматичні трансформації.

Постановка проблеми. Інструкція з експлуатації посідає важливе місце в соціальній і технічній міжкультурній комунікації. В умовах науково-технічного прогресу, а також інтернаціоналізації науково-технічного співробітництва важливою стає проблема перекладу матеріалів щодо питань експлуатації нового обладнання.

Під час перекладу таких текстів основне завдання перекладача полягає у досягненні адекватності перекладу. Адекватний переклад повинен максимально точно передавати зміст оригіналу і відповідати нормам мови, якою текст перекладається. Для виконання цих вимог часто недостатньо просто знайти для усіх мовних форм оригіналу аналоги мови перекладу, оскільки повних аналогів може просто не існувати. Розбіжності у граматичному устрої мов, наповненні лексико-семантичних полів призводять до необхідності застосування спеціальних перекладацьких прийомів, об'єднаних назвою «перекладацькі трансформації».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми перекладацьких трансформацій розглядали у своїх роботах Л.С. Бархударов, Є.В. Бреус, В.М. Комісарів, Л.К. Латишев, Я.І. Рецкер, А.В. Федоров, А.Д. Швейцер та ін. Різні аспекти проблеми використання граматичних та лексичних трансформацій з метою досягнення адекватності перекладу висвітлювали М.О. Кур'янова, Т.Р. Левицька, І.С. Орлова, С.Б. Фокін, З.Р. Хайрутдинов та ін. Проте проблема перекладацьких трансформацій залишається актуальною.

Мета статті полягає в аналізі лексичних та граматичних трансформацій, використаних під час перекладу інструкцій з англійської мови українською, визначенні їх впливу на адаптацію перекладу.

Об'єктом дослідження є офіційні варіанти інструкцій до цифрових фотокамер Nikon D5100 та Nikon D7100, предметом – типові та специфічні ознаки фактів перекладу текстів-інструкцій з англійської мови українською.

Виклад основного матеріалу. Технічний переклад використовується для обміну спеціальною науково-технічною ін-

формацією між людьми, що говорять різними мовами. Він є найскладнішим у практиці через постійні новації, відкриття та винаходи науково-технічного прогресу. Для мови науково-технічної літератури характерна наявність значної кількості термінів, різних видів скорочень, перевага одних синтаксичних конструкцій над іншими, еліптичний характер вираження думки тощо. Основною стилістичною рисою науково-технічної літератури є стислість викладу матеріалу та чіткість формулювань [1, с. 57].

Інструкція трактується як самостійний тип тексту з особливим способом викладу змісту, за допомогою якого дається точне розпорядження з виконання технічних або інших дій, що приводять до конкретного результату. Інструкція складається з різних пунктів, порядок і кількість яких не регламентовані, а також деяких структурних елементів, кількість яких варіюється [2, с. 127].

Кожен з етапів перекладу технічної документації має свою специфіку та свої особливості, які необхідно враховувати для правильної організації процесу перекладу, досягнення його адекватності.

Адекватний переклад визначається як переклад, що відповідає оригіналові як за функцією (повноцінністю відтворення змісту), так і за вибором засобів перекладу (повноцінністю мови і стилю). Вибір лексико-семантичних варіантів слова (терміна) на основі вивчення його контекстуальних зв'язків з урахуванням прагматико-комунікативного аспекту висловлювання є основою точного і правильного перекладу.

Функціональна точність, характерна для адекватного перекладу, не лише допускає, але нерідко вимагає відмови від формальних, словникових відповідностей [3, с. 8].

Перекладацькі трансформації – це міжмовні перетворення з метою досягнення перекладацької еквівалентності. Трансформація полягає у заміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів тексту оригіналу за умови збереження інформації, призначеної для відтворення [4].

Граматичні трансформації полягають у перебудові структури речення у процесі перекладу згідно з нормами мови перекладу: перестановка, заміна, додавання, вилучення [5].

Лексичні перекладацькі трансформації представлені різного роду змінами лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їхніх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик з урахуванням норм та мовленнєвих традицій культури мови перекладу: вибір варіантного відповідника, калькування, описовий переклад, транскрибування (транслітерація, транскрибування, змішане

транскодування, адаптивне транскодування), антонімічний переклад (негативація, позитивація та анулювання двох негативних компонентів), конкретизація, генералізація [6, с. 5–24].

Адекватний переклад спеціальної лексики (насамперед термінів) у текстах інструкцій до побутових приладів становить проблему, зумовлену протиріччям між непередбачуваним (в окремих випадках досить низьким) освітнім рівнем адресата і можливою складністю предмета тексту, що перекладається [7, с. 49].

У деяких випадках, перекладаючи інструкції, перекладач знижує міру термінологічності. Можливості заміни спеціальної лексики лексичними одиницями, які мають меншу міру термінологічності, у текстах інструкцій досить поширені.

Мова інструкції характеризується простотою і точністю, а також лаконічністю вираження. Перекладач повинен зберегти ці стильові характеристики.

Під час перекладу абрєвіатури, що трапляються у текстах інструкцій, розшифровуються і повністю перекладаються. Якщо абрєвіатуру не вдається розшифрувати, то її залишають написаною мовою оригіналу, а у примітці обов'язково вказують, що це скорочення розшифрувати не вдалось.

Перекладач має право утворити новий термін лише у тому випадку, коли після проведеного ним пошуку у довідковій літературі та іншої перевірки буде встановлено, що у мові перекладу слова для вираження цього поняття не існує. У такому разі перекладач робить примітку.

У ході дослідження було виявлено, що під час перекладу інструкцій для користування фотокамерами граматична трансформація заміни трапляється у 36 реченнях, а саме:

– заміна частини мови (23 речення):

Thank you for your purchase of a Nikon single-lensreflex (SLR) digital camera.

Дякуємо за те, що придбали цифрову дзеркальну фотокамеру Nikon з одним об'єктивом.

– заміна активного стану на пасивний (3 речення):

This icon marks cautions.

Цією ніктограмою позначені застереження.

– заміна складнопідрядного речення на просте (6 речень):

Risk of explosion if battery is replaced by an incorrect type.

При використанні елементів живлення невідповідного типу існує небезпека вибуху.

– заміна простого речення на складнопідрядне (3 речення):

Use for portraits of active pets.

Використовуйте, щоб уніяти в кадр активних домашніх тварин.

– заміна множини на однину (3 речення):

Check that any card readers or other devices with which the card will be used support 2 GB cards.

Перевірте, що картридер чи інший пристрій, з яким буде використовуватися карта, підтримує карти об'ємом 2ГБ.

– заміна інфінітива на наказовий спосіб (1 речення):

Take a few moments to familiarize yourself with camera controls and displays.

Будь ласка, ознайомтеся із елементами керування та відомостями на екрані фотокамери.

– заміна однини на множину (2 речення):

Do not place the strap around the neck of an infant or child.

Не обгортайте ремінець навколо шиї немовлят або дітей.

– заміна складнопідрядного речення на складне безсполучникове (1 речення):

Particular care should be observed when photographing infants, when the flash should be no less than one meter from the subject.

Слід бути особливо обережним при фотографуванні немовлят: спалах необхідно розташовувати на відстані не менше одного метра від об'єкта зйомки.

Перестановка елементів висловлювання присутня у 47 реченнях, а саме:

– перестановка слів та словосполучень (32 речення):

Selecting live view in i or j mode enables automatic scene selection when autofocus is used.

Якщо вибрати перегляд у реальному часі в режимі i або j, буде увімкнено автоматичний вибір сюжету за використання автофокусування.

– перестановка частин речення (14 речень):

Observe proper precautions when handling batteries.

Під час користування батареями дотримуйтесь відповідних застережень.

Грамматична трансформація додавання має місце у 37 реченнях:

To exit, rotate the live view switch.

Щоб вийти з режиму, прокрутіть перемикач перегляду в реальному часі.

Грамматична трансформація вилучення зафіксована у 12 реченнях:

Use self-timer for self-portraits or to reduce blurring caused by camera shake.

Використовується для автопортретів або зменшення розмиття, спричиненого тремтінням фотокамери.

Необхідно зазначити, що із 100 опрацьованих речень 17 мають нульову граматичну трансформацію, тобто повне збереження мовних елементів і їхнього місця у реченні мовою оригіналу під час перекладу:

Use appropriate cables.

Користуйтеся відповідними кабелями.

Лексична трансформація вибору варіантного відповідника спостерігається у 16 реченнях:

Use a blower to remove dust and lint, then wipe gently with a soft, drycloth.

Для видалення пилу та пуху використовуйте здушу, потім обережно протріть м'якою сухою тканиною.

Прийом калькування широко використовується під час перекладу складних термінів. Утворений відповідник не порушує норми вживання і сполучуваності слів в українській мові (23 речення):

Do not look at the sun through the viewfinder.

Не дивіться на сонце крізь видошукач.

До трансформації транскодування перекладач вдається у 16 випадках:

– транслітерація (5 речень):

Should the product break open as the result of a fall or other accident, remove the battery and /or AC adapter.

Якщо корпус виробу розіб'ється через падіння або іншу причину, витягніть батарею та від'єднайте адаптер змінного струму.

– транскрибування (6 речень):

Note that the timer may not start or a photograph may not be taken if the camera is unable to focus or in other situations in which the shutter cannot be released.

Зауважте, що таймер не почне відлік або ж знімок не буде зроблено, якщо фотокамера не може виконати фокусування або у будь-якій іншій ситуації, коли неможливо спустити затвор.

– змішане траскодування (2 речення):

Image size is measured in pixels.

Розмір зображення вимірюється у пікселях.

– адаптивне траскодування (3 речення):

Use appropriate cables.

Користуйтеся відповідними кабелями.

Описовий переклад пов'язаний із заміною (експлікацією) виразів, що не мають еквівалентів у мові перекладу, на споріднені, схожі чи більш зрозумілі (4 речення):

Use only the cables provided or sold by Nikon.

Користуйтеся лише кабелями з комплекту або кабелями, приданими у представників компанії Nikon.

Приєм смислового розвитку застосовано у 19 реченнях:

Do not go near the charger during thunderstorms.

Уникайте перебування поблизу зарядного пристрою під час грози.

Антонімічний переклад, що полягає у заміні поняття на протилежне, але подібне за змістом, присутній у 5 реченнях, представлений такими прийомами, як:

– негативація (4 речення):

Raw 14-bit data from the image sensor are saved directly to the memory card.

Необроблені 14-бітні дані датчика зображення зберігаються безпосередньо на карту пам'яті.

– позитивація (1 речення):

The use of *non-Nikon electronic accessories* could damage the camera.

Використання електронних аксесуарів виробництва інших компаній може призвести до пошкодження фотокамери.

У 8 відібраних нами реченнях присутня трансформація конкретизації:

Keep the sun out of the frame.

Уникайте потрапляння прямих сонячних променів у кадр.

Лексичну трансформацію генералізації можна простежити у 2 реченнях:

CD-ROMs containing software or manuals should not be played back on audio CD equipment.

Компакт-диски з програмним забезпеченням або посібниками, не можна використовувати з програвачами аудіо компакт-дисків.

Висновки. Таким чином, в основі перекладу інструкцій користувача лежить формально-логічний стиль, який характеризується точністю, неемоційністю та чітким вираженням думки в максимально стислій та лаконічній формі зі збереженням звичного для читача стилю української технічної інструкції.

У нашій роботі ми виходили з визначення адекватного перекладу як такого, що відповідає оригіналові як за функцією (повноцінністю відтворення змісту), так і за вибором засобів перекладу (повноцінністю мови і стилю). Оскільки функціональна точність не лише допускає, а й нерідко вимагає відмови від формальних, словникових відповідностей, виправданним є застосування широкого спектру граматичних та лексичних

трансформацій, що полягають у заміні формальних або семантичних компонентів вихідного тексту за умови збереження інформативності, призначеної для відтворення.

Грамматичні трансформації передбачають перебудову структури речення у процесі перекладу згідно з нормами мови перекладу. Лексичні трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі з причин невідповідності з погляду значення і контексту. Як граматичні, так і лексичні трансформації допомагають адаптувати текст оригіналу до культурних та мовних особливостей користувача інструкції.

Література:

1. Чебурашкин Н.Д. Технический перевод в школе : [учеб.] / Н.Д. Чебурашкин ; под. ред. Б.Е. Белицкого. – 4-е изд. – М. : Просвещение, 1983. – 254 с.
2. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В.Т. Бусел. – К. – Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
3. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика / Я.И. Рецкер. – М. : Междунар. отношения, 1974. – 244 с.
4. Перекладацькі трансформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Перекладацькі_трансформації.
5. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода / Л.С. Бархударов. – М. : Междунар. отношения, 1975. – 240 с.
6. Науменко Л.П. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську / Л.П. Науменко, А.Й. Гордєєва. – Вінниця : Нова книга, 2011. – 136 с.
7. Гринев С.В. Введение в терминоведение / С.В. Гринев. – М. : Москов. лицей, 1993. – 309 с.

Мовчан Д. В., Кашурко К. В. Переводческая адаптация инструкций для пользователя

Аннотация. Стаття посвящена дослідженню переводческих трансформацій при переведенні інструкцій к цифровим фотокамерам с англійського на український язык. Рассмотрены понятия технического перевода, охарактеризованы особенности текста-инструкции для пользователя, исследованы переводческие трансформации как способ адекватного перевода, представлена их классификация и количественные характеристики.

Ключевые слова: инструкция для пользователя, технический перевод, лексические трансформации, грамматические трансформации.

Movchan D., Kashurko K. Translation adaptation of user manuals

Summary. The article studies translation transformations in the translation of user manuals to digital cameras from English into Ukrainian. The concept of technical translation has been considered, features of the user manual's text have been characterized, translation transformations as a way of adequate translation have been studied, their classification and quantitative characteristics have been provided.

Key words: user manual, technical translation, lexical transformations, grammatical transformations.

Моштаг Є. С.,

старший викладач кафедри іноземних мов

Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Тарабановська О. М.,

старший викладач кафедри іноземних мов

Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

ШЛЯХИ ПЕРЕДАЧІ ФАНТАСТИЧНИХ ВЛАСНИХ НАЗВ У ПЕРЕКЛАДІ АНІМАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ АНІМАЦІЙНОГО СЕРІАЛУ «MILES FROM TOMORROWLAND»

Анотація. У статті проаналізовано один з аспектів українського перекладу популярного дитячого анімаційного серіалу виробництва компанії «Disney Junior». Дослідження власних назв показало, що в їх передачі головними перекладацькими проблемами є співвідношення фонетичної і смислової відповідності, милозвучність і легкість вимови та сприйняття на слух, зрозумілість для цільової аудиторії, передача полікультурності світу. Ці чинники впливають на вибір рішень щодо перекладацьких стратегій доместикації та форенізації.

Ключові слова: переклад анімаційних фільмів, переклад фантастичних творів, власна назва, доместикація, форенізація, фонетична конотація, аббревіатура.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні набуває розвитку така галузь художнього перекладу, як переклад кінопродукції, що зумовлено практичними потребами кінопрокату і телетрансляцій. Якщо вести мову про кінотвори, адресовані наймолодшій аудиторії, то їхня якість суттєво впливає на розвиток мовлення й естетичного смаку дітей. З огляду на це тема українського перекладу мультфільмів є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному українському перекладознавстві праць, присвячених мові кіноперекладів з англійської, стає дедалі більше [див., наприклад, 1–3], але потреба в них тільки зростає. Окремо наголосимо на важливості відстеження й аналізу якості перекладів анімації, оскільки «анімаційні фільми стали сьогодні джерелом міжкультурного трансферу для широкого кола глядачів, до якого входять і діти, і дорослі» [6, с. 178]. Перекладам саме мультиплікаційних (анімаційних) фільмів американського виробництва присвячено низку статей вітчизняних дослідників [4–7]. Основною проблемою, яку розглядають учені, є співвідношення перекладацьких підходів і стратегій (чи, якщо говорити про окремі випадки, – тактик, прийомів) під час перекладу. Н. Матківська за Ф. Федерічі розрізняє два підходи до перекладу: 1) консервативний і 2) експериментальний. «Коли перекладачі не намагаються протистояти нормам, вони є консервативними щодо очікувань цільової аудиторії та уникають будь-яких нестандартних варіантів мови. Коли перекладачі намагаються показати відмінності у цільовій мові, використовуючи різноманітні варіанти мови, то їх можна вважати експериментальними. Таким чином, можна говорити про стандартизацію й адаптацію як дві можливі макростратегії відтворення ідіолекту в перекладі» [4, с. 95]. Адаптація, у свою чергу, поділяється на дві мікростратегії: 1) доместикацію, що полягає у плавному,

ідіоматичному та прозорому відтворенні, яке нівелює іноземні характеристики оригіналу і підлаштовує його до потреб і цінностей цільової культури, та 2) форенізацію – виокремлення та підкреслення іноземної ідентичності тексту оригіналу [там само]. Саме вибір між доместикацією і форенізацією (в іншій термінології – одомашненням і очуженням) визначає сутність низки важливих перекладацьких рішень. На матеріалі мультсеріалу «Мадагаскар» М. Пилипчук робить висновок, що в межах одного аудіовізуального перекладу анімаційного фільму можливий синтез цих двох стратегій, причому «випадки вживання форенізації здебільшого переважають у перекладі власних назв методом транслітерації, а такі категорії слів, як національні свята, оригінальні назви телепередач та імена їх ведучих, специфічні американські іграшки тощо не викликають певних асоціацій у дітей і справедливо можуть бути замінені реаліями цільової культури» [7, с. 159]. А. Мельник робить висновок, що українські перекладачі анімаційних фільмів надають перевагу прийому «одомашнення» [5, с. 6], і пояснює це тим, що «розважальна функція анімації останнім часом стала домінувати, мультфільми вже не несуть особливого виховного навантаження. Звідси і прагматична орієнтованість тексту оригіналу: основне – викликати якщо не сміх, то принаймні усмішку на обличчях глядачів» [6, с. 177].

Метою статті є аналіз низки перекладацьких рішень і прийомів у перекладі анімаційного серіалу виробництва США, який з'явився у кінопрокаті відносно нещодавно і ще не ставав предметом спеціальних транслятологічних досліджень.

Виклад основного матеріалу. У цій статті ми зосередимось на перекладі специфічного лексичного шару – власних назв у науково-фантастичному контексті популярного мультсеріалу «Miles from Tomorrowland» (у перекладі К. Щепковської – «Майлз із майбутнього», виробництво компанії «Disney Junior», рік виходу на екрани – 2015-й). Головні герої серіалу – дружна сім'я із чотирьох людей, які мешкають у космічному кораблі, тримають особливу свійську тварину – робострауса – і виконують різноманітні робочі завдання на різних планетах. Оскільки мультфільм присвячений подорожам на фантастичних апаратах і знайомствам із незвичайними істотами та явищами, то в ньому вживається велика кількість власних назв, які потребують особливого перекладацького підходу. Відзначимо специфічну особливість мультсеріалу: з огляду на його жанр подекуди важко провести межу між загальними і власними назвами – і ті, і ті рівною мірою є витворами уяви сценаристів, багато технічних пристроїв мають назви, ближчі до імен, ніж

до загальних назв (а коли йдеться про роботів, то вони діють нарівні з живими персонажами й, відповідно, їхні назви виконують роль імен).

Як відомо, загальне правило поводження з власними назвами в перекладі – це транскрипція або транслітерація, в будь-якому разі – мінімальне втручання. Але це не може вповні стосуватися фантастичних власних назв, адже вони мають нести додаткове смислове навантаження, яке подекуди відіграє суттєву роль у розгортанні сюжету або в атмосфері того чи іншого епізоду. Спробуємо виокремити ті проблеми, що їх такі номінативні одиниці ставили перед перекладачем, а також оцінити обраний ним шлях розв'язання. Отже, в мультсеріалі наявні:

– назви планет та інших місць: *Tomorrowland*, *Fastidia*, *Dethalia*, *Alarbus*, *Tethoscape*;

– імена персонажів – істот і роботів: *Miles*, *Loretta*, *Leo*, *Phoebe Callisto*, *Merc*, *IOTA*, *Axel*, *Gadfly Garnett*, *Titus*.

Tomorrowland – це одне з ключових понять у мультфільмі. У назві серіалу його передано частково – українська версія має назву «*Майлз із майбутнього*». Однак *Tomorrowland* у цьому циклі науково-фантастичних історій є поняттям, так би мовити, політичної космографії (за аналогією до політичної географії): це великий союз різних планет і форм життя. У серіалі цю назву перекладено описово: *Союз Майбутнього*. Тому можна сказати, що задля спрощення назви (що зумовлено, вочевидь, прагматичними причинами) у перекладацькому трансфері закладено часткову невідповідність. Батьки Майлза працюють в організації *ТТА (Tomorrowland Transit Authority)*, назву якої передано як *Управління транспорту майбутнього*. Знов-таки слід говорити про неповний перекладацький трансфер, оскільки зазначена організація займається не лише питаннями транспорту: космонавти, серед іншого, отримують завдання дипломатичного характеру, покликані долучити до Союзу певну державу чи планету.

Як це часто буває у дитячих казках, серед власних назв у мультфільмі трапляються промовисті – такі, які відображають певні риси їхніх носіїв. До подібних належить назва планети *Fastidia* (пор. *fastidious* – перебірливий, вередливий) – в українському перекладі її передано *Вибаглія*. Рішення перекладача продиктоване характером мешканців цієї планети і їхніми звичками, жартівливо відображеними в назві й показаними з доброзичливою іронією. У цьому випадку перекладацьке рішення можна вважати вдалим з огляду на внутрішню форму української назви та її належність до незатертої, стилістично виразної, експресивної лексики. Так само перекладачка вважала за потрібне дати переклад назви *Frost Empire* як *Морозна імперія*; її мешканці вміють за бажанням знижувати температуру довкілля й узагалі краще почуваються там, де холодно. Переклад у цьому випадку є цілком логічним рішенням. Натомість ті назви, у які не закладався жоден прихований сенс, передані транслітераційно: *Dethalia (Деталія)*, *Alarbus (Аларбус)*.

Назви космічних станцій, які є у мультсеріалі, потребують різних підходів. Так, англійське *Trident Station* передано як станція «*Тризуб*» (вона розташована на орбіті Нептуна й названа так через те, що в античній міфології бога Нептуна зображують із тризубом у руках). Оскільки Нептун є античною універсалією і знання про тризуб як його атрибут закладено в міфологічній компетенції, переклад тут слушний і логічний, навіть незважаючи на ризик появи додаткових конотацій, пов'язаних з українським гербом.

Назва *Tethoscape* побудована за аналогією до англійських слів *landscape*, *cityscape*. Потреба окреслити для юних глядачів тип цього штучного об'єкта – торговельно-розважального центру, розташованого на орбіті Землі, – викликала в перекладача потребу додати загальну назву: *станція Тето*.

Назви різних апаратів, передусім наділених штучним інтелектом, становлять проміжну ланку між ім'ям істоти і назвою неживого об'єкта. У деяких випадках машина може мати людське ім'я: це, наприклад, стосується *Стелли* – бортового комп'ютера космічного корабля *Стеллосфера (Stella, Stellosphere)* – обидва слова етимологічно пов'язані з латинським *stella* – зірка і похідним від нього англійським *stellar* – зоряний). З одного боку, можливим був і буквальный підхід із залученням кореня *зор-*, але з другого – і перекладацьке рішення можна визнати слушним, оскільки воно вносить певний інтернаціональний колорит, відсилає до латинського кореня, що збагачує словниковий запас дітей. Кличка жвавого робота *Мерк / Мерк* викликає певний набір асоціацій: 1) скорочення від *Меркурій*; 2) ртуть (живий, нестійкий матеріал); однак ця власна назва водночас є аббревіатурою: *Mechanical Emotionally Responsive Creature* (букв.: *механічне створіння, здатне до емоційної реакції*). Те, що кумедний *Мерк* є одним із головних і улюблених героїв мультфільму, спричинило до зваженого рішення перекладачки знехтувати «аббревіатурністю» його назви на користь упізнаваності. Для такого персонажа потрібне коротке ім'я, його стислість у цьому випадку важлива для фіксації у пам'яті.

Натомість інший робот, який зустрічається у деяких серіях, отримав дещо інакшу назву в перекладі, порівняно з оригіналом: *IOTA (Intelligent Outerspace Technical Assistant)* перетворився на *КІТА (Космічний інтелектуальний технічний асистент)*. У цьому випадку, коли йдеться про непершорядного персонажа, важливішим чинником виявилось не точне відтворення аббревіатури, а милозвучність і легкість вимови. Звичайно, *iota* – це одне латинське запозичення – означає «найдрібніша частка», а робот *ІОТА* має крихітні розміри, які дозволяють потрапляти всередину механізмів; але цей елемент семантики не є значним у дитячому мультфільмі, що вплинуло на перекладацьке рішення.

Більшість імен персонажів – людей та інших розумних істот – не зазнають жодних трансформацій у перекладі, оскільки здебільшого не мають якоїсь спеціальної мотивації, яку ми вище простежили на прикладі з *Fastidia* – *Вибаглія*. Не доместиковані в українській версії *professor Rubicon (професор Рубікон)*, інопланетянин-листоноша *Avon Xylon (Ейвон Зайлон)*, *Titus (Тайтус)* – посол Вибаглії, *Queen Gemma* (королева Джемма) та багато інших. Водночас людські імена в мультфільмі вписані в певний національний чи культурний контекст. Дідусь і бабуся *Майлза (Miles)* і *Лоретти (Loretta)* мають китайське прізвище *Ліанг (Liang)* і святкують східний Новий рік. Образ їхньої ексцентричної тітки-художниці *Фріді* – очевидний натяк на мексиканську художницю ХХ століття Фріді Кало. Фріді з мультфільму про Майлза також має робота-дикообраза, голки якого можна використовувати як пензлі, з так само «мистецьким» ім'ям *Поллок* (на честь американського художника-абстракціоніста Джейсона Поллока). Товариш Майлза *Гаруна (Garuna)* має типово індійську зовнішність, відповідну його імені. У цьому випадку стратегія форенізації виправдана й важлива, бо вона демонструє полікультурність світу і загалом сприяє розширенню культурної компетенції глядача.

Утім, коли йдеться про персонажів, які є витворами фантазії сценаристів, транскрипційний / транслітераційний підхід не завжди є виправданим. Зокрема, це стосується імені космічного злочинця, який з'являється у деяких серіях, – *Gadfly Garnett* (Гедфлай Гарнетт). У цьому випадку саме такий вибір відтворення власної назви в перекладі є дискусійним. Ім'я *Gadfly* буквально перекладається як *Гедзь* і певним чином співвідноситься із зовнішністю носія: товстий вайлуватий персонаж має крила, схожі на крила мухи, які йому більше заважають, ніж допомагають. Якщо тут перекладачка залишила власну назву без змін, то з іменем *Bootjet Groovestar* їй довелося провести певну трансформацію. Цей персонаж – космічна рок-зірка, він не розлучається з турбочобітьми (*turbo boots*), які літають. Вписати *чоботи* в першу частину імені, як в оригіналі, видавалося складною задачею, результат якої міг би бути громіздким і незручним як для вимови, так і для сприйняття юного глядача. Тому перекладачка дещо видозмінила і скоротила це ім'я: *Космогрукстер*. Такий трансфер слід вважати успішним.

Трохи вище була згадана *Морозна імперія*. Її колоритні представники з'являються в окремих серіях. В англійській мові всі вони мають імена, похідні від різних зимових явищ природи. З тих чи інших причин перекладачка відмовилася від створення для них нових імен з українською етимологією. Однак в англійській мові всі вони вмотивовані й належать до спільного семантичного поля: *Commander S'leet* (командир *Slim*) – від *sleet* – ожеледь; його поплічники: *Blizzbert* (*Блізберт*) – від *blizzard* – буря; *Flurred* (*Фурбо* – очевидно, тут ім'я видозмінено заради легшої вимови) – від *flurry* – шквал. Космічний флот, яким командує Сліт, в оригіналі має римовану назву, в якій присутнє його ім'я – *S'leet Fleet*; її перекладачка вирішила відтворити за іншим принципом, пов'язавши не з ім'ям командувача, а з назвою держави: *Морозний флот*. Певну експресивність при цьому втрачено.

Висновки. Отже, коли йдеться про переклад фантастичного мультфільму, зокрема про передачу наявних у ньому власних назв, перед виконавцем постає низка завдань. Так, у співвідношенні фонетичної і смислової відповідності в багатьох випадках перекладач змушений знехтувати однією з них на користь другої. Як бачимо з наведених прикладів, підставою для збереження фонетичної відповідності за рахунок смислової є впізнаваність персонажа. Смислова ж відповідність пріоритетна, коли назва спеціально придумана як жарг чи характеристика. Милозвучність і легкість вимови та сприйняття на слух теж важливі, адже в мультфільмі перекладається і дублюється саме звуковий супровід. Естетика звуку, назви в мистецькій продукції, призначеній для дітей, має не менше значення, ніж візуальна. Адже виховання культури, смаку починається в дитинстві. Зрозумілість для цільової аудиторії є суттєвим чинником для того, щоб юному глядачеві легко було увійти в контекст вигаданого світу космічних кораблів, фотонних трас і незвичайних засобів пересування і комунікації. Вона спонукає як скорочувати, так і, навпаки, дещо описово розширювати назви.

Тема українських перекладів кіно і мультфільмів на сьогодні не є достатньо розробленою з мовознавчого погляду, відкриває широкий горизонт цікавих перспектив для дослідника.

Література:

1. Возна М.О. Про деякі проблеми сучасного кіноперекладу / М.О. Возна // Мова і культура. – 2011. – Вип. 14. – Т. 1. – С. 381–385.
2. Конкульовський В.В. До проблеми перекладу кінотекстів комедійного жанру / В.В. Конкульовський // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2011. – № 16 (227). – Ч. 1. – С. 35–40.
3. Лукьянова Т.Г. Теоретичні аспекти кіноперекладу з англійської на українську мову / Т.Г. Лукьянова // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов». – 2011. – № 973. – Вип. 68. – С. 183–187.
4. Матківська Н.А. Відтворення ідіолектичних особливостей мовлення персонажа Сирника в перекладі анімаційних фільмів «Тачки» і «Тачки 2» українською, німецькою й іспанською мовами / Н.А. Матківська // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія». – 2015. – Т. 18. – № 1. – С. 94–101.
5. Мельник А.П. Український колорит у перекладах сучасних анімаційних фільмів / А.П. Мельник // Мовні і концептуальні картини світу. – 2012. – Вип. 42. – Ч. 1. – С. 103–113.
6. Мельник А.П. Функції сучасної американської анімації як основа вибору перекладацьких стратегій / А.П. Мельник // *Studia linguistica*. – 2012. – Вип. 6 (2). – С. 175–178.
7. Пилипчук М. Посадження стратегій доместикації та форенизації в аудіовізуальному перекладі / М. Пилипчук // Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. – 2016. – Вип. 33. – С. 151–162.

Моштаг Е. С., Тарабановская О. Н. Пути передачи фантастических имен собственных при переводе анимационного фильма (на материале украинского перевода анимационного сериала «Miles from Tomorrowland»)

Аннотація. В статтю проаналізовано один із аспектів українського перекладу популярного дитячого анімаційного сериалу виробництва компанії «Disney Junior». Исследование имен собственных показало, что в их передаче главными проблемами являются соотношение фонетической и смысловой адекватности, благозвучность и легкость произношения и восприятия на слух, понятность для целевой аудитории, передача поликультурности мира. Эти факторы влияют на выбор решений, касающихся переводческих стратегий доместикации и форенизации.

Ключевые слова: перевод анимационных фильмов, перевод фантастических произведений, имя собственное, доместикация, форенизация, фонетическая коннотация, аббревиатура.

Moshtagh I., Tarabanovska O. Ways of conveying fantastic proper names when interpreting an animated film (based on the Ukrainian version of animated series «Miles from Tomorrowland»)

Summary. The article analyzes an aspect of the Ukrainian version of the popular children's animated series produced by «Disney Junior» company. Research of the proper names has shown that the main problems when conveying them are the correlation between the phonetic and semantic adequacy, euphony and ease of pronunciation and listening comprehension, clarity for the target audience, conveying multiculturalism of the world. These factors influence the choice of decisions related to translation strategies of domestication and foreignization.

Key words: animated films interpretation, interpretation of fantastic pieces, proper name, domestication, foreignization, phonetic connotation, abbreviation.

Орел А. С.,
доцент кафедри германської та слов'янської філології
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Сбітнева І. С.,
студентка V курсу філологічного факультету
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЛОВОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Анотація. Низка відмінностей у семантичній та граматичній системах різних мов становлять певні труднощі для перекладацької практики. Аналіз досліджень щодо питань англійсько-українського перекладу ділової кореспонденції дозволив виокремити основні види лексичних трансформацій. Володіння широким діапазоном перекладацьких трансформацій, знання основних, найчастіше вживаних типів, доречно і правильне їх застосування є обов'язковим для перекладача як посередника між двома мовами.

Ключові слова: переклад, англійська мова, українська мова, ділові листи, лексичні особливості.

Постановка проблеми. Ведення ділової кореспонденції у сучасному світі є вимогою часу, відображенням зростаючої кількості міжнародних контактів у різних сферах життя. Найважливішою вимогою до перекладу ділової кореспонденції є якомога більша адекватність перекладеного тексту та якомога більша еквівалентність його до оригіналу. З огляду на те, що в Україні ділова переписка ведеться лише державною мовою, у сучасному вітчизняному перекладознавстві набули актуальності питання розбіжностей між англійською та українською діловими мовами, а також між способами перекладу. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність докладного вивчення лексичних особливостей мов ділового спілкування з метою усунення низки суперечностей і вдосконалення техніки перекладу ділових паперів, яка вимагає особливої точності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми якісного перекладу ділової кореспонденції активно досліджувались у роботах із лінгвістики, перекладознавства, теорії та практики перекладу, германістики, славістики тощо. Так, багато мовознавців (серед них А. Швейцер, Я. Рецкер, Л. Бархударов, А. Федоров, Е. Басс, В. Екк, В. Гуреневич, М. Басаков, С. Кутній) присвятили свої роботи дослідженню перекладу бізнес-кореспонденції. Різні аспекти дослідження лексичних особливостей перекладу ділових листів представлено в роботах українських перекладознавців (зокрема, А. Левашова, В. Карабана, А. Загнітка, І. Данилюка, М. Зубкова та ін.).

Отже, вивчення особливостей перекладу ділової кореспонденції з англійської мови українською є актуальним питанням для вітчизняних учених, зумовленим не лише лінгвістичним інтересом, а й низкою екстралінгвістичних чинників, зокрема, розширенням міжнародних зв'язків нашої країни, поглибленням інтеграції у світовий простір тощо.

Метою статті є встановлення лексичних особливостей перекладу англійської ділової кореспонденції, висвітлення труднощів, що виникають під час перекладу різних видів ділових листів, та окреслення шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Ділова кореспонденція належить до офіційно-ділового стилю мови, що передбачає наявність певної традиції побудови мовних конструкцій відповідно до змісту з урахуванням умов та мети висловлювання. В. Комісаров зазначає, що теорія перекладу вивчає вплив на процес перекладу мовних особливостей певного функціонального стилю у мові оригіналу та в мові перекладу, а також взаємодію цих мовних явищ [5, с. 109].

Саме мовні засоби, їхній зміст і вживання дозволяють найефективніше фіксувати ділову інформацію, є спільними для англійської та української мов. Традиційним для ділових документів, зокрема для кореспонденції, є вживання готових штампів, стереотипних мовних кліше, ділової термінології (наприклад, *with best regards, to be in receipt of, in compliance with, з найкращими побажаннями, довести до відома, згідно з Вашим бажанням* тощо).

Мовознавці зазначають, що характерною рисою англійського ділового листа є вживання стандартизованих кліше, які мають прагматичну спрямованість і слугують реалізації категорії ділової ввічливості. Наприклад: *We would appreciate your cooperation on this matter. – Будемо вдячні за співпрацю; Thank you in advance for your cooperation. – Заздалегідь дякуємо за співпрацю; Awaiting your prompt reply. – В очікуванні швидкої відповіді* тощо.

Існування в українській мові подібних форм висловлювань значно полегшує переклад з англійської мови. Їх можна згрупувати за тематичними ознаками, наприклад:

– замовлення (*With reference to the catalogue you sent us we wish to place the following order. – Ми хотіли б зробити таке замовлення, посилаючись на каталог, який Ви нам надіслали*);

– пропозиція (*Based on your annual requirement of ... items, we can make the following offer. – Виходячи з Вашої щорічної потреби в ... одиниць, ми можемо зробити Вам таку пропозицію*);

– претензія (*We regret that we must place the entire shipment at your disposal. Please let us know how you wish to dispose of same. – Нам шкода, але ми мусимо повернути Вам вислані Вами товари. Просимо повідомити нас про те, як Ви пропонуєте розпорядитися вантажем*);

– запит (*We are above all interested in information regarding the solvency and credit rating of the company. – Особливо нас цікавить інформація щодо платоспроможності фірми*);

– повідомлення (*We wish to inform you that your order № 30198 dated ... has been shipped today. – Ми хочемо повідомити Вас, що замовлення № 30198 від ... було відвантажено сьогодні*);

– вибачення (*We offer our apologies for the delay in delivery. – Ми просимо вибачення за затримку в поставці*);

– прохання (*We shall (should) be obliged if you will (would) inform us ... – Ми будемо (були б) вдячні, якщо Ви повідомите нас (якби Ви повідомили нам) ...*).

У діловому спілкуванні важлива роль належить уживанню аббревіатур і скорочених слів, які слугують мовній економії і роблять зміст лаконічним та більш зрозумілим для вузького кола фахівців. Під час перекладу аббревіатур і скорочень варто вживати їхні функціональні відповідники або застосовувати описовий спосіб перекладу (наприклад, *a.a.r. (against all risks) – усупереч усім ризикам; a.c. (account current) – поточний рахунок; amt. (amount) – сума* тощо).

Ініціали або скорочення імен також становлять певні труднощі, з якими зіштовхується перекладач ділової кореспонденції, особливо якщо така інформація подається без попередньої розшифровки. Треба пам'ятати, що ініціали не трансуються, а передаються першою літерою українського відповідника повної форми англійського імені: *John G. Holloway – Джон Г. Холлоуей*. Якщо в перекладача немає можливості встановити повне ім'я, то краще вилучити ініціали з тексту перекладу, аби уникнути помилки: *Jerry H. Freund – Джері Фруенд*.

Водночас діловим листам не властиві такі засоби виразності, як метафори, метонімії, епітети, емоційно забарвлені слова тощо, використання синонімів зведене до мінімуму й не має викликати двозначності сприйняття.

Міжмовне спілкування як засіб обміну інформацією, як і будь-який комунікативний акт взагалі, характеризується втраченою частиною інформації, неоднозначністю інтерпретації змісту повідомлення. Тому в курсі перекладознавства передбачено порядок досягнення еквівалентності у семантиці мовних одиниць та відповідності граматичних конструкцій, який допускає певні лексичні та граматичні зміни, їх називають трансформаціями (transformations).

Власне поняття «еквівалентність» не є усталеним та чітко визначеним терміном. На думку багатьох дослідників, зокрема А. Левашова, А. Швейцера та ін., у теорії перекладу зафіксовано як велику кількість тлумачень терміна «еквівалентність», так і різноманіття підходів для визначення цього поняття [2, с. 173; 8, с. 118]. Водночас дослідники виокремлюють два основні підходи до аналізу перекладу з огляду на семантичну еквівалентність. Так, А. Левашов розрізняє лінгвістичний (формальний) та функціональний (комунікативний, прагматичний) напрями [2, с. 173]. А. Швейцер та Є. Бреус еквівалентність поділяють на компонентну семантичну (досягається завдяки наявності у текстах мови оригіналу і мови перекладу ідентичних сем) та денотативну (спостерігається семантична розбіжність між текстами оригіналу і перекладу, зміст передається за допомогою різних, але співвіднесених ознак) [9, с. 118; 1, с. 10]. За визначенням Є. Бреуса, компонентний підхід (співвідноситься із лінгвістичним у А. Левашова) характеризується граматичними (формальними) змінами під час перекладу. Денотативний підхід (функціональний, за А. Левашовим) передбачає більшу семантичну варіативність, зміни на лексико-граматичному рівні [1, с. 10].

Явище лексичної трансформації у перекладознавстві пов'язано з тим, що обсяг значень мов оригіналу і перекладу не є однаковим. Отже, лексичні трансформації необхідні для адекватної передачі зв'язків між формою та змістом слів і словосполучень оригіналу та перекладу. При цьому особливу увагу

перекладач повинен приділяти контексту, в якому мовні одиниці вживаються, враховувати семантичні та стилістичні особливості слів, що обираються для передачі іншомовного повідомлення. Семантика слова пов'язана з його функціонуванням у мовленні, його лексичною сполучуваністю та стилістичною конотацією, а також соціокультурними особливостями у свідомості носіїв різних мов [6, с. 174]. Ці фактори є вирішальними під час передачі значення, тобто під час вибору потрібних слів у мові перекладу, з яких складається фраза.

Доведено, що дослівний переклад та досягнення стовідсоткової еквівалентності на практиці є неможливими, оскільки цьому перешкоджають деякі труднощі, наприклад: у мові перекладу відсутній словниковий відповідник іншому слову мови оригіналу, відповідність лише частково передає значення лексичної одиниці оригіналу, багатозначне слово мови оригіналу співвідноситься з різними семантичними одиницями мови перекладу тощо [7, с. 57].

Отже, дослідники поділяють лексичні трансформації на декілька типів: 1) диференціація значень (differentiation of meaning), наприклад, українським еквівалентом слова *justice* є *справедливість, правосуддя*, проте іноді різниця стає більш специфічною: *Department of Justice – Міністерство юстиції, the Court of justice – суд*; 2) специфікація значень (specification of meaning), наприклад: *meal – їжа, прийняття їжі*, але *You have had your meal in our restaurant. – Ви вже поспідали (пообідали) в нашому ресторані*. Остання фраза перекладається з урахуванням часу доби, в який відбувається дія, тобто перекладач звертає увагу на контекст повідомлення; 3) конкретизація / генералізація значень (concretization / generalization of meaning), наприклад: *I am certain that you will find a position which suits you soon and I believe that you have a great deal to contribute. – Я впевнений, що скоро Ви знайдете посаду, яка задовольнить Вас, і вважаю, що Ви можете зробити великий внесок*. Лексичні одиниці мови оригіналу з конкретним значенням узагальнюються і перекладаються лексемою з абстрактним значенням з метою чіткішого розуміння повідомлення або навпаки; 4) смисловий (семантичний) розвиток (semantic development) полягає у заміні слова або словосполучення мови оригіналу відповідною за контекстом лексичною одиницею мови перекладу: *The Worcester by election was an acid test for the Labor Candidate. – Додаткові вибори у Вустері були лакмусовим папірцем для лейбористського кандидата*. Словосполучення *лакмусовий папірець (litmus paper)* ніколи не вживається в англійській мові в переносному значенні; 5) антонімічний переклад (antonymic translation) поєднує ознаки лексичної та граматичної трансформації: *It was not until 1770 when James Cook chartered the East Coast that any major exploration of Australia was undertaken. – І лише в 1770 році, після того як Джеймс Кук наніс на мапу східне узбережжя Австралії, почалося серйозне дослідження цього континента*; 6) цілісне перетворення (integral transformation), наприклад: *Welcome! Don't mention! – Ласкаво просимо!* Тут частина інформації не перекладається взагалі; 7) додавання і вилучення слів із лексичних причин (addition and omission of words for lexical reasons), наприклад: *takeover – поглинання одного підприємства іншим; strike ballot – голосування щодо оголошення страйку* – addition; *You can see the result of your company work. – Ви бачите результат роботи Вашої компанії* – omission.

В. Комісаров вищезазначені процеси називає лексико-семантичними замінами; до лексичних трансформацій учений

відносить також перекладацьке транскрибування / транслітерацію та калькування [5, с. 68].

Транслітерацією називається спосіб перекладу лексеми оригіналу шляхом відтворення її форми за допомогою графічних одиниць мови перекладу (графічна форма). Процес транскрибування передбачає відтворення звукової форми іншомовного слова (фонетична форма). Найчастіше в перекладацькій практиці використовується синтезований спосіб транскрипції / транслітерації, тому що фонетична і графічна системи різних мов значно відрізняються, і передача форми слова мови оригіналу на мову перекладу завжди є умовною (приблизною): *O'Henry – О'Генрі, company – компанія, Mary – Мері*. Цими способами найчастіше користуються для перекладу власних назв.

У перекладознавстві розроблено низку правил транслітерації для кожної пари мов, які допомагають чітко передати звуковий склад слів мови оригіналу. Так, в англо-українських перекладах трапляються елементи транслітерації деяких невимовних приголосних, редукція голосних, наприклад, *Dorset – Дорсет, Murdoch – Мердок*; подвійні приголосні між голосними та в кінці слова зберігаються: *Bonnars Ferry – Боннерс Феррі, Marshall – Маршалл*. До традиційних винятків можна віднести імена історичних осіб, географічні назви тощо: *China – Китай, King James – Король Яків*. Спосіб транскрибування часто застосовується для передачі назв організацій, вулиць, газет тощо, наприклад: *Bayswater Road – Бейсватер роуд, The Times – газета Таймс, General Motors – Дженерал Моторс, Lindros Bank – банк Ліндрос*.

Калькування (буквальний переклад) застосовується переважно для перекладу неологізмів іншомовного походження, термінів, наприклад: *skyscraper – хмарочос, self-help groups – групи взаємодопомоги*.

Як уже зазначалось вище, повна семантична відповідність лексичних одиниць різних мов з урахуванням контекстного значення – це явище відносно рідкісне, як і явище моносемії у будь-якій мові. Отже, повної еквівалентності можна досягти лише під час перекладу однозначних слів, які мають одне лексичне значення в обох мовах. Наприклад, власні назви: *The United States of America (USA) – Сполучені Штати Америки (США)*; іноді застосовується прийом лексичних додавань – вживання у перекладі додаткових лексичних одиниць для передачі імпліцитних елементів оригіналу [4, с. 249]: додаються слова «штат», «місто», «імені» тощо, *Indiana – штат Індіана*; наукові і технічні терміни, наприклад: *engine – двигун* (проте, варто зазначити, що низка слів-термінів є багатозначними, особливо це стосується технічної термінології); назви пір року, місяців, днів тижня, наприклад: *May – травень*; більшість числівників, наприклад: *twenty four (employees) – двадцять чотирьох (працівників)*.

Водночас у перекладознавстві існує таке поняття, як безеквівалентні слова (А. Швейцер, А. Паршин, Л. Бархударов). На думку В. Карабана, це слова-реалії на позначення етноспецифічних понять, тобто слова, властиві лише одній культурі, наприклад, назви юридичних посад і професій [3, с. 421]. Ця група лексики не має еквівалента в мові перекладу. Передача таких лексичних одиниць здійснюється за допомогою транслітерації, калькування або описово: *caregiver – людина, що піклується про немічних і хворих людей; multiple accredit – множинне акредитування*.

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що для перекладу ділової кореспонденції характерними є випадки

часткової еквівалентності, адже більшість слів будь-якої мови є багатозначними, і семантичне поле лексеми в мові оригіналу зазвичай не збігається повністю зі значенням слова в мові перекладу. Воно може бути ширшим за значенням чи, навпаки, вужчим. У свою чергу, ширший семантичний обсяг лексеми створює умови для вживання слова в різних контекстах, що посилює явище мовної варіативності під час перекладу. Слід зазначити, що проведений нами аналіз висвітлює лише один з аспектів дослідження особливостей перекладу ділових листів з англійської мови українською, що відкриває перспективи подальшого докладного вивчення зазначеної проблематики.

Література:

1. Бреус Е.В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский : [учеб. пособ.]. – 2-е изд., испр. и доп. / Е.В. Бреус. – М. : УРАО, 2000. – 208 с.
2. Зубков М.Г. Сучасна українська ділова мова / М.Г. Зубков. – Харків : Торсінг, 2004. – 446 с.
3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. II. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі / В.І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 303 с.
4. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода / В.Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1980. – 215 с.
5. Комиссаров В.Н. Слово о переводе / В.Н. Комиссаров. – М. : Международные отношения, 1973. – 215 с.
6. Переклад у наукових дослідженнях представників Харківської школи : [колект. монографія] / за ред. Л.М. Черноватого, О.А. Кальниченка, О.В. Ребія. – Вінниця : Нова книга, 2013. – 568 с.
7. Федоров А.В. Основы общей теории перевода: лингвистические проблемы / А.В. Федоров. – 4-е изд. – М. : Высшая школа, 1983. – 303 с.
8. Циткина Ф.А. Терминология и перевод / Ф.А. Циткина. – Львов : Вища школа, 1988. – 156 с.
9. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика / А.Д. Швейцер. – М. : Воениздат, 1973. – 280 с.

Орёл А. С., Сбитнева И. С. Лексические особенности перевода деловой корреспонденции с английского языка на украинский

Аннотация. Ряд отличий в семантической и грамматической системах разных языков представляет определённые трудности для переводческой практики. Анализ исследований по вопросам англо-украинского перевода деловой корреспонденции позволил выделить основные виды лексических трансформаций. Владение широким диапазоном переводческих трансформаций, знание основных, чаще всего используемых типов, уместное и правильное их использование является обязательным для переводчика как посредника между двумя языками.

Ключевые слова: перевод, английский язык, украинский язык, деловые письма, лексические особенности.

Orel A., Sbitneva I. Lexical features of translation of business correspondence from English to Ukrainian

Summary. Row of differences in the semantic and grammatical systems of different languages present certain difficulties for translating practice. The analysis of researches in relation to the questions of English – Ukrainian translation of business correspondence allowed distinguishing basic types of lexical transformations. Possessing the wide range of translating transformation sand knowledge of basic, mostly used types, appropriate and correct application, is obligatory for a translator as mediator between two languages.

Key words: translation, English, Ukrainian, business correspondence, lexical features.

Приходько Є. С.,
студентка IV курсу

Запорізького національного технічного університету

Кузнєцова І. В.,

доцент кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного технічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ СЕМАНТИЧНИХ НЕОЛОГІЗМІВ

Анотація. Статтю присвячено проблемам перекладу англійських семантичних неологізмів українською мовою. Основними способами перекладу є транслітерація (транскрипція), калькування, описовий та роз'яснювальний приблизний переклад. Адекватний переклад семантичних неологізмів вимагає врахування контексту їх використання.

Ключові слова: неологізм, семантичний неологізм, способи та прийоми перекладу, транслітерація, транскрипція, калькування, описовий переклад, роз'яснювальний приблизний переклад.

Постановка проблеми. Невпинний розвиток словникового складу мови та пов'язаних із ним словотворчих змін залишається актуальним об'єктом дослідження та сферою інтересів учених. Неологізми з'являються в багатьох галузях науки та суспільства. Цей процес зумовлений не лише такими лінгвістичними чинниками, як закон економії мовних засобів, а й екстралінгвістичними чинниками, як-от технічний і технологічний прогрес, постійний розвиток суспільства, поява нових реалій, які потребують відображення в мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою неології займалися такі вчені, як І.В. Андрусяк, О.Л. Боярська, В.Г. Гак, О.Д. Мешков, С.М. Єнікєєва, Ю.О. Жлуктенко, Ю.А. Зацний, Р.К. Махачавілі, Л.Ф. Омельченко, Т.О. Пахомова, С.Б. Черкаська та інші. Вагомий внесок у розробку питання саме семантичних неологізмів зробили Х.А. Шайхутдінова, А.А. Залізняк, О.О. Нікітіна, Н.С. Нікітченко, Ю.А. Зацний тощо.

Однак, незважаючи на той факт, що неологізми в цілому та семантичні неологізми зокрема є предметом вивчення багатьох науковців, у сучасному мовознавстві досі залишається низка невирішених завдань: не існує єдиного терміна на позначення нових слів та нових значень; немає чітких критеріїв, за якими б визначався статус нової мовної одиниці; не визначене чітке місце семантичних неологізмів у системі лексико-семантичних інновацій тощо. Також відкритим є питання перекладу семантичних неологізмів. Усе вищезазначене зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті – вивчення специфіки й особливостей перекладу англійських семантичних неологізмів українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, поняття неологізму з часом змінювалося. Будь-яке слово поступово втрачає статус неологізму в процесі соціалізації, функціонального закріплення в лексико-семантичній системі мови. Неологізм починає засвоюватися мовним колективом, що зменшує відчуття «новизни» [8, с. 57]. Семантична неологізація – це дуже продуктивний процес, за якого до вже існуючого слова додається

нове значення [3, с. 54]. Серед дослідників немає єдиної думки щодо статусу семантичних неологізмів. До найбільш суперечливих питань належить питання про те, в яких випадках семантичні зміни призводять до утворення самостійного слова, а в яких – лише до появи нового значення вже існуючої лексичної одиниці. Більшість учених у цьому питанні дотримується точки зору, висловленої свого часу В.В. Виноградовим, який вважав, що семантичне новоутворення існує за умови «пересемислення старих слів, у формуванні омонімів шляхом розкладу модного слова на два» [4, с. 132]. Отже, про семантичний неологізм як про повноправну, самостійну лексичну одиницю можна говорити лише тоді, коли семантичні зміни полісемантичного слова призвели до повного розривання спільності семантичного зв'язку між окремими значеннями цього слова, тобто до утворення омоніма – слова, яке за однакової звукової або графічної оболонки має зовсім інше значення.

Та все ж більшість дослідників останнім часом висловлюють думку, що в усіх випадках, коли зберігається семантичний зв'язок між значеннями полісемантичного слова, його слід розглядати як слово-лексеми, що включає певну кількість лексико-семантичних варіантів («значень»). Це стосується й статусу семантичних новоутворень. Вони є лексико-семантичними варіантами слів, що мають у структурі мови подвійний статус: є актуальними семантично розчленованими знаками стосовно слова-лексеми та віртуальними щодо мовних реалізацій слова. В.І. Заботкіна визначає семантичні неологізми як нові значення слів, що вже існують. При цьому вона виділяє два можливих варіанти: 1) старі слова повністю змінюють своє значення та втрачають те значення, що існувало раніше; 2) у семантичній структурі слова з'являється ще один лексико-семантичний варіант за умови збереження всіх традиційних [7, с. 18]. Таким чином, семантичний спосіб номінації належить до тих явищ у мові, які не мають однозначного тлумачення. Це можна пояснити тим, що йдеться про семантичні процеси, які рівною мірою стосуються семасіології й ономасіології.

Найуживанішими способами перекладу семантичних неологізмів є: транслітерація (транскрипція), калькування, описовий та роз'яснювальний приблизний переклад. Жоден зі способів передачі іншомовних новоутворень не є досконалим і не забезпечує абсолютно адекватного перекладу [1, с. 48]. Спосіб транслітерації або транскрипції при перекладі слід використовувати з обережністю, адже саме він призводить як до втрати цінності слова в мові перекладу, так і до існування в мові декількох перекладів одного й того ж слова, що є небажаним. Наприклад, *punk* – панк: “*The punk subculture is centered on a loud, aggressive genre of rock music called punk rock*”; *ombudsman* – омбудсмен (тут слід зазначити, що перша частина слова перекла-

дається на рівні графем, а друга – на рівні фонем): “*Ombudsmen sometimes also aim to identify systematic issues leading to poor service or breaches of people’s rights*”; *skinhead* – скінхед: “*Skinhead culture became so popular by 1969 that even the rock band Slade temporarily adopted the look as a marketing strategy*”. Способом калькування перекладається переважно еквівалентна лексика. Наприклад, *workaholic* – трудоголік (“*He sure is a workaholic*”); *political drudge* – роботяга (про працюючого робітника), наприклад: “*I’m only thirty-four, a political drudge, with a tidy sum to boot not that I’m boasting about it*”. Щоб досягти адекватного й еквівалентного перекладу семантичних неологізмів, перекладач насамперед проводить лінгвістичний аналіз слів, з якими йому доводиться стикатися. Основними умовами досягнення адекватності в перекладі семантичних неологізмів англійської мови є знання особливостей взаємодії неологізму з контекстом, а також основних випадків уживання різних структурних і семантичних типів неологізмів; знання основних способів перекладу семантичних неологізмів тієї чи іншої галузі, знання термінології мови перекладу в цій галузі, що дозволяє знайти еквівалентний варіант відповідного англійського неологізму; уміння правильно вибирати й використовувати найбільш підходящий спосіб створення нового відповідника для перекладу неологізму, підбір оптимального еквівалента, що відображає специфічне явище, відсутнє в нашій дійсності [2, с. 138].

Виділяють критерії, на основі яких реалізується переклад семантичних неологізмів: варто усвідомити значення неологізму на основі контексту та аналізу його структури; проаналізувати кореневу структуру слова; розглянути слово поморфемно; урахувати прагматичний аспект; урахувати тип слів, до якого належить одиниця перекладу (терміни, назви, скорочення, синоніми до слів, які вже мають відповідники тощо) [5, с. 3]. В епоху масової комунікації існують воістину безпрецедентні можливості для розвитку й поширення семантичних неологізмів. Яскравим доказом цього є мова преси нашого часу та мова суспільства. Мова преси та суспільства мало не щодня збагачується неологізмами. Одні з них, правда, так і залишаються «неологізмами-одноденками», тоді як інші «слова-експромти» все ж поступово переходять в основний словниковий фонд. Це, зокрема, такі слова та словосполучення, як *sweatshop* – досл. «потогінна система», підприємство з поганими умовами праці, де робітники працюють багато годин за низьку зарплату (“*Sweatshop is a pejorative term for a workplace that has poor, socially unacceptable working conditions. The work may be difficult, dangerous, or underpaid*”); *trouble shooter* – уповноважений із залагодження конфліктів, наприклад: “*In general, troubleshooter is the identification of diagnosis of “trouble” in the management flow of a corporation or a system caused by a failure of some kind*”; *dark horse* – «темна конячка», тобто кандидат, несподівано висунутий на якийсь пост у розпал передвиборної кампанії (“*A dark horse is a little-known person that emerges especially in a competition of some sort or a contestant that seems unlikely to succeed*”); *favorite son* – кандидат, що висувається в президенти делегацією свого штату (на передвиборному з’їзді партії): “*Especially in parliamentary systems, a “favorite son” is a party member to whom the party leadership is likely to assign a prominent role*”; *boondoggling* – слово, яке колись належало до розряду сленгу, тепер уже відоме в політичному лексиконі в значенні «займатися порожніми справами»: “*A lot of politicians boondoggling on their working places*”; термін *hooverize* буквально означає «жити по Гуверу», тобто економити на їжі, недоїдати та ін., наприклад: “*Hooverize means to live without enough food*

and may be enough money for food”. Тепер уже цілком «пристойний» політичний термін *lame duck* колись був відомий тільки як політичний сленгізм. Зараз термін *lame duck* уживається в значенні «політик-невдаха», «людина, якій не щастить», наприклад: “*A lame duck, in politics, is an elected official whose successor has already been elected. The official is often seen as having less influence on other politicians*”. Цікаво простежити появу семантичного неологізму *sky marshal* (“*The US Federal Aviation Administration began its “Sky Marshal” program in 1968, which eventually became the FAA Federal Air Marshal Program in 1982*”). Це словосполучення виникло в період розквіту практики захоплення літаків викрадачами-нальотчиками (*highjackers*). Хвиля насильницького захоплення літаків у США спричинила появу спеціальної науки «П», спрямованої на розсекречування «профілю потенційного викрадача» (*highjacker profile determination*). Тому з’явилося безліч нових слів і понять, пов’язаних із цією наукою. Увагу привертає й такий політичний неологізм, як *straw man* (або *man of straw*): “*Therefore, straw man document means it is a “flimsy” document that is just an initial draft of a subject which is expected to be modified by others*”. Буквальне його значення – «солом’яна людина». Ясно, що це метафора, тому потрібно передати цей метафоричний елемент мовою перекладу. Вдалими можна визнати такі варіанти, як «солом’яне опудало», «ненадійна людина». Однак переосмислення неологізму пішло ще далі. *Straw man* у сучасній політичній мові означає «підставний (фіктивний) кандидат, що висувається з метою відвернути увагу виборців від іншого кандидата». Неологізм *paper tiger*, як відомо, увійшов в українську мову зовсім недавно. Він перекладається шляхом кальки – «паперовий тигр», тобто вживається в значенні «безпечний супротивник» (“*Paper tiger*” was an ancient phrase used in Chinese culture”). Словосполучення *stalking horse* дуже важко перекласти, не знаючи сфери його застосування. У словнику “*Chronicle the Times: productive Lexical Innovations in an English Newspaper*” [11] неологізм *stalking horse* визначається так: «будь-який «липовий» кандидат, який висувається для того, щоб відвернути увагу від іншої кандидатури або розколоти опозицію» (“*If you describe a person or thing as a stalking horse, you mean that it is being used to obtain a temporary advantage so that someone can get what they really want*”). Оскільки таке багатослівне тлумачення не можна використовувати в якості переказного варіанта, на його основі слід виділити хоча б основні ознаки, і тоді цей неологізм можна перекласти як «фіктивна кандидатура, підставна фігура (у політичній грі)». На жаль, подібна лексика ще не знайшла відображення в сучасних двомовних (перекладних) словниках, і перекладач повинен пропонувати свої варіанти перекладу на основі власних домислів, спираючись на контекст та прагматику; також доцільно буде проаналізувати всі аспекти функціонування цього слова в мові. При перекладі семантичних неологізмів багато що можуть сказати про його значення самі складові частини цього слова, тобто морфеми. Тому необхідно розбити слово поморфемно, розглянути кореневі й афіксальні морфеми, та, оперуючи повною інформацією про слово, дійти певних висновків [3, с. 19]. Розглянемо на прикладах: слово *peacenik* порівняно недавно з’явилося в англійській мові, наприклад: “*Peaceniks publicly oppose armed conflict in general, or a particular conflict*”. Розбивши слово на дві частини (*peace* + *nik*), легко здогадатися, що *nik* – це суфікс для утворення іменників. Під впливом російського суфікса (*sputnik, lunik*) подібні слова в англійській мові стали з’являтися все частіше. Отже, *peacenik* – це учасник мирних демонстрацій, маніфестант, борець за мир.

Аналогічна ситуація з терміном *nixonomics* (“*Nixonomics, a portmanteau of the words “Nixon” and “economics”, refers to U.S. President Richard Nixon’s economic performance*”). Так американські журналісти охрестили економічну політику колишнього президента США Ніксона. Спершу цей термін уживався тільки жаргівливо, але нині він уже досить широко використовується в пресі: на нього можна натрапити навіть в офіційних текстах. Останнім часом нові методи навчання, з використанням так званих «технологій майбутнього», позначаються семантичними неологізмами: *CLASS* – «клас програмованого навчання» (“*CLASS it is a class of programmed learning*”); *telelecture, telecourse* – «навчальна програма по телебаченню» та ін. (“*A telelecture delivered using audiovisual telecommunications*”). Неологізми цієї групи утворені за допомогою аббревіатур, що відображає термінологічний характер зазначеної сфери. Необхідно також відзначити використання префікса *tele-* (деякими фахівцями він визнається напівпрефіксом) [4, с. 205]. Семантичне переосмислення також відіграє важливу роль під час перекладу неологізмів, зокрема, семантичних неологізмів [6, с. 205]. Так, наприклад, прикметник *heavy* останнім часом уживається в розмовній мові не тільки в значенні «важкий» але й у сенсі «вагомий», «сильний», наприклад: “*That’s a heavy idea*”. Завдяки рекламі слово *put down* також стало неологізмом зі значенням «відкидати», особливо у формі критичного (чи образливого) зауваження. Із семантичним неологізмом *counterculture* перекладач може мати багато неприємностей (“*The term counterculture is attributed to Theodore Roszak, author of The Making of a Counter Culture*”). Слово мимоволі сприймається як складене з двох елементів: *counter* + *culture*, тобто «контркультура». Однак подібне тлумачення слова *counterculture* було б помилковим. Фактично в сучасній англійській мові в США це слово синонімічно еквівалентне поняттю «стиль життя», особливо якщо мати на увазі відмінність нового стилю від традиційних форм американського способу життя. Говорячи про семантичні неологізми, не можна не згадати таке слово, як *psychodel* (“*A psychodel drug whose primary action is to alter cognition and perception; well known psychedelics include LSD*”). Слово *psychedelic* уживається на позначення нового соціального «руху» в США. Представниками такого «руху» є частина американської молоді, якій набридла буржуазна культура і яка шукає виходу, занурюючись в іншу крайність – у світ галюцинацій. Це слово можна перекласти так: «те, що викликає галюцинації» (наприклад, *psychedelic music*). Вираз *to take a walk* у політичних текстах може означати «голосувати за кандидата іншої партії» (“*Could you take a walk, if I had paid*”). Вельми цікаве слово *flunkenstein* спочатку з’явилося в стінах американських коледжів й університетів. Якщо врахувати, що *flunk* – це студент, виключений за неуспішність, то стає зрозуміло, що *flunkenstein* – це свого роду «вічний невдаха», тобто студент, який постійно провалює іспити (“*Stop to be like a flunkenstein, come to your senses*”).

Висновки. Правильний переклад неологізмів є досить складною проблемою, незважаючи на те, що неологізми мають значну семантичну визначеність і самостійність. Отже, під час перекладу неологізмів у політичних та економічних текстах, текстах ЗМІ, комп’ютерної та Інтернет-галузі, а також у перекладах суспільної лексики з англійської мови на українську найчастіше використовуються такі прийоми, як описовий переклад і переклад за допомогою семантичного неологізму, що позначає відповідні поняття української дійсності. Типовими помилками під час перекладу є: пропуск справжніх неологізмів, заміна одного іншим, коментування несуттєвих ознак. Жоден зі способів передачі іншомовних

новоутворень не є досконалим і не забезпечує абсолютно адекватного перекладу. Особливості перекладу кожного нового слова залежать від того, до якого типу слів воно належить (терміни, назви, скорочення, синоніми до слів, які вже мають відповідники в українській мові тощо). Під час передачі неологізмів – назв особи важливу роль відіграє контекст, який є адекватним фоном для їх розуміння, запам’ятовування. Під час перекладу неологізмів у кожному конкретному випадку перекладач вибирає відповідний варіант, виходячи з контексту. Обов’язок перекладача – передати не тільки те, що сказано, але й те, як сказано. Саме цей обов’язок перекладача зумовлює необхідність аналітичної стадії в перекладацькому процесі й дає підстави для подальшого вивчення процесу перекладу семантичних неологізмів.

Література:

1. Антофеева Ю.Н. Английские новообразования в развитии : потенциальное слово, окказионализм, неологизм : дис. ... канд. филол. наук. – 10.02.04 / Ю.Н. Антофеева. – Тула, 2004. – 184 с.
2. Арбекова Т.И. Лексикология английского языка (практический курс) / Т.И. Арбекова. – М. : Высш. шк., 1977. – 240 с.
3. Астаніна Н.А. Нові англомовні запозичення як один із засобів створення мовної картини світу мови реципієнта / Н.А. Астаніна // Нова філологія. – Запоріжжя, 2003. – № 2. – 234 с.
4. Винокуров А.М. Новообразования и неологизмы морфологического типа в современном английском языке / А.М. Винокуров // Языковая динамика в синхронии и диахронии. – Тверь, 1993. – 283 с.
5. Волошин Ю.К. Новообразования и собственно неологизмы современного английского языка (опыт дифференциации новых слов) : автореф. дис. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / Ю.К. Волошин. – М. : 1971. – 20 с.
6. Дзюбіна О.І. Особливості утворення та функціонування семантичних неологізмів англійської мови сфери інтернет-комунікації / О.І. Дзюбіна // Записки з романо-германської філології. – 2014. – Вип. 2 (33). – 303 с.
7. Жоль К.К. Язык как практическое сознание (философский анализ) / К.К. Жоль. – К. : Вища школа, 1990. – 238 с.
8. Cannon G. Viability. The Death of Recent New Items in English / G. Cannon // Word. – 1987. – № 38. – P. 155–172.

Кузнецова И. В., Приходько Е. С. Особенности перевода английских семантических неологизмов

Аннотация. Статья посвящается проблемам перевода английских семантических неологизмов на украинский язык. Основными способами перевода является транслитерация (транскрипция), калькирование, описательный и пояснительный приблизительный перевод. Для адекватного перевода семантических неологизмов необходимо учитывать контекст их использования.

Ключевые слова: неологизм, семантический неологизм, способы и приемы перевода, транслитерация, транскрипция, калькирование, описательный перевод, пояснительный приблизительный перевод.

Kuznetsova I., Prikhodko E. Peculiarities of translation of English semantic neologisms

Summary. The article has been devoted to the problems of translating the English semantic neologisms in Ukrainian. The main methods of translation are transliteration (transcription), loan translation, explication, explication rough translation. Adequate translation of the semantic neologisms requires taking into account the context of their use.

Key words: neologism, semantic neologism, ways and receptions of translation, transliteration, transcription, loan translation, explication, explication rough translation.

Рамі А. О.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри англійської філології й перекладу
Національного авіаційного університету

ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ СТАТУС ПОНЯТТЯ «ЖАНР» У СУЧАСНИХ ТРАНСЛЯТОЛОГІЧНИХ СТУДІЯХ

Анотація. У статті досліджуються різні підходи до вивчення поняття «жанр» у сучасному перекладознавстві. Основна увага зосереджується на різних трактуваннях досліджуваного поняття як у вітчизняному, так і в зарубіжному перекладознавстві, а також на виявленні ключових особливостей означеного феномена. Дослідження визначає зміщення акцентів із розуміння жанру як структуралістської ієрархії, натомість вказуючи на його когнітивну природу.

Ключові слова: жанр, жанрова специфіка, перекладознавство, когнівістика.

Постановка проблеми. Будь-яке жанрове утворення не є монолітним, а являє собою пов'язану та взаємозалежну ієрархічну систему, за умови повноцінного функціонування якої уможливується функціонування самого жанру.

Поняття жанру містилося вже в працях Аристотеля (384–322 рр. до н. е.), однак у понятійному апараті літературознавства, лінгвістики й перекладознавства воно вкорінилося лише протягом останніх століть (М. Бахтін [1], Ю. Тиньянов [21], Т. Бовсунівська [4; 5], Н. Копистянська [10], Т. Некряч [14], М. Новикова [15], Г. Стен [29], І. Шама [23], А. Раті [16], І. Струк [20]).

Вивчення жанру з перекладознавчих позицій є однією з нагальних потреб сучасних філологічних студій. Така нагальність зумовлена не тільки відсутністю однозначної дефініції жанру, попри досить велику кількість досліджень у царині жанрології, а й насамперед нечисленними розвідками в площині перекладознавства [8; 17; 18; 22].

Найбільш фундаментальний огляд поняття жанру в радянській науковій літературі здійснив М. Бахтін у статті «Проблема речевих жанрів». На думку дослідника, жанр – це основа, базовий складник текстового полотна, адже розуміння жанру є конче необхідним у процесі творення тексту. Ключовим поняттям у науковця є поняття жанру як цілісного утворення, що налічує у своєму арсеналі смислотвірний потенціал (тематичний зміст, стиль) та архітектонічну стійкість (композиційну структуру) [1, с. 238]. Контрверсійними до ідей М. Бахтіна були ідеї Ю. Тиньянова, який відстоював поняття жанру як непостійної системи, зміни системи жанрів у процесі зміни історичних епох, відзначав індивідуальність жанрових структур у творчості різних письменників [20].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглянемо подальший розвиток жанру та жанрових теорій у річищі сучасних філологічних розвідок і окреслимо вектори жанрових студій у сучасному перекладознавстві.

Найширше тлумачення жанру бачимо в Дж. Рейхерта: «будь-яка група творів, які були обрані на основі спільних рис» [28, с. 57]. «Жанр – це динамічна структурна модель, яка може реалізовуватися в певній кількості конкретних творів» – у М. Брандес [6, с. 40]; «універсальна модель літератур-

ної побудови» – у А. Маріно [27, с. 46], «модель розв'язання проблем на рівні форми» – у К. Гільєна [26, с. 120]; «основа, що уможливує літературну композицію» – в А. Фаулера [25, с. 36]; «тематичні та стилістичні умови, що визначають сутність конкретних творів і межі, у яких ці твори інтерпретуються» – в О. Левінтової [12, с. 23]; «сукупність текстів, у яких реалізується певний спосіб або образ» – у С. Гайди [7, с. 31]; «жанр, який ґрунтується на спадкоємності сприйняття: читач, знаходячи у творі певні особливості сюжету, місця дії, поведінки героїв, відносить його до якого-небудь відомого йому жанру, згадуючи прочитане й впізнаючи в новому знайоме» – у Т. Бовсунівської [5, с. 8].

Мета статті – проаналізувати наявні дефініції поняття «жанр» та окреслити подальший вектор розвитку означеного феномена.

Виклад основного матеріалу. Як бачимо, спільним знаменником для всіх дослідників є розуміння жанру як моделі, певного комплексу умов, які уможливають існування жанру як такого. Усі ці витлумачення жанру тісно взаємопов'язані і, доповнюючи та розкриваючи одне одного, фіксують складну й багатогранну природу жанру на основі базової *структуралістської жанрової концепції*, що передбачає зв'язок елементів тексту й жанру на основі формально-логічних зв'язків [2; 4; 5; 29].

Однак в умовах когнітивного дисонансу сьогодення [29], коли людина існує на тлі суперечностей та кардинальних змін, сучасна філологічна наука поповнюється новими ідеями. Дедалі більшої популярності набуває, зокрема, *когнітивна жанрова концепція* [4; 5; 29], яка полягає, на нашу думку, не в тотальному руйнуванні структуралістської, а в її вдосконаленні й доповненні. Базова категорія *ієрархічної стійкості* структуралістів переосмислюється на користь так званої *«дифузної природи жанру»*, яка передбачає постійний розвиток та нові ідеї, не відкидаючи основного набору стійких характеристик, що детермінують кістяк жанру.

У подібному руслі висловлюється в монографії «Когнітивна жанрологія та поетика» Т. Бовсунівська: «Відмінність когнітивної теорії жанру полягає в тому, що вона орієнтує на пізнання не тільки стійких, але й плінних характеристик жанру з метою більш повного його представлення» [4, с. 18]. Дослідниця зазначає, що в процесі створення когнітивної теорії жанру змінилися не стільки самі жанрові форми, скільки їх розуміння крізь призму сучасних наукових концепцій, і наголошує на тому, що «когнітивний підхід дає можливість урахувати плінні ознаки жанру, адже ними сповнені сучасні романи, проте це не означає, що такі плінні ознаки не є повторюваними, не є певною закономірністю тексту. Плінні ознаки жанру також становлять усталену схему» [4, с. 24].

Отже, окресливши основні жанрові концепції, що детермінують жанр у сучасних філологічних студіях, ми, опираючись

на визначення Н. Бернадської та Т. Яхонтової, дефінуємо жанр як художнє ціле, у якому взаємодіють доміантні та змінні ознаки, що знаходять своє вербальне оформлення за допомогою системи засобів мови [2, с. 4; 24, с. 2].

Відповідно до запропонованої дефініції вважаємо за доцільне навести класифікацію перекладів В. Комісарова за жанрово-стилістичними особливостями: «Жанрово-стилістична класифікація перекладів залежно від жанрово-стилістичних особливостей оригіналу зумовлює виокремлення двох функціональних видів перекладу: художнього (літературного) перекладу й інформативного (спеціального) перекладу» [9, с. 95]. Дослідник убачає в художньому перекладі одну з комунікативних функцій – художньо-естетичну, що полягає у створенні певного художнього образу, відбитка жанру оригіналу в перекладі [9, с. 95].

У вітчизняному перекладознавстві проблема відтворення жанрових особливостей пов'язана з іменами таких науковців, як Н. Бідненко [3], О. Дзера [8], О. Лебідь [11], М. Лукінова [13], Н. Романюга [17], Р. Ситар [18], С. Скороходько [19], О. Хан [22] та ін.

На сучасному етапі розвитку наукової перекладознавчої думки в Україні перекладознавчі дослідження, що прямо чи опосередковано пов'язані з жанром як художнім цілим, мають фрагментарний характер. Особливості перекладу фразеологічних одиниць з урахуванням жанрових характеристик оригіналу були досліджені О. Лебідь, яка зазначає, що закони жанру істотно впливають на вибір способу перекладу фразеологічного відповідника [11, с. 2]. Дослідниця констатує наявність двох груп головних чинників, що впливають на процес перекладу: мовних і позамовних. Кореляцію першотвору та перекладу в лексичному, граматичному й стилістичному аспектах авторка відносить до мовних чинників, а кореляцію тексту оригіналу й тексту перекладу з культурою та національними особливостями – до позамовних. Отже, О. Лебідь доходить висновку, що саме мовні та позамовні чинники уможливають утворення жанру [11, с. 6–7].

Жанрові особливості драми в перекладі стали предметом дисертаційних досліджень М. Лукінової та Н. Бідненко. М. Лукінова в роботі «Жанрова специфіка перекладу класичної драматургії» виокремлює жанрово-стилістичні особливості драми, які становлять підґрунтя жанру, та досліджує їх адекватне й еквівалентне відтворення в перекладі [13, с. 1, 4]. Ураховуючи особливості перекладу драми для читача та для глядача, М. Лукінова розподіляє між ними доміантні риси: для читача – еквівалентності, для глядача – адекватності, однак наголошує на їхній взаємній функціональності й обов'язковій наявності в тексті перекладу [13, с. 1, 14]. На основі зіставлення першоджерела та його перекладу дослідниця випрацьовує основні критерії й стратегії в процесі перекладу драми.

Якщо М. Лукінова розглядає переклад драми на матеріалі російських перекладів драм В. Шекспіра, то матеріалом дисертаційної праці Н. Бідненко є російський переклад п'єси Б. Шоу «Учень Диявола». Дослідниця зауважує, що відповідь на запитання про специфіку перекладу драми слід шукати за допомогою виявлення головних родових ознак драматичного твору [3, с. 195]. Н. Бідненко торкається також проблеми цілісності перекладацької інтерпретації драматичного тексту та вказує на головне завдання перекладача – відтворити в повному обсязі всі складники моделі іншої культури, зберегти національно-історичну своєрідність першотвору. Дослідниця

відзначає вагомий роль творчої індивідуальності перекладача в процесі відтворення жанрових особливостей, зауважуючи, що перекладач є посередником між двома культурами.

З'ясування перекладознавчого статусу реалій і окреслення жанрових особливостей казки визначили тему дисертаційної праці С. Скороходько. Дослідниця виокремлює жанрово-стилістичні доміанти казки, розглядає реалії як національно-культурні компоненти казки та надає їм перекладознавчого статусу. С. Скороходько систематизує ключові проблеми перекладу реалій, указує на труднощі відтворення національно-культурної лексики та наголошує на потребі збереження національного колориту першоджерела [19].

Вагомий внесок у жанрову теорію перекладу зробила О. Дзера в статті «Жанри художнього перекладу». Дослідниця розглядає переклад як сукупність усіх літературних систем певної культури, що корелює з поняттям жанру, та вивчає жанр перекладу з позицій критеріїв історично-часової зумовленості [8, с. 21]. Авторка класифікує жанри художнього перекладу за первинними (інноваційними) та вторинними (наявними) елементами; ґрунтуючись на перевазі тих чи інших елементів, відносить переклад до конкретного жанру [8, с. 22–23]. В українському перекладознавстві дослідниця виділяє переспів як доміантний жанр, який містить вторинні, уже наявні елементи. О. Дзера співвідносить переспів із терміном «одомашнення», що набув чималої популярності останнім часом і означає сприйняття читачем перекладеного твору як частини власного світогляду. Дослідниця апелює до жанру перекладу як до одомашнення жанрово-стилістичної доміанти, що може зберігатися або змінюватися з урахуванням історично зумовлених особливостей першоджерела. Авторка статті доходить висновку, що коливання лінгвістичної моделі перекладу між культурою-джерелом та цільовою культурою і є жанром перекладу [8, с. 26].

Концепцію жанрової теорії перекладу О. Дзери широко використала в дисертаційній праці «Жанрово-стилістичні особливості епічних поем Середньовіччя в перекладі» Р. Ситар, метою якої було вивчити жанрові особливості героїчного епосу Середньовіччя та вказати на труднощі, які постають перед перекладачем у процесі відтворення віддалених у часі творів. Дослідниця наголошує: «Адекватне відтворення хронологічно віддаленого твору можливе лише тоді, коли перекладачі цілісно сприймуть жанрові риси оригіналу як вторинні утворення та вербалізують їх засобами цільової мови, долаючи проблеми часопростору й сприяючи культурній адаптації перекладу» [18, с. 195]. Р. Ситар звертає увагу на часовий чинник у перекладі, розглядає множинність перекладів як перекладознавчу проблему й виокремлює лексичні, семантичні та синтаксичні особливості «Словініани». Авторка вивчає перекладацькі трансформації та називає найчастотніші з них (калькування й описовий переклад), що використані перекладачами в процесі відтворення жанрово-стилістичних характеристик героїчного епосу [18, с. 193].

У дослідженні О. Хан «Детектив як тип тексту: перекладознавчий аспект» авторка, залучаючи комплексний підхід до аналізу тексту першотвору і його перекладу, установлює інваріантні та варіативні текст-типологічні ознаки класичного й hard-boiled детективів на текстовому та гіпотекстовому рівнях [22, с. 16] із позицій хронологічного, характерологічного та композиційного контекстів текстового рівня, обґрунтовує диверсифікацію підтипів детективного тексту з позицій перекладознавства. Дослідниця наголошує саме на тих контекстах, що стають

текстотвірними та жанротвірними для такого типу тексту й вимагають адекватного втілення в тексті перекладу. О. Хан указує на детектив як на жорстко регламентований тип тексту, який вимагає чіткого відтворення своїх текст-типологічних ознак, оскільки вони несуть важливе інформативне та ідіостилістичне навантаження [22, с. 6]. Крім варіанта та інваріанта жанру, дослідниця вивчає ще й символіку, що виконує прогностичну функцію в матеріалі дослідження, збереження якої впливає на якість перекладу [22, с. 5].

Найсучаснішим дослідженням у царині перекладознавства, дотичним до поняття жанру, є робота Н. Романюги «Лінгвостилістичний та семіологічний виміри відтворення художнього світу автора». У цьому дослідженні на матеріалі української малої прози розглянуто особливості відтворення лінгвостилістичних (портретні характеристики героїнь, діалектизми та соматичні фразеологізми, інтермедіальність, психологічне портретування жінки) та семіологічних (символіка гір / лісу, води, небесних тіл) особливостей творів української малої прози в англійському перекладі. Дослідниця наголошує на істотній різниці між жанрами прози малих та великих форм, на що перекладач повинен звернути увагу, оскільки твори зазначених жанрів мають свою специфіку [17, с. 15]. Н. Романюга характеризує основні риси, притаманні українській малій прозі як жанру, та зауважує, що перекладач повинен мати їх на увазі, якщо прагне наблизитися до ідіостилу автора [17, с. 21]. Дослідниця вказує на труднощі, які постають перед перекладачами в процесі відтворення індивідуально-авторських ідей письменників малої прози, акцентує увагу на поняттях адекватності й еквівалентності тексту перекладу задля максимально точного віддзеркалення в перекладі художнього світу автора першотвору.

Висновки. Згадані наукові розвідки з проблематики жанру в різних його аспектах засвідчують науковий інтерес перекладознавчих студій до жанрової теорії перекладу. У науковій літературі існують різні визначення поняття «жанр», що зумовлює варіативність напрямів його аналізу. Загальна концепція, яка усталилася в радянських студіях, є *структуралістською*, проте в сучасних наукових розвідках спостерігається її трансформація в *когнітивну*, спрямовану на дослідження не лише сталих, але й змінних ознак жанру, які загалом і детермінують означене поняття.

Перспективи подальших розвідок убачасмо в дослідженні специфіки відтворення жанрових елементів різних літературних творів.

Література:

- Бахтин М. Проблема речевих жанров / М. Бахтин // Эстетика словесного творчества. – М. : Искусство, 1979. – С. 237–280.
- Бернадська Н. Теорія роману як жанру в українському літературознавстві : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.01.06 / Н. Бернадська. – Київ, 2005. – 36 с.
- Бідненко Н. Драма в аспекті художнього перекладу (на матеріалі українських і російських перекладів п'єси Б. Шоу «Учень Диявола») : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.05 / Н. Бідненко. – Київ, 2000. – 234 с.
- Бовсунівська Т. Когнітивна жанрологія і поетика : [монографія] / Т. Бовсунівська. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – 180 с.
- Бовсунівська Т. Теорія літературних жанрів: жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману / Т. Бовсунівська. – К. : КНУ, 2009. – 520 с.
- Брандес М. Стилистика текста. Теоретический курс : [учебник] / М. Брандес. – М. : Прогресс-Традиция, 2004. – 416 с.
- Гайда С. Стилистика и генология / С. Гайда // Статус стилистики в современном языкознании : Межвуз. сб. науч. трудов. – Пермь, 1992. – С. 26–33.
- Дзера О. Жанри художнього перекладу / О. Дзера // Записки перекладацької майстерні. – Львів : Вид-во Львів. нац. ун-ту, 2001. – С. 18–38.
- Комиссаров В. Современное переводоведение / В. Комиссаров. – М. : ЭТС, 2002. – 424 с.
- Копистянська Н. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства / Н. Копистянська. – Львів : ПАІС, 2005. – 367 с.
- Лебедь О. Жанровые проблемы перевода фразеологии (на материале русских, украинских, англоязычных переводов, различных по жанровой принадлежности текстов): автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / О. Лебедь. – Одесса, 1989. – 15 с.
- Левинтова Е. Существующие и возможные герменевтические подходы к вопросу о жанре / Е. Левинтова // Общая стилистика и филологическая герменевтика : сб. науч. трудов. – Тверь, 1991. – С. 1–35.
- Лукинова М. Жанровая специфика перевода классической драматургии (на материале русских переводов драм В. Шекспира «Буря» и «Ричард III») : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 / М. Лукинова. – Одесса, 1989. – 14 с.
- Некряч Т. Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів : [навч. посібник] / Т. Некряч, Ю. Чала. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 200 с.
- Новикова М. Стил автора и стил перевода : [учеб. пособие] / М. Новикова, О. Лебедь, М. Лукинова [и др.]. – К. : УМКВО при Минвузе УССР, 1988. – 84 с.
- Раті А. До питання відтворення жанру: теоретичний аспект / А. Раті // Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика : матеріали доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції, 5–6 квітня 2013 р. / за заг. ред. А. Гудманяна, С. Сидоренка. – К. : Аграр Медіа Груп, 2013. – С. 333–336.
- Романюга Н. Лінгвостилістичний та семіологічний виміри відтворення художнього світу автора (на матеріалі англійських перекладів української малої прози кінця XIX – першої чверті XX століття) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.16 / Н. Романюга. – Київ, 2012. – 250 с.
- Ситар Р. Жанрово-стилістичні особливості епічних поем Середньовіччя у перекладі (на матеріалі поеми «Слово о полку Ігоревім» та її англійських перекладів) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.16 / Р. Ситар. – Львів, 2006. – 237 с.
- Скороходько С. Жанровое и национальное своеобразие текста и перевод реалий (на материале волшебной сказки) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 / С. Скороходько. – Одесса, 1991. – 16 с.
- Струк І. Фонографічні аномалії діалектів в українських перекладах творів М. Твена / І. Струк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна. – 2016. – Вип. 61. – С. 332–334.
- Тынянов Ю. Поэтика. История литературы. Кино / Ю. Тынянов. – М. : Наука, 1977. – 574 с.
- Хан О. Детектив як тип тексту: перекладознавчий аспект (на матеріалі британського й американського детективів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.16 / О. Хан. – Херсон, 2011. – 20 с.
- Шама И. Перевод – искусство понимать / И. Шама. – Запорожье : Просвіта, 2005. – 240 с.
- Яхонтова Т. Жанрообразующая лексика английского неоромантического экзотико-приключенческого романа : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / Т. Яхонтова. – Львов, 1991. – 16 с.
- Fowler A. Genre and the Literary Canon / A. Fowler // New Literary History. Vol. 11, No. 1, Anniversary Issue: II. – Baltimore : Johns Hopkins University Press. – 1979. – P. 97–119.
- Guillen C. Literature as System. Essays towards the Theory of Literary History / C. Guillen. – Princeton : Univ. Press, 1971. – 528 p.
- Marino A. Toward a Definition of Literary Genres / A. Marino // Theories of Literary Genres. Vol. VIII. – Pennsylvania : Pa and L, 1978. – P. 41–56.

28. Reichert J. More than Kin and Less than Kind: the Limits of Genre Theory / J. Reichert. – University Park : Pennsylvania State University Press. 1978. – 167 p.
29. Steen G. Genre between humanities and sciences / G. Steen // Bi-Directionality in the Cognitive Sciences: Avenues, Challenges and Limitations. – 2011. – VIII. – P. 21–42.

Рати А. А. Переводоведческий статус понятия «жанр» в современных транслятологических студиях

Аннотация. В статье исследуются разные подходы к изучению понятия «жанр» в современном переводоведении. Особое внимание уделено разным трактовкам исследуемого понятия в отечественном и зарубежном переводоведении, а также определены ключевые особенности обозначенного феномена. Исследование определяет сме-

щение акцентов с пониманием жанра как структуралистской иерархии, указывая на его когнитивную природу.

Ключевые слова: жанр, жанровая специфика, переводоведение, когнитивистика.

Rati A. Translational status of the notion “genre” in modern translation studies

Summary. The article deals with different approaches to investigation of the notion “genre” in modern translation studies. Special attention is paid to different definitions of the notion in national and foreign translation studies as well as to the identification of key peculiarities of this phenomenon. The research has determined that understanding of genre as a structural hierarchy has shifted for a cognitive one.

Key words: genre, genre peculiarities, translation studies, cognitive science.

*Смольницька О. О.,
кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник відділу української філології
Науково-дослідного інституту українознавства МОН України*

СПЕЦИФІКА ТВОРЧО-КОМУНІКАТИВНОГО САМОВИЯВЛЕННЯ У ВИБРАНИХ ВІРШАХ КЕТРІН ФІЛІПС (1631/32–1664) – АНГЛІЙСЬКОЇ ПОЕТЕСИ ДОБИ РЕСТАВРАЦІЇ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Анотація. Статтю присвячено аналізу вибраної творчості англо-вельсько-ірландської поетеси доби Реставрації Кетрін Філіпс. До уваги взято різні жанри. Для порівняння наведено зарубіжний контекст (у тому числі український) питання релігійного вибору, а також залучені український і польський контексти (традиція епітафій).

Ключові слова: переклад, комунікація, поезія, Реставрація.

Постановка проблеми. Жіноча поезія є об'єктом багатьох вітчизняних досліджень, причому також і в практичному (перекладознавчому аспекті), проте велика кількість англійських авторок різних епох досі не відкрита в сучасній гуманітаристиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній українській науці вирізняються унікальні переклади та аналіз О. О'Лір американських поетес XVII – XX ст., починаючи з доби пуритан (Енн Бредстріт, бл. 1612–1672), причому більшість фемінінних постатей, за винятком Емілі Дікінсон, уперше введена перекладачкою в український контекст. Варто згадати компаративні дослідження М. Стріхи, С. Трош (Сластьон) та ін., присвячені західно-орієнтальним паралелям, гендерним проблемам у перекладознавстві тощо. Отже, актуальним є залучення нових імен до наукового обігу та їх порівняння з українськими аналогами. Зокрема, плідним матеріалом є лірика поетеси, перекладачки, видавця, салонної організаторки періоду Реставрації Кетрін Філіпс (далі – КФ, Katherine (Catherine) Philips, 1631 або 1 січня 1632–22 червня 1664). Ця поетеса належить трьом країнам: Англії (де вона народилася та сформувалась як індивідуальність), Вельсу (оскільки її чоловік, Джеймс Філіпс, був вельським парламентарієм, а також письменниця мала творчі контакти з тамтешніми культурними діячами) та Ірландії (де мандрувала в останні роки свого життя). Вплив КФ на британський фемінізм і культуру взагалі важко переоцінити, і в сучасній англійській науці поетеса репрезентована досить широко, проте в українській гуманітаристиці майже не згадується. Її тексти являють собою цікавий матеріал для контекстуального аналізу, а також у практичному аспекті – для залучення різних комунікативних методик (наприклад, роботи в групах на перекладознавчих семінарах). Лексичні особливості віршів, ліричні постаті адресата (або адресатки) і адресанта (адресантки), полісемантичність, еволюція англійської мови, оригінальні поетичні знахідки сприяють в аудиторії виробленню вміння працювати з текстом.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей вибраних поезій КФ різного жанру – епітафій, а також роздумів над темою дружби та кохання.

Поставлена мета передбачає **завдання:** 1) розглянути персоналію КФ в історичному, культурному, релігійному контекстах; 2) порівняти індивідуальний вибір поетеси з українськими аналогами, провести паралелі з видатними жінками в інших культурах; 3) здійснити поетологічний, лінгвістичний, біографічний аналіз вибраних віршів КФ, окресливши перекладацькі труднощі.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж проаналізувати постать власне КФ, слід звернути увагу на контекст. Характеризуючи епохи Ренесансу, бароко, класицизму, романтизму, модернізму, варто пам'ятати, що поетеси аристократичних або заможних (шанованих) кіл часто виступали не просто як власне творці, але й як організаторки мистецьких гуртків, салонів, причому професійних, тобто виявляли адміністраторський хист; були відомі також дипломатичною діяльністю (докладніше – [5]). З одного боку, XVII ст. в Англії було позначене патріархальністю: жінка не мала ні прав на майно (аналогічно – за вікторіанської доби), ні багатьох інших прав (як-от вступ до університету), розглядаючись переважно як матеріал для дітонародження [2, с. 90]. З другого боку, у цей час як реакція на антифемінізм (зрозуміло, не проголошений, але наявний) відбувається оновлення інтересу до жіночої освіти – зокрема, захисником прав «слабкої статі» виступав Джонатан Свіфт (1667–1745), який обстоював ідеї виховання, створення освітніх гуртків, а також вважав, що наставником юної жінки має бути чоловік (який також обиратиме інтелектуальне коло її спілкування). Памфлетист наполягав на розширенні тем бесід, тобто леді слід слухати й розмови про науку, політику, англійську, французьку, античну літературу тощо, причому чоловіки повинні добирати зрозумілі слова, а самій жінці для розвитку треба більше читати [2, с. 148]. Протиставляючи чесних дівчат світським дамам (чия репутація на той час була сумнівною), Дж. Свіфт оспівав чесноти в поезіях, де вивів ідеальну героїню із символічним іменем Стелла [2, с. 149]. Але специфіка салотворення й тематика поезій КФ, звичайно, випередила Свіфтові ідеї, і не лише через хронологію (бо, зрозуміло, Свіфт народився вже після смерті КФ). Тут відігравали роль і незалежні погляди КФ, і загальний контекст епохи, коли освічена жінка (причому не гетера чи куртизанка) знову постала в центрі уваги не лише як муза, але і як лідер. КФ сформулювала й довела своєю діяльністю те, що остаточно оформилося й розвинулося в Англії наприкінці XVII ст.

Біографічна довідка. Кетрін Філіпс народилася в сім'ї багатого купця (торгівця одягом) Джона Фолера (John Fowler), названа, очевидно, на честь матері. Зростала в пуританському оточенні. Отримала блискучу освіту, знання з французької

мови та літератури. До п'яти років майбутня поетеса вже знала Біблію [12] (що не було винятком у ту епоху, а також пізніше, у протестантських родинях: аналогічно була вихована батьком Емілі Дікінсон (1830–1886, США, романтизм [3, с. 8]). Але КФ розірвала стосунки з пресвітеріанською церквою, в якій була хрещена та вихована, оскільки, на відміну від чоловіка й інших у своєму оточенні, мала роялістську позицію й підтримувала поетів-кавалерів; відомий її вірш, спрямований проти страти Карла I Стюарта (слід зазначити, що, як пояснюють англійські дослідники, позиція Джеймса Філіпса була небезпечною, і після закриття справ проти роялістів він раптом утратив свою посаду в парламенті та землі, які перейшли до цієї партії, ворожої йому [12]). У своїх поезіях КФ вітала Реставрацію. Створила жіноче «Товариство Дружби» (“Society of Friendship”, докладніше про нього – нижче). За життя була відома як перекладачка трагедій П'єра Корнеля, а вірші, присвячені подругам, писала під псевдонімом Орінда (Orinda) [8, с. 1]. Її широкі творчі та ділові контакти заслуговують на окреме дослідження.

Релігійні паралелі. Біографія КФ цікава й поєднанням релігійної та політичної самоідентифікації (що було притаманно католикам і пуританам в означений період; цьому часові передував період Марії Стюарт). Поетеса розірвала стосунки з пресвітеріанською церквою, в якій була хрещена та вихована, оскільки мала роялістську позицію й підтримувала поетів-кавалерів; відомий її вірш, спрямований проти страти Карла I Стюарта. Отже, мистецький крок став політичним актом. Своім учинком КФ певною мірою нагадує пізніших письменниць: наприклад, уже згадану Емілі Дікінсон, яка (за свідченням С. Павличко) єдина у своїй кальвіністській родині не прийняла хрещення [3, с. 9], маючи індивідуальну віру, та Лу Андреас-Саломе (1861–1937), адепта євангелічно-реформатської церкви: майбутня письменниця й психолог в юності довго відмовлялася від конфірмації (тобто свідомого визнання себе в цій вірі) з огляду на догматизм пастора, а також виразний індивідуалізм своїх переконань, і погодилася лише за наполяганням матері, проте знайшла компромісний варіант, конфірмувавшись не в Росії, а в Голландії, і таїнство відбувалося в іншого пастора, голландською мовою, не зрозумілою матері Лу [1]. Український приклад: Леся Українка, як відомо, погодилася на вінчання з Климентом Квіткою на прохання Олени Пчілки та з огляду на вимоги часу (треба зазначити, що в сучасній літературі юридично законним терміном «цивільний шлюб», тобто зареєстрований, підміняють ситуацію співмешкання, зв'язку)¹. І Лу Саломе, і Леся Українка погодилися на таїнство з пошани до старих батьків. В обох діячок виникла проблема зі статусом повноцінності в соціумі, оскільки у випадку Лесі Українки без вінчання шлюб не вважався законним, а у випадку Лу Саломе протестантська конфірмація означала офіційне визнання зрілості, свідомого християнства (приклади в скандинавській художній літературі – казка Г.-Х. Андерсена «Червоні черевички», п'єса Г. Ібсена «Пер Гюнт»). Конфірмовані не мали права жити з батьками й влаштовувалися на роботу як повноцінні члени суспільства. Недопущення до конфірмації вважалося ганьбою (художнє свідчення – у романі М. Андерсена-Ньоксьо «Дітте, дитя людське», Данія).

Культурний контекст. С. Трош наводить цікаві факти щодо виявлення фемінінної творчості в період англійського бароко, характеризуючи тексти таким чином: «<...> листування між двома подругами вводить у поетичний обіг новий формат гендерних стосунків: жіночу дружбу. Сучасницею Дж. Вілмота, поетесою Кетрін Філіпс (Katherine Philips, 1632–1664) було створене жіноче поетико-політичне «Товариство Дружби» («Society of Friendship»). У творчості поетки мотив дружби стає єдиним можливим у стосунках жінок» [7, с. 97]. У примітці дослідниця пояснює характер «Товариства»: «Це альянс поетів і поетес, які перебували в товаристві під пасторальними псевдонімами. Учасники оспівували ідею платонічного кохання між жінками» [7, с. 97]. Проте діяльність і «Товариства», і власне творчості самої КФ не обмежувалися неоплатонізмом. Можна говорити про складний підтекст мистецької програми цих діячів: це й античний дискурс, наприклад, вплив Саффо за вікторіанської доби, і французький вплив (значною мірою підживлюваний традиціями й міфами Стародавнього Риму) – недарма КФ уславилася як перекладачка французьких віршованих трагедій П'єра Корнеля (що також позначилося на її творчому методі). Звідси прагнення гармонії, пасторальність, апеляція до природи (Nature), причому не просто літературна гра, а ґрунтовна інтелектуальна праця: наприклад, в епітафіях авторка досягає неприхованого трагізму, причому помітна відвертість почуттів. Акцент у сучасників КФ робився саме на творчих стосунках і самореалізації (так само – на Лесбосі в школі Саффо), і це резюме лишається в «чистому осаді» здійсненого аналізу. Можна стверджувати, що це «чиста» античність, а не *міф про античність*. Емоційність, пишність присвят не свідчать про реальну девіантність поведінки, оскільки передбачалися тогочасним етикетом (аналогічно – в українській епістолярії до ХХ ст. включно; так само й в англо-, франкомовному жіночому листуванні; цю тенденцію висміяв, зокрема, В. Теккереї у «Ярмарку суєти», наводячи патетично-неширі листи Беккі Шарп до Емілі Седлі; головний герой повісті Т. Шевченка «Художник» критикував «такі довгі, такі солодкі» листи в романі С. Ричардсона «Клариса Гарлов» тощо).

Лінгвістичний аналіз ключових понять у КФ: питання дружби. Інша проблема – етимологія псевдоніма КФ «Орінда» (Orinda). Імовірно, це ім'я походить від іспанського ого – «золото» [11] (< лат. aurum). Уперше це рідкісне для Англії ім'я запровадила саме КФ. Інший псевдонім – *Ефелія* (Ephelia), який належить анонімній подрузі поетеси (збірка “Female poems on several occasions written by Ephelia”, опубл. 1679). Етимологія незрозуміла, вважається, що це, імовірно, варіант імені Офелія (Ophelia) [10]. Варіанти написання імені: Ephélia, Ephelie, Ephélie, Éphélie. Це ім'я також рідкісне й поширене в колишньому франкомовному оточенні (штат Луїзіана, США, та креольські осередки) [10]. Якщо розвивати гамлетівський дискурс (Офелія – більш популярне ім'я завдяки В. Шекспіру, походить від середньовіччя. Ofelia, Ofellia, Ofilia, Ofillia [4, с. 156]), то виникає етимологія «допомога, надана у важкий час» [4, с. 156]. Подруга є для КФ музою, розрадою, а в прямому розумінні – допомогою, радою, (взаємо)підтримкою (можливо, у текстах має місце натяк на відомий лише обом біографічний факт), що

¹ Цивільний (світський) шлюб (реєстрація без вінчання, законна процедура) був запроваджений під час Французької революції; офіційну процедуру було створено для юридичного захисту прав жінки (така форма відрізнялася від, скажімо, конкубіату, де залежна сторона – наприклад, рабіня – не мала жодних прав). Таїнство вінчання коштувало занадто дорого, що викликало збільшення кількості незаконних співмешкань і позашлюбних дітей – звичайно, безправних (ця проблема існувала в Україні до національної революції під проводом Богдана Хмельницького, а також в інших європейських країнах – наприклад, Шотландії, Ірландії або Данії до ХХ ст. включно; у художній літературі змальована в таких творах: «Примари» Г. Ібсена, «На віру» М. Коцюбинського тощо. До того ж в Англії (1653 р.) цивільний (зареєстрований чиновниками) шлюб запровадив Олівер Кромвель (як реакцію на «папізм»), але з Реставрацією це скасували. В італійському фільмі «Боккаччо-70» (перша новела, «Ренцо і Лучана») показані подвійні стандарти.

створює повноправність між адресаткою й адресанткою. З одного боку, поезія КФ справді фемінінна (як і заявлено в назві книги), з другого – не обмежується гендером, і обидві жінки постають універсальними, незалежними від статі (крайній вияв знеособлення й наголос на суто творчій реалізації здійснив Ш. Бронте, відповівши читачам і критикам роману «Джейн Ейр», що для них вона є ні чоловіком, ні жінкою, а просто автором). Тут можна навіть говорити про рівноправність, як у чоловіків (феномен, який в українській літературі продемонструють Леся Українка, О. Кобилянська та ін.), тобто це – партнерство. Таким чином, творчість КФ варто розглядати різноаспектно.

Поетологічний і культурологічний аналіз вибраних віршів. Епітафії. Як зазначають М. Стріха і С. Трош, жанр епітафії досі широко не висвітлений у вітчизняних студіях, у тому числі в компаративістиці (докладний дискурс цього жанру – [6]). В англійській літературі епітафією можна назвати медитативну анонімну поему-видіння кінця XIV ст. «Перлина» (“Perle”, 1212 рядків, середньоанглійська мова, уперше українською перекладено й прокоментовано мною – О. С.), в якій батько оплакує передчасно померлу дочку, але бачить її в раю. В англійському аспекті українськими вченими досліджено та перекладено епітафії Бена Джонсона (Benjamin “Ben” Jonson, 1572–1637) на смерть його сина й доньки, “On My First Son”; “On My First Daughter” (переклад М. Стріхи) [6]; вибрану лірику з циклу Джона Данна (Донна, John Donne, 1572–1631) “Holy Sonnets” (у моєму перекладі – «Благочестиві сонети» – О. С.), створеного після смерті його дочки та сина тощо. Досить часто створення епітафій зумовлюється високою дитячою смертністю до XX ст. включно. Особливо цікаво зіставити маскулітний (батьківський) погляд на трагедію з фемінітним (материнським). Також принципова відмінність уже проаналізованих епітафій полягає в тому, що оплакуваному КФ синові не було й шести тижнів, тоді як розглянуті адресат (семирічний первісток Бенджамін) епітафії Бена Джонсона, а також дванадцятирічна адресатка анонімної кримськотатарської епітафії XVII ст. на смерть ханової дочки Ферах Султан(-хани) (гіпотетичне авторство – сам батько цієї дівчини, Іслям Герай III, переклад М. Стріхи [6]), згідно з традиціями тодішньої доби, могли розглядатись як майбутні повноцінні члени суспільства, готові вступити в життя (із семи років дитину сповідають, бо вона більше не вважається безгрішною; 12-річна Ферах Султан сприймалась як наречена; аналогічно – матримоніальний вік у патріархальній Європі [6]). Дочка Бена Джонсона Мері приблизно того ж віку, що й Гектор Філіпс (прожила півроку). Отже, тут можна говорити про нереалізовані можливості дітей і несправджені батьківські / материнські надії. Зауважимо, що в жодному наведеному тексті епітафій немає тривоги автора (авторки) за потойбічну долю дітей: ліричний герой (героїня) та автор (авторка) певні, що душі вмерлих у раю. Таким чином, на перший план у поезіях виступає проблема подолання трагедії вже безпосередньо батьком (матір'ю).

1) “Epitaph: On Hector Philips. At St. Sith’s Church” («Епітафія: На смерть Гектора Філіпса, похованого в Церкві святої Осіти»). Перша епітафія авторки синові. **Версифікаційний нюанс.** Цікаво, що розмір цього вірша (можливо, несвідомо) у XX ст. використовує Вістен Г’ю Оден у поезії на смерть В.Б. Сйтса (опубліковано 1940 р.), а вже свідомо повторить Шеймас Гіні (Seamus Heaney, 1939–2013) у 1996 р. – на смерть свого творчого колеги Й. Бродського: “Audenesque (in memory of Joseph Brodsky)” (уперше українською перекладено мною [9] –

О. С.). Цей розмір (чотиристопний хорей) вважався призначеним для дитячих віршів, але використовувався в надгробній поезії (Сйтсом). Отже, можна стверджувати про тяглість використання цієї поетичної форми в англійській танатологічній ліриці: від КФ до Ш. Гіні.

Біографічний аспект. Первісток поетеси, Гектор Філіпс, помер у 1655 р. (за віршем, йому не було й шести тижнів); 1656 р. народилася Кетрін (Katherine), яка пережила матір. Дочку назвали або на честь матері, або, за традицією, на честь бабусі – тезки поетеси. Також подружжя взяло пасербицю, Френсіс Філіпс, якої не стало 1660 р., у віці дванадцяти з половиною років (на її смерть КФ теж створила епітафію; цей текст з огляду на обсяг статті тут не аналізується). Церква св. Осіти (в оригіналі St. Sith’s Church), або церква St Benet Sherehog, присвячена англійській святій Осіті (St Osyth, Osgyth, померла в VIII ст. н. е.), була лондонською пам’яткою з XI ст., згоріла під час Великої Пожежі й не відбудовувалася. Там похований не лише син Кетрін Філіпс, але й сама поетеса, її батько, бабуся та дідусь [11]. Отже, це родинний склеп.

У тексті натякається на можливість омріяного сина стати державним мужем (недарма Гектор народився в сім’ї парламентарія). Також це плач за спадкоємцем, продовжувачем роду. Це рефлексія над реалізацією, якій уже не судилося справдитися (*Too promising, too great a mind...* [3, с. 270]); у вірші акцентується на розумових, а не на власне душевних здібностях сина; тут виявляється й віра в розум, просвітницьку місію в освіченої, ерудованої поетеси. У творі постають теми скороминущості життя (юність і краса перетворюються на прах), Божого гласу, який може покликати душу будь-якої хвилини. Проблема для перекладу українською полягає в надзвичайній насиченості вже перших двох рядків: “What on earth deserves our trust? / Youth and beauty both are dust” [3, с. 270] (тобто чи варте щось на землі довіри, якщо вмирають юні). Далі авторка переконує саму себе у вірі в Бога. Текст відзначається поєднанням емоційності й точності, сакральною числовою символікою (цифра сім), яка цілком збігається з біографією поетеси: «Шлюб неплідним був сім літ, / І нарешті – син в одвіт; / Досконалий у красі, / Мав чесноти духу всі, / Та умер, болюча вість – / Не минуло й тижнів шість» [8, с. 1]. Освіченість поетеси виявляється в згадуванні Гермеса Трисмегіста (коментар нижче): «Хоч в альхіміка є хист – / Та незборний Трисмегіст» [8, с. 1], в оригіналі: “So the subtle alchemist, / Can’t with Hermes’ seal resist / The powerful spirit’s subtler flight” [3, с. 270]. Далі пояснюється, що дух, попри вміння алхіміка, не затримається на землі та рушить на Небеса: “Too promising, too great a mind / In so small room to be confined: / Therefore, fit in Heaven to dwell, / Quickly broke the prison shell” [3, с. 270]. Імплицитна символіка в цьому фрагменті досить цікава, бо дух може бути замкнений як у кімнаті (де стоїть труна), так і в самій домовині – на цвинтарі. Дух ламає (розбиває) як клітку *the prison shell: shell* – це дослівно «оболонка», «шкаралупа», «мушля». Отже, душа покидає окови (= тюрму) тіла й саму труну. Виникають асоціації: антитеза *tyagar* (тіло, труна) – *lekcist’* (душа, розум, думки – *mind*). Якщо взяти до уваги й варіант перекладу «мушля», то чисту християнську душу можна порівняти з перлиною (також біблійний символ). Окрім того, у трьох випадках (народження, поезія, алхімія) йдеться про творення. Можна створити людину, в алхімії – гомункула чи іншу субстанцію, викликати душу з небуття, але нічого вічного не існує. *Trismegist* – Гермес Трисмегіст (в оригіналі – «Гермесова печать (знак)», *Hermes’ seal*) –

синкретичне божество, але в тексті епітафії, за християнською традицією, засновник герметизму. Цьому автору приписувалися латиномовні праці з алхімії, медицини, астрології. В оригіналі зір (і лик) сина ставляться вищими за сонце, порівнюються з ним, а саван (*shroud*) порівнюється з хмарами, які заступають сонце (“*Buried in a morning cloud*” [3, с. 270]); тут обігруються інші значення: *shroud* – «пелена», «покров», у перекладі – «поволока» («Навіть сонячний кумир / Не славіш, ніж сина зір, / Спадкоємця в пелені, / Поволоковий мані» [8, с. 1]). У КФ можна простежити асоціативний ряд: сонце = син, саван = хмари, причому об’єднує ці асоціації синівський лик. Цікаво, що хмарини саме ранкові, тобто це можна зрозуміти також як туман або серпанок. Цим епітафія натякає на ранню смерть дитини.

2) “**On the Death of my First and Dearest Child, Hector Philips, born the 23rd of April, and died the 2nd of May 1655. Set by Mr. Lawes**” («На смерть моєї першої й найдорожчої дитини, Гектора Філіпса, народженого 23-го квітня і вмерлого другого травня 1655 року (*покладено на музику містером Ловзом*)»). Генрі Ловз (Ловс, Лоус, Henry Lawes, 1595 або 1596 – 1662) – англійський музикант і композитор доби бароко. Автор як духовних творів (церковної музики), так і світських (для придворних маскарадів). 1660 р., під час Реставрації, повернувся до королівської капели, створив гімн на честь коронації Карла II Стюарта. Ловзову творчість цінував Джон Мільтон (відомий сонет). Молодший брат, Вільям Ловз (1602–1645), теж був англійським музикантом і композитором доби бароко [8, с. 4].

Цей вірш цікавий символікою й паралелізмом: «По двічі сорок місяців – ось вік подружній мій, / Мій крик вінчало милістю укохане дитя. / Минуло сорок днів – дух одлетів легкий; / Зрадливий фатум людського життя!» [8, с. 3]. Лірична героїня не намагається додати стрункості стилю або імітувати красу (чи красивість: «Собі дозволю лиш потік незв’язних слів» [8, с. 4]), і тому щирий вірш являє чистий приклад сублімації. Проте на етапі страждання (ще не перебореного) вже очікується розгадка про сутність творчості, і цей здогад невтішна мати про себе висловлює так: «Єдина муза – плач, а біль – єдиний хисту дар, / А стогони – спів елегійний твій» [8, с. 4]. Знаючи, що синова душа незримо присутня в земній реальності, мати пропонує вмерлому немовляті діалог, тобто елегією стане відповідь душі, причому цей стогін (дитячу тугу за матір’ю) почує й збагне єдина, безпосередня адресатка. Отже, тут можливий натяк на самотність малого Гектора в раю, але й можливе спілкування двох душ. Отже, материнська творчість – плач і біль, а синова елегія – стогони. Проблема для перекладу створює остання строфа, що українською поетично звучить так: «Цей дар тобі – моє звертання до п’їтми, / До ранньої труни, де ти лежиш: / Од нені безутішної прийми / Як пам’ятник ти цей останній вірш» [8, с. 4]. В оригіналі наявна багатозначність: “An offering too for thy sad tomb I have, / Too just a tribute to thy early hearse; / Receive these gasping numbers to thy grave, / The last of thy unhappy mother’s verse” [4, с. 271]. Лексема *hearse* означає й «катафалк», і «мари», отже, викликає фунеральний візуальний образ. На емоційності та небажанні естетизувати власне страждання наголошує епітет *gasping* – від дієслова «задишатися». Слід розшифрувати згадані у вірші реалії. Зокрема, цей текст продовжує наявну в першій епітафії числову символіку. «По двічі сорок місяців...»: поетеса вийшла заміж у шістнадцятирічному віці, чоловіку було двадцять чотири (за уточненими даними). Тут наявне число сорок, сакральне в культурах різних

народів. Син не прожив і сорока днів, але душа його сорок днів буде на землі, невидимою, біля рідних. Мати поєднує в уяві біль пологів і біль творчості, творіння / народження і Танатос тут близькі. Крик болю перетікає в крик душі, з якого народжується поезія.

Чи можна простежити відповідні паралелі в сучасній КФ українській літературі? Це питання піднімали М. Стріха й С. Трош [6]. Як уже зазначалося [6], дослідження вітчизняних епітафій – досить проблематичне завдання. Зокрема, з огляду на анонімність або взагалі на незбереженість текстів, авторство яких належить або приписується гетьманам чи іншим представникам вищих верств (тут не береться до уваги жанр голосиння, оскільки належить фольклору), на сучасному етапі важко скласти цілісне уявлення про відбиття теми дитячої смерті в українській поезії барокової доби. Наприклад, невідомо, чи були складені епітафії (можливо, латиномовні) гетьманом І. Самойловичем на смерть його дочки або гетьманом І. Мазепою на смерть його двох дочок-немовлят (чи однієї; збережені лише поминальні записки, оскільки ці твори, як і багато з архівів, не дійшли до сучасників. Можна звернути увагу на польську лірику доби Ренесансу – наприклад, філософський цикл Яна Кохановського (Jan Kochanowski, 1530–1584) «Трени» (“*Treny*”, 1580, на смерть маленької дочки, Уршули, Orszula, та її сестри Ганни, Hanna) тощо, але вибір текстів для компаративного аналізу поки що лишається обмеженим. Отже, це окреме питання, яке вимагає ґрунтовного аналізу.

Інший жанр поезій КФ – вірші, присвячені питанням **дружби й кохання**. Тут показові два тексти, які можна вважати певним перегуком. Зокрема, вірш «**Проти Кохання**» (“**Against Love**”) позначений несвідомою протестантською символікою, оскільки кохання прямо порівнюється з ідолом, якому поклоняється закоханий: “Who to another does his heart submit, / Makes his own Idol, and then worships it” [2, с. 588]. Тут можуть виникати асоціації з численними язичницькими божествами, згадуваними в Старому Завіті (навіть демоном Астаротом – богинею Астартою), а також із відомим золотим тельцем. Недарма на початку вірша – звертання до Купідона, тобто також язичницького божка, – і далі наголошується на фальші пропонувананих ним утіх, причому опис нагадує маскарад: “Hence Cupid! with your cheating toys, / Your real Grievs, and painted Joys, / Your Pleasure which itself destroy” [2, с. 587]. Багатозначні епітети важко відтворювати одним словом українською. Зокрема, *cheating* значить «оманливі» (*toys* може означати не лише «іграшки», але й «забавки»), протиставлені *real Grievs* («справжнім (правдивим) Стражданням (Гризоті, Мукам...»), and *painted Joys* – тобто тут натяк на маски або грим (і навіть на яскравих екзотичних птахів, папуг). Опис коханців (закоханих, *Lovers*) підсилений згадуванням лихоманки, гарячки (*fevers burn*), а також полісемантичним словом *rave* («марення», «маячня», але й «захоплення»; дієслово означає «захоплюватися», але й «шаленіти», «лютувати», «казитися», «біснуватися»). Це й невідповідний душевний стан закоханого, і можливі відхилення в поведінці. Шал, безумство = закоханість = творчість – формула, відома у світовій літературі. Можливо, авторка натякає на куртуазну традицію, зокрема, роман про Трістана й Ізольду: розлучений із коханою Трістан певний час був божевільним, ховаючись у лісах (аналогічно – король-поет, герой ірландської скелі «Безумство Сівній»). Розширюючи цю версію, можна згадати поширену в східній (у тому числі тюркомовній) середньовічній літературі арабську пару Лейлі (Лайлі) і Меджнун (Маджнун),

де ім'я героя означає «безумний», навіть «одержимий». Прикметно, що Сивніа, Тристан і Маджнун були поетами, сублімуючи страждання. Узам (кайданам, *shackles*) кохання КФ протиставляє дружбу, підсумовуючи, що в таких стосунках душа не відчуває raptures (захвату, екстазу), але не потерпає від цього ("He feels no raptures which are joys diseases'd, / And is not much transported, but still pleas'd" [2, с. 588]).

Інший текст, «Друг» ("A Friend"), являє собою максими – своєрідні медитації про дружбу. Наприклад, друга частина, як і попередньо аналізований вірш, протиставляє дружбу й флірт: «Честь, гідність – ось по суті справжній друг, / Не тільки залицяльник, що зітха: / Це власний присуд з вироком, а дух / Не дозволя й приховано гріха. / Де дружби слово – там у славі честь; / І той не друг, якщо не гідним есть» [8, с. 6]. В оригіналі початок строфи навіть не стільки текстуальний, скільки контекстуальний: "Essential honour must be in a friend, / Not such as every breath fans to and fro" [1, с. 212], бо описує картину зітхань кавалерів, а слово *fans* викликає асоціації і з поняттям залицяльників, і, омонімічно, з дамськими віялами, *fans* (чий порух також нагадує зітхання). Інші символи – дзеркало й кристал (часто згадувані КФ в інших творах). Виникає асоціація з прозорістю, ясністю (а отже, правдивістю), що авторка й розвиває: «Всі образи ховає тьмянний вир, / Та друг – суперник ясності дзеркал: / Це не затьмарять лестошів узір / Або струмків прозорчастий кристал. / Вульгарним душам дружби не збагнуть; / Поети й друзі щиру мають суть» [8, с. 6–7]. В оригіналі – точніше й більш афористично, нами виділені натяки на прозорість: "Thick waters show no images of things; / Friends are each other's mirrors, and should be / Clearer than crystal or the mountain springs, / And free from clouds, design, or flattery. / For vulgar souls no part of friendship share; / Poets and friends are born to what they are" [1, с. 212]. У кодї після третьої частини КФ прямо ототожнює поетів і друзів, яким дано пізнати істинну сутність дружби. Отже, поезія й правдивість тут близькі поняття.

Висновки. Таким чином, здійснений аналіз виявляє складність і багатоаспектність лірики КФ, виразний релігійний і алегоричний зміст, але водночас і простоту афористичного стилю, запровадження нової тематики (відмову від земного кохання й оспівування дружби), алюзійність і вимоги до знання освітнього контексту змальованої у віршах досліджуваної доби (зокрема, це демонструють епітафії синові), а також особливу комунікативність поезій. Біографічний та історико-культурний аналіз вимагають фактичного розшифрування окремих реалій, згадуваних у віршах (наприклад, згадка про церкву св. Осіти). Полісемантичність ужитої в оригіналі лексики нагадує «принцип айсберга», так само як і компактність англійської мови створює додаткові задачі для відтворення не лише змісту, але й форми українською. Робота має перспективу продовження з огляду на перспективність компаративного аналізу віршів КФ та її сучасників, а також українських і польських поетів бароко.

Література:

1. Гармаш Л. Лу Саломе (удивительная история жизни и приключений духа Лу фон Саломе) / Л. Гармаш [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nietzsche.ru/biograf/litera/lusalome/>.
2. Лабутіна Т. Воспитание и образование англичанки в XVII веке / Т. Лабутіна. – СПб. : Алетей, 2001. – 247 с. – (Pax Britannica).
3. Павличко С. Емілі Дікінсон: поезія скептичного ума / С. Павличко // Дікінсон Е. Лірика / Емілі Дікінсон : 3 англ. / Упоряд. та передм. С. Павличко. – К. : Дніпро, 1991. – С. 8–9.

4. Рыбакин А. Словарь английских личных имен : 4000 имен / А. Рыбакин. – 3-е изд., испр. – М. : ООО «Изд-во Астрель» : ООО «Изд-во АСТ», 2000. – 224 с.
5. Смольницька О. Символ східної жінки-лідера у поетичній збірці Віри Вовк «Жіночі маски» (крос-культурний аспект) / О. Смольницька // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філологія. – 2016. – Вип. 15. – С. 54–65.
6. Стріха М. Про одну репліку пізньої римської поезії в Англії та в Криму в XVII столітті / М. Стріха, С. Трош // Слово і час. – 2016. – № 10. – С. 85–92.
7. Трош С. Еволюція гендерного дискурсу в британській поезії кінця XVII – початку XVIII ст. / С. Трош // Іноземна філологія. – 2016. – Вип. 129. – С. 97.
8. Філіпс К. Вибрана лірика у перекладах Ольги Смольницької / Кетрін Філіпс. – Автор. комп. набір. – 2017. – 8 с. (З неопублікованого архіву О. Смольницької).
9. Шеймас Гіні. У стилі Одена / З англійської ірландської поезії. Переклади Ольги Смольницької. 11.05.2014 By Dia_litera [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://alarum.16mb.com/2014/05/z-anglomovnoyi-irlands-koyi-poeziyi/>.
10. Given Name EPHELIA [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.behindthename.com/name/ephelia/submitted>.
11. Given Name ORINDA [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.behindthename.com/name/orinda>.
12. Perdita woman: Katherine Philips [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://web.warwick.ac.uk/english/perdita/html/pw_PHIL01.htm. Джерела ілюстративного матеріалу:
13. Philips K. A Friend / Katherine Philips // Specimens of the British Poets / Ed. Thomas Campbell. – London : John Murray, 1844. – P. 212.
14. Philips K. Against Love / Katherine Philips // Minor Poets of the Caroline Period / Ed. George Saintsbury. – Oxford : Clarendon Press, 1905. – P. 587–588.
15. Philips K. Epitaph: On Hector Philips. At St. Sith's Church / K. Philips // Early Modern Women's Writing / Ed. Paul Salzman. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – P. 270.
16. Philips K. On the Death of my First and Dearest Child, Hector Philips, born the 23rd of April, and died the 2nd of May 1655. Set by Mr. Lawes / Katherine Philips // Ibid. – P. 270–271. © Переклад Ольги Смольницької, 2017.

Смольницька О. А. Специфіка творчески-комунікативного самовираження в обраних стихотвореннях Кетрін Філіпс (1631/32–1664) – англійської поетеси періода Реставрації: перекладоведческий аспект

Анотація. Стаття посвящена аналізу обраного творчествa англо-уельско-ірландської поетеси епохи Реставрації Кетрін Філіпс. Во внимание приняты разные жанры. Для сравнения приводится зарубежный контекст (в том числе украинский) вопроса религиозного выбора, а также введены украинский и польский контексты (традиция эпитафий).

Ключевые слова: перевод, коммуникация, поэзия, Реставрация.

Smolnytska O. The specifics of creative and communicative expression in the selected poems by the English woman-poet of the Restoration Katherine (Catherine) Philips (1631/32–1664): the translation studies aspect

Summary. The article has been devoted to the analysis of the selected works of the English-Welsh-Irish woman-poet of the Restoration period who is Katherine Phillips. The different genres are emphasized. The context of foreign (including Ukrainian) question of religious choice is compared, and the Ukrainian and Polish contexts (the tradition of epitaphs) are also given.

Key words: translation, communication, poetry, Restoration.

Tschepurna Z.

Hochschullehrer des Lehrstuhls für Theorie, Praxis und Übersetzung für Deutsch der nationalen technischen Universität der Ukraine
 “Kiewer polytechnisches Institut von Igor Sikorsky“

STRUKTURELL-LINGUISTISCHE ANALYSE DER INTERNET-ANGEBOTE UND DEREN ÜBERSETZUNG INS UKRAINISCHE

Summary. The article attempts to make a structural and linguistic analysis of German-speaking Internet offers and to focus attention on the differences in their translation into the Ukrainian language. Several examples of translations are considered aimed at finding possibilities for their improvement. The analysis model is suggested and explained. Some difficulties connected with translation of Internet-offers into the Ukrainian language are also defined.

Key words: Internet-offer, structural and linguistic analysis, term, Anglicism.

Das Problem ist heute sehr aktuell, denn das Internet spielt eine sehr wichtige Rolle beim Kaufen und Verkaufen von Waren. Damit die ukrainischen Internet-Angebote einen geeigneten Platz einnehmen könnten, muss man bei deren Gestaltung eine höhere Qualität erzielen. Dabei ist es sinnvoll deutsche Internet-Angebote als ein Beispiel zu nehmen, weil die darin angebotenen Waren im Netz eine große Nachfrage genießen. Damit die ukrainischen Kunden auch die deutschen Waren kaufen könnten, lohnt es sich, die populärsten deutschen Internet-Angebote ins Ukrainische zu übersetzen. Mit dem Problem der Übersetzung von Internet-Angeboten beschäftigten sich viele Wissenschaftler, darunter sind S. Göpferich, J. Weissman, W. Schmidt, W. Wynogradow, M. Kasakowa und viele andere.

Das Ziel des Artikels ist die Besonderheiten und Hauptmerkmale der Makro- und Mikrostruktur der deutschen Internet-Angebote zu bestimmen und die möglichen Probleme bei der Übersetzung ins Ukrainische zu definieren. Um die Möglichkeiten zur Erhöhung der Qualität der Übersetzung zu finden werden in diesem Artikel einige Beispiele der Übersetzung von Angeboten betrachtet. Es wird das Analysemodell präsentiert und erläutert. Weiter werden die möglichen Schwierigkeiten bei der Übersetzung ins Ukrainische definiert.

Als Forschungsbereich wurde Möbel gewählt, denn die Möbel ist heute eine gut entwickelte Industriebranche sowohl in Deutschland als auch in der Ukraine.

Da das Angebot auf potentielle Kunden gerichtet ist, ist es interessant zu analysieren, durch welche Mittel man auf sie eine Wirkung ausüben kann. Deshalb ist es notwendig zu bestimmen, was der Sprechakt ist. Die Sprechtheorie befasst sich mit den Weisen, mit deren Hilfe man Kommunikationszwecke erreichen kann. Man bezeichnet einen Sprechakt als direkt, wenn man dem Kunden direkt sagt, was man will, man bietet ihm etwas zum Kaufen an. Es handelt sich um einen indirekten Akt, wenn man eine Aufforderung, einen Vorschlag durch andere bestimmte Mittel anbietet. In diesem Zusammenhang werden die Sprechakte als *Repräsentativa* (Beschreibungen, Behauptungen, Vermutungen), *Direktiva* (Bitten, Auffordern, Befehlen), *Kommissiva* (Versprechen, Sich-Verpflichten, Drohen) und *Expressiva* (Beglückwünschen, Grüße u. ä.) [1, S. 30]. Manche Wissenschaftler sind der Meinung, dass die *Deklarationen* (Taufen, Ernennen) auch zu betrachten sind. [2, S. 145]. Die ersten

drei sind am häufigsten in den Internet-Angeboten vertreten.

Von besonderer Wichtigkeit ist bei der Analyse dieses Problems ein solches Charakteristikum des Textes wie *Personeneinbezug*. Die Frage nach dem Adressateneinbezug bezieht sich auf die Häufigkeit, mit der der Leser des Textes durch den Gebrauch von anredenden Pronomen, Anredeformen wie „*Lieber Leser*“ im Text einbezogen wird. Unter anredenden Pronomen werden die Personal- und Possessivpronomen der zweiten Person Singular und Plural und die der dritten Person Plural (Höflichkeitsform) verstanden. Die Frage nach dem Sendereinbezug zielt darauf ab, wie stark der Autor auf der Textfläche in Erscheinung tritt oder wie stark er zugunsten der dargestellten Sache in den Hintergrund weicht. Dabei muss man berücksichtigen wie häufig im Text Personal- und Possessivpronomen der ersten Person Singular und Plural erscheinen.

Da sich der Artikel mit den Übersetzungsproblemen befasst, ist es notwendig die Übersetzungsmöglichkeiten zu nennen und zu erklären. Man kann für ein Wort ein direktes Äquivalent in der Zielsprache finden (*liegt voll im Trend – останнє слово моди*). Direkte Äquivalente sind die Wörter, bei denen der Umfang der denotativen Bedeutung völlig zusammenfällt [3, S. 91]. Weiter kommt eine einfache unproportionale Substitution, bei der die Zahl der Wörter in der Übersetzungssprache nicht entspricht (*Polster Sofa Kanapee Liege Unika Möbel – оригінальні м'які меблі: диван, канапа і тахта водночас*). Bei der Konkretisierung der Bedeutung geht es um den Gebrauch von einer lexikalischen Einheit mit der engeren Bedeutung statt einer lexikalischen Einheit mit der breiteren Bedeutung. Unter der Generalisierung wird gerade der Gegensatz gemeint.

Manchmal muss man zwischen den mehreren Übersetzungsmöglichkeiten eines Wortes wählen, d. h. grammatische oder lexikalische variative Entsprechungen finden (die Wahl hängt vom Kontext ab). Wenn es überhaupt keine Entsprechung für ein Wort in der Zielsprache gibt, kann das Wort transkribiert werden (man entlehnt ein fremdsprachiges Wort, wiedergibt es mit den Buchstaben der Zielsprache und benutzt weiter in einer solcher Form) oder man kann das Wort transliterieren (man entlehnt ein fremdsprachiges Wort, wiedergibt es mit den Buchstaben der Zielsprache und spricht nach den Regeln der Zielsprache) [3, S. 12].

Auf solche Weise entstanden die Anglizismen in den Internet-Angeboten. Ein Wort kann auch durch eine Lehnübersetzung wiedergegeben werden – d. h. seine Bestandteile werden durch ihre wörtlichen Entsprechungen ersetzt oder mit mehreren Wörtern umschrieben [3, S. 124]. Bei der Übersetzung können manchmal Schwierigkeiten bei der Wiedergabe der Stilfärbung der Aussage entstehen. Dabei ist eine lexikalische oder grammatische Kompensation möglich, wobei die konnotativen Bedeutungen der Ausgangssprache in der Zielsprache wiederverteilt werden (*einloggen – представитися*).

S. Göpferich empfiehlt Informationen wo möglich in Listen und Tabellen sowie mit Spiegelstrichen strukturiert darzubieten. Die

Textgestaltung kann in der Form einer markierten Liste sein. Sie wird durch Deutlichkeit und gute Verständlichkeit gekennzeichnet. Sie soll nur Hauptwortarten enthalten – Substantive, Verben, Adjektive, Adverbien, womöglich werden die Präpositionen vermieden. Jeder Punkt dieser Liste muss dem gleichen grammatischen Model folgen [4, S. 157–163]. Nach S. Göpferich muss man auch Silbentrennungen vermeiden; gegeben falls einen Zeilenumbruch nach den Sinneinheiten vornehmen (hierdurch wird die kognitive Bearbeitung der Informationen erleichtert); farbliche Hervorhebungen sparsam und konsistent einsetzen (Informationen derselben Art müssen auch in derselben Farbe erscheinen) [5, S. 83].

Die Online-Dokumentationen sollten folgende vier Komponenten umfassen:

- eine Überschrift oder einen Namen am oberen Bildschirmrand;
- eine Kurzzusammenfassung, der der Leser entnehmen kann, ob im Folgenden die Informationen geliefert werden, nach denen man sucht;

- einen Begriffsorientierten Teil mit den Schlüsselwörtern, über die der Benutzer auf thematisch verwandte Teile zugreifen oder Definitionen und Erklärungen abrufen kann. Bei der Gestaltung dieses Teil wird empfohlen, visuell die miteinander verbundenen kleinen Teile des Textes durch Rahmen. Die Wahrname der Information wird erleichtert, wenn die Linien und Schatten aufgehoben werden;
- den eigentlichen Informationsteil, der den größten Raum einnimmt [5, S. 83].

Es ist wichtig darauf zu achten, dass kommunikative Prozesse auf ganz besondere Weise erfolgen. In den Kommunikationsprozessen von Bild-Text-Nachrichten treten die Partner der Kommunikation in den direkten Kontakt nicht. Viel öfter benutzt der Sender als Vermittler ein Nachrichtenmedium, von dem der Empfänger eine Nachricht erhält.

Die Kommunikationsprozesse sind auf die Empfänger einseitig und unpersönlich gerichtet. Es erfolgt eine einseitige direkte Kommunikation, deren Zwecke Ansichten eines Senders sind: Unterhaltung vermitteln, Meinung beeinflussen, Handlung veranlassen.

Nach der Gliederung von K. Reiss gehören die Texte der Internet-Angebote zum appelbetonten oder operativen Texttyp [2, S. 58]. Die Texte das Internet/Angebote werden von bestimmten Textkonventionen bestimmt d. h., dass in dieser Textsorte solche Regularitäten zu Konventionen werden, die am besten dazu beitragen, dass die jeweilige Textsorte ihre kommunikative Funktion optimal erfüllt [2, S. 159]. Laut G. Kuntz ist das ein persuasiver Typ – er trifft eine Entscheidung entweder im Bereich des Denkens oder des Handels. Als eine dominante der Angebotstexte von Waren kann meistens eine Werbung im Sinne der Empfehlung bestimmt werden.

In der morphologischen Struktur der Internet-Angebote ist vor allem der Anteil von verschiedenen Wortarten im Text des Angebots interessant. Wir bestimmen vier Wortarten zur Untersuchung, denn sie spielen eine entscheidende Rolle bei der wörtlichen Gestaltung eines Angebots: Substantiv, Verb, Adjektiv, Adverb. Substantive machen mehr als die Hälfte des deutschen Wortschatzes aus. Durch den Gebrauch der Substantive wird oft ein komplizierter Satzbau vermieden und eine Verdichtung der Aussage oft erreicht, was von einer besonderen Bedeutung für die Sprachökonomie ist. Der substantivische Stil nimmt in den Internet-Angeboten einen wichtigen Platz ein, wo oft Eigenschaften, Bestandteile der Waren oder deren Funktionen bezeichnet werden. Laut Schmidt spielt das Verb eine entscheidende Rolle beim Zustandekommen des Satzes [6, S. 190]. Die Information wird aber in den Internet-Angeboten in den markierten Listen und elliptischen Sätzen gegeben, deshalb findet man dort

auch wenige (keine) Verben (*saugut, saustark, saugünstig, zu Saupreisen (salopp) – суперякісні, суперміцні, супервигідні, за смішні ціни*). Das Adjektiv kann als eine Bereichs- und Herkunftsangabe auftreten, Zustände bezeichnen (diese Funktion übernehmen oft die Partizipien), das äußere und innere Wesen kennzeichnen, auch auf die Eigenschaften des Maßes und der Zahl (die Numeralien) hindeuten. Das Adverb bestimmt näher Verben, Adjektive, Partizipien und übergeordnete Adverbien.

In der lexikalischen Struktur eines Angebots wurden als einer der Schwerpunkte Termini bestimmt. Die Gebundenheit an die Möbelindustrie setzt voraus, dass man einige für sie eigene Ausdrücke benutzt, wenn es über die Ware gesprochen wird. Termini zu expandieren, d.h. sie durch Erklärungstexte zu ersetzen oder zu ergänzen, ist in der intrakulturellen Situation <...> erforderlich [5, S. 329]. Unter der intrakulturellen Situation versteht man solche, wenn der Sender ein Fachmann ist, und der Empfänger kann auch ein Laie sein. Eine solche Situation entsteht zwischen dem Autor des Möbelangebots und manchen potentiellen Kunden, die sich im Bereich der Möbel nicht sehr gut auskennen. In diesem Fall verwendet man ein Glossar. Auch sich wiederholende Abkürzungen kommen sehr oft in den Texten der Angebote vor, deshalb sind sie genau zu betrachten. Sowohl die Initialwörter als auch verschiedene Arten von Kurzwörtern entstehen aus den sprachökonomischen Gründen als eine Art der Reaktion auf die Bildung von schwerfälligen Zusammensetzungen. Da Internet ein internationales Kommunikationsmedium ist, ist es wichtig, den Einfluss von anderen Sprachen auf die Sprache der deutschen Internet-Angebote zu erforschen. Die Anglizismen kommen sehr oft in den Angeboten vor, auch in den Fällen wo man die deutschen Redewendungen gebrauchen könnte. Das Wesen dieser Erscheinung liegt wahrscheinlich auf Übergewicht der englischsprachigen Internet-Shops und Unternehmenspräsentationen im Netz. Durch den Gebrauch von Anglizismen ergibt sich eine Reihe von Vorteilen:

1. Anglizismen erleichtern die internationale Zusammenarbeit in weltweit operierenden Unternehmen.

2. Englische Begriffe in Fachsprachen geben technische und wissenschaftliche Sachverhalte exakt an.

3. International unter dem gleichen Namen eingeführte Produkte und Dienstleistungen sind leichter zu vermarkten.

Wie in allen anderen Bereichen der Schriftsprache gibt es auch hier typische Redewendungen, die oft gebraucht werden, um die Zeit beim Schaffen der Texte zu sparen. Die wichtigsten Aspekte in unserem Artikel sind folgende Schwerpunkte: Wiedergabe der Expressivität der Aussage, Übersetzung von Komposita, Übersetzung von Termini, substantivischer Stil elliptische Sätze ohne Prädikate, englische Ausdrücke, Worte mit vielen Äquivalenten in der Zielsprache, saloppe Lexik und höfliche Redeformen.

Wenn ein Ausdruck in der englischen Sprache vorkommt, ist es immer sinnvoll, ihn so auch bei der Übersetzung zu lassen, um den Stil des Angebots aufzubewahren. Von einem besonderen Interesse für die Übersetzung sind Komposita und Adjektive auf –*bar* als Erscheinungen, die typisch für die deutsche Sprache sind. Bei der Übersetzung von Komposita ist es wichtig zu bestimmen welche Beziehungen zwischen dem Haupt- und Bestimmungswort bestehen. Es ist aber zu empfohlen die Wortbildungsanalyse zur Bestimmung der Bedeutung des Wortes nur als Hilfsmittel neben dem Gesamtkontext und syntaktischen Bedeutungen des Wortes zu benutzen.

Bei der Übersetzung von Termini muss man vor allem auf die Kenntnisse in dem Fachbereich stützen, zu dem das Angebot ge-

hört. Dabei können auch die Nachschlagewerke zu Hilfe genommen werden.

Die Wichtigkeit des Ausdrucks zu wiedergeben ist immer in dem Fall wichtig, wo die Rolle des Textabschnitts bei der Ausübung des Einflusses auf einen potentiellen Kunden besonders wichtig ist. Wenn eine direkte Übersetzung unmöglich ist, kann die Kompensation benutzt werden.

Saloppe und umgangssprachliche Lexik muss je nach der Möglichkeit übersetzt werden. Da saloppe Lexik den ukrainischen Angeboten mehr als den deutschen typisch ist, muss sie ausgelassen werden, um nicht gegen den Stil zu verstoßen.

Die höfliche Form muss unbedingt aufbewahrt werden, das ist durch die Benutzung von anderen grammatischen oder lexikalischen Mitteln zu erreichen.

In den ukrainischen Internet-Angeboten sind nur selten elliptische Sätze zu treffen. Der ukrainischen schriftlichen Sprache sind vollständige Sätze eigen. Der substantivische Stil, der dem Deutschen eigen ist, kann in der ukrainischen Sprache oft nicht zugelassen werden, also bei der Übersetzung sind die Verben einzusetzen.

Die Ausdrucksmittel fallen für die Direktiva in beiden Sprachen oft zusammen, und man kann ein direktes Äquivalent auf dem grammatischen Niveau finden. Bei der Übersetzung ist es aber zu achten, ob es gegen den Stil der Aussage nicht verstoßen wird.

Laut K. Reiss passt sich kommunikative Übersetzung nicht nur den Regeln des zielsprachlichen Gefüges und seinen Normen, sondern auch den Zielkulturellen Konventionen in Bezug auf mehr oder weniger feste Sprach- und Gestaltungsmuster an [2, S. 172]. Bei der Übersetzung von Internet-Angeboten sollen die Defekte im Ausgangstext in die Zielsprache nicht übernommen werden. Das Ziel des Textes wird unabhängig von der Qualität des Ausgangstextes so formuliert, dass er seine kommunikative Funktion in der Zielkultur optimal erfüllt [2, S. 177].

Als Schlussfolgerung des Artikels ist folgendes zu nennen: es gibt zwischen den deutschen und ukrainischen Internetwarenangeboten sowohl Gemeinsamkeiten als auch Unterschiede.

Zu den *Gemeinsamkeiten* gehört vor allem die Bildausrichtung, die Hervorhebung der Produktionsnamen durch Vergrößerung, Fettdruck, Unterstreichung oder Benutzung von einer anderen Farbe, Hauptakzent darauf, dass die Ware praktisch, schön und bequem ist, eine niedrigere Zahl von zusammengesetzten Sätzen im Vergleich zu den einfachen Sätzen, Substantiv als eine verbreitete Wortart, eine große Zahl von Anglizismen und sogenannten Modewörtern, keine komplizierte und schwerverständliche Abkürzungen, häufige Benutzung von Klischees.

Es gibt auch viele *Unterschiede*: manche Besonderheiten von deutschen Internet-Angeboten könnten dabei als ein Beispiel für die Gestaltung von ukrainischen Internet-Angeboten genommen werden. Dazu gehört folgendes: eine Möglichkeit das Bild zu vergrößern, Vielfältigkeit der vorhandenen Links, kompakte Gestaltung der deutschen Angebote durch die Benutzung der Zeichen, ausführliche Beschreibung der angebotenen Ware, Gebrauch von der expressiven und umgangssprachlichen Lexik, eine kleinere Zahl von Termini, stärker ausgedrückter Personeneinbezug, Entsprechung der Angebote der grammatischen und orthographischen Normen der Sprache.

Literatur:

1. Searle J. Expression and meaning. Studies in the theory of speech acts / J. Searle. – Cambridge : Cambridge University Press, 1981. – 188 S.
2. Göpferich S. Textsorten in Naturwissenschaften und Technik. Pragmatische Typologie / S. Göpferich // Forum für Fachsprachenforschung 27. – Tübingen : Narr, 1995. – 521 S.
3. Латышев Л. Курс перевода (эквивалентность перевода и способы ее достижения) / Л. Латышев. – М. : Международ. отнош., 1981. – 248 с.
4. Weissman J. Presenting to Win, The Art of Telling Your Story / J. Weissman // Times/Prentice Hall. – 2004. – 304 S.
5. Göpferich S. Interkulturelles Technical Writing: fachliches adressantengerecht vermitteln / S. Göpferich // Forum für Fachsprachenforschung 40. – Tübingen : Narr, 1998. – 453 S.
6. Schmidt W. Grundfragen der Deutschen Grammatik. Eine Einführung in die funktionale Sprachlehre / W. Schmidt. – Berlin : Volk und Wissen, 1986. – 324 S.

Чепурна З. В. Структурно-лінгвістичний аналіз німецькомовних інтернет-пропозицій та їх переклад українською мовою

Анотація. У статті зроблено спробу зробити структурно-лінгвістичний аналіз німецькомовних інтернет-пропозицій та зацентувати увагу споживача на відмінностях у їх перекладі українською мовою.

Ключові слова: інтернет-пропозиція, структурно-лінгвістичний аналіз, термін, англіцизми.

Чепурная З. В. Структурно-лингвистический анализ немецкоязычных интернет-предложений и их перевод на украинский язык

Аннотация. В статье сделана попытка сделать структурно-лингвистический анализ немецкоязычных интернет-предложений и акцентировать внимание потребителя на различиях при их переводе на украинский язык.

Ключевые слова: интернет-предложение, структурно-лингвистический анализ, термин, англицизмы.

*Чепурна З. В.,
старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови,
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

*Лисенко Г. Л.,
кандидат філологічних наук,
професор кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРИ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ РЕКЛАМИ В ГАЛУЗІ ПОБУТОВОЇ ТЕХНІКИ У ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТІ

Анотація. У статті розглядається структура німецькомовної та україномовної реклами і пропонуються можливі варіанти її перекладу з огляду на комунікативне завдання реклами та на актуальне членування речення.

Ключові слова: комунікативне членування речення, функції реклами, структурна семантика, структурна особливість.

Глобальні зміни у світі, зокрема у Європі, стали поштовхом до тісної співпраці України з іншими європейськими державами, у тому числі з Німеччиною. На українському ринку з'являється велика кількість товарів, вироблених у Німеччині. Безсумнівно є те, що саме вдало перекладена реклама є передумовою успішної реалізації товару на ринку. Цим пояснюється основна мета нашої публікації, а отже, надзвичайно важлива роль дослідження структурних особливостей тексту реклами, без урахування яких неможливе її успішне функціонування на ринку.

Питанню вивчення структури реклами присвячено багато публікацій. Чимало науковців як у нашій країні, так і закордоном приділяють цьому важливому аспекту достатньо уваги, адже саме від відображення структури реклами та правильного її перекладу і залежить успіх. Насамперед варто згадати таких мовознавців, як І. Алексеева, А. Грищенко, С. Мочерний, Д. Розенталь, А. Шайкевич, S. Göpferich, H. Hörmann, U. Pöksen, K. Reiss та ін.

Перекладений рекламний текст повинен відображати культуру країни, регіону, міста, де було виготовлено той чи інший вид товару, враховувати запити споживачів, для яких він призначений, а також особливості тієї території, де він продається. Крім того, потрібно враховувати три досить важливі фактори – історичне коріння, реалії сьогодення та прогнози на перспективу. Для того, щоб рекламний текст виконував свою комунікативну функцію, його недостатньо просто перекласти, він повинен бути включений до культурного середовища мови перекладу. На сьогодні тема перекладу німецької рекламної продукції українською мовою недостатньо досліджена, що часто є причиною неконкурентоспроможності на ринку перекладених рекламних проспектів.

Рекламний текст обов'язково повинен відповідати комунікативним нормам тієї мови, якою він перекладається. Перекладач повинен вживати лише ті слова, що належать до тієї чи іншої галузі знань. На жаль, ця проста істина відома не всім

перекладачам. Саме цим пояснюється той факт, що перекладена реклама іноді просто не сприймається «споживачами» [1, с. 154].

У середині 80-х рр. був розроблений підхід, який забезпечував вдалість перекладу. Він ґрунтувався на категорії внутрішнього тексту. Згідно із цим підходом новостворений рекламний текст інтегрується у вже наявний текстовий корпус і впорядковується відповідно до його мовних особливостей. Внутрішні особливості текстів мови перекладу показують, яким повинен бути перекладений текст відповідного типу. Робота над перекладом рекламних текстів починається з пошуку еквівалентів. Для того, щоб переклад був вдалим, потрібно відтворити певні ознаки мови джерела або орієнтуватися на ту мову, якою перекладають. У першому разі порівнюються мова джерела та мова, якою перекладають, у другому – орієнтуються на норми тієї мови, якою перекладають [2, с. 164].

Щодо перекладеного тексту, то він насамперед повинен орієнтуватися на «споживачів». У разі перекладу рекламного тексту, написаного мовою високорозвиненої культури для культури менш розвиненої, потрібно враховувати загальний розвиток тих, для кого перекладається ця реклама. Хоча функції тексту мови джерела та мови перекладу по суті однакові. Тому з упевненістю можна говорити про те, що у процесі перекладу йдеться не про передачу значень слів чи речень, а про перенесення змісту тексту з однієї мовної комунікації до іншої.

Більшість лінгвістів дотримуються думки про те, що комунікативне навантаження, яке виявляє себе в актуальному членуванні речень, вже відоме та нове, а отже, може бути прив'язане до будь-якого члена речення. При цьому дослідники виділяють у рекламних текстах особливий рівень речень – логіко-граматичний, якому відповідає суб'єктно-предикативна структура думки, що виражається. Головним у такому підході досліджень мовних явищ є з'ясування функції актуального членування у відображенні суб'єктно-предикативної структури відповідної думки [3, с. 131].

Виділення у реченнях рекламних текстів граматичного та актуального рівнів характеризує двовимірний підхід до синтаксису речень, за якого останній визначається з погляду на його конструктивну базу або ж трактується як одиниця комунікації. Актуальне членування при цьому розглядається у зв'язку з тим комунікативним значенням, яке отримує у мовному акті відповідна синтаксична конструкція [3, с. 139].

Лінгвісти розрізняють у рекламних текстах три рівні: семантичний, граматичний та комунікативний. На їх думку, такий поділ забезпечує розуміння способу функціонування семантичної та граматичної структури речення у самому акті комунікації, який зумовлює їх належність до того чи іншого способу актуального членування речення. Функція речення в акті комунікації може бути пояснена з достатньою повнотою лише за умови виділення рівня функціональної перспективи речень (розподіл рівня комунікативного динамізму, що розкривається у процесі повідомлення інформації). Функціональна перспектива речень є результатом взаємодії базового розподілу комунікативного динамізму, представленого послідовністю «тема – перехід – рема», з одного боку, та контексту і семантичної структури речення, з другого.

Лінгвісти розглядають це явище у безпосередньому зв'язку з аналізом контекстуального включення компонентів речення, що дозволяє уникнути перебільшення ролі синтаксичних відношень у реченні у визначенні рівня комунікативного навантаження елемента.

Актуальне членування речень рекламного тексту визначається змістом акту комунікації, який передбачає сприйняття тексту як складного непрямолінійного руху тем та рем, і тим самим поширює дію комунікативних складових за межі окремо взятого речення. У багатьох лінгвістів зустрічається вказівка не лише на ситуативну прив'язаність у процесі вибору теми висловлювання, а й на залежність встановлення теми від змісту попередніх речень. Ігнорування цього факту призводить до встановлення відношень між структурно-семантичними компонентами речення, які виділяються лише за врахування лексико-граматичного складу членів речення. Правильним можна вважати трактування актуального членування речень як їх залежності від контексту, коли речення функціонує як елемент структури комунікативного рівня. При цьому речення не можна вважати автономною комунікативною одиницею [5, с. 94].

Враховуючи той факт, що змістове поєднання речень визначається способом взаємодії їх комунікативних складових, рекламним текстом можна вважати певну сукупність змістових фрагментів, які набувають комунікативної значущості, узгоджуючись із загальною цільовою установкою, що об'єднує їх у єдину структуру. Такі фрагменти, виленування яких не порушує ієрархічну структуру змісту тексту, функціонують як константи останнього і є надфразовими єдностями [3, с. 146].

Досить важливим є тип інформації, закладеної у тексті. Взагалі існують різні класифікації видів мовної інформації. Проте для практичних цілей перекладу достатньо розділяти інформацію, яку несе текст, на три види: когнітивну (пізнавальну), емоційну та естетичну. Вид інформації є вирішальним для типу тексту та має свої засоби мовленнєвого оформлення [1, с. 151–152].

Досліджуючи інформаційний склад реклами, її комунікативне завдання можемо сформулювати таким чином: повідомити реципієнту нові достовірні відомості (когнітивна інформація), забезпечити надійність засвоєння реципієнтом цих відомостей, впливаючи при цьому на його емоції та пам'ять (емоційна інформація), посилюючи цю надійність тим задоволенням, яке реципієнт отримає від тексту (естетична інформація) [4 с. 234].

Обсяг когнітивної інформації, яку несе в собі реклама, невеликий. Це назва фірми, точне найменування товару, його технічні характеристики, ціна, контактні відомості (телефони, адреси, адреси в Інтернеті), процент знижки та ін. Сюди також можна віднести принцип роботи продукту, який рекламують, унікаль-

ність його функціонування. Оформляється ця інформація за допомогою нейтральної однозначної позаконтекстуальної лексики, близької до термінів, доступної, зрозумілої, а також за допомогою цифр. Передати ці засоби на мову перекладу нескладно, усі вони, як правило, мають еквівалентні відповідники.

Труднощі виникають тоді, коли когнітивний компонент, наприклад, назва фірми, є частиною певної фігури стилю, наприклад, риметься з іншим словом. Трапляються унікальні випадки, коли у перекладі подібного тексту вдається зберегти і назву фірми, і саму риму, і семантику слів, що римуються, проте це буває надзвичайно рідко [4, с. 235].

Щодо засобів передачі емоційної інформації, найширше у будь-якому рекламному тексті представлені емоційно-оцінні засоби, які характеризують продукт. Можна помітити абсолютне переважання позитивної оцінки, що виражена за допомогою прикметників, прислівників та іменників із семантикою високого рівня якості, причому ця оцінка дуже часто гіперболізована. Для вираження гіперболи як позитивної оцінки використовуються граматичні (наприклад, найвищий ступінь порівняння прикметників та прислівників) та лексичні засоби (прислівники та частки з функцією посилення, морфеми із семантикою посилення якості («над-» «супер-»), займенники із семантикою узагальнення, судження яких поширюється на інших людей («Про таке авто мріє кожен»). Функцію гіперболи в рекламі часто виконують слова та вирази жаргонного забарвлення, а також лексика, близька до високого стилю. З усної мови в рекламу прийшли кількісні гіперболи («У сто разів краще»).

Носіями емоційної інформації є модні слова, які дають споживачу додатковий позитивний емоційний імпульс, а також іншомовні слова та вирази. Частина іншомовних слів (в основному англійських) також виконує функцію модних слів, інші ж підкреслюють міжнародний статус рекламного тексту. Іноді іншомовні слова підкреслюють колорит країни походження продукту. Трапляються випадки, коли у рекламному тексті зустрічаються відомі іншомовні вислови, які імпонують читачеві, оскільки вони розраховані на його освіченість. Таким чином, його сприйняття рекламного тексту супроводжується додатковими позитивними емоціями.

Але частіше використовуються емоційна інверсія, риторичні запитання, парцеляція, незакінчені речення, синтаксичний повтор (паралелізм). Узагалі для реклами характерний повтор на будь-якому рівні – від фонемного до абзацного. Фонемний та морфемний повтор є, як правило, додатковим засобом виділення когнітивних компонентів – частіше назв фірм та товарів (у німецькій мові надзвичайно поширений традиційний для німецької культури алітераційний повтор першої фонемі у слові; в українській мові більш поширена кінцева рима). Лексичний повтор є багатофункціональним. Його функція – нагадати про головні когнітивні компоненти (назву фірми та товару); він також може передавати схвильований тон тексту або ж підкреслювати синтаксичний повтор. Синтаксичний повтор також використовується досить широко: повтор однорідних членів речення використовується, наприклад, для багатосторонньої характеристики товару й одночасно – для підсилення емоційного напруження; повтор елементарних речень використовується насамперед для створення ефекту несподіваності – коли «контекстуально очікуваний» елемент замінюється несподіваним (він, як правило, містить у собі назву товару чи фірми, наприклад: «Посадити дерево. Народити сина. Купити «Арістон-діалоджик» – (реклама пральної машини)).

Найбільшою різноманітністю засобів вирізняється оформлення *естетичної інформації*. Як приклад можна назвати фонетичний повтор та синтаксичний паралелізм, які несуть естетичне навантаження. Крім того, сюди належать алітерація та асонанс, авторські парні словосполучення, гра слів, побудована на багатозначності або стилістичному контрасті, рима, ритм прози, метафора, порівняння [1, с. 240].

Як зазначалося вище, *структурна семантика* займається вивченням особливостей оформлення рекламних текстів. Проаналізувавши зразки німецької та української реклами побутової техніки, ми не помітили суттєвої різниці між ними у структурно-семантичному плані. Зазвичай більшу частину рекламної площі (близько 90%) займає зображення товару, який рекламують. Це зумовлено тим, що рекламодавець прагне насамперед вплинути на потенційного покупця, «змусити» його купити певний вид товару.

Нині реклама є невід'ємною та активною частиною комплексної системи маркетингу, рівень розвитку якої визначає якість та ефективність рекламно-інформаційної діяльності виробника, а також її відповідність новим вимогам світового ринку. Загальне ускладнення збуту товару та загострення конкуренції призвело до того, що маркетинг перетворився на фактор конкурентної боротьби. Реклама при цьому перетворилася на практично єдиний інструмент впливу на ринок. Кожний рекламодавець прагне, щоб купили саме його товар. З цієї причини він робить усе можливе для заохочення потенційного покупця. Ще однією структурно-семантичною особливістю українських та німецьких рекламних проспектів побутової техніки є наявність у них певних висловів, які розміщені таким чином, щоб покупець їх одразу помітив. Характерним є те, що майже у кожній рекламі однієї й тієї ж фірми можна зустріти однакові вислови. Вони виступають у ролі девізів виробників продукції і є їх своєрідними візитними картками.

Щодо значення *семантики прототипів* та *психолінгвістичної семантики* для перекладу реклами, його важко недооцінити. Саме вони досліджують психічні процеси, які мають місце у процесі перекладу, та вплив досвіду перекладача на успішність перекладу. Адже переклад повинен забезпечувати еквівалентність реакцій адресата, який отримує переклад, і адресата, який отримує оригінал. Для забезпечення належної реакції, тобто виникнення у потенційного покупця бажання придбати товар, текст оригіналу реклами та текст мови перекладу повинні бути рівноцінними і викликати однакові реакції у своїх адресатів. Наведемо такий приклад (Таблиця 1).

Таблиця 1

Текст німецької реклами	Дослівний переклад	Рекомендований переклад
Bakterien finden Sie in jedem Kühlschrank. AntiBacteria finden Sie nur bei Bosch.	Бактерії Ви знайдете у кожному холодильнику. AntiBacteria Ви знайдете лише у Bosch.	У кожному холодильнику є бактерії. І лише холодильники Bosch оснащені системою антибактеріального захисту.

У такому разі особливу увагу під час перекладу необхідно було би звернути на звучання речень. Як у першому, так і в другому реченні мови оригіналу присудком виступає дієслово «finden». Але залишити в перекладі два однакові присудки було би неприпустимим. Обов'язково потрібно знайти різні еквіваленти, що не створює великих проблем, оскільки в українській мові є чимала кількість еквівалентів німецьких дієслів. Так, присудок «finden» було перекладено такими еквівалентами як «оснащені» та «є». Висококваліфікований перекладач обов'язково повинен враховувати синтаксичні особливості речень тієї мови, якою він перекладає, інакше рекламний текст не виконає своєї основної функції – вплинути на споживача.

Література:

1. Розенталь Д. Практическая стилистика украинского языка / Д. Розенталь. – М. : Высшая школа, 1987. – 399 с.
2. Грищенко А. Сучасна українська літературна мова / А. Грищенко. – К. : Вища школа, 1997. – 493 с.
3. Reiss K. Texttyp und Textbestimmung. Der operative Text / K. Reiss. – Heidelberg : Gross, 1994. – 274 S.
4. Алексеева И. Профессиональный тренинг переводчика / И. Алексеева. – СПб. : Союз, 2003. – 282 с.
5. Мочерний С. Основы экономических знаний / С. Мочерний. – К. : Вища школа, 1997. – 350 с.
6. Шайкевич А. Введение в лингвистику / А. Шайкевич. – М. : Высшая школа, 1995. – 260 с.
7. Göpferich S. Fachsprachen in Naturwissenschaft und Technik / S. Göpferich. – Tübingen : Narr, 1995. – 416 S.
8. Hörmann H. Einführung in die Psycholinguistik / H. Hörmann. – Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1991. – 305 S.
9. Pörksen U. Textsorten und Textsortenverschränkungen / U. Pörksen. – Heidelberg : Physica, 1974. – 178 S.

Чепурная З. В., Лысенко Г. Л. Характеристика структуры немецкой и украинской рекламы бытовой техники в переводческом аспекте

Аннотация. В статье рассматривается структура немецкоязычной и украиноязычной рекламы и предлагаются возможные варианты ее перевода с учетом коммуникативных задач рекламы и актуальное членение предложения.

Ключевые слова: коммуникативное членение предложения, функции рекламы, структурная семантика, структурная особенность.

Chepurna Z., Lysenko H. Characterization of the structure of German and Ukrainian advertising of home appliances in the aspect of translation

Summary. The article gives theoretical specification and illustrates in practice the meaning of structural peculiarities for successful advertising operation, shows the reasons of non-competitiveness of translated advertising in the market. The German advertising market does not exclude the usage of the written English language whereas for Ukrainian advertising it is not a characteristic feature.

Key words: structural peculiarity, noncompetitiveness, advertising operation, advertising folders.

Shalajeva A. V.,

Senior lecturer of the Higher State Educational Establishment of Ukraine
"Bukovinian State Medical University"

TRANSLATION OF ABBREVIATIONS IN MEDICAL TEXTS. THE MAIN ITEMS TO BE POINTED OUT

Summary. Lately in connection with the increase of number of abbreviations in the language of science and in practical activities of physicians the questions of translation and the interpretation of abbreviations have become especially actual both for linguists and for medical men. The linguistic phenomenon of abbreviations has numerous lexicological problems most of which are still unsolved till now. This article deals with the basic linguistic problems and some practical solutions of correct abbreviation translation in the language of medicine. Classification of abbreviations according to the frequency of their use in the medical language and the list of abbreviations common for professional language of all health workers are made in this paper.

Key words: medical terminology, abbreviation, classification, initialisms, acronyms, Latin abbreviations.

The actuality of this paper is stipulated by the great increase in the use of abbreviations in all spheres of medicine, medical documentation including case histories, extracts from case reports, medical findings and conclusions of specialists, Internet correspondence of scientists, oral communication of practical doctors, educational materials for students. The task is to improve the language as means of professional communication.

The phenomenon of abbreviations in the medical texts, medical documentation and oral communication is multilateral and ambiguous one. V.N. Komissarov, I.V. Arnold, P.A. Lekant, I.R. Galperin, L.P. Stupin, E. Travkina, J.J. Berman, M. Kasproicz devoted their papers to the problems, classification and translation of abbreviations.

The aim of the given article is to attract attention of the health workers to the main points of abbreviation-related problems in order to use and translate them correctly.

The structure, form and contents of the spoken language and the language of science reflect the stages of development of society and science. In the late 18th – early 19th century the development of medical science gave a strong impetus to emergence of narrower fields of medicine. The language of medicine became rich in new terminology. Terminology explosion was connected with new specialized branches in medicine, such as gastroenterology, cardiology, endocrinology, infectology, haematology, nephrology, oncology, pulmonology, rheumatology and others. In the formation of medical terminology prevailed morphological processes such as derivation and compounding.

Nowadays more fundamental changes are going on in all fields of medicine. Thanks to the great development of science and technology, new methods of investigation, invention of new diagnostic devices, new methods of examining patients have appeared. Cooperation and the international exchange of experience in the sphere of medicine and health care have gained active development. Expansion of communication of doctors from different countries through mass media, the Internet, etc. is explained by a huge flow of information and opportunities of

its obtaining. These changes resulted in the emergence of new terminology, or updating the existing one. Especially it concerns the English terminology as the English language is a common language of communication for medical men in all countries.

Specialists in the field of medicine have to use a great number of new terms. New medical terminology took a way of term formation other than morphological – the way of formation of multicomponent phrases. Multicomponent terms are the most typical phenomenon for new, rapidly developing spheres of knowledge. But every language tends to save its language means. It concerns both everyday language of communication (we often hear the abbreviated words such as *PC* for *personal computer*, *doc.* for *doctor* and so on) and the specific language of science. One of the current language techniques of shortening words is the abbreviation – a shortened form of a multicomponent term. But the increase in the use of abbreviations in the scientific language of medicine causes some difficulties of translation. This question is of particular topicality in the practical work of teaching English language medical students, for translators of medical articles, conferences, reports, for practitioners and young scholars engaged in scientific activities. In their practice health workers can face the necessity of correct translation and use of abbreviations in case histories, drug applications, medical documentation, medical appointments, in the laboratory and instrumental examinations, conclusions of specialists and in the extracts from case histories brought from abroad by patients after receiving treatment there. They must have practical knowledge and skills that they can put into practice.

There are many classifications of abbreviations but their division is quite conditional because abbreviations are not well studied phenomenon. Commonly accepted classification is the division into graphical, lexical and syntactic. Uniformed and standard classification of abbreviations does not exist till now.

In order not to overburden medical men with the theoretical part of the problem it is expedient to inform them only about the basic division of abbreviations into initialisms and acronyms. It is important for knowing differentiations in reading of these abbreviations. Both acronyms and initialisms are abbreviations. Initialisms are made up of the first letter of each word of a compound term. Acronyms are very similar to initialisms to be also formed from letters of other words (usually the first letter of each word, though not always).

The difference between acronyms and initialisms lies in pronunciation:

– Initialisms are pronounced by saying each individual letter one by one like ENT (ear, nose, throat), OPD (outpatient department), GMC (General Medical Council);

– The word "acronym" is derived from a combination of the Greek words "akros", meaning top, and "onyma", meaning name. So the meaning of this word speaks for itself, and acro-

nym is pronounced as one word: AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome), ASAP (as soon as possible), JAMA (Journal of the American Medical Association), IRMA (International Rehabilitation Medicine Association). A true acronym must be a set of letters that can be pronounceable as one word.

It is necessary to point out that the English words *abbreviation* and *acronym* “are differently defined in various dictionaries and scholarly papers, leading to misunderstanding and chaos in nomenclature” [1]. That is why it is very difficult to define the reading of this or that abbreviation. Initialisms and acronyms are often confused because they are made up of letters, they look similar, both of them may contain vowels, but one of them may be read letter by letter and the other as a word. So the question of reading abbreviations is not solved and remains open.

Besides initialisms and acronyms, there exists a shortened form of a word, like “Dr.” (for doctor), “Prof.” for Professor, Mr. for Mister, Ms. for Miss, then it is neither an acronym nor an initialism, just an abbreviation. They are used as abbreviations only in the written form and in the spoken language they are pronounced as a full form of a word.

One more item that it is obligatory to know: there are no strict rules for using periods in either acronyms or abbreviations. It appears the tendency to drop the periods in abbreviations: HPV (human papilloma virus).

It is necessary to draw attention to the abbreviations that may possess functions of common words: to have plural form as a noun, to be used as a verb or a participle: one OCP – two OCPs (oral contraceptive pills); OD – ODs (patients with overdose of some drug); MUF – modified ultrafiltration, to MUF – to carry out modified ultrafiltration, MUFing – the process of modified ultrafiltration [2, p. 912].

Abbreviations may take the possessive form which can be formed using apostrophe + s: “WHO’s recommendations to improve health” [3], “WONCA’s mission is to improve the quality of life of the people’s of the world through fostering and maintaining high standards in family medicine” [3].

Many linguists tried to classify abbreviations. Due to J.J. Berman “abbreviations can be classified according to the different algorithmic protocols needed to assign an expansion” [4]. L.Ju. Zubova gives the classification of abbreviations according to thematic groups and status of word transmission [5, p. 118.]. But commonly accepted and unified classification of abbreviations in linguistics does not exist till now because “abbreviation is many-sided and ambiguous phenomenon” [2, c. 912.].

An attempt to classify abbreviation according to the frequency of their use in common for all spheres of medical terminology is made in this paper:

1. Commonly used abbreviations. They may include:

– abbreviations that are standard and widely used both in the spoken language and in the language of medicine. The students must know them without translating. They may be presented by the following types of abbreviation: GP – general practitioner, TB – tuberculosis, IQ (Intelligence Quotient), AIDS – acquired immune deficiency syndrome, ABC (airway, breathing, circulation; acronym used to recall the basics of support for a critically ill patient), WADA (World Anti-Doping Agency) [6], WHO (The World Health Organization), WONCA (World Organization of Family Doctors – the accepted name for the World Organization of National Colleges, Academies and Academic Associations of General Practitioners/Family Physicians), UNICEF (United

Nations International Children’s Emergency Fund) [3, p. 12]. In such cases the phenomenon of acquiring the lexical meaning takes place. The abbreviations get their own pronunciation as a word or alphabetical one. Besides there are widely used and well-known but functionally limited by professional semi-official medical documentation abbreviations, e.g. T.S.T.H. – too sick to send home, H.B.D. – has been drinking, G.O.N. – God only knows [7, p. 148].

– Latin abbreviations used in prescriptions. Abbreviations of a Latin origin present special difficulty for the translators. It is especially urgent for languages of English speaking countries which alphabet coincides with Latin that leads to inadequate interpretation of the reduced term. Abbreviations of a Latin origin are widespread both in written official, and in informal business conversation of medical experts. They stand independently also because interpretations, i.e. Latin prototypes of the majority of abbreviations, are absolutely forgotten therefore they can fairly be considered “symbols” of some English terms [8, p. 291]. It is advisable to know them well because they are widely spread in the medical documentation referring to all spheres of medicine:

a) abbreviations of general character: Rx – take (prescription), tab – tablet (i – unus tabuletta – one tablet, ii – duo tabuletta – two tablets, iii – tres tabuletta – three tablets), supp. – suppository – suppository; tr – tincture; Cap – capsule, ung. – unguentum – ointment; aa, āā, ĀĀ – ana – of each; tbsp – table-spoon; tsp – teaspoon.

b) abbreviations indicating the way of taking medicines: IM, i.m. – intramuscular, IV, i.v., – intravenous; Sc, SQ, sub q, SC, SubQ – subcutaneous; Po, p.o., – per os – by mouth, SL – sublingual.

c) indicating the time of taking medicines: a.c., AC – ante cibum – before meals; pc, p.c, PC – post cibum – after meals; OPD – once per day, s.i.d. – semel in die – once a day; bid – twice a day; BDS, b.d.s. – bis die sumendum – twice daily, bis ind. – bis Indies – twice a day; t.d.s., TDS – ter die sumendum – 3 times a day, t.i.d., t.d. –ter in die – 3 times a day, tid – three times a day; qid – four times a day, q.d.s., q.i.d – quater die sumendus – 4 times a day; q – every, qd – every day, qh –every hour, q2h, q3h, etc. – every two hours, every three hours, etc.; alt. h., alt. hor. –alternis horis – every other hour; at alternate hours; bis in 7 d. – bis in septem diebus – twice a week.

Initialisms deriving from Latin may be pronounced either as letters or using the English expansion (qid = “four times a day”);

2. Abbreviations characteristic only for one field of medicine. Every field of medicine has its own set of abbreviations.

From my point of view the translation of abbreviations has to be done in three stages which should be adhered to. The first stage must include determination of the field of medicine where this abbreviation is used. The second task includes the deciphering of the abbreviation, when it is necessary to find the full form of this abbreviation. The third stage is the translation of multi-component medical term. The third stage contains one condition – it must be done in accordance with the field of medicine defined in the first stage.

Nowadays the demand for medical translation of abbreviations is caused due to factors such as the active promotion on the markets of all countries the products of leading foreign manufacturers of medicines and medical equipment, the growth of going abroad for treatment, etc. High-quality medical translation is a necessary condition for achieving these goals.

The question of translation of abbreviations in each certain area of medicine is particularly acute especially because a mistake in translation of medical documentation may be fraught with consequences. In this connection one must take into account that some abbreviations can have several interpretations, designating not connected with each other notions and subjects, e.g.: SBP – Spontaneous Bacterial Peritonitis; Systolic Blood Pressure; OD – right eye, overdose; T – temperature, thoracic. Abbreviation ABC besides the above mentioned meaning “airway, breathing, circulation” may have two more ones: “argon beam coagulator; aspiration biopsy cytology” given in Dorland’s Medical Dictionary for Health Consumers, 2007 by Saunders, and 14 more variants of deciphering, such as: aberrant behaviour checklist, absolute blast count, absolute bone conduction, acalculous biliary colic, acceptable behaviour contract (Med-speak-UK), acid-based control, advanced breast cancer, alternative birth centre, aneurysmal bone cyst, antibody-binding capacity, apnoea, bradycardia, cyanosis, ATP-binding cassette transporter, avidin-biotin complex immunoperoxidase, axiobuccocervical (Dentistry) [9]. As it is seen they are used in different fields of medicine and have quite different translation. Essentially, it could be called “a translation” only conditionally, as an abbreviation, as a rule, does not have its own value, and is the reduced reflection of value of the original unit – a ratio, which should be preserved in translation [10, p. 35].

As it is commonly known, now there are three ways of translation acronyms into the native language:

- 1) transliteration;
- 2) using an acronym as a loan-word in its original form (in the foreign language);
- 3) forming the corresponding abbreviation from the terms of the native language.

Each of these approaches has some positive and negative characteristics of translation.

The following list of abbreviations may be proposed for making up medical documentation, characteristic for all fields of medicine. The list does not pretend to be complete and contains only common abbreviations in the following sections of general medicine:

a) terms for medical **specialities and specialists**: MD – Doctor of Medicine, MCP – medical care practitioner, MB – Bachelor of Medicine, HP – house physician, DN – District Nurse, BMSC – Bachelor of Medical Science, BS, ChB – Bachelor of Surgery, CCT – Certificate of Completion of Training, OT – occupational therapist, RGN – Registered General Nurse, RN – Registered Nurse, SN – student nurse;

b) phrases necessary while **examining a patient**: O/E – on examination, CC – chief complaint, c/o – complains of, P – pulse, P&A – percussion and auscultation, palp – palpation, RUQ, RLQ – right upper (lower) quadrant; LUQ, LLQ – left upper (lower) quadrant, temp (T) – temperature, BP – blood pressure, PN – Progress Note;

c) **laboratory examinations**: ECG, EKG – electrocardiogram; MRI – magnetic resonance imagery; US – ultrasonic; USS – ultrasound scan, XR – x-ray; AXR – abdominal x-ray, CXR – chest x-ray, BX – Biopsy;

d) **analysis of blood**: CBC – complete blood count; RBC – red blood cell/count; WBC – white blood cell/count, DBP – Diastolic Blood Pressure, SBP – Spontaneous Bacterial Peritonitis; Systolic Blood Pressure;

e) **diagnosing**: FH – family history; PH – past history; S&S – signs and symptoms; WNL – within normal limits; C/O – complains of; SX – symptoms; S/S – signs and symptoms; Rx – treatment; Dx – diagnosis, NSA – no significant abnormality, D/O – Disorder.

3. Textual abbreviations are characteristic for only one given text. When the term is repeated in the text or article many times, it is explained by the author. The author must give the full form of the term and its abbreviated analogue in brackets. When in the text there are more than one such shortened forms of the terms the author makes up the list of the abbreviations.

The use of abbreviations has its advantages and disadvantages. Using a full form of medical term it appears less difficulties in the perception of the term, and the translation gives a better chance to deliver an adequate information to the recipient. Using abbreviations increases the possibility of mistake and misunderstanding.

Conclusion. Abbreviations has recently become one of the most productive way of improving the vocabulary in many languages. The problem of abbreviations attracts attention of many linguists. Widespread using of different shortenings is a kind of response to those linguistic changes happening in the world. Accurate and unambiguous abbreviation is important in any field of science, but in medicine, this problem is just vital. The task is to find out the appropriate methods of translation of abbreviations for health workers and specialists.

References:

1. Kasprowicz M. Handling Abbreviations and Acronyms in Medical Translation / M. Kasprowicz [Zasób elektroniczny]. – Dostęp : <http://translationjournal.net/journal/52abbreviations.htm>.
2. Барбашева С.С. Особенности перевода аббревиатур в англоязычном медицинском тексте (на материале терминологии кардиологии) / С.С. Барбашева, А.А. Авраменко // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – Т. 13. – № 2 (40) (4). – Самара, 2011. – С. 912.
3. A working paper of the World Health Organization and the World organization of Family Doctors // From the joint WHO-WONCA Conference in Ontario, Canada. – Ontario, 1994.
4. Berman J.J. Pathology Abbreviated: A Long Review of Short Terms Archives of Pathology and Laboratory Medicine / J.J. Berman [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.julesberman.info/abb1.htm>.
5. Зубова Л.Ю. Английские медицинские аббревиатуры как часть профессиональной языковой картины мира / Л.Ю. Зубова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cheloveknauka.com/anglijskie-meditsinskie-abbreviatury-kak-chast-professionalnoy-yazykovoy-kartiny-mira>.
6. [Electronic resource]. – Access mode : <http://medical-dictionary.thefreedictionary.com/WADA>.
7. Ушаков И.М. Словообразовательные модели аббревиатур и сокращений в английском языке / И.М. Ушаков // Вестник ПГУ. – 2010. – № 2. – С. 145–151 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.elibrary.kz/download/zhurnal_st/st4885.pdf.
8. Ступин Л.П. Аббревиатуры и проблема их включения в толковые словари / Л.П. Ступин // Вопросы теории и истории языка. – Ленинград, 1963. – С. 291.
9. [Electronic resource]. – Access mode : <http://medical-dictionary.thefreedictionary.com/ABC>.
10. Травкина Е. Перевод медицинской литературы на примерах материалов клинических исследований / Е. Травкина [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://samlib.ru/t/trawkina_e_a/medtranslation.shtml.

Шалаева А. В. Перевод аббревиатур в медицинских текстах. Основные вопросы, которые необходимо выделить

Аннотация. В последнее время в связи с увеличением числа аббревиатур в языке науки и в практической деятельности медиков вопросы их перевода и толкования стали особенно актуальными как для лингвистов, так и для представителей медицины. Лингвистический феномен аббревиации имеет множество лексикологических проблем, большинство из которых все еще не решены до настоящего времени. Указанная статья имеет дело с основными лингвистическими проблемами и некоторыми практическими решениями вопросов правильного перевода аббревиатур в языке медицины. В исследовании предложены классификация аббревиатур по частоте их использования в языке медицины и список аббревиатур, общих для профессионального языка всех медработников.

Ключевые слова: медицинская терминология, аббревиатура, классификация, инициальные сокращения, акронимы, латинская аббревиатура.

Шалаева А. В. Переклад аббревіатур в медичних текстах. Основні питання, які необхідно виділити

Анотація. Останнім часом у зв'язку зі зростанням кількості аббревіатур в мові науки та у практичній діяльності медиків питання їх перекладу та тлумачення стали особливо актуальними як для представників медицини, так і для лінгвістів. Лінгвістичний феномен аббревіатур має численні лексикологічні проблеми, більшість із яких все ще не вирішені. Указана стаття має справу з основними лінгвістичними проблемами та деякими практичними рішеннями питань правильного перекладу аббревіатур у мові медицини. У дослідженні запропоновано класифікацію аббревіатур щодо частоти їх використання в мові медицини та список аббревіатур, спільних для професійної мови всіх медиків.

Ключові слова: медична термінологія, аббревіатура, класифікація, ініціальні скорочення, акроніми, латинська аббревіатура.

ЗМІСТ

РОМАНСЬКІ, GERMANСЬКІ ТА СХІДНІ МОВИ

<i>Аксютина Т. В., Косенко Н. М.</i> ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ ИЗУЧЕНИЯ ВТОРИЧНЫХ СТИЛИСТИЧЕСКИХ НАИМЕНОВАНИЙ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ.....	4
<i>Аполонова Л. А.</i> ДИРЕКТИВИ У СКЛАДНИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТАХ.....	7
<i>Бабій О. Р., Качан Б. М., Пендещук А. Я.</i> КАТЕГОРІЯ ПРЕДИКАТИВНОСТІ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ.....	10
<i>Бардакова О. О.</i> РОЛЬ ДІЄСЛІВНИХ ОДИНИЦЬ У СТРУКТУРІ МЕДИЧНИХ ТЕКСТІВ.....	14
<i>Боднар О. М.</i> ЛЕКСИЧНА СПОРІДНЕНІСТЬ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ ФАХОВОЇ МОВИ ЕКОЛОГІЇ В НІМЕЦЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ І РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ.....	18
<i>Бондар О. Є.</i> ВПЛИВ КОНТЕКСТУ НА ІНТЕРПРЕТАЦІЮ МОДАЛЬНИХ ЗНАЧЕНЬ.....	21
<i>Вакулінська Л. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІЄСЛІВНИХ КОНСТРУКЦІЙ У НІМЕЦЬКОМОВНИХ БІБЛІЙНИХ ТЕКСТАХ.....	24
<i>Гончар А. О.</i> ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ЕКСПРЕСІВНИХ ЗАСОБІВ ВИРАЗНОСТІ В ІНАУГУРАЦІЙНИХ ПРОМОВАХ БАРАКА ОБАМИ Й ПЕТРА ПОРОШЕНКА.....	27
<i>Демихова О. Г., Карпенко І. Ю.</i> СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ДИСКУРСІ РИЗИКУ.....	30
<i>Довженко І. В.</i> ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	35
<i>Емірамзаєва А. С.</i> ФОРМУВАННЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ МОВИ ТА ЇЇ МІСЦЕ В КЛАСИФІКАЦІЇ ТЮРКСЬКИХ МОВ.....	38
<i>Желуденко М. А., Сабитова А. П.</i> ВАРИАТИВНОСТЬ СОВРЕМЕННОГО НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА.....	41
<i>Зелена Ю. Л.</i> ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ АТРИБУТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ У КОНТЕКСТІ ВТОРИННОЇ ПРЕДИКАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ).....	44
<i>Кацци Е. Р.</i> ЛЕКСИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ АВСТРИЙСКОГО ВАРИАНТА НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА КАК ЯЗЫКА ПОЛИЦЕНТРИЧЕСКОГО.....	48
<i>Косович О. В.</i> ТВОРЕННЯ ТЕЛЕСКОПІЗМІВ ЯК ПРОЯВ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТЕНДЕНЦІЇ ДО МОВНОЇ ЕКОНОМІЇ.....	54
<i>Кость Г. М.</i> ДО ПИТАННЯ ВИРАЖЕННЯ РЕТАРДАЦІЇ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ.....	57
<i>Кравчук Л. В.</i> STRUCTURAL-SEMANTIC CLASSIFICATION OF ENGLISH ABBREVIATIONS AND THEIR PLACE IN THE ENGLISH WORD-FORMATION SYSTEM.....	62
<i>Крайняк О. М.</i> ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ СТАНУ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	65
<i>Кузик Н. Ю.</i> ПОНЯТТЯ «РЕЧЕВІСТЬ» ЯК НОВИЙ СПОСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВІДТВОРЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	68
<i>Лесько Х. С.</i> ДЕМІНУТИВНІ ТА АУГМЕНТАТИВНІ СУФІКСАЛЬНІ ДЕРИВАТИ В ҐЕНДЕРНІЙ ПЛОЩИНІ МАСКУЛІННОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ).....	72

<i>Макарова О. А.</i> АКТУАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ В АВСТРАЛІЙСЬКИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ: КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	75
<i>Михасів Т. С.</i> ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ <i>АМЕРИКА</i> В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ УОЛТА УЇТМЕНА.....	78
<i>Моргун Ю. С.</i> ЛІНГВОСТИЛИСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЖАНРУ ЗВІТ (DER BERICHT) У НІМЕЦЬКІЙ ГАЗЕТІ..	81
<i>Мясоєдова С. В.</i> СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕПРЯМИХ ДИРЕКТИВІВ (НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛ ВІЛЬЯМА СОМЕРСЕТА МОЕМА).....	84
<i>Нипадимка А. С.</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	88
<i>Олейник А. А.</i> НЕПОНИМАНИЕ КАК СЛЕДСТВИЕ НАРУШЕНИЯ ПРИНЦИПОВ КООПЕРАЦИИ (НА МАТЕРІАЛІ ІЗОБРАЖЕНОЇ ХУДОЖЕСТВЕННОЇ КОМУНІКАЦІИ).....	91
<i>Оленюк О. В.</i> КОНЦЕПТ ЕСОНОМУ ТА ЙОГО ПРОФІЛЮВАННЯ В АНГЛОМОВНОМУ ЖУРНАЛЬНОМУ РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	94
<i>Павлюк І. Б.</i> АФІКСАЦІЯ ЯК ПРОДУКТИВНИЙ СПОСІБ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРМІНІВ ФІТНЕСУ).....	97
<i>Петришин М. Й.</i> РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ <i>ВІК ЛЮДИНИ</i> В ЛАТИНСЬКИХ ПАРЕМІЯХ.....	100
<i>П'єсух О. І.</i> ЕМОТИВНІСТЬ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ДЕБАТІВ У СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ	103
<i>Присянникова Я. М.</i> ІНДЕКСАЛЬНІСТЬ VS ДЕЙКТИЧНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО ПОРІВНЯННЯ ЯК ЛІНГВОСЕМІОТИЧНОГО КОНСТРУКТУ.....	106
<i>Редька І. А.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБРАЗНОГО ПРОСТОРУ В ЕМОТИВНОМУ МОДЕЛЮВАННІ ЕЛЕГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ).....	109
<i>Рібакова О. В.</i> РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ В УТЛЕННІ СТРАТЕГІЇ НЕЗГОДИ В НЕКОНФЛІКТНИХ ІНТЕРАКЦІЙНИХ АКТАХ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО КІНОДИСКУРСУ).....	112
<i>Станіслав О. В.</i> СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕПАРАТИЗАЦІЇ В СИНТАКСИСІ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ.....	115
<i>Степаненко О. А.</i> ІНТЕРРОГАТИВ КАК ЛИНГВАЛЬНОЕ СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ СЮЖЕТА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ДЕТЕКТИВНОГО ЖАНРА	118
<i>Стройкова С. А.</i> АСОЦІАТИВНО-МЕТАФОРИЧНА МОТИВАЦІЯ НІМЕЦЬКИХ ІХТІОНІМІВ (ДОНОРСЬКА ЗОНА <i>ІРРЕАЛЬНА ІСТОТА</i>).....	121
<i>Sulym V. T.</i> PHRASEOLOGICAL UNITS AS A FACTOR OF VARIANCE OF IDIOMATIC NOMINATION IN GERMAN	124
<i>Тарасюк І. В.</i> ОСОБИСТА СФЕРА МОВЦЯ У РОМАНІ SUZANNE PROU “MÉCHAMMENT LES OISEAUX”.....	128
<i>Tyschenko O. O.</i> EMOTIVE AND EVALUATIVE LEXIS OF THE HEADLINES OF GREEK NEWSPAPER ARTICLES: SEMANTIC ISSUES.....	131
<i>Томнюк Л. М.</i> МОВНА РЕАЛІЗАЦІЯ АНТРОПОМЕТРИЧНОЇ МОДЕЛІ “ <i>GEFÄHNGNIS ≡ MENSCH</i> ” У СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	134
<i>Тучкова О. О.</i> СУПУТНІ ОБРАЗИ ЯК МОДИФІКАТОРИ ОБРАЗУ АВТОРА-ЖІНКИ В АВТОБІОГРАФІЧНОМУ РОМАНІ.....	137
<i>Шепель Ю. О.</i> ОГЛЯД МЕТАФОРИЧНИХ МОДЕЛЕЙ КОНЦЕПТУ « <i>ІСТИНА</i> », ЗАСНОВАНИХ НА ПАРАМЕТРАХ ПРОСТОРУ.....	140

<i>Ши Яцзюнь</i>	
КАТЕГОРИЯ ЛОКАТИВНОСТИ В КИТАЙСКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРЕ НА ПРИМЕРЕ ГЛАГОЛА-ПРЕДЛОГА 在.....	144
<i>Шуляк І. М.</i>	
ГРАФІЧНІ ЗАСОБИ В НЕПРЯМИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТАХ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ П. ВАЙТА.....	147

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

<i>Бондаренко Є. В.</i>	
КОГНІТИВНІ ОПЕРАЦІЇ З УВАГОЮ У ПЕРЕКЛАДАХ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ Й. БРОДСЬКОГО.....	152
<i>Добжанська-Найт Н. І.</i>	
МОРФОЛОГІЧНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ В АНГЛОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПУТІВНИКІВ УКРАЇНСЬКИХ ВИДАВНИЦТВ).....	156
<i>Дорофеева М. С.</i>	
ПРИНЦИПИ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ В СИНЕРГЕТИКЕ СПЕЦІАЛЬНОГО ПЕРЕВОДА.....	161
<i>Козаченко І. В.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	166
<i>Кузенко Г. М.</i>	
ПЕРЕКЛАДАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	169
<i>Мазур О. В.</i>	
РОБОТА НАД ОРИГІНАЛОМ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ (СЕКРЕТИ ТВОРЧОЇ МАЙСТЕРНІ ПЕРЕКЛАДАЧА А. В. ОНИШКА).....	173
<i>Кашурко К. В.</i>	
ПЕРЕКЛАДАЦЬКА АДАПТАЦІЯ ІНСТРУКЦІЙ ДЛЯ КОРИСТУВАЧА.....	177
<i>Моштаг Є. С., Тарабановська О. М.</i>	
ШЛЯХИ ПЕРЕДАЧІ ФАНТАСТИЧНИХ ВЛАСНИХ НАЗВ У ПЕРЕКЛАДІ АНІМАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ АНІМАЦІЙНОГО СЕРІАЛУ «MILES FROM TOMORROWLAND»).....	180
<i>Орел А. С., Сбітнєва І. С.</i>	
ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЛОВОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ.....	183
<i>Приходько Є. С., Кузнєцова І. В.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ СЕМАНТИЧНИХ НЕОЛОГІЗМІВ.....	186
<i>Раті А. О.</i>	
ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ СТАТУС ПОНЯТТЯ «ЖАНР» У СУЧАСНИХ ТРАНСЛЯТОЛОГІЧНИХ СТУДІЯХ.....	189
<i>Смольницька О. О.</i>	
СПЕЦИФІКА ТВОРЧО-КОМУНІКАТИВНОГО САМОВИЯВЛЕННЯ У ВИБРАНИХ ВІРШАХ КЕТРІН ФІЛІПС (1631/32–1664) – АНГЛІЙСЬКОЇ ПОЕТЕСИ ДОБИ РЕСТАВРАЦІЇ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ.....	193
<i>Tschepurna Z.</i>	
STRUKTURELL-LINGUISTISCHE ANALYSE DER INTERNET-ANGEBOTE UND DEREN ÜBERSETZUNG INS UKRAINISCHE.....	198
<i>Чепурна З. В., Лисенко Г. Л.</i>	
ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРИ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ РЕКЛАМИ В ГАЛУЗІ ПОБУТОВОЇ ТЕХНІКИ У ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТІ.....	201
<i>Shalajeva A. V.</i>	
TRANSLATION OF ABBREVIATIONS IN MEDICAL TEXTS. THE MAIN ITEMS TO BE POINTED OUT.....	204

НОТАТКИ

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: ФІЛОЛОГІЯ

Науковий збірник

№ 25 том 2, 2016

Серію засновано у 2010 р.

Коректор – Вишнякова Я.І.

Комп'ютерна верстка – Кузнєцова Н.С.

Підписано до друку 26.12.2016 р. Формат 60x84/8. Обл.-вид. арк. 29,10, ум.-друк. арк. 24.65.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 200 примірників. Замовлення № 2612-16.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»

(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4392 від 20.08.2012 р.)

Україна, м. Херсон, 73034, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105. Тел. (0552) 39-95-80

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua